

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

EXORDIUM.

Vita Iesu privata, 1, 1—2. 23.

1. Genealogia Iesu Christi, 1, 1—17.

1. ¹ Liber generationis Iesu Christi filii ^aDavid, filii Abraham.

Maiores

² ^bAbraham genuit Isaac. ^cIsaac autem genuit Iacob. ^dIacob autem genuit Iudam, et fratres eius. ³ ^eIudas autem genuit Phares, et Zaram de Thamar. ^fPhares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. ⁴ Aram autem genuit Aminadab. ^gAminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. ⁵ Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. ^hIesse autem genuit David regem.

usque ad
David,

⁶ ⁱDavid autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Uriæ. ⁷ ^kSalomon autem genuit Roboam. ^lRoboam autem genuit Abiam. ^mAbias autem genuit Asa. ⁸ Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. ⁹ ⁿOzias autem genuit Ioatham. ^oIoatham autem genuit Achaz. ^pAchaz autem genuit Ezechiam. ¹⁰ ^qEzechias autem genuit Manassen. ^rManasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosiam. ¹¹ ^sIosias autem genuit Iechoniam, et fratres eius in transmigratione Babylonis.

usque
ad exsiliū,

¹² Et post transmigrationem Babylonis: Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. ¹³ Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. ¹⁴ Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. ¹⁵ Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. ¹⁶ Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

usque ad
Christum;

¹⁷ Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quattuordecim: et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quattuordecim: et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quattuordecim.

numerus
generatio-
num.

2. Conceptio et nativitas Salvatoris, 1, 18—25.

¹⁸ Christi autem generatio sic erat: ^tCum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

Conceptus
de Spiritu
sancto,

¹⁹ Ioseph autem vir eius cum esset iustus, et nollet eam traducere: voluit occulte dimittere eam. ²⁰ Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. ²¹ pariet autem filium: ^uet vocabis nomen eius IESUM: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. ²² Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem:

1, ¹ ^aLc 3, 31. — ² ^bGn 21, 3. — ^cGn 25, 25. — ^dGn 29, 35. — ³ ^eGn 38, 29; 1 Par 2, 4. — ^fRt 4, 18; 1 Par 2, 5. — ⁴ ^gNm 7, 12. — ⁵ ^hRt 4, 17; 1 Sm 16, 1. — ⁶ ⁱ2 Sm 12, 24. — ⁷ ^k1 Rg 11, 43. — ⁸ ^l1 Rg 14, 31. — ^m1 Rg 15, 8. — ⁹ ⁿ2 Par 26, 23. — ¹⁰ ^o2 Par 27, 9. — ¹¹ ^p2 Par 28, 27. — ¹² ^q2 Par 32, 33. — ¹³ ^r2 Par 33, 20, 25. — ¹⁴ ^s2 Par 36, 1 s. — ¹⁵ ^tLc 1, 27. — ¹⁶ ^uLc 1, 31; Act 4, 12.

²³ ^aEcce virgo in utero habebit, et pariet filium.
et vocabunt nomen eius Emmanuel.

quod est interpretatum Nobiscum Deus. ²⁴ Exurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, et accepit coniugem suam.

natus et
circumcissus.

²⁵ Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: et vocavit nomen eius Iesum.

3. Adventus et adoratio Magorum, 2, 1—12.

Ierosolymis
regem
Iudæorum
quarunt.

2. ¹ Cum ergo ^bnatus esset Iesus in Bethlehem Iuda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Ierosolymam. ² dicentes: Ubi est qui natus est rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in oriente, et venimus adorare eum. ³ Audiens autem Herodes rex, turbatus est, et omnis Ierosolyma cum illo. ⁴ Et congregans omnes principes sacerdotum, et Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. ⁵ At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ: Sic enim scriptum est per Prophetam:

⁶ ^cEt tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel.

⁷ Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: ⁸ et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, et interrogate diligenter de puero: et cum inveneritis, renunciate mihi, ut et ego veniens adorem eum.

in
Bethlehem
eum
adorant.

⁹ Qui cum audissent regem, abierunt, et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usquedum veniens staret supra, ubi erat puer. ¹⁰ Videntes autem stellam gavisii sunt gaudio magno valde. ¹¹ Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre eius, et procidentes adoraverunt eum: ^det apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham.

alia via
revertuntur.

¹² Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

4. Fuga ac reversio pueri, 2, 13—23.

Ioseph in
Ægyptum
secedit.

¹³ Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem eius, et fuge in Ægyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. ¹⁴ Qui consurgens accepit puerum, et matrem eius nocte, et secessit in Ægyptum: ¹⁵ et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: ^eEx Ægypto vocavi filium meum.

Herodes
pueros
occidit.

¹⁶ Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus eius a bimatu et infra secundum tempus, quod exquisierat a Magis. ¹⁷ Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem:

¹⁸ ^fVox in Rama audita est ploratus, et ululatus multus:

Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt.

sacra
familia
in Nazareth
habitat.

¹⁹ Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto. ²⁰ dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem eius, et vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri. ²¹ Qui consurgens, accepit puerum, et matrem eius, et venit in terram Israel. ²² Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: et admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. ²³ Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazareus vocabitur.

²³ ^aIs 7, 14. — ², ¹ ^bLe 2, 7. — ⁶ ^cMch 5, 2; Io 7, 42. — ¹¹ ^dPs 71, 10. — ¹⁵ ^eOs 11, 1. — ¹⁸ ^fIr 31, 15.

PARS PRIMA.**Magisterium Salvatoris mundi, 3, 1—25, 46.****I. A baptismo usque ad regressum in Galilæam, 3, 1—4, 11.****1. Ministerium Ioannis baptistæ, 3, 1—17.**

3. ¹ In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, ^{Prædicat et baptizat,}
² et dicens: ^aPœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum. ³ Hic est enim, qui dictus est per Isaïam prophetam dicentem:

^bVox clamantis in deserto:

Parate viam Domini: rectas facite semitas eius.

⁴ Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, et mel silvestre. ⁵ Tunc exibat ad eum Ierosolyma, et omnis Iudæa, et omnis regio circa Iordanem; ⁶ et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

⁷ Videns autem multos Phariseorum, et Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? ^{malos reprehendit,}

⁸ Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. ⁹ Et ne velitis dicere intra vos: ^cPatrem habemus Abraham. dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ. ¹⁰ Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

¹¹ ^dEgo quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni. ¹² Cuius ventilabrum in manu sua: et permundabit aream suam: et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. ^{Christum evangelizat}

¹³ ^eTunc venit Iesus a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. ^{atque baptizat.}
¹⁴ Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? ¹⁵ Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. ¹⁶ Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. et ecce aperti sunt ei cæli: et vidit spiritum Dei descendantem sicut columbam, et venientem super se. ¹⁷ ^fEt ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

2. Ieiunium et tentatio Domini, 4, 1—11.

4. ¹ Tunc ^gIesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. ^{Ieiunans esurit}
² Et cum ieiunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit.

³ Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, die ut lapides isti panes fiant. ^{et a diabolo tentatur.}
⁴ Qui respondens dixit: Scriptum est: ^hNon in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. ⁵ Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi, ⁶ et dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim:

ⁱQuia angelis suis mandavit de te,

et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

⁷ Ait illi Iesus: Rursum scriptum est: ^kNon tentabis Dominum Deum tuum.

⁸ Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum. ⁹ et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. ¹⁰ Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: Scriptum est enim: ^lDominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. ¹¹ Tunc reliquit eum diabolus: et ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei.

3, 2 ^aMc 1, 4; Lc 3, 3. — 3 ^bIs 40, 3; Mc 1, 3; Lc 3, 4. — 9 ^cIo 8, 39. — 11 ^dMc 1, 8; Lc 3, 16; Io 1, 26; Act 1, 5. — 13 ^eMc 1, 9; Lc 3, 21. — 17 ^fLc 9, 35; 2 Ptr 1, 17. — 4, 1 ^gMc 1, 12; Lc 4, 1. — 4 ^hDt 8, 3. — 6 ⁱPs 90, 11. — 7 ^kDt 6, 16. — 10 ^lDt 6, 13.

II. A regressu in Galilæam usque ad saturationem quinque milium, 4, 12—14, 12.

1. Regressus in Galilæam, 4, 12—23.

Nazareth relinquens in Capharnaum habitat.

¹² Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, accessit in Galilæam: ¹³ et, relicta civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, et Nephtholim: ¹⁴ ut adimpleretur quod dictum est per Isaïam prophetam:

¹⁵ ^bTerra Zabulon, et terra Nephtholim. via maris trans Iordanem, Galilæa gentium:

¹⁶ populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: et sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

penitentiam prædicat, ¹⁷ Exinde cœpit Iesus prædicare, et dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum.

Petrum et Andream, Iacobum et Ioannem vocat,

¹⁸ Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, ^avidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores) ¹⁹ et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.

²⁰ At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. ²¹ Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, et Ioannem fratrem eius in navi eum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: et vocavit eos. ²² Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

in synagogis Galilææ docet. ²³ Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, et prædicans evangelium regni: et sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo.

2. Oratio in monte habita, 4, 24—7, 29.

Occasio orationis;

²⁴ Et abiit opinio eius in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, et tormentis comprehensos, et qui dæmonia habebant, et lunaticos, et paralyticos, et curavit eos: ²⁵ et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, et Decapoli, et de Ierosolymis, et de Iudæa, et de trans Iordanem. **5.** ¹ Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, ² et aperiens os suum docebat eos dicens:

octo beati-tudines; ³ ⁱBeati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

⁴ ^gBeati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

⁵ ^bBeati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

⁶ Beati, qui esuriunt, et sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

⁷ Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

⁸ ⁱBeati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

⁹ Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

¹⁰ ^kBeati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

de salutari persecutione ¹¹ Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me: ¹² gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis, sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

et officio discipulorum; ¹³ Vos estis sal terræ. ¹Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus. ¹⁴ Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. ¹⁵ ^mneque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus, qui in domo sunt. ¹⁶ ⁿSic luceat lux vestra coram hominibus: ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

de solutione et implementatione legis, ¹⁷ Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. ¹⁸ ^oAmen quippe dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota

¹² ^aMc 1, 14; Lc 4, 14; Io 4, 43. — ¹⁵ ^bLs 9, 1. — ¹⁷ ^cMc 1, 15. — ¹⁸ ^dMc 1, 16; Lc 5, 2. — ²⁵ ^eMc 3, 7; Lc 6, 17. — ⁵, ³ ^fLc 6, 20. — ⁴ ^gPs 36, 11. — ⁵ ^hLs 61, 2. — ⁸ ⁱPs 23, 4. — ¹⁰ ^k1 Ptr 2, 20; 3, 14; 4, 14. — ¹³ ^lMc 9, 49; Lc 14, 34. — ¹⁵ ^mMc 4, 21; Lc 8, 16; 11, 33. — ¹⁶ ⁿ1 Ptr 2, 12. — ¹⁸ ^oLc 16, 17.

unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. ¹⁹ ^aQui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. ²⁰ Dico enim vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra ^bplus quam Scribarum, et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.

²¹ Audistis quia dictum est antiquis: ^cNon occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. ²² Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. ²³ Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te: ²⁴ relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo: et tunc veniens offeres munus tuum. ²⁵ ^dEsto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te ministro: et in carcerem mittaris. ²⁶ Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

²⁷ Audistis quia dictum est antiquis: ^eNon moechaberis. ²⁸ Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. ²⁹ ^fQuod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. ³⁰ Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, et proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. ³¹ Dictum est autem: ^gQuicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. ³² Ego autem dico vobis: ^hQuia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari: et qui dimissam duxerit, adulterat.

³³ Iterum audistis quia dictum est antiquis: ⁱNon periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. ³⁴ Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est: ³⁵ neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis: ³⁶ neque per caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. ³⁷ ^kSit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est.

³⁸ Audistis quia dictum est: ^lOculum pro oculo, et dentem pro dente. ³⁹ Ego autem dico vobis, non resistere malo: ^msed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram: ⁴⁰ ⁿet ei, qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium. ⁴¹ et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo. ⁴² ^oQui petit a te, da ei: et volenti mutuari a te, ne avertaris.

⁴³ Audistis quia dictum est: ^pDiliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. ⁴⁴ Ego autem dico vobis: ^qDiligite inimicos vestros, ^rbenefacite his, qui oderunt vos: ^set orate pro persequentibus, et calumniantibus vos: ⁴⁵ ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, et malos: et pluit super iustos et iniustos. ⁴⁶ Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? ⁴⁷ Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt? ⁴⁸ Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester cælestis perfectus est.

6. ¹ Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.

² Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypoeritæ faciunt in synagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. ³ Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ⁴ ut sit eleemosyna tua in abscondito. et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

¹⁹ ^aIac 2, 10. — ²⁰ ^bLc 11, 39. — ²¹ ^cEx 20, 13; Dt 5, 17. — ²⁵ ^dLc 12, 58. — ²⁷ ^eEx 20, 14. — ²⁹ ^fInf 18, 9; Mc 9, 46. — ³¹ ^gDt 24, 1; Inf 19, 7. — ³² ^hMc 10, 11; Lc 16, 18; 1 Cor 7, 10. — ³³ ⁱEx 20, 7; Lv 19, 12; Dt 5, 11. — ³⁷ ^kIac 5, 12. — ³⁸ ^lEx 21, 24; Lv 24, 20; Dt 19, 21. — ³⁹ ^mLc 6, 29. — ⁴⁰ ⁿ1 Cor 6, 7. — ⁴² ^oDt 15, 8. — ⁴³ ^pLv 19, 18. — ⁴⁴ ^qLc 6, 27. — ^rRom 12, 20. — ^sLc 23, 34; Act 7, 59.

de oratione
in genere,

⁵ Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. ⁶ Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. ⁷ Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. ⁸ Nolite ergo assimilari eis, scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

de oratione
dominica,

⁹ Sic ergo vos orabitur:

«Pater noster, qui es in cælis:

sanctificetur nomen tuum. ¹⁰ Adveniat regnum tuum.

Fiat voluntas tua, sicut in cælo, et in terra.

¹¹ Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

¹² Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

¹³ Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

¹⁴ «Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet et vobis pater vester cælestis delicta vestra. ¹⁵ Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

de ieiunio,

¹⁶ Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. ¹⁷ Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava. ¹⁸ ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

de thesau-
ris et sollici-
tudine,

¹⁹ Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo, et tinea demolitur: et ubi fures effodiunt, et furantur. ²⁰ «Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur. ²¹ Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. ²² «Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit. ²³ Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosus erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt? ²⁴ «Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, et alterum diliget: aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonæ. ²⁵ «Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca: et corpus plus quam vestimentum? ²⁶ Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: et pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? ²⁷ Quis autem vestrum cogitans potest adiacere ad staturam suam cubitum unum? ²⁸ Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. ²⁹ Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. ³⁰ Si autem fœnum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? ³¹ Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? ³² hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. ³³ Quærite ergo primum regnum Dei, et iustitiam eius: et hæc omnia adiciuntur vobis. ³⁴ Nolite ergo solliciti esse in erastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibiipsum, sufficit diei malitia sua.

de iudicio
malo,

^{7.} ¹ «Nolite iudicare, ut non iudicemini. ² In quo enim iudicio iudicaveritis, indicabimini: et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. ³ Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: et trabem in oculo tuo non vides? ⁴ Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine eiciam festucam de oculo tuo: et ecce trabs est in oculo tuo? ⁵ Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. ⁶ Nolite dare sanctum canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.

6, 9 aLc 11, 2. — 14 bSir 28, 3. 4. 5; Inf 18, 35; Mc 11, 25. — 20 cLc 12, 33; 1 Tim 6, 19. — 22 dLc 11, 34. — 24 eLc 16, 13. — 25 fPs 54, 23; Lc 12, 22; Phlp 4, 6; 1 Tim 6, 7; 1 Ptr 5, 7. — 7, 1 gLc 6, 37; Rom 2, 1. — 2 hMc 4, 24.

⁷ ^aPetite, et dabitur vobis: quærite, et invenietis: pulsate, et aperietur vobis. ⁸ Omnis enim, qui petit, accipit: et qui quærit, invenit: et pulsanti aperietur. ⁹ Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? ¹⁰ Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? ¹¹ Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

¹² ^bOmnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. ^cHæc est enim lex, et Prophetæ. de petitione
efficaci,

¹³ ^cIntrate per angustam portam: quia lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. ¹⁴ Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam: et pauci sunt, qui inveniunt eam! de regula
caritatis,

¹⁵ Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: ¹⁶ ^dQuia fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? ¹⁷ Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. ¹⁸ Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere: ¹⁹ ^eOmnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. ²⁰ Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. de falsis
prophetis,

²¹ ^fNon omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. ²² Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? ²³ Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: ^gdiscedite a me, qui operamini iniquitatem. de bonis
operibus,

²⁴ ⁱOmnis ergo, qui audit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram, ²⁵ et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit: fundata enim erat super petram. ²⁶ Et omnis, qui audit verba mea hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam: ²⁷ et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna. de viro
sapienti
ac stulto;

²⁸ Et factum est: cum consummasset Iesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina eius. ²⁹ ^kErat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut Scribæ eorum, et Pharisei. admiratio
turbarum.

3. Editio miraculorum variorum, 8, 1—9, 38.

8. ¹ Cum autem descendisset de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ: ^let ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. ² Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra eius. ³ Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, ^mostende te sacerdoti, et offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis. Leprosus
mundatur,

⁴ Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum, ⁵ et dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, et male torquetur. ⁶ Et ait illi Iesus: Ego veniam, et curabo eum. ⁷ Et respondens Centurio, ait: ⁿDomine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. ⁸ Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: Vade, et vadit: et alii, Veni, et venit: et servo meo. Fac hoc, et facit. ⁹ Audiens autem Iesus miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel. ¹⁰ Dico autem vobis, quod multi pab Oriente, et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Iacob in regno cælorum: ¹¹ filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores: servus
centurionis
sanatur,

⁷ ^aInf 21, 22; Mc 11, 24; Lc 11, 9; Io 14, 13; Iac 11, 6. — ¹² ^bTob 4, 16; Lc 6, 31. — ¹³ ^cLc 13, 24. — ¹⁶ ^dLc 6, 44. — ¹⁹ ^eSup 3, 10. — ²¹ ^fInf 25, 11. — ²² ^gAct 19, 13. — ²³ ^hPs 6, 9; Inf 25, 41; Lc 13, 27. — ²⁴ ⁱLc 6, 47 s; Rom 2, 13; Iac 1, 22. — ²⁹ ^kMc 1, 22; Lc 4, 32. — ⁸, ² ^lMc 1, 40; Lc 5, 12. — ⁴ ^mLv 14, 2. — ⁵ ⁿLc 7, 1. — ⁸ ^oLc 7, 6. — ¹¹ ^pMal 1, 11.

ibi erit fletus, et stridor dentium. ¹³ Et dixit Iesus Centurioni: Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora.

¹⁴ Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem, et febricitantem: ¹⁵ et tetigit manum eius, et dimisit eam febris, et surrexit, et ministrabat eis.

¹⁶ ^aVespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: et eiiciebat spiritus verbo: et omnes male habentes curavit: ¹⁷ ut adimpleretur quod dictum est per ^bIsaiam prophetam, dicentem:

Ipsæ infirmitates nostras accepit: et ægrotationes nostras portavit.

¹⁸ Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit ire trans fretum. ¹⁹ Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris. ²⁰ Et dicit ei Iesus: «Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinat. ²¹ Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire, et sepelire patrem meum. ²² Iesus autem ait illi: Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

²³ ^aEt ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli eius: ²⁴ et ecce motus magnus factus est in mari ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat. ²⁵ Et accesserunt ad eum Discipuli eius, et suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus. ²⁶ Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis, et mari, et facta est tranquillitas magna. ²⁷ Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei?

²⁸ ^cEt cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. ²⁹ Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis, et tibi, Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? ³⁰ ^dErat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. ³¹ Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. ³² Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: et mortui sunt in aquis. ³³ Pastores autem fugerunt: et venientes in civitatem, nunciaverunt omnia, et de eis, qui dæmonia habuerant. ³⁴ Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu: et ^eviso eo rogabant, ut transiret a finibus eorum.

^{9.} ¹ Et ascendens in naviculam, transfretavit, et venit in civitatem suam. ² ^bEt ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. ³ Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur. ⁴ Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? ⁵ Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge, et ambula? ⁶ Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. ⁷ Et surrexit, et abiit in domum suam. ⁸ Videntes autem turbæ timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

⁹ ⁱEt, cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. ¹⁰ Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, et peccatores venientes discumbebant cum Iesu, et discipulis eius.

¹¹ Et videntes Pharisei, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat Magister vester? ¹² At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. ¹³ Euntes autem discite quid est: ^kMisericordiam volo, et non sacrificium. Non enim veni vocare iustos, ^lsed peccatores.

¹⁴ Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: ^mQuare nos, et Pharisei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? ¹⁵ Et ait illis Iesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem

¹⁶ ^aMc 1, 32. — ¹⁷ ^bIs 53, 4; 1 Ptr 2, 24. — ²⁰ ^cLc 9, 58. — ²³ ^dMc 4, 36; Lc 8, 22. — ²⁸ ^eMc 5, 1; Lc 8, 26. — ³⁰ ^fMc 5, 11; Lc 8, 32. — ³⁴ ^gMc 5, 17; Lc 8, 37. — ⁹, ² ^hMc 2, 3; Lc 5, 18. — ⁹ ⁱMc 2, 14; Lc 5, 27. — ¹³ ^kOs 6, 6; Inf 12, 7. — ¹⁴ Tim 1, 15. — ¹⁴ ^mMc 2, 18; Lc 5, 33.

dies cum auferetur ab eis sponsus: et tunc ieiunabunt. ¹⁶ Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius a vestimento: et peior scissura fit. ¹⁷ Neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt: et ambo conservantur.

¹⁸ ^aHæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, et adorabat eum, ^{haemorrhoida sanatur et filia lairi suscitatur,} dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet. ¹⁹ Et surgens Iesus, sequebatur eum, et discipuli eius. ²⁰ ^bEt ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti eius. ²¹ Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum eius: salva ero. ²² At Iesus conversus, et videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora. ²³ Et cum venisset Iesus in domum principis, et vidisset tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: ²⁴ Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. ²⁵ Et cum eiecta esset turba, intravit: et tenuit manum eius. Et surrexit puella. ²⁶ Et exiit fama hæc in universam terram illam.

²⁷ Et transeunte inde Iesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, et dicentes: Miserere nostri, fili David. ²⁸ Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Iesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. ²⁹ Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. ³⁰ Et aperti sunt oculi eorum: et comminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat. ³¹ Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

³² Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. ³³ Et eiecto dæmonio, locutus est mutus, et miratæ sunt turbæ, dicentes: Numquam apparuit sic in Israel. ³⁴ Pharisei autem dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmones.

³⁵ ^aEt circuibat Iesus omnes civitates, et castella, docens in synagogis eorum, et prædicans evangelium regni, et curans omnem languorem, et omnem infirmitatem. ^{omnes infirmi sanantur.}

4. Missio et institutio apostolorum, 9, 36—10, 42.

³⁶ Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati, et iacentes sicut oves non habentes pastorem. ³⁷ Tunc dicit discipulis suis: ^aMessis quidem multa, operarii autem pauci. ³⁸ Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. ^{Iesus turbarum miseretur,}

10. ¹ Et ^aconvocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eiicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem. ^{apostolis potestatem dat,}

² Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus: Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater eius, ³ Iacobus Zebedæi, et Ioannes frater eius, Philippus, et Bartholomæus, Thomas, et Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, et Thaddæus, ⁴ Simon Cananæus, et Iudas Iscariotes, qui et tradidit eum. ^{qui enumerantur,}

⁵ Hos duodecim misit Iesus: præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, ^{eos mittit et instituit de ratione prædicandi,} et in civitates Samaritanorum ne intraveritis: ⁶ sed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel. ⁷ Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum. ⁸ Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones eiicite: gratis accepistis, gratis date. ⁹ ^bNolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: ¹⁰ non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo. ¹¹ In quacumque autem civitatem, aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit: et ibi manete donec exeatis. ¹² Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui. ¹³ Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos. ¹⁴ Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel

¹⁸ ^aMc 5, 22; Lc 8, 41. — ²⁰ ^bMc 5, 25; Lc 8, 43. — ³² ^cInf 12, 22; Lc 11, 14. — ³⁵ ^dMc 6, 6. — ³⁷ ^eLc 10, 2. — ¹⁰, ¹ ^fMc 3, 13; Lc 6, 13; 9, 1; 10, 1. — ⁶ ^gAct 13, 46. — ⁹ ^hMc 6, 8; Lc 9, 3; 10, 4.

civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. ¹⁵ Amen dico vobis: Tolerabilis erit terræ Sodomorum, et Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati.

de persecu-
tione disci-
pulorum
suorum,

¹⁶ aEcce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. ¹⁷ Cavete autem ab hominibus. bTradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos: ¹⁸ et ad præsides, et ad reges ducemini propter me in testimonium illis, et gentibus. ¹⁹ Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. ²⁰ non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. ²¹ Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient: ²² et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. ²³ Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius hominis. ²⁴ cNon est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. ²⁵ sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius: et servo, sicut dominus eius. Si Patrem familias Beelzebub vocaverunt: quanto magis domesticos eius? ²⁶ Ne ergo timueritis eos: dNihil enim est opertum, quod non revelabitur: et occultum, quod non sciatur. ²⁷ Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, prædicate super tecta. ²⁸ Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest et animam, et corpus perdere in gehennam. ²⁹ Nonne duo passeresset asse vaneunt: et unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? ³⁰ eVestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. ³¹ Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. ³² fOmnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: ³³ qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.

de separa-
tione homi-
num,

³⁴ gNolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. ³⁵ veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus soerum suam: ³⁶ hEt inimici hominis, domestici eius. ³⁷ iQui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus. et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. ³⁸ kEt qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus. ³⁹ lQui invenit animam suam, perdet illam: et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

de mercede
discipulos
recipien-
tium.

⁴⁰ mQui recipit vos, me recipit: et qui me recipit, recipit eum, qui me misit. ⁴¹ Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. ⁴² nEt quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

5. Legatio Ioannis baptistæ, 11, 1—30.

Jesus
discipulis
Ioannis
respondet,

11. ¹ Et factum est, cum consummasset Iesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde ut doceret, et prædicaret in civitatibus eorum. ² oIoannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ³ ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? ⁴ Et respondens Iesus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis, et vidistis. ⁵ pCæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: ⁶ et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

baptista
summis
laudibus
effert,

⁷ qIllis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? ⁸ Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

16 aLc 10, 3. — 17 bLc 12, 11. — 24 cLc 6, 40; Io 13, 16; 15, 20. — 26 dMc 4, 22; Lc 8, 17; 12, 2. — 30 e2 Sm 14, 11; Act 27, 34. — 32 fMc 8, 38; Lc 9, 26; 12, 8; 2 Tim 2, 12. — 34 gLc 12, 51. — 36 hMc 7, 6. — 37 iLc 14, 26. — 38 kInf 16, 24; Mc 8, 34; Lc 9, 23; 14, 27. — 39 lLc 17, 33; Io 12, 25. — 40 mLc 10, 16; Io 13, 20. — 42 nMc 9, 40. — 11, 2 oLc 7, 18. — 5 pIs 35, 5; 61, 1. — 7 qLc 7, 24.

⁹ Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam.

¹⁰ Hic est enim, de quo scriptum est:

^a Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

¹¹ Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo. ¹² A diebus autem Ioannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.

¹³ Omnes enim prophetæ, et lex usque ad Ioannem prophetaverunt: ¹⁴ et si vultis recipere, bipse est Elias, qui venturus est. ¹⁵ Qui habet aures audiendi, audiat.

¹⁶ Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro: qui clamantes coæqualibus ¹⁷ dicunt: generatio-
nem istam
castigat.

Cecinimus vobis, et non saltastis: lamentavimus, et non planxistis.

¹⁸ Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet. ¹⁹ Venit filius hominis manducans, et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum, et peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia a filiis suis.

²⁰ Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam. ²¹ ^cVæ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: tribus
civitatis
exprobat, quia, si in Tyro, et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, et cinere pœnitentiam egissent. ²² Verumtamen dico vobis: Tyro, et Sidoni remissius erit in die iudicii, quam vobis. ²³ Et tu Capharnaum, numquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes, quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem. ²⁴ Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi.

²⁵ In illo tempore respondens Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Patri suo
confitetur.

²⁶ Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te. ²⁷ Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. ^dEt nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit filius revelare. ²⁸ Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. ²⁹ Tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris. ³⁰ Iugum enim meum suave est, et onus meum leve.

6. Acta circa sabbatum secundoprimum, 12, 1—21 (cf. Lc 6, 1).

12. ¹ In illo tempore abiit Iesus per sata sabbato: discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas, et manducare. ² Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis. ³ At ille dixit eis: Non legistis ^bquid fecerit David, quando esuriit, et qui cum eo erant: Iesus
discipulos
spicas
vellentes
defendit, ⁴ quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, ⁱnisi solis sacerdotibus? ⁵ Aut non legistis in lege ^kquia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt? ⁶ Dico autem vobis, quia templo maior est hic. ⁷ Si autem sciretis, quid est: ⁱMisericordiam volo, et non sacrificium: numquam condemnassetis innocentes: ⁸ Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.

⁹ Et cum inde transisset, venit in synagogam eorum. ¹⁰ ^mEt ecce homo manum habens aridam, et interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. ¹¹ Ipse autem dixit illis: ⁿQuis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, et si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam? manum
aridam
restituit, ¹² Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere. ¹³ Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est sanitati sicut altera.

¹⁰ ^aMal 3, 1; Mc 1, 2; Lc 7, 27. — ¹⁴ ^bMal 4, 5. — ²¹ ^cLc 10, 13. — ²⁷ ^dIo 6, 46; 7, 28; 8, 19; 10, 15. — ²⁹ ^eIr 6, 16. — ³⁰ ^fIo 5, 3. — ¹², ¹ ^gMc 2, 23; Lc 6, 1. — ³ ^h1 Sm 21, 6. — ⁴ ⁱLv 24, 9. — ⁵ ^kNm 28, 9. — ⁷ ^lOs 6, 6. — ¹⁰ ^mMc 3, 1; Lc 6, 6. — ¹¹ ⁿDt 22, 4.

¹⁴ Exeuntes autem Pharisei, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

secedit et
multos
sanat.

¹⁵ Iesus autem sciens recessit inde: et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes: ¹⁶ et præcepit eis ne manifestum eum facerent. ¹⁷ Ut adimpleretur quod dictum est per Isaïam prophetam, dicentem:

¹⁸ «Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit.

¹⁹ Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius:

²⁰ arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium: ²¹ et in nomine eius Gentes sperabunt.

7. De electione dæmoniorum et signo Ionæ, 12, 22—45.

Satanas
satanam
non eiicit,

²² Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, et mutus, et curavit eum ita ut loqueretur, et videret. ²³ Et stupebant omnes turbæ, et dicebant: Numquid hic est filius David? ²⁴ Pharisei autem audientes, dixerunt: Hic non eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. ²⁵ Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: «Omne regnum divisum contra se, desolabitur: et omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit. ²⁶ Et si satanas satanam eiicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? ²⁷ Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. ²⁸ Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei. ²⁹ aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem? Et tunc domum illius diripiet. ³⁰ Qui non est mecum, contra me est: et qui non congregat mecum, spargit. ³¹ Ideo dico vobis: Omne peccatum, et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. ³² Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. ³³ Aut facite arborem bonam, et fructum eius bonum: aut facite arborem malam, et fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. ³⁴ Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. ³⁵ Bonus homo de bono thesauro profert bona: et malus homo de malo thesauro profert mala. ³⁶ Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. ³⁷ Ex verbis enim tuis iustificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

Ionas
signum
est,

³⁸ Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Phariseis, dicentes: Magister, volumus a te signum videre. ³⁹ Qui respondens ait illis: «Generatio mala, et adultera signum quærit: et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. ⁴⁰ Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus. ⁴¹ Viri Ninivitæ surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quam Ionas hic. ⁴² Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabit eam: quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam Salomon hic.

satanas
in domum
revertitur.

⁴³ Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, et non invenit. ⁴⁴ Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam. ⁴⁵ Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi: et fiunt novissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit et generationi huic pessima.

8. De cognatis Christi, 12, 46—50.

Omnes
voluntatem
Dei
facientes.

⁴⁶ Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius, et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. ⁴⁷ Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, et fratres tui foris stant

18 aIs 42, 1. — 21 bSup 9, 34; Mc 3, 22; Lc 11, 15. — 25 cLc 11, 17. — 31 dMc 3, 28; Lc 12, 10. — 34 eLc 6, 45. — 39 fInf 16, 4; Lc 11, 29; 1 Cor 1, 22. — glon 2, 1. — 41 hlon 3, 5. — 42 iRg 10, 1; 2 Par 9, 1. — 43 kLc 11, 24. — 45 l2 Ptr 2, 20. — 46 mMc 3, 31; Lc 8, 19.

quærentes te. ⁴⁸ At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? ⁴⁹ Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei. ⁵⁰ Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est: ipse meus frater, et soror, et mater est.

9. Parabolæ variæ, 13, 1—52.

13. ¹ In illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare. ² ^aEt congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet: et omnis turba stabat in littore. ³ et locutus est eis multa in parabolis, dicens:

Ecce exiit qui seminat, seminare. ⁴ Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, et venerunt volucres cæli, et comederunt ea. ⁵ Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: et continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ. ⁶ sole autem orto æstuaverunt: et quia non habebant radicem, aruerunt. ⁷ Alia autem ceciderunt in spinas: et creverunt spinæ, et suffocaverunt ea. ⁸ Alia autem ceciderunt in terram bonam: et dabant fructum aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. ⁹ Qui habet aures audiendi, audiat.

¹⁰ Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? ¹¹ Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum: illis autem non est datum. ¹² ^bQui enim habet, dabitur ei, et abundabit: qui autem non habet, et quod habet auferetur ab eo. ¹³ Ideo in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt. ¹⁴ Et adimpletur in eis prophetia Isaïæ dicentis:

«Auditu audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non videbitis: ¹⁵ Incrassatum est enim cor populi huius, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clausurunt:

ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos.

¹⁶ Vestri autem beati oculi quia vident, et aures vestræ quia audiunt. ¹⁷ ^aAmen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, et iusti cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt: et audire quæ auditis, et non audierunt. ¹⁸ Vos ergo audite parabolam seminantis. ¹⁹ Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit quod seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est. ²⁰ Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud: ²¹ non habet autem in se radicem, sed est temporalis, facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur. ²² Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, et sollicitudo sæculi istius, et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur. ²³ Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

²⁴ ^eAliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. ²⁵ cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, et superseminavit zizania in medio tritici, et abiit. ²⁶ Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania. ²⁷ Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania? ²⁸ Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit: Servi autem dixerunt ei, Vis, imus, et colligimus ea? ²⁹ Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum. ³⁰ Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

³¹ ^fAliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo: ³² quod minimum quidem

13, ² aMc 4, 1; Lc 8, 4. — 12 ^bInf 25, 29. — 14 ^cIs 6, 9; Mc 4, 12; Lc 8, 10; Io 12, 40; Act 28, 26; Rom 11, 8. — 17 ^dLc 10, 24. — 24 ^eMc 4, 26. — 31 ^fMc 4, 31; Lc 13, 19.

est omnibus seminibus: cum autem creverit, maius est omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, et habitent in ramis eius.

parabola
fermenti;

³³ Aliam parabolam locutus est eis. ^aSimile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

quare
parabola
proponitur;

³⁴ Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas: et sine parabolis non loquebatur eis: ³⁵ ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: ^bAperiam in parabolis os meum, et eructabo abscondita a constitutione mundi.

parabola
zizaniorum
discipulis
explicatur;

³⁶ Tunc, dimissis turbis, venit in domum: et accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. ³⁷ Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis. ³⁸ Ager autem, est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam. ³⁹ Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. ^dMessis vero, consummatio sæculi est. Messores autem, angeli sunt. ⁴⁰ Sicut ergo colliguntur zizania, et igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi. ⁴¹ mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem: ⁴² et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium. ⁴³ Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

parabola
thesauri,

⁴⁴ Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum.

parabola
margaritæ,

⁴⁵ Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. ⁴⁶ Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam.

parabola
sagenæ;

⁴⁷ Iterum simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti. ⁴⁸ quam, cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. ⁴⁹ Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, et separabunt malos de medio iustorum, ⁵⁰ et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, et stridor dentium.

intelligentia
parabola-
rum.

⁵¹ Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam. ⁵² Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.

10. Incredulitas Nazarenorum, 13, 53—58.

Scandalizantur
in Iesu.

⁵³ Et factum est, cum consummasset Iesus parabolæ istas, transiit inde. ⁵⁴ Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia hæc, et virtutes? ⁵⁵ Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius, Iacobus, et Ioseph, et Simon, et Iudas: ⁵⁶ et sorores eius, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? ⁵⁷ Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore nisi in patria sua, et in domo sua. ⁵⁸ Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

11. Herodis tetrarchæ opinio, 14, 1—12.

Credit
Ioannem
surrexisse,

¹⁴. ¹ In illo tempore ^aaudivit Herodes tetrarcha famam Iesu: ² et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo.

quem
alligaverat

³ I Herodes enim tenuit Ioannem, et alligavit eum: et posuit in carcerem propter Herodiam uxorem fratris sui. ⁴ Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. ⁵ Et volens illum occidere, timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant.

ac decol-
laverat.

⁶ Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi. ⁷ Unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. ⁸ At

³³ ^aLc 13, 21. — ³⁵ ^bPs 77, 2. — ³⁶ ^cMc 4, 34. — ³⁹ ^dApe 14, 15. — ⁴³ ^eSap 3, 7; Dn 12, 3. — ⁵⁴ ^fMc 6, 1; Lc 4, 16. — ⁵⁵ ^gIo 6, 42. — ¹⁴, ¹ ^hMc 6, 14; Lc 9, 7. — ³ ⁱMc 6, 17; Lc 3, 19. — ⁵ ^kInf 21, 26.

illa præmonita a matre sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ.⁹ Et contristatus est rex: propter iuramentum autem, et eos, qui pariter recumbabant, iussit dari.¹⁰ Misitque et decollavit Ioannem in carcere.¹¹ Et allatum est caput eius in disco, et datum est puellæ, et attulit matri suæ.¹² Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus eius, et sepelierunt illud: et venientes nuntiaverunt Iesu.

III. A saturatione quinque milium usque ad iter ultimum, 14, 13—20, 16.

1. Saturatio quinque milium, 14, 13—36.

¹³ ^aQuod cum audisset Iesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum: et cum audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus.¹⁴ Et exiens vidit turbam multam, et misertus est eis, et curavit languidos eorum.

Iesus
egrotos
sanat,

¹⁵ Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, et hora iam præterit: dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.¹⁶ Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.¹⁷ Responderunt ei: ^bNon habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces.¹⁸ Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.¹⁹ Et cum iussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiens in cælum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.²⁰ Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.²¹ Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, et parvulis.²² ^cEt statim compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam, et præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.²³ Et dimissa turba, ^dascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi.

turbas
satiat,

²⁴ navicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.²⁵ Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super mare.²⁶ Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.²⁷ Statimque Iesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere.²⁸ Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas.²⁹ At ipse ait: veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Iesum.³⁰ Videns vero ventum validum, timuit: et cum cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac.³¹ Et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum: et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?³² Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus.³³ Qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Vere filius Dei es.³⁴ ^eEt cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

super mare
ambulat,

Petrum
dubitantem
sustinens,

³⁵ Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes: ³⁶ et rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

in terra
Genesar
egrotos
sanat.

2. Refutatio scribarum et pharisæorum, 15, 1—20.

¹⁵ ¹ Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ, et Pharisei, dicentes: ² Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant.³ Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: ⁴ ^gHonora patrem, et matrem. et: ^hQui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.⁵ Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: ⁶ et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.⁷ Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens:

Mandatum
Dei propter
traditionem
non violandum est;

¹³ ^aMc 6, 31; Le 9, 10; Io 6, 1. — ¹⁷ ^bIo 6, 9. — ²² ^cMc 6, 45. — ²³ ^dIo 6, 15. — ³⁴ ^eMc 6, 53. — ¹⁵, ¹ ^fMc 7, 1. — ⁴ ^gEx 20, 12; Dt 5, 16; Eph 6, 2. — ^hEx 21, 17; Lv 20, 9; Pr 20, 20.

⁸ *Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me.

⁹ Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, et mandata hominum.

¹⁰ Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, et intelligite. ¹¹ Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

¹² Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Seis quia Pharisei audito verbo hoc, scandalizati sunt? ¹³ At ille respondens ait: ^bOmnis plantatio, quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur. ¹⁴ Sinite illos: ^ccæci sunt, et duces cæcorum. cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

¹⁵ ^dRespondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam. ¹⁶ At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis? ¹⁷ Non intelligitis quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur? ¹⁸ Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquant hominem: ¹⁹ de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. ²⁰ hæc sunt, quæ coinquant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

3. Fides mulieris Chananææ, 15, 21—28.

²¹ ^eEt egressus inde Iesus secessit in partes Tyri, et Sidonis. ²² Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine fili David: filia mea male a dæmonio vexatur. ²³ Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos. ²⁴ Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ^fad oves, quæ perierunt domus Israel. ²⁵ At illa venit, et adoravit eum, dicens: Domine, adiuva me. ²⁶ Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. ²⁷ At illa dixit: Etiam Domine: nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. ²⁸ Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

4. Saturatio quattuor milium, 15, 29—39.

²⁹ Et eum transisset inde Iesus, venit secus Mare Galilææ: et ascendens in montem, sedebat ibi. ³⁰ ^gEt accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, et alios multos: et proiecerunt eos ad pedes eius, et curavit eos: ³¹ ita ut turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: et magnificabant Deum Israel.

³² ^hIesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo iam perseverant mecum, et non habent quod manducant: et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. ³³ Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? ³⁴ Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, et paucos pisciculos. ³⁵ Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram. ³⁶ Et accipiens septem panes, et pisces, et gratias agens, fregit, et dedit discipulis suis, et discipuli dederunt populo. ³⁷ Et comederunt omnes, et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. ³⁸ Erant autem qui manducaverunt, quattuor millia hominum, extra parvulos, et mulieres. ³⁹ Et, dimissa turba, ascendit in naviculam: et venit in fines Magedan.

5. Castigatio pharisæorum et sadducæorum, 16, 1—12.

¹⁶. ¹ Et ⁱaccesserunt ad eum Pharisei, et Sadducæi tentantes: et rogaverunt eum ut signum de cælo ostenderet eis. ² ^kAt ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum. ³ Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. ⁴ Faciem ergo cæli diiudicare nosis: signa autem temporum non potestis scire? ⁵ Generatio mala et adultera signum quærit: et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.

⁸ ^aIs 29, 13; Mc 7, 6. — ¹³ ^bIo 15, 2. — ¹⁴ ^cLc 6, 39. — ¹⁵ ^dMc 7, 17. — ²¹ ^eMc 7, 24. — ²⁴ ^fSup 10, 6; Io 10, 3. — ³⁰ ^gIs 35, 5. — ³² ^hMc 8, 1. — ¹⁶, ¹ ⁱMc 8, 11. — ² ^kLc 12, 54. — ⁴ ^lSup 12, 39. — ^mIon 2, 1.

⁵ Et cum venissent discipuli eius trans fretum, obliti sunt panes accipere. ⁶ Qui dixit illis: «Intuemini, et cavete a fermento Phariseorum, et Sadduceorum. ⁷ At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus. ⁸ Sciens autem Iesus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis? ⁹ Non-dum intelligitis, neque recordamini ¹⁰ quinque panum in quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis? ¹⁰ neque ¹¹ septem panum in quattuor millia hominum, et quot sportas sumpsistis? ¹¹ Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete a fermento Phariseorum, et Sadduceorum? ¹² Tunc intellexerunt quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina Phariseorum, et Sadduceorum.

eorum
doctrina
cavenda
notatur.

6. Confessio Simonis Petri, 16, 13—28.

¹³ «Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi: et interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis? ¹⁴ At illi dixerunt: Alii Ioannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex prophetis. ¹⁵ Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? ¹⁶ Respondens Simon Petrus dixit: «Tu es Christus, filius Dei vivi. ¹⁷ Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Iona: quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est. ¹⁸ «Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. ¹⁹ «Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis. ²⁰ Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus.

Iesus
a Simone
Christus
declaratus

²¹ Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, et multa pati a senioribus, et Scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere. ²² Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Absit a te, Domine: non erit tibi hoc. ²³ Qui conversus, dixit Petro: ²⁴ «Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

mortem ac
resurrectio-
nem suam
prædicat,

²⁴ Tunc Iesus dixit discipulis suis: ²⁵ «Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. ²⁵ «Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam, qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. ²⁶ Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? ²⁷ Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: ²⁸ et tunc reddet unicuique secundum opera eius. ²⁸ Amen dico vobis, ²⁹ sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

necessita-
tem abnega-
tionis docet.

7. Transfiguratio Domini, 17, 1—13.

¹⁷. ¹ Et ² apost dies sex assumit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem fratrem eius, et ducit illos in montem excelsum seorsum: ² et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. ³ Et ecce apparuerunt illis Moyses, et Elias cum eo loquentes. ⁴ Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum. ⁵ Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. «Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. ⁶ Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde. ⁷ Et accessit Iesus, et tetigit eos: dixitque eis: Surgite, et nolite timere. ⁸ Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum.

Iesus inter
Moysen
et Eliam
resplendet,

⁹ Et descendantibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.

apostolis
silentium
imponit,

6 ^aMc 8, 15; Le 12, 1. — 9 ^bSup 14, 17; Io 6, 9. — 10 ^cSup 15, 34. — 13 ^dMc 8, 27; Le 9, 18. — 16 ^eIo 6, 70. — 18 ^fIo 1, 42. — 19 ^gIs 22, 22; Io 20, 23. — 23 ^hMc 8, 33. — 24 ⁱSup 10, 38; Le 9, 23; 14, 27. — 25 ^kLe 17, 33; Io 12, 25. — 27 ^lAct 17, 31; Rom 2, 6. — 28 ^mMc 8, 39; Le 9, 27. — 17, 1 ⁿMc 9, 1; Le 9, 28. — 5 ^oSup 3, 17; 2 Ptr 1, 17.

de Elia
venturo
loquitur. ¹⁰ Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: «Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire? ¹¹ At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, et restituet omnia. ¹² dico autem vobis, ^bquia Elias iam venit, et non cognoverunt eum, ^csed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic et Filius hominis passurus est ab eis. ¹³ Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

8. Sanatio pueri dæmoniaci, 17, 14—20.

Iesus
puerum
a dæmonio
liberat, ¹⁴ «Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, et male patitur: nam sæpe cadit in ignem, et crebro in aquam. ¹⁵ et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt curare eum. ¹⁶ Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula, et perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me. ¹⁷ Et increpavit illum Iesus, et exiit ab eo dæmonium, et curatus est puer ex illa hora.

discipulos
docet. ¹⁸ Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, et dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum? ¹⁹ Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. «Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. ²⁰ Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem, et ieiunium.

9. Doctrinæ variæ, 17, 21—18, 35.

De morte
ac resur-
rectione sua, ²¹ Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Iesus: «Filius hominis tradendus est in manus hominum: ²² et occident eum, et tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

de tributo
a se
pendendo, ²³ Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? ²⁴ Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis? ²⁵ Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filii. ²⁶ Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum: et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: et aperto ore eius, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me, et te.

de magnitu-
dine vera, ^{18.} ¹ In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: «Quis putas, maior est in regno cælorum? ² Et advocans Iesus parvulum, statuit eum in medio eorum, ³ et dixit: ^bAmen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. ⁴ Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno cælorum. ⁵ Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

de scandalo
vitando, ⁶ «Iqui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et demergatur in profundum maris. ⁷ Væ mundo a scandalis. Necesse est enim ut veniant scandala: verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit. ⁸ ^kSi autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te: abseide eum, et proice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. ⁹ Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et proice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. ¹⁰ Videte ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, ⁱquia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. ¹¹ ^mVenit enim filius hominis salvare quod perierat. ¹² Quid vobis videtur? ⁿsi fuerint alicui centum oves, et erraverit una ex eis: nonne relinquit nonagintanovem in montibus, et vadit quærere eam, quæ erravit? ¹³ et si contigerit ut inveniat eam: amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonagintanovem, quæ non

¹⁰ aMc 9, 10; Mal 4, 5. — ¹² bSup 11, 14. — ^cSup 14, 9. — ¹⁴ dMc 9, 16; Lc 9, 38. — ¹⁹ eLc 17, 6. — ²¹ fInf 20, 18; Mc 9, 30; Lc 9, 44. — ¹⁸, ¹ gMc 9, 33; Lc 9, 46. — ³ bInf 19, 14; 1 Cor 14, 20. — ⁶ iMc 9, 41; Lc 17, 2. — ⁸ kSup 5, 30; Mc 9, 42. — ¹⁰ lPs 33, 8. — ¹¹ mLc 19, 10. — ¹² nLc 15, 4.

erraverunt. ¹⁴ Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cælis est, ut peccat unus de pusillis istis.

¹⁵ ^aSi autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te, et ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. ¹⁶ si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ^{but} in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. ¹⁷ Quod si non audierit eos: dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ^cethnicus, et publicanus. ¹⁸ ^aAmen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo. ¹⁹ Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quæcumque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est.

²⁰ Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. ²¹ Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: ^eDomine quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei² usque septies? ²² Dicit illi Iesus: Non dico tibi usque septies: sed usque septuagies septies. ²³ Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. ²⁴ Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta. ²⁵ Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus eius venumdari, et uxorem eius, et filios, et omnia, quæ habebat, et reddi. ²⁶ Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. ²⁷ Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei. ²⁸ Egressus autem servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: et tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. ²⁹ Et procidens conservus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. ³⁰ Ille autem noluit: sed abiit, et misit eum in carcerem donec redderet debitum. ³¹ Videntes autem conservi eius quæ fiebant, contristati sunt valde: et venerunt, et narraverunt domino suo omnia, quæ facta fuerant. ³² Tunc vocavit illum dominus suus: et ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me: ³³ nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum? ³⁴ Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. ³⁵ Sic et Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

10. Acta in finibus ludææ, 19, 1—20, 16.

19. ¹ Et factum est, cum consummasset Iesus sermones istos, migravit a Galilæa, et ^tvenit in fines ludææ trans Iordanem, ² et secutæ sunt eum turbæ multæ, et curavit eos ibi.

³ ^aEt accesserunt ad eum Pharisei tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quæcumque ex causa? ⁴ Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia ^bqui fecit hominem ab initio, masculum, et feminam fecit eos? et dixit: ⁵ ⁱPropter hoc dimittet homo patrem, et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. ⁶ itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. ⁷ Dicunt illi: ^kQuid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, et dimittere? ⁸ Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. ⁹ ⁱDico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur: et qui dimissam duxerit, mœchatur. ¹⁰ Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. ¹¹ Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. ¹² Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

¹³ ^mTunc oblatis sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos. ¹⁴ Iesus vero ait eis: ⁿSinite parvulos, et nolite eos prohibere

¹⁵ ^aLv 19, 17; Sir 19, 13; Lc 17, 3; Iac 5, 19. — ¹⁶ ^bDt 19, 15; Io 8, 17; 2 Cor 13, 1; Hbr 10, 28. — ¹⁷ ^c1 Cor 5, 9; 2 Thes 3, 14. — ¹⁸ ^dIo 20, 23. — ²¹ ^eLc 17, 4. — ¹⁹, ¹ ^fMc 10, 1. — ³ ^gMc 10, 2. — ⁴ ^hGn 1, 27. — ⁵ ⁱGn 2, 24; 1 Cor 6, 16; Eph 5, 31. — ⁷ ^kDt 24, 1. — ⁹ ⁱSup 5, 32; Mc 10, 11; Lc 16, 18; 1 Cor 7, 10. — ¹³ ^mMc 10, 13; Lc 18, 15. — ¹⁴ ⁿSup 18, 3.

de correc-
tione
fraterna,

de placabi-
litate.

Iesus
Galilæa
relicta

de matri-
monio ac
virginitate
dissertit,

parvulis
benedicit,

ad me venire: talium est enim regnum cælorum. ¹⁵ Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

¹⁶ ^aEt ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? ¹⁷ Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. ¹⁸ Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: ^bNon homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: ¹⁹ Honora patrem tuum, et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut teipsum. ²⁰ Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi a iuventute mea, quid adhuc mihi deest? ²¹ Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: et veni, sequere me. ²² Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

²³ Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum. ²⁴ Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum. ²⁵ Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse? ²⁶ Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omniaabilia sunt. ²⁷ Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergo erit nobis? ²⁸ Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. ²⁹ Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. ³⁰ ^cMulti autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.

²⁰. ¹ Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. ² Conventionem autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. ³ Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos. ⁴ et dixit illis: Ite et vos in vineam meam, et quod iustum fuerit dabo vobis. ⁵ Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, et nonam horam: et fecit similiter. ⁶ Circa undecimam vero exiit, et invenit alios stantes, et dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi? ⁷ Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite et vos in vineam meam. ⁸ Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, et redde illis mercedem incipiens a novissimis usque ad primos. ⁹ Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. ¹⁰ Venientes autem et primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem et ipsi singulos denarios. ¹¹ Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias, ¹² dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, et æstus. ¹³ At ille respondens uni eorum, dixit: Amice non facio tibi iniuriam: nonne ex denario convenisti mecum? ¹⁴ Tolle quod tuum est, et vade: volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi. ¹⁵ Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? ¹⁶ ^dSic erunt novissimi primi, et primi novissimi, multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

IV. Ab itinere ultimo usque ad passionem, 20, 17—25, 46.

1. Ultimum iter in Ierusalem, 20, 17—34.

¹⁷ ^eEt ascendens Iesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, et ait illis: ¹⁸ Ecce ascendimus Ierosolymam, et filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et Scribis, et condemnabunt eum morte, ¹⁹ et tradent eum Gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertia die resurget.

²⁰ ^fTunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens aliquid ab eo. ²¹ Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram in regno tuo. ²² Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibi-

Iesus
mortem ac
resurrecti-
onem suam
predicit,

filiis Zebedæi
primatum
potentibus
respondet,

¹⁶ ^aMc 10, 17; Lc 18, 18. — ¹⁸ ^bEx 20, 13. — ³⁰ ^cInf 20, 16; Mc 10, 31; Lc 13, 30. — ²⁰, ¹⁶ ^dSup 19, 30; Mc 10, 31; Lc 13, 30. — ¹⁷ ^eMc 10, 32; Lc 18, 31. — ²⁰ ^fMc 10, 35.

turus sum? Dicunt ei: Possumus. ²³ Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.

²⁴ ^aEt audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. ²⁵ ^bIesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. ²⁶ Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: ²⁷ et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. ²⁸ ^csicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam, redemptionem pro multis.

²⁹ ^dEt egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa. ³⁰ et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt, quia Iesus transiret: et clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili David. ³¹ Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David. ³² Et stetit Iesus, et vocavit eos, et ait: Quid vultis ut faciam vobis? ³³ Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. ³⁴ Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

2. Triumphalis introitus in Ierusalem, 21, 1—11.

21. ¹ Et ^ecum appropinquassent Ierosolymis, et venissent Bethphage ad Montem oliveti: tunc Iesus misit duos discipulos. ² dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea: solvite, et adducite mihi: ³ et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: et confestim dimittet eos. ⁴ Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem:

⁵ ^fDicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subiugalis.

⁶ Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus. ⁷ Et adduxerunt asinam, et pullum: et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt.

⁸ Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, et sternebant in via: ⁹ turbæ autem, quæ præcedebant, et quæ sequebantur, clamabant, dicentes:

Hosanna filio David: ^gbenedictus, qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis.

¹⁰ Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? ¹¹ Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilææ.

3. Ultima facta Iesu, 21, 12—22 (cf. Mc 11, 11—26).

¹² ^hEt intravit Iesus in templum Dei, et eiiciebat omnes vendentes, et ementes in templo, et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit: ¹³ et dicit eis: Scriptum est:

ⁱDomus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.

¹⁴ Et accesserunt ad eum cæci, et claudi in templo: et sanavit eos. ¹⁵ Videntes autem principes sacerdotum, et Scribæ mirabilia, quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt. ¹⁶ et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Utique, numquam legistis: ^kQuia ex ore infantium, et lactentium perfecisti laudem? ¹⁷ Et relictis illis, abiit foras extra Civitatem in Bethaniam: ibique mansit.

¹⁸ Mane autem revertens in Civitatem, esuriit. ¹⁹ ^lEt videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam: et nihil invenit in ea nisi folia tantum, et ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea.

²⁴ ^aMc 10, 41. — ²⁵ ^bLc 22, 25. — ²⁸ ^cPhil 2, 7. — ²⁹ ^dMc 10, 46; Lc 18, 35. — ^{21, 1} ^eMc 11, 1; Lc 19, 29. — ⁵ ^fIs 62, 11; Zach 9, 9: Io 12, 15. — ⁹ ^gPs 117, 26; Mc 11, 10; Lc 19, 38. — ¹² ^hDt 14, 25; Io 2, 14. — ¹³ ⁱIs 56, 7; Ir 7, 11. — ¹⁶ ^kPs 8, 3. — ¹⁹ ^lMc 11, 13.

sequenti die virtutem fidei docet. ²⁰ ^aEt videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit? ²¹ Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non hæsitaraveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis, Tolle, et iacta te in mare, fiet. ²² ^bEt omnia quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis.

4. De potestate Iesu et baptismo Ioannis, 21, 23—27.

Unde sit potestas Iesu, ²³ Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, et seniores populi, dicentes: ^cIn qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem?

unde fuerit baptizatus Ioannis; ²⁴ Respondens Iesus dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam in qua potestate hæc facio. ²⁵ Baptismus Ioannis unde erat? e cælo, an ex hominibus?

Iudei respondere nolunt, ²⁶ Si dixerimus, e cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: domnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. ²⁷ Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus.

neque Iesus respondet. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

5. Tres parabolæ proponuntur, 21, 28—22, 14.

Filiorum a patre in vineam missorum, ²⁸ Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. ²⁹ Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem, pœnitentia motus, abiit. ³⁰ Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine, et non ivit. ³¹ quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, quia publicani, et meretrices præcedent vos in regnum Dei. ³² Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, et non credidistis ei, publicani autem, et meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

agricolæ malorum, ³³ Aliam parabolam audite: ^eHomo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepe circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et ædificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. ³⁴ Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. ³⁵ Et agricolæ, apprehensis servis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt. ³⁶ Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter. ³⁷ Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum. ³⁸ Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: ^fHic est heres, venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem eius. ³⁹ Et apprehesum eum eiecerunt extra vineam, et occiderunt. ⁴⁰ Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? ⁴¹ Aiunt illi: Malos male perdet: et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. ⁴² Dicit illis Iesus: Numquam legistis in Scripturis: ^gLapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris:

⁴³ ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. ⁴⁴ Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. ⁴⁵ Et cum audissent principes sacerdotum, et Pharisæi parabolæ eius, cognoverunt quod de ipsis diceret. ⁴⁶ Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

nuptiarum regalem, ²². ¹ Et respondens Iesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens: ² ^hSimile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. ³ Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire. ⁴ Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, et altitia occisa sunt, et omnia parata: venite ad nuptias. ⁵ Illi autem neglexerunt: et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam: ⁶ reliqui vero tenuerunt

²⁰ ^aMc 11, 20. — ²² ^bSup 7, 7; 1 Io 3, 22. — ²³ ^cMc 11, 28; Lc 20, 2. — ²⁶ ^dSup 14, 5. — ³³ ^eIs 5, 1; 1r 2, 21; Mc 12, 1; Lc 20, 9. — ³⁸ ^fInf 26, 4; 27, 1; Io 11, 53. — ⁴² ^gPs 117, 22; Act 4, 11; Rom 9, 33; 1 Ptr 2, 7. — ²², ² ^hLc 14, 16; Apc 19, 9.

servos eius, et contumeliis affectos occiderunt. ⁷ Rex autem cum audisset, iratus est: et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succendit. ⁸ Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni. ⁹ ite ergo ad exitus viarum, et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias. ¹⁰ Et egressi servi eius in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos et bonos: et impletæ sunt nuptiæ discumbentium. ¹¹ Intravit autem rex ut videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. ¹² Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. ¹³ Tunc dixit rex ministris: ^aLigatis manibus, et pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, et stridor dentium. ¹⁴ Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

6. De tributo Cæsari pendendo, 22, 15—22.

¹⁵ ^bTunc abeuntes Pharisei, consilium inierunt ut caperent eum in sermone. ¹⁶ Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum: ¹⁷ dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non? Dolosa interrogatio,

¹⁸ Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? ¹⁹ ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. ²⁰ Et ait illis Iesus: Cuius est imago hæc, et superscriptio? ²¹ Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: ^cReddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo. ²² Et audientes mirati sunt, et relicto eo abierunt. mira responsio.

7. De resurrectione mortuorum, 22, 23—33.

²³ In illo die accesserunt ad eum ^dSadducei, qui dicunt non esse resurrectionem: Casum ^a sadduceis propositum et interrogaverunt eum, ²⁴ dicentes: Magister, Moyses dixit: ^eSi quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, et suscitet semen fratri suo. ²⁵ Erant autem apud nos septem fratres: et primus, uxore ducta, defunctus est: et non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. ²⁶ Similiter secundus, et tertius usque ad septimum. ²⁷ Novissime autem omnium et mulier defuncta est. ²⁸ In resurrectione ergo cuius erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam. ²⁹ Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. ³⁰ In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. ³¹ De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis: ³² ^fEgo sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium. ³³ Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius. Iesus discutit.

8. De primo mandato legis, 22, 34—40.

³⁴ ^gPharisei autem audientes quod silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum: ³⁵ et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: Interrogatio doctoris,

³⁶ Magister, quod est mandatum magnum in Lege?

³⁷ Ait illi Iesus: ^hDiliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. ³⁸ Hoc est maximum, et primum mandatum. responsio Iesu. ³⁹ Secundum autem simile est huic: ⁱDiliges proximum tuum, sicut teipsum. ⁴⁰ In his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetæ.

9. De natura Christi, 22, 41—46.

⁴¹ Congregatis autem Phariseis, interrogavit eos Iesus, ⁴² dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: David. ⁴³ Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Quomodo filius et dominus David sit.

⁴⁴ ^kDixit Dominus Domino meo: ^lsede a dextris meis, ^mdonec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

¹³ ^aSup 8, 12; 13, 42; Inf 25, 30. — ¹⁵ ^bMc 12, 13; Lc 20, 20. — ²¹ ^cRom 13, 7. — ²³ ^dAct 23, 8. — ²⁴ ^eDt 25, 5; Mc 12, 19; Lc 20, 28. — ³² ^fEx 3, 6. — ³⁴ ^gMc 12, 28; Lc 10, 25. — ³⁷ ^hDt 6, 5. — ³⁹ ⁱLv 19, 18; Mc 12, 31. — ⁴⁴ ^kPs 109, 1; Lc 20, 42.

⁴⁵ Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? ⁴⁶ et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

10. De vita mala et pœna scribarum et pharisæorum, 23, 1—36.

Audiendi
sed non
imitandi,

23. ¹ Tunc Iesus locutus est ad turbas, et ad discipulos suos. ² dicens: Super cathedram Moysi sederunt ^aScribæ, et Pharisei. ³ Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, et facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt. ⁴ ^bAlligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. ⁵ Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: ^cdilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias. ⁶ ^dAmant autem primos recubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, ⁷ et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi. ⁸ ^eVos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis. ⁹ ^fEt patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. ¹⁰ Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus. ¹¹ Qui maior est vestrum, erit minister vester. ¹² ^gQui autem se exaltaverit, humiliabitur: et qui se humiliaverit, exaltabitur.

quorum
hypocritarum

¹³ Væ autem vobis Scribæ, et Pharisei hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. ¹⁴ Væ vobis Scribæ, et Pharisei hypocritæ: ^hquia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. ¹⁵ Væ vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ: quia circuitis mare, et aridam, ut faciatis unum proselytum: et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos. ¹⁶ Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iuraverit per templum, nihil est: qui autem iuraverit in auro templi, debet. ¹⁷ Stulti, et cæci: Quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum? ¹⁸ Et quicumque iuraverit in altari, nihil est: quicumque autem iuraverit in dono, quod est super illud, debet. ¹⁹ Cæci: Quid enim maius est, donum, an altare, quod sanctificat donum? ²⁰ Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, et in omnibus, quæ super illud sunt. ²¹ et quicumque iuraverit in templo, iurat in illo, et in eo, qui habitat in ipso: ²² et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, et in eo, qui sedet super eum. ²³ ⁱVæ vobis Scribæ, et Pharisei hypocritæ: qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem, hæc oportuit facere, et illa non omittere. ²⁴ Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. ²⁵ Væ vobis Scribæ, et Pharisei hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis, et paropsidis: intus autem pleni estis rapina, et immunditia. ²⁶ Phariseæ cæce, munda prius quod intus est calicis, et paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum. ²⁷ Væ vobis Scribæ, et Pharisei hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia. ²⁸ sic et vos aforis quidem paretis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi, et iniquitate. ²⁹ Væ vobis Scribæ, et Pharisei hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, et ornatis monumenta iustorum, ³⁰ et dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. ³¹ itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt. ³² Et vos implete mensuram patrum vestrorum. ³³ ^kSerpentes genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? ³⁴ Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occiditis, et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem: ³⁵ ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, ^la sanguine Abel iusti usque ad sanguinem ^mZachariæ, filii Barachîæ, quem occidistis inter templum et altare. ³⁶ Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

et persecucionem
legatorum
Dei

23, 2 ^aNeh 8, 4. — ^fLc 11, 46; Act 15, 10. — ⁵cDt 6, 8; Nm 15, 38. — ⁶dMc 12, 39; Lc 11, 43; 20, 46. — ⁸eIac 3, 1. — ⁹fMal 1, 6. — ¹²gIc 14, 11; 18, 14. — ¹⁴hMc 12, 40; Lc 20, 47. — ²³iLc 11, 42. — ³³kSup 3, 7. — ³⁵lGn 4, 8; Hbr 11, 4. — ^{m2}Par 24, 22.

³⁷ ^aIerusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? ³⁸ Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. ³⁹ Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis:

Benedictus, qui venit in nomine Domini.

11. Sermo eschatologicus Domini, 24, 1—25, 46.

24. ¹ Et regressus Iesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei ædificationes templi. ² Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. ³ Sedente autem eo super Montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Die nobis, quando hæc erunt? et quod signum adventus tui, et consummationis sæculi?

⁴ Et respondens Iesus, dixit eis: ^aVidete ne quis vos seducat. ⁵ multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: et multos seducunt. ⁶ Audituri enim estis prælia, et opiniones præliorum. Videte ne turbemini. oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. ⁷ consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae, et fames, et terræmotus per loca. ⁸ hæc autem omnia initia sunt dolorum. ⁹ ^cTunc tradent vos in tribulationem, et occident vos: et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. ¹⁰ Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem. ¹¹ Et multi pseudoprophetae surgent, et seducunt multos. ¹² Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum. ¹³ qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. ¹⁴ Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: et tunc veniet consummatio.

¹⁵ ⁱCum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: ¹⁶ tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: ¹⁷ et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua: ¹⁸ et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam. ¹⁹ Væ autem prægnantibus, et nutrientibus in illis diebus. ²⁰ Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme, sive sabbato. ²¹ erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. ²² Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.

²³ ^hTunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere. ²⁴ Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae: et dabunt signa magna, et prodigia, ita ut in errore inducantur (si fieri potest) etiam electi. ²⁵ Ecce prædixi vobis. ²⁶ Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. ²⁷ Sicut enim fulgur exit ab Oriente, et paret usque in Occidentem: ita erit et adventus Filii hominis. ²⁸ ⁱUbi cumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ. ²⁹ ^kStatim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum commovebuntur: ³⁰ et tunc parebit signum Filii hominis in cælo: et tunc plangent omnes tribus terræ: ^let videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, et maiestate. ³¹ ^mEt mittet angelos suos cum tuba, et voce magna: et congregabunt electos eius a quattuor ventis, a summis cælorum usque ad terminos eorum. ³² Ab arbore autem fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, et folia nata, scitis quia prope est æstas: ³³ ita et vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. ³⁴ Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. ³⁵ ⁿCælum, et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

³⁶ De die autem illa, et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater. ³⁷ ^oSicut autem in diebus Noe, ita erit et adventus Filii hominis. ³⁸ sicut enim

³⁷ ^aLc 13, 34. — ²⁴, ¹ ^bMc 13, 1; Lc 21, 5. — ² ^cLc 19, 44. — ⁴ ^dEph 5, 6; Col 2, 18. — ⁹ ^eSup 10, 17; Lc 21, 12; Io 15, 20; 16, 2. — ¹⁵ ^fDn 9, 27; Mc 13, 14; Lc 21, 20. — ²⁰ ^gAct 1, 12. — ²³ ^hMc 13, 21; Lc 17, 23. — ²⁸ ⁱLc 17, 37. — ²⁹ ^kIs 13, 10; Ez 32, 7; Joel 3, 15; Mc 13, 24; Lc 21, 25. — ³⁰ ^lApc 1, 7. — ³¹ ^m1 Cor 15, 52. — ³⁵ ⁿMc 13, 31. — ³⁷ ^oGn 7, 7; Lc 17, 26.

erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam. ³⁹ et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes: ita erit et adventus Filii hominis. ⁴⁰ Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, et unus relinquetur. ⁴¹ duæ molentes in mola: una assumetur, et una relinquetur. ⁴² Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. ⁴³ Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. ⁴⁴ Ideo et vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est. ⁴⁵ Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? ⁴⁶ ^bBeatus ille servus, quem cum venerit dominus eius, invenerit sic facientem. ⁴⁷ amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. ⁴⁸ Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: ⁴⁹ et cœperit percutere conservos suos, manducet autem, et bibat cum ebriosis: ⁵⁰ veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua ignorat: ⁵¹ et dividet eum, partemque eius ponet cum hypoeritis, illic erit fletus, et stridor dentium.

parabola
decem
virginum

²⁵. ¹ Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, et sponsæ. ² Quinque autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudentes: ³ sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: ⁴ prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. ⁵ Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt. ⁶ Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. ⁷ Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, et ornaverunt lampades suas. ⁸ Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur. ⁹ Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis, et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis. ¹⁰ Dum autem irent emere, venit sponsus: et quæ paratæ erant, intraverunt eum eo ad nuptias, et clausa est ianua. ¹¹ Novissime vero veniunt et reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. ¹² At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos. ¹³ ^aVigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.

et parabola
talentorum:

¹⁴ ^cSicut enim homo peregre proficiscens, vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua. ¹⁵ Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, et profectus est statim. ¹⁶ Abiit autem qui quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque. ¹⁷ Similiter et qui duo acceperat, lucratus est alia duo. ¹⁸ Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui. ¹⁹ Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis. ²⁰ Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. ²¹ Ait illi dominus eius: Eugene serve bone, et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. ²² Accessit autem et qui duo talenta acceperat, et ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. ²³ Ait illi dominus eius: Eugene serve bone, et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. ²⁴ Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti: ²⁵ et timens abii, et abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. ²⁶ Respondens autem dominus eius, dixit ei: Serve male, et piger, sciebas quia meto ubi non semino, et congrego ubi non sparsi: ²⁷ oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. ²⁸ Tollite itaque ab eo talentum, et date ei, qui habet decem talenta. ²⁹ ^fomni enim habenti dabitur, et abundabit: ei autem, qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo. ³⁰ Et inutilem servum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, et stridor dentium.

⁴³ ^aMc 13, 33; Lc 12, 39; 1 Thes 4, 15. — ⁴⁶ ^bApc 16, 15. — ⁵¹ ^cSup 13, 42; Inf 25, 30. — ²⁵, ¹³ ^dMc 13, 33. — ¹⁴ ^eLc 19, 12. — ²⁹ ^fSup 13, 12; Mc 4, 25; Lc 8, 18; 19, 26.

³¹ Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: ³² et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis: ³³ et statuet oves quidem a dextris suis, hœdos autem a sinistris. ³⁴ Tunc dicet rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. ³⁵ æsurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: ³⁶ nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et venistis ad me. ³⁷ Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus te: sitientem, et dedimus tibi potum? ³⁸ quando autem te vidimus hospitem, et collegimus te: aut nudum, et cooperuimus te? ³⁹ aut quando te vidimus infirmum: aut in carcere, et venimus ad te? ⁴⁰ Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. ⁴¹ Tunc dicet et his, qui a sinistris erunt: «Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis eius. ⁴² esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi potum: ⁴³ hospes eram, et non collegistis me: nudus, et non cooperuistis me: infirmus, et in carcere, et non visitastis me. ⁴⁴ Tunc respondebunt ei et ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi? ⁴⁵ Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. ⁴⁶ Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

ultimum
iudicium
describit.

PARS SECUNDA.

Sacerdotium Salvatoris mundi, 26, 1—27, 66.

1. Iesus inter discipulos suos, 26, 1—46.

1. Proditio Iudæ Iscariotis, 26, 1—16.

²⁶. ¹ Et factum est: cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: ² «Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur.

Iesus
mortem
suam
prædicat

³ Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: ⁴ et consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent, et occiderent. ⁵ Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

synedri
consilium
habent,

⁶ «Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, ⁷ accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis. ⁸ Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc? ⁹ potuit enim istud vænundari multo, et dari pauperibus. ¹⁰ Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. ¹¹ nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis. ¹² Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum: ad sepeliendum me fecit. ¹³ Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam eius.

Iudas
avaritia
ductus

¹⁴ Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum: ¹⁵ et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

cum iis
paciscitur

¹⁶ Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.

et oppor-
tunitatem
quærit.

2. Ultima cena Domini, 26, 17—29.

¹⁷ Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? ¹⁸ At Iesus dixit: Ite in civitatem ad

Iesus
ad cenam
apparandam
discipu-
los mittit,

³⁵ aIs 58, 7; Ez 18, 7. — ³⁶ bSir 7, 39. — ⁴¹ cPs 6, 9; Sup 7, 23; Lc 13, 27. — ⁴⁶ dDn 12, 2; Io 5, 29. — ²⁶, 2 eMc 14, 1; Lc 22, 1. — 6 fMc 14, 3; Io 11, 2; 12, 3. — ¹⁴ gMc 14, 10; Lc 22, 3. — ¹⁷ hMc 14, 12; Lc 22, 7.

quemdam, et dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. ¹⁹ Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, et paraverunt Pascha.

cum
duodecim
discumbit,
proditorum
inducat,

²⁰ aVespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.
²¹ Et edentibus illis, dixit: bAmen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. ²² Et contristati valde, cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum Domine?
²³ At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.
²⁴ Filius quidem hominis vadit, cscient scriptum est de illo: vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.
²⁵ Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

eucha-
ristiam
instituit,

²⁶ dCœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite, et comedite: hoc est corpus meum. ²⁷ Et accipiens calicem gratias egit: et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. ²⁸ Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

hanc cenam
ultimam
dicit,

²⁹ Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

3. Oratio in monte olivarum, 26, 30—46.

Exiens
apostolis
scandalum
prædicit,

³⁰ Et hymno dicto, exierunt in Montem oliveti. ³¹ Tunc dicit illis Iesus: eOmnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim: fPer-
cutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. ³² Postquam autem resurrexero,
gpræcedam vos in Galilæam. ³³ Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes
scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor. ³⁴ Ait illi Iesus: hAmen
dico tibi, quia in hac nocte antequam Gallus cantet, ter me negabis. ³⁵ Ait illi
Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes
discipuli dixerunt.

octo
relinquit

³⁶ Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc, et orem.

et tres
assumit,

³⁷ Et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari et mæstus esse. ³⁸ Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, et vigilate mecum.

primo orat

³⁹ Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, et dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

et suos
visitat,

⁴⁰ Et venit ad discipulos suos, et invenit eos dormientes, et dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum? ⁴¹ Vigilate, et orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

secundo
orat

⁴² Iterum secundo abiit, et oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

et suos
visitat,

⁴³ Et venit iterum, et invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

tertio orat

⁴⁴ Et relictis illis, iterum abiit, et oravit tertio, eundem sermonem dicens.

et suos
visitat,

⁴⁵ Tunc venit ad discipulos suos, et dicit illis: Dormite iam, et requiescite: ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

proditori
occurrit,

⁴⁶ Surgite eamus: ecce appropinquavit qui me tradet.

II. Iesus ante synedros, 26, 47—27, 10.

1. In horto comprehenditur, 26, 47—56.

Iesus
ab Iuda
osculo
traditur,

⁴⁷ iAdhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladiis, et fustibus, missi a principibus sacerdotum, et senioribus populi.
⁴⁸ Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemeumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. ⁴⁹ Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum. ⁵⁰ Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti?

²⁰ aMc 14, 17; Lc 22, 14. — ²¹ bIo 13, 21. — ²⁴ cPs 40, 10. — ²⁶ d1 Cor 11, 24. —
³¹ eMc 14, 27; Io 16, 32. — ³² fZach 13, 7. — ³³ gMc 16, 7. — ³⁴ hMc 14, 30; Lc 22, 34; Io
13, 38. — ⁴⁷ iMc 14, 43; Lc 22, 47; Io 18, 3.

Tunc accesserunt, et manus iniecerunt in Iesum, et tenuerunt eum. ⁵¹ Et ecce unus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam eius. ⁵² Tunc ait illi Iesus: Convertite gladium tuum in locum suum. ^aomnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. ⁵³ An putas, quia non possum rogare patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? ⁵⁴ ^bQuomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri?

⁵⁵ In illa hora dixit Iesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, et fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me tenuistis. ⁵⁶ Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum.

Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

2. Nocte condemnatur et illuditur, 26, 57—68.

⁵⁷ ^dAt illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ et seniores convenerant.

⁵⁸ Petrus autem sequebatur eum a longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.

⁵⁹ Principes autem sacerdotum, et omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent: ⁶⁰ et non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes, ⁶¹ et dixerunt: Hic dixit: ^ePossum destruere templum Dei, et post triduum reædificare illud. ⁶² Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur? ⁶³ Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. ⁶⁴ Dicit illi Iesus: Tu dixisti, verumtamen dico vobis, ^famodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli. ⁶⁵ Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: ⁶⁶ quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.

⁶⁷ ^gTunc expuerunt in faciem eius, et colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem eius dederunt, ⁶⁸ dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

3. A Petro ter negatur, 26, 69—75.

⁶⁹ ^hPetrus vero sedebat foris in atrio: et accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras. ⁷⁰ At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis.

⁷¹ Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla, et ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno. ⁷² Et iterum negavit cum iuramento: Quia non novi hominem.

⁷³ Et post pusillum accesserunt qui stabant, et dixerunt Petro: Vere et tu ex illis es: nam et loquela tua manifestum te facit. ⁷⁴ Tunc cœpit detestari, et iurare quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

⁷⁵ Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

4. Mane condemnatur et præsidi traditur, 27, 1—2 (cf. Lc 22, 66—23, 1).

²⁷. ¹ Mane ⁱautem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, et seniores populi adversus Iesum, ut eum morti traderent.

² Et vinctum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

5. Finis proditoris, 27, 3—10.

³ Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset; pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, et senioribus, ⁴ dicens:

⁵² ^aGn 9, 6; Apc 13, 10. — ⁵⁴ ^bIs 53, 10. — ⁵⁶ ^cLam 4, 20. — ⁵⁷ ^dMc 14, 53; Lc 22, 54; Io 18, 24. — ⁶¹ ^eIo 2, 19. — ⁶⁴ ^fSup 16, 27; Rom 14, 10; 1 Thes 14, 16. — ⁶⁷ ^gIs 50, 6; Mc 14, 65. — ⁶⁹ ^hLc 22, 55; Io 18, 25. — ²⁷, ¹ ⁱMc 15, 1; Lc 23, 1; Io 18, 28.

Peccavi, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

⁵ Et proiectis argenteis in templo, recessit: ^aet abiens laqueo se suspendit.

⁶ Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est. ⁷ Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. ⁸ ^bPropter hoc vocatus est ager ille. Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. ⁹ Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem: ^cEt acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel: ¹⁰ et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

III. Iesus ante Pilatum, 27, 11—31.

1. Prior inquisitio, 27, 11—14.

¹¹ Iesus autem stetit ante præsidem, ^det interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Iudæorum? Dicit illi Iesus: Tu dicis.

¹² Et eum accusaretur a principibus sacerdotum, et senioribus, nihil respondit.

¹³ Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia? ¹⁴ Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

2. Altera inquisitio, 27, 15—26^a (cf. Lc 23, 13—25^a).

¹⁵ Per diem autem sollemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent. ¹⁶ habebat autem tunc vinctum insigne, qui dicebatur Barabbas. ¹⁷ Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? ¹⁸ Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

¹⁹ Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi, et iusto illi, multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

²⁰ ^ePrincipes autem sacerdotum, et seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam, Iesum vero perderent.

²¹ Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. ²² Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? ²³ Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.

²⁴ Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius: vos videritis. ²⁵ Et respondens universus populus, dixit: Sanguis eius super nos, et super filios nostros. ²⁶ Tunc dimisit illis Barabbam:

3. Flagellatio et coronatio, 27, 26^b—31 (cf. Io 19, 1—16).

Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

²⁷ Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorium, ^fcongregaverunt ad eum universam cohortem: ²⁸ et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, ²⁹ et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, et arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Iudæorum. ³⁰ Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, et percutiebant caput eius.

³¹ Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, et induerunt eum vestimentis eius, et duxerunt eum ut crucifigerent.

IV. Iesus pœnam crucis luens, 27, 32—56.

³² ^gExeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut tolleret crucem eius. ³³ ^hEt venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus.

⁵ ^aAct 1, 18. — ⁸ ^bAct 1, 19. — ⁹ ^cZach 11, 12. — ¹¹ ^dMc 15, 2; Lc 23, 3; Io 18, 33. — ²⁰ ^eMc 15, 11; Lc 23, 18; Io 18, 40; Act 3, 14. — ²⁷ ^fPs 21, 17; Mc 15, 16; Io 19, 2. — ³² ^gMc 15, 21; Lc 23, 26. — ³³ ^hMc 15, 22; Lc 23, 33; Io 19, 17.

³⁴ Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit <sup>vinum felle
mistum,</sup> bibere.

³⁵ Postquam autem crucifixerunt eum, <sup>divisio
vesti-
mentorum,</sup> adiviserunt vestimenta eius, sortem mittentes: ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. ³⁶ Et sedentes servabant eum.

³⁷ Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam: HIC EST IESUS <sup>rex
Iudæorum
inter
latrones,</sup> REX IUDÆORUM. ³⁸ Tunc crucifixi sunt eum eo duo latrones: unus a dextris, et unus a sinistris.

³⁹ Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua. ⁴⁰ et dicentes: <sup>illusio
pluri-
morum,</sup> ^bVah qui destruis templum Dei, et in triduo illud reædificas: salva temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce. ⁴¹ Similiter et principes sacerdotum illudentes eum Scribis, et senioribus dicebant: ⁴² Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: ^csi rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei: ⁴³ ^dconfidit in Deo: liberet nunc, si vult eum: dixit enim: Quia filius Dei sum. ⁴⁴ Idipsum autem et latrones, qui crucifixi erant eum eo, improperebant ei.

⁴⁵ A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad <sup>tenebræ
mirabiles,</sup> horam nonam.

⁴⁶ Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: ^eEli, Eli, lamma sabaethani? hoc est: Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? ⁴⁷ Quidam autem illic stantes, et audientes, dicebant: Eliam vocat iste. ⁴⁸ Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere. ⁴⁹ Ceteri vero dicebant: Sine videamus an veniat Elias liberans eum.

⁵⁰ Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

⁵¹ ^fEt ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum. <sup>mors
mirabilis,
scissio veli,</sup> et terra mota est, et petrae scissæ sunt, ⁵² et monumenta aperta sunt: et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. ⁵³ Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. <sup>mirabilia
alia,</sup>

⁵⁴ Centurio autem, et qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræmotu <sup>glorificatio
centurionis,</sup> et his, quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste.

⁵⁵ Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum a Galilæa, ministrantes ei: <sup>mulieres a
longe
stantes.</sup> ⁵⁶ inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Ioseph mater, et mater filiorum Zebedæi.

V. Iesus in sepulcro conditus, 27, 57—66.

⁵⁷ ^gCum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, <sup>Ioseph
corpus
Iesu
a Pilato
petit</sup> nomine Ioseph, qui et ipse discipulus erat Iesu. ⁵⁸ hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus.

⁵⁹ Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda. ⁶⁰ et posuit <sup>et in monu-
mento suo
novo ponit,</sup> illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit.

⁶¹ Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulchrum. <sup>mulieribus
videntibus;</sup>

⁶² Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum, et Pharisei ad Pilatum. ⁶³ dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. ⁶⁴ Iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli eius, et furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis: et erit novissimus error peior priore. ⁶⁵ Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. ⁶⁶ Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem, eum custodibus. <sup>synedri
sabbato
sepulchrum
muniant.</sup>

³⁵ ^aMc 15, 24; Lc 23, 34; Io 19, 23. — ⁴⁰ ^bIo 2, 19. — ⁴² ^cSap 2, 18. — ⁴³ ^dPs 21, 9. — ⁴⁶ ^ePs 21, 2. — ⁵¹ ^f2 Par 3, 14. — ⁵⁷ ^gMc 15, 42; Lc 23, 50; Io 19, 38.

PARS TERTIA.

Imperium Salvatoris mundi, 28, 1—20.

1. Angelus resurrectionem annuntiat, 18, 1—7.

Mulieribus ^{ad sepulchrum venientibus angelus qui lapidem revolverat,} 28. ¹ Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulchrum. ² Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo: et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum: ³ erat autem aspectus eius sicut fulgur: et vestimentum eius sicut nix. ⁴ Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui. ⁵ Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis: ⁶ non est hic: surrexit enim, sicut dixit. venite, et videte locum, ubi positus erat Dominus. ⁷ Et cito euntes, dicite discipulis eius quia surrexit: et ecce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis. ecce prædixi vobis.

2. Dominus mulieribus apparet, 28, 8—10.

Ab iis tangitur. ⁸ Et exierunt cito de monumento cum timore, et gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius. ⁹ Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes eius, et adoraverunt eum. ¹⁰ Tunc ait illis Iesus: Nolite timere. ite, nunciate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

3. Synedri furtum fingunt, 28, 11—15.

Custodes facta narrant, ¹¹ Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nunciaverunt principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant. ¹² Et congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus. ¹³ dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus. ¹⁴ Et si hoc auditum fuerit a præside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus. ¹⁵ At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Iudæos, usque in hodiernum diem.

4. Dominus cæli et terræ, 28, 16—20.

A discipulis adoratur, ¹⁶ Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Iesus. ¹⁷ Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt. vicarios suos ad omnes gentes mittit. ¹⁸ Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, et in terra. ¹⁹ beuntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: ²⁰ docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis: et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

PARS PRIMA.

Magisterium Salvatoris mundi, 1, 1—13, 37.

I. A baptismo usque ad regressum in Galilæam, 1, 1—13.

1. Ministerium Ioannis baptistæ, 1, 1—11.

1. ¹ Initium Evangelii Iesu Christi, Filii Dei. ² Sicut scriptum est in Isaia Prædicat et baptizat,
propheta:

^aEcce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

³ ^bVox clamantis in deserto:

Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.

⁴ ^cFuit Ioannes in deserto baptizans, et prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. ⁵ ^dEt egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, et Ierosolymitæ universi, et baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua. ⁶ Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, et zona pellicea circa lumbos eius, et ^elocustas, et mel silvestre edebat.

Et prædicabat dicens: ⁷ ^fVenit fortior me post me: cuius non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum eius. ⁸ ^gEgo baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto. Christum evangelizat

⁹ Et factum est: in diebus illis venit Iesus a Nazareth Galilææ: et baptizatus est a Ioanne in Iordane. ¹⁰ Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, et ^hSpiritum tamquam columbam descendantem, et manentem in ipso. ¹¹ Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. atque baptizat.

2. Ieiunium et tentatio Domini, 1, 12—13.

¹² ⁱEt statim Spiritus expulit eum in desertum. ¹³ Et erat in deserto quadraginta diebus, et quadraginta noctibus: et tentabatur a satana: eratque cum bestiis, et angeli ministrabant illi. Cum bestiis erat.

II. A regressu in Galilæam usque ad saturationem quinque milium, 1, 14—6, 29.

1. Regressus in Galilæam, 1, 14—22.

¹⁴ ^kPostquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, ¹⁵ et dicens: Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei: pœnitementi, et credite Evangelio. Evangelium regni Dei prædicat,

¹⁶ ^lEt præteriens secus Mare Galilææ, vidit Simonem, et Andream fratrem eius, mittentes retia in mare, (erant enim piscatores) ¹⁷ et dixit eis Iesus: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. ¹⁸ Et protinus relictis retibus, Petrum et Andream, Iacobum et Ioannem vocat,

1, 2 ^aMal 3, 1. — 3 ^bIs 40, 3; Lc 3, 4; Io 1, 23. — 4 ^cMt 3, 1. — 5 ^dMt 3, 5. — 6 ^eLc 11, 22. — 7 ^fMt 3, 11; Lc 3, 16; Io 1, 27. — 8 ^gAct 1, 5; 2, 4; 11, 16; 19, 4. — 10 ^hLc 3, 22; Io 1, 32. — 12 ⁱMt 4, 1; Lc 4, 1. — 14 ^kMt 4, 12; Lc 4, 14; Io 4, 43. — 16 ^lMt 4, 18; Lc 5, 2.

secuti sunt eum. ¹⁹ Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, et Ioan-
nem fratrem eius, et ipsos componentes retia in navi: ²⁰ et statim vocavit illos.
Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

²¹ ^aEt ingrediuntur Capharnaum: et statim sabbatis ingressus in synagogam,
docebat eos. ²² ^bEt stupebant super doctrina eius: erat enim docens eos, quasi
potestatem habens, et non sicut Scribæ.

2. Editio miraculorum variorum, 1, 23—2, 22.

²³ ^cEt erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: et exclamavit,
dicens: Quid nobis, et tibi Iesu Nazarene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus
Dei. ²⁵ Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce, et exi de homine. ²⁶ Et
discerpens eum spiritus immundus, et exclamans voce magna exiit ab eo. ²⁷ Et
mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam
doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, et obediunt
ei. ²⁸ Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ.

²⁹ ^dEt protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, et
Andrææ cum Iacobo, et Ioanne. ³⁰ Decumbebat autem socrus Simonis febricitans:
et statim dicunt ei de illa. ³¹ Et accedens elevavit eam, apprehensa manu eius:
et continuo dimisit eam febris, et ministrabat eis.

³² Vespere autem facto cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male
habentes, et dæmonia habentes: ³³ et erat omnis civitas congregata ad ianuam.
³⁴ Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, et dæmonia multa eiiciebat,
et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

³⁵ Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.
³⁶ Et prosecutus est eum Simon, et qui cum illo erant. ³⁷ Et cum invenissent eum,
dixerunt ei: Quia omnes quærunt te. ³⁸ Et ait illis: Eamus in proximos vicos,
et civitates, ut et ibi prædicem: ad hoc enim veni. ³⁹ Et erat prædicans in synagogis
eorum, et in omni Galilæa, et dæmonia eiiciens.

⁴⁰ ^eEt venit ad eum leprosus deprecans eum: et genu flexo dixit ei: Si vis,
potes me mundare. ⁴¹ Iesus autem misertus eius, extendit manum suam: et tangens
eum, ait illi: Volo: Mundare. ⁴² Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, et
mundatus est. ⁴³ Et comminatus est ei, statimque eiecit illum: ⁴⁴ et dicit ei:
Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum, et offer pro emun-
datione tua, quæ præcepit Moyses in testimonium illis. ⁴⁵ At ille egressus cepit
prædicare, et diffamare sermonem, ita ut iam non posset manifeste introire in
civitatem, sed foris in desertis locis esset, et conveniebant ad eum undique.

2. ¹ Et iterum intravit Capharnaum post dies, ² et auditum est quod in
domo esset, et convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad ianuam, et loquebatur
eis verbum. ³ ^bEt venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quattuor portabatur.

⁴ Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt tectum ubi erat:
et patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus iacebat. ⁵ Cum autem
vidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

⁶ Erant autem illic quidam de Scribis sedentes, et cogitantes in cordibus suis:

⁷ Quid hic sic loquitur? blasphemat. ⁸ Quis potest dimittere peccata, nisi solus
Deus? ⁸ Quo statim cognito Iesus spiritu suo quia sic cogitarent intra se, dicit
illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? ⁹ Quid est facilius dicere paralytico:

Dimittuntur tibi peccata: an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula?

¹⁰ Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata,
(ait paralytico) ¹¹ tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam.

¹² Et statim surrexit ille: et, sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur
omnes, et honorificarent Deum, dicentes: Quia numquam sic vidimus.

¹³ Et egressus est rursus ad mare: omnisque turba veniebat ad eum, et docebat
eos. ¹⁴ ^kEt cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, et ait illi:

²¹ ^aMt 4, 13; Lc 4, 31. — ²² ^bMt 7, 28. — ²³ ^cLc 4, 33. — ²⁹ ^dMt 8, 14; Lc 4, 38.
— ³⁴ ^eLc 4, 41. — ⁴⁰ ^fMt 8, 2; Lc 5, 12. — ⁴⁴ ^gLv 14, 2. — ², ³ ^hMt 9, 2; Lc 5, 18. —
⁷ ⁱJob 14, 4; Is 43, 25. — ¹⁴ ^kMt 9, 9; Lc 5, 27.

Sequere me. Et surgens secutus est eum. ¹⁵ Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, et peccatores simul discumbebant cum Iesu, et discipulis eius: erant enim multi, qui et sequebantur eum.

¹⁶ Et Scribæ, et Pharisei videntes quia manducaret cum publicanis, et peccatoribus, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat et bibit Magister vester? ¹⁷ Hoc audito Iesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent: non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

simulque
pharisæi

¹⁸ Et erant discipuli Ioannis, et Pharisei ieiunantes: et veniunt, et dicunt illi: Quare discipuli Ioannis, et Phariseorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant? ¹⁹ Et ait illis Iesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare. ²⁰ Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: et tunc ieiunabunt in illis diebus. ²¹ Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum novum a veteri, et maior scissura fit. ²² Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, et vinum effundetur, et utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

et discipuli
Ioannis
docentur.

3. Acta circa sabbatum secundoprimum, 2, 23—3, 19 (cf. Lc 6, 1).

²³ Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, et discipuli eius cœperunt progredi, et vellere spicas. ²⁴ Pharisei autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet? ²⁵ Et ait illis: Numquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, et esurit ipse, et qui cum eo erant? ²⁶ quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, et panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, nisi sacerdotibus, et dedit eis, qui cum eo erant? ²⁷ Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, et non homo propter sabbatum. ²⁸ Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

Iesus
discipulos
spicas
vellentes
defendit,

³. ¹ Et introivit iterum in synagogam: et erat ibi homo habens manum aridam. ² Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum. ³ Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. ⁴ Et dicit eis: Licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant. ⁵ Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus illi. ⁶ Exeuntes autem Pharisei, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum quomodo eum perderent.

manum
aridam
restituit,

⁷ Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: et multa turba a Galilæa, et Iudæa secuta est eum. ⁸ et ab Ierosolymis, et ab Idumæa, et trans Iordanem: et qui circa Tyrum, et Sidonem, multitudo magna, audientes, quæ faciebat, venerunt ad eum. ⁹ Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum. ¹⁰ multos enim sanabat ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas. ¹¹ Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei: et clamabant dicentes: ¹² Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

ad mare
secedit
et multos
sanat,

¹³ Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: et venerunt ad eum. ¹⁴ Et fecit ut essent duodecim cum illo: et ut mitteret eos prædicare.

apostolos
eligit

¹⁵ Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, et eiciendi dæmonia.

et exornat,

¹⁶ Et imposuit Simoni nomen Petrus: ¹⁷ et Iacobum Zebedæi, et Ioannem fratrem Iacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitru: ¹⁸ et Andream, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Iacobum Alphæi, et Thaddæum, et Simonem Cananæum. ¹⁹ et Iudam Iscariotem, qui et tradidit illum.

qui
enumera-
rantur.

4. De electione dæmoniorum, 3, 20—30.

²⁰ Et veniunt ad domum: et convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. ²¹ Et cum audissent sui, exierunt tenere eum: dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

Iesus
turbis
circum-
datus

¹⁷ ^{a1} Tim 1, 15. — ²⁰ ^bMt 9, 15; Lc 5, 35. — ²³ ^cMt 12, 1: Lc 6, 1. — ²⁵ ^{d1} Sm 21, 6. — ²⁶ ^eLv 24, 9. — ³, ¹ ^fMt 12, 10; Lc 6, 6. — ⁶ ^gMt 12, 14. — ¹³ ^hMt 10, 1; Lc 6, 13.

satanam
a satana
non eici
docet.

²² Et Scribæ, qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant: «Quoniam Beelzebub habet, et quia in principe dæmoniorum eiecit dæmonia. ²³ Et convocatis eis in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam eicere? ²⁴ Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare. ²⁵ Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare. ²⁶ Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, et non poterit stare, sed finem habet. ²⁷ Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, et tunc domum eius diripiet. ²⁸ Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, et blasphemiam, quibus blasphemaverint: ²⁹ qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. ³⁰ Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

5. De cognatis Christi, 3, 31—35.

Omnes
voluntatem
Dei facien-
tes.

³¹ cEt veniunt mater eius et fratres: et foris stantes miserunt ad eum vocantes eum, ³² et sedebat circa eum turba: et dicunt ei: Ecce mater tua, et fratres tui foris quærunt te. ³³ Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, et fratres mei? ³⁴ Et circumspiciens eos, qui in circuitu eius sedebant, ait: Ecce mater mea, et fratres mei. ³⁵ Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

6. Parabolæ variæ, 4, 1—34.

Occasio:

4. ¹ Et iterum cœpit docere ad mare: et congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat: ² et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrina sua:

parabola
seminantis
turbæ
proponitur

³ Audite: ecce exiit seminans ad seminandum. ⁴ Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres cæli, et comederunt illud. ⁵ Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ: ⁶ et quando exortus est sol, exæstuvavit: et eo quod non habebat radicem, exaruit. ⁷ Et aliud cecidit in spinas: et ascenderunt spinæ, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit. ⁸ Et aliud cecidit in terram bonam: et dabat fructum ascendentem, et crescentem, et afferebat unum triginta, unum sexaginta, et unum centum. ⁹ Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

et discipulis
capacibus

¹⁰ Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam. ¹¹ Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:

¹² et videntes videant, et non videant: et audientes audiant, et non intelligant: nequando convertantur, et dimittantur eis peccata.

explicatur

¹³ Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parabolas cognoscetis? ¹⁴ Qui seminat, verbum seminat. ¹⁵ Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, et cum audierint, confestim venit satanas, et aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum. ¹⁶ Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud: ¹⁷ et non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione et persecutione propter verbum, confestim scandalizantur. ¹⁸ Et alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt. ¹⁹ et ærumnæ sæculi, et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiæ introeunt suffocant verbum, et sine fructu efficitur. ²⁰ Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, et suscipiunt, et fructificant, unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

cum
monitione
con-
veniente:

²¹ Et dicebat illis: Numquid venit lucerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur? ²² hNon est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam veniat. ²³ Si quis habet aures audiendi, audiat. ²⁴ Et dicebat illis: Videte quid audiat. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, et adicietur vobis. ²⁵ kQui enim habet, dabitur illi: et qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

²² aMt 9, 34. — ²⁸ bMt 12, 31: Lc 12, 10; 1 Io 5, 16. — ³¹ cMt 12, 46: Lc 8, 19. — ⁴, ¹ dMt 13, 1: Lc 8, 4. — ¹² eIs 6, 9; Mt 13, 14; Io 12, 40; Act 28, 26: Rom 11, 8. — ¹⁹ f1 Tim 6, 17. — ²¹ gMt 5, 15; Lc 8, 16; 11, 33. — ²² hMt 10, 26; Lc 8, 17. — ²⁴ iMt 7, 2; Lc 6, 38. — ²⁵ kMt 13, 12; 25, 29; Lc 8, 18; 19, 26.

²⁶ Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, ²⁷ et dormiat, et exurgat nocte et die, et semen germinet, et increseat dum nescit ille. ²⁸ Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. ²⁹ Et cum produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

³⁰ Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud? ³¹ «Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra: ³² et cum seminatum fuerit, ascendit, et fit maius omnibus oleribus, et facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra eius aves cæli habitare.

³³ Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire: ³⁴ sine parabola autem non loquebatur eis. seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.

7. Editio miraculorum aliorum, 4, 35—5, 43.

³⁵ Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra. ³⁶ Et dimittentes turbam, assument eum ita ut erat in navi: et aliæ naves erant cum illo. ³⁷ Et facta est procella magna venti, et fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis. ³⁸ Et erat ipse in puppi super cervical dormiens: et excitant eum, et dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus? ³⁹ Et exurgens comminatus est vento, et dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus: et facta est tranquillitas magna. ⁴⁰ Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, et dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia et ventus et mare obediunt ei?

^{5.} ¹ Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. ² Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo. ³ qui domicilium habebat in monumentis, et neque catenis iam quisquam poterat eum ligare: ⁴ quoniam sæpe compedibus et catenis vinctus, dirupisset catenas, et compedes comminuisset, et nemo poterat eum domare. ⁵ et semper die ac nocte in monumentis, et in montibus erat, clamans, et concidens se lapidibus. ⁶ Videns autem Iesum a longe, cucurrit, et adoravit eum: ⁷ et clamans voce magna dixit: Quid mihi, et tibi, Iesu filii Dei altissimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas. ⁸ Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine. ⁹ Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. ¹⁰ Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem. ¹¹ Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens. ¹² Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos ut in eos introeamus. ¹³ Et concessit eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: et magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, et suffocati sunt in mari. ¹⁴ Qui autem pasebant eos, fugerunt, et nunciaverunt in civitatem, et in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum: ¹⁵ et veniunt ad Iesum: et vident illum, qui a dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanæ mentis, et timuerunt. ¹⁶ Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui dæmonium habuerat, et de porcis. ¹⁷ Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum. ¹⁸ Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo. ¹⁹ et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, et annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, et misertus sit tui. ²⁰ Et abiit, et cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus: et omnes mirabantur.

²¹ Et cum transcidisset Iesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, et erat circa mare. ²² Et venit quidam de archisynagogis nomine Iairus: et videns eum, procidit ad pedes eius. ²³ et deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone manum super eam, ut salva sit, et vivat. ²⁴ Et abiit cum illo, et sequebatur eum turba multa, et comprimebant eum. ²⁵ Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim.

³¹ aMt 13, 31. — ³⁶ bMt 8, 23; Lc 8, 22. — ⁵, ¹ cMt 8, 28; Lc 8, 26. — ²² dMt 9, 18; Lc 8, 41.

parabola
seminis
germinantis,

parabola
grani
sinapis,

aliæ
parabolæ
multæ.

Venti et
mare
obediunt,

dæmoniaci
Geraseni
liberantur,

hæmorrhoi-
ssa sanatur
et filia Iairi
suscitatur.

²⁶ et fuerat multa perpessa a compluribus medicis: et erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat: ²⁷ cum audisset de Iesu, venit in turba retro, et tetigit vestimentum eius: ²⁸ dicebat enim: Quia si vel vestimentum eius tetigero, salva ero. ²⁹ Et confestim siccatus est fons sanguinis eius: et sensit corpore quia sanata esset a plaga. ³⁰ Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? ³¹ Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, et dicis: Quis me tetigit? ³² Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat. ³³ Mulier vero timens et tremens, sciens quod factum esset in se, venit et procidit ante eum, et dixit ei omnem veritatem. ³⁴ Ille autem dixit ei: «Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, et esto sana a plaga tua. ³⁵ Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est: quid ultra vexas Magistrum? ³⁶ Iesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere: tantummodo crede. ³⁷ Et non admisit quemquam se sequi nisi Petrum, et Iacobum, et Ioannem fratrem Iacobi. ³⁸ Et veniunt in domum archisynagogi, et videt tumultum, et flentes, et eiulantes multum. ³⁹ Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, et ploratis? puella non est mortua, sed dormit. ⁴⁰ Et irridebant eum. Ipse vero eiecit omnibus assumit patrem, et matrem puellæ, et qui secum erant, et ingreditur ubi puella erat iacens. ⁴¹ Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge. ⁴² et confestim surrexit puella, et ambulabat: erat autem annorum duodecim: et obstupuerunt stupore magno. ⁴³ Et præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: et dixit dari illi manducare.

8. Incredulitas Nazarenorum, 6, 1—6.

Scandalizantur
in Iesu.

^{6, 1} Et egressus inde, abiit in patriam suam: et sequebantur eum discipuli sui: ² et facto sabbato cœpit in synagoga docere: et multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Unde huic hæc omnia? et quæ est sapientia, quæ data est illi: et virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? ³ «Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Iacobi, et Ioseph, et Iudæ, et Simonis? nonne et sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo. ⁴ Et dicebat illis Iesus: «Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, et in domo sua, et in cognatione sua. ⁵ Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit: ⁶ et mirabatur propter incredulitatem eorum, et circuibat castella in circuitu docens.

9. Missio et institutio apostolorum, 6, 7—13.

Missi cum
potestate

⁷ «Et vocavit duodecim: et cœpit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorum.

et instructi

⁸ Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, non panem, neque in zona æs, ⁹ sed calceatos sandaliis, et ne induerentur duabus tunicis. ¹⁰ Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum: illie manete donec exeatis inde: ¹¹ et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeucentes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.

prædicant
et sanant.

¹² Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent: ¹³ et dæmonia multa eiiciebant, et utebantur oleo multos ægros, et sanabant.

10. Herodis tetrarchæ opinio, 6, 14—29.

Opinatur
Ioannem
resurrexisse,

¹⁴ «Et audivit rex Herodes, (manifestum enim factum est nomen eius) et dicebat: Quia Ioannes Baptista resurrexit a mortuis: et propterea virtutes operantur in illo. ¹⁵ Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii vero dicebant: Quia propheta est, quasi unus ex prophetis. ¹⁶ Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic a mortuis resurrexit.

³⁴ ^aLc 7, 50. — ⁶, ¹ ^bMt 13, 54; Lc 4, 16. — ³ ^cIo 6, 42. — ⁴ ^dMt 13, 57; Lc 4, 24; Io 4, 44. — ⁷ ^eMt 10, 1; Sup 3, 14; Lc 9, 1. — ⁹ ^fAct 12, 8. — ¹¹ ^gMt 10, 14; Lc 9, 5; Act 13, 51; 18, 6. — ¹³ ^hIac 5, 14. — ¹⁴ ⁱMt 14, 1 s.; Lc 9, 7.

¹⁷ ^aIpsē enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, et vinxit eum in carcere ^{quem} ^{alligaverat} propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. ¹⁸ Dicebat enim Ioannes Herodi: ^bNon licet tibi habere uxorem fratris tui. ¹⁹ Herodias autem insidiabatur illi: et volebat occidere eum, nec poterat. ²⁰ Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum et sanctum: et custodiebat eum, et audito eo multa faciebat, et libenter eum audiebat.

²¹ Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, et tribunis, et primis Galilææ. ²² cumque introisset filia ipsius Herodiadis, et saltasset, et placuisset Herodi, simulque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete a me quod vis, et dabo tibi: ²³ et iuravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. ²⁴ Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. ²⁵ Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. ²⁶ Et contristatus est rex: propter iniurandum, et propter simul discumbentes noluit eam contristare: ²⁷ sed misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco. Et decollavit eum in carcere, ²⁸ et attulit caput eius in disco: et dedit illud puellæ, et puella dedit matri suæ. ²⁹ Quo audito, discipuli eius venerunt, et tulerunt corpus eius: et posuerunt illud in monumento.

III. A saturatione quinque milium usque ad iter ultimum, 6, 30—10, 31.

1. Saturatio quinque milium, 6, 30—56.

³⁰ Et convenientes Apostoli ad Iesum, renunciaverunt ei omnia, quæ egerant, ^{Iesus docet,} et docuerant. ³¹ Et ait illis: ^cVenite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant et redibant multi: et nec spatium manducandi habebant. ³² Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsum. ³³ Et viderunt eos abeuntes, et cognoverunt multi: et pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et prævenerunt eos. ³⁴ ^dEt exiens vidit turbam multam Iesus: et misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, et cœpit illos docere multa.

³⁵ Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius, dicentes: Desertus est locus hic, et iam hora præteriit: ³⁶ ^edimitte illos, ut euntes in proximas villas, et vicos, emant sibi cibos, quos manducant: ³⁷ Et respondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, et dabimus illis manducare. ³⁸ Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, et videte. Et cum cognovissent, dicunt: ^fQuinque, et duos pisces. ³⁹ Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum. ⁴⁰ Et discubuerunt in partes per centenos, et quinquagenos. ⁴¹ Et acceptis quinque panibus et duobus piscibus, intuens in cælum, benedixit, et fregit panes, et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos: et duos pisces divisit omnibus. ⁴² Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. ⁴³ Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, et de piscibus. ⁴⁴ Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum. ⁴⁵ Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum. ⁴⁶ Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare.

⁴⁷ Et cum sero esset, erat navis in medio mari, et ipse solus in terra. ⁴⁸ ^gEt ^{supra mare} ^{ambulat,} videns eos laborantes in remigando, (erat enim ventus contrarius eis) et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare: et volebat præterire eos. ⁴⁹ At illi ut viderunt eum ambulans supra mare, putaverunt phantasma esse, et exclamaverunt. ⁵⁰ Omnes enim viderunt eum, et conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere. ⁵¹ Et ascendit ad illos in navim, et cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant: ⁵² non

¹⁷ ^aLc 3, 19. — ¹⁸ ^bLv 18, 16. — ³¹ ^cMt 14, 13; Lc 9, 10. — ³⁴ ^dMt 9, 36; 14, 14. — ³⁶ ^eLc 9, 12. — ³⁸ ^fIo 6, 9. — ⁴⁸ ^gMt 14, 25.

enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum. ⁵³ ^aEt cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, et applicuerunt.

in terra
Genesareth
ægrotos
sanat.

⁵⁴ Cumque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum: ⁵⁵ et percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse. ⁵⁶ Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent, et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

2. Refutatio pharisæorum et scribarum, 7, 1—23.

Mandatum
Dei propter
traditionem
seniorum
non violan-
dum est,

7. ¹ Et ^bconveniunt ad eum Pharisei, et quidam de Scribis, venientes ab Ierosolymis. ² Et cum vidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus, idest non lotis, manducare panes, vituperaverunt. ³ Pharisei enim, et omnes Iudæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum: ⁴ et aforo nisi baptizentur, non comedunt: et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, et urceorum, et æramentorum, et lectorum: ⁵ et interrogabant eum Pharisei, et Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? ⁶ At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est:

«Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

⁷ in vanum autem me colunt, docentes doctrinas, et præcepta hominum.

⁸ Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, et calicum: et alia similia his facitis multa. ⁹ Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. ¹⁰ Moyses enim dixit: «Honora patrem tuum, et matrem tuam. Et: «Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. ¹¹ Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban. (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit: ¹² et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri, ¹³ rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis: et similia huiusmodi multa facitis.

interna
hominem
coinquinant,

¹⁴ «Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, et intelligite. ¹⁵ Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt illa sunt, quæ communicant hominem. ¹⁶ Si quis habet aures audiendi, audiat.

quare ex-
terna non
coinquinant.

¹⁷ Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli eius parabolum. ¹⁸ Et ait illis: Sic et vos imprudentes estis? Non intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare: ¹⁹ quia non intrat in cor eius, sed in ventrem vadit, et in secessum exit, purgans omnes escas? ²⁰ Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem. ²¹ «Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, ²² furta, avaritiæ, nequitiae, dolus, impudicitiae, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. ²³ Omnia hæc mala abintus procedunt, et communicant hominem.

3. Fides mulieris Chananææ, 7, 24—30.

Filia eius a
demonio
liberatur.

²⁴ ^bEt inde surgens abiit in fines Tyri, et Sidonis: et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere. ²⁵ Mulier enim statim ut audivit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum, intravit, et procidit ad pedes eius. ²⁶ Erat enim mulier Gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum ut dæmonium eiiceret de filia eius. ²⁷ Qui dixit illi: Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. ²⁸ At illa respondit, et dixit illi: Utique Domine, nam et catelli comedunt sub mensa de micis puerorum. ²⁹ Et ait illi: Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium a filia tua. ³⁰ Et cum abiisset domum suam, invenit puellam iacentem supra lectum, et dæmonium exiisse.

⁵³ ^aMt 14, 34. — 7, ¹ ^bMt 15, 1. — 6 ^cLs 29, 13. — 10 ^dEx 20, 12; Dt 5, 16; Eph 6, 2. — ^eEx 21, 17; Lv 20, 9; Pr 20, 20. — 14 ^fMt 15, 10. — 21 ^gGn 6, 5. — 24 ^hMt 15, 21.

4. Saturatio quattuor milium, 7, 31—8, 10.

³¹ Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad Mare Galilææ inter medios fines Decapoleos. ³² ^aEt adducunt ei surdum, et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat illi manum. ³³ Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in aurículas eius: et expuens, tetigit linguam eius: ³⁴ et suspiciens in cælum, ingemuit, et ait illi: Ephphetha, quod est adaperire. ³⁵ Et statim apertæ sunt aures eius, et solum est vinculum linguæ eius, et loquebatur recte. ³⁶ Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant: ³⁷ et eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit: et surdos fecit audire, et mutos loqui.

Iesus
surdum
et mutum
sanat

⁸. ¹ In diebus illis iterum cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent: ^bconvocatis discipulis, ait illis: ² Misereor super turbam: quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant: ³ et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt. ⁴ Et responderunt ei discipuli sui: unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? ⁵ Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem. ⁶ Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, et dabat discipulis suis ut apponerent, et apposuerunt turbæ. ⁷ Et habebant pisciculos paucos: et ipsos benedixit, et iussit apponi. ⁸ Et manducaverunt, et saturati sunt, et sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas. ⁹ Erant autem qui manducaverant, quasi quattuor millia: et dimisit eos. ¹⁰ Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

et turbam
satiat.

5. Castigatio pharisæorum, 8, 11—21.

¹¹ ^cEt exierunt Pharisei, et cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum. ¹² Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum. ¹³ Et dimittens eos, ascendit iterum navim, et abiit trans fretum.

Increpantur
ac relin-
quantur,

¹⁴ Et obliti sunt panes sumere: et nisi unum panem non habebant secum in navi. ¹⁵ Et præcipiebat eis, dicens: ^dVidete, et cavete a fermento Phariseorum, et fermento Herodis. ¹⁶ Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus. ¹⁷ Quo cognito, ait illis Iesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum? ¹⁸ oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis? ^eNec recordamini, ¹⁹ quando quinque panes fregi in quinque millia: quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. ²⁰ Quando et septem panes in quattuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem. ²¹ Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

eorum
doctrina
cavenda
notatur.

6. Sanatio cæci, 8, 22—26.

²² Et veniunt Bethsaidam, et adducunt ei cæcum, et rogabant eum ut illum tangeret. ²³ Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: et expuens in oculos eius impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret. ²⁴ Et aspiens, ait: Video homines velut arbores ambulantes. ²⁵ Deinde iterum imposuit manus super oculos eius: et cœpit videre, et restitutus est ita ut clare videret omnia. ²⁶ Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam: et si in vicum introieris, nemini dixeris.

Paulatim
visum
recipit.

7. Confessio Simonis Petri, 8, 27—39.

²⁷ ^fEt egressus est Iesus, et discipuli eius in castella Cæsareæ Philippi: et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines? ²⁸ Qui responderunt illi, dicentes: Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. ²⁹ Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus. ³⁰ Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

Iesus
a Simone
Christus
declaratus,

³² ^aMt 9, 32; Lc 11, 14. — ⁸, ¹ ^bMt 15, 32. — ¹¹ ^cMt 16, 1; Lc 11, 54. — ¹⁵ ^dMt 16, 6. — ¹⁸ ^eSup 6, 41; Io 6, 11. — ²⁷ ^fMt 16, 13; Lc 9, 18.

mortem ac
resurrectio-
nem suam
prædicat,

necessita-
tem abnega-
tionis docet

³¹ Et cœpit docere eos quoniam oportet filium hominis pati multa, et reprobari a senioribus, et a summis sacerdotibus, et Scribis, et occidi: et post tres dies resurgere. ³² Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum. ³³ Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. ³⁴ Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: ^aSi quis vult me sequi, deneget semetipsum: et tollat crucem suam, et sequatur me. ³⁵ Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, et Evangelium, salvam faciet eam. ³⁶ Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum: et detrimentum animæ suæ faciat? ³⁷ Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua? ³⁸ ^bQui enim me confusus fuerit, et verba mea in generatione ista adultera et peccatrice: et filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. ³⁹ Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei veniens in virtute.

8. Transfiguratio Domini, 9, 1—12.

Iesus inter
Moysen
et Eliam
resplendet,

^{9, 1} Et apostolus dies sex assumit Iesus Petrum, et Iacobum, et Ioannem: et ducit illos in montem excelsum seorsum solos, et transfiguratus est coram ipsis. ² Et vestimenta eius facta sunt splendentia, et candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. ³ Et apparuit illis Elias cum Moyse: et erant loquentes cum Iesu. ⁴ Et respondens Petrus, ait Iesu: Rabbi, bonum est nos hic esse: et faciamus tria tabernacula, Tibi unum, et Moysi unum, et Eliæ unum. ⁵ Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore exterriti: ⁶ et facta est nubes obumbrans eos: et venit vox de nube, dicens: Hic est Filius meus charissimus: audite illum. ⁷ Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantum secum.

apostolis
silentium
imponit,

⁸ ^eEt descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. ⁹ Et verbum continuerunt apud se: conquirentes quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

de Elia
venturo
loquitur.

¹⁰ Et interrogabant eum, dicentes: ⁱQuid ergo dicunt Pharisei, et Scribæ, quia Eliam oportet venire primum? ¹¹ Qui respondens, ait illis: Elias cum venerit primo, restituet omnia: et quo modo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur et contemnatur. ¹² Sed dico vobis ^hquia et Elias venit (et fecerunt illi quaecumque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

9. Sanatio pueri dæmoniaci, 9, 13—28.

Iesus
puerum
a dæmonio
liberat,

¹³ Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, et Scribas conquirentes cum illis. ¹⁴ Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, et expaverunt, et accurrentes salutabant eum. ¹⁵ Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis? ¹⁶ ⁱEt respondens unus de turba, dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum: ¹⁷ qui ubicumque eum apprehenderit, alidit illum, et spumat, et stridet dentibus, et arescit: et dixi discipulis tuis ut eicerent illum, et non potuerunt. ¹⁸ Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferite illum ad me. ¹⁹ Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: et elisus in terram, volutabatur spumans. ²⁰ Et interrogavit patrem eius: Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia: ²¹ et frequenter eum in ignem, et in aquas misit ut eum perderet, sed si quid potes, adiuva nos, misertus nostri. ²² Iesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. ²³ Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adiuva incredulitatem meam. ²⁴ Et cum videret Iesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde, et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi

³⁴ aMt 10, 38; 16, 24; Lc 9, 23; 14, 27; 17, 33; Io 12, 25. — ³⁸ bMt 10, 33; Lc 9, 26; 12, 9. — ³⁹ cMt 16, 28; Lc 9, 27. — ^{9, 1} dMt 17, 1; Lc 9, 28. — ⁸ eMt 17, 9. — ¹⁰ fMal 4, 5. — ¹¹ gIs 53, 3. — ¹² hMt 17, 12. — ¹⁶ iLc 9, 38.

ab eo: et amplius ne introeas in eum. ²⁵ Et exclamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo, et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est.

²⁶ Iesus autem tenens manum eius, elevavit eum, et surrexit.

²⁷ Et eum introisset in domum, discipuli eius secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere eum? ²⁸ Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, et ieiunio.

discipulos
docet.

10. Doctrinæ variæ, 9, 29—49.

²⁹ Et inde perfecti prætergredebantur Galilæam: nec volebat quemquam scire. ³⁰ Docebat autem discipulos suos, et dicebat illis: ^aQuoniam filius hominis tradetur in manus hominum, et occident eum, et occisus tertia die resurget. ³¹ At illi ignorabant verbum: et timebant interrogare eum.

De morte
ac resur-
rectione sua,

³² Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? ³³ At illi tacebant, siquidem in via inter se disputaverant, ^bquis eorum maior esset. ³⁴ Et residens vocavit duodecim, et ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, et omnium minister. ³⁵ Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cum complexus esset, ait illis: ³⁶ Quisquis unum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: et quicumque me suscepit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

de magnitu-
dine vera,

³⁷ Respondit illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quemdam in nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum. ³⁸ Iesus autem ait: Nolite prohibere eum. ^cnemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cito male loqui de me. ³⁹ qui enim non est adversum vos, pro vobis est. ⁴⁰ ^eQuisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

de æmulati-
one,

⁴¹ Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo eius, et in mare mitteretur. ⁴² Et si scandalizaverit te manus tua, abscede illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: ⁴³ ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. ⁴⁴ Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis: ⁴⁵ ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. ⁴⁶ Quod si oculus tuus scandalizat te, eiice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis: ⁴⁷ ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. ⁴⁸ Omnis enim igne salietur, et omnis victima sale salietur. ⁴⁹ ^kBonum est sal: quod si sal insulsum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos.

de scandalo
vitando.

11. Acta finibus Iudææ, 10, 1—31.

10. ¹ Et inde exurgens venit in fines Iudææ ultra Iordanem: et conveniunt iterum turbæ ad eum: et sicut consueverat, iterum docebat illos.

Iesus
Galilæa
relieta

² Et accedentes Pharisei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere: tentantes eum. ³ At ille respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses? ⁴ Qui dixerunt: ^mMoyses permisit libellum repudii scribere, et dimittere. ⁵ Quibus respondens Iesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud. ⁶ ab initio autem creaturæ ⁿmasculum, et feminam fecit eos Deus. ⁷ Propter hoc relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit ad uxorem suam: ⁸ et erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. ⁹ Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. ¹⁰ Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogaverunt eum. ¹¹ Et ait illis: ^pQuicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam. ¹² Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur.

de vinculo
matrimonii
dissertit,

³⁰ aMt 17, 21; Lc 9, 22. — ³³ bMt 18, 1; Lc 9, 46. — ³⁷ cLc 9, 49. — ³⁸ d1 Cor 12, 3. — ⁴⁰ eMt 10, 42. — ⁴¹ fMt 18, 6; Lc 17, 2. — ⁴² gMt 5, 30; 18, 8. — ⁴⁵ hIs 66, 24. — ⁴⁸ iLv 2, 13. — ⁴⁹ kMt 5, 13; Lc 14, 34. — ¹⁰, ¹ lMt 19, 1. — ⁴ mMt 24, 1. — ⁶ nGn 1, 27. — ⁷ oGn 2, 24; Mt 19, 5; 1 Cor 6, 16; Eph 5, 31. — ¹¹ p1 Cor 7, 10.

parvulis
benedicit,

¹³ Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. ¹⁴ Quos eum videret Iesus, indigne tulit, et ait illis: Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei. ¹⁵ Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

divitem
vocat,

¹⁶ Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos. ¹⁷ Et cum egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: ^aMagister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam? ¹⁸ Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus. ¹⁹ ^bPræcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum et matrem. ²⁰ At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia observavi a iuventute mea. ²¹ Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest: vade, quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: et veni, sequere me. ²² Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones.

de divitiis
et pauper-
tate volun-
taria loqui-
tur.

²³ Et circumspiciens Iesus, ait discipulis suis: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt! ²⁴ Discipuli autem obstupescabant in verbis eius. At Iesus rursus respondens ait illis: Filioli, quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire! ²⁵ Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. ²⁶ Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri? ²⁷ Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possible sunt apud Deum. ²⁸ ^cEt cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te. ²⁹ Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, et propter Evangelium, ³⁰ qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in sæculo futuro vitam æternam. ³¹ ^dMulti autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.

IV. Ab itinere ultimo usque ad passionem. 10, 32—13, 37.

1. Ultimum iter in Ierusalem, 10, 32—52.

Iesus
mortem ac
resurrecti-
onem suam
prædicat,

³² Erant autem in via ascendentes Ierosolymam: et præcedebat illos Iesus, et stupebant: et sequentes timebant. ^eEt assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei eventura. ³³ Quia ecce ascendimus Ierosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et Scribis, et senioribus, et damnabunt eum morte, et tradent eum gentibus: ³⁴ et illudent ei, et conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient eum: et tertia die resurget.

filiis Zebedæi
primum
potentibus
respondet,

³⁵ ^fEt accedunt ad eum Iacobus, et Ioannes filii Zebedæi, dicentes: Magister, volumus ut quodecumque petierimus, facias nobis. ³⁶ At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis? ³⁷ Et dixerunt: Da nobis ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua. ³⁸ Iesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo: aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? ³⁹ At illi dixerunt ei: Possumus. Iesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini: ⁴⁰ sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

decem indi-
gnantibus
primum
verum com-
mendat,

⁴¹ Et audientes decem cœperunt indignari de Iacobo, et Ioanne. ⁴² Iesus autem vocans eos, ait illis: ^gScitis quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: et principes eorum potestatem habent ipsorum. ⁴³ Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri maior, erit vester minister: ⁴⁴ et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus. ⁴⁵ Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis.

¹⁷ ^aMt 19, 16; Lc 18, 18. — ¹⁹ ^bEx 20, 13. — ²⁸ ^cMt 19, 27; Lc 18, 28. — ³¹ ^dMt 19, 30. — ³² ^eLc 18, 31. — ³⁵ ^fMt 20, 20. — ⁴² ^gLc 22, 25.

⁴⁶ «Et veniunt Iericho: et proficiscente eo de Iericho, et discipulis eius, et plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat iuxta viam mendicans. ⁴⁷ Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus est, cœpit clamare, et dicere: Iesu fili David, miserere mei. ⁴⁸ Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David miserere mei. ⁴⁹ Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocat cæcum dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te. ⁵⁰ Qui proiecto vestimento suo exiliens, venit ad eum. ⁵¹ Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, ut videam. ⁵² Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur eum in via.

iuxta
Iericho
Bartimæo
visum
restituit.

2. Triumphalis introitus in Ierusalem, 11, 1—11.

11. ¹ Et cum appropinquarent Ierosolymæ, et Bethaniæ ad montem olivarum, mittit duos ex discipulis suis. ² et ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, et statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, et adducite. ³ Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: et continuo illum dimittet huc. ⁴ Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante iannam foris in bivio: et solvunt eum. ⁵ Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum? ⁶ Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Iesus, et dimiserunt eis. ⁷ «Et duxerunt pullum ad Iesum: et imponunt illi vestimenta sua, et sedit super eum. ⁸ Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, et sternebant in via. ⁹ Et qui præibant, et qui sequebantur clamabant, dicentes:

Discipuli
a Domini
missi

pullum
asinæ
adducunt,

in quo
Iesus
triumphans

Hosanna: ¹⁰ «Benedictus, qui venit in nomine Domini: benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis.

¹¹ «Et introivit Ierosolymam in templum: et circumspectis omnibus, cum iam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

urbem
ingreditur.

3. Ultima facta Iesu, 11, 12—26.

¹² Et alia die cum exirent a Bethania, esuriit. ¹³ «Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit si quid forte inveniret in ea, et cum venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum. ¹⁴ Et respondens dixit ei: Iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli eius.

Altero die
fico
imprecatur

¹⁵ Et veniunt Ierosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit eiicere vendentes, et ementes in templo: et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit. ¹⁶ et non sinebat ut quisquam transferret vas per templum: ¹⁷ et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est:

et templum
purgat,

«Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

¹⁸ Quo audito principes sacerdotum, et Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina eius. ¹⁹ Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

²⁰ Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus. ²¹ Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. ²² Et respondens Iesus ait illis: Habete fidem Dei. ²³ amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, et mittere in mare, et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei. ²⁴ «Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, et evenient vobis. ²⁵ «Et cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem: ut et Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. ²⁶ Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

sequenti die
virtutem
fidei docet.

⁴⁶ aMt 20, 29; Lc 18, 35. — **11, 1** bMt 21, 1; Lc 19, 29. — ⁷ cIo 12, 14. — ¹⁰ dPs 117, 26; Mt 21, 9; Lc 19, 38. — ¹¹ eMt 21, 10. — ¹³ fMt 21, 19. — ¹⁷ gIs 56, 7; Ir 7, 11. — ²⁴ hMt 7, 7; 21, 22; Lc 11, 9. — ²⁵ iMt 6, 14; 18, 35.

4. De potestate Iesu et baptismo Ioannis, 11, 27—33.

Unde sit potestas Iesu.

²⁷ Et venit rursus Ierosolimam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, et Scribæ, et seniores: ²⁸ et dicunt ei: ^aIn qua potestate hæc facis? et quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias?

unde fuerit baptismus Ioannis;

²⁹ Iesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos et ego unum verbum, et respondete mihi: et dicam vobis in qua potestate hæc faciam. ³⁰ Baptismus Ioannis, de cælo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

Iudæi respondere nolunt.

³¹ At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De cælo, dicit, Quare ergo non credidistis ei? ³² Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum, omnes enim habebant Ioannem quia vere propheta esset. ³³ Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus.

neque Iesus respondet.

Et respondens Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

5. Parabola agricolarum malorum proponitur, 12, 1—12.

Sensus eius percipitur.

¹². ¹ Et cœpit illis in parabolis loqui: ^bVineam pastinavit homo, et circumdedit sepem, et fodit lacum, et ædificavit turrin, et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. ² Et misit ad agricolas in tempore servum ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ. ³ Qui apprehensum eum ceciderunt, et dimiserunt vacuum. ⁴ Et iterum misit ad illos alium servum: et illum in capite vulneraverunt, et contumeliis affecerunt. ⁵ Et rursum alium misit, et illum occiderunt: et plures alios: quosdam cædentes, alios vero occidentes. ⁶ Adhuc ergo unum habens filium charissimum: et illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia verebuntur filium meum. ⁷ Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: et nostra erit hereditas. ⁸ Et apprehendentes eum, occiderunt: et eiecerunt extra vineam. ⁹ Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, et perdet colonos: et dabit vineam aliis. ¹⁰ Nec scripturam hanc legis: ^cLapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: ¹¹ A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?

¹² Et querebant eum tenere: et timerunt turbam, cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

6. De tributo Cæsari pendendo, 12, 13—17.

Dolosa interrogatio

¹³ ^dEt mittunt ad eum quosdam ex Phariseis, et Herodianis, ut eum caperent in verbo. ¹⁴ Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, et non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?

mira responsio.

¹⁵ Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut videam. ¹⁶ At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cuius est imago hæc, et inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. ¹⁷ Respondens autem Iesus dixit illis: ^eReddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

7. De resurrectione mortuorum, 12, 18—27.

Casum a Sadducæis propositum

¹⁸ ^fEt venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: et interrogabant eum dicentes: ¹⁹ Magister, Moyses nobis scripsit, ^gut si cuius frater mortuus fuerit, et dimiserit uxorem, et filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem ipsius, et resuscitet semen fratri suo. ²⁰ Septem ergo fratres erant: et primus accepit uxorem, et mortuus est non relicto semine. ²¹ Et secundus accepit eam, et mortuus est: et nec iste reliquit semen. Et tertius similiter. ²² Et acceperunt eam similiter septem: et non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est et mulier. ²³ In resurrectione ergo cum resurrexerint, cuius de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxorem.

Iesus discutit.

²⁴ Et respondens Iesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei? ²⁵ Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis. ²⁶ De mortuis autem quod resurgent,

²⁸ ^aLc 20, 2. — ¹², ¹ ^bIs 5, 1; Ir 2, 21; Mt 21, 33; Lc 20, 9. — ¹⁰ ^cPs 117, 22; Is 28, 16; Mt 21, 42; Act 4, 11; Rom 9, 33; 1 Ptr 2, 7. — ¹³ ^dMt 22, 15; Lc 20, 20. — ¹⁷ ^eRom 13, 7. — ¹⁸ ^fMt 22, 23; Lc 20, 27. — ¹⁹ ^gDt 25, 5.

non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquit: «Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? ²⁷ Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

8. De primo mandato legis, 12, 28—34.

²⁸ «Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquiritantes, et videns quoniam bene illis responderit, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum. Interrogatio scribae

²⁹ Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: «Audi Israel, Dominus Deus tuus. Deus unus est: ³⁰ et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. ³¹ «Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Maius horum aliud mandatum non est. et responsio Iesu,

³² Et ait illi Scriba: Bene Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, et non est alius praeter eum. ³³ Et ut diligatur ex toto corde, et ex toto intellectu, et ex tota anima, et ex tota fortitudine: et diligere proximum tamquam seipsum, maius est omnibus holocaustis, et sacrificiis. quam scriba approbat,

³⁴ Iesus autem videns quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare. ideoque laudatur.

9. De natura Christi, 12, 35—37.

³⁵ Et respondens Iesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribae Christum filium esse David? ³⁶ Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: Quomodo filius et dominus David sit.

«Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

³⁷ Ipse ergo David dicit eum Dominum, et unde est filius eius? Et multa turba eum libenter audivit.

10. De vita mala ac poena scribarum, 12, 38—40.

³⁸ Et dicebat eis in doctrina sua: «Cavete a Scribis, qui volunt in stolis ambulare, et salutare in foro. ³⁹ et in primis cathedris sedere in synagogis, et primos discubitus in cœnis: ⁴⁰ qui devorant domos viduarum sub obtentu proluxae orationis: hi accipient prolixius iudicium. Cavendum ab iis.

11. De munusculo viduae, 12, 41—44.

⁴¹ «Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, et multi divites iactabant multa. ⁴² Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. ⁴³ et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. ⁴⁴ Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum. Totum dedit.

12. Sermo eschatologicus Domini, 13, 1—37.

13. ¹ Et cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, et quales structuræ. ² Et respondens Iesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? «Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat. ³ Et cum sederet in Monte olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, et Iacobus, et Ioannes, et Andreas: ⁴ Dic nobis, quando ista fient? et quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari? Iesus discipulis interrogantibus prædicit:

⁵ Et respondens Iesus coepit dicere illis: «Videte ne quis vos seducat: ⁶ multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum: et multos seducent. ⁷ Cum audieritis autem bella, et opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondum finis. ⁸ Exurget enim gens contra gentem, et regnum super regnum, signa adventus sui,

²⁶ aEx 3, 6; Mt 22, 32. — ²⁸ bMt 22, 34. — ²⁹ cDt 6, 4. — ³¹ dLv 19, 18; Mt 22, 39; Rom 13, 9; Gal 5, 14; Iac 2, 8. — ³⁶ ePs 109, 1; Mt 22, 44; Lc 20, 42. — ³⁸ fMt 23, 5; Lc 11, 43; 20, 46. — ⁴¹ gLc 21, 1. — ¹³, ¹ hMt 24, 1; Lc 21, 5. — ² iLc 19, 44. — ⁵ kEph 5, 6; 2 Thes 2, 3.

et erunt terræmotus per loca, et fames. Initium dolorum hæc. ⁹ Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis vapulabitis, et ante præsides, et reges stabitis propter me, in testimonium illis. ¹⁰ Et in omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium. ¹¹ ^aEt cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus. ¹² Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et consurgent filii in parentes, et morte afficient eos. ¹³ Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

excidium
Ierusalem.

¹⁴ ^bCum autem videritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes: ¹⁵ et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat ut tollat quid de domo sua: ¹⁶ et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum. ¹⁷ Væ autem prægnantibus, et nutrientibus in illis diebus. ¹⁸ Orate vero ut hieme non fiant. ¹⁹ Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Dens usque nunc, neque fient. ²⁰ Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, brevaviit dies.

signa finis
mundi,

²¹ ^cEt tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. ²² Exurgent enim pseudochristi, et pseudoprophetæ, et dabunt signa, et portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. ²³ Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia. ²⁴ ^dSed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum: ²⁵ et stellæ cæli erunt decedentes, et virtutes, quæ in cælis sunt, movebuntur. ²⁶ Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, et gloria. ²⁷ ^eEt tunc mittet angelos suos, et congregabit electos suos a quattuor ventis, a summo terræ usque ad summum cæli. ²⁸ A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, et nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit æstas: ²⁹ sic et vos cum videritis hæc fieri, scitote quod in proximo sit in ostiis. ³⁰ Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant. ³¹ Cælum, et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

vigilantiam
commenda-
dans.

³² De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater. ³³ ^fVidete, vigilate, et orate: nescitis enim quando tempus sit. ³⁴ Sicut homo, qui peregre profectus reliquit domum suam, et dedit servis suis potestatem cuiusque operis, et ianitori præcepit ut vigilet. ³⁵ Vigilate ergo, (nescitis enim quando dominus domus veniat: sero an media nocte, an galli cantu, an mane) ³⁶ ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes. ³⁷ Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

PARS SECUNDA.

Sacerdotium Salvatoris mundi, 14, 1—15, 47.

I. Iesus inter discipulos suos, 14, 1—42.

1. Proditio Iudæ Iscariotis, 14, 1—11.

Synedri
consilium
habent,

¹⁴. ¹ Erat autem Pascha et Azyma post biduum: et quærebant summi sacerdotes, et Scribæ quomodo eum dolo tenerent, et occiderent. ² Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

Judas
avaritia
ductus

³ ^bEt cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, et recumberet: venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, et fracto alabastro, effudit super caput eius. ⁴ Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, et dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est? ⁵ Poterat enim unguentum istud vænundari plus quam trecentis denariis, et dari pauperibus. Et fremebant

¹¹ ^aMt 10, 19; Lc 12, 11; 21, 14. — ¹⁴ ^bDn 9, 27; Mt 24, 15; Lc 21, 20. — ²¹ ^cMt 24, 23; Lc 21, 8. — ²⁴ ^dIs 13, 10; Ez 32, 7; Joel 2, 10. — ²⁷ ^eMt 24, 31. — ³³ ^fMt 24, 42. — ¹⁴, ¹ ^gMt 26, 2; Lc 22, 1. — ³ ^bMt 26, 6; Io 12, 1.

in eam. ⁶ Iesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. ⁷ semper enim pauperes habetis vobiscum: et cum volueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habetis. ⁸ Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus meum in sepulturam. ⁹ Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, et quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

¹⁰ ¶ Et Iudas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis. ¹¹ Qui audientes gavisi sunt: et promiserunt ei pecuniam se daturus.

cum iis
paciscitur

Et quærebat quomodo illum opportune traderet.

et opportu-
nitatem
querit.

2. Ultima cena Domini, 14, 12—25.

¹² ¶ Et primo die Azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, et paremus tibi ut manduces Pascha? ¹³ Et mittit duos ex discipulis suis, et dicit eis: Ite in civitatem: et occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, sequimini eum: ¹⁴ et quocumque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem? ¹⁵ Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum: et illic parate nobis. ¹⁶ Et abierunt discipuli eius, et venerunt in civitatem: et invenerunt sicut dixerat illis, et paraverunt Pascha.

Iesus ad
cenam
apparam
duos
discipulos
mittit,

¹⁷ ¶ Vespere autem facto, venit cum duodecim.

¹⁸ Et discumbentibus eis, et manducantibus, ait IESUS: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. ¹⁹ At illi cœperunt contristari, et dicere ei singulatim: Numquid ego? ²⁰ Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. ²¹ Et Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur, bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

cum
duodecim
discumbit,
proditorem
indicat,

²² ¶ Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: et benedicens fregit, et dedit eis, et ait: Sumite, hoc est corpus meum. ²³ Et accepto calice, gratias agens dedit eis: et biberunt ex illo omnes. ²⁴ Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

eucha-
ristiam
instituit,

²⁵ Amen dico vobis, quia iam non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

hanc cenam
ultimam
dicit.

3. Oratio in monte olivarum, 14, 26—42.

²⁶ Et hymno dicto exierunt in Montem olivarum. ²⁷ Et ait eis Iesus: Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: Percutiam pastorem, et dispergentur oves. ²⁸ Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. ²⁹ Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te: sed non ego. ³⁰ Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hæc, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. ³¹ At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo: Similiter autem et omnes dicebant.

Exiens
apostolis
scandalum
prædicat,

³² ¶ Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis: Sedete hic donec orem.

octo
relinquit

³³ Et assumit Petrum, et Iacobum, et Ioannem secum: et cœpit pavere, et tædere. ³⁴ Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, et vigilate.

et tres
assumit,

³⁵ Et cum processisset paululum, procidit super terram: et orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora: ³⁶ et dixit: Abba pater, omnia tibi possibile sunt, transfer calicem hunc a me, sed non quod ego volo, sed quod tu.

primo orat

³⁷ Et venit, et invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti una hora vigilare? ³⁸ Vigilate, et orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma.

et suos
visitat,

¹⁰ aMt 26, 14. — ¹² bMt 26, 17; Lc 22, 7. — ¹⁷ cMt 26, 20; Lc 22, 14. — ¹⁸ dIo 13, 21. — ²¹ ePs 40, 10; Act 1, 16. — ²² fMt 26, 26; 1 Cor 11, 24. — ²⁷ gIo 16, 32. — ^hZach 13, 7. — ³² iMt 26, 36; Lc 22, 39.

secundo orat 39 Et iterum abiens oravit eundem sermonem, dicens.
 et suos 40 Et reversus, denno invenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum gravati)
 visitat, et ignorabant quid responderent ei.
 tertio suos 41 Et venit tertio, et ait illis: Dormite iam, et requiescite. Sufficit: venit hora:
 visitat, ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.
 proditori 42 Surgite, eamus, ecce qui me tradet, prope est.
 occurrit.

II. Iesus ante synedros, 14. 43—15, 1.

1. In horto comprehenditur, 14, 43—52.

Iesus ab Iuda osculo traditur, 43 aE, adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes unus de duodecim, et cum eo turba multa cum gladiis, et lignis, a summis sacerdotibus, et Scribis, et senioribus.
 44 Dederat autem traditor eius signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, et ducite caute. 45 Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: et osculatus est eum.
 a Petro defenditur, 46 At illi manus iniecerunt in eum, et tenuerunt eum. 47 Unus autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit servum summi sacerdotis: et amputavit illi auriculam.
 turbam reprehendit, 48 Et respondens Iesus, ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, et lignis comprehendere me? 49 quotidie eram apud vos in templo docens, et non me tenuistis. Sed ut impleantur Scripturæ.
 a suis relinquitur; adolescens comprehensus fugit, 50 bTunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt.
 51 Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: et tenuerunt eum. 52 At ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis.

2. Nocte condemnatur et illuditur, 14, 53—65.

Iesus ad Caipham ducitur, 53 cEt adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem: et convenerunt omnes sacerdotes, et Scribæ, et seniores.
 Petrus ad ignem sedet, 54 Petrus autem a longe secutus est eum usque intro in atrium summi sacerdotis: et sedebat eum ministris ad ignem, et calefaciebat se.
 synedrium Iesum condemnat, 55 dSummi vero sacerdotes, et omne concilium quærebant adversus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant. 56 Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum: et convenientia testimonia non erant. 57 Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicens: 58 Quoniam nos audivimus eum dicentem: cEgo dissolvam templum hoc manu factum, et per triduum aliud non manu factum ædificabo. 59 Et non erat conveniens testimonium illorum. 60 Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Iesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi obiciuntur ab his? 61 Ille autem tacebat, et nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, et dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? 62 Iesus autem dixit illi: Ego sum: et videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem cum nubibus cæli. 63 Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes? 64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.
 quidam eum illidunt, 65 Et cœperunt quidam conspuere eum, et velare faciem eius, et colaphis eum cædere, et dicere ei: Prophetiza: et ministri alapis eum cædebant.

3. A Petro ter negatur, 14, 66—72.

Primum, 66 gEt cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis: 67 et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu eum Iesu Nazareno eras. 68 At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, et gallus cantavit.
 iterum, 69 hRursus autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est. 70 At ille iterum negavit.

43 aMt 26, 47; Lc 22, 47; Io 18, 3. — 50 bMt 26, 56. — 53 cMt 26, 57; Lc 22, 54; Io 18, 24. — 55 dMt 26, 59. — 58 eIo 2, 19. — 62 fMt 24, 30. — 66 gMt 26, 69; Lc 22, 55; Io 18, 25. — 69 hMt 26, 71.

^aEt post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es: nam et Galilæus es. ⁷¹ Ille autem cœpit anathematizare, et iurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis. ⁷² Et statim gallus iterum cantavit.

^bEt recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Iesus: Prius quam gallus ^{pœnitentia Petri.} cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

4. Mane condemnatur et præsi traditur 15, 1 (cf. Lc 22, 66—23, 1).

15. ¹ Et cœnfestim, mane consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, et Scribis, et universo concilio, vincientes Iesum, duxerunt, et tradiderunt ^{Consilium matutinum et traditio.} Pilato.

III. Iesus ante Pilatum, 15. 2—20.

1. Prior inquisitio, 15, 2—5.

² ^aEt interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait ^{Iesus semel respondet,} illi: Tu dicis.

³ Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. ⁴ Pilatus autem rursum ^{deinde tacet Pilato mirante.} interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

⁵ Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

2. Altera inquisitio, 15, 6—15^a (cf. Lc 23, 13—25^a).

⁶ Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinetis, quemcumque petissent. ⁷ Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium. ⁸ Et eum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis. ⁹ Pilatus autem respondit eis, et dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? ¹⁰ Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

^{Optio datur petendi,}

¹¹ Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

¹² ^aPilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? ¹³ At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum. ¹⁴ Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

^{populus concitatur, missionem Barabbæ et crucifixionem Iesu petit, Pilatus ei satisfacit.}

¹⁵ Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam,

3. Flagellatio et coronatio, 15, 15^b—20 (cf. Io 19, 1—16).

et tradidit Iesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

¹⁶ Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, et convocant totam cohortem, ¹⁷ et induunt eum purpura, et imponunt ei plectentes spineam coronam. ¹⁸ Et cœperunt salutare eum: Ave rex Iudæorum. ¹⁹ Et percutiebant caput eius arundine: et conspuebant eum, et ponentes genua, adorabant eum.

^{Iesus flagellatur, spinis coronatur et illuditur,}

²⁰ Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, et induerunt eum vestimentis suis: et educunt illum ut crucifigerent eum.

^{crucifigendus traditur.}

IV. Iesus pœnam crucis luens, 15. 21—41.

²¹ ^aEt angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri, et Rufi, ut tolleret crucem eius. ²² ^bEt perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariæ locus.

^{Simon crucem portans,}

²³ Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: et non acceperit.

²⁴ Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta eius, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.

^{vinum myrrhatum, divisio vestimentorum,}

²⁵ Erat autem hora tertia: et crucifixerunt eum. ²⁶ Et erat titulus causæ eius inscriptus: REX IUDÆORUM. ²⁷ Et eum eo crucifigunt duos latrones: unum a dextris, et alium a sinistris eius. ²⁸ ⁱEt impleta est scriptura, quæ dicit: Et eum iniquis reputatus est.

^{rex Iudæorum inter latrones,}

⁷⁰ ^aLc 22, 59; Io 18, 26. — ⁷² ^bMt 26, 75; Io 13, 38. — **15, 1** ^cMt 27, 1; Lc 22, 66; Io 18, 28. — ² ^dMt 27, 11; Lc 23, 3; Io 18, 33. — ¹² ^eMt 27, 22; Lc 23, 14; Io 18, 38; 19, 4. — ¹⁶ ^fMt 27, 27; Io 19, 2. — ²¹ ^gMt 27, 32; Lc 23, 26. — ²² ^hMt 27, 33; Lc 23, 33; Io 19, 17. — ²⁸ ⁱIs 53, 12.

illusio plurimorum, ²⁹ Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes: ^aVah qui destruis templum Dei, et in tribus diebus reædificas: ³⁰ salvum fac temetipsum descendens de cruce. ³¹ Similiter et summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. ³² Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, et credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei.

tenebræ mirabiles, ³³ Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

exclamatio derelicti, ³⁴ Et hora nona exclamavit Iesus voce magna, dicens: ^bEloi, eloi, lamma sabacthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? ³⁵ Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat. ³⁶ Currrens autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

mors mirabilis, ³⁷ Iesus autem emissa voce magna expiravit.

seissio veli, ³⁸ Et velum templi scissum est in duo, a summo usque deorsum.

glorificatio centurionis, ³⁹ Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat.

mulieres de longe aspicientes, ⁴⁰ Erant autem et mulieres de longe aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Iacobi minoris, et Ioseph mater, et Salome: ⁴¹ et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, ^aet ministrabant ei, et aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymam.

V. Iesus in sepulcro conditus, 15, 42—47.

Ioseph corpus Iesu a Pilato petit ⁴² Et cum iam sero esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum) ⁴³ venit Ioseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui et ipse erat expectans regnum Dei, et audacter introivit ad Pilatum, et petiit corpus Iesu. ⁴⁴ Pilatus autem mirabatur si iam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum si iam mortuus esset. ⁴⁵ Et cum cognovisset a centurione, donavit corpus Ioseph.

et in monumento suo ponit, ⁴⁶ Ioseph autem mereatus sindonem, et deponens eum involvit sindone, et posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, et advolvit lapidem ad ostium monumenti.

mulieribus aspicientibus, ⁴⁷ Maria autem Magdalene, et Maria Ioseph aspiciebant ubi poneretur.

PARS TERTIA.

Imperium Salvatoris mundi, 16, 1—20.

1. Resurrectio Domini, 16, 1—13.

1. Angelus resurrectionem annuntiat, 16, 1—8.

Mulieribus ad sepulcrum venientibus ^{16.} ¹ Et cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Salome emerunt aromata ut venientes ungerent Iesum. ² Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole. ³ Et dicebant ad invicem: Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti? ⁴ Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde.

angelus resurrectionem nuntiat, ad discipulos eas mittens, ⁵ Et introeuntes in monumentum viderunt iuvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, et obstupuerunt. ⁶ Qui dicit illis: Nolite expavescere: Iesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum. ⁷ Sed ite, dicite discipulis eius, et Petro quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, ^bsicut dixit vobis.

quæ fugiunt et tacent, ⁸ At illæ exeuntes, fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor et pavor: et nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

²⁹ aIo 2, 19. — ³¹ bPs 21, 2; Mt 27, 46. — ⁴⁰ cMt 27, 55. — ⁴¹ dLc 8, 2. — ⁴² eMt 27, 57; Lc 23, 50; Io 19, 38. — ^{16, 1} fMt 28, 1; Lc 24, 1; Io 20, 1. — ⁵ gMt 28, 5; Lc 24, 4; Io 20, 11. — ⁷ hSup 14, 28.

2. Dominus quibusdam apparet, 16, 9—13.

⁹ Surgens autem mane, prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, ^{Magdalene,} de qua eiecerat septem dæmonia. ¹⁰ Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus, et flentibus. ¹¹ Et illi audientes quia viveret, et visus esset ab ea, non crediderunt.

¹² ^bPost hæc autem duobus ex his ambulantis ostensus est in alia effigie, ^{duobus in villam euntibus.} ¹³ et illi euntes nuntiaverunt ceteris: nec illis crediderunt.

II. Ascensio Domini, 16, 14—20 (cf. Act 1, 4—9).

¹⁴ Novissime recumbentibus illis undecim apparuit: et exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis: quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. ¹⁵ Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. ¹⁶ Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. ¹⁷ Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: ^cIn nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquentur novis: ¹⁸ serpentes tollent: et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, et bene habebunt.

¹⁹ Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, ^{et in cælum assumitur;} assumptus est in cælum, et sedet a dextris Dei.

²⁰ Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem ^{prædicatio signis confirmata.} confirmante, sequentibus signis.

⁹ ^aIo 20, 16. — ¹² ^bLc 24, 13. — ¹⁷ ^cAct 2, 4; 10, 46; 16, 18; 28, 5. 8. — ¹⁹ ^dLc 24, 51.

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

Præfatio evangelistæ, 1, 1—4.

Occasio,
ratio, finis
libri. 1. ¹ Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum: ² sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis: ³ visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile. ⁴ ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

EXORDIUM.

Vita Iesu privata. 1, 5—2, 52.

1. Conceptio præcursoris Domini, 1, 5—25.

Zachariæ et
Elisabeth ⁵ Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, ade vice Abia, et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen eius Elisabeth. ⁶ Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, et iustificationibus Domini sine querela. ⁷ et non erat illis filius eo quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis.

Gabriel
angelus
filium
magnum
promittit, ⁸ Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, ⁹ secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: ¹⁰ et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. ¹¹ Apparuit autem illi Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. ¹² Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum. ¹³ Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen eius Ioannem: ¹⁴ et erit gaudium tibi, et exultatio, et multi in nativitate eius gaudebunt: ¹⁵ erit enim magnus coram Domino: et vinum, et siceram non bibet, et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ: ¹⁶ et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum: ¹⁷ et ipse præcedet ante illum in spiritu, et virtute Eliæ: ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. ¹⁸ Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. ¹⁹ Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare. ²⁰ Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. ²¹ Et erat plebs expectans Zachariam: et mirabantur quod tardaret ipse in templo. ²² Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus.

qui
concepitur, ²³ Et factum est, ut impleti sunt dies officii eius abiit in domum suam: ²⁴ post hos autem dies concepit Elisabeth uxor eius, et occultabat se mensibus quinque, dicens: ²⁵ Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

2. Conceptio Salvatoris et visitatio Mariæ, 1, 26—56.

Maria virgo
de Spiritu
Sancto
concepit, ²⁶ In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. ²⁷ ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph,

de domo David, et nomen virginis Maria. ²⁸ Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. ²⁹ Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, et cogitabat qualis esset ista salutatio. ³⁰ Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: ³¹ æcce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius IESUM. ³² hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius: et regnabit in domo Iacob in æternum, ³³ et regni eius non erit finis. ³⁴ Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? ³⁵ Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. ³⁶ Et ecce Elisabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua: et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis: ³⁷ quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. ³⁸ Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

³⁹ Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Iuda: ⁴⁰ Et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. ⁴¹ Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero eius: et repleta est Spiritu sancto Elisabeth: ⁴² et exclamavit voce magna, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. ⁴³ Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? ⁴⁴ Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. ⁴⁵ et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. ⁴⁶ Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum: ⁴⁷ et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Elisabeth
cognatam
visitat,

Dominum
magnificat,

⁴⁸ Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

⁴⁹ Quia fecit mihi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.

⁵⁰ Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.

⁵¹ Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

⁵² Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

⁵³ Esurientes implevit bonis: et divites dimisit inanes.

⁵⁴ Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

⁵⁵ Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini eius in sæcula.

⁵⁶ Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: et reversa est in domum suam.

post
trimestre
revertitur.

3. Nativitas et circumcisio præcursoris, 1, 57—80.

⁵⁷ Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium. ⁵⁸ Et audierunt vicini, et cognati eius quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei.

Filius
paritur,

⁵⁹ Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. ⁶⁰ Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. ⁶¹ Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. ⁶² Innuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum. ⁶³ Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt universi. ⁶⁴ Apertum est autem illico os eius, et lingua eius, et loquebatur benedicens Deum. ⁶⁵ Et factus est timor super omnes vicinos eorum: et super omnia montana Iudææ divulgabantur omnia verba hæc: ⁶⁶ et posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. ⁶⁷ Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto: et prophetavit, dicens:

circum-
ciditur
et Ioannes
nominatur,

⁶⁸ Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ:

pater
Domino
benedicens
prophetat,

⁶⁹ Et erexit cornu salutis nobis: in domo David pueri sui.

31 ^aIs 7, 14. — ^bInf 2, 21. — 32 ^cDn 7, 14, 27; Meh 4, 7. — 51 ^dPs 32, 10; Is 51, 9. — 53 ^e1 Sm 2, 5; Ps 33, 11. — 55 ^fGn 17, 9; 22, 16; Ps 131, 11; Is 41, 8. — 63 ^gSup 13. — 68 ^hPs 73, 12; 131, 17.

⁷⁰ ^aSicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum eius:

⁷¹ Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium, qui oderunt nos:

⁷² Ad faciendam misericordiam eum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.

⁷³ ^bIusiurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum,

daturum se nobis: ⁷⁴ Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi. ⁷⁵ In sanctitate, et iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

⁷⁶ Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præbis enim ante faciem Domini parare vias eius:

⁷⁷ ^cAd dandam scientiam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum:

⁷⁸ Per viscera misericordiae Dei nostri: in quibus visitavit nos, ^doriens ex alto:

⁷⁹ Illuminare his, qui in tenebris, et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

⁸⁰ Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu: et erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israel.

4. Nativitas et circumcisio Salvatoris, 2, 1—21.

¹ Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis. ² Hæc descriptio prima, facta est a præside Syriae Cyrino: ³ et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem.

⁴ Ascendit autem et Ioseph a Galilæa de civitate Nazareth in Iudæam in civitatem David, quæ vocatur ^eBethlehem: eo quod esset de domo, et familia David, ⁵ ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.

⁶ Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. ⁷ Et peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, et reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio.

⁸ Et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum. ⁹ Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. ¹⁰ Et dixit illis angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: ¹¹ quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David. ¹² Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio. ¹³ Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, et dicentium:

¹⁴ Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

¹⁵ Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cælum: pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. ¹⁶ Et venerunt festinantes: et invenerunt Mariam, et Ioseph, et infantem positum in præsepio. ¹⁷ Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. ¹⁸ Et omnes, qui audierunt, mirati sunt: et de his, quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. ¹⁹ Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. ²⁰ Et reversi sunt pastores glorificantes, et laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, et viderant sicut dictum est ad illos.

²¹ ^fEt postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen eius ^gIesus, quod vocatum est ab angelo prius quam in utero conciperetur.

5. Oblatio pueri in templo, 2, 22—39.

²² Et postquam impleti sunt dies purgationis eius ^hsecundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, ²³ sicut scriptum est in lege Domini: ⁱQuia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. ²⁴ et ut darent hostiam secundum quod dictum est ^kin lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum.

⁷⁰ ^aIr 23, 6; 30, 10. — ⁷³ ^bGn 22, 16; Ir 31, 33; Hbr 6, 13, 17. — ⁷⁷ ^cMal 4, 5; Sup 17. — ⁷⁸ ^dZach 3, 8; Mal 4, 2. — ² ⁴ ^eMch 5, 2; Mt 2, 6. — ²¹ ^fGn 17, 12; Lv 12, 3. — ⁸⁰ ^gMt 1, 21; Sup 1, 31. — ²² ^hLv 12, 6. — ²³ ⁱEx 13, 2; Nm 8, 16. — ²⁴ ^kLv 12, 8.

²⁵ Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, et homo iste iustus, et timoratus, expectans consolationem Israel, et Spiritus sanctus erat in eo. ²⁶ Et responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. ²⁷ Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: ²⁸ et ipse accepit eum in ulnas suas, et benedixit Deum, et dixit:

^a Simeone
in ulnas
accipitur.

²⁹ Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace:

Deum
benedicente

³⁰ Quia viderunt oculi mei salutare tuum. ³¹ Quod parasti ante faciem omnium populorum.

³² Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel.

³³ Et erat pater eius et mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo. ^{et prophete,}

³⁴ Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem eius: ^aEcce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel: et in signum, cui contradicetur: ³⁵ et tuam ipsius animam pertransibit gladius ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

³⁶ Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. ³⁷ Et hæc vidua usque ad annos octoginta quattuor: quæ non discedebat de templo, ieiunians, et obsecrationibus serviens nocte, ac die. ³⁸ Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

ab Anna
prædicatur,

³⁹ Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth. <sup>in Nazareth
portatur.</sup>

6. Sapientia et obedientia adolescentis, 2, 40—52.

⁴⁰ Puer autem crescebat, et confortabatur plenus sapientia: et gratia Dei erat in illo.

Puer
crescit,

⁴¹ Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalem, bin die sollemni Paschæ.

in paschate

⁴² Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi. ⁴³ consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, et non cognoverunt parentes eius. ⁴⁴ Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos, et notos. ⁴⁵ Et non invenientes, regressi sunt in Ierusalem, requirentes eum. ⁴⁶ Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos. ⁴⁷ Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia, et responsis eius. ⁴⁸ Et videntes admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, et ego dolentes quærebatimus te. ⁴⁹ Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? ⁵⁰ Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

duodennis
in templo
remanet,

⁵¹ Et descendit cum eis, et venit Nazareth: et erat subditus illis. Et mater eius conservabat omnia verba hæc in corde suo.

parentibus
subditus
est,

⁵² Et Iesus proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum, et homines.

sapientia
et gratia
proficit.

PARS PRIMA.

Magisterium Salvatoris mundi, 3, 1—21, 38.

I. A baptismo usque ad regressum in Galilæam, 3, 1—4, 13.

1. Ministerium Ioannis baptistæ, 3, 1—22.

3. ¹ Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Iturææ, et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinæ tetrarcha, ² sub principibus sacerdotum Anna, et Caipha: factum est verbum Domini super Ioan-

Prædicat
et baptizat.

³⁴ ^aIs 8, 14; Rom 9, 33; 1 Ptr 2, 7. — ⁴¹ ^bEx 23, 15; 34, 18; Dt 16, 1. — ³, ² ^cAct 4, 6.

nem. Zachariæ filium, in deserto. ³ «Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, ⁴ sicut scriptum est in Libro sermonum Isaïæ prophetæ:

^bVox clamantis in deserto:

Parate viam Domini: rectas facite semitas eius:

⁵ omnis vallis implebitur: et omnis mons, et collis humiliabitur:

et erunt prava in directa: et aspera in vias planas:

⁶ et videbit omnis caro salutare Dei.

⁷ Dicebat ergo ad turbas quæ exhibant ut baptizarentur ab ipso: «Genimina viperarum quis ostendit vobis fugere a ventura ira? ⁸ Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, et ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis quia potens est Deus de lapidibus istis suseitare filios Abraham. ⁹ Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

¹⁰ Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? ¹¹ Respondens autem dicebat illis: «Qui habet duas tunicas, det non habenti: et qui habet escas, similiter faciat. ¹² Venerunt autem et publicani ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? ¹³ At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis. ¹⁴ Interrogabant autem eum et milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: et contenti estote stipendiis vestris.

¹⁵ Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus: ¹⁶ respondit Ioannes, dicens omnibus: «Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cuius non sum dignus solvere eoriam calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni: ¹⁷ æuius ventilabrum in manu eius, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. ¹⁸ Multa quidem, et alia exhortans evangelizabat populo.

¹⁹ «Herodes autem tetrarcha eum corriperebat ab illo de Herodiade uxore fratris sui, et de omnibus malis, quæ fecit Herodes, ²⁰ adiecit et hoc super omnia, et inclusit Ioannem in carcere.

²¹ «Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Iesu baptizato, et orante, apertum est cælum: ²² et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: et vox de cælo facta est: «Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

2. Genealogia Iesu Christi, 3, 23—38.

²³ Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur; filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, ²⁴ qui fuit Levi, qui fuit Melehi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, ²⁵ qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, ²⁶ qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, ²⁷ qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel,

qui fuit Neri, ²⁸ qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadam, qui fuit Her, ²⁹ qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, ³⁰ qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliakim, ³¹ qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

³² qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, ³³ qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, ³⁴ qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abraham,

³ aMt 3, 1; Mc 1, 4. — ⁴ bIs 40, 3; Io 1, 23. — ⁷ cMt 3, 7. — ¹¹ dIac 2, 15; 1 Io 3, 17. — ¹⁶ eMt 3, 11; Mc 1, 8; Io 1, 26. — ¹⁹ fAct 1, 5; 11, 16; 19, 4. — ¹⁷ gMt 3, 12. — ¹⁹ hMt 14, 3; Mc 6, 17. — ²¹ iMt 3, 13; Mc 1, 9; Io 1, 32. — ²² kMt 3, 17; 17, 5; Inf 9, 35; 2 Ptr 1, 17.

malos
reprehendit,

inter-
rogantibus
respondet,

Christum
evangelizat

et ante
comprehen-
sionem
suam

baptizat.

Maiores
usque ad
Salathiel,

usque
ad David,

usque ad
Abraham.

qui fuit Thare, qui fuit Nachor, ³⁵ qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, ³⁶ qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, ³⁷ qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, ³⁸ qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

usque ad
Adam.

3. Ieiunium et tentatio Domini, 4, 1—13.

4. ¹ Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Iordane: et agebatur a Spiritu in desertum ² diebus quadraginta, et tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis: et consummatis illis esuriit.

Ieiunans
esurit

³ Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, die lapidi huic ut panis fiat. ⁴ Et respondit ad illum Iesus: Scriptum est: ^bQuia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. ⁵ Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis, ⁶ et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum: quia mihi tradita sunt: et cui volo do illa. ⁷ Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia. ⁸ Et respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. ⁹ Et duxit illum in Ierusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. ¹⁰ Scriptum est enim

et a diabolo
tentatur.

quod Angelis suis mandavit de te. ut conservent te:

¹¹ et quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

¹² Et respondens Iesus, ait illi: Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

¹³ Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

II. A regressu in Galilæam usque ad saturationem quinque milium, 4, 14—9, 9.

1. Regressus in Galilæam, 4, 14—32.

¹⁴ Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galilæam, et fama exiit per universam regionem de illo. ¹⁵ Et ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus.

In synago-
gis Galilæe
docet,

¹⁶ Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, et surrexit legere. ¹⁷ Et traditus est illi Liber Isaïæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat:

in Nazareth
prædicans
eicitur,

¹⁸ Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde.

¹⁹ prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem,

prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis.

²⁰ Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. ²¹ Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. ²² Et omnes testimonium illi dabant: et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, et dicebant: Nonne hic est filius Ioseph? ²³ Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura teipsum: quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. ²⁴ Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. ²⁵ In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus, et mensibus sex: cum facta esset fames magna in omni terra: ²⁶ et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam. ²⁷ Et multi leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta: et nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus. ²⁸ Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. ²⁹ Et surrexerunt, et eiecerunt illum extra civitatem: et dixerunt

4, 1 aMt 4, 1; Mc 1, 12. — 4 bDt 8, 3; Mt 4, 4. — 8 cDt 6, 13; 10, 20. — 10 dPs 90, 11. — 12 eDt 6, 16. — 14 fMt 4, 12; Mc 1, 14; Io 4, 45. — 16 gMt 13, 54; Mc 6, 1. — 18 hIs 61, 1. — 26 iRg 17, 9. — 27 k2 Rg 5, 14.

illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat aedificata ut præcipitarent eum. ³⁰ Ipse autem transiens per medium illorum, ibat.

³¹ ^aEt descendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis.

³² ^bEt stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius.

2. Editio miraculorum variorum, 4, 33—5, 39.

³³ ^cEt in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, et exclamavit voce magna, ³⁴ dicens: Sine, quid nobis, et tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei. ³⁵ Et increpavit illum Iesus, dicens: Obmutesce, et exi ab eo. Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit. ³⁶ Et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt? ³⁷ Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

³⁸ Surgens autem Iesus de synagoga, introivit in domum Simonis. ^aSoerus autem Simonis tenebatur magnis febribus: et rogaverunt illum pro ea. ³⁹ Et stans super illam imperavit feбри: et dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis.

⁴⁰ Cum autem sol occidisset: omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. Et ille singularis manus imponens, curabat eos. ⁴¹ ^eExibant autem dæmonia a multis clamantia, et dicentia: Quia tu es filius Dei: et increpans non sinebat ea loqui: quia sciebant ipsum esse Christum.

⁴² Facta autem die egressus ibat in desertum locum, et turbæ requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum: et detinebant illum ne discederet ab eis. ⁴³ Quibus ille ait: Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum. ⁴⁴ Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

^{5.} ¹ Factum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesareth. ² ⁱEt vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, et lavabant retia. ³ Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

⁴ Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam. ⁵ Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. ⁶ Et cum hoc fecissent, concluderunt piscum multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. ⁷ Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi ut venirent, et adiuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur.

⁸ Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. ⁹ Stupor enim circumdederat eum, et omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant: ¹⁰ Similiter autem Iacobum, et Ioannem, filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere: ex hoc iam homines eris capiens. ¹¹ Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

¹² ^gEt factum est, cum esset in una civitatum, et ecce vir plenus lepra, et videns Iesum, et procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. ¹³ Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. ¹⁴ et ipse præcepit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, et offer pro emundatione tua, ^hsicut præcepit Moyses, in testimonium illis. ¹⁵ Perambulabat autem magis sermo de illo: et conveniebant turbæ multæ ut audirent, et curarentur ab infirmitatibus suis. ¹⁶ Ipse autem secedebat in desertum, et orabat.

¹⁷ Et factum est in una dierum, et ipse sedebat docens. Et erant Pharisei sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, et Iudææ, et Ierusalem: et virtus Domini erat ad sanandum eos. ¹⁸ ⁱEt ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus: et quærebant eum inferre, et ponere ante

³¹ ^aMt 4, 13; Mc 1, 21. — ³² ^bMt 7, 28. — ³³ ^cMc 1, 23. — ³⁸ ^dMt 8, 14; Mc 1, 30. — ⁴¹ ^eMc 1, 34. — ⁵, ² ^fMt 4, 18; Mc 1, 16. — ¹² ^gMt 8, 2; Mc 1, 40. — ¹⁴ ^hLc 14, 4. — ¹⁸ ⁱMt 9, 2; Mc 2, 3.

in Capharnaum descendit.

Iesus dæmoniacum liberat.

soerum Petri

aliosque sanat,

in Galilæa prædicat.

de navicula Simonis docet,

post miram capturam piscium

Simonem, Iacobum et Ioannem vocat.

leprosum mundat,

paralyticum absolutum lectum tollere iubet,

eum. ¹⁹ Et non invenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum. ²⁰ Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua. ²¹ Et cœperunt cogitare Scribæ, et Pharisei, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? ²² Ut cognovit autem Iesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris? ²³ Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata: an dicere: Surge, et ambula? ²⁴ Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. ²⁵ Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo iacebat: et abiit in domum suam, magnificans Deum. ²⁶ Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

²⁷ ^aEt post hæc exiit, et vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad Telonium, et ait illi: Sequere me. ²⁸ Et relictis omnibus, surgens secutus est eum. ²⁹ et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua: et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes. Mattheum vocat.

³⁰ Et murmurabant Pharisei, et Scribæ eorum dicentes ad discipulos eius: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducatis, et bibitis? ³¹ Et respondens Iesus, dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. ³² Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. simulque pharisæos

³³ At illi dixerunt ad eum: ^bQuare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, et obsecrationes faciunt, similiter et Phariseorum: tui autem edunt, et bibunt? ³⁴ Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? ³⁵ Venient autem dies: cum ablatu fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. ³⁶ Dicebat autem et similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin et novum rumpit, et veteri non convenit commissura a novo. ³⁷ Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundetur, et utres peribunt. ³⁸ sed vinum novum in utres novos mittendum est. et utraque conservantur. ³⁹ Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est. et discipulos Ioannis docet.

3. Acta circa sabbatum secundoprimum, 6, 1—16.

6. ¹ Factum est autem in sabbato secundo, primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas, et manducabant confricantes manibus. ² Quidam autem Phariseorum, dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis? ³ Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant? ⁴ ^aquomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, et manducavit, et dedit his, qui cum ipso erant: quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus? ⁵ Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis, etiam sabbati. Iesus discipulos spicas vellentē defendit,

⁶ Factum est autem et in alio sabbato, ut intraret in synagogam, et doceret. ⁷ Et erat ibi homo, et manus eius dextra erat arida. ⁸ Observabant autem Scribæ, et Pharisei si in sabbato curaret: ut invenirent unde accusarent eum. ⁹ Ipse vero sciebat cogitationes eorum: et ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, et sta in medium. Et surgens stetit. ¹⁰ Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos si licet sabbatis benefacere, an male: animam salvam facere, an perdere? ¹¹ Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: et restituta est manus eius. ¹² Ipsi autem repleti sunt insipientia, et colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Iesu. manum aridam restituit,

¹³ Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei. ¹⁴ ^gEt cum dies factus esset, vocavit discipulos suos: et elegit duodecim ex ipsis (quos et Apostolos nominavit) apostolos eligit,

¹⁵ Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem eius, Iacobum, et Ioannem, Philippum, et Bartholomæum, ¹⁶ Matthæum, et Thomam, Iacobum qui enumerantur.

27 ^aMt 9, 9; Mc 2, 14. — 33 ^bMc 2, 18. — 6, 1 ^cMt 12, 1; Mc 2, 23. — 4 ^d1 Sm 21, 6. — ^eEx 29, 32; Lv 24, 9. — 6 ^fMt 12, 10; Mc 3, 1. — 13 ^gMt 10, 1; Mc 3, 13.

Alphæi, et Simonem, qui vocatur zelotes, ¹⁶ et Iudam Iacobi, et Iudam Iscariotem, qui fuit proditor.

4. Oratio in monte habita, 6, 17—49.

¹⁷ Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius, et multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa, et Ierusalem, et maritima, et Tyri, et Sidonis, ¹⁸ qui venerant ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur. ¹⁹ Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes. ²⁰ ^aEt ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat:

Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

²¹ Beati, qui nunc esuritis: quia saturabimini.

Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis.

²² ^bBeati eritis cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et eiecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis.

²³ Gaudete in illa die, et exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo: secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

²⁴ Veruntamen ^cvæ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.

²⁵ ^dVæ vobis, qui saturati estis: quia esurietis.

Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis et flebitis.

²⁶ Væ cum benedixerint vobis homines: secundum hæc enim faciebant pseudo-prophetis patres eorum.

²⁷ Sed vobis dico, qui auditis: ^eDiligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. ²⁸ Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos.

²⁹ ^fEt qui te percutit in maxillam, præbe et alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. ³⁰ Omni autem petenti te, tribue:

et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. ³¹ ^gEt prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. ³² ^hEt si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt. ³³ Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt; quæ vobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciunt. ³⁴ ⁱEt si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. ³⁵ Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos. ³⁶ Estote ergo misericordes sicut et Pater vester misericors est.

³⁷ Nolite indicare, et non indicabimini: nolite condemnare, et non condemnabimini. Dimittite, et dimittemini. ³⁸ Date, et dabitur vobis: mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. ^kEadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. ³⁹ Dicebat autem illis et similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? ⁴⁰ ^lNon est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. ⁴¹ ^mQuid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? ⁴² Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater sine eiiciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo: et tunc perspicies ut edueas festucam de oculo fratris tui.

⁴³ ⁿNon est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum. ⁴⁴ Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam. ⁴⁵ Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum; et malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur. ⁴⁶ Quid autem vocatis me ^oDomine, Domine: et non facitis quæ dico?

²⁰ ^aMt 5, 2. — ²² ^bMt 5, 11. — ²⁴ ^cSir 31, 8; Am 6, 1. — ²⁵ ^dIs 65, 13. — ²⁷ ^eMt 5, 44. — ²⁹ ^f1 Cor 6, 7. — ³¹ ^gTob 4, 16; Mt 7, 12. — ³² ^hMt 5, 46. — ³⁴ ⁱDt 15, 8; Mt 5, 42. — ³⁸ ^kMt 7, 2; Mc 4, 24. — ⁴⁰ ^lMt 10, 24; Io 13, 16. — ⁴¹ ^mMt 7, 3. — ⁴³ ⁿMt 7, 18; 12, 33. — ⁴⁶ ^oMt 7, 21; Rom 2, 13; Iac 1, 22.

Occasio
orationis:

quattuor
beati-
tudines,

quattuor
væ:

de caritate
inimicorum,

de iudicio
malo,

de bonis
operibus,

⁴⁷ Omnis, qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos: ostendam vobis cui similis sit: ⁴⁸ similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super petram. inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere: fundata enim erat super petram. ⁴⁹ Qui autem audit, et non facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento: in quam illisus est fluvius, et continuo cecidit: et facta est ruina domus illius magna.

de viro
sapienti et
stulto.

5. Editio miraculorum aliorum, 7, 1—17.

7. ¹ Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. ² Centurionis autem cuiusdam servus male habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus. ³ Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum ut veniret, et salvaret servum eius. ⁴ At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes. ⁵ diligit enim gentem nostram: et synagogam ipse ædificavit nobis. ⁶ Iesus autem ibat cum illis. Et cum iam non longe esset a domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine noli vexari: Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. ⁷ propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te: sed dic verbo, et sanabitur puer meus. ⁸ nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: et dico huic vade, et vadit: et alii veni, et venit: et servo meo, fac hoc, et facit. ⁹ Quo audito Iesus miratus est: et conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni. ¹⁰ Et reversi, qui missi fuerant domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

Servus
centurioni-
sanatur.

¹¹ Et factum est: deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naim: et ibant eum eo discipuli eius, et turba copiosa. ¹² Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ: et hæc vidua erat: et turba civitatis multa cum illa. ¹³ Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. ¹⁴ Et accessit, et tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, steterunt) Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. ¹⁵ Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ. ¹⁶ Accepit autem omnes timor: et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis: et quia Deus visitavit plebem suam. ¹⁷ Et exiit hic sermo in universam Iudæam de eo, et in omnem circa regionem.

adulescens
Naimensis
suscitatur.

6. Legatio Ioannis baptistæ, 7, 18—35.

¹⁸ Et nunciaverunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. ¹⁹ Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, et misit ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? ²⁰ Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te dicens: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? ²¹ (in ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et spiritibus malis, et cæcis multis donavit visum.) ²² Et respondens, dixit illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audistis, et vidistis: Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: ²³ et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

Iesus
discipulis
Ioannis
respondet,

²⁴ Et cum discessissent nuncii Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? ²⁵ Sed quid existis videre? hominem mollihus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt et deliciis, in domibus regum sunt. ²⁶ Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plusquam Prophetam: ²⁷ hic est, de quo scriptum est:

baptistam
summis
laudibus
effert.

Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

²⁸ Dico enim vobis: Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est, qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. ²⁹ Et omnis populus

7, 1 aMt 8, 5. — 6 bMt 8, 8. — 16 cInf 24, 19; Io 4, 19. — 19 dMt 11, 2. — 22 eIs 35, 5. — 27 fMal 3, 1; Mt 11, 10; Mc 1, 2.

audiens et publicani, iustificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis. ³⁰ Pharisæi autem, et legis periti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

³¹ Ait autem Dominus: «Cui ergo similes dicam homines generationis huius? et cui similes sunt? ³² Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus adinvicem, et dicentibus:

Cantavimus vobis tibiis, et non saltastis: lamentavimus, et non plorastis.

³³ «Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis: Dæmonium habet. ³⁴ Venit Filius hominis manducans, et bibens, et dicitis: Ecce homo devorator, et bibens vinum, amicus publicanorum, et peccatorum. ³⁵ Et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

7. Conversio Mariæ Magdalene et ministerium mulierum, 7, 36—8, 3.

³⁶ Rogabat autem illum quidam de Pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit. ³⁷ «Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti: ³⁸ et stans retro secus pedes eius, lacrymis cœpit rigare pedes eius, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes eius, et unguento ungebat. ³⁹ Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, et qualis est mulier, quæ tangit eum: quia peccatrix est. ⁴⁰ Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic. ⁴¹ Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. ⁴² Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? ⁴³ Respondens Simon dixit: Æstimo quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte iudicasti. ⁴⁴ Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit. ⁴⁵ Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. ⁴⁶ Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos. ⁴⁷ Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. ⁴⁸ Dixit autem ad illam: «Remittuntur tibi peccata. ⁴⁹ Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? ⁵⁰ Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: vade in pace.

8. ¹ Et factum est deinceps, et ipse iter faciebat per civitates, et castella prædicans, et evangelizans regnum Dei: et duodecim cum illo, ² et mulieres aliquæ, quæ erant curatæ a spiritibus malignis, et infirmitatibus: «Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, ³ et Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, et Susanna, et aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

8. Parabola seminantis, 8, 4—18.

⁴ Cum autem turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: ⁵ «Exiit qui seminat, seminare semen suum: et dum seminat, aliud cecidit secus viam, et conculcatum est, et volucres cæli comederunt illud. ⁶ Et aliud cecidit supra petram: et natum aruit, quia non habebat humorem. ⁷ Et aliud cecidit inter spinas, et simul exortæ spinæ suffocaverunt illud. ⁸ Et aliud cecidit in terram bonam: et ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.

⁹ Interrogabant autem eum discipuli eius, quæ esset hæc parabola. ¹⁰ Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: «ut videntes non videant, et audientes non intelligant.

¹¹ Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. ¹² Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. ¹³ Nam qui supra petram: qui eum audierint, eum gaudio

³¹ aMt 11, 16. — ³³ bMt 3, 4; Mc 1, 6. — ³⁷ cMt 26, 7; Mc 14, 3; Io 12, 3. — ⁴⁸ dMt 9, 2. — ⁸, ² eMc 16, 9. — ⁵ fMt 13, 3; Mc 4, 3. — ¹⁰ gIs 6, 9; Mt 13, 14; Mc 4, 12; Io 12, 40; Act 28, 6; Rom 11, 8.

suscipiunt verbum: et hi radices non habent: qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. ¹⁴ Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitæ euntes, suffocantur, et non referunt fructum. ¹⁵ Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

¹⁶ ^aNemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. ¹⁷ ^bNon est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat. ¹⁸ Videte ergo quomodo audiatis? ^cQui enim habet, dabitur illi: et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.

9. De cognatis Christi, 8, 19—21.

¹⁹ ^aVenerunt autem ad illum mater, et fratres eius, et non poterant adire eum præ turbâ. ²⁰ Et nunciatum est illi: Mater tua, et fratres tui stant foris, volentes te videre. ²¹ Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea, et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt.

10. Editio miraculorum aliorum, 8, 22—56.

²² ^eFactum est autem in una dierum: et ipse ascendit in naviculam, et discipuli eius, et ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. ²³ Et navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur, et periclitabantur. ²⁴ Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, et tempestatem aquæ, et cessavit: et facta est tranquillitas. ²⁵ Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia et ventis, et mari imperat, et obediunt ei?

²⁶ Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam. ²⁷ Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis. ²⁸ Is, ut vidit Iesum, procidit ante illum: et exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, et tibi est Iesu Fili Dei Altissimi? obsecro te, ne me torqueas. ²⁹ Præcipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebat eum catenis, et compedibus custoditus, et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. ³⁰ Interrogavit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum. ³¹ Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum irent. ³² Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis. ³³ Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intraverunt in porcos: et impetu abiit grex per præceps in stagnum, et suffocatus est. ³⁴ Quod ut viderunt factum qui pascabant, fugerunt, et nunciaverunt in civitatem, et in villas. ³⁵ Exierunt autem videre quod factum est, et venerunt ad Iesum: et invenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes eius, et timuerunt. ³⁶ Nunciaverunt autem illis et qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione: ³⁷ et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est. ³⁸ Et rogabat illum vir, a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: ³⁹ Redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus.

⁴⁰ Factum est autem cum rediisset Iesus, excepit illum turba, erant enim omnes expectantes eum. ⁴¹ ⁱEt ecce venit vir, cui nomen Iairus, et ipse princeps synagogæ erat: et cecidit ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum eius, ⁴² quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, et hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur. ⁴³ Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis

¹⁶ ^aMt 5, 15; Mc 4, 21. — ¹⁷ ^bMt 10, 26; Mc 4, 22. — ¹⁸ ^cMt 13, 12: 25, 29. — ¹⁹ ^dMt 12, 46; Mc 3, 31. — ²² ^eMt 8, 23; Mc 4, 36. — ⁴¹ ^fMt 9, 18; Mc 5, 22.

ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari: ⁴⁴ accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti eius: et confestim stetit fluxus sanguinis eius. ⁴⁵ Et ait Iesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, et affligunt, et dicis: Quis me tetigit? ⁴⁶ Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis, nam ego novi virtutem de me exiisse. ⁴⁷ Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, et procidit ante pedes eius: et ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo: et quemadmodum confestim sanata sit. ⁴⁸ At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit: vade in pace. ⁴⁹ Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum. ⁵⁰ Iesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, et salva erit. ⁵¹ Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, et Iacobum, et Ioannem, et patrem, et matrem puellæ. ⁵² Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. ⁵³ Et deridebant eum, scientes quod mortua esset. ⁵⁴ Ipse autem tenens manum eius clamavit, dicens: Puella, surge. ⁵⁵ Et reversus est spiritus eius, et surrexit continuo. Et iussit illi dari manducare. ⁵⁶ Et stupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alieni dicerent quod factum erat.

11. Missio et institutio apostolorum, 9, 1—6.

¹ Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, et potestatem super omnia dæmonia, et ut languores curarent. ² Et misit illos prædicare regnum Dei, et sanare infirmos.

³ Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. ⁴ Et in quaecumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis. ⁵ Et quicumque non receperint vos: exeeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

⁶ Egressi autem circuibant per castella evangelizantes, et curantes ubique.

12. Herodis tetrarchæ hæsitatio, 9, 7—9.

⁷ Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, et hæsitabat eo quod diceretur. ⁸ a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis: a quibusdam vero: Quia Elias apparuit: ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit. ⁹ Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

III. A saturatione quinque milium usque ad iter ultimum, 9, 10—18, 30.

1. Saturatio quinque milium, 9, 10—17.

¹⁰ Et reversi Apostoli, narraverunt illi quaecumque fecerunt: et assumptis illis recessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ. ¹¹ Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos, qui cura indigebant, sanabat.

¹² Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, ut euntes in castella, villasque quæ circa sunt, divertant, et inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus. ¹³ Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quam quinque panes, et duo pisces: nisi forte nos eamus, et emanus in omnem hanc turbam escas. ¹⁴ Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos. ¹⁵ Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes. ¹⁶ Acceptis autem quinque panibus, et duobus piscibus, respexit in cælum, et benedixit illis: et fregit, et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas. ¹⁷ Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

9, 1 aMt 10, 1; Mc 3, 13. — 3 bMt 10, 9; Mc 6, 8. — 5 cAct 13, 51. — 7 dMt 14, 1; Mc 6, 14. — 12 eMt 14, 15; Mc 6, 36. — 13 fIo 6, 9.

Missi cum potestate

et instructi

prædicant et sanant.

Dubitat, quis Iesus sit.

Iesus docet et sanat.

turbas satiat.

2. Confessio Simonis Petri, 9, 18—27.

¹⁸ aEt factum est cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli: et interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ? ¹⁹ At illi responderunt, et dixerunt: Ioannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero quia unus Propheta de prioribus surrexit. ²⁰ Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.

Iesus
a Simone
Christus
declaratur.

²¹ At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc. ²² dicens: bQuia oportet filium hominis multa pati, et reprobari a senioribus, et principibus sacerdotum, et Scribis, et occidi, et tertia die resurgere.

mortem ac
resurrectio-
nem suam
prædicat.

²³ cDicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. ²⁴ dQui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam. ²⁵ quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat? ²⁶ eNam qui me erubuerit, et meos sermones: hunc Filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua, et Patris, et sanctorum angelorum. ²⁷ fDico autem vobis vere: sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei.

necessita-
tem abnega-
tionis docet.

3. Transfiguratio Domini, 9, 28—36.

²⁸ gFactum est autem post hæc verba fere dies octo, et assumpsit Petrum, et Iacobum, et Ioannem, et ascendit in montem ut oraret. ²⁹ Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera: et vestitus eius albus et refulgens. ³⁰ Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, et Elias. ³¹ visi in maiestate: et dicebant excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem. ³² Petrus vero, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt maiestatem eius, et duos viros, qui stabant cum illo. ³³ Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor, bonum est nos hic esse: et faciamus tria tabernacula, unum Tibi, et unum Moysi, et unum Eliæ: nesciens quid diceret. ³⁴ Hæc autem illo loquente, facta est nubes, et obumbravit eos: et timuerunt, intransibis illis in nubem. ³⁵ Et vox facta est de nube, dicens: hHic est Filius meus dilectus, ipsum audite. ³⁶ Et dum fieret vox, inventus est Iesus solus.

Iesus inter
Moysen et
Eliam
resplendet.

Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quæ viderant.

apostoli
tacent.

4. Sanatio pueri dæmoniacy, 9, 37—43.

³⁷ Factum est autem in sequenti die, descendantibus illis de monte, occurrit illis turba multa. ³⁸ iEt ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum quia unicus est mihi: ³⁹ et ecce spiritus apprehendit eum, et subito clamat, et elidit, et dissipat eum cum spuma, et vix discedit dilanians eum: ⁴⁰ et rogavi discipulos tuos ut eicerent illum, et non potuerunt. ⁴¹ Respondens autem Iesus, dixit: O generatio infidelis, et perversa, usquequo ero apud vos, et patiar vos? Adduc huc filium tuum. ⁴² Et cum accederet, elisit illum dæmonium, et dissipavit. ⁴³ Et increpavit Iesus spiritum immundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri eius.

Puer a dæ-
monio
liberatur.

5. Doctrinæ variæ, 9, 44—50.

⁴⁴ Stupebant autem omnes in magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos: Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. ⁴⁵ At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos ut non sentirent illud: et timebant eum interrogare de hoc verbo.

De passione
dominica,

⁴⁶ kIntravit autem cogitatio in eos, quis eorum maior esset. ⁴⁷ At Iesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum secus se. ⁴⁸ et

de magni-
tudine
vera,

18 aMt 16, 13; Mc 8, 27. — 22 bMt 17, 21; Mc 8, 31. — 23 cMt 10, 38; 16, 24; Mc 8, 34; Inf 14, 27. — 24 dInf 17, 33; Io 12, 25. — 26 eMt 10, 33; Mc 8, 38; 2 Tim 2, 12. — 27 fMt 16, 28; Mc 8, 39. — 28 gMr 17, 1; Mc 9, 1. — 35 h2 Ptr 1, 17. — 33 iMt 17, 14; Mc 9, 16. — 46 kMt 18, 1; Mc 9, 33.

ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: et quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic maior est.

de emu-
latione. ⁴⁹ Respondens autem Ioannes dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eicientem dæmonia, et prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum. ⁵⁰ Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

6. Iesus iter in Ierusalem ingreditur, 9, 51—62.

Complentur
dies assump-
tionis eius,
a Samari-
tanis non
recipitur, ⁵¹ Factum est autem dum complerentur dies assumptionis eius, et ipse faciem suam firmavit ut iret in Ierusalem.

⁵² Et misit nuncios ante conspectum suum: et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum ut pararent illi. ⁵³ Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Ierusalem. ⁵⁴ Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus, et Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cælo, et consumat illos? ⁵⁵ Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis. ⁵⁶ ^aFilius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

aliu
repellit et
alios vocat. ⁵⁷ Factum est autem: ambulantis illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris. ⁵⁸ Dixit illi Iesus: ^bVulpes foveas habent, et volucres cæli nidus: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. ⁵⁹ Ait autem ad alterum: Sequere me, ille autem dixit: Domine permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum. ⁶⁰ Dixitque ei Iesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, et annuncia regnum Dei. ⁶¹ Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his, quæ domi sunt. ⁶² Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.

7. Missio et institutio discipulorum, 10, 1—16.

Ante fa-
ciem suam
eos mittit
et instruit, ¹⁰ ¹ Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta duos, et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, et locum, quo erat ipse venturus.

² Et dicebat illis: ^cMessis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam. ³ Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. ⁴ ^eNolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, ^fet neminem per viam salutaveritis. ⁵ In quancumque domum intraveritis, primum dicite: pax huic domui: ⁶ et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem, ad vos revertetur. ⁷ In eadem autem domo manete edentes, et bibentes quæ apud illos sunt: ^gdignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. ⁸ Et in quancumque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis: ⁹ et curate infirmos, qui in illa sunt, et dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei. ¹⁰ In quancumque autem civitatem intraveritis, et non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: ¹¹ ^hEtiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei. ¹² Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

tribus
civitibus
exprobat. ¹³ ⁱVæ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, et Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, et cinere sedentes pœniterent. ¹⁴ Veruntamen Tyro, et Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis. ¹⁵ Et tu Capharnaum usque ad cælum exaltata, usque ad infernum demergeris. ¹⁶ ^kQui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

8. Reversio discipulorum missorum, 10, 17—24.

Iesus
gaudentes
monet, ¹⁷ Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. ¹⁸ Et ait illis: Videbam satanam sicut

⁵⁶ ^aIo 3, 17. — ⁵⁸ ^bMt 8, 20. — ¹⁰, ² ^cMt 9, 37. — ³ ^dMt 10, 16. — ⁴ ^eMc 6, 8. — ^f2 Rg 4, 29. — ⁷ ^gDt 24, 14; Mt 10, 10; 1 Tim 5, 18. — ¹¹ ^hAct 13, 51. — ¹³ ⁱMt 11, 21. — ¹⁶ ^kMt 10, 40; Io 13, 20.

fulgur de caelo cadentem. ¹⁹ Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici: et nihil vobis nocebit. ²⁰ Veruntamen in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subiiciuntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in caelis.

²¹ ^aIn ipsa hora exultavit Spiritu sancto, et dixit: Confiteor tibi pater, Domine caeli et terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quoniam sic placuit ante te. ²² Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater: et quis sit Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.

Patri
exsultans
confitetur,

²³ Et conversus ad discipulos suos, dixit: ^bBeati oculi, qui vident quæ vos videtis. ²⁴ Dico enim vobis, quod multi prophetæ, et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt: et audire quæ auditis, et non audierunt.

discipulos
suos beatos
dicit.

9. Parabola Samaritani misericordis, 10, 25—37.

²⁵ ^cEt ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, et dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? ²⁶ At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? ²⁷ Ille respondens dixit: ^dDiliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua: et proximum tuum sicut teipsum. ²⁸ Dixitque illi: Recte respondisti: hoc fac, et vives. ²⁹ Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus?

Occasio

³⁰ Suscipiens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: et plagis impositis abierunt semivivo relicto. ³¹ Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via: et viso illo præterivit. ³² Similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit. ³³ Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: et videns eum, misericordia motus est. ³⁴ Et appropians alligavit vulnera eius, infundens oleum, et vinum: et imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, et curam eius egit. ³⁵ Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe: et quodecumque supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi.

et propositio
parabolæ.

³⁶ Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? ³⁷ At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, et tu fac similiter.

applicatio.

10. De uno necessario et oratione, 10, 38—11, 13.

³⁸ Factum est autem, dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum: et mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, ³⁹ et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. ⁴⁰ Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, et ait: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adiuvet. ⁴¹ Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. ⁴² Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Martha
sollicita
admonetur,

^{11.} ¹ Et factum est: cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit et Ioannes discipulos suos. ² Et ait illis: Cum oratis, dicite:

orationis
modus

^cPater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum.

³ Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

⁴ Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

⁵ Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes. ⁶ quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum, ⁷ et ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, et dare tibi. ⁸ Et si ille perseveraverit pulsans: dico vobis.

atque
efficacia
exponitur.

etsi non dabit illi surgens eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. ⁹ ^aEt ego dico vobis: Petite, et dabitur vobis: quærite, et invenietis: pulsate, et aperiatur vobis. ¹⁰ Omnis enim, qui petit, accipit: et qui quærit, invenit: et pulsanti aperiatur. ¹¹ ^bQuis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi? ¹² Aut si petierit ovum: numquid porriget illi scorpionem? ¹³ Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

11. De electione dæmoniorum et signo Ionæ, 11, 14—36.

¹⁴ ^cEt erat eiiciens dæmonium, et illud erat mutum. Et cum eiecisset dæmonium, locutus est mutus, et admiratæ sunt turbæ. ¹⁵ Quidam autem ex eis dixerunt: ^dIn Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. ¹⁶ Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. ¹⁷ Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. ¹⁸ Si autem et Satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub me eiicere dæmonia. ¹⁹ Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia: filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. ²⁰ Porro si in digito Dei eiicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei. ²¹ Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. ²² Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat, et spolia eius distribuet. ²³ Qui non est mecum, contra me est: et qui non colligit mecum, dispergit.

²⁴ Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: et non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi. ²⁵ Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam, et ornatam. ²⁶ Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, et ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius peiora prioribus.

²⁷ Factum est autem, cum hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, quæ suxisti. ²⁸ At ille dixit: Quinimmo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.

²⁹ Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: ^eGeneratio hæc, generatio nequam est: signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. ³⁰ ^fNam sicut fuit Ionas signum Ninivitis: ita erit et Filius hominis generationi isti. ³¹ ^gRegina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, et condemnabit illos: quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis: et ecce plus quam Salomon hic. ³² Viri Ninivitæ surgent in iudicio cum generatione hac, et condemnabunt illam: ^hquia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, et ecce plus quam Ionas hic.

³³ ⁱNemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. ³⁴ ^kLucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosus erit. ³⁵ Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint. ³⁶ Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

12. Increpatio pharisæorum et legisperitorum, 11, 37—54.

³⁷ Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. ³⁸ Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. ³⁹ Et ait Dominus ad illum: ^lNunc vos Pharisæi quod deforis est calicis, et catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, et iniquitate. ⁴⁰ Stulti nonne qui fecit quod deforis est, etiam

⁹ aMt 7, 7; 21, 22; Mc 11, 24; Io 14, 13; Iac 1, 5. — ¹¹ bMt 7, 9. — ¹⁴ cMt 9, 32; 12, 22. — ¹⁵ dMc 3, 22. — ²⁹ eMt 12, 39. — ³⁰ fIon 2, 1. — ³¹ g1 Rg 10 1; 2 Par 9, 1. — ³² hIon 3, 5. — ³³ iMt 5, 15; Mc 4, 21. — ³⁴ kMt 6, 22. — ³⁹ lMt 23, 25.

Satanas
satanam
non eicit,

in domum
revertitur:

mulier
matri Iesu
benedicit;

Ionas
generationi
signum
datur,

oculus
mentis
luci celesti
aperiatur.

Dominus
veram
mundi-
tiam docet

id, quod deintus est, fecit? ⁴¹ Veruntamen quod superest, date eleemosynam: et ecce omnia munda sunt vobis.

⁴² Sed vae vobis Phariseis, quia decimatis mentham, et rutam, et omne olus, et præteritis iudicium, et charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, et illa non omittere. ⁴³ ^aVae vobis Phariseis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro. ⁴⁴ Vae vobis, quia estis ut monumenta, quæ non apparent, et homines ambulantes supra, nesciunt.

⁴⁵ Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis. ⁴⁶ At ille ait: Et vobis Legisperitis vae: ^bquia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. ⁴⁷ Vae vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos. ⁴⁸ Profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra. ⁴⁹ Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, et Apostolos, et ex illis occident, et persequentur: ⁵⁰ ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista, ⁵¹ ^cea sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare, et ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. ⁵² Vae vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

⁵³ Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisei, et Legisperiti graviter insistere, et os eius opprimere de multis. ⁵⁴ insidiantes ei, et quærentes aliquid capere de ore eius, ut accusarent eum.

13. Institutio discipulorum et turbarum, 12, 1—13, 9.

12. ¹ Multis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: ^aAttendite a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. ² ^eNihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur. ³ Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: et quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. ⁴ Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant. ⁵ Ostendam autem vobis quem timeatis: timeat eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timeat. ⁶ Nonne quinque passeret vaneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo? ⁷ Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos: ⁸ Dico autem vobis: ^fOmnis, quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei: ⁹ qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. ¹⁰ ^gEt omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur. ¹¹ Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus, et potestates, nolite solliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis. ¹² Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.

¹³ Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. ¹⁴ At ille dixit illi: Homo, quis me constituit iudicem, aut divisorem super vos? ¹⁵ Dixitque ad illos: Videte, et cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. ¹⁶ Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam divitis uberes fructus ager attulit: ¹⁷ et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? ¹⁸ Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, et maiora faciam: et illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, et bona mea. ¹⁹ et dicam animæ meæ: ^hAnima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. ²⁰ Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quæ autem parasti, cuius erunt? ²¹ Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.

⁴³ aMt 23, 6; Mc 12, 38; Inf 20, 46. — ⁴⁶ bMt 23, 4. — ⁵¹ cGn 4, 8; 2 Par 24, 22. — 12, 1 dMt 16, 6; Mc 8, 15. — 2 eMt 10, 26; Mc 4, 22. — 8 fMt 10, 32; Mc 8, 38; 2 Tim 2, 12. — 10 gMt 12, 32; Mc 3, 28. — 19 hSir 11, 19.

de sollicitu-
dine su-
perflua.

²² Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: ^aNolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis: neque corpori quid induamini. ²³ Anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum. ²⁴ Considerate corvos quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos plaris estis illis? ²⁵ Quis autem vestrum cogitando potest adiciere ad staturam suam cubitum unum? ²⁶ Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis? ²⁷ Considerate lilia quomodo crescunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. ²⁸ Si autem fœnum, quod hodie est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pusillæ fidei? ²⁹ Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis: et nolite in sublime tolli: ³⁰ hæc enim omnia gentes mundi quærunt, Pater autem vester scit quoniam his indigetis. ³¹ Verumtamen quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius: et hæc omnia adicientur vobis. ³² Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. ³³ ^bVendite quæ possidetis, et date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis: quo fur non appropriat, neque tinea corrumpit. ³⁴ Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.

de
vigilantia.

³⁵ Sint lumbi vestri præcineti, et lucernæ ardentes in manibus vestris. ³⁶ et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis: ut, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei. ³⁷ Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis. ³⁸ Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi. ³⁹ ^cHoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. ⁴⁰ Et vos estote parati: quia ^dqua hora non putatis, Filius hominis veniet.

de dispensa-
tore fidei.

⁴¹ Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam: an et ad omnes? ⁴² Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? ⁴³ Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit ita facientem. ⁴⁴ Vere dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum. ⁴⁵ Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: et cœperit percutere servos, et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari: ⁴⁶ veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua nescit, et dividet eum, partemque eius cum infidelibus ponet. ⁴⁷ Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non præparavit, et non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis: ⁴⁸ qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quæratur ab eo: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

de
separatione
hominum.

⁴⁹ Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? ⁵⁰ Baptismo autem habeo baptizari: et quomodo coarctor usquedum perficiatur? ⁵¹ ^ePutatis quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem: ⁵² erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres ⁵³ dividuntur: pater in filium, et filius in patrem suum, mater in filiam, et filia in matrem, socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.

de proba-
tione
temporis.

⁵⁴ ^fDicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit: et ita fit. ⁵⁵ et cum austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit: et fit. ⁵⁶ Hypocritæ faciem cæli, et terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis? ⁵⁷ Quid autem et a vobis ipsis non indicatis quod iustum est? ⁵⁸ ^gCum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. ⁵⁹ Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

²² ^aPs 54, 23; Mt 6, 25; 1 Ptr 5, 7. — ³³ ^bMt 6, 20; 19, 21. — ³⁹ ^cMt 24, 43. — ⁴⁰ ^dApc 16, 15. — ⁵¹ ^eMt 10, 34. — ⁵⁴ ^fMt 16, 2. — ⁵⁸ ^gMt 5, 25.

13. ¹ Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, ^{de pœnitentia agenda.} quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. ² Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? ³ Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. ⁴ Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos: putatis quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalem? ⁵ Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. ⁶ Dicebat autem et hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quærens fructum in illa, et non invenit. ⁷ Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat? ⁸ At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stereora: ⁹ et siquidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

14. Sanatio mulieris inclinata, 13, 10—21.

¹⁰ Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. ¹¹ Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo: et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. ^{Mulier inclinata erigitur,} ¹² Quam cum videret Iesus, vocavit eam ad se, et ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. ¹³ Et imposuit illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum. ¹⁴ Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Iesus: ^{archisynagogus indignans reprehenditur,} dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo venite, et curamini, et non in die sabbati. ¹⁵ Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum, aut asinum a præsepio, et ducit adquare? ¹⁶ Hanc autem filiam Abraham, quam alligavit satanas, ecce decem et octo annis non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati? ¹⁷ Et cum hæc diceret, erubescabant omnes adversarii eius: et omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo. ¹⁸ Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, et cui simile æstimabo illud? ¹⁹ ^aSimile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam: et volucres cæli requieverunt in ramis eius. ²⁰ ^bEt iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei? ²¹ Simile est fermento, ^{et fermenti proponitur.} quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

15. De numero salvandorum et loco passionis dominicæ, 13, 22—35.

²² Et ibat per civitates, et castella docens, et iter faciens in Ierusalem. ^{Iter faciens Dominus} ²³ Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos: ²⁴ ^cContendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt. ²⁵ ^dCum autem intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis: et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis: ²⁶ tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. ²⁷ Et dicet vobis: ^eNescio vos unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis. ²⁸ Ibi erit fletus, et stridor dentium: cum videritis Abraham, et Isaac, et Iacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. ²⁹ Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei. ³⁰ ^fEt ecce sunt novissimi qui erunt primi, et sunt primi qui erunt novissimi. ^{se Ierosolymis morituum nuntiatur,} ³¹ In ipsa die accesserunt quidam Phariseorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc: quia Herodes vult te occidere. ³² Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia, et sanitates perficio hodie, et cras, et tertia die consummor. ³³ Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Ierusalem.

13, 19 ^aMt 13, 31; Mc 4, 31. — 20 ^bMt 13, 33. — 24 ^cMt 7, 13. — 25 ^dMt 25, 10. — 27 ^ePs 6, 9; Mt 7, 23; 25, 41. — 30 ^fMt 19, 30; 20, 16; Mc 10, 31.

civitatem
plangit.

³⁴ aIerusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum avis nidum suum sub pennis, et noluisti? ³⁵ Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

16. Iesus apud principem pharisæorum cenans, 14, 1—24.

Sabbato
hydropicum
sanat,

14. ¹ Et factum est cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum. ² Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. ³ Et respondens Iesus dixit ad Legisperitos, et Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare? ⁴ At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit. ⁵ Et respondens ad illos dixit: Cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati? ⁶ Et non poterant ad hæc respondere illi.

in novissi-
mo loco
recumben-
dum

⁷ Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos acubitus eligerent, dicens ad illos: ⁸ Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo, ⁹ et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere. ¹⁰ sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco: ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: ¹¹ Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: ¹² quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur.

et pauperes
invitandos
docet,

¹² Dicebat autem et ei, qui se invitaverat: Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites: ne forte te et ipsi reintvent, et fiat tibi retributio. ¹³ sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, et cæcos: ¹⁴ et beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

parabolam
cenæ magnæ
proponit.

¹⁵ Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei. ¹⁶ At ipse dixit ei: Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos. ¹⁷ Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia iam parata sunt omnia. ¹⁸ Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam: rogo te habe me excusatum. ¹⁹ Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, et eo probare illa: rogo te habe me excusatum. ²⁰ Et alius dixit: Uxorem duxi, et ideo non possum venire. ²¹ Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas, et vicos civitatis: et pauperes, ac debiles, et cæcos, et claudos introduce huc. ²² Et ait servus: Domine, factum est ut imperasti, et adhuc locus est. ²³ Et ait dominus servo: Exi in vias, et sepes: et compelle intrare, ut impleatur domus mea. ²⁴ Dico autem vobis quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

17. Condiciones imitationis Christi, 14, 25—35.

Omnibus
renun-
tandum
et crux
referenda est,

²⁵ Ibant autem turbæ multæ cum eo: et conversus dixit ad illos: ²⁶ Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. ²⁷ Et qui non baiulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus.

quod
exemplis
illustratur.

²⁸ Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, ²⁹ ne, posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei, ³⁰ dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare? ³¹ Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? ³² alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt. ³³ Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non potest

meus esse discipulus. ³⁴ ^aBonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo condietur? ³⁵ Neque in terram, neque in sterquilinum utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

18. Variæ parabolæ et monitiones, 15, 1—17, 10.

15. ¹ Erant autem appropinquantes ei publicani, et peccatores ut audirent illum. ² Et murmurabant Pharisæi, et Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, et manducat cum illis. Occasi.:

³ Et ait ad illos parabolam istam, dicens: ⁴ ^bQuis ex vobis homo, qui habet centum oves: et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonagintanovem in deserto, et vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam? ⁵ Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens: ⁶ et veniens domum convocat amicos, et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi quia inveni ovem meam, quæ perierat? ⁷ Dico vobis quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanovem iustis, qui non indigent pœnitentia. parabola
ovis perditæ

⁸ Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, et everrit domum, et quærit diligenter, donec inveniat? et drachmæ
amissæ.

⁹ Et cum invenerit, convocat amicas, et vicinas, dicens: Congratulamini mihi quia inveni drachmam, quam perdideram? ¹⁰ Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

¹¹ Ait autem: Homo quidam habuit duos filios: ¹² et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Et divisit illis substantiam. ¹³ Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. ¹⁴ Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse cœpit egere. ¹⁵ Et abiit, et adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos. ¹⁶ Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: et nemo illi dabat. ¹⁷ In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor! ¹⁸ Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater, peccavi in cælum, et coram te: ¹⁹ iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis. ²⁰ Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum eius, et osculatus est eum. ²¹ Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cælum, et coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus. ²² Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum eius, et calceamenta in pedes eius: ²³ et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur: ²⁴ quia hic filius meus mortuus erat, et revixit: perierat, et inventus est. Et cœperunt epulari. ²⁵ Erat autem filius eius senior in agro: et cum veniret, et appropinquaret domui, auditit symphoniam, et chorum: ²⁶ et vocavit unum de servis, et interrogavit quid hæc essent. ²⁷ Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. ²⁸ Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum. ²⁹ At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, et numquam mandatum tuum præterivi, et numquam dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis epularer: ³⁰ sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. ³¹ At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt: ³² epulari autem, et gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, et revixit: perierat, et inventus est.

16. ¹ Dicebat autem et ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. ² Et vocavit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. ³ Ait autem villicus intra se: Quid faciam parabola
villici
iniqui;

quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco. ⁴ Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas. ⁵ Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? ⁶ At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam: et sede cito, scribe quinquaginta. ⁷ Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta. ⁸ Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii huius sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. ⁹ Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. ¹⁰ Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est: et qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus est. ¹¹ Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? ¹² Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis? ¹³ ^aNemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, et alterum diligit: aut uni adhærebit, et alterum contemnet: non potestis Deo servire, et mammonæ.

pharisæi
arguuntur;

¹⁴ Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: et deridebant illum. ¹⁵ Et ait illis: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. ¹⁶ ^bLex, et prophetæ usque ad Ioannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit. ¹⁷ Facilius est autem cælum, et terram præterire, quam de Lege unum apicem cadere. ¹⁸ ^cOmnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur: et qui dimissam a viro ducit, mœchatur.

parabola
epulonis
et mendici;

¹⁹ Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, et bysso: et epulabatur quotidie splendide. ²⁰ Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, ²¹ cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat: sed et canes veniebant, et lingebant ulcera eius. ²² Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. ²³ Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu eius: ²⁴ et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. ²⁵ Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. ²⁶ et in his omnibus inter nos, et vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. ²⁷ Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei. ²⁸ habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. ²⁹ Et ait illi Abraham: Habent Moysen, et prophetas: audiant illos. ³⁰ At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. ³¹ Ait autem illi: Si Moysen, et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

discipuli
de scandalo
et reconcili-
atione,

^{17.} ¹ Et ait ad discipulos suos: ^aImpossibile est ut non veniant scandala: vœ autem illi, per quem veniunt. ² Utilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius, et proiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. ³ Attendite vobis: ^cSi peccaverit in te frater tuus, increpa illum: et si pœnitentiam egerit, dimitte illi. ⁴ Et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me, dimitte illi.

de fide firma
et humili-
tate
docentur.

⁵ Et dixerunt Apostoli Domino: Adange nobis fidem. ⁶ ^dDixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et transplantare in mare: et obediet vobis. ⁷ Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe: ⁸ et non dicat ei: Para quod cœnem, et præcinge te, et ministra mihi donec manducem et bibam, et post hæc tu manducabis, et bibes? ⁹ Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? ¹⁰ Non puto. Sic et vos cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.

16, 13 ^aMt 6, 24. — 16 ^bMt 11, 12. — 18 ^cMt 5, 32; Mc 10, 11; 1 Cor 7, 10. — 17, 1 ^dMt 18, 7; Mc 9, 41. — 3 ^eLv 19, 17; Sir 19, 13; Mt 18, 15. — 6 ^fMt 17, 19.

19. Mundatio decem leprosorum, 17, 11—19.

¹¹ Et factum est, dum iret in Ierusalem, transibat per mediam Samariam, ^{Iter faciens} et Galileam.

¹² Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, ^{decem mundat,} qui steterunt a longe: ¹³ et levaverunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri. ¹⁴ Quos ut vidit, dixit: ^aAlte, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

¹⁵ Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum, ¹⁶ et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens: ^{quorum unus Samaritanus gratias agit.} et hic erat Samaritanus. ¹⁷ Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? ¹⁸ Non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. ¹⁹ Et ait illi: Surge, vade: quia fides tua te salvum fecit.

20. Reliquæ doctrinæ in itinere, 17, 20—18, 14.

²⁰ Interrogatus autem a Pharisæis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum observatione: ²¹ neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. ²² Et ait ad discipulos suos: Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis. ²³ ^bEt dicent vobis: Ecce hic, et ecce illic. Nolite ire, neque sectemini. ²⁴ nam, sicut fulgur coruseans de sub cælo in ea, quæ sub cælo sunt, fulget: ita erit Filius hominis in die sua. ²⁵ Primum autem oportet illum multa pati, et reprobari a generatione hac. ²⁶ ^cEt sicut factum est in diebus Noe, ita erit et in diebus Filii hominis. ²⁷ Edebant, et bibebant: uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noe in arcam: et venit diluvium, et perdidit omnes. ²⁸ Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, et bibebant: emebant, et vendebant: plantabant, et ædificabant: ²⁹ qua die autem exiit Lot a Sodomis, ^dpluit ignem, et sulphur de cælo, et omnes perdidit: ³⁰ secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur. ³¹ In illa hora qui fuerit in tecto, et vasa eius in domo, ne descendat tollere illa: et qui in agro, similiter non redeat retro. ³² Memores estote uxoris Lot. ³³ ^eQuicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam: et quicumque perdidit illam, vivificabit eam. ³⁴ Dico vobis: ^fin illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, et alter relinquetur: ³⁵ duæ erunt molentes in unum: una assumetur, et altera relinquetur: duo in agro: unus assumetur, et alter relinquetur. ³⁶ Respondentes dicunt illi: Ubi Domine? ³⁷ Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ.

18. ¹ Dicebat autem et parabolam ad illos, ^gquoniam oportet semper orare et non deficere, ² dicens: Iudex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur. ³ Vidua autem quædam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo. ⁴ Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor: ⁵ tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens sugillet me. ⁶ Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: ⁷ Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? ⁸ Dico vobis quia cito faciet vindictam illorum. Veruntamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

⁹ Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tamquam iusti, et aspernabantur ceteros, parabolam istam: ¹⁰ Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, et alter publicanus. ¹¹ Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus. ¹² Ieiuno bis in sabbato: decimas de omnium, quæ possideo. ¹³ Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. ¹⁴ Dico

¹⁴ ^aLv 14, 2. — ²³ ^bMt 24, 23; Mc 13, 21. — ²⁶ ^cGn 7, 7; Mt 24, 37. — ²⁹ ^dGn 19, 24. — ³³ ^eMt 10, 39; Mc 8, 35; Sup 9, 24; Io 12, 25. — ³⁴ ^fMt 24, 40; 1 Thes 4, 15. — 18, 1 ^gSir 18, 22; 1 Thes 5, 17.

vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, ^aquia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur.

21. Acta in finibus Iudææ, 18, 15—30 (cf. Mt 19, 1—30; Mc 10, 1—31).

¹⁵ ^bAfferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabant illos. ¹⁶ Iesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos. talium est enim regnum Dei. ¹⁷ Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud. ¹⁸ ^cEt interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? ¹⁹ Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. ²⁰ Mandata nosti: ^dNon occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, et matrem. ²¹ Qui ait: Hæc omnia custodivi a iuventute mea. ²² Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc unum tibi deest: omnia quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: et veni, sequere me. ²³ His ille auditis, contristatus est: quia dives erat valde.

²⁴ Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. ²⁵ Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. ²⁶ Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri? ²⁷ Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. ²⁸ Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te. ²⁹ Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, ³⁰ et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in sæculo venturo vitam æternam.

IV. Ab itinere ultimo usque ad passionem, 18, 31—21, 38.

1. Ultimum iter in Ierusalem, 18, 31—19, 28.

³¹ ^eAssumpsit autem Iesus duodecim, et ait illis: Ecce ascendimus Ierosolymam, et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. ³² tradetur enim Gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur: ³³ et postquam flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget. ³⁴ Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quæ dicebantur. ³⁵ ^fFactum est autem, cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. ³⁶ Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. ³⁷ Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazarenus transiret. ³⁸ Et clamavit, dicens: Iesu fili David miserere mei. ³⁹ Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David miserere mei. ⁴⁰ Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum, ⁴¹ dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine ut videam. ⁴² Et Iesus dixit illi: Respice, fides tua te salvum fecit. ⁴³ Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

¹⁹. ¹ Et ingressus perambulabat Iericho. ² Et ecce vir nomine Zachæus: et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives: ³ et quærebat videre Iesum, quis esset: et non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. ⁴ Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum: quia inde erat transiturus. ⁵ Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum, et dixit ad eum: Zachæe festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. ⁶ Et festinans descendit, et excepit illum gaudens. ⁷ Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset. ⁸ Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. ⁹ Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est: eo quod et ipse filius sit Abraham. ¹⁰ ^gVenit enim Filius hominis quærere, et salvum facere quod perierat.

¹⁴ ^aMt 23, 12; Sup 14, 11. — ¹⁵ ^bMt 19, 13; Mc 10, 13. — ¹⁸ ^cMt 19, 16. — ²⁰ ^dEx 20, 13. — ³¹ ^eMt 20, 17; Mc 10, 32. — ³⁵ ^fMt 20, 29; Mc 10, 46. — ¹⁹, ¹⁰ ^gMt 18, 11.

Iesus
parvulis
benedicit,

divitem
vocat,

de divitis
et pauper-
tate volun-
taria loqui-
tur.

Iesus
mortem ac
resurrecti-
onem suam
prædicat,

iuxta
Iericho
cæco visum
restituit,

apud
Zachæum
publicanum
manet,

¹¹ Hæc illis audientibus adiiciens, dixit parabolam, eo quod esset prope Ierusalem: ¹² et quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. ¹² Dixit ergo: ^aHomo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti. ¹³ Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini dum venio. ¹⁴ Cives autem eius oderant eum: et miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. ¹⁵ Et factum est ut rediret accepto regno: et iussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. ¹⁶ Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisivit. ¹⁷ Et ait illi: Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. ¹⁸ Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. ¹⁹ Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates. ²⁰ Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario: ²¹ timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, et metis quod non seminasti. ²² Dicit ei: De ore tuo te iudico serve nequam, sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi: ²³ et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? ²⁴ Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, et date illi, qui decem mnas habet. ²⁵ Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas. ²⁶ ^bDico autem vobis, quia omni habenti dabitur, et abundabit: ab eo autem, qui non habet, et quod habet auferetur ab eo. ²⁷ Veruntamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc: et interficite ante me.

²⁸ Et his dictis, præcedebat ascendens Ierosolymam.

Ierosolymam
ascendit.

2. Triumphalis introitus in Ierusalem, 19, 29—44.

²⁹ Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage, et Bethaniam ad montem, qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, ³⁰ dicens: Ite in castellum, quod contra est: in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo umquam hominum sedit: solvite illum, et adducite. ³¹ Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam eius desiderat.

³² Abierunt autem qui missi erant: et invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum. ³³ Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quid solvitis pullum? ³⁴ At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. ³⁵ ^aEt duxerunt illum ad Iesum. Et iactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Iesum.

pullum
asinæ
adducunt,

³⁶ Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via. ³⁷ Et cum appropinquaret iam ad descensum Montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus, ³⁸ dicentes:

in quo
Jesus
triumphans

Benedictus, qui venit rex in nomine Domini. pax in cælo, et gloria in excelsis.

³⁹ Et quidam Pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. ⁴⁰ Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

⁴¹ Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens: ⁴² Quia si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. ⁴³ Quia venient dies in te: et circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te: et coangustabunt te undique: ⁴⁴ et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

civitatem
deflet.

3. Ultimum factum Iesu, 19, 45—48 (cf. Mc 11, 12—18).

⁴⁵ Et ingressus in templum, cœpit eiicere vendentes in illo, et ementes. ⁴⁶ dicens illis: Scriptum est: ^gQuia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. ⁴⁷ Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, et Scribæ, et Principes plebis quærebant illum perdere: ⁴⁸ et

Altero die
templum
purgat.

¹² ^aMt 25, 14. — ²⁶ ^bMt 13, 12; 25, 29; Mc 4, 25; Sup 8, 18. — ²⁹ ^cMt 21, 1; Mc 11, 1. — ³⁵ ^dIo 12, 14. — ⁴⁴ ^eMt 24, 2; Mc 13, 2; Inf 21, 6. — ⁴⁵ ^fMt 21, 12; Mc 11, 15. — ⁴⁶ ^gIs 56, 7; Ir 7, 11.

non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

4. De potestate Iesu et baptismo Ioannis, 20, 1—8.

20. ¹ Et factum est in una dierum, docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes sacerdotum, et Scribæ cum senioribus, ² et aiunt dicentes ad illum: Dic nobis, ³ in qua potestate hæc facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

³ Respondens autem Iesus, dixit ad illos: Interrogabo vos et ego unum verbum. Respondete mihi: ⁴ Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?

⁵ At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, de cælo, dicet, Quare ergo non credidistis illi? ⁶ Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Ioannem prophetam esse. ⁷ Et responderunt se nescire unde esset.

⁸ Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

5. Parabola agricolarum malorum proponitur, 20, 9—19.

⁹ Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: ¹⁰ Homo plantavit vineam, et locavit eam colonis: et ipse peregre fuit multis temporibus. ¹¹ Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. ¹² Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, et afficientes contumelia, dimiserunt inanem. ¹³ Et addidit tertium mittere: qui et illum vulnerantes eiecerunt. ¹⁴ Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, eum hunc viderint, verebuntur. ¹⁵ Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas. ¹⁶ Et eiecit illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? ¹⁷ veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit. ¹⁸ Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est:

«Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?

¹⁹ Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. ²⁰ Et quærebant principes sacerdotum, et Scribæ mittere in illum manus illa hora: et timuerunt populum: cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

6. De tributo Cæsari pendendo, 20, 20—26.

²⁰ ^aEt observantes miserunt insidiatores, qui se iustos simulant, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui, et potestati præsidis. ²¹ Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus quia recte dicis, et doces: et non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces: ²² licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

²³ Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis? ²⁴ Ostendite mihi denarium: Cuius habet imaginem, et inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris. ²⁵ Et ait illis: «Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo. ²⁶ Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe: et mirati in responso eius, tacuerunt.

7. De resurrectione mortuorum, 20, 27—40.

²⁷ ^aAccesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, ²⁸ dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: «Si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem, et hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem, et suscitet semen fratri suo: ²⁹ septem ergo fratres erant: et primus accepit uxorem, et mortuus est sine filiis. ³⁰ Et sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio. ³¹ Et tertius accepit illam. Similiter et omnes septem, et non reliquerunt semen, et mortui sunt. ³² Novissime omnium mortua est et

²⁰, 2 ^aMt 21, 23; Mc 11, 28. — ⁹ ^bIs 5, 1; Jr 2, 21; Mt 21, 33; Mc 12, 1. — ¹⁷ ^cPs 117, 22; Is 28, 16; Act 4, 11; Rom 9, 33; 1 Ptr 2, 7. — ²⁰ ^dMt 22, 15; Mc 12, 13. — ²⁵ ^eRom 13, 7. — ²⁷ ^fMt 22, 23; Mc 12, 18. — ²⁸ ^gDt, 25, 5.

Unde sit potestas Iesu,

unde fuerit baptismus Ioannis; Iudæi respondere nolunt,

neque Iesus respondet.

Sensus eius percipitur.

Dolosa interrogatio

miratio responsio.

Casum a Sadducæis propositum

mulier. ³³ In resurrectione ergo, cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

³⁴ Et ait illis Iesus: Filii huius sæculi nubunt, et traduntur ad nuptias: ³⁵ illi vero, qui digni habebuntur sæculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores: ³⁶ neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, et filii sunt Dei: cum sint filii resurrectionis. ³⁷ Quia vero resurgant mortui, et Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum, Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Iacob. ³⁸ Deus autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei. ³⁹ Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister, bene dixisti. ⁴⁰ Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

Iesus
discutit.

8. De natura Christi, 20, 41—44.

⁴¹ Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum, filium esse David? ⁴² et ipse David dicit in libro Psalmorum:

^bDixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, ⁴³ donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum?

Quomodo
filius et
dominus
David sit.

⁴⁴ David ergo Dominum illum vocat: et quomodo filius eius est?

9. De vita mala et pœna scribarum, 20, 45—47.

⁴⁵ Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: ⁴⁶ cAttendite a Scribis, qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagogis, et primos discubitus in conviviis: ⁴⁷ qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipiant damnationem maiorem.

Attendendum
ab iis.

10. De munusculo viduæ, 21, 1—4.

²¹. ¹ Respicens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. ² Vidit autem et quandam viduam paupereulam mittentem æra minuta duo. ³ Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper, plus quam omnes misit. ⁴ Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo, quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit.

Totum
dedit.

11. Sermo eschatologicus Domini, 21, 5—38.

⁵ cEt quibusdam dicentibus de templo quod bonis lapidibus, et donis ornatum esset, dixit: ⁶ Hæc, quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat. ⁷ Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, et quod signum eum fieri incipient?

Iesus disci-
pulis inter-
rogantibus
prædicit:

⁸ Qui dixit: Videte ne seducamini: multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum: et tempus appropinquavit: nolite ergo ire post eos. ⁹ Cum autem audieritis prælia, et seditiones, nolite terri: oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis. ¹⁰ Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum. ¹¹ Et terræmotus magni erunt per loca, et pestilentiae, et fames, terroresque de cælo, et signa magna erunt. ¹² Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, et persequentur tradentes in synagogas, et custodias, trahentes ad reges, et præsidem propter nomen meum: ¹³ continget autem vobis in testimonium. ¹⁴ Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis. ¹⁵ ego enim dabo vobis os, et sapientiam, cui non poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri. ¹⁶ Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte afficient ex vobis: ¹⁷ et eritis odio omnibus propter nomen meum: ¹⁸ et capillus de capite vestro non peribit. ¹⁹ In patientia vestra possidebitis animas vestras.

signa ad-
ventus sui,

²⁰ cCum autem videritis circumdari ab exercitu Ierusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio eius: ²¹ tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: et qui in medio eius, discedant: et qui in regionibus, non intrent in eam. ²² quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt. ²³ Væ autem præ-

excidium
Ierusalem,

³⁷ aEx 3, 6. — ⁴² bPs 109, 1; Mt 22, 44; Mc 12, 36. — ⁴⁶ cMt 23, 6; Mc 12, 38; Sup 11, 43. — ²¹, ¹ dMc 12, 41. — ⁵ eMt 24, 1; Mc 13, 1. — ⁶ fSup 19, 44. — ²⁰ gDn 9, 27; Mt 24, 15; Mc 13, 14.

gnantibus, et nutrientibus in illis diebus, erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic. ²⁴ Et cadent in ore gladii: et captivi ducentur in omnes Gentes, et Ierusalem calcabitur a Gentibus: donec impleantur tempora nationum.

signa finis
mundi,

²⁵ Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura Gentium præ confusione sonitus maris, et fluctuum: ²⁶ arescentibus hominibus præ timore, et expectatione, quæ superveniet universo orbi: nam virtutes cælorum movebuntur: ²⁷ et tunc videbunt filium hominis venientem in nube eum potestate magna, et maiestate. ²⁸ His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio vestra. ²⁹ Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, et omnes arbores: ³⁰ cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. ³¹ Ita et vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. ³² Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. ³³ Cælum, et terra transibunt: verba autem mea non transibunt.

vigilantiam
commen-
dans;

³⁴ Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in erapula, et ebrietate, et curis huius vitæ: et superveniat in vos repentina dies illa: ³⁵ tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. ³⁶ Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis.

nota
generalis.

³⁷ Erat autem diebus docens in templo: noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti. ³⁸ Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

PARS SECUNDA.

Sacerdotium Salvatoris mundi, 22, 1—23, 56.

I. Iesus inter discipulos suos, 22, 1—46.

1. Proditio Iudæ Iscariotis, 22, 1—6.

Synedri
consilium
habent,

^{22, 1} Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha: ² et quærebant principes sacerdotum, et Scribæ, quomodo Iesum interficerent: timebant vero plebem.

Iudas
cum iis
pasciscitur

³ Intravit autem satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. ⁴ et abiit, et locutus est eum principibus sacerdotum, et magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. ⁵ Et gavisii sunt, et pacti sunt pecuniam illi dare.

et oppor-
tunitatem
quærit.

⁶ Et spondit.

Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis.

2. Ultima cena Domini, 22, 7—38.

Iesus ad
cenam ap-
parandam
Petrum et
Ioannem
mittit.

⁷ Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. ⁸ Et misit Petrum, et Ioannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. ⁹ At illi dixerunt: Ubi vis paremus? ¹⁰ Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat, ¹¹ et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? ¹² Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, et ibi parate. ¹³ Euntes autem invenerunt sicut dixit illis, et paraverunt pascha.

cum
duodecim
discumbit.
hanc cenam
ultimam
dicit.

¹⁴ Et eum facta esset hora, discubuit, et duodecim Apostoli cum eo.

¹⁵ et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. ¹⁶ Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. ¹⁷ Et accepto calice gratias egit, et dixit: Accipite, et dividite inter vos. ¹⁸ dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

¹⁹ ^aEt accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. ²⁰ Similiter calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

²¹ ^bVerumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. ²² Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit: verumtamen vae homini illi, per quem tradetur. ²³ Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc factururus esset.

²⁴ Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. ²⁵ Dixit autem eis: ^aReges Gentium dominantur eorum: et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. ²⁶ Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: et qui præcessor est, sicut ministrator. ²⁷ Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat: ²⁸ vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis: ²⁹ Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ³⁰ ut edatis, et bibatis super mensam meam in regno meo: et sedeatis super thronos indicantes duodecim tribus Israel.

³¹ Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ³² ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. ³³ Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum et in carcerem, et in mortem ire. ³⁴ ^eAt ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.

Et dixit eis: ³⁵ ⁱQuando misi vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? ³⁶ At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram: et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium. ³⁷ Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: ^aEt cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me, finem habent. ³⁸ At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est.

3. Oratio in monte olivarum, 22, 39—46.

³⁹ ^bEt egressus ibat secundum consuetudinem in Montem olivarum. Secuti sunt autem illum et discipuli.

⁴⁰ Et cum pervenisset ad locum, dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.

⁴¹ ⁱEt ipse avulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: et positus genibus orabat, ⁴² dicens: Pater si vis, transfer calicem istum a me: Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

⁴³ Apparuit autem illi Angelus de cælo, confortans eum.

Et factus in agonia, prolixius orabat. ⁴⁴ Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

⁴⁵ Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia. ⁴⁶ Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem.

II. Iesus ante synedros, 22, 47—23, 1.

1. In horto comprehenditur, 22, 47—53.

⁴⁷ ^kAdhuc eo loquente ecce turba: et qui vocabatur Iudas, unus de duodecim, anteccebat eos: et appropinquavit Iesu ut oscularetur eum. ⁴⁸ Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo Filium hominis tradis?

⁴⁹ Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio? ⁵⁰ Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam eius dexteram. ⁵¹ Respondens autem Iesus, ait: Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam eius, sanavit eum.

¹⁹ ^{a1} Cor 11, 24. — ²¹ ^bMt 26, 21; Mc 14, 18; Io 13, 21. — ²² ^cPs 40, 10. — ²⁵ ^dMt 20, 25; Mc 10, 42. — ³⁴ ^eMt 26, 34; Mc 14, 30. — ³⁵ ^fMt 10, 9. — ³⁷ ^gIs 53, 12. — ³⁹ ^hMt 26, 36; Mc 14, 32; Io 18, 1. — ⁴¹ ⁱMt 26, 39; Mc 14, 35. — ⁴⁷ ^kMt 26, 47; Mc 14, 43; Io 18, 3.

turbam
reprehendit.

⁵² Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, et magistratus templi, et seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis, et fustibus?
⁵³ Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum.

2. A Petro ter negatur, 22, 54—62.

Iesus ad
Caipham
ducitur.

⁵⁴ aComprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum: Petrus vero sequebatur a longe. ⁵⁵ bAccenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

Petrus in
medio
sedet.

⁵⁶ Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, et cum fuisset intuita, dixit: Et hic eum illo erat. ⁵⁷ At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum.

Iesum
negat
primum.
iterum,

⁵⁸ Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum.

tertium,

⁵⁹ cEt intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere et hic eum illo erat: nam et Galilæus est. ⁶⁰ Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus.

a Domino
penitens
redditur.

⁶¹ Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: dQuia prius quam gallus cantet, ter me negabis. ⁶² Et egressus foras Petrus flevit amare.

3. Illuditur, mane condemnatur et traditur, 22, 63—23, 1.

Illusio,

⁶³ Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes. ⁶⁴ Et velaverunt eum, et percutiebant faciem eius: et interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit? ⁶⁵ Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

concilium
matutinum.

⁶⁶ eEt ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, et principes sacerdotum, et Scribæ, et duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. ⁶⁷ Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi: ⁶⁸ si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. ⁶⁹ Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. ⁷⁰ Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum. ⁷¹ At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore eius.

traditio.

^{23, 1} Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

III. Iesus ante Pilatum et Herodem, 23, 2—25.

1. Prior inquisitio Pilati, 23, 2—7.

Iesus semel
respondet,

² Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari, et dicentem se Christum regem esse. ³ gPilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens ait: Tu dicis.

innocens
declaratur.

⁴ Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, et turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine.

ad Herodem
mittitur.

⁵ At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum docens per universam Iudæam, incipiens a Galilæa usque huc. ⁶ Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset. ⁷ Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Ierosolymis erat illis diebus.

2. Illusio Herodis regis, 23, 8—12.

Iesus regi
non
respondens

⁸ Herodes autem viso Iesu, gavisus est valde, erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. ⁹ Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. ¹⁰ Stabant autem principes sacerdotum, et Scribæ constanter accusantes eum.

⁵⁴ aMt 26, 57: Mc 14, 53; Io 18, 24. — ⁵⁵ bMt 26, 69; Mc 14, 66; Io 18, 25. — ⁵⁹ cIo 18, 26. — ⁶¹ dMt 26, 34; Mc 14, 30; Io 13, 38. — ⁶⁶ eMt 27, 1; Mc 15, 1; Io 18, 28. — ^{23, 2} fMt 22, 21; Mc 12, 17. — ³ gMt 27, 11; Mc 15, 2; Io 18, 33.

¹¹ Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: et illudit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum. ¹² Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

illuditur
et ad Pila-
tum
remittitur.

3. Altera inquisitio Pilati, 23, 13—25.

¹³ Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe. ¹⁴ dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. ¹⁵ Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei. ¹⁶ Emendatum ergo illum dimittam.

Pilatus
acta paucis
com-
plectitur,

¹⁷ Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum. ¹⁸ Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam. ¹⁹ qui erat propter seditionem quandam factam in civitate et homicidium, missus in carcerem. ²⁰ Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum. ²¹ At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. ²² Ille autem tertio dixit ad illos: ^bQuid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, et dimittam. ²³ At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: et invalescebant voces eorum.

populus
missionem
Barabbæ et
crucifixio-
nem Iesu
petit,

²⁴ Et Pilatus adiudicavit fieri petitionem eorum. ²⁵ Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, et seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum vero tradidit voluntati eorum.

Pilatus ei
satisfacit.

IV. Iesus pœnam crucis luens, 23, 26—49.

²⁶ Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa: et imposuerunt illi crucem portare post Iesum.

Simon
crucem
portans,
mulieres
lamentan-
tes,

²⁷ Sequebatur autem illum multa turba populi, et mulierum: quæ plangebant, et lamentabantur eum. ²⁸ Conversus autem ad illas Iesus, dixit: Filiæ Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros. ²⁹ Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, et ventres, qui non genuerunt, et ubera, quæ non lactaverunt. ³⁰ Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos, et collibus: Operite nos. ³¹ Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

³² Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur. ³³ Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum: et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris.

Iesus inter
latrones,

³⁴ Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Dividentes vero vestimenta eius, miserunt sortes.

eius precatio,
divisio vesti-
mentorum,
illusio plu-
rimorum,

³⁵ Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus. ³⁶ Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei, ³⁷ et dicentes: Si tu es rex Iudæorum, salvum te fac.

³⁸ Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Græcis, et Latinis, et Hebraicis: Hic est rex Iudæorum.

rex
Iudæorum,

³⁹ Unus autem de his, qui pendeabant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, et nos. ⁴⁰ Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es. ⁴¹ Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. ⁴² Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. ⁴³ Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

conversio
latronis,

⁴⁴ Erat autem fere hora sexta, et tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam. ⁴⁵ Et obscuratus est sol: et velum templi scissum est medium.

obscuratio
solis et
scissio veli,

⁴⁶ Et clamans voce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit.

mors
mirabilis,

14 aIo 18, 38; 19, 4. — 22 bMt 27, 23; Mc 15, 14. — 26 cMt 27, 32; Mc 15, 21. — 30 dIs 2, 19; Os 10, 8; Apc 6, 16. — 33 eMt 27, 33; Mc 15, 22; Io 19, 17. — 46 fPs 30, 6.

glorificatio
centurionis,

⁴⁷ Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo iustus erat.

turba
pectora
percutiens,
noti a longe
stantes.

⁴⁸ Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

⁴⁹ Stabant autem omnes noti eius a longe: et mulieres, quæ secutæ eum erant a Galilæa hæc videntes.

V. Iesus in sepulcro conditus, 23, 50—56.

Ioseph
corpus Iesu
a Pilato
petit.

⁵⁰ Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus, et iustus: ⁵¹ hic non consenserat consilio, et actibus eorum, ab Arimathæa civitate Iudææ, qui expectabat et ipse regnum Dei. ⁵² hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Iesu:

in moni-
mento
novo ponit
mulieribus
videntibus.

⁵³ et depositum involvit sindone, et posuit eum in monumento exciso, in quod nondum quisquam positus fuerat. ⁵⁴ Et dies erat paraseeves, et sabbatum illucescebat.

⁵⁵ Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus eius.

quæ
sabbato
quiescunt.

⁵⁶ Et revertentes paraverunt aromata, et unguenta: et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

PARS TERTIA.

Imperium Salvatoris mundi, 24, 1—53.

—♦♦♦—

I. Resurrectio Domini, 24, 1—43.

1. Annuntiatur mulieribus et discipulis, 24, 1—12.

Mulieribus
ad
sepulcrum
venientibus

²⁴ ¹ Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata: ² et invenerunt lapidem revolutum a monumento. ³ Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Iesu.

per duos
angelos.

⁴ Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. ⁵ Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem cum mortuis? ⁶ non est hic, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, ⁷ dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere. ⁸ Et recordatæ sunt verborum eius.

discipulis
incredulis
per
mulieres;

⁹ Et regressæ a monumento nunciaverunt hæc omnia illis undecim, et ceteris omnibus. ¹⁰ Erat autem Maria Magdalene, et Ioanna, et Maria Iacobi, et ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. ¹¹ Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum verba ista: et non crediderunt illis.

Petrus ad
sepulcrum.

¹² Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: et procumbens vidit linteamina sola posita, et abiit secum mirans quod factum fuerat.

2. Dominus quibusdam apparet, 24, 13—43.

Duobus
Emmaum
cunantibus,

¹³ Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus. ¹⁴ Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant. ¹⁵ Et factum est, dum fabularentur, et secum quærerent: et ipse Iesus appropinquans ibat cum illis: ¹⁶ oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent. ¹⁷ Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes? ¹⁸ Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Ierusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus? ¹⁹ Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere, et sermone coram Deo, et omni populo: ²⁰ Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum. ²¹ nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus

Israel: et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. ²² Sed et mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, ²³ et, non invento corpore eius, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere. ²⁴ Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt. ²⁵ Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ! ²⁶ Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? ²⁷ Et incipiens a Moyse, et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. ²⁸ Et appropinquaverunt castello quo ibant: et ipse se finxit longius ire. ²⁹ Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est iam dies. Et intravit cum illis. ³⁰ Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis. ³¹ Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum: et ipse evanuit ex oculis eorum. ³² Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas?

³³ Et surgentes eadem hora regressi sunt in Ierusalem: et invenerunt congregatos undecim, et eos, qui cum illis erant, ³⁴ dicentes: Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. ³⁵ Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

Simoni
Petro,

³⁶ ^aDum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. ³⁷ Conturbati vero, et conterriti, existimabant se spiritum videre. ³⁸ Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? ³⁹ Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum: palpate, et videte: quia spiritus carnem, et ossa non habet, sicut me videtis habere. ⁴⁰ Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, et pedes. ⁴¹ Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur? ⁴² At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis. ⁴³ Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

discipulis
congregatis.

II. Ascensio Domini, 24, 44—53 (cf. Act 1, 4—9).

⁴⁴ Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me. ⁴⁵ Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas. ⁴⁶ et dixit eis: ^bQuoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die: ⁴⁷ et prædicari in nomine eius poenitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma. ⁴⁸ ^cVos autem testes estis horum. ⁴⁹ ^dEt ego mitto promissum Patris mei in vos. vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

Ultima
apparitio
et
institutio,

⁵⁰ Eduxit autem eos foras in Bethaniam: et elevatis manibus suis benedixit eis. ⁵¹ ^eEt factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cælum.

benedictio
et ascensio:

⁵² Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno: ⁵³ et erant semper in templo, laudantes, et benedicentes Deum. Amen.

conversatio
discipulo-
rum.

³⁶ ^aMc 16, 14; Io 20, 19. — ⁴⁶ ^bPs 18, 6. — ⁴⁸ ^cAct 1, 8. — ⁴⁹ ^dIo 14, 26. — ⁵¹ ^eMc 16, 19; Act 1, 9.

SANCTUM IESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM.

Prologus evangelistæ, 1, 1—18.

Verbum
æternum
et divinum
omnia
creavit,
lux homi-
num erat.
cuius
receptionem
baptista
suasit;
lux a multis
non recepta
credentibus
adoptionem
obtulit;
verbum
caro factum
est,
de quo
baptista
et
evangelista
testi-
monium
perhibent.

1. ¹ In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. ² Hoc erat in principio apud Deum.
³ Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil, quod factum est,
⁴ in ipso vita erat, et vita erat lux hominum: ⁵ et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.
⁶ aFuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. ⁷ Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. ⁸ non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.
⁹ bErat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.
¹⁰ in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.
¹¹ In propria venit, et sui eum non receperunt.
¹² quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius: ¹³ qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.
¹⁴ cEt verbum caro factum est, et habitavit in nobis: et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratiæ, et veritatis.
¹⁵ Ioannes testimonium perhibet de ipso, et clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat.
¹⁶ Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia. ¹⁷ quia lex per Moysen data est, gratia, et veritas per Iesum Christum facta est. ¹⁸ eDeum nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.

PARS PRIMA.

Magisterium Salvatoris mundi, 1, 19—12, 50.

I. A baptismo usque ad regressum primum in Galilæam. 1, 19—51.

1. Testimonia Ioannis baptistæ, 1, 19—36.

Testimonium
primum,
¹⁹ Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes et Levitas ad eum ut interrogarent eum: Tu quis es? ²⁰ Et confessus est, et non negavit: et confessus est: Quia non sum ego Christus. ²¹ Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non. ²² Dixerunt ergo ei: Quis es ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso? ²³ Ait:
†Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini,
sicut dixit Isaias propheta. ²⁴ Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. ²⁵ Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? ²⁶ Respondit eis Ioannes, dicens: «Ego baptizo

1, 6 aMt 3, 1; Mc 1, 2. — 9 bInf 3, 19. — 10 cHbr 11, 3. — 14 dMt 1, 16; Lc 2, 7. — 18 e1 Tim 6, 16; 1 Io 4, 12. — 23 fIs 40, 3; Mt 3, 3; Mc 1, 3; Lc 3, 4. — 26 gMt 3, 11; Mc 1, 8; Lc 3, 16; Act 1, 5; 2, 2; 11, 16; 19, 4.

in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. ²⁷ Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum dignus ut solvam eius corigiam calceamenti. ²⁸ Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.

²⁹ Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, et ait: Ecce agnus Dei, ^{testimonium secundum,} ecce qui tollit peccatum mundi. ³⁰ Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat. ³¹ et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. ³² Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: ^aQuia vidi Spiritum descendantem quasi columbam de cælo, et mansit super eum. ³³ Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendantem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. ³⁴ Et ego vidi: et testimonium perhibui quia hic est Filius Dei.

³⁵ Altera die iterum stabat Ioannes, et ex discipulis eius duo. ³⁶ Et respiciens ^{testimonium tertium,} Iesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.

2. Vocatio quinque discipulorum, 1, 37—51.

³⁷ Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Iesum. ³⁸ Con- ^{Andræ et Ioannis,} versus autem Iesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas? ³⁹ Dicit eis: Venite, et videte. Venerunt, et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. ⁴⁰ Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant a Ioanne, et secuti fuerant eum.

⁴¹ Invenit hic primum fratrem suum Simonem, et dicit ei: Invenimus Messiam. ^{Simonis Petri,} (quod est interpretatum Christus.) ⁴² Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus autem eum Iesus, dicit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas. quod interpretatur Petrus.

⁴³ In crastinum voluit exire in Galilæam, et invenit Philippum. Et dicit ei Iesus: Sequere me. ⁴⁴ Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andræ. et Petri. ^{Philippi}

⁴⁵ Invenit Philippus Nathanael, et dicit ei: Quem scripsit ^bMoyse in lege, ^{et Nathanaelis seu Bartholomæi.} et ^cProphetæ, invenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. ⁴⁶ Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, et vide. ⁴⁷ Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. ⁴⁸ Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Iesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. ⁴⁹ Respondit ei Nathanael, et ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel. ⁵⁰ Respondit Iesus, et dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: maius his videbis. ⁵¹ Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, et Angelos Dei ascendentes, et descendentes supra Filium hominis.

II. A primo usque ad secundum regressum in Galilæam, 2, 1—3. 36.

1. Iesus cum suis in Galilæa commoratur, 2, 1—12.

2. ¹ Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: et erat mater Iesu ibi. ^{In Cana primum miraculum patrat,} ² Vocatus est autem et Iesus, et discipuli eius ad nuptias. ³ Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. ⁴ Et dicit ei Iesus: Quid mihi, et tibi est mulier? nondum venit hora mea. ⁵ Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. ⁶ Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. ⁷ Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. ⁸ Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, et ferte architriclino. Et tulerunt. ⁹ Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, et non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus, ¹⁰ et dicit ei: Omnis

³² ^aMt 3, 16; Mc 1, 10; Lc 3, 22. — ⁴⁵ ^bGn 49, 10; Dt 18, 18. — ^cIs 40, 10; 45, 8; Ir 23, 5; Ez 34, 23; 37, 24; Dn 9, 24 s.

homo primum bonum vinum ponit: et cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc. ¹¹ Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ: et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli eius.

¹² Post hoc descendit Capharnaum ipse, et mater eius, et fratres eius, et discipuli eius: et ibi manserunt non multis diebus.

2. Iesus in primo paschate templum purgat, 2, 13—22.

¹³ Et prope erat Pascha Iudæorum, et ascendit Iesus Ierosolymam:

¹⁴ et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et numularios sedentes. ¹⁵ Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque, et boves, et numulariorum effudit æs, et mensas subvertit. ¹⁶ Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. ¹⁷ Recordati sunt vero discipuli eius quia scriptum est: «Zelus domus tuæ comedit me.

¹⁸ Responderunt ergo Iudæi, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? ¹⁹ Respondit Iesus, et dixit eis: ^bSolvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. ²⁰ Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? ²¹ Ille autem dicebat de templo corporis sui. ²² Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat, et crediderunt scripturæ, et sermoni, quem dixit Iesus.

3. In eadem festivitate Nicodemum docet, 2, 23—3, 21.

²³ Cum autem esset Ierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius, quæ faciebat. ²⁴ Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, ²⁵ et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

^{3.} ¹ Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. ² Hic venit ad Iesum nocte, et dixit ei: Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister, nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. ³ Respondit Iesus, et dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. ⁴ Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, et renasci? ⁵ Respondit Iesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu (sancto), non potest introire in regnum Dei. ⁶ Quod natum est ex carne, caro est: et quod natum est ex spiritu, spiritus est. ⁷ Non mireris quia dixi tibi: oportet vos nasci denno. ⁸ Spiritus ubi vult spirat: et vocem eius audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu. ⁹ Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? ¹⁰ Respondit Iesus, et dixit ei: Tu es magister in Israel, et hæc ignoras? ¹¹ Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis. ¹² Si terrena dixi vobis, et non creditis: quomodo, si dixerò vobis cælestia, credetis? ¹³ Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. ¹⁴ Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet Filium hominis: ¹⁵ ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. ¹⁶ Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. ¹⁷ Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. ¹⁸ Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. ¹⁹ Hoc est autem iudicium: quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera. ²⁰ Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius: ²¹ qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

4. Iesus cum discipulis in terra Iudæa, 3, 22—36.

²² Post hæc venit Iesus, et discipuli eius in terram Iudæam: et illic demorabatur cum eis, æt baptizabat. ²³ Erat autem et Ioannes baptizans in Ænnon, iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, et veniebant, et baptizabantur. ²⁴ Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.

Iesus per
discipulos
baptizat,

²⁵ Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de Purificatione.

Ioannes
baptista
gaudet
ac testatur.

²⁶ Et venerunt ad Ioannem, et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum.

²⁷ Respondit Ioannes, et dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo. ²⁸ Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum. ²⁹ Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. ³⁰ Illum oportet crescere, me autem minui. ³¹ Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est. ³² Et quod vident, et audivit, hoc testatur: et testimonium eius nemo accipit. ³³ Qui accepit eius testimonium, signavit quia Deus verax est. ³⁴ Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum. ³⁵ Pater diligit Filium: et omnia dedit in manu eius. ³⁶ Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

III. A secundo regressu in Galilæam usque ad saturationem quinque milium, 4, 1—5, 47.

1. Iesus per Samariam revertitur, 4, 1—45.

4. ¹ Ut ergo cognovit Iesus quia audierunt Pharisei quod Iesus plures discipulos facit, et baptizat, quam Ioannes, ² (quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius) ³ reliquit Iudæam, et abiit iterum in Galilæam. ⁴ oportebat autem eum transire per Samariam. ⁵ Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar: iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo. ⁶ Erat autem ibi fons Iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

Iuxta
fontem
Iacob

⁷ Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.

mulieri
Samaritanæ
se manife-
stat,

(⁸ Discipuli enim eius abierant in civitatem ut cibos emerent.) ⁹ Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. ¹⁰ Respondit Iesus, et dixit ei: Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam. ¹¹ Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, et puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam? ¹² Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii eius, et pecora eius? ¹³ Respondit Iesus, et dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: ¹⁴ sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. ¹⁵ Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam: neque veniam huc haurire. ¹⁶ Dicit ei Iesus: Vade, voca virum tuum, et veni huc. ¹⁷ Respondit mulier, et dixit: Non habeo virum. Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo virum: ¹⁸ quinque enim viros habuisti, et nunc, quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti. ¹⁹ Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu. ²⁰ Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Ierosolymis est locus, ubi adorare oportet. ²¹ Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis Patrem. ²² Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. ²³ Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum. ²⁴ Spiritus est Deus: et

²² aInf 4, 1. — ²⁶ bSup 1, 19. — ²⁸ cSup 1, 20. — ³³ dRom 3, 4. — ³⁶ e1 Io 5, 10. — 4, 1 fSup 3, 22. — 5 gGn 33, 19; 48, 22; Ios 24, 32. — 20 hDt 12, 6. — 22 i2 Rg 17, 41. — 24 k2 Cor 3, 17.

eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. ²⁵ Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit. (qui dicitur Christus.) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. ²⁶ Dicit ei Iesus: Ego sum, qui loquor tecum. ²⁷ Et continuo venerunt discipuli eius: et mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?

²⁸ Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, et dicit illis hominibus: ²⁹ Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia quaecumque feci: numquid ipse est Christus? ³⁰ Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum.

³¹ Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca. ³² Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. ³³ Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare? ³⁴ Dicit eis Iesus: Meus cibus est ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius. ³⁵ Nonne vos dicitis, quod adhuc quattuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. ³⁶ Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam: ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit. ³⁷ In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, et alius est qui metit. ³⁸ Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis.

³⁹ Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quaecumque feci.

⁴⁰ Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. ⁴¹ Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem eius. ⁴² Et mulieri dicebant: Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, et scimus quia hic est vere Salvator mundi.

⁴³ Post duos autem dies exiit inde: et abiit in Galilæam. ⁴⁴ ^bIpse enim Iesus testimonium perhibuit quia Propheta in sua patria honorem non habet. ⁴⁵ ^cCum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, eum omnia vidissent quæ fecerat Ierosolymis in die festo: et ipsi enim venerant ad diem festum.

2. In Cana filium aulici sanat, 4, 46—54.

⁴⁶ Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi ^dfecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. ⁴⁷ Hic cum audisset quia Iesus adveniret a Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, et rogabat eum ut descenderet, et sanaret filium eius: incipiebat enim mori. ⁴⁸ Dixit ergo Iesus ad eum: nisi signa, et prodigia videritis, non creditis. ⁴⁹ Dicit ad eum regulus: Domine, descende prius quam moriatur filius meus. ⁵⁰ Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, et ibat. ⁵¹ Iam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, et nuntiaverunt dicentes, quia filius eius viveret. ⁵² Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. ⁵³ Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus vivit: et credidit ipse, et domus eius tota. ⁵⁴ Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cum venisset a Iudæa in Galilæam.

3. Ierosolymis languidum sanat, 5, 1—16.

⁵. ¹ Post hæc erat dies festus Iudæorum, et ascendit Iesus Ierosolymam.

² Est autem Ierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethesda, quinque porticus habens. ³ In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum expectantium aquæ motum. ⁴ Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate.

⁵ Erat autem quidam homo ibi triginta et octo annos habens in infirmitate sua.

⁶ Hunc cum vidisset Iesus iacentem, et cognovisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? ⁷ Respondit ei languidus: Domine, hominem

³⁵ ^aMt 9, 37; Lc 10, 2. — ⁴⁴ ^bMt 13, 57; Mc 6, 4; Lc 4, 24. — ⁴⁵ ^cMt 4, 12; Mc 1, 14; Lc 4, 14. — ⁴⁶ ^dSup 2, 9. — ⁵, ¹ ^eLx 23, 5; Dt 16, 1.

quæ cives
urbis vocat;

interea
discipuli a
Domino in-
struuntur,

qui duos
dies apud
Sicharenses
manet

ac deinde
in Galilæam
venit.

Iesus
alterum
miraculum
patrat.

Circa festum
Iudæorum
Iesus ad
probaticeam
piscinam

hominem
38 annos
infirmum
sanat;

non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit. ⁸ Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula: ⁹ Et statim sanus factus est homo ille: et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

¹⁰ Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanatus fuerat: «Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. ¹¹ Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, et ambula. ¹² Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, et ambula? ¹³ Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim declinavit a turba constituta in loco.

Iudæi
grabatum
portantem
reprehendunt

¹⁴ Postea invenit eum Iesus in templo, et dixit illi: Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ¹⁵ Abiit ille homo, et nunciavit Iudæis quia Iesus esset, qui fecit eum sanum. ¹⁶ Propterea persequiebantur Iudæi Iesum, quia hæc faciebat in sabbato.

ac Iesum
persequuntur.

4. Iesus se defendit et Iudæos arguit, 5, 17—47.

¹⁷ Iesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor. ¹⁸ Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Iesus, et dixit eis: ¹⁹ Amen, amen dico vobis: non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit. ²⁰ Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: et maiora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. ²¹ Sicut enim Pater suscitavit mortuos, et vivificat: sic et Filius, quos vult, vivificat. ²² Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio, ²³ ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum. ²⁴ Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, et in iudicium non venit, sed transiit a morte in vitam. ²⁵ Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. ²⁶ Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso: ²⁷ et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. ²⁸ Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei: ²⁹ et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. ³⁰ Non possum ego a meipso facere quidquam. Sicut audio, iudico: et iudicium meum iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

Deo se
æqualem
dicit,

³¹ Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. ³² «Alius est, qui testimonium perhibet de me: et scio quia verum est testimonium, quod perhibet de me. ³³ Vos misistis ad Ioannem: et testimonium perhibuit veritati. ³⁴ Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico ut vos salvi sitis. ³⁵ Ille erat lucerna ardens, et lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius. ³⁶ Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea: ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me: ³⁷ et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem eius umquam audistis, neque speciem eius vidistis. ³⁸ et verbum eius non habetis in vobis manens: quia quem misit ille, huic vos non creditis. ³⁹ Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: ⁴⁰ et non vultis venire ad me ut vitam habeatis.

asser-
tionem
testimoniis
confirmat,

⁴¹ Claritatem ab hominibus non accipio. ⁴² Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. ⁴³ Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. ⁴⁴ Quomodo vos potestis credere, qui gloriam abinvicem accipitis: et gloriam, quæ a solo Deo est, non quæritis? ⁴⁵ Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. est qui accusat vos

causam
increduli-
tatis Iu-
dæorum
aperit.

Moyseſes, in quo voſ ſperatiſ. ⁴⁶ Si enim crederetiſ Moysi, crederetiſ forſitan et mihi: ⁴⁷ ad me enim ille ſcripſiſt. ⁴⁷ Si autem illiuſ litteriſ non creditiſ: quomodo verbis meiſ credetiſ?

IV. A ſaturatione quinque milium uſque ad feſtum ſcenopegiæ, 6, 1—7, 1.

1. Saturatio quinque milium, 6, 1—21.

Trans mare
Galilææ,

6. ¹ Poſt hæc abiit Ieſuſ trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis: ² et ſequēbatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper hiſ, qui infirmabantur. ³ Subiit ergo in montem Ieſuſ: et ibi ſedebat cum diſcipuliſ ſuiſ.

circa paſcha

⁴ Erat autem proximū Paſcha dieſ feſtuſ Iudæorum.

multitudi-
nem ſatiat,

⁵ Cum ſublevaſſet ergo oculoſ Ieſuſ, et vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus paneſ, ut manducent hi? ⁶ Hoc autem dicebat tentanſ eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturuſ. ⁷ Reſpondit ei Philippuſ: Ducentorum denariorum paneſ non ſufficiunt eiſ, ut unuſquiſque modicum quid accipiat. ⁸ Dicit ei unuſ ex diſcipuliſ eiuſ, Andreas frater Simonis Petri: ⁹ Eſt puer unuſ hic, qui habet quinque paneſ ordeaceoſ, et duoſ piſceſ: ſed hæc quid ſunt inter tantoſ? ¹⁰ Dixit ergo Ieſuſ: Facite homineſ diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque millia. ¹¹ Accepit ergo Ieſuſ paneſ: et cum gratiaſ egiſſet, diſtribuit diſcumbentibuſ: ſimiliter et ex piſcibuſ quantum volebant. ¹² Ut autem impleti ſunt, dixit diſcipuliſ ſuiſ: Colligite quæ ſuperaverunt fragmenta, ne pereant. ¹³ Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinoſ fragmentorum ex quinque panibuſ ordeaceiſ, quæ ſuperfuerunt hiſ, qui manducaverant. ¹⁴ Illi ergo homineſ cum vidiſſent quod Ieſuſ fecerat ſignuſ, dicebant: Quia hic eſt vere propheta, qui venturuſ eſt in munduſ. ¹⁵ Ieſuſ ergo cum cognoviſſet quia venturi eſſent ut raperent eum, et facerent eum regem, ¹⁶ fugit iterum in montem ipſe ſoluſ.

ſupra mare
ambulat.

¹⁶ Ut autem ſero factuſ eſt, deſcenderunt diſcipuli eiſ ad mare. ¹⁷ Et cum aſcendiſſent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: et tenebræ iam factæ erant: et non venerat ad eoſ Ieſuſ. ¹⁸ Mare autem, vento magno flante, exurgebat. ¹⁹ Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta, vident Ieſuſ ambulanteſ ſupra mare, et proximū navi fieri, et timuerunt. ²⁰ Ille autem dicit eiſ: Ego ſum, nolite timere. ²¹ Voluerunt ergo accipere eum in navim: et ſtatim naviſ fuit ad terram, in quam ibant.

2. Sermo eucharisticuſ in Capharnaum, 6, 22—72.

Occaſio
ſermonis;

²² Altera die, turba, quæ ſtabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi niſi una, et quia non introiſſet cum diſcipuliſ ſuiſ Ieſuſ in navim, ſed ſoli diſcipuli eiſ abiſſent: ²³ aliæ vero ſupervenerunt naveſ a Tiberiade iuxta locuſ ubi manducaverant panem, gratiaſ agente Domino. ²⁴ Cum ergo vidiſſet turba quia Ieſuſ non eſſet ibi, neque diſcipuli eiſ, aſcenderunt in naviculaſ, et venerunt Capharnaum quærenteſ Ieſuſ. ²⁵ Et cum inveniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc veniſti?

Pater dat
panem de
cælo
verum,

²⁶ Reſpondit eiſ Ieſuſ, et dixit: Amen, amen dico vobiſ: quæritiſ me non quia vidiſtiſ ſigna, ſed quia manducaſtiſ ex panibuſ, et ſaturati eſtiſ. ²⁷ Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem Filiuſ hominiſ dabit vobiſ. ²⁸ Hunc enim Pater ſignavit Deuſ. ²⁸ Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemuſ ut operemur opera Dei? ²⁹ Reſpondit Ieſuſ, et dixit eiſ: ²⁹ Hoc eſt opuſ Dei, ut credatiſ in eum quem miſit ille. ³⁰ Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facieſ ſignuſ ut videamuſ, et credamuſ tibi? quid operariſ? ³¹ Patreſ noſtri manduca-
verunt manna in deſerto, ſicut ſcriptuſ eſt: ³¹ Panem de cælo dedit eiſ manducare. ³² Dixit ergo eiſ Ieſuſ: Amen, amen dico vobiſ: Non Moysiſ dedit vobiſ panem

⁴⁶ aGn 3, 15; 22, 18; 49, 10; Dt 18, 15. — 6, 1 bMt 14, 13; Mc 6, 31; Lc 9, 10. — 15 cMt 14, 23; Mc 6, 46. — 27 dMt 3, 17; 17, 5; Sup 1, 32. — 29 e1 Io 3, 23. — 31 fEx 16, 14; Nm 11, 7; Ps 77, 24; Sap 16, 20.

de cælo. sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum. ³³ Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, et dat vitam mundo. ³⁴ Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

³⁵ Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ: ^aqui venit ad me, non esuriet: ^bet qui credit in me, non sitiet umquam. ³⁶ Sed dixi vobis quia et vidistis me, et non creditis. ³⁷ Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: et eum, qui venit ad me, non eiiciam foras: ³⁸ quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. ³⁹ Hæc est autem voluntas eius, qui misit me. Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. ⁴⁰ Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. ⁴¹ Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, ⁴² et dicebant: ^bNonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos novimus patrem, et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cælo descendi? ⁴³ Respondit ergo Iesus, et dixit eis: Nolite murmurare in invicem: ⁴⁴ nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: et ego resuscitabo eum in novissimo die. ⁴⁵ Est scriptum in Prophetis: ^cEt erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audit a Patre, et didicit, venit ad me. ⁴⁶ ^dNon quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est a Deo, hic vidit Patrem. ⁴⁷ Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam. ⁴⁸ Ego sum panis vitæ. ⁴⁹ ^ePatres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. ⁵⁰ Hic est panis de cælo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. ⁵¹ Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi. ⁵² Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum:

et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. ⁵³ Litigabant ergo Iudæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? ⁵⁴ Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. ⁵⁵ Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. ⁵⁶ ^fCaro enim mea, vere est cibus: et sanguis meus, vere est potus. ⁵⁷ qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. ⁵⁸ Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem: et qui manducat me, et ipse vivet propter me. ⁵⁹ Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

⁶⁰ Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum. ⁶¹ Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? ⁶² Sciens autem Iesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat? ⁶³ Si ergo videritis ^gFilium hominis ascendentem ubi erat prius? ⁶⁴ Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam, verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. ⁶⁵ Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum. ⁶⁶ Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. ⁶⁷ Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro: et iam non cum illo ambulabant. ⁶⁸ Dixit ergo Iesus ad duodecim: Numquid et vos vultis abire? ⁶⁹ Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. ⁷⁰ ^het nos credidimus, et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei. ⁷¹ Respondit eis Iesus: Nonne ego vos duodecim elegi: et ex vobis unus diabolus est? ⁷² Dicebat autem Iudam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

3. Iesus in Galilæa commoratur, 7, 1.

7, ¹ Post hæc autem ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare: quia quærebant eum Iudæi interficere.

³⁵ ^aSir 24, 29. — ⁴² ^bMt 13, 55. — ⁴⁵ ^cIs 54, 13. — ⁴⁶ ^dMt 11, 27. — ⁴⁹ ^eEx 16, 13. — ⁵⁶ ^f1 Cor 11, 27. — ⁶³ ^gSup 3, 13. — ⁷⁰ ^hMt 16, 16; Mc 8, 29; Le 9, 20.

V. A festo scenopegiæ usque ad festum encæniorum, 7, 2—10. 21.

1. Iesus secreto Ierosolymam venit, 7, 2—13.

Ad scenope-
giam
non palam
ascendit, ² Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, ^aScenopegia.
³ Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, et vade in Iudæam, ut
et discipuli tui videant opera tua, quæ facis. ⁴ Nemo quippe in occulto quid facit,
et querit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo. ⁵ Neque
enim fratres eius credebant in eum. ⁶ Dicit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum
advenit: tempus autem vestrum semper est paratum. ⁷ Non potest mundus odisse
vos: me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera eius mala
sunt. ⁸ Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum
istum: quia meum tempus nondum impletum est. ⁹ Hæc cum dixisset, ipse mansit
in Galilæa.
¹⁰ Ut autem ascenderunt fratres eius, tunc et ipse ascendit ad diem festum
non manifeste, sed quasi in occulto.
¹¹ Iudæi ergo quærebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille? ¹² Et
murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est.
Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas. ¹³ Nemo tamen palam loquebatur
de illo propter metum Iudæorum.

2. Acta die festo mediante, 7, 14—36.

Iesus docet ¹⁴ Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, et docebat.
¹⁵ Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?
de doctri-
na sua, ¹⁶ Respondit eis Iesus, et dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me.
¹⁷ Si quis voluerit voluntatem eius facere: cognosceat de doctrina, utrum ex Deo
sit, an ego a me ipso loquar. ¹⁸ Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit,
qui autem quærit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est, et iniustitia in illo
non est.
de sancti-
ficatione
sabbati, ¹⁹ ^bNonne Moyses dedit vobis legem: et nemo ex vobis facit legem? ²⁰ ^cQuid
me quæritis interficere? Respondit turba, et dixit: Dæmonium habes: quis te
quærit interficere? ²¹ Respondit Iesus, et dixit eis: Unum opus feci, et omnes
miramini: ²² Propterea ^dMoyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moyse
est, ^esed ex patribus) et in sabbato circumciditis hominem. ²³ Si circumcisionem
accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini quia totum
hominem sanum feci in sabbato? ²⁴ ^fNolite iudicare secundum faciem, sed iustum
iudicium iudicate.
de missione
et origine
sua divina, ²⁵ Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis: Nonne hic est, quem quærent inter-
ficere? ²⁶ Et ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt
principes quia hic est Christus? ²⁷ Sed hunc scimus unde sit: Christus autem cum
venerit, nemo scit unde sit. ²⁸ Clamabat ergo Iesus in templo docens, et dicens:
Et me scitis, et unde sim scitis: et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me,
quem vos nescitis. ²⁹ Ego scio eum: quia ab ipso sum, et ipse me misit.
apprehendi
nequit, ³⁰ Quærebant ergo eum apprehendere: et nemo misit in illum manus, quia
nondum venerat hora eius. ³¹ De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant:
Christus cum venerit, numquid plura signa faciet quam quæ hic facit? ³² Audierunt
Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc: et miserunt principes, et Pharisæi
ministros ut apprehenderent eum.
propinquum
discessum
suum
nuntiat. ³³ Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum: et vado ad
eum, qui me misit. ³⁴ ^gQuæretis me, et non invenietis: et ubi ego sum, vos non
potestis venire. ³⁵ Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia
non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, et docturus
Gentes? ³⁶ Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, et non invenietis: et
ubi sum ego, vos non potestis venire?

7, 2 ^aLv 23, 34. — 19 ^bEx 24, 3. — 20 ^cSup 5, 18. — 22 ^dLv 12, 3. — ^eGn 17, 10.
— 24 ^fDt 1, 16. — 34 ^gInf 13, 33.

3. Acta die ultimo festivitatis, 7, 37—8, 1.

³⁷ In novissimo autem die magno festivitatis stabat Iesus, et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. ³⁸ Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquae vivae. ³⁹ Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

Promissio
Spiritus
sancti,

⁴⁰ Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est vere propheta. ⁴¹ Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid a Galilæa venit Christus? ⁴² Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? ⁴³ Dissensio itaque facta est in turba propter eum. ⁴⁴ Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus.

dissensio
turbae,

⁴⁵ Venerunt ergo ministri ad Pontifices, et Phariseos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? ⁴⁶ Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo. ⁴⁷ Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid et vos seducti estis? ⁴⁸ Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis? ⁴⁹ sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt. ⁵⁰ Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: ⁵¹ Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? ⁵² Responderunt, et dixerunt ei: Numquid et tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, et vide quia a Galilæa propheta non surgit.

controversia
syn-
edrorum,

⁵³ Et reversi sunt unusquisque in domum suam. 8. ¹ Iesus autem perrexit in montem Oliveti:

reversio
omnium.

4. Mulier in adulterio deprehensa, 8, 2—11.

² et diluculo iterum venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos.

Magister

³ Adducunt autem Scribæ, et Pharisei mulierem in adulterio deprehensam: et statuerunt eam in medio, ⁴ et dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. ⁵ In lege autem Moyses mandavit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? ⁶ Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum.

a scribis et
phariseis
tentatur,

Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. ⁷ Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. ⁸ Et iterum se inclinans, scribebat in terra. ⁹ Audientes autem unus post unum exhibent, incipientes a senioribus: et remansit solus Iesus, et mulier in medio stans.

sed pruden-
ter iis
respondet,

¹⁰ Erigens autem se Iesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit? ¹¹ Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo: Vade, et iam amplius noli peccare.

neque
mulierem
condemnat.

5. Iesus lux mundi, 8, 12—20.

¹² Iterum ergo locutus est eis Iesus, dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Assertionem

¹³ Dixerunt ergo ei Pharisei: Tu de te ipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum. ¹⁴ Respondit Iesus, et dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum: quia scio unde veni, et quo vado: vos autem nescitis unde venio, aut quo vado. ¹⁵ Vos secundum carnem indicatis: ego non iudico quemquam: ¹⁶ et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum: sed ego, et qui misit me, Pater. ¹⁷ Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. ¹⁸ Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso: et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. ¹⁹ Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Iesus: Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis.

suo atque
Patris
testimonio
confirmat,

³⁷ aLv 23, 36. — ³⁸ bDt 18, 15; Ioel 2, 28; Act 2, 17. — ⁴² cMch 5, 2; Mt 2, 6. — ⁵⁰ dSup 3, 2. — ⁵¹ eDt 17, 8; 19, 15. — ⁸, ⁵ fLv 20, 10. — ⁷ gDt 17, 7. — ¹² h1 Io 1, 5. — ¹⁷ iDt 17, 6; 19, 15; Mt 18, 16; 2 Cor 13, 1; Hbr 10, 28.

¹⁹ in gazophylacio docens. ²⁰ Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo: et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.

6. Iesus salvator peccatorum et filius Dei, 8, 21—59.

²¹ Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado, et quæretis me, et in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. ²² Dicebant ergo Iudæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire? ²³ Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. ²⁴ Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

²⁵ Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus: Principium, qui et loquor vobis. ²⁶ Multa habeo de vobis loqui, et iudicare. sed qui me misit, ^averax est: et ego quæ audiavi ab eo, hæc loquor in mundo. ²⁷ Et non cognoverunt quia Patrem eius dicebat Deum. ²⁸ Dixit ergo eis Iesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: ²⁹ et qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper.

³⁰ Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. ³¹ Dicebat ergo Iesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis: ³² et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.

³³ Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis? ³⁴ Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis: ^bquia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati. ³⁵ servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. ³⁶ si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis.

³⁷ Scio quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. ³⁸ Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: et vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. ³⁹ Responderunt, et dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. ⁴⁰ Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiavi a Deo: hoc Abraham non fecit. ⁴¹ Vos facitis opera patris vestri.

Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum. ⁴² Dixit ergo eis Iesus: Si Deus pater vester esset: diligeretis utique me. ego enim ex Deo processi. et veni: neque enim a me ipso veni, sed ille me misit. ⁴³ Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. ⁴⁴ Vos ex patre diabolo estis: et desideria patris vestri vultis facere. ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater eius. ⁴⁵ Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. ⁴⁶ Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? ⁴⁷ Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

⁴⁸ Responderunt ergo Iudæi, et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes? ⁴⁹ Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me. ⁵⁰ Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, et iudicet. ⁵¹ Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. ⁵² Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, et Prophetæ: et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. ⁵³ Numquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis? ⁵⁴ Respondit Iesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est. ⁵⁵ et non cognovistis eum: ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, et sermonem eius servo. ⁵⁶ Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, et gavisus est.

⁵⁷ Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? ⁵⁸ Dixit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.

⁵⁹ Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum: Iesus autem abscondit se, et exivit de templo.

quem lapidare volunt.

7. Cæcus a nativitate visum recipit, 9, 1—41.

9. ¹ Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum a nativitate: ² et interrogaverunt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes eius, ut cæcus nasceretur? ³ Respondit Iesus: Neque hic peccavit, neque parentes eius: sed ut manifestentur opera Dei in illo. ⁴ Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari. ⁵ quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. ⁶ Hæc cum dixisset, expuit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos eius, ⁷ et dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, et lavit, et venit videns.

Recipit aciem oculorum corporis,

⁸ Itaque vicini, et qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est. ⁹ Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum. ¹⁰ Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? ¹¹ Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit: et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, et lava. Et abii, et lavi, et video. ¹² Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio. ¹³ Adducunt eum ad Phariseos, qui cæcus fuerat. ¹⁴ Erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus, et aperuit oculos eius.

interrogatur a turba,

¹⁵ Iterum ergo interrogabant eum Pharisei quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video. ¹⁶ Dicebant ergo ex Phariseis quidam: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. ¹⁷ Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est.

examinatur a pharisæis,

¹⁸ Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset et vidisset, donec vocaverunt parentes eius, qui viderat: ¹⁹ et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? ²⁰ Responderunt eis parentes eius, et dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, et quia cæcus natus est: ²¹ quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. ²² Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos: iam enim conspiraverant Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. ²³ Propterea parentes eius dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

agnoscitur a parentibus,

²⁴ Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo, nos scimus quia hic homo peccator est. ²⁵ Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. ²⁶ Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? ²⁷ Respondit eis: Dixi vobis iam, et audistis: quid iterum vultis audire? numquid et vos vultis discipuli eius fieri? ²⁸ Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus. ²⁹ Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit. ³⁰ Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est quia vos nescitis unde sit, et aperuit meos oculos: ³¹ scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, et voluntatem eius facit, hunc exaudit. ³² A sæculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati. ³³ Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. ³⁴ Responderunt, et dixerunt ei: In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

iterum examinatur et eicitur a pharisæis,

³⁵ Audivit Iesus quia eiecerunt eum foras: et cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei? ³⁶ Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum? ³⁷ Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. ³⁸ At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.

hæc illuminauit

³⁹ Et dixit Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant. ⁴⁰ Et audierunt quidam ex Phariseis, qui cum

ab iudice mundi.

ipso erant, et dixerunt ei: Numquid et nos cæci sumus? ⁴¹ Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

8. Parabola pastoris boni, 10, 1—21.

Proponitur

10. ¹ Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde: ille fur est, et latro. ² Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. ³ Huic ostiarius aperit, et oves vocem eius audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas. ⁴ Et cum proprias oves emiseric, ante eas vadit: et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. ⁵ Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum. ⁶ Hoc proverbium dixit eis Iesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

⁷ Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. ⁸ Omnes quotquot venerunt, fures sunt, et latrones, et non audierunt eos oves. ⁹ Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet. ¹⁰ Fur non venit nisi ut furetur, et mactet, et perdat. Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant. ¹¹ Ego sum pastor bonus. ^aBonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. ¹² Mercenarius autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit: et lupus rapit, et dispergit oves: ¹³ mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus. ¹⁴ Ego sum pastor bonus: et cognosco meas, et cognoscunt me meæ. ¹⁵ ^bSicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem: et animam meam pono pro ovibus meis. ¹⁶ Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor. ¹⁷ Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. ¹⁸ Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam: et potestatem habeo iterum sumendi eam: Hoc mandatum accepi a Patre meo.

¹⁹ Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. ²⁰ Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, et insanit: quid eum auditis? ²¹ Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

VI. A festo encæniorum usque ad iter ultimum, 10, 22—11, 54.

1. Acta in encæniis, 10, 22—39.

²² ^aFacta sunt autem Encænia in Ierosolymis: et hiems erat. ²³ Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis.

²⁴ Circumdederunt ergo eum Iudæi, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. ²⁵ Respondit eis Iesus: Loquor vobis, et non creditis. opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: ²⁶ sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. ²⁷ Oves meæ vocem meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me: ²⁸ et ego vitam æternam do eis: et non peribunt in æternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea. ²⁹ Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est: et nemo potest rapere de manu Patris mei. ³⁰ Ego, et Pater unum sumus.

³¹ Sustulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. ³² Respondit eis Iesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? ³³ Responderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: et quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum. ³⁴ Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege vestra: quia Ego dixi, dii estis? ³⁵ Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi scriptura: ³⁶ quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum? ³⁷ Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. ³⁸ Si autem facio: et si mihi

10, 11 ^aIs 40, 11; Ez 34, 23; 37, 24. — 15 ^bMt 11, 27; Lc 10, 22. — 17 ^cIs 53, 7. — 22 ^d1 Mcc 4, 56. 59. — 34 ^ePs 81, 6.

Iesus in templo docet, se esse Messiam consubstantialem Patri,

et hanc assertionem non esse blasphemiam;

et exponitur,

dissentientibus Iudæis.

non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre.

³⁹ Quærebant ergo eum apprehendere: et exivit de manibus eorum.

exit de
manibus
Iudæorum.

2. Iesus cum discipulis in Peræa, 10, 40—42.

⁴⁰ Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum, ubi erat Ioannes baptizans primum: et mansit illic: ⁴¹ et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum. ⁴² Omnia autem quæcumque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Multi in
eum
credunt.

3. Resuscitatio Lazari quadriduani, 11, 1—46.

11. ¹ Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ, et Marthæ sororis eius. ² (Maria autem erat, aquæ unxit Dominum unguento, et extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur.) ³ Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur. ⁴ Audiens autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam. ⁵ Diligebat autem Iesus Martham, et sororem eius Mariam, et Lazarum. ⁶ Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

Lazarus
infirmatur

⁷ deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. ⁸ Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, et iterum vadis illuc? ⁹ Respondit Iesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: ¹⁰ si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. ¹¹ Hæc ait, et post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut a somno excitem eum. ¹² Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, salvus erit. ¹³ Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. ¹⁴ Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est: ¹⁵ et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi, sed eamus ad eum. ¹⁶ Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus et nos, ut moriamur cum eo.

atque
moritur;

¹⁷ Venit itaque Iesus: et invenit eum quattuor dies iam in monumento habentem. ¹⁸ (Erat autem Bethania iuxta Ierosolimam quasi stadiis quindecim.) ¹⁹ Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham, et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. ²⁰ Martha ergo ut audivit quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. ²¹ Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: ²² Sed et nunc scio quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. ²³ Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus. ²⁴ Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. ²⁵ Dixit ei Iesus: Ego sum resurrectio, et vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: ²⁶ et omnis, qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? ²⁷ Ait illi: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

Iesus
Martham
consolatur,

²⁸ Et cum hæc dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te. ²⁹ Illa ut audivit, surgit cito, et venit ad eum: ³⁰ nondum enim venerat Iesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha. ³¹ Iudæi ergo, qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit, et exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi. ³² Maria ergo, cum venisset ubi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, et dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. ³³ Iesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit seipsum, ³⁴ et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, et vide. ³⁵ Et lacrymatus est Iesus. ³⁶ Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum. ³⁷ Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur?

Mariam
plorantem
videns
lacrimatur,

³⁸ Iesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum, erat autem spelunca: et lapis superpositus erat ei. ³⁹ Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha

Lazarum e
monumento
vocat;

soror eius, qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatruiduanus est enim. ⁴⁰ Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? ⁴¹ Tulerunt ergo lapidem: Iesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me. ⁴² ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti. ⁴³ Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras. ⁴⁴ Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes, et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Solvite eum, et sinite abire.

effectus
immediatus
miraculi.

⁴⁵ Multi ergo ex Iudæis, qui venerant ad Mariam, et Martham, et viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. ⁴⁶ Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, et dixerunt eis quæ fecit Iesus.

4. Consilium pontificum et pharisæorum, 11, 47—53.

Synedri
consultant.

⁴⁷ Collegerunt ergo Pontifices et Pharisei concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? ⁴⁸ Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.

Caiphas
prophetat.

⁴⁹ aUnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam, ⁵⁰ nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. ⁵¹ Hoc autem a semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Iesus moriturus erat pro gente, ⁵² et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

mors Iesu
deciditur.

⁵³ Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.

5. Iesus cum discipulis in Ephrem, 11, 54.

Iuxta
desertum.

⁵⁴ Iesus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in civitatem, quæ dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis.

VII. Ab itinere ultimo usque ad passionem, 11, 55—12, 50.

1. Ultimum iter in Ierusalem, 11, 55—12, 11.

Iesus
Ierosolymis
quæritur.

⁵⁵ Proximum autem erat Pascha Iudæorum: et ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent se ipsos. ⁵⁶ Quærebant ergo Iesum: et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices, et Pharisei mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

Bethanæ a
Maria
ungitur

¹² ¹ Iesus ergo ante sex dies Paschæ venit bBethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Iesus. ² Fecerunt autem ei cœnam ibi: et Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. ³ Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit pedes Iesu, et extersit pedes eius capillis suis: et domus impleta est ex odore unguenti. ⁴ Dixit ergo unus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus: ⁵ Quare hoc unguentum non vœniit trecentis denariis, et datum est egenis? ⁶ Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea, quæ mittebantur, portabat. ⁷ Dixit ergo Iesus: Sinite illam ut in diem sepulturæ meæ servet illud. ⁸ Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

et a multis
visitatur.

⁹ Cognovit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: et venerunt, non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit a mortuis. ¹⁰ Cogitaverunt autem principes sacerdotum ut et Lazarum interficerent: ¹¹ quia multi propter illum abibant ex Iudæis, et credebant in Iesum.

2. Triumphalis introitus in Ierusalem, 12, 12—19.

Triumphat

¹² In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Iesus Ierosolymam: ¹³ acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant:

Hosanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel.

¹⁴ «Et invenit Iesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est:
¹⁵ Noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinae.
¹⁶ Hæc non cognoverunt discipuli eius primum: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quia hæc erant scripta de eo: et hæc fecerunt ei.

in asello
sedens,

¹⁷ Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis. ¹⁸ Propterea et obviam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum. ¹⁹ Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

pharisæis
concursum
populi
lugentibus.

3. Finis magisterii publici, 12, 20—50.

²⁰ Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant ut adorarent in die festo. ²¹ Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ, et rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum videre. ²² Venit Philippus, et dicit Andreæ: Andreas rursum, et Philippus dixerunt Iesu.

Gentiles
volunt
Iesum
videre;

²³ Iesus autem respondit eis, dicens: Venit hora. ut clarificetur Filius hominis. ²⁴ Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit; ²⁵ ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. ²⁶ Qui amat animam suam, perdet eam: et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. ²⁶ Si quis mihi ministrat, me sequatur: et ubi sum ego, illic et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

Iesus
loquitur de
sua et discipulorum
glorificatione.

²⁷ Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. ²⁸ Pater. clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo: Et clarificavi, et iterum clarificabo. ²⁹ Turba ergo, quæ stabat, et audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

de nominis
Dei clarificatione,

³⁰ Respondit Iesus, et dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

³¹ Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. ³² Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. ³³ (hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.) ³⁴ Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum: et quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis? ³⁵ Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum, lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: et qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. ³⁶ Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis.

de morte
sua
imminenti,

Hæc locutus est Iesus: et abiit, et abscondit se ab eis.

abscondit se;

³⁷ Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: ³⁸ ut sermo Isaïæ prophetæ impleretur, quem dixit:

evangelista
incre-
dulitatem
Iudeorum
expōnit

«Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est?

³⁹ Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaïas:

⁴⁰ «Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum:

ut non videant oculis. et non intelligant corde.

et convertantur, et sanem eos.

⁴¹ Hæc dixit Isaïas, quando vidit gloriam eius, et locutus est de eo. ⁴² Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Phariseos non confitebantur, ut e synagoga non eiicerentur. ⁴³ dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

⁴⁴ Iesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me. ⁴⁵ Et qui videt me, videt eum, qui misit me. ⁴⁶ Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. ⁴⁷ Et si quis audierit verba mea, et non custodierit: ego non iudico eum. non enim veni ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum. ⁴⁸ Qui spernit me, et non accipit verba mea: habet qui iudicet eum. sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die. ⁴⁹ Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse

et doctrinam Iesu
breviter
complectitur.

14 aZach 9, 9; Mt 21, 7; Mc 11, 7; Lc 19, 35. — 25 bMt 10, 39; 16, 25; Mc 8, 35; Lc 9, 24; 17, 33. — 31 cPs 109, 4; 116, 2; Is 40, 8; Ez 37, 25. — 38 dIs 53, 1; Rom 10, 16. — 40 eIs 6, 9; Mt 13, 14; Mc 4, 12; Lc 8, 10; Act 28, 26; Rom 11, 8. — 48 fMc 16, 16.

mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar. ⁵⁰ Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

PARS SECUNDA.

Sacerdotium Salvatoris mundi, 13, 1—19, 42.

I. Iesus inter discipulos suos, 13, 1—17, 26.

1. Lotio pedum, 13, 1—38.

¹³ ¹ Ante diem festum Paschæ, ^asciens Iesus quia venit hora eius ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. ² Et cœna facta, cum diabolus iam misisset in cor ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotæ: ³ sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit: ⁴ surgit a cœna, et ponit vestimenta sua: et cum accepisset linteam, præcinxit se. ⁵ Deinde mittit aquam in pelvim, et cœpit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat præcinctus. ⁶ Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? ⁷ Respondit Iesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. ⁸ Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non laverō te, non habebis partem mecum. ⁹ Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus, et caput. ¹⁰ Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. ¹¹ Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

¹² Postquam ergo lavit pedes eorum, et accepit vestimenta sua: cum recubisset iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? ¹³ Vos vocatis me Magister, et Domine: et bene dicitis: sum etenim. ¹⁴ Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, et Magister: et vos debetis alter alterius lavare pedes. ¹⁵ Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. ¹⁶ ^bAmen, amen dico vobis: Non est servus maior Domino suo: neque apostolus maior est eo, qui misit illum. ¹⁷ Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. ¹⁸ Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: «Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. ¹⁹ Amodo dico vobis, priusquam fiat: ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum. ²⁰ ^dAmen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit.

²¹ Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu: et protestatus est, et dixit: «Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me. ²² Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. ²³ Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. ²⁴ Innuvit ergo huic Simon Petrus: et dixit ei: Quis est, de quo dicit? ²⁵ Itaque cum recubisset ille supra pectus Iesu, dicit ei: Domine quis est? ²⁶ Respondit Iesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. ²⁷ Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Iesus: Quod facis, fac citius. ²⁸ Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. ²⁹ Quidam enim putabant, quia oculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis ut aliquid daret. ³⁰ Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox.

³¹ Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis: et Deus clarificatus est in eo. ³² Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in semetipso: et continuo clarificabit eum. ³³ Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. «Quæretis me: et sicut dixi Iudæis: Quo ego vado, vos non potestis venire: et vobis dico modo. ³⁴ «Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. ³⁵ In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

13, 1 ^aMt 26, 2; Mc 14, 1; Lc 22, 1. — 16 ^bMt 10, 24; Lc 6, 40; Inf 15, 20. — 18 ^cPs 40, 10. — 20 ^dMt 10, 40; Lc 10, 16. — 27 ^eMt 26, 21; Mc 14, 18; Lc 22, 21. — 33 ^fSup 7, 34. — 34 ^gLv 19, 18; Mt 22, 39; Inf 15, 12.

Dominus
pedes disci-
pulorum
lavat,

exemplum
datum
declarat,

proditorem
significat,

mandatum
novum dat,

³⁶ Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Iesus: Quo ego vado, negationem Petri prædicat. non potes me modo sequi: sequeris autem postea. ³⁷ Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. ³⁸ Respondit ei Iesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.

2. Ultimi sermones Domini, 14, 1—16, 33.

14. ¹ Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite. ² In Consolatur discipulos, iis locum paraturus, domo Patris mei mansiones multæ sunt, si quo minus dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum. ³ Et si abiero, et præparavero vobis locum: iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis. ⁴ Et quo ego vado scitis, et viam scitis. ⁵ Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis: et quo modo possumus viam scire? ⁶ Dicit ei Iesus: Ego sum via, et veritas, et vita, nemo venit ad Patrem, nisi per me. ⁷ Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis: et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum. ⁸ Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. ⁹ Dicit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum sum: et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? ¹⁰ Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, a me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. ¹¹ Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? ¹² Alioquin propter opera ipsa credite.

Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado. ¹³ ^bEt quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. ¹⁴ Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. eos exauditurus,

¹⁵ Si diligitis me: mandata mea servate. ¹⁶ Et ego rogabo Patrem, et alium iis paraclitum missurus paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. ¹⁷ Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum, vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, et in vobis erit. ¹⁸ Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos. ¹⁹ Adhuc modicum: et mundus me iam non videt. Vos autem videtis me: quia ego vivo, et vos vivetis. ²⁰ In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. ²¹ Qui habet mandata mea, et servat ea: ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. ²² Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, et non mundo? ²³ Respondit Iesus, et dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus: ²⁴ qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus: sed eius, qui misit me, Patris.

²⁵ Hæc locutus sum vobis apud vos manens. ²⁶ Paraclitus autem Spiritus et pacem relinquens; sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis. ²⁷ Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. ²⁸ Audistis quia ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater maior me est. ²⁹ Et nunc dixi vobis prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis. ³⁰ Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, et in me non habet quidquam. ³¹ Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

15. ¹ Ego sum vitis vera: et Pater meus agricola est. ² Omnem palmitem hortatur discipulos, ut velut palmites in se vite mancant, in me non ferentem fructum, tollet eum: et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. ³ Nam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. ⁴ Manete in me: et ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. ⁵ Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum: quia

³⁸ ^aMt 26, 34; Mc 14, 30; Lc 22, 34. — **14,** ¹³ ^bMt 7, 7; 21, 22; Mc 11, 24; Inf 16, 23. — ³¹ ^cAct 2, 23. — **15,** ³ ^dSup 13, 10.

sine me nihil potestis facere. ⁶ Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, et aresecet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet. ⁷ Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint: quodcumque vuleritis petetis, et fiet vobis. ⁸ In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli. ⁹ Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. ¹⁰ Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in eius dilectione. ¹¹ Hæc locutus sum vobis: ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur.

¹² ^{in vicem diligant,} ^aHoc est praeceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. ¹³ Maiorem hæc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. ¹⁴ Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. ¹⁵ Iam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quaecumque audiavi a Patre meo, nota feci vobis. ¹⁶ Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, et posui vos ^{ut} eatis, et fructum afferatis: et fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. ¹⁷ ^cHæc mando vobis, ut diligatis invicem.

¹⁸ ^{odium mundi perferant,} ^dSi mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit. ¹⁹ Si de mundo fuissetis: mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. ²⁰ Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: ^dNon est servus maior domino suo. ^eSi me persecuti sunt, et vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. ²¹ Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum, qui misit me. ²² Si non venissem, et locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. ²³ Qui me odit: et Patrem meum odit. ²⁴ Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem et viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum. ²⁵ Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: ^fQuia odio habuerunt me gratis. ²⁶ ^gCum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: ²⁷ et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

^{16.} ¹ ^{promittit discipulis victoriam de mundo eos persequente,} ^hHæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. ² Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. ³ et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me. ⁴ Sed hæc locutus sum vobis: ut cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis. ⁵ Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram: Et nunc vado ad eum, qui misit me; et nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis? ⁶ Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. ⁷ Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. ⁸ Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, et de iustitia, et de iudicio. ⁹ de peccato quidem: quia non crediderunt in me: ¹⁰ de iustitia vero: quia ad Patrem vado: et iam non videbitis me: ¹¹ De iudicio autem: quia princeps huius mundi iam iudicatus est. ¹² Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. ¹³ Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur a semetipso: sed quaecumque audiet loquetur, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis. ¹⁴ Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. ¹⁵ Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. ¹⁶ Modicum, et iam non videbitis me: et iterum modicum, et videbitis me: quia vado ad Patrem. ¹⁷ Dixerunt ergo ex discipulis eius ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, et non videbitis me: et iterum modicum, et videbitis me, et quia vado ad Patrem? ¹⁸ Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit. Modicum? nescimus quid loquitur. ¹⁹ Cognovit autem Iesus, quia volebant eum interrogare, et dixit eis: De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicum, et non videbitis me: et iterum modicum, et videbitis me. ²⁰ Amen, amen dico vobis:

¹² ^aSup 13, 34; Eph 5, 2; 1 Thes 4, 9. — ¹⁶ ^bMt 28, 19. — ¹⁷ ^c1 Io 3, 11; 4, 7. — ²⁰ ^dMt 10, 24; Sup 13, 16. — ^eMt 24, 9. — ²⁵ ^fPs 24, 19. — ²⁶ ^gLc 24, 49.

quia plorabitis, et flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. ²¹ Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium: quia natus est homo in mundum. ²² Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum: et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. ²³ Et in illo die me non rogabitis quidquam. ^aAmen, amen dico vobis: siquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. ²⁴ Usque modo non petistis quidquam in nomine meo: Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

²⁵ Hæc in proverbii locutus sum vobis. Venit hora cum iam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis. ²⁶ In illo die in nomine meo petetis: et non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis: ²⁷ Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exivi. ²⁸ Exivi a Patre, et veni in mundum: iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem. ²⁹ Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, et proverbium nullum dieis. ³⁰ nunc scimus quia scis omnia, et non opus est tibi ut quis te interroget: in hoc credimus quia a Deo existi. ³¹ Respondit eis Iesus: Modo creditis? ³² ^bEcce venit hora, et iam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum relinquantis: et non sum solus, quia Pater mecum est. ³³ Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

et apertam
annuntia-
tionem.

3. Precatio summi sacerdotis, 17, 1—26.

17. ¹ Hæc locutus est Iesus: et sublevatis oculis in cælum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: ² ^cSicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam. ³ Hæc est autem vita æterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum. ⁴ Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam: ⁵ et nunc clarifica me tu Pater apud te ipsum, claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te. ⁶ Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tui erant, et mihi eos dedisti: et sermonem tuum servaverunt. ⁷ Nunc cognoverunt quia omnia, quæ dedisti mihi, abs te sunt: ⁸ quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere quia a te exivi, et crediderunt quia tu me misisti.

Precaatur
pro se,

⁹ Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt: ¹⁰ et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt: et clarificatus sum in eis: ¹¹ Et iam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut et nos. ¹² Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. ^aQuos dedisti mihi, custodivi: et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ^eut Scriptura impleatur. ¹³ Nunc autem ad te venio: et hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. ¹⁴ Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo. ¹⁵ Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo. ¹⁶ De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo. ¹⁷ Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. ¹⁸ Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum. ¹⁹ Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint et ipsi sanctificati in veritate.

pro
discipulis,

²⁰ Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ²¹ ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti. ²² Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut et nos unum sumus. ²³ Ego in eis, et tu in me: ut sint consummati in unum: et cognoscat mundus quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti. ²⁴ Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. ²⁵ Pater iuste, mundus te non cognovit.

pro
omnibus
credentibus.

16, 23 ^aMt 7, 7: 21, 22: Mc 11, 24: Lc 11, 9; Sap 14, 13; Iac 1, 5. — 32 ^bMt 26, 31; Mc 14, 27. — 17, 2 ^cMt 28, 18. — 12 ^dInf 18, 9. — ^ePs 108, 8.

ego autem te cognovi: et hi cognoverunt, quia tu me misisti. ²⁶ Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis.

II. Iesus ante synedros, 18, 1—28.

1. In horto comprehenditur, 18, 1—12.

In hortum sibi notum 18. ¹ Hæc cum dixisset Iesus, ^aegressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, et discipuli eius. ² Sciebat autem et Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus convenerat illuc cum discipulis suis.

Iudas turbam deducit; 3 ^bIudas ergo cum accepisset cohortem, et a Pontificibus, et Phariseis ministros, venit illuc cum laternis, et facibus, et armis.

Iesus turbam interrogat, 4 Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem quæritis? ⁵ Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem et Iudas, qui tradebat eum, cum ipsis. ⁶ Ut ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. ⁷ Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. ⁸ Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire. ⁹ Ut impleretur sermo, quem dixit: Quia quos dedisti mihi, non peridi ex eis quemquam.

a Petro defenditur, 10 Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: et percussit pontificis servum: et abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen servo Malchus. ¹¹ Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

a turba ligatur, 12 Cohors ergo, et tribunus, et ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, et ligaverunt eum:

2. Annæ pontifici sistitur et a Petro semel negatur, 18, 13—23.

Iesus ad Annam ducitur, 13 Et adduxerunt eum ad ^aAnnam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. ¹⁴ Erat autem Caiphas, ^cqui consilium dederat Iudæis: Quia expedit, unum hominem mori pro populo.

a Petro introducto, 15 Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, et alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Iesu in atrium pontificis. ¹⁶ Petrus autem stabat ad ostium foris. ¹Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariæ: et introduxit Petrum.

primum negatur, 17 Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum. ¹⁸ Stabant autem servi, et ministri ad prunas: quia frigus erat, et calefaciebant se: erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.

a pontifice interrogatur, 19 Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis suis, et de doctrina eius. ²⁰ Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Iudæi conveniunt: et in occulto locutus sum nihil. ²¹ Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

a ministro ceditur, 22 Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? ²³ Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis?

3. A Petro bis negatur et a Caipha præsidi traditur, 18, 24—28.

Apud Caipham iterum, 24 Et misit eum Annas ligatum ^{ad}Caipham pontificem.

a tertium a Petro negatur, 25 Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. ^bDixerunt ergo ei: Numquid et tu ex discipulis eius es? Negavit ille, et dixit: Non sum.

26 Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus eius, cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? ²⁷ Iterum ergo negavit Petrus: et statim gallus cantavit.

18, 1 ^{a2} Sm 15, 23; Mt 26, 36; Mc 14, 32; Lc 22, 39. — 3 ^bMt 26, 47; Mc 14, 43; Lc 22, 47. — 9 ^cSup 17, 12. — 13 ^dLc 3, 2. — 14 ^eSup 11, 49. — 16 ^fMt 26, 58; Mc 14, 54; Lc 22, 55. — 24 ^gMt 26, 57; Mc 14, 53; Lc 22, 54. — 25 ^hMt 26, 69; Mc 14, 67; Lc 22, 56.

²⁸ ^a Adducunt ergo Iesum a Caipha in prætorium. Erat autem mane: et ipsi non introierunt in prætorium, ^but non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha. morti
destinatur.

III. Iesus ante Pilatum. 18, 29—19. 16.

1. Prima inquisitio, 18, 29—38.

²⁹ Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? ³⁰ Responderunt, et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. ³¹ Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quemquam. ³² ^cUt sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus. Præses cum
populo agit,

³³ ^dIntroivit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Iesum, et dixit ei: Tu es rex Iudæorum? ³⁴ Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? ³⁵ Respondit Pilatus: Numquid ego Iudæus sum? Gens tua, et pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti? ³⁶ Respondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc. ³⁷ Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum. ut testimonium perhibeam veritati: omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam. ³⁸ Dicit ei Pilatus: Quid est veritas?

Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Iudæos, et dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam. eum
innocentem
declarat.

2. Altera inquisitio, 18, 39—40 (cf. Lc 23, 13—24).

³⁹ ^eEst autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? ⁴⁰ Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro. Populus
missionem
Barabbæ
petit.

3. Flagellatio et coronatio, 19, 1—3.

19. ¹ Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, et flagellavit.

² ^fEt milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius: et veste purpurea circumdederunt eum. ³ Et veniebant ad eum, et dicebant: Ave rex Iudæorum: et dabant ei alapas. Iesus
flagellatur,
spinis
coronatur
et illuditur.

4. Tertia inquisitio, 19, 4—16.

⁴ Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam. (⁵ Exivit ergo Iesus portans coronam spineam, et purpureum vestimentum:) Et dicit eis: Ecce homo. ⁶ Cum ergo vidissent eum Pontifices, et ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite: ego enim non invenio in eo causam. ⁷ Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori: quia filium Dei se fecit.

⁸ Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. ⁹ Et ingressus est prætorium iterum: et dixit ad Iesum: Unde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. ¹⁰ Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te? ¹¹ Respondit Iesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Pilatus
populo
coronatum
et illum
ostendit,

¹² Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari. Iesum
audiens na-
gis timet,

¹³ Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum: et sedit pro tribunali, in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha. ¹⁴ Erat eum dimit-
tere vult,
tandem
crucifigen-
dum tradit.

²⁸ ^aMt 27, 2; Mc 15, 1; Lc 23, 1. — ^bAct 10, 28; 11, 3. — ³² ^cMt 20, 19. — ³³ ^dMt 27, 11; Mc 15, 2; Lc 23, 3. — ³⁹ ^eMt 27, 15; Mc 15, 6; Lc 23, 17. — **19, 2** ^fMt 27, 27; Mc 15, 16.

autem paraseeve Paschae, hora quasi sexta, et dicit Iudæis: Ecce rex vester.
¹⁵ Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem, nisi Cæsarem. ¹⁶ Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Iesum, et eduxerunt.

IV. Iesus pœnam crucis luens, 19, 17—37.

¹⁷ ^aEt baiulans sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariae, locum, Hebraice autem Golgotha:

¹⁸ ubi crucifixerunt eum, et eum eo alios duos hinc, et hinc, medium autem Iesum. ¹⁹ Scripsit autem et titulum Pilatus: et posuit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.

²⁰ Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus: Et erat scriptum Hebraice, Græce, et Latine. ²¹ Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum: Noli scribere, Rex Iudæorum: sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum. ²² Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

²³ Milites ergo cum crucifixissent eum, ^bacceperunt vestimenta eius, (et fecerunt quattuor partes: unicuique militi partem) et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. ²⁴ Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Ut Scriptura impleretur, dicens: ^cPartiti sunt vestimenta mea sibi: et in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

²⁵ Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, et soror matris eius, Maria Cleophæ, et Maria Magdalene. ²⁶ Cum vidisset ergo Iesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. ²⁷ Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

²⁸ Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, ^dut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. ²⁹ Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.

³⁰ Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

³¹ Iudæi ergo, (quoniam Paraseeve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, et tollerentur. ³² Venerunt ergo milites: et primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui crucifixus est eum eo. ³³ Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ³⁴ sed unus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exivit sanguis, et aqua. ³⁵ Et qui vidit, testimonium perhibuit: et verum est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit: ut et vos credatis. ³⁶ Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleretur: ^eOs non comminuetis ex eo. ³⁷ Et iterum alia Scriptura dicit: ^fVidebunt in quem transfixerunt.

V. Iesus in sepulcro conditus, 19, 38—42.

³⁸ ^gPost hæc autem rogavit Pilatum Ioseph ab Arimathæa, (eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum) ut tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus.

Venit ergo, et tulit corpus Iesu. ³⁹ Venit autem et Nicodemus, ^hqui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, et aloes, quasi libras centum. ⁴⁰ Acceperunt ergo corpus Iesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.

⁴¹ Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus: et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat. ⁴² Ibi ergo propter Paraseeven Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

¹⁷ ^aMt 27, 33; Mc 15, 22; Lc 23, 33. — ²³ ^bMt 27, 35; Mc 15, 24; Lc 23, 34. — ²⁴ ^cPs 21, 19. — ²⁸ ^dPs 68, 22. — ³⁶ ^eEx 12, 46; Nm 9, 12. — ³⁷ ^fZach 12, 10. — ³⁸ ^gMt 27, 57; Mc 15, 42; Lc 23, 50. — ³⁹ ^hSup 3, 2.

PARS TERTIA.

Imperium Salvatoris mundi, 20, 1—21, 25.

1. Mariæ Magdalene apparet, 20, 1—18.

20. ¹ Una autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: et vidit lapidem sublatum a monumento. Maria sepulcrum apertum videt,

² Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum, quem amabat Iesus, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum. Petro et Ioanni id nuntiat,

³ Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum. qui ad sepulcrum currunt ac redeunt,

⁴ Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, et venit primus ad monumentum. ⁵ Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. ⁶ Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita, ⁷ et sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. ⁸ Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: et vidit, et credidit: ⁹ nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere. ¹⁰ Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

¹¹ Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans: Dum ergo fletet, inclinavit se, et prospexit in monumentum: ¹² et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. ¹³ Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum: et nescio ubi posuerunt eum. Maria remanens angelos

¹⁴ Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Iesum stantem: et non sciebat quia Iesus est. ¹⁵ Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum: et ego eum tollam. ¹⁶ Dicit ei Iesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.) ¹⁷ Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. atque ipsum Dominum videt,

¹⁸ Venit Maria Magdalene annuncians discipulis: Quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi. discipulis id nuntiat.

2. Decem discipulis apparet, 20, 19—23.

¹⁹ Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum: venit Iesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. ²⁰ Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, et latus. Gavisī sunt ergo discipuli, viso Domino. ²¹ Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. ²² Hæc cum dixisset, insufflavit: et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: ²³ quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt. Thoma absente.

3. Undecim discipulis apparet, 20, 24—29.

²⁴ Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. ²⁵ Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus eius, non credam. Thomam incredulum

²⁶ Et post dies octo, iterum erant discipuli eius intus: et Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis. ²⁷ Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum: et noli esse incredulus, sed fidelis. ²⁸ Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus, et Deus meus. ²⁹ Dixit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, et crediderunt. credulum reddit.

Prior conclusio, 20, 30—31.

Finis mira-
culorum
scriptorum. ³⁰ ^aMulta quidem, et alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. ³¹ Hæc autem scripta sunt ut credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei: et ut credentes, vitam habeatis in nomine eius.

4. Septem discipulis apparet, 21, 1—23.

Mira
captura
piscium
21. ¹ Postea manifestavit se iterum Iesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: ² Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galileæ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis eius duo. ³ Dicit eis Simon Petrus: Vado pescari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim: et illa nocte nihil prendiderunt. ⁴ Mane autem facto stetit Iesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli quia Iesus est. ⁵ Dixit ergo eis Iesus: Pueri numquid pnhmentarium habetis? Responderunt ei: Non. ⁶ Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete: et invenietis. Miserunt ergo: et iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. ⁷ Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) et misit se in mare. ⁸ Alii autem discipuli navigio venerunt: (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium.

et
prandium;
⁹ Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem. ¹⁰ Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc. ¹¹ Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete. ¹² Dicit eis Iesus: Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est. ¹³ Et venit Iesus, et accipit panem, et dat eis, et piscem similiter. ¹⁴ Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis cum resurrexisset a mortuis.

Petrus
pastor
agnorum
et ovium
¹⁵ Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu seisc quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. ¹⁶ Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu seisc quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. ¹⁷ Dicit ei tertio: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? et dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu seisc quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.

atque
crucifi-
gendus,
¹⁸ ^bAmen, amen dico tibi: cum esses iunior eingebas te, et ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te inget, et ducet quo tu non vis. ¹⁹ Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me.

Ioannes
autem
manens.
²⁰ Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui et recubuit in cœna super pectus eius, et dixit: Domine quis est qui tradet te? ²¹ Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesu: Domine hic autem quid? ²² Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. ²³ Exiit ergo sermo iste inter fratres quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus: Non moritur. sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

Altera conclusio, 21, 24—25.

Veritas
testimoni
Ioannis.
²⁴ Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc: et scimus, quia verum est testimonium eius. ²⁵ ^aSunt autem et alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

30 ^aInf 21, 25. — 21, 18 ^{b2} Ptr 1, 14. — 20 ^cSup 13, 23. — 25 ^dSup 20, 30.

ACTUS APOSTOLORUM.

Præfatio Lucæ, 1, 1—2.

1. ¹ Primum quidem sermonem feci de omnibus o Theophile, quæ cœpit Iesus facere, et docere ² usque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: Argumen-
tum
evangelii.

PARS PRIMA.

Ecclesia apud Iudæos, 1, 3—8, 3.

I. Præparationes ad ecclesiam fundandam. 1, 3—26.

1. Apparitiones et ascensio Domini, 1, 3—11.

³ quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei. Variæ appa-
ritions et
institu-
tiones,
ultima
apparitio et
institutio,

⁴ Et convalescens, ^apræcepit eis ab Ierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, ^bquam audistis (inquit) per os meum: ⁵ quia Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. ⁶ Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? ⁷ Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: ⁸ sed accipietis virtutem super-
venientis Spiritus sancti in vos, ^det eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ.

⁹ Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: et nubes suscepit eum ab oculis eorum. ¹⁰ Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, ¹¹ qui et dixerunt: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. ascensio
Domini.

2. Oratio perseverans et unanimis, 1, 12—14.

¹² Tunc reversi sunt Ierosolymam a monte, qui vocatur Oliveti, qui est iuxta Ierusalem, sabbati habens iter. Reverso-
rum

¹³ Et eum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus, et Ioannes, Iacobus, et Andreas, Philippus, et Thomas, Bartholomæus, et Matthæus, Iacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Iudas Iacobi. aposto-
lorum

¹⁴ hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Iesu, et fratribus eius. cum Maria
matre Iesu.

3. Electio duodecimi apostoli, 1, 15—26.

¹⁵ In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.) ¹⁶ Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Iesum: ¹⁷ qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii huius. ¹⁸ Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius: et diffusa sunt omnia viscera eius. ¹⁹ Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis. ²⁰ Scriptum est enim in libro Psalmorum:

Petrus
disserit de
Iuda
perdito

1, 4 ^aLe 24. 49; Io 14. 26. — ^bMt 3. 11; Mc 1. 8; Le 3. 16; Io 1. 26. — ^cInf 2. 2.
— ^dLe 24. 48. — ¹⁶ ^ePs 40. 10; Io 13. 18. — ¹⁸ ^fMt 27. 7.

^aFiat commemoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in ea:

^bet episcopatum eius accipiat alter.

et de quali-
tibus
apostoli.

²¹ Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Iesus. ²² incipiens a baptismo Ioannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri unum ex istis.

turba duos
proponit,

²³ Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus: et Mathiam.

Dominus
Matthiam
eligit.

²⁴ Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum ²⁵ accipere locum ministerii huius, et apostolatus, de quo praevaricatus est Iudas ut abiret in locum suum. ²⁶ Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Mathiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

II. Sollemnis fundatio ecclesiae, 2, 1—47.

1. Adventus Spiritus sancti, 2, 1—13.

Fideles
Spiritu
sancto
replentur,

² ¹ Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: et factus est repente de caelo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. ³ Et apparuerunt illis dispersitae linguae tamquam ignis, seditque supra singulos eorum: ⁴ et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

multitudo
hominum
convenit,

⁵ Erant autem in Ierusalem habitantes Iudaei, viri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est. ⁶ Facta autem hac voce, convenit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. ⁷ Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilaei sunt. ⁸ et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? ⁹ Parthi. et Medi. et Aelamitae, et qui habitant Mesopotamiam, Iudaeam, et Cappadociam, Pontum, et Asiam, ¹⁰ Phrygiam. et Pamphyliam, Aegyptum. et partes Libyae. quae est circa Cyrenen, et advenae Romani. ¹¹ Iudaei quoque. et Proselyti, Cretes, et Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

alii stupent
alii irrident.

¹² Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse? ¹³ Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

2. Sermo Petri apostoli, 2, 14—36.

De effusione
Spiritus
promissi,

¹⁴ Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, et locutus est eis: Viri Iudaei, et qui habitatis Ierusalem universi, hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea. ¹⁵ Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia: ¹⁶ sed hoc est, quod dictum est per prophetam Ioel:

¹⁷ ^aEt erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem:

et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae.

et iuvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt.

¹⁸ Et quidem super servos meos, et super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, et prophetabunt:

¹⁹ et dabo prodigia in caelo sursum, et signa in terra deorsum. sanguinem, et ignem, et vaporem fumi:

²⁰ Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem.

antequam veniat dies Domini magnus et manifestus.

²¹ ^cEt erit: omnis, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

de resusci-
tatione et
exaltatione
Iesu
crucifixi.

²² Viri Israelitae, audite verba haec: Iesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis, quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis: ²³ hunc definito consilio, et praescientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis: ²⁴ quem Deus suseitavit, solutis

doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. ²⁵ David enim dicit in eum:

^aProvidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi ne commovear:

²⁶ Propter hoc latatum est cor meum, et exultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe:

²⁷ Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

²⁸ Notas mihi fecisti vias vitæ: et replebis me iucunditate cum facie tua.

²⁹ Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David ^bquoniam defunctus est, et sepultus: et sepulchrum eius est apud nos usque in hodiernum diem. ³⁰ Propheta igitur cum esset, et sciret quia iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius sedere super sedem eius: ³¹ providens locutus est de resurrectione Christi, quia ^cneque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. ³² Hunc Iesum resuscitavit Deus, cuius omnes nos testes sumus. ³³ Dexterâ igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis, et auditis. ³⁴ Non enim David ascendit in cælum: dixit autem ipse:

^eDixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis ³⁵ donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

³⁶ Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum, et Christum fecit Deus, hunc Iesum, quem vos crucifixistis.

3. Augmentum et vita fidelium, 2, 37—47.

³⁷ His autem auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum, et ad ^{Circiter} reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres? ³⁸ Petrus vero ad illos: Pœnitentiam ^{tria milia baptizantur,} (inquit) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: et accipietis donum Spiritus sancti. ³⁹ Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus, qui longe sunt, quoscumque advôcaverit Dominus Deus noster. ⁴⁰ Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava. ⁴¹ Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt: et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

⁴² Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus. ⁴³ Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, et signa per Apostolos in Ierusalem fiebant, et metus erat magnus in universis. ⁴⁴ Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia. ⁴⁵ Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. ⁴⁶ Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, et simplicitate cordis, ⁴⁷ collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem.

Dominus autem angebat qui salvi fierent quotidie in idipsum.

<sup>fideles mi-
ram agunt
vitam</sup>
<sup>et quotidie
augentur.</sup>

III. Confirmatio ecclesiæ fundatæ, 3, 1—5, 16.

1. Petrus claudum sanat, 3, 1—10.

³. ¹ Petrus autem, et Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. <sup>In templum
ascendens</sup>

² Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, baiulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. ³ Is cum vidisset Petrum, et Ioannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet. ⁴ Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos. ⁵ At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. ⁶ Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est

<sup>claudum
ex utero
matris
sanat,</sup>

²⁵ aPs 15, 8. — ²⁹ b1 Rg 2, 10. — ³⁰ cPs 131, 11. — ³¹ dPs 15, 10; Inf 13, 35. —

³⁴ ePs 109, 1.

mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, et ambula. ⁷ Et apprehensa manu eius dextera, allevavit eum, et protinus consolidatae sunt bases eius, et plantae.

qui stupen-
tibus
omnibus
ambulat.

⁸ Et exiliens stetit, et ambulabat: et intravit cum illis in templum ambulans, et exiliens, et laudans Deum. ⁹ Et vidit omnis populus eum ambulantem, et laudantem Deum. ¹⁰ Cognoscebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: et impleti sunt stupore et extasi in eo, quod contigerat illi.

2. Petrus populo prædicat, 3, 11—26.

¹¹ Cum teneret autem Petrum, et Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum, quæ appellatur Salomonis, stupentes.

glorificatio-
nem Iesu
crucifixi
nuntiat.

¹² Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? ¹³ Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. ¹⁴ Vos autem sanctum, et iustum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis: ¹⁵ auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cuius nos testes sumus. ¹⁶ Et in fide nominis eius, hunc, quem vos vidistis, et nostis, confirmavit nomen eius: et fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.

et pœniten-
tiam ac
fidem
commendat.

¹⁷ Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. ¹⁸ Deus autem, quæ prænuñciavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit. ¹⁹ Pœnitementi igitur, et convertimini ut deleantur peccata vestra: ²⁰ ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, et miserit eum, qui prædicatus est vobis, Iesum Christum, ²¹ quem oportet quidem cælum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum a sæculo Prophetarum. ²² Moyses quidem dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis iuxta omnia quaecumque locutus fuerit vobis. ²³ Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. ²⁴ Et omnes prophetae a Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annuñciaverunt dies istos. ²⁵ Vos estis filii prophetarum et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes familiae terræ. ²⁶ Vobis primum Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis: ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

3. Effectus miraculi et prædicationis, 4, 1—4.

¹ Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducæi, ² dolentes quod docerent populum, et annunciant in Iesu resurrectionem ex mortuis: ³ et iniecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim iam vespera.

Petrus et
Ioannes in
custodia
ponuntur.

multi
credunt.

⁴ Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: et factus est numerus virorum quinque millia.

4. Petrus et Ioannes ante synedrium constantes, 4, 5—22.

⁵ Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, et seniores, et scribæ in Ierusalem. ⁶ et Annas princeps sacerdotum, et Caiphas, et Ioannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali. ⁷ Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

De virtute
miracu-
lorum inter-
rogantur.

Petrus
nomen Iesu
annuntiat.

⁸ Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, et seniores audite: ⁹ Si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, ¹⁰ notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

¹¹ ^aHic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus. qui factus est in caput anguli:

¹² et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

¹³ Videntes autem Petri constantiam, et Ioannis, comperto quod homines essent sine litteris, et idiotæ, admirabantur, et cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: ¹⁴ hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

¹⁵ Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere: et conferebant ad invicem, ¹⁶ dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum est, et non possumus negare. ¹⁷ Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

¹⁸ Et vocantes eos, denunciaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. ¹⁹ Petrus vero, et Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate. ²⁰ non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui. ²¹ At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodo punirent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat. ²² Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

5. Oratio fidelium eiusque fructus, 4, 23—31.

²³ Dimissi autem venerunt ad suos: et annuntiaverunt eis quanta ad eos principes sacerdotum, et seniores dixissent.

²⁴ Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, et terram, mare, et omnia, quæ in eis sunt: ²⁵ qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti:

^bQuare fremuerunt Gentes, et populi meditati sunt inania?

²⁶ Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum eius?

²⁷ convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus cum Gentibus, et populis Israel. ²⁸ facere quæ manus tua, et consilium tuum decreverunt fieri. ²⁹ Et nunc Domine respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. ³⁰ in eo quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa, et prodigia fieri per nomen sancti filii tui Iesu.

³¹ Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati: et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia.

6. Fructus Spiritus sancti, 4, 32—37.

³² Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

³³ Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: et gratia magna erat in omnibus illis.

³⁴ Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendeabant, ³⁵ et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

³⁶ Ioseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatus Filius consolationis) Levites, Cyprius genere, ³⁷ cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes Apostolorum.

7. Pœna formidolosa Ananiæ et Saphiræ, 5, 1—11.

Propter fraudem et mendacium 5. ¹ Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua vendidit agrum, ² et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: et afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit.

Ananias morte plectitur ³ Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, et fraudare de pretio agri? ⁴ Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. ⁵ Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, et expiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt. ⁶ Surgentes autem iuvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt.

atque uxor vitiorum consors. ⁷ Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit. ⁸ Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam tanti. ⁹ Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, et efferent te. ¹⁰ Confestim cecidit ante pedes eius, et expiravit. Intrantes autem iuvenes invenerunt illam mortuam: et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum. ¹¹ Et factus est timor magnus in universa ecclesia, et in omnes, qui audierunt hæc.

8. Incrementum ecclesiæ mirabilis, 5, 12—16.

Prodigia apostolorum reverentia fidelibus præstita, sanationes Petri. ¹² Per manus autem Apostolorum fiebant signa, et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. ¹³ Ceterorum autem nemo audebat se coniungere illis: sed magnificabat eos populus.

¹⁴ Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ¹⁵ ita ut in plateas eiicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis. ¹⁶ Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Ierusalem, afferentes ægros, et vexatos a spiritibus immundis: qui curabantur omnes.

IV. Persecutio ecclesiæ crescentis, 5, 17—8, 3.

1. Flagellatio apostolorum, 5, 17—42.

In custodia publica ponuntur, ¹⁷ Exurgens autem princeps sacerdotum, et omnes, qui cum illo erant, (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo: ¹⁸ et iniecerunt manus in Apostolos, et posuerunt eos in custodia publica.

ab angelo liberantur, ¹⁹ Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuam carceris, et educens eos, dixit: ²⁰ Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius. ²¹ Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, et docebant.

ad synedrium adducuntur, Adveniens autem princeps sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnes seniores filiorum Israel: et miserunt ad carcerem ut adducerentur. ²² Cum autem venissent ministri, et aperto carcere non invenissent illos, reversi nunciaverunt, ²³ dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante ianuam: aperientes autem neminem intus invenimus. ²⁴ Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, et principes sacerdotum ambigebant de illis quidnam fieret. ²⁵ Adveniens autem quidam nunciavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum. ²⁶ Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur.

a principe sacerdotum reprehenduntur, ²⁷ Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio: Et interrogavit eos princeps sacerdotum, ²⁸ dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: et ecce replestis Ierusalem doctrina vestra: et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

a Petro defenduntur, ²⁹ Respondens autem Petrus, et Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. ³⁰ Deus patrum nostrorum suscitavit Iesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. ³¹ Hunc principem, et salvatorem Deus

exaltavit dextera sua ad dandam poenitentiam Israeli, et remissionem peccatorum.
³² et nos sumus testes horum verborum, et Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

³³ Hæc cum audissent, dissecabantur, et cogitabant interficere illos. ³⁴ Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universæ plebi, iussit foras ad breve homines fieri. ³⁵ dixitque ad illos: Viri Israelitæ attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. ³⁶ Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, et redacti ad nihilum. ³⁷ Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse periit: et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. ³⁸ Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur: ³⁹ si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

suadente
Gamaliel
non
occiduntur,

⁴⁰ Et convocantes Apostolos, cæsis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu, et dimiserunt eos. ⁴¹ Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

sed cæsi
dimittuntur,

⁴² Omni autem die non cessabant in templo, et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Iesum.

quotidie
et palam
prædicant.

2. Electio septem diaconorum, 6, 1—7.

6. ¹ In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.

Hellenistæ
murmurant,

² Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. ³ Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, et sapientia, quos constituamus super hoc opus. ⁴ Nos vero orationi, et ministerio verbi instantes erimus.

apostoli
causam
murmuris
removere
volunt

⁵ Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, et Spiritu sancto, et Philippum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam Antiochenum. ⁶ Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: et orantes imposuerunt eis manus.

et viris
electis
mans
imponunt;

⁷ Et verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

discipuli
multiplican-
tur.

3. Lapidatio Stephani diaconi, 6, 8—7, 59.

⁸ Stephanus autem plenus gratia, et fortitudine faciebat prodigia, et signa magna in populo. ⁹ Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano: ¹⁰ et non poterant resistere sapientiæ, et Spiritui, qui loquebatur. ¹¹ Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiarum in Moysen, et in Deum.

Stephanus
ab
adversariis
oppugnatur,

¹² Commoverunt itaque plebem, et seniores, et Scribas: et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium, ¹³ et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, et legem. ¹⁴ audivimus enim eum dicentem: quoniam Iesus Nazarenus hic, destruet locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. ¹⁵ Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem eius tamquam faciem Angeli.

in concilio
accensatur

7. ¹ Dixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent? ² Qui ait: Viri fratres, et patres audite:

et sermocinatur:

Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraham cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Charan. ³ et dixit ad illum: «Exi de terra tua, et de cognatione

de ætate
patriarcharum,

tua, et veni in terram, quam monstravero tibi. ⁴ Tunc exiit de terra Chaldaeorum, et habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis. ⁵ Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini eius post ipsum, cum non haberet filium. ⁶ Locutus est autem ei Deus: ^aQuia erit semen eius accola in terra aliena, et servituti eos subiicient, et male tractabunt eos annis quadringentis: ⁷ et gentem cui servierint, iudicabo ego, dixit Dominus, et post hæc exhibunt, et servient mihi in loco isto. ⁸ ^bEt dedit illi testamentum circumcisionis: et sic genuit Isaac, et circumcidit eum die octavo: et ^dIsaac, Iacob: et ^eIacob, duodecim Patriarchas. ⁹ Et Patriarchæ amulantes, ^fIoseph vendiderunt in Ægyptum, et erat Deus cum eo: ¹⁰ et eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius: et ^gdedit ei gratiam, et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, et constituit eum præpositum super Ægyptum, et super omnem domum suam. ¹¹ Venit autem fames in universam Ægyptum, et Chanaan, et tribulatio magna: et non inveniebant cibos patres nostri. ¹² ^hCum audisset autem Iacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primum: ¹³ et in secundo cognitus est Ioseph a fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus eius. ¹⁴ Mittens autem Ioseph accersivit Iacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque. ¹⁵ ^kEt descendit Iacob in Ægyptum, et ⁱdefunctus est ipse, et patres nostri. ¹⁶ Et translati sunt in Sichem, et positi sunt in sepulchro, ^lquod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem.

de ætate
Mosaica,

¹⁷ Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abraham, ^mcrevit populus, et multiplicatus est in Ægypto. ¹⁸ quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Ioseph. ¹⁹ Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. ²⁰ ⁿEodem tempore natus est Moyses et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. ²¹ Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutriti eum sibi in filium. ²² Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, et erat potens in verbis, et in operibus suis. ²³ Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor eius ut visitaret fratres suos filios Israel. ²⁴ ^pEt cum vidisset quendam iniuriam patientem, vindicavit illum: et fecit ultionem ei, qui iniuriam sustinebat, percusso Ægyptio. ²⁵ Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt. ²⁶ ^qSequenti vero die apparuit illis litigantibus: et reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? ²⁷ Qui autem iniuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem, et iudicem super nos? ²⁸ numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium? ²⁹ Fugit autem Moyses in verbo isto: et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos. ³⁰ Et expletis annis quadraginta, ^rapparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi. ³¹ Moyses autem videns, admiratus est visum, et accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens: ³² Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Iacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare. ³³ Dixit autem illi Dominus: Solve caleamentum pedum tuorum: locus enim in quo stas, terra sancta est. ³⁴ Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare eos. Et nunc veni, et mittam te in Ægyptum. ³⁵ Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem et iudicem? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo. ³⁶ ^sHic eduxit illos faciens prodigia, et signa in terra Ægypti, et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta. ³⁷ Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel: ^uProphetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis.

6 ^aGn 15, 13. — 8 ^bGn 17, 10. — ^cGn 21, 2. 4. — ^dGn 25, 24. 26. — ^eGn 29, 32; 35. 22. — 9 ^fGn 37, 28. — 10 ^gGn 41, 37. — 12 ^hGn 42, 2. — 13 ⁱGn 45, 3. — 15 ^kGn 46, 5. — 16 ^lGn 49, 32. — 16 ^mGn 23, 16; 50, 13; 1os 24, 32. — 17 ⁿEx 1, 7. — 20 ^oEx 2, 2; Hbr 11, 23. — 24 ^pEx 2, 12. — 26 ^qEx 2, 13. — 30 ^rEx 3, 2. — 36 ^sEx 7, 8. 9. 10. 11. 14. — ^tEx 16, 1. — 37 ^uDr 18, 15.

³⁸ ^aHic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris: qui accepit verba vitæ dare nobis. ³⁹ Cui noluerunt obedire patres nostri: sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, ⁴⁰ dicentes ad Aaron: ^bFac nobis deos, qui præcedant nos: Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit ei. ⁴¹ Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulachro, et lætabantur in operibus manuum suarum. ⁴² Convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in Libro Prophetarum:

«Numquid victimas, et hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel?

⁴³ Et suscepistis tabernaculum Moloch, et sidus Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.

⁴⁴ Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, ^aloquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam, quam viderat. ^{de tabernaculo et templo,} ⁴⁵ «Quod et induxerunt, suscipientes patres nostri cum Iesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David, ⁴⁶ ⁱqui invenit gratiam ante Deum, ^{et} petiit ut inveniret tabernaculum Deo Iacob. ⁴⁷ ^bSalomon autem ædificavit illi domum. ⁴⁸ ⁱSed non excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit:

⁴⁹ ^kCælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum.

Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est?

⁵⁰ Nonne manus mea fecit hæc omnia?

⁵¹ Dura cervice, et incircumcisis cordibus, et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut Patres vestri, ita et vos. ⁵² Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænunciabant de adventu Iusti, cuius vos nunc proditores, et homicidæ fuistis: ⁵³ qui accepistis legem in dispositione Angelorum, et non custodistis. ^{de perviciacia Iudæorum;}

⁵⁴ Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum. ⁵⁵ Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, et Iesum stantem a dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, et filium hominis stantem a dextris Dei. ⁵⁶ Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum. ⁵⁷ Et eicientes eum extra civitatem lapidabant: et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. ⁵⁸ Et lapidabant Stephanum invocantem, et dicentem: Domine Iesu suscipe spiritum meum. ⁵⁹ Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci eius. ^{pro lapidantibus orans moritur.}

4. Persecutio magna ecclesiæ, 8, 1—3.

8. ¹ Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Ierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Iudææ, et Samariæ præter Apostolos. ^{Discipuli disperguntur,}

² Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum. ^{Stephanus sepelitur,}

³ Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans, et trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam. ^{Saulus ecclesiam devastat.}

³⁸ ^aEx 19, 3. — ⁴⁰ ^bEx 32, 1. — ⁴² ^cAm 5, 25. — ⁴⁴ ^dEx 25, 40. — ⁴⁵ ^eIos 3, 14: Hbr 8, 9. — ⁴⁶ ^f1 Sm 16, 13. — ⁴⁷ ^gPs 131, 5. — ⁴⁷ ^h1 Rg 6, 1; 1 Par 17, 12. — ⁴⁸ ⁱInf 17, 24. — ⁴⁹ ^kIs 66, 1.

PARS SECUNDA.

Ecclesia ad gentes transiens, 8, 4—12, 25.

I. Conversio Samaritanorum et Æthiopis, 8, 4—40.

1. Baptismus et confirmatio Samaritanorum, 8, 4—25.

Philippus
diaconus in
urbe Seba-
ste prædi-
cat ⁴ Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei. ⁵ Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. ⁶ Intendebant autem turbæ his, quæ a Philippo dicebantur unanimiter audientes, et videntes signa quæ faciebat. ⁷ Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant. Multi autem paralytici, et claudi curati sunt. ⁸ Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate.

ac
Simonem
magum
aliosque
credentes
baptizat; ⁹ Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: ¹⁰ cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. ¹¹ Attendebant autem eum: propter quod multo tempore magis suis dementasset eos. ¹² Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres. ¹³ Tunc Simon et ipse credidit: et cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa, et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

Petrus et
Ioannes
baptizatos
confirmant, ¹⁴ Cum autem audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, et Ioannem: ¹⁵ Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum: ¹⁶ Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. ¹⁷ Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum.

Simonem
magum
inerepant, ¹⁸ Cum vidisset autem Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, ¹⁹ dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque impoſuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: ²⁰ Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. ²¹ Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. ²² Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. ²³ In felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse. ²⁴ Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quæ dixistis.

Samarita-
nis evange-
lizant. ²⁵ Et illi quidem testificati, et locuti verbum Domini, redibant Ierosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

2. Baptismus Æthiopis, 8, 26—40.

Philippus
ab angelo
missus
eunucho
se adiungit, ²⁶ Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, et vade contra meridianum ad viam, quæ descendit ab Ierusalem in Gazam: hæc est deserta. ²⁷ Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunucho, potens Candacis Reginae Æthiopum, qui erat super omnes gazas eius: venerat adorare in Ierusalem: ²⁸ et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam. ²⁹ Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, et adiunge te ad currum istum. ³⁰ Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam prophetam, et dixit: Putasne intelligis quæ legis? ³¹ Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, et sederet secum.

illi Iesum
evangelizat ³² Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic:

«Tamquam ovis ad occisionem ductus est: et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum.

³³ In humilitate iudicium eius sublatum est. Generationem eius quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita eius?

³⁴ Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? ³⁵ Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Iesum.

³⁶ Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: et ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? ³⁷ Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Iesum Christum. ³⁸ Et iussit stare currum: et descenderunt uterque in aquam, Philippus, et Eunuchus, et baptizavit eum. ³⁹ Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

⁴⁰ Philippus autem inventus est in Azoto, et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream

et baptis-
mum
confert,

a Spiritu
in Azotum
transfertur.

II. Saulus apostolus gentium, 9, 1—30.

1. Conversio Sauli, 9, 1—19^a.

^{9, 1} Saulus autem adhuc spirans minarum, et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, ² et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos invenisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

Persecutor
ecclesie

³ Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco: et subito circumfulsit eum lux de cælo. ⁴ Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule. Saule, quid me persequeris? ⁵ Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. durum est tibi contra stimulum calcitrare. ⁶ Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. ⁷ Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

in via
a Domino
mirabiliter
convertitur,

⁸ Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum. ⁹ Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit.

Damascum
introducitur,

¹⁰ Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: et dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. ¹¹ Et Dominus ad eum: Surge, et vade in vicum, qui vocatur rectus: et quære in domo Iudæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat. (¹² Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus ut visum recipiat.) ¹³ Respondit autem Ananias: Domine, audiavi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Ierusalem: ¹⁴ et hic habet potestatem a principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum. ¹⁵ Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel. ¹⁶ Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

a legato
divino
Anania

¹⁷ Et abiit Ananias, et introivit in domum: et imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas ut videas, et implearis Spiritu sancto. ¹⁸ Et confestim ceciderunt ab oculis eius tamquam squamæ, et visum recepit: et surgens baptizatus est. ¹⁹ Et cum accepisset cibum, confortatus est.

sanatur
et bapti-
zatur.

2. Primi labores apostoli, 9, 19^b—30.

Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. ²⁰ Et continuo in synagogis prædicabat Iesum, quoniam hic est Filius Dei. ²¹ Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Ierusalem eos, qui invocabant nomen istud: et huc ad hoc venit ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum?

Ante
protectionem
in Arabiam,

²² Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. ²³ Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Iudæi ut eum interficerent. ²⁴ Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut

post
reditum
Damascum,

eum interficerent. ²⁵ Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentēs in sporta.

Ierosolymis.

²⁶ Cum autem venisset in Ierusalem, tentabat se iungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus. ²⁷ Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu. ²⁸ Et erat cum illis intrans, et exiens in Ierusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini. ²⁹ Loquebatur quoque Gentibus, et disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. ³⁰ Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, et dimiserunt Tarsum.

III. Conversio ipsarum gentium, 9, 31—11, 30.

1. Visitatio et miracula Petri, 9, 31—43.

Petrus
ecclesiam
visitat.

³¹ Ecclesia quidem per totam Iudæam, et Galilæam, et Samariam habebat pacem, et ædificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur.

Lyddæ
Æneam
sanat.

³² Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ. ³³ Invenit autem ibi hominem quendam, nomine Æneam, ab annis octo iacentem in grabato, qui erat paralyticus. ³⁴ Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Iesus Christus: surge, et sterne tibi. Et continuo surrexit. ³⁵ Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, et Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.

Ioppes
Tabitham
suscitat,

³⁶ In Ioppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat. ³⁷ Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam eum lavissent, posuerunt eam in cœnaculo. ³⁸ Cum autem prope esset Lydda ad Ioppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos. ³⁹ Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in cœnaculum: et circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, et ostendentes ei tunicas, et vestes, quas faciebat illis Dorcas. ⁴⁰ Eiectis autem omnibus foras: Petrus ponens genua oravit: et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: et viso Petro, resedit. ⁴¹ Dans autem illi manum, erexit eam. Et eum vocasset sanctos, et viduas, assignavit eam vivam. ⁴² Notum autem factum est per universam Ioppen: et crediderunt multi in Domino.

in hac
urbe diu
moratur.

⁴³ Factum est autem ut dies multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quendam coriarium.

2. Baptismus Cornelii centurionis, 10, 1—48.

Cornelius
iussu angeli
Petrum
accersit,

^{10.} ¹ Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, ² religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper: ³ is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi, Corneli. ⁴ At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. ⁵ Et nunc mitte viros in Ioppen, et accersi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus: ⁶ hic hospitatur apud Simonem quendam coriarium, cuius est domus iuxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere. ⁷ Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum ex his, qui illi parebant. ⁸ Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Ioppen.

qui a
Domino
edoctus

⁹ Postera autem die iter illis facientibus, et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam. ¹⁰ Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus. ¹¹ et vidit cælum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteam magnum, quattuor initis submitti de cælo in terram. ¹² in quo erant omnia quadrupedia, et serpentina terræ, et volatilia cæli. ¹³ Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide, et manduca. ¹⁴ Ait autem Petrus: Absit Domine, quia nunquam manducavi omne commune.

et immundum. ¹⁵ Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris. ¹⁶ Hoc autem factum est per ter: et statim receptum est vas in cælum.

¹⁷ Et dum intra se hæsitaret Petrus quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad ianuam. ¹⁸ Et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. ¹⁹ Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærent te. ²⁰ Surge itaque, descende, et vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos. ²¹ Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis? ²² Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir iustus, et timens Deum, et testimonium habens ab universa gente Iudæorum, responsum accepit ab Angelo sancto accersire te in domum suam, et audire verba abs te. ²³ Introducens ergo eos, recepit hospitio.

legatos
hospitio
recipit,

Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: et quidam ex fratribus ab Ioppe comitati sunt eum. ²⁴ Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero expectabat illos, convocatis cognatis suis, et necessariis amicis.

Cæsaream
proficiscitur,

²⁵ Et factum est cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, et procidens ad pedes eius adoravit. ²⁶ Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, et ego ipse homo sum. ²⁷ Et loquens cum illo intravit, et invenit multos, qui convenerant: ²⁸ dixitque ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. ²⁹ Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me? ³⁰ Et Cornelius ait: A nudius quarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, et ecce vir stetit ante me in veste candida, et ait: ³¹ Corneli, exaudita est oratio tua, et elemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. ³² Mitte ergo in Ioppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii iuxta mare. ³³ Confestim ergo misi ad te: et tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt a Domino.

in domo
Cornelli
causam
missionis
legatorum
seiscitat.

³⁴ Aperieus autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi aquia non est personarum acceptor Deus, ³⁵ sed in omni gente qui timet eum, et operatur iustitiam, acceptus est illi. ³⁶ Verbum misit Deus filiis Israel, annuncians pacem per Iesum Christum: (hic est omnium Dominus.) ³⁷ Vos scitis quod factum est verbum per universam Iudæam: incipiens enim a ³⁸Galilæa post baptismum, quod prædicavit Ioannes, ³⁹ Iesum a Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute, qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. ⁴⁰ Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Iudæorum, et Ierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. ⁴¹ Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri ⁴² non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo: nobis, qui manducavimus, et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. ⁴³ Et præcepit nobis prædicare populo, et testificari quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum, et mortuorum. ⁴⁴ Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.

congregatis
Iesum
prædicat,

⁴⁵ Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. ⁴⁶ Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. ⁴⁷ Audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum. ⁴⁸ Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos? ⁴⁹ Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

Spiritu
sancto
repletos
baptizari
iubet.

3. Defensio et approbatio huius facti, 11, 1—18.

Ierosolymis
fratribus
disceptantibus

11. ¹ Audierunt autem Apostoli, et fratres, qui erant in Iudæa: quoniam et Gentes receperunt verbum Dei. ² Cum autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione. ³ dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, et manducaisti cum illis?

Petrus
factum
exponit.

⁴ Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens: ⁵ Ego eram in civitate loppe orans, et vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quattuor initiis summitti de cælo, et venit usque ad me. ⁶ In quod intuens considerabam, et vidi quadrupedia terræ, et bestias, et reptilia, et volatilia cæli. ⁷ Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, et manduca. ⁸ Dixi autem: Nequaquam Domine: quia commune aut immundum numquam introivit in os meum. ⁹ Respondit autem vox secundo de cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. ¹⁰ Hoc autem factum est per ter: et recepta sunt omnia rursus in cælum. ¹¹ Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Cæsarea ad me. ¹² Dixit autem Spiritus mihi ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri. ¹³ Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem et dicentem sibi: Mitte in loppem, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus, ¹⁴ qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, et universa domus tua. ¹⁵ Cum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut et in nos in initio. ¹⁶ Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: ¹⁷ Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. ¹⁸ Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

qui Deum
glorificant.

¹⁸ His auditis, tacuerunt: et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et Gentibus penitentiam dedit Deus ad vitam.

4. Ecclesia gentium Antiochena, 11, 19—30.

Antiochiæ
gentiles
convertuntur.

¹⁹ Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis. ²⁰ Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, et Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Græcos, annunciantes Dominum Iesum. ²¹ Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

quare
apostoli
Barnabam
illuc
mittunt.

²² Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Ierosolymis super istis: et miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. ²³ Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est: et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: ²⁴ quia erat vir bonus, et plenus Spiritu sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino.

qui Saulum
sibi
adiungit;

²⁵ Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreretur Saulum: quem cum invenisset, perduxit Antiochiam.

fideles
Christiani
cognominantur

²⁶ Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: et docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

et Iudæis
per

²⁷ In his autem diebus supervenerunt ab Ierosolymis propheta Antiochiam:

Barnabam
et Saulum
subve-
niunt.

²⁸ et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. ²⁹ Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: ³⁰ quod et fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ, et Sauli.

IV. Petrus Romam proficiscens, 12, 1—25.

1. Acta ante profectionem eius, 12, 1—17.

Herodes
Agrippa I.
Iacobum
occidit

12. ¹ Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. ² Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio. ³ Videns autem quia placeret Iudæis, apposuit ut apprehenderet et Petrum. Erant autem dies Azymorum.

⁴ Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quattuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. ⁵ Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

et Petrum
in carcerem
mittit;

⁶ Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: et custodes ante ostium custodiebant carcerem. ⁷ Et ecce Angelus Domini astitit: et lumen refulsit in habitaculo: percussaque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catena de manibus eius. ⁸ Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me. ⁹ Et exiens sequebatur eum, et nesciebat quia verum est, quod fiebat per angelum: existimabat autem se visum videre. ¹⁰ Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: et continuo discessit Angelus ab eo.

Petrus
ab angelo
liberatus

¹¹ Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere quia misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Iudæorum. ¹² Consideransque venit ad domum Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, et orantes. ¹³ Pulsante autem eo ostium ianuæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode. ¹⁴ Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit ianuam, sed intro currens nuntiavit stare Petrum ante ianuam. ¹⁵ At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus eius est. ¹⁶ Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, et obstupuerunt. ¹⁷ Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nunciate Iacobo, et fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.

et fratres
salutans
in alium
locum abiit.

2. Acta post profectionem eius, 12, 18—25.

¹⁸ Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. ¹⁹ Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, inquisitione facta de eustodibus, iussit eos duci: descendensque a Iudæa in Cæsaream, ibi commoratus est.

Herodes
custodes
punit et
Cæsaream
descendit,

²⁰ Erat autem iratus Tyriis, et Sidoniis. At illi unanimiter venerunt ad eum, et persuasus Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo. ²¹ Statuto autem die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos. ²² Populus autem acclamabat: Dei voces, et non hominis. ²³ Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: et consumptus a vermibus, expiravit.

propter
superbiam
ab angelo
percussus
moritur:

²⁴ Verbum autem Domini eresebat, et multiplicabatur.

²⁵ Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Ierosolymis æxpleto ministerio, assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus.

fideles
augentur,
Barnabas
et Saulus
cum Marco
revertuntur.

PARS TERTIA.

Ecclesia apud gentes, 13, 1—28, 31.

1. Itinera apostolica Pauli, 13, 1—21, 16.

1. Initium itineris primi, 13, 1—3.

^{13, 1} Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetae, et doctores, in quibus Barnabas, et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, et Saulus. ² Ministrantibus autem illis Domino, et ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. ³ Tunc ieiunantes, et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

Saulus et
Barnabas
segregantur.

2. Acta in insula Cypro, 13, 4—12.

Salaminae
cum Marco
praedicant,

⁴ Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam: et inde navigaverunt Cyprum. ⁵ Et cum venissent Salaminam, praedicabant verbum Dei in synagogis Iudaeorum. Habebant autem et Ioannem in ministerio.

Paphi
Paulus
Elymam
magum
excecat,

⁶ Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quendam virum magum pseudoprophetam, Iudaeum, cui nomen erat Bariesu, ⁷ qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba, et Saulo, desiderabat audire verbum Dei. ⁸ Resistebat autem illis Elymas magus, (sic enim interpretatur nomen eius) quaerens avertere Proconsulem a fide. ⁹ Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum, ¹⁰ dixit: O plene omni dolo, et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiae, non desinis subvertere vias Domini rectas. ¹¹ Et nunc ecce manus Domini super te, et eris caecus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, et tenebrae, et circuiens quaerebat qui ei manum daret.

proconsul
credidit.

¹² Tunc Proconsul eum vidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini.

3. Acta in Pamphylia et Pisidia, 13, 13—52.

Perges
Marcus
discedit.
Antiochia
in Pisidia

¹³ Et cum a Papho navigassent Paulus, et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae. Ioannes autem discedens ab eis, reversus est Ierosolymam.

¹⁴ Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiae: et ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt. ¹⁵ Post lectionem autem legis, et Prophetarum, miserunt principes synagogae ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

Paulus
Iudaeis praedicat
beneficia Dei
praeterita.

¹⁶ Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: Viri Israelitae, et qui timetis Deum, audite: ¹⁷ Deus plebis Israel elegit patres nostros, et plebem exaltavit cum essent incolae in terra Aegypti, et in brachio excelso eduxit eos ex ea, ¹⁸ et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

¹⁹ Et destruens gentes septem in terra Chanaan, ²⁰ sorte distribuit eis terram eorum,

²¹ quasi post quadringentos et quinquaginta annos: et post haec dedit iudices, usque ad Samuel Prophetam. ²² Et exinde postulaverunt regem: et dedit illis

Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta. ²³ Et amoto illo, suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: ²⁴ Inveni David filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. ²⁵ Huius Deus ex semine secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Iesum, ²⁶ praedicante Ioanne ante faciem adventus eius baptismum poenitentiae omni populo Israel.

²⁷ Cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse. Non sum ego, sed ecce venit post me, cuius non sum dignus calceamenta pedum solvere. ²⁸ Viri fratres, filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis huius missum est. ²⁹ Qui enim habitabant Ierusalem, et principes eius hunc ignorantes, et voces prophetarum, quae per omne sabbatum leguntur, indicantes impleverunt, ³⁰ et nullam causam mortis inventientes in eo, petierunt a Pilato, ut interficerent eum. ³¹ Cumque consummassent omnia, quae de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento. ³² Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die: qui visus est per dies multos his, ³³ qui simul ascenderant cum eo de Galilaea in Ierusalem: qui usque nunc sunt testes eius ad plebem. ³⁴ Et nos vobis annunciamus eam, quae ad patres nostros repromissio facta est: ³⁵ quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Iesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: ³⁶ Filius meus es tu, ego hodie genui te. ³⁷ Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius iam non reversurum in corruptionem, ita dixit: ³⁸ Quia dabo vobis sancta David fidelia. ³⁹ Ideoque et alias dicit: ⁴⁰ Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. ⁴¹ David enim in sua generatione cum administrasset,

Iesum
occisum
et susci-
tatum
Messiam,

13, 17 ^aEx 13, 1. — ^bEx 13, 21 s. — 18 ^cEx 16, 3. — 19 ^dIs 14, 2. — 20 ^eId 3, 9. — 21 ^fSm 8, 5; 9, 16; 10, 1. — 22 ^g1 Sm 16, 13. — ^hPs 88, 21. — 23 ⁱIs 11, 1. — 24 ^kMt 3, 1; Mc 1, 4; Lc 3, 3. — 25 ^lMt 3, 11; Mc 1, 7; Io 1, 20. — 28 ^mMt 27, 20, 23; Mc 15, 13; Lc 23, 21, 23; Io 19, 15. — 30 ⁿMt 28; Mc 16; Lc 24; Io 20. — 33 ^oPs 2, 7. — 34 ^pIs 55, 3. — 35 ^qPs 15, 10.

voluntati Dei dormivit: et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem.
³⁷ Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem. ³⁸ Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi iustificari, ³⁹ in hoc omnis, qui credit, iustificatur. ⁴⁰ Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis:

fidem
in Salva-
torem;

⁴¹ Videte contemptores, et admiramini, et disperdimini:

quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis.

⁴² Exeuntibus autem illis rogabant ut sequentis sabbato loquerentur sibi verba hæc.

plurimi
conveniunt
ad
apostolos.

⁴³ Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Iudæorum, et colentium advenarum, Paulum, et Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei. ⁴⁴ Sequenti vero sabbato pene universa civitas convenit audire verbum Dei.

⁴⁵ Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, et contradicebant his, quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes. ⁴⁶ Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos indicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes. ⁴⁷ sic enim præcepit nobis Dominus:

Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ.

⁴⁸ Audientes autem Gentes gavissæ sunt, et glorificabant verbum Domini: et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. ⁴⁹ Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

⁵⁰ Iudæi autem concitaverunt mulieres religiosas, et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum, et Barnabam: et eiecerunt eos de finibus suis. ⁵¹ At illi excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. ⁵² Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu sancto.

ac de
finibus
Antiochiæ
eiciuntur.

4. Acta in Lycaonia, 14, 1—19.

14. ¹ Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Iudæorum, et loquerentur, ita ut crederet Iudæorum, et Græcorum copiosa multitudo. ² Qui vero increduli fuerunt Iudæi, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres. ³ Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa, et prodigia fieri per manus eorum.

Iconii
multo
tempore
com-
morantur.

⁴ Divisa est autem multitudo civitatis: et quidam quidem erant cum Iudæis, quidam vero cum Apostolis. ⁵ Cum autem factus esset impetus Gentilium, et Iudæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, et lapidarent eos, ⁶ intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram, et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant.

lapidandi
fugiant;

⁷ Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat. ⁸ Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, et videns quia fidem haberet ut salvus fieret, ⁹ dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, et ambulabat. ¹⁰ Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam Lycaonice dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos. ¹¹ Et vocabant Barnabam Iovem, Paulum vero Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi. ¹² Sacerdos quoque Iovis, qui erat ante civitatem, tauros, et coronas ante ianuas afferens, cum populis volebat sacrificare. ¹³ Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas clamantes, ¹⁴ et dicentes: Viri, quid hæc facitis? et nos mortales sumus, similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt: ¹⁵ qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. ¹⁶ Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de cælo, dans pluvias, et tempora fructifera, implens cibo, et lætitia corda nostra. ¹⁷ Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent.

Lystris
propter
sanationem
claudi pro-
diis
habentur.

Paulus
lapidatur
et cum
Barnaba
Derben pro-
ficiscitur.

¹⁸ Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, et Iconio Iudæi: et persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse. ¹⁹ Cirenmdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

5. Finis itineris primi, 14, 20—27.

In ecclesiis
presbyteros
eligunt,

²⁰ Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam, ²¹ confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. ²² Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum ieiunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

e Pamphy-
lia
Antiochiam
Syria
revertuntur.

²³ Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphylia, ²⁴ et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam: ²⁵ aet inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei in opus, quod compleverunt. ²⁶ Cum autem venissent, et congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

ubi diu
morantur.

²⁷ Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

6. Concilium apostolorum, 15, 1—35.

Occasio
eius,

15. ¹ Et quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: ^bQuia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. ² Facta ergo seditione non minima Paulo, et Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus, et Barnabas, et quidam alii ex aliis ad Apostolos, et presbyteros in Ierusalem super hæc quæstione.

iter Pauli
et
Barnabæ:
prior sessio
publica,
in qua
Iudaizantes
postulant,

³ Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem, et Samariam, narrantes conversionem Gentium: et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

sessio apo-
stolorum et
seniorum,

⁴ Cum autem venissent Ierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et senioribus annunciantes quanta Deus fecisset cum illis. ⁵ Surrexerunt autem quidam de hæresi Phariseorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.

altera sessio
publica, in
qua loqui-
tur Petrus,

⁶ Conveneruntque Apostoli, et seniores videre de verbo hoc.

Barnabas
et Paulus,
Iacobus
frater
Domini:

⁷ Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, et credere. ⁸ Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, ^dans illis Spiritum sanctum, sicut et nobis, ⁹ et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum. ¹⁰ Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? ¹¹ Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. ¹² Tacuit autem omnis multitudo: et audiebant Barnabam, et Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa, et prodigia in Gentibus per eos.

¹³ Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me. ¹⁴ Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo. ¹⁵ Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

¹⁶ Post hæc revertar, et reedificabo tabernaculum David, quod decedit: et diruta eius reedificabo, et erigam illud:

¹⁷ ut requirant ceteri hominum Dominum, et omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum,

dicit Dominus faciens hæc.

¹⁸ Notum a sæculo est Domino opus suum. ¹⁹ Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum, ²⁰ sed scribere ad eos ut abstineant se a contaminationibus simulachrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine. ²¹ Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

²² Tunc placuit Apostolis, et senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo, et Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam viros primos in fratribus. ²³ scribentes per manus eorum. APOSTOLI et seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, et Syriæ, et Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem. ²⁴ Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus: ²⁵ placuit nobis collectis in unum, eligere viros, et mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, et Paulo, ²⁶ hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. ²⁷ Misimus ergo Iudam, et Silam, qui et ipsi vobis verbis referent eadem. ²⁸ Visum est enim Spiritui sancto, et nobis nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria: ²⁹ ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis. Valet.

legatio ac
definitio
apostolo-
rum et
seniorum,

³⁰ Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: et congregata multitudo tradiderunt epistolam. ³¹ Quam cum legissent, gavisii sunt super consolatione. ³² Iudas autem, et Silas, et ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt.

quæ Antio-
chiæ pro-
mulgatur;
ex legatis

³³ Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, qui miserant illos. ³⁴ Visum est autem Silæ ibi remanere: Iudas autem solus abiit Ierusalem.

Silas non
revertitur.

³⁵ Paulus autem, et Barnabas demorabantur Antiochiæ docentes: et evangeli-
zantes cum aliis pluribus verbum Domini.

apostoli
Antiochia-
morantur.

7. Initium itineris secundi, 15, 36—40.

³⁶ Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant. ³⁷ Barnabas autem volebat secum assumere et Ioannem, qui cognominabatur Marcus. ³⁸ Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, et non isset cum eis in opus) non debere recipi.

Apostoli
propter
Marcum

³⁹ Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum. ⁴⁰ Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus.

separantur.

8. Visitatio et fundatio ecclesiarum Asianarum, 15, 41—16, 10.

⁴¹ Perambulabat autem Syriam, et Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipientes custodire præcepta Apostolorum, et seniorum.

Paulus cum
Sila in Syria
et Cilicia,

^{16.} ¹ Pervenit autem Derben, et Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Iudææ fidelis, patre Gentili. ² Huic testimonium bonum reddebant qui in Lystris erant, et Iconio fratres. ³ Hunc voluit Paulus secum proficisci: et assumens circumcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater eius erat Gentilis.

Lystra-
Timotheum
circumcidit
et assumpsit.

⁴ Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis et senioribus, qui erant Ierosolymis. ⁵ Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie.

reliquas
civitates
visitat,

⁶ Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

in Galatia
evangelizat,

⁷ Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: et non permisit eos Spiritus Iesu. ⁸ Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem: ⁹ et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Transiens in Macedoniam, adiuva nos.

Troade
divinitus
in Græciam
vocat,

¹⁰ Ut autem visum vidit, statim quævisimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

cum Luca
in Mace-
doniam
navigat.

9. Acta Philippi, 16, 11—40.

¹¹ Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim: ¹² et inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia.

Iudæis
mulieribus
prædicant,

Eramus autem in hac Urbe diebus aliquot, conferentes. ¹³ Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam iuxta flumen, ubi videbatur oratio esse: et sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant. ¹⁴ Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audit: cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo. ¹⁵ Cum autem baptizata esset, et domus eius, deprecata est dicens: Si indicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete. Et coegit nos.

Paulus
pythonem
eiciens
cum Sila
flagellatur
et in
carcerem
mittitur,

¹⁶ Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. ¹⁷ Hæc subsecuta Paulum, et nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis. ¹⁸ Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora. ¹⁹ Videntes autem domini eius quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum, et Silam perduxerunt in forum ad principes: ²⁰ et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Iudæi: ²¹ et annunciant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. ²² Et cucurrit plebs adversus eos: et magistratus, scissis tunicis eorum, iusserunt eos virgis cædi. ²³ Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos. ²⁴ Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorē carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

custodem
carceris
eiusque
domum
baptizat,

²⁵ Media autem nocte Paulus, et Silas orantes, laudabant Deum: et audiebant eos, qui in custodia erant. ²⁶ Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: et universorum vincula soluta sunt. ²⁷ Expergefactus autem custos carceris, et videns ianuas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinetos. ²⁸ Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus. ²⁹ Petitioque lumine, introgressus est: et tremefactus procidit Paulo et Silæ ad pedes: ³⁰ et producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam? ³¹ At illi dixerunt: Crede in Dominum Iesum: et salvus eris tu, et domus tua. ³² Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus, qui erant in domo eius. ³³ Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: et baptizatus est ipse, et omnis domus eius continuo. ³⁴ Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

honorifice
dimittitur
remanente
Luca.

³⁵ Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lietores, dicentes: Dimitte homines illos. ³⁶ Nunciavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini, nunc igitur exeuntes, ite in pace. ³⁷ Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, et nunc occulte nos eiiciunt? Non ita: sed veniant, ³⁸ et ipsi nos eiician. Nuncia-verunt autem magistratibus lietores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent: ³⁹ et venientes deprecati sunt eos, et eduentes rogabant ut egredierentur de Urbe. ⁴⁰ Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: et visis fratribus consolati sunt eos, et profecti sunt.

10. Acta Thessalonicæ et Berœæ, 17, 1—15.

Thessalonicæ
Iudæi
pauci ac
gentiles
multi
credunt,

^{17.} ¹ Cum autem perambulassent Amphipolim, et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Iudæorum. ² Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserebat eis de Scripturis, ³ adaperiens et insinuans quia Christum oportuit pati, et resurgere a mortuis: et quia hic est Iesus Christus, quem ego annuncio vobis. ⁴ Et quidam ex eis crediderunt, et adiuncti sunt Paulo, et Silæ, et de colentibus, Gentilibusque multitudo magna, et mulieres nobiles non paucae.

Paulus
et Silas
rugiunt;

⁵ Zelantes autem Iudæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turba facta, concitaverunt civitatem: et assistentes domui Iasonis quærebant

eos producere in populum. ⁶ Et cum non invenissent eos, trahebant Iasonem, et quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui Urbem concitant, et huc venerunt. ⁷ quos suscepit Iason, et hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, Iesum. ⁸ Concitaverunt autem plebem, et principes civitatis audientes hæc. ⁹ Et accepta satisfactione a Iasone, et a ceteris, dimiserunt eos. ¹⁰ Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum, et Silam in Berœam.

Qui cum venissent, in synagogam Iudæorum introierunt. ¹¹ Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessaloniciæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. ¹² Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum Gentilium honestarum, et viri non pauci.

Berœæ
multi
Iudæi ac
gentiles
credunt,

¹³ Cum autem cognovissent in Thessalonica Iudæi, quia et Berœæ prædicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes, et turbantes multitudinem. ¹⁴ Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem, et Timotheus remanserunt ibi. ¹⁵ Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, et accepto mandato ab eo ad Silam, et Timotheum ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

Paulus fugit
remanenti-
bus Sila et
Timotheo.

11. Acta Athenis, 17, 16—34.

¹⁶ Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus eius in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem. ¹⁷ Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis, et colentibus, et in foro, per omnes dies ad eos, qui aderant.

Paulus
cum
Iudæis et
proselytis
disputat,
cum
Epicureis et
Stoicis
dissert,

¹⁸ Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic, dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annunciator esse: quia Iesum, et resurrectionem annunciabat eis. ¹⁹ Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina? ²⁰ nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. (²¹ Athenienses autem omnes, et advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

²² Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitioniosiores vos video. ²³ Præteriens enim, et videns simulachra vestra, inveni et aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis. ²⁴ Deus, qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt, hic cæli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, ²⁵ nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia: ²⁶ fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum, ²⁷ querere Deum si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. ²⁸ In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus: sicut et quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus. ²⁹ Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, et cogitationis hominis, Divinum esse simile. ³⁰ Et tempora quidem huius ignorantia despiciens Deus, nunc annunciat hominibus ut omnes ubique penitentiam agant, ³¹ eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis.

in medio
Areopagi
is ignotum
Deum
annuntiat,

³² Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. ³³ Sic Paulus exivit de medio eorum.

irridetur,

³⁴ Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

credentes
quosdam
relinquit.

12. Acta Corinthi, 18, 1—17.

18. ¹ Post hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum: ² et inveniens quendam Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem eius, (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos a Roma)

Paulus apud
Aquilam et
Priscillam
operatur,

accessit ad eos. ³ Et quia eiusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.)

⁴ Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Iesu, suadebatque Iudæis, et Græcis. ⁵ Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Iudæis esse Christum Iesum.

⁶ Contradicentibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam. ⁷ Et migrans inde, intravit in domum cuiusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum, cuius domus erat coniuncta synagogæ.

⁸ Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur.

⁹ Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, et ne taceas: ¹⁰ propter quod ego sum tecum: et nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate. ¹¹ Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

¹² Gallione autem proconsule Achaïæ, insurrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal, ¹³ dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. ¹⁴ Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum o viri Iudæi, recte vos sustinerem. ¹⁵ Si vero quæstiones sunt de verbo, et nominibus, et lege vestra, vos ipsi videritis: Iudex ego horum nolo esse. ¹⁶ Et minavit eos a tribunali. ¹⁷ Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: et nihil eorum Gallioni curæ erat.

13. Finis itineris secundi, 18, 18—22.

¹⁸ Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (et cum eo Priscilla, et Aquila) qui sibi ^atotonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. ¹⁹ Devenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis. ²⁰ Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit, ²¹ sed valefaciens, et dicens, Iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso. ²² Et descendens Cæsaream, ascendit, et salutavit Ecclesiam, et descendit Antiochiam.

14. Initium itineris tertii, 18, 23—28.

²³ Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, et Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

²⁴ Iudæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis. ²⁵ Hic erat edoctus viam Domini: et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea, quæ sunt Iesu, sciens tantum baptisma Ioannis. ²⁶ Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila, assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini.

²⁷ Cum autem vellet ire Achaïam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susceperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crediderant. ²⁸ Vehementer enim Iudæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Iesum.

15. Acta Ephesi, 19, 1—20, 1.

¹⁹. ¹ Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, et inveniret quosdam Discipulos: ² dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum acceperitis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus. ³ Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismo. ⁴ Dixit autem Paulus: ^bIoannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset

post ipsum, ut crederent, hoc est, in Iesum. ⁵ His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. ⁶ Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant. ⁷ Erant autem omnes viri fere duodecim.

⁸ Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, et suadens de regno Dei.

⁹ Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cuiusdam. ¹⁰ Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudæi atque Gentiles.

¹¹ Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ¹² ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore eius sudaria, et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur.

¹³ Tentaverunt autem quidam et de circumeuntibus Iudæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicentes: Adiuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat. ¹⁴ Erant autem quidam Iudæi Scævæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant. ¹⁵ Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Iesum novi, et Paulum scio: vos autem qui estis? ¹⁶ Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi, et vulnerati effugerent de domo illa.

¹⁷ Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Iesu. ¹⁸ Multique credentium veniebant confitentes, et annunciantes actus suos. ¹⁹ Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus: et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. ²⁰ Ita fortiter crescebat verbum Dei, et confirmabatur.

²¹ His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia et Achaia ire Ierosolimam, dicens: quoniam postquam fuero ibi, oportet me et Romam videre. ²² Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, et Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

²³ Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini. ²⁴ Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: ²⁵ quos convocans, et eos, qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: ²⁶ et videtis, et auditis quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt. ²⁷ Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed et magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet maiestas eius, quam tota Asia, et orbis colit. ²⁸ His auditis, repleti sunt ira, et exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum. ²⁹ Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapti Gaio, et Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. ³⁰ Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. ³¹ Quidam autem et de Asiæ principibus, qui erant amici eius, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum: ³² alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa: et plures nesciebant qua ex causa convenissent. ³³ De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. ³⁴ Quem ut cognoverunt Iudæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. ³⁵ Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ. Iovisque prolis? ³⁶ Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, et nihil temere agere. ³⁷ Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram. ³⁸ Quod si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses agantur, et proconsules sunt, accusent invicem. ³⁹ Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima Ecclesia

per 3 menses in synagoga.

per biennium in schola Tyranni disputat.

mirabilia efficit,

dum exorcistæ Iudæi a dæmonio vulnerantur.

quare multi territi magicos actus confitentur ac libros comburant;

Paulus ad tempus in Asia remanere volens

propter tumultum Ephesiorum

poterit absolvi. ⁴⁰ Nam et periclitamur argui seditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

in Macedo-
niam profi-
ciscitur.

20. ¹ Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est ut iret in Macedoniam.

16. Ultimi labores apostolici, 20, 2—38.

Ecclesias
Macedoniae
et Achaiae
visitat,

² Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam: ³ ubi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Iudæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam. ⁴ Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Beræensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, et Secundus, et Gaius Derbeus, et Timotheus: Asiani vero Tychicus, et Trophimus.

cum Luca
Troadem
navigat.

⁵ Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade: ⁶ nos vero navigavimus post dies Azymorum a Philippis, et venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

ubi diu
disputat et
Eutychem
suscitat.

⁷ Una autem Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in medium noctem. ⁸ Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. ⁹ Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychem super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, et sublatus est mortuus. ¹⁰ Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum: et complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. ¹¹ Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est. ¹² Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime.

Miletum
profici-
scitur,

¹³ Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. ¹⁴ Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen. ¹⁵ Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, et alia applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum. ¹⁶ proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, nequa mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Ierosolymis.

ubi labores
suos præte-
ritos com-
memorat,

¹⁷ A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Maiores natu Ecclesiæ. ¹⁸ Qui cum venissent ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim. ¹⁹ serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum: ²⁰ quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annuncierem vobis, et docerem vos publice, et per domos, ²¹ testificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. ²² Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi, ignorans: ²³ nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, et tribulationes Ierosolymis me manent. ²⁴ Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiores quam me, dummodo consummem cursum meum, et ministerium verbi, quod accepi a Domino Iesu, testificari Evangelium gratiæ Dei.

congregatos
contestatur,

²⁵ Et nunc ecce ego scio quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei. ²⁶ Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. ²⁷ Non enim subterfugi, quominus annuncierem omne consilium Dei vobis. ²⁸ Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. ²⁹ Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parentes gregi. ³⁰ Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. ³¹ Propter quod vigilate memoria retinentes: quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. ³² Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiæ ipsius, qui potens est

episcopis
vigilantiam
inculcat,

omnes Deo
commendat,

ædificare, et dare hereditatem in sanctificatis omnibus. ³³ Argentum, et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut ³⁴ ipsi scitis: quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. ³⁵ Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. ³⁶ Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. ³⁷ Magnus autem fletus factus est omnium: et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum, ³⁸ dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

abstinen-
tiam suam
iis pro-
ponit,

omnibus
vale dicit.

17. Iter in Ierusalem, 21, 1—16.

21. ¹ Cum autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Cœum, et sequenti die Rhodum, et inde Pataram. ² Et cum invenissemus navem transfretantem in Phœnicen, ascendentes navigavimus. ³ Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus.

Paulus
Tyrum
venit,

⁴ Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Ierosolymam. ⁵ Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus, et filiis usque foras civitatem: et positis genibus in littore, oravimus. ⁶ Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt in sua.

ubi a disci-
pulis
monetur,

⁷ Nos vero navigatione expleta a Tyro descendimus Ptolemaidam: et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. ⁸ Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, ⁹ qui erat unus de septem, mansimus apud eum. ⁹ Huic autem erant quattuor filiae virgines prophetantes.

Cæsaream
venit,

¹⁰ Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Iudæa propheta, nomine Agabus. ¹¹ Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: et alligans sibi pedes, et manus dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iudæi, et tradent in manus Gentium. ¹² Quod cum audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Ierosolymam. ¹³ Tunc respondit Paulus, et dixit: Quid facitis flentes, et affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. ¹⁴ Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

ubi Agabus
ei compre-
hensionem
prophetat,

¹⁵ Post dies autem istos præparati, ascendebarus in Ierusalem. ¹⁶ Venerunt autem et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitemur Mnasonem quendam Cyprium, antiquum discipulum.

ad omnia
paratus
Ierusalem
ascendit.

II. Captivitas Pauli apostoli, 21, 17—28, 31.

1. Consilium Iacobi et seniorum, 21, 17—26.

¹⁷ Et cum venissemus Ierosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

¹⁸ Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesque collecti sunt seniores. ¹⁹ Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

Paulus
libenter
excipitur,

²⁰ At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt, et omnes æmulatores sunt legis. ²¹ Audierunt autem de te quia discessionem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Iudæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. ²² Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse. ²³ Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quattuor, votum habentes super se. ²⁴ His assumptis, sanctifica te cum illis: et impende in illis aut radant capita: et scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. ²⁵ De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, quoniam nos scripsimus iudicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, et sanguine et suffocato, et fornicatione.

Iacobo et
senioribus
fructus
narrat,
consilium
eorum
fidele

20, 34 ^{a1} Cor 4, 12; 2 Thes 3, 8. — 21, 8 ^bSup 6, 5. — 24 ^cNm 6, 18; Sup 18, 18. — 25 ^dSup 15, 20. 29.

parens
sequitur.

²⁶ Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

2. Comprehensio Pauli, 21, 27—22, 29.

Ab Iudæis
e templo
trahitur.

²⁷ Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant, Iudæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et iniecerunt ei manus, clamantes: ²⁸ Viri Israelitæ, adiuvate: hic est homo, qui adversus populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum. ²⁹ Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus. ³⁰ Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: et statim clausæ sunt ianuæ.

a tribuno
cohortis
ligatur,

³¹ Quærentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Ierusalem. ³² Qui statim assumptis militibus, et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum. ³³ Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et iussit eum alligari catenis duabus: et interrogabat quis esset, et quid fecisset. ³⁴ Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit duci eum in castra. ³⁵ Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. ³⁶ Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum.

illo
permittente

³⁷ Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græce nosti? ³⁸ Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quattuor millia virorum sicariorum? ³⁹ Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Iudæus a Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

lingua
Hebræa.

⁴⁰ Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens:

contribuli-
bus,

22. ¹ Viri fratres, et patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

silentium
præstan-
tibus,

² Cum audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium.

suum remu-
lationem,

³ Et dicit: Ego sum vir Iudæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus iuxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut et vos omnes estis hodie: ⁴ a qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres. ⁵ sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes maiores natu, ⁶ a quibus et epistolas accipiens ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Ierusalem ut punirentur. ⁶ Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de cælo circumfulsit me lux copiosa: ⁷ et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris? ⁸ Ego autem respondi: Quis es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris.

miram
conversio-
nem,

⁹ Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt eius, qui loquebatur mecum. ¹⁰ Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: et ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere. ¹¹ Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum. ¹² Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Iudæis, ¹³ veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule frater respice. Et ego eadem hora respexi in eum. ¹⁴ At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem eius, et videres iustum, et audires vocem ex ore eius: ¹⁵ quia eris testis illius ad omnes homines eorum, quæ vidisti, et audisti. ¹⁶ Et nunc quid moraris? Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua invocato nomine ipsius. ¹⁷ Factum est autem revertenti mihi in Ierusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis, ¹⁸ et

adventum
Damascum,
sanationem
et baptis-
mum.

videre illum dicentem mihi: Festina, et exi velociter ex Ierusalem: quoniam non

divinam
revelatio-
nem narrat,

recipient testimonium tuum de me. ¹⁹ Et ego dixi: Domine ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, et cædens per synagogas eos, qui credebant in te: ²⁰ et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum. ²¹ Et dixit ad me: Vade quoniam ego in nationes longe mittam te.

²² Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam ^{ab his inter-} dicentes: Tolle de terra huiusmodi: non enim fas est cum vivere. ^{rumpitur,}

²³ Vociferantibus autem eis, et proicientibus vestimenta sua, et pulverem ^{a tribuno} iactantibus in aerem, ^{in castra} ^{inducitur,} ²⁴ iussit tribunus induci eum in castra, et flagellis cædi, et torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.

²⁵ Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum, et indemnatum licet vobis flagellare? ^{sed civis} ^{Romans} ^{non} ^{flagellatur.} ²⁶ Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, et nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est. ²⁷ Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. ²⁸ Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum. ²⁹ Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, et quia alligasset eum.

3. Paulus ante synedrium, 22, 30—23, 10.

³⁰ Postera autem die volens scire diligentius qua ex causa accusaretur a Iudæis, solvit eum, et iussit sacerdotes convenire, et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos. ^{A tribuno} ^{sistitur} ^{synedrio,}

^{23.} ¹ Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem. ^{quod} ^{alloquitur,}

² Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os eius. ³ Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundum legem, et contra legem iubes me percuti? ⁴ Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis? ⁵ Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: «Principem populi tui non maledices. ^{iudicem} ^{iniquum} ^{inerepat,}

⁶ Sciens autem Paulus quia una pars esset Sadducæorum, et altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe et resurrectione mortuorum ego iudicor. ^{pharisæum} ^{se proitens}

⁷ Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, et Sadducæos, et soluta est multitudo. ⁸ «Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisei autem utraque confitentur. ⁹ Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus? ^{magnum} ^{dissen-} ^{sionem} ^{excitat,}

¹⁰ Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerneretur Paulus ab ipsis, iussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra. ^{in castra} ^{deducitur.}

4. Coniuratio Iudæorum quorundam, 23, 11—22.

¹¹ Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Ierusalem, sic te oportet et Romæ testificari. ^{Dominus} ^{apostolum} ^{confirmat,}

¹² Facta autem die collegerunt se quidam ex Iudæis, et doverunt se dicentes, neque manducatuos, neque bibituos donec occiderent Paulum. ¹³ Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant: ¹⁴ qui accesserunt ad principes sacerdotum, et seniores, et dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustatuos, donec occidamus Paulum. ¹⁵ Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum. <sup>coniu-
rati
eum inter-
ficere vo-
lunt,</sup>

¹⁶ Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra. ^{quorum} ^{insidiæ tri-} ^{buno mani-} ^{festantur.} ¹⁷ Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait:

19 aSup 8, 3. — 20 bSup 7, 58. — 23, 5 cEx 22, 28. — 6 dPhil 3, 5. — 8 eMt 22, 23.

Adolescentem hunc perduc ad tribunal, habet enim aliquid indicare illi. ¹⁸ Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunal, et ait: Vincet Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. ¹⁹ Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi? ²⁰ Ille autem dixit: Iudæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: ²¹ tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere donec interficiant eum: et nunc parati sunt, expectantes promissum tuum. ²² Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

5. Paulus Cæsaream missus, 23, 23—35.

²³ Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos ut eant usque Cæsaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos a tertia hora noctis: ²⁴ et iumenta præparate ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem, (²⁵ Timuit enim ne forte raperent eum Iudæi, et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) ²⁶ scribens epistolam continentem hæc: CLAUDIUS Lysias optimo Præsidi, Felici salutem. ²⁷ Virum hunc comprehensum a Iudæis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est: ²⁸ Volensque scire causam, quam obiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. ²⁹ Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. ³⁰ Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te: denuncians et accusatoribus ut dicant apud te, Vale.

³¹ Milites ergo secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. ³² Et postera die dimissis equitibus ut eum eo irent, reversi sunt ad castra.

³³ Qui cum venissent Cæsaream, et tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum et Paulum. ³⁴ Cum legisset autem, et interrogasset de qua provincia esset: et cognoscens quia de Cilicia, ³⁵ Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Iussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

6. Paulus coram Felice se defendens, 24, 1—22.

^{24.} ¹ Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum. ² Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam; ³ semper et ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione. ⁴ Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua elementia. ⁵ Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones omnibus Iudæis in universo orbe, et auctorem seditionis sectæ Nazarenorum: ⁶ qui etiam templum violare conatus est, quem et apprehensum volumus secundum legem nostram iudicare. ⁷ Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, ⁸ iubens accusatores eius ad te venire: a quo poteris ipse iudicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. ⁹ Adiecerunt autem et Iudæi, dicentes hæc ita se habere.

¹⁰ Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præsidi dicere) Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. ¹¹ Potes enim cognoscere quia non plus sunt mihi dies quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Ierusalem: ¹² et neque in templo invenerunt me eum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, ¹³ neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. ¹⁴ Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, et Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege, et Prophetis scripta sunt: ¹⁵ spem habens in Deum, quam et hi ipsi expectant, resurrectionem futuram iustorum, et iniquorum. ¹⁶ In hoc et ipse studeo sine offendiulo conscientiam habere ad Deum, et ad homines

Cum
militibus
prædiariis
et epistola

Cæsaream
ducitur

ac præsidem
traditur.

Ad accusa-
tiones
Iudæorum

Paulus
respondet,

semper. ¹⁷ Post annos autem plures eleemosynas facturum in gentem meam, veni, et oblationes, et vota. ¹⁸ in quibus invenerunt me purificatum in templo: non cum turba, neque cum tumultu. ¹⁹ Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, et accusare siquid haberent adversum me: ²⁰ aut hi ipsi dicant siquid invenerunt in me iniquitatis cum stem in concilio, ²¹ nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: ^b Quoniam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie a vobis.

²² Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum Tribunus

præses
iudicium
differt.

7. Biennis captivitas Cæsariensis, 24, 23—27.

²³ Iussitque Centurioni custodire eum, et habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

In custodia
soluta

²⁴ Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, vocavit Paulum, et audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Iesum. ²⁵ Disputante autem illo de iustitia, et castitate, et de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te: ²⁶ simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

præsidem
iniustum
et lascivum
terret,

²⁷ Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

per
biennium
manet.

8. Paulus a Festo ad Cæsarem appellans, 25, 1—12.

^{25.} ¹ Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Ierosolymam a Cæsarea. ² Adieruntque eum principes sacerdotum, et primi Iudæorum adversus Paulum: et rogabant eum, ³ postulantes gratiam adversus eum, ut iuberet perducere eum in Ierusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via. ⁴ Festus autem respondit servari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum. ⁵ Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

Præses
accusatores
Pauli
Cæsarem
citat,

⁶ Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, et altera die sedit pro tribunali, et iussit Paulum adduci. ⁷ Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Ierosolyma descenderant Iudæi, multas, et graves causas obiiicientes, quas non poterant probare, ⁸ Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

ubi
apostolus
se defendit

⁹ Festus autem volens gratiam præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit: Vis Ierosolymam ascendere, et ibi de his iudicari apud me? ¹⁰ Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet iudicari: Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti. ¹¹ Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. ¹² Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.

et Cæsarem
appellat.

9. Paulus coram Agrippa II. se defendens, 25, 13—26, 32.

¹³ Et cum dies aliquot transacti essent: Agrippa rex, et Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum. ¹⁴ Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus, ¹⁵ de quo cum essem Ierosolymis, adierunt me principes sacerdotum, et seniores Iudæorum, postulantes adversus illum damnationem. ¹⁶ Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem prius quam is, qui accusatur, præsentis habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad ablucenda crimina. ¹⁷ Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali. iussi adduci virum. ¹⁸ De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum: ¹⁹ Quæstiones vero quasdam de sua

Festus
Agrippæ
causam
Pauli
exponit,

superstitione habebant adversus eum, et de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere. ²⁰ Hæsitans autem ego de huiusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Ierosolymam, et ibi iudicari de istis. ²¹ Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, iussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem. ²² Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

vinctum
in audi-
torium
adducit,
rationem
indicans:

²³ Altera autem die cum venisset Agrippa, et Bernice cum multa ambitione, et introissent in auditorium cum tribunis, et viris principalibus civitatis, iubente Festo, adductus est Paulus. ²⁴ Et dicit Festus: Agrippa rex, et omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Iudæorum interpellavit me Ierosolymis, petentes et acclamantes non oportere eum vivere amplius. ²⁵ Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, iudicavi mittere. ²⁶ De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maxime ad te rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam. ²⁷ Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, et causas eius non significare.

apostolus,

^{26.} ¹ Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cepit rationem reddere.

Agrippæ
benevolenti-
am
captans,

² De omnibus, quibus accusor a Iudæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie, ³ maxime te sciente omnia, et quæ apud Iudæos sunt consuetudines, et quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias. ⁴ Et quidem vitam meam a iuventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosolymis, noverunt omnes Iudæi: ⁵ præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus. ⁶ Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repositionis facta est a Deo, sto iudicio subiectus: ⁷ in quam duodecim tribus nostræ nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Iudæis, rex. ⁸ Quid incredibile indicatur apud vos, si Deus mortuos suscitatur? ⁹ Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere. ¹⁰ aquod et feci Ierosolymis, et multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta: et cum occiderentur, detuli sententiam. ¹¹ Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: et amplius insaniens in eos, persequabar usque in exterar civitates. ¹² In quibus ^bdum irem Damascum cum potestate, et permissu principum sacerdotum, ¹³ die media in via, vidi, rex, de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et eos, qui mecum simul erant. ¹⁴ Omnesque nos cum decidissemus in terram, audiavi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare. ¹⁵ Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. ¹⁶ Sed exurge, et sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, et testem eorum, quæ vidisti, et eorum, quibus apparebo tibi, ¹⁷ eripiens te de populo, et gentibus, in quas nunc ego mitto te, ¹⁸ aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos per fidem, quæ est in me. ¹⁹ Unde rex Agrippa, non fui incredulus cælesti visioni: ²⁰ ^csed his, qui sunt Damasci primum, et Ierosolymis, et in omnem regionem Iudææ, et Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. ²¹ Hac ex causa me Iudæi, cum essem in templo, ^dcomprehensum tentabant interficere. ²² Auxilio autem adiutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque maiori, nihil extra dicens quam ea, quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, et Moyses, ²³ si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, et Gentibus.

atque
miram con-
versationem,

causam
odii
Iudæorum
enarrat,

a Festo
inter-
pellatur,

²¹ Hæc loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt. ²⁵ Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis, et sobrietatis verba loquor. ²⁶ Scit enim de his rex,

ad quem et constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

²⁷ Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. ²⁸ Agrippa autem ad Paulum: Agrippam interrogat, In modico suades me Christianum fieri. ²⁹ Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

³⁰ Et exurrexit rex, et præses, et Bernice, et qui assidebant eis. ³¹ Et cum innocens declaratur. secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste. ³² Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

10. Navigatio usque Melitam, 27, 1—44.

27. ¹ Ut autem indicatum est navigare eum in Italiam, et tradi Paulum A Cæsarea usque Sidonem, cum reliquis custodiis centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ, ² ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. ³ Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Iulius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere.

⁴ Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. ⁵ Et pelagus Ciliciæ, et Pamphyliae navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ: ⁶ et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

⁷ Et cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ iuxta Salmonem: ⁸ et vix iuxta navigantes, venimus in locum quendam, qui vocatur Boniportus, cui iuxta erat civitas Thalassa.

⁹ Multo autem tempore peracto, et cum iam non esset tuta navigatio, eo quod et ieiunium iam præterisset, consolabatur eos Paulus. ¹⁰ dicens eis: Viri, video quoniam cum iniuria, et multo damno non solum oneris, et navis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse navigatio. ¹¹ Centurio autem gubernatori et naclero magis credebat, quam his, quæ a Paulo dicebantur. ¹² Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicen, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, et ad Corum. ¹³ Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

¹⁴ Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquo. ¹⁵ Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. ¹⁶ In insulam autem quandam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham. ¹⁷ Qua sublata, adiutoris utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur. ¹⁸ Valida autem nobis tempestate iactatis, sequenti die iactum fecerunt: ¹⁹ et tertia die suis manibus armamenta navis proiecerunt. ²⁰ Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exigua imminente, iam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

²¹ Et cum multa ieiunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere iniuriam hanc, et iacturam. ²² Et nunc suadeo vobis bono animo esse. amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis. ²³ Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius sum ego, et cui deservio, ²⁴ dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: et ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum. ²⁵ Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi. ²⁶ In insulam autem quandam oportet nos devenire.

²⁷ Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria insula appropinquantes in navi detinet, circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.

²⁸ Qui et summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: et pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim. ²⁹ Timentes autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quattuor, optabant diem fieri. ³⁰ Nautis vero quærentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent a prora anchoras extendere, ³¹ dixit Paulus Centurioni, et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. ³² Tunc absciderunt milites funes scaphæ, et passi sunt eam excidere.

³³ Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes. ³⁴ Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit. ³⁵ Et cum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: et cum fregisset, coepit manducare. ³⁶ Animæquiores autem facti omnes, et ipsi sumpserunt cibum. ³⁷ Erant vero universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex. ³⁸ Et satiati cibo alleviabant navem, iactantes triticum in mare.

³⁹ Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum vero quendam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, eicere navem.

⁴⁰ Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes iuncturas gubernaculorum: et levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus.

⁴¹ Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris.

⁴² Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent: nequis cum enatasset, effugeret. ⁴³ Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: iussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, et evadere, et ad terram exire: ⁴⁴ et ceteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

11. Miracula Melitæ patrata, 28, 1—10.

28. ¹ Et cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis. ² Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, et frigus.

³ Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum eius.

⁴ Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu eius, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere.

⁵ Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. ⁶ At illi existimabant eum in tumorem convertendum, et subito casurum, et mori. Diu autem illis expectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum.

⁷ In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. ⁸ Contigit autem, patrem Publii febris, et dysenteria vexatum iacere. Ad quem Paulus intravit: et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum.

⁹ Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur: ¹⁰ qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

12. Iter usque Romam, 28, 11—15.

¹¹ Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiamaverat, cui erat insigne Castorum. ¹² Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

¹³ Inde circumlegentes devenimus Rhegium: et post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos; ¹⁴ ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: et sic venimus Romam.

¹⁵ Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum. ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

verbo et
exemplo
ad man-
ducandum
invitat,

qui omnes
e naufragio
servantur,

captivis
non
exceptis.

Inter
barbaros
humanos

Paulus
a vipera
nihil mali
patitur,

patrem
principis
insulæ

et reliquos
ægroto-
sanat.

Navigant
Syracusam,

Rhegium et
Puteolos,

veniunt ad
Appii forum
ac tres
Tabernas.

13. Biennis captivitas Romana, 28, 16—31.

¹⁶ Cum autem venissemus Roman, permissum est Paulo manere sibimet cum In custodia militari custodiende se milite.

¹⁷ Post tertium autem diem convocavit primos Iudæorum. Cumque convenissent, Paulus Iudæis convocatis causam suam exponit, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinetus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum, ¹⁸ qui cum interrogacionem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me. ¹⁹ Contradicientibus autem Iudæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. ²⁰ Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, et alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum.

²¹ At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Iudæa, neque adveniens aliquis fratrum nunciavit, aut locutus est quid de te malum. ²² Rogamus autem a te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei qui doctrinas Christianas audire volunt, contradicatur.

²³ Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, a pertinacibus ad gentes convertitur, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex Lege Moysi, et Prophetis a mane usque ad vesperam. ²⁴ Et quidam credebant his, quæ dicebantur: quidam vero non credebant. ²⁵ Cumque invicem non essent consentientes, discedebant dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad Patres nostros, ²⁶ dicens: ^aVade ad populum istum, et dic ad eos:

Aure audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non perspicietis. ²⁷ Incrassatum est enim cor populi huius. et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos.

²⁸ Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient. ²⁹ Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se quæstionem.

³⁰ Mansit autem biennio toto in suo conducto: et suscipiebat omnes, qui biennio toto regnum Dei prædicans. ingrediebantur ad eum, ³¹ prædicans regnum Dei, et docens quæ sunt de Domino Iesu Christo cum omni fiducia, sine prohibitione.

28, 26 ^aIs 6, 9; Mt 13, 14; Mc 4, 12; Lc 8, 10; Io 12, 40; Rom 11, 8.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

Exordium, 1, 1—17.

Salutatio
apostolica,

1. ¹ Paulus, servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, ² segregatus in Evangelium Dei, ³ quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, ⁴ qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri: ⁵ per quem accepimus gratiam, et Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine eius, ⁶ in quibus estis et vos vocati Iesu Christi: ⁷ omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

gratiarum
actio et
captatio
benevolen-
tiæ.

⁸ Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. ⁹ Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio ¹⁰ semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. ¹¹ Desidero enim videre vos: ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos: ¹² id est, simul consolari in vobis per eam, quæ invicem est, fidem vestram, atque meam. ¹³ Nolo autem vos ignorare fratres: quia sæpe proposui venire ad vos, (et prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus. ¹⁴ Græcis ac Barbaris, sapientibus, et insipientibus debitor sum: ¹⁵ ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romæ estis, evangelizare.

propositio.

¹⁶ Non enim erubescio Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, et Græco. ¹⁷ Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: ¹⁸ Iustus autem ex fide vivit.

PARS PRIOR.

De theoretica fide evangelica. 1, 18—11, 36.

I. In evangelio iustitia Dei revelatur, 1, 18—4, 25.

1. Iustitia Dei non ex philosophia venit, 1, 18—32.

Gentium
culpa

¹⁸ Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, et iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent: ¹⁹ quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. ²⁰ Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, et divinitas: ita ut sint inexcusabiles. ²¹ Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum: ²² dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. ²³ Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et voluerunt, et quadrupedum, et serpentium.

et pœna
hoc ostendit.

²⁴ Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis: ²⁵ qui commutaverunt veritatem

Dei in mendacium: et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. ²⁶ Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam. ²⁷ Similiter autem et masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. ²⁸ Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: ut faciant ea, quæ non conveniunt, ²⁹ repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurriones, ³⁰ detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, ³¹ insipientes, incompressos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. ³² Qui cum iustitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

2. Iustitia Dei non ex lege venit, 2, 1—3, 20.

2. ¹ Propter quod inexcusabilis es o homo omnis, qui iudicas. ^aIn quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. ² Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt. ³ Existimas autem hoc o homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? ⁴ An divitias bonitatis eius, et patientiæ, et longanimitatis contemnīs? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ⁵ Secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis iusti iudicii Dei, ⁶ qui reddet unicuique secundum opera eius: ⁷ iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam: ⁸ iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, et indignatio.

⁹ Tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, et Græci: ¹⁰ gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Iudæo primum, et Græco: ¹¹ non enim est acceptio personarum apud Deum. ¹² Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur: ¹³ Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. ¹⁴ Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: ¹⁵ qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, ¹⁶ in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Iesum Christum.

¹⁷ Si autem tu Iudæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, ¹⁸ et nosti voluntatem eius, et probas utiliora, instructus per legem, ¹⁹ confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, ²⁰ eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ, et veritatis in lege. ²¹ Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: ²² qui dicis non mœchandam, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: ²³ qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. (²⁴ Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

²⁵ Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. ²⁶ Si igitur præputium iustitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? ²⁷ et iudicabit id, quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram, et circumcisionem prævaricator legis es? ²⁸ Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: ²⁹ sed qui in abscondito, Iudæus est: et circumcisio cordis in spiritu, non littera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Iudæi
de gentibus
iudicantes,
sed eadem
agentes
inexcusabi-
les sunt,

immo
severius
iudicabun-
tur quam
gentes,

quia altiore
scientia
magis
culpabiles
fiunt;

circumcisio
sine ob-
servatione
legis non
prodest,

qua
assertione
privilegia
Iudaeorum
non
regantur.

3. ¹ Quid ergo amplius Iudæo est? aut quæ utilitas circumcisionis? ² Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei. ³ quid enim si quidam illorum non crediderunt? ⁴ Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. ⁵ Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est:

⁶ Ut iustificeris in sermonibus tuis: et vincas cum iudicaris.

⁷ Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? (secundum hominem dico.) ⁸ Absit. alioquin quomodo indicabit Deus hunc mundum? ⁹ Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc et ego tamquam peccator iudicor? ¹⁰ et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio iusta est.

¹¹ Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. ¹² Causati enim sumus Iudæos, et ¹³ Græcos omnes sub peccato esse, ¹⁴ sicut scriptum est:

¹⁵ Quia non est iustus quisquam: ¹⁶ non est intelligens, non est requirens Deum. ¹⁷ Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum,

¹⁸ non est usque ad unum. ¹⁹ Sepulchrum patens est guttur eorum, ²⁰ linguis suis dolose agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum:

²¹ Quorum os maledictione, et amaritudine plenum est: ²² Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem:

²³ Contritio, et infelicitas in viis eorum: ²⁴ et viam pacis non cognoverunt: ²⁵ Non est timor Dei ante oculos eorum.

²⁶ Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo: ²⁷ quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

3. Iustitia Dei ex fide evangelica venit, 3, 21—4, 25.

Iustitia
omnibus
in Redemp-
torem
credentibus
gratis
conferitur.

²⁸ Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est: testificata a lege et Prophetis. ²⁹ Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, et super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio: ³⁰ Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. ³¹ Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, ³² quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum ³³ in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: ut sit ipse iustus, et iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

que iustitia
fidei Deo
digna est

³⁴ Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei. ³⁵ Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. ³⁶ An Iudæorum Deus tantum? nonne et Gentium? Immo et Gentium. ³⁷ quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem.

non
fœderi
contraria;

³⁸ Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

nam pater
Abraham
non
ex operibus,
sed ex fide
iustificatus
est.

4. ¹ Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? ² Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. ³ Quid enim dicit Scriptura? ⁴ Credidit Abraham Deo: et reputatum est illi ad iustitiam. ⁵ Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. ⁶ Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. ⁷ Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus:

⁸ Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

⁹ Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

3, 3 ^{a2} Tim 2, 13. — 1 ^{b1o} 3, 33. — ^cPs 115, 11. — ^dPs 50, 6. — 9 ^eGal 3, 22. — 10 ^fPs 13, 3. — 13 ^gPs 5, 11. — ^hPs 139, 4. — 14 ⁱPs 9, 7. — 15 ^kIs 59, 7; Pr 1, 16. — 18 ^lPs 35, 2. — 20 ^mGal 2, 16. — 4, 3 ⁿGn 15, 6; Gal 3, 6; Iac 2, 23. — 7 ^oPs 31, 1.

⁹ Beatitudo ergo hæc in circumcissione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. ¹⁰ Quomodo ergo reputata est? in circumcissione, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio. ¹¹ ^aEt signum accepit circumcissionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad iustitiam: ¹² et sit pater circumcissionis non iis tantum, qui sunt ex circumcissione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

non ex circumcissione, sed ex fide iustitiam accepit,

¹³ Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius ut heres esset mundi: sed per iustitiam fidei. ¹⁴ Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio. ¹⁵ Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex: nec prævaricatio. ¹⁶ Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum (¹⁷ sicut scriptum est: ^bQuia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt.

non per legem, sed per iustitiam fidei heres mundi est;

¹⁸ qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est ei: ^cSic erit semen tuum. ¹⁹ Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum: et emortuam vulvam Saræ: ²⁰ In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: ²¹ plenissime sciens quia quæcumque promisit, potens est et facere. ²² Ideo et reputatum est illi ad iustitiam.

iustificatio Abrahæ per fidem perfectam

²³ Non est autem scriptum tantum propter ipsum quia reputatum est illi ad iustitiam: ²⁴ sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum a mortuis, ²⁵ qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram.

ad institutionem nostram descripta est.

II. Evangelium est virtus in salutem, 5, 1—8, 39.

1. Bona nobis confert, 5, 1—11.

⁵. ¹ Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: ² ^dper quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. ³ Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus: ^escientes quod tribulatio patientiam operatur: ⁴ patientia autem probationem, probatio vero spem, ⁵ spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. ⁶ Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impiis mortuus est? ⁷ Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. ⁸ Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, ⁹ Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. ¹⁰ Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. ¹¹ Non solum autem: sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

Iustificati ex fide pacem ad Deum habemus ac gloriationem triplicem.

2. A peccato originali nos liberat, 5, 12—21.

¹² Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt: ¹³ Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. ¹⁴ Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. ¹⁵ Sed non sicut delictum, ita et donum. si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu

Per inobedientiam Adæ peccatores constituti sumus, per obedientiam Christi iusti constituimur.

¹¹ ^aGn 17, 10 s. — ¹⁷ ^bGn 17, 4. — ¹⁸ ^cGn 15, 5. — ⁵, 2 ^dEph 2, 18. — ³ ^eIac 1, 3. — ⁶ ^fHbr 9, 14; 1 Ptr 3, 18.

Christi in plures abundavit. ¹⁶ Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. nam iudicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. ¹⁷ Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum. ¹⁸ Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. ¹⁹ Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius obeditionem, iusti constituentur multi. ²⁰ Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. ²¹ ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita et gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

3. A peccato actuali nos liberat, 6, 1—23.

⁶ ¹ Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet? ² Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? ³ An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? ⁴ Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, vita et nos in novitate vitæ ambulemus. ⁵ Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul et resurrectionis erimus. ⁶ Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. ⁷ Qui enim mortuus est, iustificatus est a peccato. ⁸ Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: ⁹ scientes quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. ¹⁰ Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. ¹¹ Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro.

¹² Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis eius. ¹³ Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: et membra vestra arma iustitiæ Deo. ¹⁴ Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

¹⁵ Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. ¹⁶ Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis eius, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad iustitiam? ¹⁷ Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. ¹⁸ Liberati autem a peccato, servi facti estis iustitiæ. ¹⁹ Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiæ in sanctificationem. ²⁰ Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. ²¹ Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. ²² Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. ²³ Stipendium enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

4. A servitute legis nos liberat, 7, 1—25.

⁷ ¹ An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit? ² Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est a lege viri. ³ Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est a lege viri: ut non sit adultera si fuerit cum alio viro. ⁴ Itaque fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. ⁵ Cum enim essemus in carne, passionem

⁶ ¹ Gal 3, 27; Col 2, 12. — ² Eph 4, 23; Hbr 12, 1; 1 Ptr 2, 1. — ¹⁶ cIo 8, 34; 2 Ptr 2, 19. — ⁷, 2 ⁴¹ Cor 7, 39.

peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. ⁶ nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ.

⁷ Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: ^aNon concupisces.

quæ
peccatum
prohibet,

⁸ Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. ⁹ Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. ¹⁰ Ego autem mortuus sum: et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. ¹¹ Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illud occidit. ¹² ^bItaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et iustum, et bonum. ¹³ Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

¹⁴ Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. ¹⁵ Quod enim operor, non intelligo, non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. ¹⁶ Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est. ¹⁷ Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. ¹⁸ Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adiacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. ¹⁹ Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. ²⁰ Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

sed homini
carnali

²¹ Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet: ²² condelector enim legi Dei secundum interiore hominem: ²³ video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. ²⁴ Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ²⁵ Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.

facultatem
implendi
præcepta
non dat.

5. A damnatione mortis nos liberat, 8, 1—39.

8. ¹ Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundum carnem ambulant. ² Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me a lege peccati et mortis. ³ Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne. ⁴ ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. ⁵ Qui enim secundum carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt. qui vero secundum spiritum sunt: quæ sunt spiritus, sentiunt. ⁶ Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita, et pax. ⁷ quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta: nec enim potest. ⁸ Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. ⁹ Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem Spiritum Christi non habet: hic non est eius. ¹⁰ Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter iustificationem. ¹¹ Quod si Spiritus eius, qui suscitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis.

Baptizati
vivere
possumus

¹² Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. ¹³ Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. ¹⁴ Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. ¹⁵ ^cNon enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). ¹⁶ Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei. ¹⁷ Si autem filii, et heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

vita gratiæ
acceptæ

ac vita
gloriae tu-
turae.

¹⁸ Existimo enim quod non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. ¹⁹ Nam expectatio creaturae, revelationem filiorum Dei expectat. ²⁰ Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: ²¹ quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei. ²² Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc. ²³ Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes: et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. ²⁴ Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quae videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? ²⁵ Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

a Spiritu
sancto
adiuti,

²⁶ Similiter autem et Spiritus adiuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. ²⁷ Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis. ²⁸ Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. ²⁹ Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. ³⁰ Quos autem praedestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et iustificavit: quos autem iustificavit, illos et glorificavit.

a Patre
Filioque
dilecti.

³¹ Quid ergo dicemus ad haec? si Deus pro nobis, quis contra nos? ³² Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quo modo non etiam cum illo omnia nobis donavit? ³³ Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui iustificat, ³⁴ quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. ³⁵ Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? ³⁶ (sicut scriptum est: ^aQuia propter te mortificamur tota die: aestimati sumus sicut oves occisionis.)

³⁷ Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. ³⁸ Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, ³⁹ neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro.

III. Evangelium est virtus Dei omni credenti, 9, 1—11, 36.

1. Electi a Deo ad salutem perveniunt, 9, 1—29.

Paulus,
dolens
quod Iudaei
ad salutem
non perve-
nerint,
docet:

^{9, 1} Veritatem dico in Christo, non mentior: testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: ² quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. ³ ^bOptabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, ⁴ qui sunt Israelitae, quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa: ⁵ quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

salutem
non omni-
bus, sed
electis filijs
Istae chari-
tatem pro-
missam,

⁶ Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitae: ⁷ neque qui semen sunt Abraham, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen: ⁸ id est, non qui filii carnis, hi filii Dei: sed ^aqui filii sunt promissionis, aestimantur in semine. ⁹ Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam: et erit Sarae filius. ¹⁰ Non solum autem illa: sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. ¹¹ Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni exissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) ¹² non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia maior serviet minori. ¹³ sicut scriptum est: ^bIacob dilexi, Esau autem odio habui.

hanc
electionem
Dei creatoris
non iniquam
esse,

¹⁴ Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit. ¹⁵ Moysi enim dicit: ^cMiserebor cuius misereor: et misericordiam praestabo cuius miserebor. ¹⁶ Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. ¹⁷ Dicit enim Scriptura

³⁶ ^aPs 43, 22. — ⁹, ³ ^bAct 9, 2; 1 Cor 15, 9. — ⁷ ^cGn 21, 12. — ⁸ ^dGal 4, 28. — ⁹ ^eGn 15, 10. — ¹⁰ ^fGn 25, 24. — ¹² ^gGn 25, 23. — ¹³ ^hMal 1, 2. — ¹⁵ ⁱEx 33, 19.

Pharaoni: «Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: et ut annuncietur nomen meum in universa terra. ¹⁸ Ergo cuius vult miseretur, et quem vult indurat. ¹⁹ Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim eius quis resistit? ²⁰ O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? ²¹ Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? ²¹ An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

²² Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, ^{vocationem gentium et exclusio-} sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum, ^{nem multorum} ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. ²⁴ Quos et vocavit nos non solum ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus, ^{Iudæorum prædictam esse.} ²⁵ sicut in Osee dicit:

«Vocabo non plebem meam, plebem meam: et non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.

²⁶ «Et erit: in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi.

²⁷ Isaias autem clamat pro Israel:

«Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquæ salvæ fient.

²⁸ Verbum enim consummans, et abbrevians in æquitate: quia verbum brevium faciet Dominus super terram:

²⁹ et sicut prædixit Isaias:

«Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuisset.

2. Increduli a salute promissa excluduntur, 9, 30—10, 21.

³⁰ Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem, quæ ex fide est. ³¹ Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non pervenit. ³² Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, ³³ sicut scriptum est: «Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali: et omnis, qui credit in eum, non confundetur.

Gentes propter fidem salvatæ, Iudæi propter incredulitatem relecti sunt,

10. ¹ Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. ² Testimonium enim perhibeo illis quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. ³ Ignorantes enim iustitiam Dei, et suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. ⁴ Finis enim legis, Christus, ad iustitiam omni credenti. ⁵ Moyses enim scripsit, quoniam iustitiam, quæ ex lege est, ^hqui fecerit homo, vivet in ea. ⁶ Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit: «Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere: ⁷ Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum a mortuis revocare. ⁸ Sed quid dicit Scriptura? ^kPrope est verbum in ore tuo, et in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus. ⁹ Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, et in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. ¹⁰ Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. ¹¹ Dicit enim Scriptura: «Omnis, qui credit in illum, non confundetur. ¹² Non enim est distinctio Iudæi, et Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum. ¹³ «Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

qui iustitiam fidei pro se ac gentibus prædictam culpabiliter ignorant

¹⁴ Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? ¹⁵ Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: «Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! ¹⁶ Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: «Domine quis credidit auditui nostro? ¹⁷ Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. ¹⁸ Sed dico: Numquid non audierunt? ^pEt quidem

atque evangelio prædicato et a gentibus intellectu pertinaciter contradicunt.

in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.

¹⁷ aEx 9, 16. — ²⁰ bSap 15, 7; Is 45, 9; Ir 18, 6. — ²⁵ cOs 2, 24; 1 Ptr 2, 10. — ²⁶ dOs 1, 10. — ²⁷ eIs 10, 22. — ²⁹ fIs 1, 9. — ³³ gIs 8, 14; 28, 16; 1 Ptr 2, 7. — ¹⁰, 5 bLv 18, 5; Ez 20, 11. — ⁶ iDt 30, 12. — ⁸ kDt 30, 14. — ¹¹ lIs 28, 16. — ¹³ mIoel 2, 32; Act 2, 21. — ¹⁵ nIs 52, 7; Nah 1, 15. — ¹⁶ oIs 53, 1; Io 12, 38. — ¹⁸ pPs 18, 5.

¹⁹ Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: «Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam. ²⁰ Isaias autem audet, et dicit:

«Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.

²¹ Ad Israel autem dicit:

«Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.

3. Credentes salutem promissam consequuntur, 11, 1—36.

Electa pars
fidelis
Indæorum
salutem
consecuta
est.

11. ¹ Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Beniamin: ² Non repulit Deus plebem suam, quam præcivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? ³ «Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: et ego relictus sum solus, et quærun animam meam. ⁴ Sed quid dicit illi divinum responsum? «Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. ⁵ Sic ergo et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. ⁶ Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. ⁷ Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati sunt: ⁸ sicut scriptum est: «Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, et aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. ⁹ Et David dicit:

«Fiat mensa eorum in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis.

¹⁰ Obscurentur oculi eorum ne videant: et dorsum eorum semper incurva.

incredulitas
maioris par-
tis eorum,
gentibus
salutifica,
non
insanabilis
est.

¹¹ Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut eaderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos æmulentur. ¹² Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, et diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum? ¹³ Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, ¹⁴ si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis. ¹⁵ Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? ¹⁶ Quod si delibatio sancta est, et massa: et si radix sancta, et rami. ¹⁷ Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivæ factus es, ¹⁸ noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te. ¹⁹ Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar. ²⁰ Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. ²¹ Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat. ²² Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris. ²³ Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos. ²⁴ Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suæ olivæ?

post trans-
versionem
plenitudinis
gentium
omnis
Israel
per fidem
salvus fiet.

²⁵ Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: (ut non sitis vobisipsi sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, ²⁶ et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est:

«Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Iacob.

²⁷ Et hoc illis a me testamentum: cum abstulero peccata eorum.

²⁸ Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimi propter patres. ²⁹ Sine poenitentia enim sunt dona, et vocatio Dei. ³⁰ Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum: ³¹ ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam: ut et ipsi misericordiam consequantur. ³² Conclusit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

³³ O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viæ eius!

iudicia Dei incomprehensibilia sunt.

³⁴ aQuis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius eius fuit?

³⁵ Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?

³⁶ Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen.

PARS ALTERA.

De practica fide evangelica, 12, 1—15, 13.

I. Generalia præcepta moralia, 12, 1—13, 14.

1. Officia erga Deum, 12, 1—8.

12. ¹ Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra ^bhostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

Quantum ad corpus et animam,

² Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta.

³ Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: ^aet unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. ⁴ Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ⁵ ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. ⁶ Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes: sive prophetiam secundum rationem fidei, ⁷ sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, ⁸ qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.

quantum ad dona gratiæ.

2. Officia erga proximum, 12, 9—13, 10.

⁹ Dilectio sine simulatione. «Odientes malum, adhærentes bono: ¹⁰ ^fCharitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes: ¹¹ Sollicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes: ¹² Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes: ¹³ Necessitatibus sanctorum communicantes: ^gHospitalitatem sectantes. ¹⁴ Benedicite persequentibus vos: benedicite, et nolite maledicere. ¹⁵ Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: ¹⁶ Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos: ¹⁷ Nulli malum pro malo reddentes: ^hprovidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. ¹⁸ ⁱSi fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: ¹⁹ ^kNon vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus. ²⁰ ^mSed

Quales actus interni et externi in vita privata exercendi sint,

si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi:

hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

²¹ Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

13. ¹ Omnis ⁿanima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. ² Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: ³ nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: et habebis laudem ex illa: ⁴ Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. ⁵ Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. ⁶ Ideo enim et tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. ⁷ ^oRed-

quare et quomodo potestatibus obediendum sit,

³⁴ ^aSap 9, 13; Is 40, 13; 1 Cor 2, 16. — ¹², ¹ ^bPhlp 4, 18. — ² ^cEph 5, 17; 1 Thes 4, 3. — ³ ^d1 Cor 12, 11; Eph 4, 7. — ⁹ ^eAm 5, 15. — ¹⁰ ^fEph 4, 3; 1 Ptr 2, 17. — ¹³ ^gHbr 13, 2; 1 Ptr 4, 9. — ¹⁷ ^h2 Cor 8, 21. — ¹⁸ ⁱHbr 12, 14. — ¹⁹ ^kSir 28, 1—3; Mt 5, 39. — ¹Dt 32, 35; Hbr 10, 30. — ²⁰ ^mPr 25, 21. — ¹³, ¹ ⁿSap 6, 4; 1 Ptr 2, 13. — ⁷ ^oMt 22, 21.

dite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

cur omnes diligendi sint.

⁸ Nemini quidquam debeatis: nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit. ⁹ Nam: ^aNon adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: ^bDiliges proximum tuum sicut teipsum. ¹⁰ Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

3. Officia erga nosmetipsos, 13, 11—14.

Exitis vitiis Iesum induamur.

¹¹ Et hoc scientes tempus: quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. ¹² Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. ¹³ Sicut in die honeste ambulemus: ^cnon in comessionibus, et ebrietatibus, non in eubilibus, et impudiciis, non in contentione, et æmulatione: ¹⁴ ^dsed induimini Dominum Iesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis.

II. Specialia præcepta moralia, 14, 1—15, 13.

1. Iudicia temeraria declinentur, 14, 1—12.

Infirmi non spernendi, infirmi non iudicandi,

^{14.} ¹ Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. ² Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet. ³ Is, qui manducat, non manducantem non spernat: et qui non manducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum assumpsit.

ob varias et gravissimas rationes.

⁴ ^eTu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum. ⁵ Nam alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet. ⁶ Qui sapit diem, Domino sapit: Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo. ⁷ Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. ⁸ Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. ⁹ In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit: ut et mortuorum et vivorum dominetur. ¹⁰ Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? ¹¹ Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. ¹¹ scriptum est enim:

^aVivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: et omnis lingua confitebitur Deo.

¹² Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

2. Scandalum pusillorum vitetur, 14, 13—23.

Ne frater contristetur.

¹³ Non ergo amplius invicem iudicemus: sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. ¹⁴ Seio, et confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. ¹⁵ Si enim propter cibum frater tuus contristatur: iam non secundum charitatem ambulas. ^bNoli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. ¹⁶ Non ergo blasphemetur bonum nostrum. ¹⁷ Non est enim regnum Dei esca, et potus: sed iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto: ¹⁸ qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus. ¹⁹ Itaque quæ pacis sunt, sectemur: et quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.

neve opus Dei destruat.

²⁰ Noli propter escam destruere opus Dei. ^comnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. ²¹ ^kBonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. ²² Tu fidem habes? penes teipsum habe coram Deo: Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat. ²³ Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

⁹ ^aEx 20, 14; Dt 5, 18. — ^bLv 19, 18; Mt 22, 39; Mc 12, 31; Gal 5, 14; Iac 2, 8. — ¹³ ^cLc 21, 34. — ¹⁴ ^dGal 5, 16; 1 Ptr 2, 11. — ¹⁴, ⁴ ^eIac 4, 13. — ¹⁰ ^f2 Cor 5, 10. — ¹¹ ^gIs 45, 23; Php 2, 10. — ¹⁵ ^h1 Cor 8, 11. — ²⁰ ⁱTit 1, 15. — ²¹ ^k1 Cor 8, 13.

3. Imbecillitates infirmorum sustineantur, 15, 1—13.

15. ¹ Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere. ² Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. ³ Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: ^aImproperia improperantium tibi ceciderunt super me. ⁴ Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus.

Omnes
exemplo
Christi
saluti pro-
ximorum
studeant,

⁵ Deus autem patientiæ, et solatii ^bdet vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum: ⁶ ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et patrem Domini nostri Iesu Christi. ⁷ Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. ⁸ Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum: ⁹ Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est:

perfecte
concordes
sint, quia
Christus
Iudæos et
gentes
assumpsit;

^cPropterea confitebor tibi in Gentibus Domine, et nomini tuo cantabo.

¹⁰ Et iterum dicit: Lætamini Gentes cum plebe eius. ¹¹ Et iterum:

^dLaudate omnes Gentes Dominum: et magnificate eum omnes populi.

¹² Et rursus Isaias ait:

^eErit radix Iesse, et qui exurget regere Gentes,
in eum Gentes sperabunt.

¹³ Deus autem spei repleat vos omni gaudio, et pace in credendo: ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

benedictio
apostolica.

Epilogus, 15, 14—16, 27.

1. Excusatio et propositum apostoli, 15, 14—33.

¹⁴ Certus sum autem fratres mei et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. ¹⁵ Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data est mihi a Deo, ¹⁶ ut sim minister Christi Iesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu sancto. ¹⁷ Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum. ¹⁸ Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo et factis: ¹⁹ in virtute signorum, et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: ita ut ab Ierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi. ²⁰ Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est:

Audacius
scripsit ut
doctor
gentium,

²¹ Quibus non est annunciatum de eo, videbunt: et qui non audierunt, intelligent.

²² Propter quod et impediēbar plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc. ²³ Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis: ²⁴ cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fructus fuero. ²⁵ Nunc igitur proficiscar in Ierusalem ministrare sanctis. ²⁶ Probaverunt enim Macedonia, et Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem. ²⁷ Placuit enim eis: et debitores sunt eorum. ²⁸ Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent et in carnalibus ministrare illis. ²⁸ Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam. ²⁹ Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam. ³⁰ Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, et per charitatem sancti Spiritus, ut adiuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, ³¹ ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Indæa, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Ierusalem sanctis, ³² ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum. ³³ Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

profecturus
est Ierosoly-
mam,
Romam, in
Hispaniam.

2. Commendatio et salutationes, 16, 1–24.

Phœbe com-
mendatur,

16. ¹ Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris: ² ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis: et assistatis ei in quocumque negotio vestri indigerit: etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

multi
a Paulo
nominatum
salutantur,

³ Salutate ^aPriscam, et Aquilam adiutores meos in Christo Iesu; (⁴ qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ ecclesiæ Gentium) ⁵ et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo. ⁶ Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis. ⁷ Salutate Andronicum, et Iuniam cognatos, et concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo. ⁸ Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. ⁹ Salutate Urbanum adiutorem nostrum in Christo Iesu, et Stachyn dilectum meum. ¹⁰ Salutate Apellen probum in Christo. ¹¹ Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino. ¹² Salutate Tryphænam, et Tryphosam: quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laboravit in Domino. ¹³ Salutate Rufum electum in Domino, et matrem eius, et meam. ¹⁴ Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen: et qui cum eis sunt, fratres. ¹⁵ Salutate Philologum, et Iuliam, Nereum, et sororem eius, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos. ¹⁶ Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

hæretici
vitentur,

¹⁷ Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis. ¹⁸ Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: et per dulces sermones, et benedictiones seducunt corda innocentium. ¹⁹ Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo. ²⁰ Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

Romani
ab aliis
salutantur.

²¹ ^bSalutat vos Timotheus adiutor meus, et Lucius, et Iason, et Sosipater cognati mei. ²² Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. ²³ Salutat vos Caius hospes meus, et universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, et Quartus, frater. ²⁴ Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

3. Doxologia magna, 16, 25–27.

Soli
potenti et
sapienti
Deo.

²⁵ Ei autem, qui potens est vos confirmare iuxta Evangelium meum, et prædicationem Iesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti, (²⁶ quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti, ²⁷ soli sapienti Deo, per Iesum Christum, cui honor, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

Exordium, 1, 1—9.

1. ¹ Paulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, et Sosthenes frater, ² Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro. ³ Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

Salutatio apostolica,

⁴ Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Iesu: ⁵ quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia: ⁶ sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: ⁷ ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Iesu Christi, ⁸ qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Iesu Christi. ⁹ ^aFidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi Domini nostri.

gratiarum actio.

PARS PRIOR.

Correctio morum malorum, 1, 10—6, 20.

I. Reprehensio contentions partium, 1, 10—4, 21.

1. Contentio uni baptismo contraria est, 1, 10—16.

¹⁰ Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi: ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia. ¹¹ Significatum est enim mihi de vobis fratres mei ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. ¹² Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem ^bApollo: ego vero Cephæ: ego autem Christi.

Schismata varia,

¹³ Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? ¹⁴ Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum, et Caium: ¹⁵ nequis dicat quod in nomine meo baptizati estis. ¹⁶ Baptizavi autem et Stephanæ domum: ceterum nescio si quem alium baptizaverim.

licet baptismus unus.

2. Contentio uni doctrinae contraria est, 1, 17—3, 4^a.

¹⁷ Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: ^anon in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. ¹⁸ Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, ^eDei virtus est. ¹⁹ Scriptum est enim:

Sapientia humana a Deo relecta,

^fPerdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. ^gUbi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor huius sæculi?

Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? ²¹ Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. ²² Quoniam et Iudæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt: ²³ nos autem prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ²⁴ ipsis autem vocatis Iudæis,

1, 9 ^{a1} Thes 5, 24. — 12 ^bAct 18, 24. — 14 ^cAct 18, 8. — 17 ^dInf 2, 1. 4; 2 Ptr 1, 16. — 18 ^eRom 1, 16. — 19 ^fIs 29, 14. — 20 ^gIs 33, 18.

atque Græcis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam: ²⁵ quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

stultitia
humana
autem
electa est.

²⁶ Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ²⁷ sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: ²⁸ et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ²⁹ ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. ³⁰ Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio: ³¹ ut quemadmodum scriptum est: ^bQui gloriatur, in Domino gloriatur.

ideo
prædicatio
Pauli non
in sapientia
humana
fuit:

2. ¹ Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. ² Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, et hunc crucifixum. ³ ^aEt ego in infirmitate, et timore, et tremore multo fui apud vos: ⁴ et sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, et virtutis: ⁵ ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

altæ
doctrinæ
revelatas
apostoli
spirituali-
bus, non
carnalibus
tradunt,

⁶ Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non huius sæculi, neque principum huius sæculi, qui destruuntur: ⁷ sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, ⁸ quam nemo principum huius sæculi cognovit: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. ⁹ Sed sicut scriptum est:

^fQuod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:

¹⁰ nobis autem revelavit Deus per spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. ¹¹ Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. ¹² Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis: ¹³ quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. ¹⁴ Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, et non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur. ¹⁵ Spiritualis autem iudicat omnia: et ipse a nemine iudicatur. ¹⁶ ^bQuis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

quare
Paulus
Corinthiis
carnalibus
res non
tradidit.

3. ¹ Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo, ² lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. ³ Cum enim sit inter vos zelus, et contentio: nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? ⁴ Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli. Alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis?

3. Contentio uni domino contraria est, 3, 4^b—4, 21.

Operarii
evangelici
ministri
Dei sunt,

Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? ⁵ Ministri eius, cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit. ⁶ Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. ⁷ Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus. ⁸ Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. ⁹ Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. ⁹ Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

implantes
vel super-
ædificantes,

¹⁰ Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. ¹¹ Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. ¹² Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, ¹³ uniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revela-

³⁰ a 1r 23, 5. — ³¹ b 1r 9, 23 s.; 2 Cor 10, 17. — ², 1 cSup 1, 17. — ³ dAct 18, 1. — ⁴ e2 Ptr 1, 16. — ⁹ fIs 64, 4. — ¹³ e2 Ptr 1, 16. — ¹⁶ hSap 9, 13; Is 40, 13; Rom 11, 34. — ³, 8 iPs 61, 13; Gal 6, 5.

bitur: et uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. ¹⁴ Si cuius opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. ¹⁵ Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem. ¹⁶ Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? ¹⁷ Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. ^aTemplum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

¹⁸ Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. ¹⁹ Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: ^bComprehendam sapientes in astutia eorum. ²⁰ Et iterum:

in quibus
nemo
gloriatur;

• Dominus novit cogitationes sapientium quoniam vanæ sunt.

²¹ Nemo itaque gloriatur in hominibus. ²² Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt: ²³ vos autem Christi: Christus autem Dei.

4. ¹ Sic nos existimet homo aut ministros Christi: et dispensatores mysteriorum Dei. ² Hic iam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.

dispensa-
tores
mysterio-
rum sunt,
neque
iudicandi

³ Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. ⁴ Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. ⁵ Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus: qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo.

⁶ Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio.

neque con-
temnendi;

⁷ Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? ⁸ Iam saturati estis, iam divites facti estis: sine nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus. ⁹ Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus. ¹⁰ Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. ¹¹ Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus, ¹² et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustinemus: ¹³ blasphemamur, et obsecramus: tamquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

¹⁴ Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

apostolus
rogat,
ne hæc
monitiones
negligantur.

¹⁵ Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo: sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui. ¹⁶ Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi. ¹⁷ Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Iesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. ¹⁸ Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. ¹⁹ Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: et cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem. ²⁰ Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. ²¹ Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, et spiritu mansuetudinis?

II. Reprehensio vitiorum reliquorum, 5, 1—6, 20.

1. Tolerantiæ peccatorum nefastæ, 5, 1—13.

5. ¹ Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. ² Et vos inflati estis: et non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. ³ Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est, ⁴ in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu, ⁵ tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

* Incestus
vir tolera-
tus
excommu-
nicatur.

17 ^aInf 6, 19; 2 Cor 6, 16. — 19 ^bIob 5, 13. — 20 ^cPs 93, 11. — 4, 1 ^d2 Cor 6, 4. — 12 ^eAct 20, 34; 1 Thes 2, 9; 2 Thes 3, 8. — 5, 1 ^fLx 18, 7 s.: 20, 11. — 3 ^gCol 2, 5.

quia
modicum
fermentum
totam
massam
corrumpit.

⁶ Non est bona gloriatio vestra. ^aNescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? ⁷ Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. ⁸ Itaque epulemur: non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, et nequitiae: sed in azymis sinceritatis, et veritatis.

fratres
vitiosos
vitentur;

⁹ Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis. ¹⁰ non utique fornicariis huius mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. ¹¹ Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere. ¹² Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? ¹³ nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit.

conclusio.

Auferte malum ex vobisipsis.

2. Iudiciorum non decentium, 6, 1—11.

Apud
infideles
ne iudicio
contendant.

⁶. ¹ Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, iudicari apud iniquos, et non apud sanctos? ² An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? ³Nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis sæcularia? ⁴ Sæcularia igitur iudicia si habueritis: contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. ⁵ Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? ⁶ Sed frater cum fratre iudicio contendit: et hoc apud infideles?

omnem
iniustitiam
fugiant.

⁷ ^bIam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? ⁸ Sed vos iniuriam facitis, et fraudatis: et hoc fratribus. ⁹ An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, ¹⁰ neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. ¹¹ Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

3. Fornicationis non indifferentis, 6, 12—20.

Non pro
fornicatione
est corpus.

¹² Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. ¹³ Esca ventri, et venter escis: Deus autem et hunc, et has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino: et Dominus corpori. ¹⁴ Deus vero et Dominum suscitavit: et nos suscitabit per virtutem suam.

membrum
Christi
et templum
Spiritus
sancti.

¹⁵ Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. ¹⁶ An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? ^cErunt enim (inquit) duo in carne una. ¹⁷ Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. ¹⁸ Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. ¹⁹ An nescitis quoniam ^dmembra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? ²⁰ ^eEmpti enim estis pretio magno. Glorificate, et portate Deum in corpore vestro.

⁶ ^aGal 5, 9. — ⁶, ⁷ ^bMt 5, 39; Lc 6, 29; Rom 12, 17; 1 Thes 4, 6. — ¹⁶ ^cGn 2, 24; Mt 19, 5; Mc 10, 8; Eph 5, 31. — ¹⁹ ^dSup 3, 17; 2 Cor 6, 16. — ²⁰ ^eInf 7, 23; 1 Ptr 1, 18.

PARS ALTERA.

Enodatio quæstionum variarum, 7, 1—15, 58.

I. De statibus diversis, 7, 1—40.

1. De statu matrimoniali, 7, 1—16.

7. ¹ De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: ² propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat. ³ ^aUxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro. ⁴ Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. ⁵ Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. ⁶ Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. ⁷ Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic.

Usus
matrimonii
determinatur,

⁸ Dico autem non nuptis, et viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego. ⁹ Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.

caelibatus
et viduitas
commendantur;
matrimonia
fidelium
absolute,

¹⁰ Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: ¹¹ quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

¹² Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. ¹³ Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

ceterorum
relative
indissolubilia sunt.

¹⁴ sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. ¹⁵ Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi: in pace autem vocavit nos Deus. ¹⁶ Unde enim seis mulier, si virum salvum facies? aut unde seis vir, si mulierem salvam facies?

2. De stabilitate statuum, 7, 17—24.

¹⁷ nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

In statu
suo
permaneant:

¹⁸ Circumcisis aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. ¹⁹ Circumcisio nihil est, et præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei. ²⁰ ^aUnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

circumcisis
et præputiatus

²¹ Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed et si potes fieri liber, magis utere. ²² Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. ²³ ^aPretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

atque etiam
servus.

²⁴ Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

3. De statu virginali et viduali, 7, 25—40.

²⁵ De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. ²⁶ Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. ²⁷ Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. ²⁸ Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. ²⁹ Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint: ³⁰ et qui flent, tamquam non flentes: et qui gaudent, tamquam non gaudentes: et qui emunt, tamquam non possidentes: ³¹ et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura huius

Apostolus
statui ma-
trimoniali
præfert tam
virginalem

mundi. ³² Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. ³³ Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. ³⁴ Et mulier innupta, et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit saneta corpore, et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. ³⁵ Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis iniiciam, sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. ³⁶ Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat. ³⁷ Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc iudicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. ³⁸ Igitur et qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: et qui non iungit, melius facit.

quam
vidualem
statum.

³⁹ aMulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit. quod si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino. ⁴⁰ Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam.

II. De idolothytis, 8, 1—11, 1.

1. Diffusior tractatio theoretica, 8, 1—10, 14.

Esus ido-
lothytorum
firmis in
fide licitus,
infirmis
vero
illicitus est,

8. ¹ De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat. ² Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. ³ Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. ⁴ De eseis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus. ⁵ Nam etsi sunt qui dicantur dii sive in cælo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi:) ⁶ nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum: et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. ⁷ Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: et conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur.

at firmi
quoque,
si infirmi
scandali-
zantur, esu
abstineant,

⁸ Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus. ⁹ Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. ¹⁰ Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia eius, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? ¹¹ bEt peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? ¹² Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. ¹³ cQuapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizen.

eruditi
ex-implo
apostoli
sui,

9. ¹ Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? ² Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino. ³ mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.

qui iure
victus ab
ecclesiis
accipiendi

⁴ Numquid non habemus potestatem manducandi, et bibendi? ⁵ Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi sicut et ceteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas? ⁶ Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? ⁷ Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat? ⁸ Numquid secundum hominem hæc dico? An et lex hæc non dicit? ⁹ Scriptum est enim in lege Moysi: aNon alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? ¹⁰ An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. quoniam debet in spe qui arat, arare: et qui triturat, in spe fructus percipiendi. ¹¹ cSi nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? ¹² Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus

³⁹ aRom 7, 2. — 8, 11 bRom 14, 15. — ¹³ cRom 14, 21. — 9, 9 dDt 25, 4; 1 Tim 5, 18. — 11 eRom 15, 27.

hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi. ¹³ ^aNescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: et qui altari deserviunt, cum altari participant? ¹⁴ Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.

¹⁵ Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. ¹⁶ Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: vae enim mihi est, si non evangelizavero. ¹⁷ Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitatus, dispensatio mihi credita est. ¹⁸ Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.

¹⁹ Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrificerem. ²⁰ Et factus sum Iudæis tamquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer. ²¹ iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrificerem. iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrificerem eos, qui sine lege erant. ²² Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrificerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. ²³ Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps eius efficiar.

²⁴ Nescitis quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis. ²⁵ Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere, et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. ²⁶ Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: ²⁷ sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

10. ¹ Nolo enim vos ignorare fratres quoniam patres nostri omnes ^bsub nube fuerunt, et omnes ^cmare transierunt, ² et omnes in Moyse baptizati sunt in nube, et in mari: ³ ^det omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, ⁴ ^eet omnes eundem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus)

⁵ sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: ^fnam prostrati sunt in deserto. ⁶ Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, ^gsicut et illi concupierunt. ⁷ neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: ^hSedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. ⁸ neque fornicemur, ⁱsicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia. ⁹ Neque tentemus Christum: sicut ^kquidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. ¹⁰ ^lNeque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. ¹¹ Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

¹² Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. ¹³ Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere. ¹⁴ Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura:

2. Brevior tractatio practica, 10, 15—11, 1.

¹⁵ Ut prudentibus loquor, vos ipsi iudicate quod dico. ¹⁶ Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? ¹⁷ Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus. ¹⁸ Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, particeps sunt altaris?

¹⁹ Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum, sit aliquid? ²⁰ Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo

¹³ ^aDt 18, 1. — **10**, ¹ ^bEx 13, 21; Nm 9, 21. — ^cEx 14, 22. — ³ ^dEx 16, 15. — ⁴ ^eEx 17, 6; Nm 20, 10. — ⁵ ^fNm 26, 65. — ⁶ ^gPs 105, 14. — ⁷ ^hEx 32, 6. — ⁸ ⁱNm 25, 1. — ⁹ ^kNm 21, 5 s. — ¹⁰ ^lNm 11, 1; 14, 1.

non
utilitur,

sed
omnium
se servum
fecit

ob coronam
in corrup-
tam
abstinendo
accipien-
dam;

terrifi-
camento
Isra-
clitarum
beneficiis
cumula-
torum

sed
peccantium
et a Deo
punitorum,

idololatriam
fugiant.

Mensæ
Domini
participes

sacrificales
epulas
gentium
fugiant;

autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum: ²¹ non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum. ²² An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus?

idolothytis
autem
vesci
possunt.

²³ Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. ²³ Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. ²⁴ Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. ²⁵ Omne, quod in macello veniit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. ²⁶ Domini est terra, et plenitudo eius. ²⁷ Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

sine scan-
dalo
tamen infir-
morum;

²⁸ Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare propter illum, qui indicavit, et propter conscientiam: ²⁹ conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea indicatur ab aliena conscientia?

omnia in
gloriam
Dei faciant
ut Paulus.

³⁰ Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? ³¹ Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. ³² Sine offensione estote Iudæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei: ³³ sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis: ut salvi fiant. **11.** ¹ Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

III. De cultu religioso, 11, 2—14, 40.

1. De tegumento capitis mulierum, 11, 2—16.

Mulier
velato
capite
orare aut
prophetare
debet,

² Laudo autem vos fratres quod per omnia mei memores estis: et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. ³ Volo autem vos scire quod omnis viri caput, Christus est: caput autem mulieris, vir: caput vero Christi, Deus. ⁴ Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. ⁵ Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur. ⁶ Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

quod
historia
creationis,

⁷ Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. ⁸ Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. ⁹ Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. ¹⁰ Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos. ¹¹ Verumtamen neque vir sine muliere: neque mulier sine viro in Domino. ¹² Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

Ipsa natura
et con-
suetudo
docent.

¹³ Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? ¹⁴ Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi: ¹⁵ mulier vero si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. ¹⁶ Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

2. De legitima agaparum celebratione, 11, 17—34.

Caritatem
fraternam
in agapis
laudentes

¹⁷ Hoc autem præcipio: non laudans quod non in melius, sed in deterius convenitis. ¹⁸ Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, et ex parte credo. ¹⁹ Nam oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. ²⁰ Convenientibus ergo vobis in unum, iam non est Dominicam cœnam manducare. ²¹ Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit: alius autem ebrius est. ²² Numquid domos non habetis ad manducandum, et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

corpus et
sanguinem
Domini
amore
flagrantis

²³ Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem. ²⁴ et gratias agens fregit, et dixit: Accipite, et manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. ²⁵ Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. hoc facite quotiescumque bibetis, in

²² aSup 6, 12. — ²⁶ bPs 23, 1; Sir 17, 31. — ³¹ cCol 3, 17. — **11, 3** dEph 5, 23. — ⁹ eGn 2, 23. — ²⁴ fMt 26, 26; Mc 14, 22; Lc 22, 17.

meam commemorationem. ²⁶ Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

²⁷ ^aItaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis, et sanguinis Domini. ²⁸ ^bProbet autem seipsum homo: et sic de pane illo edat, et de calice bibat. ²⁹ Qui enim manducat, et bibit indigne, iudicium sibi manducat, et bibit: non diiudicans corpus Domini. ³⁰ Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. ³¹ Quod si nosmetipsos diiudicarem, non utique iudicaremur. ³² Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

indigne sumunt, ideoque castigantur;

³³ Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate. ³⁴ Si quis esurit, domi manducet: ut non in iudicium conveniatis. Cetera autem, cum venero, disponam.

ergo caritate fovemur aut.

3. De charismatibus in genere, 12, 1—31^a.

12. ¹ De spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres. ² Scitis quoniam cum Gentes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes. ³ Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.

Nota verorum charismatum est confessio Christi;

⁴ Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: ⁵ Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: ⁶ Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. ⁷ Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. ⁸ Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae: alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum: ⁹ alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: ¹⁰ alii operatio virtutum, alii prophetia. alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. ¹¹ ^aHæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

varie sunt gratiae, sed unus Spiritus eas distribuens,

¹² Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita et Christus. ¹³ Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: et omnes in uno Spiritu potati sumus.

in quo in unum corpus mysticum baptizati sumus;

¹⁴ Nam et corpus non est unum membrum, sed multa. ¹⁵ Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? ¹⁶ Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? ¹⁷ Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus?

ut in corpore humano diversa membra sunt,

¹⁸ Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

¹⁹ Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? ²⁰ Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. ²¹ Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii. ²² Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt: ²³ et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorum circumdamus: et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorum honestatem habent.

alterum alterius auxilio indigens,

²⁴ Honestas autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorum tribuendo honorem, ²⁵ ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra. ²⁶ Et si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

²⁷ Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro. ²⁸ ^eEt quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. ²⁹ Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? ³⁰ numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

sic in corpore Christi mystico Deus membra disposuit;

³¹ ^aEmulamini autem charismata meliora.

charismata meliora cupienda.

²⁷ ^aIo 6, 59. — ²⁸ ^{b2} Cor 13, 5. — ¹², ³ ^cMe 9, 38. — ¹¹ ^dRom 12, 3; Eph 4, 7. — ²⁸ ^eEph 4, 11.

4. De excellentia caritatis, 12, 31^b—13, 13.

Excellit. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.
 quia 13. ¹ Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam,
 charismata possessori non prosunt. factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. ² Et si habuero prophetiam,
 et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam: et si habuero omnem fidem ita
 ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. ³ Et si distribuero
 in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut
 ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.
 nisi 4 Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam,
 caritatem matrem virtutum habeat. non inflatur. ⁵ non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non
 cogitat malum. ⁶ non gaudet super iniquitate, congruet autem veritati: ⁷ omnia
 suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.
 quæ non peribit ut charismata, ⁸ Charitas numquam excedit: sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ ces-
 sabunt, sive scientia destruetur. ⁹ Ex parte enim cognoscimus, et ex parte pro-
 phetamus. ¹⁰ Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte
 est. ¹¹ Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam
 ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. ¹² Videmus
 nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex
 parte: tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.
 fide et spe maior est. ¹³ Nunc autem manent, fides, spes, charitas: tria hæc. maior autem horum
 est charitas.

5. De prophetia et dono linguarum in specie, 14, 1—40.

Paulus prophetiam proximis magis prodesse quam donum linguarum asserit. 14. ¹ Sectanini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophe-
 tetis. ² Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim
 audit. Spiritu autem loquitur mysteria. ³ nam qui prophetat, hominibus loquitur
 ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem. ⁴ Qui loquitur lingua,
 semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat. ⁵ Volo autem
 omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat,
 quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur ut Ecclesia ædificationem accipiat.
 6 Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens: quid vobis prodero, nisi
 vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?
 7 Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara: nisi
 distinctionem sonituum dederint, quomodo sciatur id, quod canitur, aut quod
 citharizatur? ⁸ Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?
 9 Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis: quomodo sciatur
 id, quod dicitur? eritis enim in aera loquentes. ¹⁰ Tam multa, utputa genera lin-
 guarum sunt in hoc mundo: et nihil sine voce est. ¹¹ Si ergo nesciero virtutem
 vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: et qui loquitur, mihi barbarus: ¹² Sic et vos,
 quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.
 13 Et ideo qui loquitur lingua: oret ut interpretetur. ¹⁴ Nam si orem lingua,
 spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. ¹⁵ Quid ergo est? Orabo spiritu,
 orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente. ¹⁶ Ceterum si benedixeris
 spiritui: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem?
 quoniam quid dicas, nescit. ¹⁷ nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non
 ædificatur. ¹⁸ Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. ¹⁹ Sed
 in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam: quam decem
 millia verborum in lingua.
 20 Fratres, nolite pueri effeci sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus
 autem perfecti estote. ²¹ In lege scriptum est:
 Quoniam in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic: et nec sic exaudient
 me, dicit Dominus.
 22 Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem
 non infidelibus, sed fidelibus. ²³ Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum,

et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent quod insanitis? ²⁴ Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: ²⁵ occulta cordis eius manifesta fiunt: et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quod vere Deus in vobis sit.

²⁶ Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. ²⁷ Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur. ²⁸ Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo. ²⁹ Prophetæ autem duo, aut tres dicant, et ceteri diiudicent. ³⁰ Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. ³¹ Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, et omnes exhortentur: ³² et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. ³³ Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

³⁴ Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit. ³⁵ Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. ³⁶ An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

³⁷ Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. ³⁸ Si quis autem ignorat, ignorabitur. ³⁹ Itaque fratres æmulamini prophetare: et loqui linguis nolite prohibere. ⁴⁰ Omnia autem honeste, et secundum ordinem fiant.

præcepta
sua pro
loquentibus
lingua et
prophetis

ac mulieri-
bus

divina
esse docet.

IV. De resurrectione mortuorum iustorum, 15, 1—58.

1. Veritas resurrectionis demonstratur, 15, 1—34.

¹⁵. ¹ Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, ² per quod et salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. ³ Tradidi enim vobis in primis quod et accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas: ⁴ et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas: ⁵ et quia visus est Cephæ, et post hoc undecim: ⁶ Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt: ⁷ Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus: ⁸ Novissime autem omnium tamquam abortivo, visus est et mihi. ⁹ Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. ¹⁰ Gratia autem Dei sum id, quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum: ¹¹ Sive enim ego, sive illi: sic prædicamus, et sic credidistis.

¹² Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? ¹³ Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit. ¹⁴ Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra: ¹⁵ invenimur autem et falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. ¹⁶ Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. ¹⁷ Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. ¹⁸ Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt. ¹⁹ Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserialiores sumus omnibus hominibus.

²⁰ Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium, ²¹ quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. ²² Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. ²³ Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu eius crediderunt. ²⁴ Deinde finis: cum tradiderit regnum Deo et Patri,

Factum
resurrec-
tionis
Christi,
prædicatio
et fides
Christiana

negatione
resurrec-
tionis
mortuorum
destruuntur,

Christus
autem
resurrexit
primitiæ
dormientium,
ergo et reli-
qui resur-
gunt,

²⁴ aGn 3, 16. — ¹⁵, 1 bGal 1, 11. — ³ cIs 53, 5. — ⁴ dIon 2, 1. — ⁵ eIo 20, 19. — ⁸ fAct 9, 3. — ⁹ gEph 3, 8. — ²⁰ hCol 1, 18; Apc 1, 5. — ²³ i1 Thes 4, 15.

cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem. ²⁵ Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. ²⁶ Novissima autem inimica destruetur mors: ^bOmnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat: ²⁷ Omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia. ²⁸ Cum autem subiecta fuerint illi omnia: tunc et ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

²⁹ Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis? ³⁰ ut quid et nos periclitamur omni hora? ³¹ Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. ³² Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? manducemus, et bibamus, eras enim moriemur.

³³ Nolite seduci: Corruptunt mores bonos colloquia mala. ³⁴ Evigilate iusti, et nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

2. Modus resurrectionis declaratur, 15, 35—58.

³⁵ Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient? ³⁶ Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. ³⁷ Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum. ³⁸ Deus autem dat illi corpus sicut vult: et unicuique seminum proprium corpus. ³⁹ Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia voluerum, alia autem piscium. ⁴⁰ Et corpora cælestia, et corpora terrestria: sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium: ⁴¹ Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate: ⁴² sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. ⁴³ Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: Seminatur in infirmitate, surget in virtute: ⁴⁴ Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.

Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est: ⁴⁵ Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. ⁴⁶ Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale. ⁴⁷ Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cælo, cælestis. ⁴⁸ Qualis terrenus, tales et terreni: et qualis cælestis, tales et cælestes. ⁴⁹ Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis.

⁵⁰ Hoc autem dico, fratres: quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit. ⁵¹ Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. ⁵² In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti: et nos immutabimur. ⁵³ Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: et mortale hoc induere immortalitatem. ⁵⁴ Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. ⁵⁵ Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus? ⁵⁶ Stimulus autem mortis peccatum est: virtus vero peccati lex. ⁵⁷ Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.

⁵⁸ Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

Epilogus, 16, 1—24.

1. De collectis et adventu suo, 16, 1—9.

¹⁶. ¹ De collectis autem, quæ fiunt in sanetos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite. ² Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non, cum venero, tunc collectæ fiant. ³ Cum autem

præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Ierusalem. ⁴ Quod si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.

⁵ Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo. ⁶ Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo: ut vos me deducatis quocumque iero. ⁷ Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. ⁸ Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. ⁹ Ostium enim mihi apertum est magnum, et evidens: et adversarii multi.

quale sit
propositum
suum.

2. De quibusdam operariis evangelicis, 16, 10—18.

¹⁰ Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut et ego. ¹¹ Nequis ergo illum spernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: expecto enim illum cum fratribus.

Timotheus
ne sperna-
tur,

¹² De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: et utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cum ei vacuum fuerit. ¹³ Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini. ¹⁴ omnia vestra in charitate fiant.

Apollo
opportuno
tempore
veniet,

¹⁵ Obsecro autem vos fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaici: quoniam sunt primitiæ Achaïæ, et in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos: ¹⁶ ut et vos subditi sitis eiusmodi, et omni cooperanti, et laboranti. ¹⁷ Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt: ¹⁸ refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo qui huiusmodi sunt.

Stephanas.
Fortunatus
et Achaicus
venerunt.

3. Salutationes et benedictio, 16, 19—24.

¹⁹ Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila, et Priscilla cum domestica sua ecclesia: apud quos et hospitor. ²⁰ Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto. ²¹ Salutatio, mea manu Pauli. ²² Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema, Maran Atha. ²³ Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. ²⁴ Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

Varia
salutationes,

benedictio.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS SECUNDA.

Exordium, 1, 1—14.

Salutatio
apostolica,

1. ¹ Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater, Ecclesiae Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanetis, qui sunt in universa Achaia.

² Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

gratiarum
actio pro
consolatione
in tribula-
tionibus
sibi allata.

³ ^aBenedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, ⁴ qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo. ⁵ Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita et per Christum abundat consolatio nostra. ⁶ Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, quæ operatur tolerantiam earundem passionum, quas et nos patimur: ⁷ ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

narratio
periculorum
propulsato-
rum,

⁸ Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. ⁹ Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non sinus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos: ¹⁰ qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit: in quem speramus quoniam et adhuc eripiet, ¹¹ adiuvantibus et vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis, eius quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

assertio
sinceritatis
sue.

¹² Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei: et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo: abundantius autem ad vos. ¹³ Non enim alia scribimus vobis, quam quæ legistis, et cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis, ¹⁴ sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Iesu Christi.

PARS PRIMA.

Oratio Pauli apologetica, 1, 15—7, 16.

◊ ◊ ◊

1. Apologia adventus dilati, 1, 15—2, 17.

Non ex
inconstantia
adventum
distulit,

¹⁵ Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis: ¹⁶ et per vos transire in Macedoniam, et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Iudæam. ¹⁷ Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me EST, et NON? ¹⁸ Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST, et NON. ¹⁹ Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, et Silvanum, et Timotheum, non fuit EST et NON, sed EST in illo fuit. ²⁰ Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo EST: ideo et per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram. ²¹ Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus: ²² qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

²³ Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fidei vestrae, sed adiutores sumus gaudii vestri: nam fide statis. ² ¹ Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. ² Si enim ego contristo vos: et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? ³ Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrum est. ⁴ Nam ex multa tribulatione, et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

sed propter
tristem
ecclesiae
Corinthiae
statum,

⁵ Si quis autem contristavit, non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos. ⁶ Sufficit illi, qui eiusmodi est, obiurgatio hæc, quæ fit a pluribus: ⁷ ita ut econtrario magis donetis, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. ⁸ Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem. ⁹ Ideo enim et scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis. ¹⁰ Cui autem aliquid donastis, et ego: nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, ¹¹ ut non circumveniamur a satana: non enim ignoramus cogitationes eius.

nunc vero
in melius
mutatum,

¹² Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, ¹³ non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. ¹⁴ Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco: ¹⁵ quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt: ¹⁶ aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? ¹⁷ Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

pro qua
mutatione
gratias agit
sincerus
Christi
apostolus.

2. Apologia libertatis suæ, 3, 1—5, 10.

³ ¹ Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis? ² Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, et legitur ab omnibus hominibus: ³ manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

Corinthii
sunt com-
mendatio
Pauli,

⁴ Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: ⁵ non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est: ⁶ qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti: non littera, sed Spiritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

ministri
novi
testamenti
et Spiritus,

⁷ Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ evacuatur: ⁸ quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? ⁹ Nam si ministratio damnationis gloria est: multo magis abundat ministerium iustitiæ in gloria. ¹⁰ Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. ¹¹ Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est.

quod
ministerium
excelsius
est quam
veteris
testamenti;

¹² Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur: ¹³ æt non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem eius, quod evacuatur, ¹⁴ sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem, idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur) ¹⁵ sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. ¹⁶ Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. ¹⁷ Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini: ibi libertas. ¹⁸ Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

propterea
Paulus
multa cum
libertate

evangelium
gloriæ
Christi
prædicat,

4. ¹ Ideo habentes administrationem, iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non defecimus. ² sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. ³ Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum: in iis, qui pereunt, est opertum: ⁴ in quibus Deus huius sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei. ⁵ Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Iesum: ⁶ quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Iesu.

in carne
sua mortali
mortem ac
vitam Iesu
circum-
ferens,

⁷ Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis. ⁸ In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: ⁹ persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deliciamur, sed non perimus: ¹⁰ semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. ¹¹ Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Iesum: ut et vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. ¹² Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

non
præsentem
tribulationem
leven
ac brevem
sed
æternam
gloriæ
pondus con-
templans,

¹³ Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: «Credidi, Propter quod locutus sum: et nos credimus, propter quod et loquimur: ¹⁴ scientes quoniam qui suscitavit Iesum, et nos cum Iesu suscitabit, et constituet vobiscum. ¹⁵ Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. ¹⁶ Propter quod non defecimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem. ¹⁷ Id enim, quod in præsentem est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis, ¹⁸ non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

corpus
glorificatum
desiderans
et Christo
iudici pla-
cere con-
tendens.

5. ¹ Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. ² Nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes: ³ vbi tamen vestiti, non nudi inveniamur. ⁴ Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est, a vita. ⁵ Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus. ⁶ Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino: (⁷ per fidem enim ambulamus, et non per speciem) ⁸ audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Dominum. ⁹ Et ideo contendimus sive absentes, sive præsentem placere illi. ¹⁰ «Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

3. Apologia simplicitatis et sinceritatis suæ, 5, 11—7, 1.

Ad gloriam
Dei et
salutem
animarum
operatur,

¹¹ Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiis vestris manifestos nos esse. ¹² Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, et non in corde. ¹³ Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.

non sibi
sed Christo
vivit,

¹⁴ Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: ¹⁵ et pro omnibus mortuus est Christus: ut, et qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. ¹⁶ Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc iam non novimus. ¹⁷ Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova.

omnes cum
Deo
reconciliare
vult,

¹⁸ Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: et dedit nobis ministerium reconciliationis. ¹⁹ quoniam quidem Deus erat in Christo mundum

reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis. ²⁰ Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. ²¹ Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

6. ¹ Adiuvantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. ² Ait enim: «Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adiuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. ³ ^bnemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: ⁴ sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos «sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, ⁵ in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, ⁶ in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, ⁷ in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ a dextris, et a sinistris, ⁸ per gloriam, et ignobilitatem, per infamiam, et bonam famam: ut seductores, et veraces, sicut qui ignoti, et cogniti: ⁹ quasi morientes, et ecce vivimus: ut castigati, et non mortificati: ¹⁰ quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, et omnia possidentes.

variis
virtutibus
ministerium
Dei se
exhibens;

¹¹ Os nostrum patet ad vos o Corinthii, cor nostrum dilatatum est. ¹² Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris: ¹³ eandem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico: dilatamini et vos.

Corinthii
amori suo
responde-
ant,

¹⁴ Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? ¹⁵ Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infidei? ¹⁶ Qui autem consensus templo Dei cum idolis? ¹⁷ Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: «Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. ¹⁷ Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis: ¹⁸ et ego recipiam vos: et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios, et filias, dicit Dominus omnipotens. **7.** ¹ Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.

vitiis autem
gentium ne
illaqueen-
tur.

4. Apologia epistolæ prioris, 7, 2—16.

² Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. ³ Non ad condemnationem vestram dico, prædiximus enim quod in cordibus nostris estis ad commoriendum, et ad convivendum. ⁴ Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

Corinthios
caritate
complexens

⁵ Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnae, intus timores. ⁶ Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi. ⁷ Non solum autem in adventu eius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

de fructibus
prioris
epistolæ
gaudet,

⁸ Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit; ⁹ nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. ¹⁰ «Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. ¹¹ Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. ¹² Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit iniuriam, nec propter eum, qui passus est: sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis ¹³ coram Deo: ideo consolati sumus.

scilicet
de tristitia
salutari et
sollicitu-
dine

6, 2 ^aIs 49, 8. — 3 ^{b1} Cor 10, 32. — 4 ^{c1} Cor 4, 1. — 16 ^{d1} Cor 3, 17; 6, 19. — ^eLv 26, 12. — 18 ^{f1} 31, 9. — 7, 10 ^{g1} Ptr 2, 19.

ac de
obedientia
legato suo
præstita.

In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus eius ab omnibus vobis. ¹⁴ et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita et gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est, ¹⁵ et viscera eius abundantius in vobis sunt: reminiscens omnium vestrum obedientiam: quomodo cum timore, et tremore excepistis illum. ¹⁶ Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

PARS ALTERA.

Oratio Pauli parænetica, 8, 1—9, 15.

Ad insigne
Macedonum
exemplum

8. ¹ Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ: ² quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum: ³ quia secundum virtutem testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt, ⁴ cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in Sanctos. ⁵ Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei, ⁶ ita ut rogaremus Titum: ut quemadmodum cœpit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam.

pro bona
sua
voluntate
collectam
inchoatam
perficiant

⁷ Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni solitudine, insuper et charitate vestra in nos, ut et in hac gratia abundetis. ⁸ Non quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans. ⁹ Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. ¹⁰ Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle cœpistis ab anno priore: ¹¹ nunc vero et facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo, quod habetis. ¹² Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. ¹³ Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. ¹⁴ In præsentī tempore vestra abundantia illorum inopia suppleat: ut et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: ¹⁵ «Qui multum non abundavit: et qui modicum, non minoravit.

et ministros
collectæ
perficiendæ
amanter
tractent;

¹⁶ Gratias autem Deo, qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi, ¹⁷ quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. ¹⁸ Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: ¹⁹ non solum autem, sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram: ²⁰ devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur a nobis. ²¹ «Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. ²² Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse: nunc autem multo sollicitiorem, confidentia multa in vos. ²³ sive pro Tito, qui est socius meus, et in vos adiutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi. ²⁴ Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, et nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

festinanter,

9. ¹ Nam de ministerio, quod fit in sanctos ex abundanti est mihi scribere vobis. ² Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam et Achaia parata est ab anno præterito, et vestra æmulatio provocavit plurimos. ³ Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis: ⁴ ne cum venerint Macedones mecum, et invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia. ⁵ Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, et præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tanquam avaritiam.

⁶ Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. ⁷ Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: ^ahilariter enim datorem diligit Deus.

⁸ Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, ⁹ sicut scriptum est: ^bDispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi.

¹⁰ Qui autem administrat semen seminanti: et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: ¹¹ ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. ¹² Quoniam ministerium huius officii non solum supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, ¹³ per probationem ministerii huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes, ¹⁴ et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. ¹⁵ Gratias Deo super inenarrabili dono eius.

abundanter
et hilariter.

ob benedictionem
Dei stipem
porrigant.

PARS TERTIA.

Oratio Pauli polemica, 10, 1—12, 18.

I. De potestate apostolica, 10, 1—11.

¹⁰ ¹ Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.

² Rogo autem vos ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor andere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. ³ In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. ⁴ Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, ⁵ et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, ⁶ et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, eum impleta fuerit vestra obedientia.

Omnem
inobedientiam
ulciscitur.

⁷ Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut ipse Christi est, ita et nos. ⁸ Nam, et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, et non in destructionem vestram: non erubescam. ⁹ Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas: ¹⁰ quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt et fortes: præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis: ¹¹ hoc cogitet qui eiusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et præsentes in facto.

non solum
absens sed
etiam
præsens.

II. De gloriatione apostolica, 10, 12—12, 18.

1. In propriis laboribus gloriatur, 10, 12—18.

¹² Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, et comparantes nosmetipsos nobis. ¹³ Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. ¹⁴ Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi. ¹⁵ non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam, ¹⁶ etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari. ¹⁷ Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur. ¹⁸ Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

Non in alienis,
ut
adversarii.

2. In gratuita prædicatione gloriatur, 11, 1—15.

Corinthios
æmulans
se magnis
apostolis
inferiorem
esse negat.

11. ¹ Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed et supportate me: ² Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. ³ Timeo autem ne sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quæ est in Christo. ⁴ Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium, quod non recepistis: recte pateremini. ⁵ Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis. ⁶ Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia, in omnibus autem manifestati sumus vobis.

æ pseudo-
apostoli
summa absti-
nentia
superiorem
esse
affirmat.

⁷ Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis? ⁸ Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. ⁹ Et cum essem apud vos, et egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia: et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. ¹⁰ Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaïæ. ¹¹ Quare? quia non diligo vos? Deus scit. ¹² Quod autem facio, et faciam: ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos. ¹³ Nam eiusmodi pseudoapostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. ¹⁴ Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. ¹⁵ Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum.

3. In natalibus suis et laboribus apostolicis gloriatur, 11, 16—33.

Improbitate
et insolentia
minus est.

¹⁶ Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier) ¹⁷ quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. ¹⁸ Quoniam multi gloriantur secundum carnem: et ego gloriabor. ¹⁹ Libenter enim suffertis insipientes: cum sitis ipsi sapientes. ²⁰ Sustinetis enim si quis vos in servitute redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit. ²¹ Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo et ego:

natalibus
par est,
laboribus
apostolicis
plus est
quam
pseudo-
apostoli.

²² Hebræi sunt, et ego: Israelitæ sunt, et ego: Semen Abrahæ sunt, et ego: ²³ Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. ²⁴ A Indæis quinquies, ^bquadragenas, una minus, accepi. ²⁵ ^cTer virgis cæsus sum, ^dsemel lapidatus sum, ^eter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, ²⁶ in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: ²⁷ in labore, et ærumna, in vigiliis multis, in fame, et siti, in ieiuniis multis, in frigore, et nuditate, ²⁸ præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. ²⁹ Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? ³⁰ Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor. ³¹ Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior. ³² ^fDamasci præpositus Gentis Aretæ regis, custodiebat civitatem Damascenorum ut me comprehenderet: ³³ et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus eius.

4. In visionibus et infirmitatibus gloriatur, 12, 1—10.

Ad tertium
cælum et
in
paradisum
raptus est.

12. ¹ Si gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones, et revelationes Domini. ² ^aScio hominem in Christo ante annos quattuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi usque ad tertium cælum. ³ Et scio huiusmodi hominem sive in corpore, sive extra corpus

11, 3 ^aGn 3, 4. — 24 ^bDt 25, 3. — 25 ^cAct 16, 22. — ^dAct 14, 18. — ^eAct 27, 2. — 32 ^fAct 9, 24. — 12, 2 ^aAct 9, 3.

nescio, Deus scit: ⁴ quoniam raptus est in Paradisum: et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. ⁵ Pro huiusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. ⁶ Nam, et si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

⁷ Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet. ⁸ Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me: ⁹ et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. ¹⁰ Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: Cum enim infirmor, tunc potens sum.

cum infirmatur, tunc gratia Christi potens est.

5. Propter necessitatem gloriatur, 12, 11—18.

¹¹ Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum: ¹² signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus. ¹³ Quid est enim, quod minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc iniuriam.

Corinthii non commendarunt apostolum,

¹⁴ Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos: et non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. ¹⁵ Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minus diligar. ¹⁶ Sed esto: ego vos non gravavi: sed cum essem astutus, dolo vos cepi. ¹⁷ Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos? ¹⁸ Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

suae utilitatis immemorem.

Epilogus. 12, 19—13, 13.

1. Monitiones opportunæ, 12, 19—13, 10.

¹⁹ Olim putatis quod exeusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem vestram. ²⁰ Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos: et ego inveniar a vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrations, inflationes, seditiones sint inter vos: ²¹ ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

Non ad iudices suos sed ad filios corrigendos locutus est,

^{13.} ¹ Ecce tertio hoc venio ad vos: ^aIn ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. ² Prædixi, et prædico. ut præsens, et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. ³ An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? ⁴ Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam et nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. ⁵ Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos quia Christus Iesus in vobis est? nisi forte reprobi estis. ⁶ Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

ipse impenitentes iudicabit et castigabit,

⁷ Oramus autem Deum ut nihil mali faciat, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi simus. ⁸ Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. ⁹ Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram consummationem. ¹⁰ Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, et non in destructionem.

emendatos vero non puniet.

2. Conclusio epistolaris, 13, 11—13.

Exhortatio, ¹¹ De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus pacis, et dilectionis erit vobiscum.
 salutationes, ¹² Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.
 benedictio. ¹³ Gratia Domini nostri Iesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

Exordium, 1, 1—10.

Salutatio apostolicæ, ¹ ¹ Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis: ² et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ. ³ Gratia vobis, et pax a Deo Patre, et Domino nostro Iesu Christo, ⁴ qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsentī sæculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri, ⁵ cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.
 admiratio et reprehensio. ⁶ Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud Evangelium: ⁷ quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. ⁸ Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. ⁹ Sicut prædiximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit. ¹⁰ Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

PARS PRIMA.

Sermo apologeticus, 1, 11—2, 21.

1. Apologia veri apostolatus, 1, 11—24.

Paulus evangelium non ab hominibus accepit, neque ante conversionem, ¹¹ a Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: ¹² bneque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi.
 neque vero post eam. ¹³ Audistis enim conversationem meam aliquando in Iudaismo: quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, ¹⁴ et proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.
¹⁵ Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ¹⁶ ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuo non acquievi carni et sanguini, ¹⁷ neque veni Ierosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam: et iterum reversus sum Damascum: ¹⁸ deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim: ¹⁹ alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. ²⁰ Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. ²¹ Deinde veni in partes Syriæ, et Ciliciæ. ²² Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ erant in Christo: ²³ tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequabatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat: ²⁴ et in me clarificabant Deum.

2. Apologia veri evangelii, 2, 1—21.

2. ¹ Deinde post annos quattuordecim, iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito. ² Ascendi autem secundum revelationem: et contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. ³ Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi: ⁴ sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in servitutem redigerent. ⁵ Quibus neque ad horam cessimus subiectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos: ⁶ ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. ^aDeus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. ⁷ Sed econtra cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut et Petro circumcisionis: (⁸ qui enim operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes) ⁹ et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, et Cephas, et Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi, et Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem: ¹⁰ tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

¹¹ Cum autem venisset Cephas Antiochiam: in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. ¹² Prius enim quam venirent quidam a Iacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahebat, et segregabat se timens eos, qui ex circumcisione erant. ¹³ Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi, ita ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. ¹⁴ Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Iudæus sis, gentiliter vivis, et non Iudaice: quomodo Gentes cogis Iudaizare? ¹⁵ Nos natura Iudæi, et non ex Gentibus peccatores. ¹⁶ Scientes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: et nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis: ^bpropter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. ¹⁷ Quod si quærentes iustificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit. ¹⁸ Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico: prævaricatorem me constituo. ¹⁹ Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci. ²⁰ Vivo autem, iam non ego: vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. ²¹ Non abiicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

et
Antiochiæ
publice
vindictatum
est.

PARS ALTERA.

Sermo dogmaticus, 3, 1—4, 31.

1. Iustitia e fide oritur, non observatione legis acquiritur, 3, 1—29.

3. ¹ O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculis Iesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus? Hæc comprobant:

² Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? ³ Sic stulti estis, ut cum spiritu cøperitis, nunc carne consummemini? ⁴ Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa. ⁵ Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? experientia Galatarum,

⁶ Sicut scriptum est: ^cAbraham credidit Deo, et reputatum est illi ad iustitiam. exemplum Abrahæ, ⁷ Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ. ⁸ Providens autem Scriptura quia ex fide iustificat Gentes Deus, prænunciavit Abrahæ: ^dQuia benedicentur in te omnes Gentes. ⁹ Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

2, 6 ^aDt 10, 17; Iob 34, 19; Sap 6, 8; Sir 35, 15; Act 10, 34; Rom 2, 11; Eph 6, 9; Col 3, 25; 1 Ptr 1, 17. — 16 ^bRom 3, 20. — 3, 6 ^cGn 15, 6; Rom 4, 3; Iac 2, 23. — 8 ^dGn 12, 3; Sir 44, 20.

natura legis,

¹⁰ Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: ^aMaledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in Libro legis ut faciat ea. ¹¹ Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est: ^bquia iustus ex fide vivit. ¹² Lex autem non est ex fide, sed, ^cQui fecerit ea, vivet in illis. ¹³ Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: ^dMaledictus omnis qui pendet in ligno: ¹⁴ ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

promissio
Dei,

¹⁵ Fratres (secundum hominem dico) ^etamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. ¹⁶ Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini eius. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus. ¹⁷ Hoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo: quæ post quadringentos et triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem. ¹⁸ Nam si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.

finis legis,

¹⁹ Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. ²⁰ Mediator autem unius non est: Deus autem unus est. ²¹ Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset iustitia. ²² ^fSed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. ²³ Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat. ²⁴ Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. ²⁵ At ubi venit fides, iam non sumus sub pædagogo. ²⁶ Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. ²⁷ ^gQuicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. ²⁸ Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Iesu. ²⁹ Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem heredes.

2. Christiani in statu libertatis versantur, 4, 1—31^a.

V. T. fuit
status
servitutis,
N. T. est
status
libertatis:

⁴. ¹ Dico autem: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium: ² sed sub tutoribus, et actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre: ³ ita et nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. ⁴ At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ⁵ ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. ⁶ Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. ⁷ Itaque iam non est servus, sed filius: Quod si filius: et heres per Deum.

idcirco
Galatæ
ne in ser-
vitutem
revertantur,

⁸ Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis. ⁹ Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis a Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma, et egena elementa, quibus denuo servire vultis? ¹⁰ Dies observatis, et menses, et tempora, et annos. ¹¹ Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

apostolum
suum, non
Iudaizantes
imitantur;

¹² Estote sicut ego, quia et ego sicut vos: fratres obsecro vos: Nihil me læsistis. ¹³ Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis iampridem: et tentationem vestram in carne mea ¹⁴ non sprevisistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum. ¹⁵ Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros cruissetis, et dedissetis mihi. ¹⁶ Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis? ¹⁷ Emulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini. ¹⁸ Bonum autem æmulamini in bono semper: et non tantum cum præsens sum apud vos. ¹⁹ Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. ²⁰ Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

¹⁰ ^aDt 27, 26. — ¹¹ ^bLab 2, 4; Rom 1, 17. — ¹² ^cLv 18, 5. — ¹³ ^dDt 21, 23. — ¹⁵ ^eHbr 9, 17. — ²² ^fRom 3, 9. — ²⁷ ^gRom 6, 4.

²¹ Dicite mihi qui sub lege vultis esse: legem non legistis? ²² Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit: ^aunum de ancilla, ^bet unum de libera. ²³ Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem: ²⁴ quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar: ²⁵ Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quæ nunc est Ierusalem, et servit eum filiis suis. ²⁶ Illa autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. ²⁷ Scriptum est enim:

Agar et
Ismael
vetus, Sara
et Isaac
novum
fœdus præ-
figurant.

«Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, et clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quam eius, quæ habet virum.

²⁸ «Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filii sumus. ²⁹ Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum, qui secundum spiritum: ita et nunc. ³⁰ Sed quid dicit Scriptura? «Eiice ancillam, et filium eius: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. ³¹ Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ:

PARS TERTIA.

Sermo paræneticus, 4, 31^b—6, 10.

1. Monita generalia, 4, 31^b—5, 25.

qua libertate Christus nos liberavit. ⁵. ¹ State, et nolite iterum iugo servitutis contineri. ² «Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. ³ Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. ⁴ Evacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini: a gratia excidistis. ⁵ Nos enim spiritu ex fide, spem iustitiæ expectamus. ⁶ Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

In libertate
permaneant
neve in
servitutem
revertantur,

⁷ Currebatis bene: quis vos impeditur veritati non obedire? ⁸ Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos. ⁹ «Modicum fermentum totam massam corrumpit. ¹⁰ Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicumque est ille. ¹¹ Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis. ¹² Utinam et abscindantur qui vos conturbant.

seductores
iudicium
portabunt,

¹³ Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem. ¹⁴ Omnis enim lex in uno sermone impletur: ^bDiliges proximum tuum sicut te ipsum. ¹⁵ Quod si invicem mordetis, et comeditis: videte ne ab invicem consumamini. ¹⁶ Dico autem: «Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. ¹⁷ Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis. ¹⁸ Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. ¹⁹ Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, ²⁰ idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, ²¹ invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. ²² Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, ²³ mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus huiusmodi non est lex. ²⁴ Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, et concupiscentiis. ²⁵ Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.

Christiani
non
secundum
carnem sed
spiritum
vivere
debent.

2. Monita specialia, 5, 26—6, 10.

²⁶ Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

De gloriæ
aviditate,

4, 22 ^aGn 16, 15. — ^bGn 21, 2. — 27 ^cIs 54, 1. — 28 ^dRom 9, 8. — 30 ^eGn 21, 10. — 5, 2 ^fAct 15, 1 s. — 9 ^g1 Cor 5, 6. — 14 ^hLv 19, 18; Mt 22, 39; Rom 13, 9. — 16 ⁱ1 Ptr 2, 11.

de
correctione
fraterna,

6. ¹ Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

de mutua
defectuum
tolerantia.

² Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. ³ Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. ⁴ Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero. ⁵ ^aUnusquisque enim onus suum portabit.

de
beneficentia,

⁶ Communiqueet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis.

de bonis
operibus,

⁷ Nolite errare: Deus non irridetur. ⁸ Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. ⁹ ^bBonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

conclusio.

¹⁰ Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Epilogus, 6, 11—18.

Iudaizanti-
um et Pauli
gloria.

¹¹ Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. ¹² Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. ¹³ Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. ¹⁴ Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. ¹⁵ In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.

regula
sequenda,

¹⁶ Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israel Dei. ¹⁷ De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

benedictio.

¹⁸ Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu vestro, fratres. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

Exordium, 1, 1—14.

1. ¹ Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Iesu. ² Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo. Salutatio apostolica,

³ ^aBenedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, ⁴ sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate. ⁵ Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum: secundum propositum voluntatis suæ, ⁶ in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo. ⁷ In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum divitias gratiæ eius, ⁸ quæ superabundavit in nobis in omni sapientia, et prudentia: ⁹ ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum eius, quod proposuit in eo, ¹⁰ in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, et quæ in terra sunt; in ipso: ¹¹ In quo etiam et nos sorte vocati sumus prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ: ¹² ut simus in laudem gloriæ eius nos, qui ante speravimus in Christo: ¹³ In quo et vos, cum audissetis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestræ) in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, ¹⁴ qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius. gratiarum actio pro electione ab æterno, pro redemptione in tempore, pro pignore hereditatis futuræ.

PARS PRIOR.

Descriptio ecclesiæ theoretica, 1, 15—3, 21.

1. De uno ecclesiæ capite, 1, 15—23.

¹⁵ Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Iesu, et dilectionem in omnes sanctos, ¹⁶ non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: ¹⁷ ut Deus, Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis, in agnitione eius: ¹⁸ illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis eius, et quæ divitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis, ¹⁹ et quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus ^bsecundum operationem potentiæ virtutis eius, ²⁰ quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in caelestibus: ²¹ supra omnem principatum et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. ²² ^cEt omnia subiecit sub pedibus eius: et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, ²³ quæ est corpus ipsius, et plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Sciant Christum suscitatum et mire exaltatum esse caput ecclesiæ.

2. De uno ecclesiæ corpore, 2, 1—22.

2. ¹ Et ^dvos, cum essetis mortui delictis, et peccatis vestris, ² in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi huius, secundum principem Gentes et Iudæi cum Christo resuscitati et exaltati

1, 3 ^{a2} Cor 1, 3; 1 Ptr 1, 3. — 19 ^bInf 3, 7. — 22 ^cPs 8, 8. — 2, 1 ^dCol 2, 13.

potestatis aeris huius, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae, ³ in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostrae, facientes voluntatem carnis, et cogitationum, et eramus natura filii irae, sicut et ceteri: ⁴ Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, ⁵ et cum essemus mortui peccatis, convivicavit nos in Christo, (cuius gratia estis salvati) ⁶ et conresuscitavit, et consedere fecit in caelestibus in Christo Iesu: ⁷ ut ostenderet in saeculis supervenientibus abundantes divitias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Iesu. ⁸ Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est, ⁹ non ex operibus, ut nequis gloriatur. ¹⁰ Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae preparavit Deus ut in illis ambulemus.

in Christo
in unum
novum
hominem
conducuntur,

¹¹ Propter quod memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini praeputium ab ea, quae dicitur circumcisio in carne, manu facta: ¹² quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. ¹³ Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. ¹⁴ Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, inimicitias in carne sua: ¹⁵ legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, ¹⁶ et reconciliet ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. ¹⁷ Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis, qui prope. ¹⁸ quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.

in templum
sanctum
Dei
coaedifican-
tur.

¹⁹ Ergo iam non estis hospites, et advena: sed estis eives sanctorum, et domestici Dei: ²⁰ superaedificati super fundamentum Apostolorum, et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: ²¹ in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, ²² in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

3. De uno ecclesiae spiritu, 3, 1—21.

Paulus,
a Deo apo-
stolus gen-
tium vo-
catus et
instructus,

³. ¹ Huius rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Iesu, pro vobis Gentibus, ² si tamen audistis dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis: ³ quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi: ⁴ prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi: ⁵ quod aliis generationibus non est agnitus filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis eius, et Prophetis in Spiritu, ⁶ Gentes esse coheredes, et concorporales, et comparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Evangelium: ⁷ Cuius factus sum minister secundum donum gratiae Dei, quae data est mihi secundum operationem virtutis eius. ⁸ Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, In Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, ⁹ et illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo, qui omnia creavit. ¹⁰ ut innotescat principatibus, et potestatibus in caelestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, ¹¹ secundum praefinitionem saeculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro: ¹² In quo habemus fiduciam, et accessum in confidentia per fidem eius. ¹³ Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quae est gloria vestra.

orat ut
fideles
per Spiritu-
m in
caritate
radicentur
et funden-
tur,

¹⁴ Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ¹⁵ ex quo omnis paternitas in caelis, et in terra nominatur, ¹⁶ ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtute corroborari per Spiritum eius in interiorum hominem, ¹⁷ Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, et fundati, ¹⁸ ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum: ¹⁹ scire etiam supereminentem scientiae charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

optat ut
Deus in
ecclesia et
Christo
glorificetur.

²⁰ Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quae operatur in nobis: ²¹ Ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Iesu in omnes generationes saeculi saeculorum. Amen.

PARS ALTERA.

Descriptio ecclesiæ practica, 4, 1—6, 9.

I. In genere, 4, 1—5, 20.

1. Unitas spiritus servetur, 4, 1—16.

4. ¹ Obsecro itaque vos ego vinetus in Domino, aut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, ² cum omni humilitate, et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate, ³ solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. ⁴ Unum corpus, et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. ⁵ Unus Dominus, una fides, unum baptisma. ⁶ Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis.

Unitatem spiritus constitutio ecclesiæ postulat,

⁷ Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. ⁸ Propter quod dicit:

diversitas charismatum

Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus.

ac munera a Christo in unitatem ordinatur.

⁹ Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terræ? ¹⁰ Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia. ¹¹ Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores ¹² ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: ¹³ donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ¹⁴ ut iam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. ¹⁵ Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ¹⁶ ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

2. Sanctitas vitæ eluceat, 4, 17—5, 20.

¹⁷ Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut iam non ambuletis, sicut et Gentes ambulant in vanitate sensus sui, ¹⁸ tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, ¹⁹ qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudiciæ, in operationem immunditiæ omnis in avaritiam.

Ne sicut gentes ambulant,

²⁰ Vos autem non ita didicistis Christum, ²¹ si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu. ²² Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. ²³ Renovamini autem spiritu mentis vestræ, ²⁴ et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis.

veterem hominem deponant et novum induant,

²⁵ Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra. ²⁶ Irascimini, et nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. ²⁷ Nolite locum dare diabolo: ²⁸ qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. ²⁹ Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei ut det gratiam audientibus. ³⁰ Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

a vitiis variis absterneant,

³¹ Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. ³² Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut et Deus in Christo donavit vobis. ^{5.} Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi: ² et ambulate in dilectione, sicut et

ad exemplum Dei et Christi in caritate ambulant,

4, 1 ^{a1} Cor 7, 20; Phil 1, 27. — 3 ^bRom 12, 10. — 6 ^cMal 2, 10. — 7 ^dRom 12, 3; 1 Cor 12, 11; 2 Cor 10, 13. — 8 ^ePs 67, 19. — 11 ^{f1} Cor 12, 28. — 17 ^gRom 1, 21. — 22 ^hCol 3, 8. — 23 ⁱRom 6, 4. — 24 ^kCol 3, 12. — 25 ^{l1} Ptr 2, 1. — ^mZach 8, 16. — 26 ⁿPs 4, 5. — 27 ^oIac 4, 7. — 32 ^pCol 3, 12. — 5, 2 ^{q1o} 13, 34; 15, 12; 1 Io 4, 21.

Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis.

ab immunditiis longe separentur. ³ a Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: ⁴ aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. ⁵ Hoc enim scitote intelligentes: quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, et Dei.

seductori-
bus ne
participes
sint ⁶ b Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiae. ⁷ Nolite ergo effici participes eorum.

neve operi-
bus tenebra-
rum commu-
nificent, ⁸ Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate: ⁹ fructus enim lucis est in omni bonitate, et iustitia, et veritate: ¹⁰ probantes quid sit beneplacitum Deo: ¹¹ et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. ¹² Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere. ¹³ Omnia autem, quæ arguuntur, a lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est. ¹⁴ Propter quod dicit:

Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus.

non vino
sed Spiritu
sancto
impleantur. ¹⁵ Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, ¹⁶ sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. ¹⁷ a Propterea nolite fieri imprudentes: sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. ¹⁸ Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto, ¹⁹ loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino, ²⁰ gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo et Patri.

II. In specie, 5, 21—6, 9.

1. Officia coniugum, 5, 21—33.

Mulieres
viris
subditæ
sint sicut
ecclesia
Christo, ²¹ Subiecti invicem in timore Christi. ²² c Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: ²³ i quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ: Ipse, salvator corporis eius. ²⁴ Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.

viri uxores
diligant
sicut
Christus
ecclesiam, ²⁵ g Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ²⁶ ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ²⁷ ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. ²⁸ Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.

relatio viri
et mulieris
est imago
relationis
Christi et
ecclesiæ. ²⁹ Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam: ³⁰ quia membra sumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius. ³¹ h Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem suam, et adhærebit uxori suæ: et erunt duo in carne una. ³² Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia. ³³ Veruntamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit: uxor autem timeat virum suum.

2. Officia filiorum et parentum, 6, 1—4.

Filii
parentibus
obediant, ^{6. 1} Filii, i obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. ² k Hónora patrem tuum, et matrem tuam. quod est mandatum primum in promissione: ³ ut bene sit tibi, et sis longævus super terram.

parentes
filios
educant. ⁴ Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, et correptione Domini.

3. Officia servorum et dominorum, 6, 5—9.

Servi
christiar.
serviant, ⁵ i Servi obedite dominis carnalibus cum timore, et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: ⁶ non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes,

³ a Col 3, 5. — ⁶ b Mt 24, 4; Mc 13, 5; Lc 21, 8; 2 Thes 2, 3. — ¹⁵ c Col 4, 5. — ¹⁷ d Rom 12, 2; 1 Thes 4, 3. — ²² e Gn 3, 16; Col 3, 18; 1 Ptr 3, 1. — ²³ f 1 Cor 11, 3. — ²⁵ g Col 3, 19. — ³¹ h Gn 2, 24; Mt 19, 5; Mc 10, 7; 1 Cor 6, 16. — ^{6, 1} i Col 3, 20. — ² k Ex 20, 12; Dt 5, 16; Sir 3, 9; Mt 15, 4; Mc 7, 10. — ⁵ l Col 3, 22; Tit 2, 9; 1 Ptr 2, 18.

sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei, ex animo, ⁷ cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus: ⁸ scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.

⁹ Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia et illorum, et vester Dominus est in cælis: æt personarum acceptio non est apud eum.

domini
christiane
dominen-
tur.

Epilogus, 6, 10—24.

¹⁰ De cetero fratres confortamini in Domino, et in potentia virtutis eius.

¹¹ Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. ¹² quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem: sed adversus principes, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in caelestibus. ¹³ Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. ¹⁴ State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica muniti, ¹⁵ et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: ¹⁶ in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: ¹⁷ et galeam salutis assumite: et gladium spiritus (quod est verbum Dei) ¹⁸ per omnem orationem, et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: et in ipso vigilantes in omni instantia, et obsecratione pro omnibus sanctis: ¹⁹ et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii: ²⁰ pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

Pugnandum
contra
diabolum

et oran-
dum,
etiam pro
Paulo,

²¹ Ut autem et vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, et fidelis minister in Domino: ²² quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

qui
Tychicum
misit,

²³ Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre, et Domino Iesu Christo. ²⁴ Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.

benedictio.

⁹ aDt 10, 17; 2 Par 19, 7; Iob 34, 19; Sap 6, 8; Sir 35, 15; Act 10, 34; Rom 2, 11; Col 3, 25; 1 Ptr 1, 17. — ¹⁷ bIs 59, 17; 1 Thes 5, 8. — ¹⁸ cCol 4, 2. — ¹⁹ d2 Thes 3, 1.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

Exordium, 1, 1—11.

Salutatio
apostolica,

1. ¹ Paulus, et Timotheus servi Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, et diaconibus. ² Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

gratiarum
actio pro
auxilio
Philippen-
sium,

³ Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, ⁴ semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, ⁵ super communicatione vestra in Evangelio Christi a prima die usque nunc. ⁶ confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu. ⁷ sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos in corde, et in vinculis meis, et in defensione, et confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse. ⁸ Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.

precatio
ut in
scientia et
prudentia
crescant.

⁹ Et hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, et in omni sensu: ¹⁰ ut probetis potiora, ut sitis sinceri, et sine offensa in diem Christi, ¹¹ repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

Tractatio epistolaris, 1, 12—4, 7.

1. De causa apostoli, 1, 12—26.

Vincula
ad profec-
tum evan-
gelii eveni-
unt,

¹² Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii: ¹³ ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, et in ceteris omnibus, ¹⁴ et plures e fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. ¹⁵ Quidam quidem et propter invidiam, et contentionem: quidam autem et propter bonam voluntatem Christum prædicant: ¹⁶ quidam ex charitate: scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum. ¹⁷ Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. ¹⁸ Quid enim? Dum omni modo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuncietur: et in hoc gaudeo.

liberatio
Pauli, ad
vivendum
atque ad
moriendum
parati,
expectatur.

sed et gaudebo. ¹⁹ Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, et subministrationem Spiritus Iesu Christi ²⁰ secundum expectationem, et spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. ²¹ Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrare. ²² Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. ²³ Coaretor autem e duobus: desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, multo magis melius: ²⁴ permanere autem in carne, necessarium propter vos. ²⁵ Et hoc confidens scio quia manebo, et permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, et gaudium fidei: ²⁶ ut gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

2. De conversatione Philippensium, 1, 27—2, 18.

Intrepidi
pro fide
evangelii
pugnent,

²⁷ ^aTantum digne Evangelio Christi conversamini: ut sive cum venero, et videro vos, sive absens audiam de vobis quia statis in uno spiritu unanimes, col-

laborantes fidei Evangelii: ²⁸ et in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo: ²⁹ quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini: ³⁰ idem certamen habentes, quale et vidistis in me, et nunc audistis de me.

^{2.} ¹ Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua ^{unanimis} societas spiritus, si qua viscera miserationis: ² implete gaudium meum ut idem ^{et humil-} sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, ⁴ nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes, ⁴ non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum.

⁵ Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Iesu: ⁶ qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: ⁷ sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. ⁸ ^aHumiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. ⁹ Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ¹⁰ but in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, et infernorum, ¹¹ et omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

¹² Itaque charissimi mei (sicut semper obedistis:) non ut in præsentia mei tantum, ^{cum metu} sed multo magis nunc in absentia mea, ^{et tremore} cum metu et tremore vestram salutem operamini. ¹³ Deus est enim, qui operatur in vobis et velle, et perficere pro bona voluntate. ¹⁴ «Omnia autem facite sine murmurationibus, et hæitationibus: ¹⁵ ut sitis sine querela, et simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis pravæ, et perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. ¹⁶ verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. ¹⁷ Sed et si immolor supra sacrificium, et obsequium fidei vestræ, gaudeo, et congratulor omnibus vobis. ¹⁸ Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.

3. De missione cooperatorum Pauli, 2, 19—30.

¹⁹ Spero autem in Domino Iesu, ^aTimotheum me cito mittere ad vos: ut et ^{Cognito} ego bono animo sim, ^{exitu suo} cognitis quæ circa vos sunt. ²⁰ Neminem enim habeo tam ^{Timotheum,} unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. ²¹ «Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. ²² Experimentum autem eius cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio. ²³ Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt. ²⁴ Confido autem in Domino quoniam et ipse veniam ad vos cito.

²⁵ Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem, et cooperatorem, ^{statim vero} et commilitonem meum, ^{Epaphrodi-} vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis ^{tum mittit.} meæ, mittere ad vos: ²⁶ quoniam quidem omnes vos desiderabat: et mæstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum. ²⁷ Nam et infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est eius: non solum autem eius, verum etiam et mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. ²⁸ Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim. ²⁹ Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et eiusmodi cum honore habetote. ³⁰ quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit. tradens animam suam ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

4. De fuga Iudaizantium, 3, 1—4, 1.

^{3.} ¹ De cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

² Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. ³ Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Iesu, et non in carne fiduciam habentes,

Repetitio
moniti
necessaria.

non confi-
dendum
carnalibus,

quibus apostolus confidere poterat,

sed ea ut stercora arbitrat ut Christum lucrificat,

ad perfectionem tendens;

Philippenses Paulum imitentur,

non terrena sapiant,

sed ad celestia aspirant,

in Christo perstant.

⁴ quamquam ego habeam confidentiam et in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis. ⁵ circumcisis octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, ⁶ secundum legem Phariseus. ⁷ secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum iustitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela: ⁸ Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. ⁹ Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrificam. ¹⁰ et inveniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Iesu: quæ ex Deo est iustitia in fide ¹¹ ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis eius, et societatem passionum illius: configuratus morti eius: ¹² si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis: ¹³ non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quomodo comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo Iesu. ¹⁴ Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem: quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum. ¹⁵ Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: et siquid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit. ¹⁶ Verumtamen ad quod pervenimus ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula. ¹⁷ Imitatores mei estote fratres, et observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

¹⁸ Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem et flens dico) inimicos crucis Christi: ¹⁹ quorum finis interitus: quorum Deus venter est: et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

²⁰ Nostra autem conversatio in cælis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, ²¹ qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subicere sibi omnia.

4. ¹ Itaque fratres mei charissimi, et desideratissimi, gaudium meum, et corona mea: sic state in Domino, charissimi:

5. De pace servanda, 4, 2—7.

Due mulieres concordēs,

omnes tranquilli sint.

² Evodiam rogo, et Syntyche deprecor idipsum sapere in Domino. ³ Etiam rogo et te germane compar, adiuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et ceteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

⁴ Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete. ⁵ Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est. ⁶ Nihil solliciti sitis: sed in omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. ⁷ Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Iesu.

Epilogus, 4, 8—23.

Exhortatio,

⁸ De cetero fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, signa virtus, siqua laus disciplinæ, hæc cogitate. ⁹ Quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, hæc agite: et Deus pacis erit vobiscum.

gaudium de elemosinis acceptis,

¹⁰ Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando reflorulistis pro me sentire, sicut et sentiebatis: occupati autem eratis. ¹¹ Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse. ¹² Scio et humiliari, scio et abundare: (ubique et in omnibus institutus sum) et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati. ¹³ omnia possum in eo, qui me confortat. ¹⁴ Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meæ. ¹⁵ Scitis autem et vos Philippenses, quod in principio Evangelii, quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli: ¹⁶ quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis. ¹⁷ Non quia quæro datum,

sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. ¹⁸ Habeo autem omnia, et abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis odorem suavitatis, ^ahostiam acceptam, placentem Deo.

¹⁹ Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum divitias suas in gloria in Christo Iesu. ²⁰ Deo autem et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum: Amen. optatio,

²¹ Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. ²² Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. salutationes,

²³ Gratia Domini nostri Iesu Christi eum spiritu vestro. Amen. benedictio.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

Exordium, 1, 1—14.

1. ¹ Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater: ² eis, qui sunt Colossis, sanctis, et fidelibus fratribus in Christo Iesu. ³ Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo. Salutatio apostolica,

Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Iesu Christi semper pro vobis orantes: ⁴ audientes fidem vestram in Christo Iesu, et dilectionem, quam habetis in sanctos omnes ⁵ propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: quam audistis in verbo veritatis Evangelii: ⁶ quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, et cognovistis gratiam Dei in veritate, ⁷ sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Iesu, ⁸ qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu: gratiarum actio pro virtutibus Colossensium,

⁹ ideo et nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, et postulantes ut impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia et intellectu spiritali: ¹⁰ ut ambuletis digne Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei: ¹¹ in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius in omni patientia, et longanimitate cum gaudio ¹² gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: ¹³ qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suæ, ¹⁴ in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum: precatio ut in scientia Dei bonisque operibus perficiantur.

PARS PRIOR.

Institutio theoretica, 1, 15—2, 23.

I. De excellentia Christi, 1, 15—23.

¹⁵ qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ:

¹⁶ quoniam in ipso condita sunt universa in cælis, et in terra, visibilia, et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, et in ipso creata sunt: ¹⁷ et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant. Imago Dei, creator et conservator

¹⁸ Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens. ¹⁹ quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: ²⁰ et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt. ac redemptor omnium;

Colossenses in fide et spe evangelica permanent. ²¹ Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis: ²² nunc autem reconciliavit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, et immaculatos, et irreprehensibiles coram ipso: ²³ si tamen permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

II. De evangelio Christi. 1. 24—2. 23.

1. Paulus gentibus illud annuntiat, 1, 24—2, 3.

Tum iis quæ faciem eius viderunt. ²⁴ Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: ²⁵ cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei: ²⁶ mysterium, quod absconditum fuit a sæculis, et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, ²⁷ quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti huius in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ. ²⁸ quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu. ²⁹ in quo et laboro, certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute.

tum iis quæ eam non viderunt. ^{2.} ¹ Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodicæ, et quicumque non viderunt faciem meam in carne: ² ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Iesu: ³ in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ absconditi.

2. Paulus ab hæreticis illud defendit, 2, 4—23.

Colossenses philosophia ne decipiant sed Christo adhaereant, ⁴ Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum. ⁵ ^aNam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum eius, quæ in Christo est, fidei vestræ. ⁶ Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulate. ⁷ radicati, et superædificati in ipso, et confirmati fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione: ⁸ Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, et inane fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum:

Deo vero et capiti angelorum, ⁹ quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter: ¹⁰ et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus, et potestatis:

in quo mortui sunt ac surrexerunt, ¹¹ in quo et circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi: ¹² consequuti ei in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

qui legem veterem cruci affixit ac diabolus vicit; ¹³ ^bEt vos cum mortui essetis in delictis, et præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: ¹⁴ delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: ¹⁵ et expolians principatus, et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

ergo præcepta ritualia non obligant, angeli relicti Christo non venerandi sunt, ¹⁶ Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: ¹⁷ quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.

Christo non venerandi sunt, ¹⁸ ^cNemo vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ. ¹⁹ et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, et coniunctiones subministratum, et constructum crescit in augmentum Dei.

perversa asepsis non colenda est, ²⁰ Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? ²¹ Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis: ²² quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundum præcepta, et doctrinas hominum: ²³ quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

PARS ALTERA.**Institutio practica, 3, 1—4, 1.****1. Præcepta generalia, 3, 1—17.**

3. ¹ Igitur, si consurrexistis cum Christo: quæ sursum sunt quærite. ubi Christus est in dextera Dei sedens: ² quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. ³ Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. ⁴ Cum Christus apparuerit, vita vestra: tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.

Cælestia,
non
terrestria
sapiant.

⁵ Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram: a fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: ⁶ propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis: ⁷ in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis. ⁸ Nunc autem deponite et vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. ⁹ Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, ¹⁰ et induentes novum eum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creavit illum. ¹¹ ubi non est Gentilis, et Iudæus, circumcisio, et præputium, Barbarus, et Scythæ, servus, et liber: sed omnia, et in omnibus Christus.

veterem
hominem
expolient
et novum
induant,

¹² Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: ¹³ supportantes invicem, et donantes vobismetipsi si quis adversus aliquem habet querelam: sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos. ¹⁴ Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: ¹⁵ et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore: et grati estote. ¹⁶ Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, et commonescentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. ¹⁷ Omne, quodeumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.

virtutibus
variis
ornentur.

2. Præcepta specialia, 3, 18—4, 1.

¹⁸ Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino. ¹⁹ Viri diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas.

Pro
coniugibus,

²⁰ Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. ²¹ Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.

pro filiis et
parentibus,

²² Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. ²³ Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, et non hominibus: ²⁴ scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo servite.

pro servis
ac dominis.

²⁵ Qui enim iniuriam facit, recipiet id, quod inique gessit: et non est personarum acceptio apud Deum. **4.** ¹ Domini, quod iustum est et æquum, servis præstate: scientes quod et vos Dominum habetis in cælo.

Epilogus, 4, 2—18.

² Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: ³ lorantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) ⁴ ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.

Orandum,
etiam
pro Paulo,

⁵ In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt: tempus redimentes. ⁶ Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.

sapienter
agendum et
loquendum;

⁷ Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino: ⁸ quem misi ad vos ad hoc ipsum

missio
Tychici et
Onesimi,

3, 5 ^aEph 5, 3. — 8 ^bRom 6, 4; Eph 4, 22; Hbr 12, 1; 1 Ptr 2, 1; 4, 2. — 12 ^cEph 6, 11. — 17 ^d1 Cor 10, 31. — 18 ^eEph 5, 22; 1 Ptr 3, 1. — 20 ^fEph 6, 1. — 21 ^gEph 6, 4. — 22 ^hTit 2, 9; 1 Ptr 2, 18. — 25 ⁱRom 2, 5. — 4, 2 ^kLc 18, 1; 1 Thes 5, 17. — 3 ^lEph 6, 19; 2 Thes 3, 1. — 5 ^mEph 5, 15.

ut cognoscat, quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra, ⁹ cum Onesimo charissimo, et fidei fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis.

salutationes, ¹⁰ Salutat vos Aristarehus concaptivus meus, et Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum: ¹¹ et Iesus, qui dicitur Iustus: qui sunt ex circumcissione: hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio. ¹² Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Iesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei. ¹³ Testimonium enim illi perhibeo quod habet multum laborem pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodicæ, et qui Hierapoli. ¹⁴ Salutat vos ^aLucas medicus charissimus, et Demas. ¹⁵ Salutate fratres, qui sunt Laodicæ, et Nympham, et quæ in domo eius est, Ecclesiam.

mandata, ¹⁶ Et cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut et in Laodicensium Ecclesia legatur: et eam, quæ Laodicensium est, vos legatis. ¹⁷ Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

benedictio. ¹⁸ Salutatio, mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

¹⁴ ^a2 Tim 4, 11.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

Exordium, 1, 1—10.

1. ¹ Paulus, et Silvanus, et Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium in Deo Salutatio apostolica,
Patre, et Domino Iesu Christo. ² Gratia vobis, et pax.

Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes gratiarum actio pro electione Thessalonicensium,
in orationibus nostris sine intermissione, ³ memores operis fidei vestræ, et laboris, et charitatis, et sustinentiæ spei Domini nostri Iesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum: ⁴ scientes fratres, dilecti a Deo, electionem vestram:

⁵ quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. ⁶ Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus sancti: ⁷ ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, et in Achaia. ⁸ A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, et in Achaia, sed et in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui. ⁹ Ipsi enim de nobis annunciant qualem introitum habuerimus ad vos: et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo, et vero, ¹⁰ et expectare Filium eius de cælis (quem suscitavit ex mortuis) Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

PARS PRIOR.

Tractatio historica, 2, 1—3, 13.

1. Quæ in præsentia Pauli evenerint, 2, 1—16.

2. ¹ Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit: Paulus cum fiducia,
² sed ante passi, et ^acontumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine. ³ Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo, ⁴ sed sicut probati sumus a Deo ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. ⁵ Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ: Deus testis est: ⁶ nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. ⁷ Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos. ⁸ Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimæ nobis facti estis. ⁹ Memores enim estis fratres laboris nostri, et fationis: ^bnocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei. ¹⁰ Vos testes estis, et Deus, quam sancte, et iuste, et sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus: ¹¹ sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos) ¹² deprecantes vos, et consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum, et gloriam.

¹³ Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis Thessalonicenses verbum Dei in persecutionibus constantes retinuerunt.
a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. ¹⁴ vos enim imitatores

facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu: quia eadem passi estis et vos a contribulibus vestris, sicut et ipsi a Iudæis: ¹⁵ qui et Dominum occiderunt Iesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur, ¹⁶ prohibentes nos Gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

2. Quæ in absentia Pauli evenerint, 2, 17—3, 13.

Apostolus
ad eos re-
verti vole-
bat sed im-
peditus est,

¹⁷ Nos autem fratres desolati a vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio: ¹⁸ quoniam volumus venire ad vos: ego quidem Paulus, et semel, et iterum, sed impeditus nos satanas. ¹⁹ Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in adventu eius? ²⁰ vos enim estis gloria nostra et gaudium.

idcirco
Timotheum
ad eos con-
firmandos
et exhortan-
dos misit,

^{3.} ¹ Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis: ² aet misimus Timotheum fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestra: ³ ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus. ⁴ Nam et cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut et factum est, et scitis. ⁵ Propterea et ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte tentaverit vos is, qui tentat, et inanis fiat labor noster.

de constan-
tia et car-
itate eo-
rum ga-
visus est,

⁶ Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, et annunciante nobis fidem et charitatem vestram, et quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut et nos quoque vos: ⁷ ideo consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate, et tribulatione nostra per fidem vestram, ⁸ quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino. ⁹ Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum, ¹⁰ nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, et compleamus ea, quæ desunt fidei vestræ?

a Deo
reditum
suum
ac pro-
fectum
eorum peti.

¹¹ Ipse autem Deus, et Pater noster, et Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. ¹² Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem, et in omnes, quemadmodum et nos in vobis: ¹³ ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Amen.

PARS ALTERA.

Tractatio doctrinalis, 4, 1—5, 24.

1. De voluntate Dei, 4, 1—12.

Præcepta
tradita
observent,

^{4.} ¹ De cetero ergo, fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis a nobis quomodo oporteat vos ambulare, et placere Deo, sic et ambuletis ut abundetis magis. ² Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

castitatem

³ ^bHæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos a fornicatione, ⁴ ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, et honore: ⁵ non in passione desiderii, sicut et Gentes, quæ ignorant Deum: ⁶ et nequis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, et testificati sumus. ⁷ non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. ⁸ Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

caritate
magis
abundant,

⁹ De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: ipsi enim vos a Deo didicistis ut diligatis invicem. ¹⁰ Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres ut abundetis magis,

¹¹ et operam detis ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut praecepimus vobis: ¹² et ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt: et nullius aliquid desideretis.

quieti
negotium
suum
gerant.

2. De secundo adventu Domini, 4, 13—5, 11.

¹³ Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut et ceteri, qui spem non habent. ¹⁴ Si enim credimus quod Iesus mortuus est, et resurrexit: ita et Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. ¹⁵ Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non praeveniemus eos, qui dormierunt. ¹⁶ Quoniam ipse Dominus in iussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo: et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. ¹⁷ Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus. ¹⁸ Itaque consolamini invicem in verbis istis.

Mortui
resurgent
et simul
cum resi-
duis
in aera
rapiuntur,

^{5.} ¹ De temporibus autem, et momentis fratres non indigetis ut scribamus vobis. ² ^bIpsi enim diligenter scitis quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. ³ cum enim dixerint pax, et securitas: tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, et non effugient.

ista dies
sicut fur
in nocte
veniet,

⁴ Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat: ⁵ omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. ⁶ Igitur non dormiamus sicut et ceteri, sed vigilemus, et sobrii simus. ⁷ Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. ⁸ Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loriceam fidei, et charitatis, et galeam spem salutis: ⁹ quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum, ¹⁰ qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus. ¹¹ Propter quod consolamini invicem: et aedificate alterutrum, sicut et facitis.

ergo
vigilemus
ac vir-
tutibus
theologicis
induti
simus.

3. De voluntate Dei iterum, 5, 12—24.

¹² Rogamus autem vos fratres ut noveritis eos, qui laborant inter vos, et praesunt vobis in Domino, et monent vos, ¹³ ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. ¹⁴ Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. ¹⁵ ^aVidete ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes.

Officia
subditorum
ac superio-
rum,

¹⁶ Semper gaudete. ¹⁷ ^eSine intermissione orate. ¹⁸ In omnibus gratias agite: haec est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis. ¹⁹ Spiritum nolite extinguere. ²⁰ Prophetias nolite spernere. ²¹ Omnia autem probate: quod bonum est tenete. ²² Ab omni specie mala abstinete vos:

officia
generalia.

²³ Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri Iesu Christi servetur. ²⁴ Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet.

precatio
ut in
adventu
Domini
integri sint.

Epilogus, 5, 25—28.

²⁵ Fratres orate pro nobis. ²⁶ Salutate fratres omnes in osculo sancto. ²⁷ Adiuro vos per Dominum ut legatur epistola haec omnibus sanctis fratribus.

Mandata,

²⁸ Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

benedictio.

¹⁵ ^a1 Cor 15, 23. — ⁵, 2 ^b2 Ptr 3, 10; Apc 3, 3; 16, 15. — ⁸ ^eIs 59, 17; Eph 6, 17. — ¹⁵ ^dPr 17, 13; 20, 22; Rom 12, 17; 1 Ptr 3, 9. — ¹⁷ ^eSir 18, 22; Lc 18, 1; Col 4, 2. — ²⁴ ^f1 Cor 1, 9.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES SECUNDA.

Exordium, 1, 1—12.

Salutatio apostolica, 1. ¹ Paulus, et Silvanus, et Timotheus: Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo. ² Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

gratiarum actio pro incremento virtutum, ³ Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrevit fides vestra, et abundat charitas uniuscuiusque vestrum in invicem: ⁴ ita ut et nos ipsi in vobis gloriamur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, et fide, et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini. ⁵ si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant: ⁷ et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Iesu de caelo cum angelis virtutis eius. ⁸ in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Iesu Christi. ⁹ qui poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis eius: ¹⁰ cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

precatio ut finem assequantur. ¹¹ In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in virtute, ¹² ut clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, et vos in illo secundum gratiam Dei nostri, et Domini Iesu Christi.

PARS PRIOR.

Tractatio dogmatica, 2, 1—17.

Adventum Domini 2. ¹ Rogamus autem vos fratres per adventum Domini nostri Iesu Christi, et nostrae congregationis in ipsum: ² ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

apostasia et antichristus praecedent, ³ Nequis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, ⁴ qui adversatur, et extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus. ⁵ Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, haec dicebam vobis? ⁶ Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. ⁷ Nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

cuius operatio diabolica describitur; ⁸ Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui eum: ⁹ cuius est adventus secundum operationem satanae in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus. ¹⁰ et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. ¹¹ Ideo mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacio, ¹² ut iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

¹³ Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti a Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem in sanctificatione spiritus, et in fide veritatis: ¹⁴ in qua et vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi.

Thessaloni-
censes
in salutem
electi sunt,

¹⁵ Itaque fratres state: et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram. ¹⁶ Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem æternam, et spem bonam in gratia, ¹⁷ exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere, et sermone bono.

in fide per-
severent.

PARS ALTERA.

Tractatio parænetica, 3, 1—16.

3. ¹ De cetero fratres orate pro nobis ut sermo Dei currat, et clarificetur, sicut et apud vos: ² et ut liberemur ab importunis, et malis hominibus: non enim omnium est fides.

Pro
apostolo
precentur,

³ Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, et custodiet a malo. ⁴ Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quæ præcipimus, et facitis, et facietis. ⁵ Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, et patientia Christi.

præcepta
eius servent,

⁶ Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis. ⁷ Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos: ⁸ neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, et in fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus. ⁹ Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. ¹⁰ Nam et cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet. ¹¹ Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. ¹² Iis autem, qui eiusmodi sunt, denunciamus, et obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducant.

qui nolunt
operari nec
manducant,

¹³ Vos autem fratres nolite deficere beneficientes. ¹⁴ Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo ut confundatur: ¹⁵ et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

inquieti et
curiosi cor-
rigantur,

¹⁶ Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

omnes
pacem
habeant.

Epilogus, 3, 17—18.

¹⁷ Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola. ita scribo.

Salutatio,

¹⁸ Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

benedictio.

3, 1 ^aEph 6, 19; Col 4, 3. — 8 ^bAct 20, 34; 1 Cor 4, 12; 1 Thes 2, 9. — 13 ^cGal 6, 9.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM PRIMA.

Exordium, 1, 1—2.

Salutatio
apostolica.

1. ¹ Paulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Iesu spei nostræ: ² aTimotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, et pax a Deo Patre, et Christo Iesu Domino nostro.

I. De falsis doctoribus, 1. 3—20.

Falsi et
inutilibus
doctrinis
intendunt,
quas non
intelligunt,

³ Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denunciares quibusdam ne aliter docerent, ⁴ neque intenderent fabulis, et genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. ⁵ Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. ⁶ A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, ⁷ volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

lege non
legitime
utuntur;

⁸ bScimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur: ⁹ sciens hoc quia lex iusto non est posita, sed iniustis, et non subditis, impiis, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, parricidis, et matricidis, homicidis, ¹⁰ fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, et periuris, et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur, ¹¹ quæ est secundum Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi.

veram de
salute
doctrinam
Paulus
prædicat,

¹² Gratias ago ei, qui me confortavit Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio: ¹³ qui prius blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. ¹⁴ Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, et dilectione, quæ est in Christo Iesu. ¹⁵ Fidelis sermo, et omni acceptione dignus: quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum: ¹⁶ Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam. ¹⁷ Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo honor, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

pro qua
Timotheus
pugnare
debet.

¹⁸ Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, ¹⁹ habens fidem, et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt: ²⁰ ex quibus est Hymenæus, et Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

II. De rebus publicis, 2, 1—3, 13.

1. De oratione communi, 2, 1—15.

Pro
omnibus
hominibus
obsecran-
dum est
propter
voluntatem
divinam,

2. ¹ Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: ² pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, et tranquillam vitam agamus in omni pietate, et castitate. ³ hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo, ⁴ qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. ⁵ Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus: ⁶ qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis: ⁷ in quo

positus sum ego prædicator, et Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, et veritate.

⁸ Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, et disceptatione. ⁹ ^aSimiliter et mulieres in habitu ornato, cum verecundia, et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa:

a viris et mulieribus,

¹⁰ sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

¹¹ Mulier in silentio discat cum omni subiectione. ¹² ^bDocere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: sed esse in silentio. ¹³ ^cAdam enim primus formatus est: deinde Heva. ¹⁴ ^det Adam non est seductus: mulier autem seducta in prævaricatione fuit. ¹⁵ Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

que tamen nec docere nec dominari debent.

2. De ministris ecclesiæ, 3, 1—13.

3. ¹ Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. ² ^eOportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitem, doctorem, ³ non vinolentum, non percussorem, sed modestum: non litigiosum, non cupidum, sed ⁴ suæ domui bene præpositum: filios habentem subditos cum omni castitate. ⁵ Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? ⁶ Non neophytum: ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. ⁷ Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli.

Virtutes episcopis necessariae,

⁸ Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes: ⁹ habentes mysterium fidei in conscientia pura. ¹⁰ Et hi autem probentur primum: et sic ministrent, nullum crimen habentes. ¹¹ Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. ¹² Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis bene præsent, et suis domibus. ¹³ Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt, et multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu.

qualitates diaconorum.

III. De conversatione Timothei, 3, 14—6, 19.

1. Præcepta de hæreticis, 3, 14—4, 16.

¹⁴ Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito. ¹⁵ si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis. ¹⁶ Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

Ecclesia pro columna et firmamento veritatis habebatur,

4. ¹ Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, ² in hypoerisi loquentium mendacium, et canteriatam habentium suam conscientiam, ³ prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis, qui cognoverunt veritatem. ⁴ Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: ⁵ sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem.

hæretici falsam doctrinam et ascesim tradentes credantur:

⁶ Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu enutritus verbis fidei, et bonæ doctrinæ, quam assecutus es. ⁷ ^gIneptas autem, et aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem. ⁸ Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ. ⁹ Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. ¹⁰ In hoc enim laboramus, et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium. ¹¹ Præcipe hæc, et doce.

Timotheus fratribus hæc proponat

¹² Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. ¹³ Dum venio, attende lectioni,

et exemplum fidelium sit.

2, 9 a1 Ptr 3, 3. — 12 b1 Cor 14, 34. — 13 cGn 1, 27. — 14 dGn 3, 6. — 3, 2 eTit 1, 7. — 4, 1 f2 Tim 3, 1; 2 Ptr 3, 3; Iud 18. — 7 g2 Tim 2, 23; Tit 3, 9.

exhortationi, et doctrinæ. ¹⁴ Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii. ¹⁵ Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. ¹⁶ Attende tibi, et doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.

2. Præcepta de fidelibus variorum statuum, 5, 1—6, 2.

^{De senioribus et iunioribus diligendis, de viduis ab ecclesia sustentandis,} **5.** ¹ Senioremem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem: iuvenes, ut fratres: ² anus, ut matres: iuvençulas, ut sorores in omni castitate: ³ Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. ⁴ Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. ⁵ Quæ autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus, et orationibus nocte ac die. ⁶ Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est. ⁷ Et hoc præcipe ut irreprehensibiles sint. ⁸ Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. ⁹ Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, ¹⁰ in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. ¹¹ Adolescentiores autem viduas devita: Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: ¹² habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. ¹³ simul autem et otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed et verbosæ, et curiosæ, loquentes quæ non oportet. ¹⁴ Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. ¹⁵ Iam enim quædam conversæ sunt retro satanam. ¹⁶ Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia: ut iis, quæ vere viduæ sunt, sufficiat.

^{de presbyteris sustentandis et iudicandis,} ¹⁷ Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo et doctrina. ¹⁸ Dicit enim Scriptura: ^aNon alligabis os bovi trituranti. Et: ^bDignus est operarius mercede sua. ¹⁹ Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. ²⁰ Peccantes coram omnibus argue: ut et ceteri timorem habeant. ²¹ Testor coram Deo et Christo Iesu, et electis angelis, ut hæc eustodias sine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

^{de candidatis diligenter probandis,} ²² Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. ²³ Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. ²⁴ Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam autem et subsequuntur. ²⁵ Similiter et facta bona manifesta sunt: et quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

^{de servis in officio retinendis.} **6.** ¹ Quicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur. ² Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, et exhortare.

3. Præcepta de ipso Timotheo, 6, 3—16.

^{Cupidinem augendi pecuniam fugiat, radicem omnium malorum,} ³ Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, et ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ: ⁴ superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, et pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, ⁵ conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. ⁶ Est autem quæstus magnus pietas enim sufficientia. ⁷ ^cNihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus. ⁸ ^dHabentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. ⁹ Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, et nociva, quæ mergunt homines in interitum, et perditionem. ¹⁰ Radix enim

^{5, 18} ^aDt 25, 4; 1 Cor 9, 9. — ^bMt 10, 10; Lc 10, 7. — ^{6, 7} ^cIob 1, 21; Ecl 5, 14. — ⁸ ^dPr 27, 26.

omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.

¹¹ Tu autem o homo Dei hæc fuge: sectare vero iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. ¹² Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus. ¹³ Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Christo Iesu, qui testimonium reddidit ^asub Pontio Pilato, bonam confessionem: ¹⁴ ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Iesu Christi, ¹⁵ quem suis temporibus ostendet ^bbeatus et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium: ¹⁶ qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem: ^cquem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, et imperium sempiternum: Amen.

in confessione fidei theoretice et practice persistat.

4. Præcepta de divitibus, 6, 17—19.

¹⁷ Divitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, ^dneque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum) ¹⁸ bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, ¹⁹ thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

Bonis operibus divites fiant.

Epilogus, 6, 20—21.

²⁰ O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ. ²¹ quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

Exhortatio ac benedictio.

¹³ ^aMt 27, 11; Io 18, 37. — ¹⁵ ^bApc 17, 14; 19, 16. — ¹⁶ ^cIo 1, 18; 1 Io 4, 12. — ¹⁷ ^dLc 12, 15.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM SECUNDA.

Exordium, 1, 1—5.

Salutatio
apostolica,

1. ¹ Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Iesu: ² Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et Christo Iesu Domino nostro.

gratiarum
actio pro
fide
Timothei.

³ Gratias ago Deo, cui servio a progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die ⁴ desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear, ⁵ recordationem accipiens eius fidei, quæ est in te non ficta, quæ et habitavit primum in avia tua Loide, et matre tua Eunice, certus sum autem quod et in te.

I. De prædicatione evangelii, 1, 6—2, 13.

1. Intrepide evangelium prædicet, 1, 6—18.

Ne erubescat
evangelium vel
apostolum
vinculum,

⁶ Propter quam causam admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. ⁷ Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris: sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis. ⁸ Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum eius: sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei:

pretiosum
fidei
depositum
custodiat,

⁹ qui nos liberavit, et vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia. ¹⁰ Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, et incorruptionem per Evangelium: ¹¹ in quo cõpositus sum ego prædicator, et Apostolus, et magister Gentium. ¹² Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem. ¹³ Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide, et in dilectione in Christo Iesu. ¹⁴ Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

diversa
exempla
Asianorum
et
Onesiphori
recordetur.

¹⁵ Seis hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Phigelus, et Hermogenes. ¹⁶ Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit: ¹⁷ sed cum Romam venisset, sollicite me quæsivit, et invenit. ¹⁸ Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

2. Pro evangelio laboret et patiat, 2, 1—13.

Militem et
athletam et
agricolam
imitans,

2. ¹ Tu ergo fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Iesu: ² et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere. ³ Labora sicut bonus miles Christi Iesu. ⁴ Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut ei placeat, cui se probavit. ⁵ Nam et qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit. ⁶ Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. ⁷ Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

mercedem
futuram
con-
templans.

⁸ Memor esto Dominum IESUM CHRISTUM resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum, ⁹ in quo laboro usque ad vincula, quasi male

operans: sed verbum Dei non est alligatum. ¹⁰ Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu, cum gloria cælesti. ¹¹ Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, et convivemus: ¹² si sustinebimus, et conregnabimus: ¹³ si negaverimus, et ille negabit nos: ¹³ ^bsi non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.

II. De conversatione inter hæreticos, 2, 14—4, 8a.

1. Inter hæreticos præsentēs, 2, 14—26.

¹⁴ Hæc commune: testificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. ¹⁵ Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis: ¹⁶ Profana autem, et vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem: ¹⁷ et sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, et Philetus, ¹⁸ qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, et subverterunt quorundam fidem.

Verbum
veritatis
iis opponat,

¹⁹ Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus qui sunt eius, et discedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini. ²⁰ In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, et argentea, sed et lignea, et fictilia: et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. ²¹ Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino ad omne opus bonum paratum.

qui fidem
quorum-
dam sed
non
omnium
subvertere
possunt,

²² Iuvenilia autem desideria fuge, sectare vero iustitiam, fidem, spem, charitatem, et pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro. ²³ Stultas autem, et sine disciplina quæstiones devita: sciens quia generant lites. ²⁴ Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, ²⁵ cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, ²⁶ et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

lites fugiat
et resistent
veritati
mansuete
corripiat.

2. Inter hæreticos futuros, 3, 1—4, 8a.

³ ¹ Hoc autem scito, quod in ^anovissimis diebus instabunt tempora periculosa: ² erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, ³ sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, ⁴ proditores, protervi, tumidi, et voluptatum amatores magis quam Dei: ⁵ habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos devita: ⁶ ex his enim sunt, qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis: ⁷ semper discentes, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes. ⁸ Quemadmodum autem ^aIannes, et Mambres restiterunt Moysi: ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ⁹ sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit.

Homines
speciem
pietatis
habentes
sed
virtutem
eius
negantes
devitæ,

¹⁰ Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, ¹¹ persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, et Lystris: quales persecutiones sustinui, et ex omnibus eripuit me Dominus. ¹² Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur. ¹³ Mali autem homines, et seductores proficient in peius, errantes, et in errore mittentes. ¹⁴ Tu vero permane in iis, quæ didicisti, et credita sunt tibi: sciens a quo didiceris. ¹⁵ et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu. ¹⁶ ⁱOmni scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: ¹⁷ ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

in doctrina
et imi-
tatione
Pauli
patientis
permaneat,

⁴ ¹ Testificor coram Deo, et Iesu Christo, qui iudicaturus est vivos, et mortuos, per adventum ipsius, et regnum eius: ² prædica verbum, insta opportune,

ministe-
rium suum
impleat,

importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina. ³ Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus. ⁴ et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. ⁵ Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

quia tempus
resolutionis
apostoli
instat.

⁶ Ego enim iam delibor, et tempus resolutionis meæ instat. ⁷ Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. ⁸ In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum eius.

Epilogus, 4, 8^b—22.

Mandata,

Festina ad me venire cito. ⁹ Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, et abiit Thessalonicam: ¹⁰ Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. ¹¹ ^aLucas est mecum solus. Marcum assume, et adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium. ¹² Tychicum autem misi Ephesum. ¹³ Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, et libros, maxime autem membranas.

nuntii,

¹⁴ Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera eius: ¹⁵ quem et tu devita: valde enim restitit verbis nostris. ¹⁶ In prima mea defensione nemo mihi affluit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. ¹⁷ Dominus autem mihi astitit, et confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, et audiant omnes Gentes: et liberatus sum de ore Leonis. ¹⁸ Liberavit me Dominus ab omni opere malo: et salvum faciet in regnum suum cæleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

salutationes,

¹⁹ Saluta Priscam, et Aquilam, et ^bOnesiphori domum. ²⁰ Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. ²¹ Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.

benedictio.

²² Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TITUM.

Exordium, 1, 1—4.

1. ¹ Paulus servus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, et agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est ² in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia: ³ manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei: ⁴ Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia, et pax a Deo Patre, et Christo Iesu Salvatore nostro.

Salutatio
apostolica.

I. De ordinatione ministrorum ecclesiæ, 1, 5—16.

⁵ Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.

Presbyteri
constituan-
tur,

⁶ ^aSi quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. ⁷ Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: ⁸ sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, ⁹ amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.

quales epi-
scopi esse
debeant

¹⁰ Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores: maxime qui de circumcisione sunt: ¹¹ quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

propter
seductores

¹² Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri. ¹³ Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide, ¹⁴ non intendentes Iudaicis fabulis, et mandatis hominum, aversantium se a veritate. ¹⁵ ^bOmnia munda mundis: coinquinatis autem, et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum et mens, et conscientia. ¹⁶ Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

et Creten-
ses vitiosos.

II. De institutione fidelium, 2, 1—3, 8.

1. Officia in domesticos fidei, 2, 1—15.

2. ¹ Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam: ² Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia: ³ Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes: ⁴ ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant, ⁵ prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei:

Præcepta
pro
senioribus,

⁶ Iuvenes similiter hortare ut sobrii sint. ⁷ In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, ⁸ verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis:

præcepta
pro
iunioribus,

præcepta
pro servis;

⁹ aServos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, ¹⁰ non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

hæc ob
gratiam
Salvatoris
observen-
tur

¹¹ Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, ¹² erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et sæcularia desideria: sobrie, et iuste, et pie vivamus in hoc sæculo, ¹³ expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei, et Salvatoris nostri Iesu Christi: ¹⁴ qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

atque
inculcentur.

¹⁵ Hæc loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

2. Officia in extraneos, 3, 1—8.

Obedientes
et modesti
sint,

³. ¹ Admone illos principibus, et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: ² neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

utpote
gratia Chri-
sti iusti-
ficati,

³ Eramus enim aliquando et nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. ⁴ Cum autem benignitas, et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei: ⁵ non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti, ⁶ quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum: ⁷ ut iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.

quod
commonen-
dum est.

⁸ Fidelis sermo est: et de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona, et utilia hominibus.

III. De devitatione hæreticorum, 3, 9—11.

Titus
contentio-
nes inutiles

⁹ Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita. sunt enim inutiles, et vanæ.

et
hæreticum
contu-
macem
devitet.

¹⁰ Hæreticum hominem post unam, et secundam correptionem devita: ¹¹ sciens quia subversus est, qui eiusmodi est, et delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.

Epilogus, 3, 12—15.

Mandata,

¹² Cum misero ad te Artemam, aut Tycheum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hiemare. ¹³ Zenam legisperitum, et Apollo solícite præmitte, ut nihil illis desit. ¹⁴ Discant autem et nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios: ut non sint infructuosi.

salutationes,
benedictio.

¹⁵ Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide.

Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

2, 9 ^aEph 6, 5; Col 3, 22; 1 Ptr 2, 18. — 3, 5 ^{b2} Tim 1, 9. — 9 ^{c1} Tim 4, 7; 2 Tim 2, 23.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

¹ Paulus vinctus Christi Iesu, et Timotheus frater: Philemoni dilecto, et adiutori nostro, ² et Appiæ sorori charissimæ, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ, quæ in domo tua est. ³ Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

Salutatio apostolica,

⁴ Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, ⁵ audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Iesu, et in omnes sanctos: ⁶ ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Iesu. ⁷ Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

gratiarum actio de fide et caritate Philemonis,

⁸ Propter quod multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet: ⁹ propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Iesu Christi: ¹⁰ Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo. ¹¹ qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi, et tibi utilis. ¹² quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe: ¹³ quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii: ¹⁴ sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. ¹⁵ Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes: ¹⁶ iam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi: quanto autem magis tibi et in carne, et in Domino? ¹⁷ Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me: ¹⁸ Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet: hoc mihi imputa. ¹⁹ Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod et teipsum mihi debes: ²⁰ ita frater. Ego te fruam in Domino: Refice viscera mea in Domino.

precatio pro Onesimo, servo fugitivo sed converso,

²¹ Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam et super id, quod dico, facies. ²² Simul autem et para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.

mandata,

²³ Salutatur te Epaphras concaptivus meus in Christo Iesu, ²⁴ Marcus, Aristarchus, Demas, et Lucas, adiutores mei.

salutationes,

²⁵ Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

benedictio.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

PARS PRIOR.

De excellentia novi testamenti, 1, 1—10, 18.

Propositio, 1, 1—4.

Excellentia
Christi.

1. ¹ Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis:
² novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem uni-
versorum, per quem fecit et sæcula: ³ a qui cum sit splendor gloriæ, et figura sub-
stantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens,
sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: ⁴ tanto melior Angelis effectus, quanto
differentius præ illis nomen hereditavit.

I. Christus est mediator excellens, 1, 5—4, 13.

1. Angelos præcellit, 1, 5—2, 18.

C. stus est
filius Dei
nec non rex
et creator
omnium,
angeli vero
sunt
ministri
eius;

⁵ Cui enim dixit aliquando Angelorum:
⁶ Filius meus es tu, ego hodie genui te?
Et rursum: ⁷ Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium?
⁸ Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: ⁹ Et adorent
eum omnes Angeli Dei.
¹⁰ Et ad Angelos quidem dicit:
¹¹ Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.
¹² Ad filium autem:
¹³ Thronus tuus Deus in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui.
¹⁴ Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus
oleo exultationis præ participibus tuis.
¹⁵ Et: ¹⁶ Tu in principio Domine terram fundasti: et opera manuum tuarum
sunt cæli.
¹⁷ Ipsi peribunt, tu autem permanebis,
et omnes ut vestimentum veterascent: ¹⁸ et velut amictum mutabis eos, et
mutabuntur:
tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
¹⁹ Ad quem autem Angelorum dixit aliquando:
²⁰ Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?
²¹ Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter
eos, qui hereditatem accipient salutis?

ergo nova
lex Christi
abundan-
tius
observanda
est quam
vetus lex
per angelos
ordinata; 4

2. ¹ Propterea abundantius oportet observare nos ea, quæ audivimus ne
forte perefluamus. ² Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus,
et omnis prævaricatio, et inobedientia accepit iustam mercedis retributionem:
³ quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium
accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est,
⁴ contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti
distributionibus secundum suam voluntatem.

1, 3 aSap 7, 26. — 5 bPs 2, 7. — c2 Sm 7, 14. — 6 dPs 96, 7. — 7 ePs 103, 4. —
8 fPs 44, 7. — 10 gPs 101, 26. — 13 hPs 109, 1; 1 Cor 15, 25. — 2, 4 iMc 16, 20.

⁵ Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.
⁶ Testatus est autem in quodam loco quis, dicens:
^aQuid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum?
⁷ Minuisti eum paulominus ab Angelis: gloria et honore coronasti eum:
 et constituisti eum super opera manuum tuarum. ⁸ bOmnia subiecisti sub
 pedibus eius:

novum
testamen-
tum non
angelis
sed filio
subiectum
est,

In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem
 needum videmus omnia subiecta ei. ⁹ cEum autem, qui modico quam Angeli
 minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria et honore coronatum:
 ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.

¹⁰ Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos
 filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.
¹¹ Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam
 non confunditur fratres eos vocare, dicens:

qui ad
redimen-
dum genus
humanum
factus
et modico
quam angeli
minoratus
est.

¹² dNunciabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

¹³ Et iterum: eEgo ero fidens in eum. Et iterum: fEcce ego, et pueri mei,
 quos dedit mihi Deus.

¹⁴ Quia ergo pueri communicaverunt carni, et sanguini, et ipse similiter parti-
 cipavit eisdem: sicut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium,
 id est, diabolum: ¹⁵ et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii
 erant servituti. ¹⁶ Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abraham ap-
 prehendit. ¹⁷ Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et
 fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. ¹⁸ In eo enim, in quo
 passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari.

2. Moysen præcellit, 3, 1—4, 13.

^{3, 1} Unde fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate Aposto-
 lum, et pontificem confessionis nostræ Iesum: ² qui fidelis est ei, qui fecit
 illum sicut et bMoyses in omni domo eius. ³ Amplioris enim gloriæ iste præ
 Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabri-
 cavit illam. ⁴ Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia
 creavit, Deus est. ⁵ Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tamquam
 famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant: ⁶ Christus vero tamquam
 filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, et gloriam spei usque
 ad finem, firmam retineamus.

Moyses erat
famulus
in domo
Israel.
Christus
vero est
dominus
ecclesiæ
sua;

⁷ Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus:

iHodie si vocem eius audieritis, ⁸ nolite obdurare corda vestra, sicut in
 exacerbatōe secundum diem tentationis in deserto,

memores
monitionis
Spiritus
sancti

⁹ ubi tentaverunt me patres vestri: probaverunt, et viderunt opera mea ¹⁰ qua-
 draginta annis:

Propter quod infensus fui generationi huic, et dixi: Semper errant corde.

Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

¹¹ sicut iuravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

¹² Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis,
 discedendi a Deo vivo: ¹³ sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec
 Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. ¹⁴ Participes
 enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius usque ad finem firmum
 retineamus. ¹⁵ Dum dicitur:

incredulita-
tem
devitent,

Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum
 in illa exacerbatōe.

¹⁶ Quidam enim audientes exacerbaverunt: sed non universi qui profecti sunt
 ex Ægypto per Moysen. ¹⁷ Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne
 illis, qui peccaverunt, kquorum cadavera prostrata sunt in deserto? ¹⁸ Quibus

propter
quam
Israelitæ
in requiem
sibi
promissam
non
introierunt,

⁶ aPs 8, 5. — ⁸ bMt 28, 18; 1 Cor 15, 26. — ⁹ cPhil 2, 8. — ¹² dPs 21, 23. —
¹³ ePs 17, 3. — fIs 8, 18. — ¹⁴ gOs 13, 14; 1 Cor 15, 54. — ³, ² hNm 12, 7. — ⁷ iPs
 94, 8. — ¹⁷ kNm 14, 37.

autem iuravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? ¹⁹ Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

et in requiem
Christianis
promissam

4. ¹ Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis deesse. ² Etenim et nobis nunciatum est, quemadmodum et illis. sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quæ audierunt. ³ Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit:

^aSicut iuravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam:

et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. ⁴ Dixit enim in quodam loco de die septima sic: ^bEt requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. ⁵ Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam. ⁶ Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem: ⁷ iterum terminat diem quandam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est:

^cHodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.

⁸ Nam si eis Iesus requiem præstitisset, numquam de alia loqueretur, posthac. die. ⁹ Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. ¹⁰ Qui enim ingressus est in requiem eius: etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus.

credulitate
ingredi
festinent.

¹¹ Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. ¹² Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. ¹³ ^dEt non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda et aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

II. Christus est sacerdos excellens, 4, 14—10, 18.

1. Christus verus pontifex est, 4, 14—5, 10.

¹⁴ Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cælos, Iesum filium Dei: teneamus confessionem. ¹⁵ Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. ¹⁶ Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

Cum
fiducia
ad eum
adeamus:

5. ¹ Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis: ² qui condolere possit iis, qui ignorant, et errant: quoniam et ipse circumdatus est infirmitate: ³ et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis. ⁴ ^eNec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron.

omnis
pontifex
sacrificare
et a Deo
vocari debet.

⁵ Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum:

^fFilius meus es tu, ego hodie genui te.

⁶ Quemadmodum et in alio loco dicit:

^gTu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

⁷ Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte cum clamore valido, et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia: ⁸ Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam: ⁹ et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, ¹⁰ appellatus a Deo pontifex iuxta ordinem Melchisedech.

2. Digressio a proposita oratione, 5, 11—6, 20.

¹¹ De quo nobis grandis sermo, et ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. ¹² Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. ¹³ Omnis enim, qui lactis

Imbecillis
elementa
doctrinæ
Christianæ
iterum
tradenda
essent,

4, 3 ^aPs 94, 11. — ^b1 Gñ 2, 2. — ⁷ ^cSup 3, 7. — ¹³ ^dPs 33, 16; Sir 15, 20. — 5, 4 ^eEx 28, 1; 2 Par 26, 18. — ⁵ ^fPs 2, 7. — ⁶ ^gPs 109, 4.

est particeps, expers est sermonis iustitiæ, parvulus enim est. ¹⁴ Perfectorum autem est solidus cibus: eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

6. ¹ Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum iacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, ² baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, et iudicii æterni. ³ Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

⁴ ^aImpossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cæleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, ⁵ gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, ⁶ et prolapsi sunt; rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentui habentes. ⁷ Terra enim sæpe venientem super se bibens inbrem, et generans herbam opportunam illis, a quibus colitur: accipit benedictionem a Deo. ⁸ proferens autem spinas, ac tribulos, reproba est, et maledicto proxima: cuius consummatio in combustionem.

⁹ Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, et viciniora saluti: tametsi ita loquimur. ¹⁰ Non enim iniustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis. ¹¹ Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem: ¹² ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide, et patientia hereditabunt promissiones.

¹³ Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iuravit per semetipsum, ¹⁴ dicens: ^bNisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te. ¹⁵ Et sic longanimiter ferens, adeptus est reprimissionem.

¹⁶ Homines enim per maiorem sui iurant: et omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. ¹⁷ In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum: ¹⁸ ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, ¹⁹ quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis, ²⁰ ubi præcursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

3. Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech est, 7, 1—8, 13.

7. ¹ Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso a cæde regum, et benedixit ei: ² cui et decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex iustitiæ: deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis, ³ sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

⁴ Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. ⁵ Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, ^amandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis: quamquam et ipsi exierint de lumbis Abrahæ. ⁶ Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, et hunc, qui habebat repromissiones, benedixit. ⁷ Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur. ⁸ Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit. ⁹ Et (ut ita dictum sit) per Abraham, et Levi, qui decimas accepit, decimatus est: ¹⁰ adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

¹¹ Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici? ¹² Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat. ¹³ In quo enim hæc dicuntur,

6, ^a Mt 12, 45; Inf 10, 26; 2 Ptr 2, 20. — ¹⁴ bGn 22, 17. — 7, ¹ cGn 14, 18. — ⁵ dDt 18, 3; Ios 14, 4.

nihilominus
Paulus ea
tradere non
intendit,

quia
apostata
iterata
eorum
traditione
non con-
vertuntur,

servati a
Deo autem
studiosiores
fient,

fidem et
patientiam
Abrahæ
imitantes

et immuta-
bilitatem
repro-
missionis
Dei con-
siderantes.

Melchise-
dech, typus
Christi,

præstantior
fuit quam
Abraham
et Levi;

sacerdotium
Leviticum
abrogatum,
sacerdotium
Christi
æternum
est,

de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit. ¹⁴ Manifestum est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. ¹⁵ Et amplius adhuc manifestum est: si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos, ¹⁶ qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. ¹⁷ Contestatur enim: ^aQuoniam

tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

¹⁸ Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, et inutilitatem: ¹⁹ nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

²⁰ Et quantum est non sine iureiurando (alii quidem sine iureiurando sacerdotes facti sunt, ²¹ hic autem cum iureiurando per eum, qui dixit ad illum:

bluravit Dominus, et non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum:)

²² in tantum melioris testamenti sponsor factus est Iesus.

²³ Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: ²⁴ hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. ²⁵ Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis.

²⁶ Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis factus: ²⁷ qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, seipsum offerendo. ²⁸ Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

8. ¹ Capitulum autem super ea, quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cælis, ² sanctorum minister, et tabernaculi veri, quod fixit Dominus, et non homo. ³ Omnis enim pontifex ad offerendum munera, et hostias constituitur: unde necesse est et hunc habere aliquid, quod offerat: ⁴ si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cum essent qui offerrent secundum legem munera, ⁵ qui exemplari, et umbræ deserviunt cælestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: ^aVide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte.

⁶ Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. ⁷ Nam si illud prius culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur. ⁸ Vituperans enim eos dicit: ^aEcce dies venient, dicit Dominus: et consummabo super domum Israel, et super domum Iuda testamentum novum, ⁹ non secundum testamentum, quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de Terra Ægypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo: et ego neglexi eos, dicit Dominus: ¹⁰ Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum: ¹¹ et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quoniam omnes scient me a minore usque ad maiorem eorum: ¹² quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum iam non memorabor. ¹³ Dicendo autem novum: veteravit prius. Quod autem antiquatur, et senescit, prope interitum est.

4. Christus simul hostia perfecta est, 9, 1—10, 18.

9. ¹ Habuit quidem et prius, iustificationes culturæ, et Sanctum sæculare. ² Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicitur Sancta. ³ Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: ⁴ aureum habens ^athuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, ^bet tabulæ testamenti. ⁵ superque eam

¹⁷ ^aPs 109, 4. — ²¹ ^bPs 109, 4. — ²⁷ ^cLv 16, 6. — 8, ⁵ ^dEx 25, 40; Act 7, 44. — 8 ^eIr 31, 31. — 9, 2 ^fEx 26, 1; 36, 8. — 4 ^gLv 16; Nm 16. — ^{h1} Rg 8, 9; 2 Par 5, 10.

sacerdotes
Leviti
sine iura-
mento facti
sunt,

Christus cum
iuramento,
illi mortui
sunt,

Christus
semper
vivit,

illi infirmi
fuerunt,
Christus
perfectus
est,

illi in
tabernaculo
terrestri
ministra-
runt,
Christus
in cælis
consedit,

illi
mediatores
veteris
testamenti
fuerunt,
Christus
mediator
melioris
testamenti
novi est.

Veteris
testamenti
typici

erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula. ⁶ His vero ita compositis: in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes: ⁷ in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, et populi ignorantia: ⁸ hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

⁹ quæ parabola est temporis instantis: iuxta quam munera, et hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, et in potibus, ¹⁰ et variis baptismatibus, et iustitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

¹¹ Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: ¹² neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. ¹³ Si enim sanguis hircorum, et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: ¹⁴ quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?

¹⁵ Et ideo novi testamenti mediator est: ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis. ¹⁶ Ubi enim testamentum est: mors necesse est intercedat testatoris. ¹⁷ Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. ¹⁸ Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. ¹⁹ Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo: accipiens sanguinem vitulorum, et hircorum cum aqua et lana coccinea, et hyssopo: ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit, ²⁰ dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. ²¹ Etiam tabernaculum, et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit: ²² Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: et sine sanguinis effusione non fit remissio. ²³ Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari: ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis. ²⁴ Non enim in manufacta Sancta Iesus introivit exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

²⁵ Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: ²⁶ alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. ²⁷ Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: ²⁸ sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

^{10.} Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere: ² alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati: ³ sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. ⁴ impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata.

⁵ Ideo ingrediens mundum dicit:

Hostiam, et oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: ⁶ holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt.

⁷ Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

⁸ Superius dicens: Quia hostias, et oblationes, et holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, ⁹ tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuatur. ¹⁰ In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.

⁷ aEx 30, 10; Lv 16, 2. — ¹³ bLv 16, 14. — ¹⁴ c1 Ptr 1, 19; 1 Io 1, 7; Apc 1, 5. — ¹⁵ dGal 3, 15. — ²⁰ eEx 24, 8. — ²⁸ fRom 5, 6; 1 Ptr 3, 18. — ^{10.} gPs 39, 7. — ⁷ hPs 39, 8.

hostiæ
interne non
iustifican-
runt,

sanguis
Christi
vero
iustitiam
internam
attulit;

mediator
novi testa-
menti mori
quidem
debuit,

at semel
tantum
hostiam
se obtulit,

nam
hostiæ
veteris
testamenti
peccata non
auferebant,

obedientia
Christi
autem
nos sanc-
tificavit,

ideo illæ
sæpius
offereban-
tur.
Christus
vero unam
hostiam
obtulit,
quæ Iere-
mيا testante
sufficit.

¹¹ Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, et easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: ¹² hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, ¹³ de cetero expectans adonæ ponantur inimici eius scabellum pedum eius. ¹⁴ Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos.

¹⁵ Contestatur autem nos et Spiritus sanctus. Postquam enim dixit: ¹⁶ ^bHoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas: ¹⁷ et peccatorum, et iniquitatum eorum iam non recordabor amplius. ¹⁸ Ubi autem horum remissio: iam non est oblatio pro peccato.

PARS ALTERA.

De moribus fidelium, 10, 19—13, 17.

I. Admonitiones ad fidem spectantes, 10, 19—12, 13.

1. De perseverantia fidelium, 10, 19—39.

¹⁹ Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, ²⁰ quam initiavit nobis viam novam, et viventem per velamen, id est, carnem suam, ²¹ et sacerdotem magnum super domum Dei: ²² accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda, ²³ teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) ²⁴ et consideremus invicem in provocationem charitatis, et bonorum operum: ²⁵ non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, et tanto magis quanto videritis appropinquantem diem.

²⁶ ^cVoluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, ²⁷ terribilis autem quædam expectatio iudicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios. ²⁸ Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione ^dduobus vel tribus testibus moritur: ²⁹ quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? ³⁰ Scimus enim qui dixit: ^eMihi vindicta, et ego retribuam. Et iterum: Quia iudicabit Dominus populum suum. ³¹ Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

³² Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum: ³³ et in altero quidem opprobriis, et tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti. ³⁴ Nam et vinctis compassi estis, et rapinam honorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, et manentem substantiam. ³⁵ Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. ³⁶ Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. ³⁷ ^fAdhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, et non tardabit. ³⁸ ^giustus autem meus ex fide vivit. quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. ³⁹ Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

2. De natura fidelium, 11, 1—40.

¹¹. ¹ Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. ² In hac enim testimonium consecuti sunt senes. ³ ^hFide intelligentes aptata esse sæcula verbo Dei: ut ex invisibilibus visibilia fierent. ⁴ ⁱFide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo, ^kper quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo, et per illam defunctus adhuc loquitur.

¹³ ^aPs 109, 1: 1 Cor 15, 25. — ¹⁶ ^bIr 31, 33; Sup 8, 8. — ²⁶ ^cSup 6, 4. — ²⁸ ^dDt 17, 6; Mt 18, 16; Io 8, 17; 2 Cor 13, 1. — ³⁰ ^eDt 32, 35; Rom 12, 19. — ³⁷ ^fHab 2, 3. — ³⁸ ^gRom 1, 17; Gal 3, 11. — ¹¹, ³ ^hGn 1, 3. — ⁴ ⁱGn 4, 4. — ^kMt 23, 35.

⁵ ^cFide Henoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebat. ^r: quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. ⁶ Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquiringibus se remunerator sit.

Henoch,

⁷ ^bFide Noe responso accepto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: et iustitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus.

Noe,

⁸ ^cFide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: et exiit, nesciens quo iret. ⁹ Fide demoratus est in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, et Jacob coheredibus repromissionis eiusdem. ¹⁰ Expectabat enim fundamenta habentem civitatem: cuius artifex, et conditor Deus. ¹¹ ^aFide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. ¹² Propter quod et ab uno orti sunt (et hoc emortuo) tamquam sidera cæli in multitudinem, et sicut arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis. ¹³ Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, et salutantes, et confitentes quia peregrini, et hospites sunt super terram. ¹⁴ Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. ¹⁵ Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi. ¹⁶ nunc autem meliorem appetunt, id est, cælestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem. ¹⁷ ^eFide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; ¹⁸ ad quem dictum est: ⁱQuia in Isaac vocabitur tibi semen: ¹⁹ arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus: unde eum et in parabolam accepit.

Abraham cum familia sua,

Isaac,

Jacob,

²⁰ ^gFide et de futuris benedixit Isaac Jacob, et Esau.

²¹ ^hFide Jacob, moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit: ⁱet adoravit fastigium virgæ eius.

Ioseph,

²² ^kFide Ioseph, moriens, de protectione filiorum Israel memoratus est, et de ossibus suis mandavit.

Ioseph,

²³ ⁱFide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, ^met non timuerunt regis edictum.

parentes Moyses,

²⁴ ⁿFide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis. ²⁵ magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, ²⁶ maiores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improprium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. ²⁷ Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tamquam videns sustinuit. ²⁸ ^oFide celebravit pascha, et sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.

Moyses,

²⁹ ^pFide transierunt Mare rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægypti, devorati sunt. ³⁰ ^qFide muri Iericho corruerunt, circuitu dierum septem.

Israelitæ,

³¹ Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, ^rexicipiens exploratores cum pace.

Rahab,

³² Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephthe, David, Samuel, et Prophetis: ³³ qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, ³⁴ extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convalescerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: ³⁵ acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. ³⁶ Alii vero ludibria, et verbera experti, insuper et vincula, et carceres: ³⁷ lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustii, afflicti: ³⁸ quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terræ.

reliqui mirabilia operantes

ac persecutiones sustinentes;

⁵ ^aGn 5, 24; Sir 44, 16. — ⁷ ^bGn 6, 13; Sir 44, 17. — ⁸ ^cGn 12, 4. — ¹¹ ^dGn 17, 19. — ¹⁷ ^eGn 22, 1; Sir 44, 21. — ¹⁸ ^fGn 21, 12; Rom 9, 7. — ²⁰ ^gGn 27, 27. 36. — ²¹ ^hGn 48, 15. — ²² ⁱGn 47, 31. — ²³ ^kGn 50, 23. — ²⁴ ^lEx 2, 2. — ²⁵ ^mEx 1, 17. — ²⁶ ⁿEx 2, 11. — ²⁸ ^oEx 12. — ²⁹ ^pEx 14, 22. — ³⁰ ^qIos 6, 20. — ³¹ ^rIos 2, 1.

hi res futu-
ras et invi-
sas ex-
spectabant.

³⁹ Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem,
⁴⁰ Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

3. De patientia fidelium, 12, 1—13.

Illorum et
Christi
exemplum
aspiciant,
ne
fatigentur,

12. ¹ Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, ^adeponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: ² aspicientes in Auctorem fidei, et consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. ³ Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

in disciplina
patris
caelestis ad
aeternam
vitam
erudientis
perseverent,

⁴ Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes: ⁵ et obliti estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens:

^bFili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris.

⁶ Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit.

⁷ In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? ⁸ Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, et non filii estis. ⁹ Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, et reverebamur eos. non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus? ¹⁰ Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem eius. ¹¹ Omnis autem disciplina in præsentī quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pœcatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ.

animum
erigant.

¹² Propter quod remissas manus, et soluta genua, erigite, ¹³ et gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

II. Admonitiones ad virtutes alias quoque spectantes, 12, 14—13, 17.

1. De pace et sanctimonia, 12, 14—29.

Ne desint
gratiæ
fidei,

¹⁴ ^cPacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum: ¹⁵ contemplantes nequis desit gratiæ Dei: nequa radix amaritudinis sursum germinans impediatur, et per illam inquinentur multi. ¹⁶ Ne quis fornicator, aut profanus aut Esau: qui propter unam escam vendidit primitiva sua: ¹⁷ scitote enim quoniam ^eet postea cupiens hereditare benedictionem, reprobus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam.

quam
per media-
torem novi
testamenti
habent,

¹⁸ ^fNon enim accessistis ad tractabilem montem, et accensibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam, ¹⁹ et tubæ sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum. ²⁰ Non enim portabant quod dicebatur: ^gEt si bestia tetigerit montem, lapidabitur. ²¹ Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, et tremebundus. ²² Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Ierusalem cælestem, et multorum millium Angelorum frequentiam, ²³ et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, et iudicem omnium Deum, et spiritus iustorum perfectorum, ²⁴ et testamenti novi mediatorem Iesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel.

sed
serviant
placentes
Deo.

²⁵ Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus. ²⁶ cuius vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens: ^hAdhuc semel: et ego movebo non solum terram, sed et cælum. ²⁷ Quod autem, Adhuc semel, dicit: declarat mobilium translationem tanquam factorum, ut maneant ea, quæ sunt immobilia. ²⁸ Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu et reverentia. ²⁹ ⁱEtenim Deus noster ignis consumens est.

12, 1 ^aRom 6, 4; Eph 4, 22; Col 3, 8; 1 Ptr 2, 1; 4, 2. — ⁵ ^bPr 3, 11; Apc 3, 19. — 14 ^cRom 12, 18. — 16 ^dGn 25, 33. — 17 ^eGn 27, 38. — 18 ^fEx 19, 12; 20, 21. — 20 ^gEx 19, 13. — 26 ^hAgg 2, 7. — 29 ⁱDt 4, 24.

2. De caritate, castitate, avaritia, 13, 1—6.

13. ¹ Charitas fraternitatis maneat in vobis. ² ^aEt hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim ^blatuerunt quidam, Angelis hospitio receptis. ³ Mementote vinctorum, tamquam simul vineti: et laborantium, tamquam et ipsi in corpore morantes.

Charitas
exhibeatur,

⁴ Honorabile connubium in omnibus, et thoros immaculatus. Fornicatores enim, et adulteros iudicabit Deus.

castitas
servetur,

⁵ Sint mores sine avaritia, contenti præsensibus: ipse enim dixit: «Non te deseram, neque derelinquam. ⁶ Ita ut confidenter dicamus: «Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

avaritia
vitetur.

3. De separatione Christianorum a Iudaismo, 13, 7—14.

⁷ Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

Fides præ-
positorum
mortuorum
imitanda,
eademque
Christi
doctrina
retinenda
est,

⁸ Iesus Christus heri, et hodie: ipse et in sæcula. ⁹ Doctrinis variis, et peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulanti in eis.

sacrificii
Christiani
expertes
sunt
qui de
Iudaismo
non exeunt.

¹⁰ Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt. ¹¹ «Quorum enim animalium inferitur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. ¹² Propter quod et Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. ¹³ Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium eius portantes. ¹⁴ «Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.

4. De hostiis spiritualibus Christianorum, 13, 15—17.

¹⁵ Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, idest, fructum labiorum ^aLaus Dei, confitentium nomini eius.

¹⁶ Beneficentiæ autem, et communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis ^bbeneficentia, promeretur Deus.

¹⁷ Obedite præpositis vestris, et subiacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi ^cobedientia, rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: hoc enim non expedit vobis.

Epilogus, 13, 18—25.

¹⁸ Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in ^dMandatum, omnibus bene volentes conversari. ¹⁹ Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

²⁰ Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum, ²¹ aptet vos in omni bono, ut faciatis eius voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Iesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

precatio,

²² Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis ^epetitio, scripsi vobis.

²³ Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celerius ^fnuntius, venerit) videbo vos.

²⁴ Salutate omnes præpositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italia ^gsalutationes, fratres.

²⁵ Gratia cum omnibus vobis. Amen.

benedictio.

13, 2 ^aRom 12, 13; 1 Ptr 4, 9. — ^bGn 18, 3; 19, 2. — ^cIos 1, 5. — ^dPs 117, 6. — 11 ^eLv 16, 27. — 14 ^fMch 2, 10.

EPISTOLA CATHOLICA B. IACOBI APOSTOLI.

Exordium, 1, 1.

Salutatio
apostolica.

1. ¹ Iacobus Dei, et Domini nostri Iesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

I. Monita generalia, 1, 2—4, 13a.

1. De sufferentia tentationum, 1, 2—18.

De ten-
tationibus
gaudeant,

² Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: ³ ^ascientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. ⁴ Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti et integri in nullo deficientes.

cum
sapientia
a Deo data
tentationes.

⁵ Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropere: et dabitur ei. ⁶ ^bPostulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur. ⁷ non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino. ⁸ Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.

paupertatem
ac divitias
considerent,

⁹ Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua: ¹⁰ dives autem in humilitate sua, quoniam sicut flos fœni transibit: ¹¹ exortus est enim sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos eius decidit, et decor vultus eius deperiit: ita et dives in itineribus suis marcescet.

coronam
vitæ contem-
plentur;

¹² ^aBeatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

homo non
a Deo sed
a concupiscentia
tentatur.

¹³ Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. ¹⁴ Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus. ¹⁵ Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.

a Deo bona
tantum
veniunt.

¹⁶ Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi. ¹⁷ Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. ¹⁸ Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ eius.

2. De fide iustificante, 1, 19—2, 26.

Verbum
veritatis
audiant,

¹⁹ Scitis fratres mei dilectissimi. ^aSit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram. ²⁰ Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. ²¹ Propter quod abiicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.

sed et
factores
operis sint,

²² ^fEstote autem factores verbi, et non auditores tantum: fallentes vosmetipsos. ²³ Quia si quis auditor est verbi, et non factor: hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: ²⁴ consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. ²⁵ Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

non
vanam sed
genuinam
religionem
colentes,

²⁶ Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. ²⁷ Religio munda, et immaculata apud

1, 3 ^aRom 5, 3. — 6 ^bMt 7, 7; 21, 22; Mc 11, 24; Lc 11, 9; Io 14, 13; 16, 23 s.
10 ^cSir 14, 18; Is 40, 6; 1 Ptr 1, 24. 12 ^dIob 5, 17. — 19 ^ePr 17, 27. — 22 ^fMt 7, 21; Rom 2, 13.

Deum et Patrem, hæc est: Visitare pupillos, et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

2. ¹ Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. ² Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, ³ et intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum: ⁴ nonne iudicatis apud vosmetipsos, et facti estis iudices cogitationum iniquarum? ⁵ Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? ⁶ Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad iudicia? ⁷ Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos? ⁸ Si tamen legem perficitis regalem secundum Scripturas: ^bDiliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis: ⁹ ^csi autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores: ¹⁰ ^dQuicumque autem totam legem servaverit, offendant autem in uno, factus est omnium reus. ¹¹ Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit et, Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. ¹² Sic loquimini, et sic facite sicut per legem libertatis incipientes iudicari. ¹³ Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium.

¹⁴ Quid proderit fratres mei si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? ¹⁵ ^eSi autem frater, et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, ¹⁶ dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? ¹⁷ Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. ¹⁸ Sed dicit quis: Tu fidem habes, et ego opera habeo. ostende mihi fidem tuam sine operibus: et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. ¹⁹ Tu credis quoniam unus est Deus: Bene facis: et dæmones credunt, et contremiscunt.

²⁰ Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? ²¹ ^fAbraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? ²² Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: et ex operibus fides consummata est? ²³ Et suppleta est Scriptura, dicens: ^gCredidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam, et amicus Dei appellatus est. ²⁴ Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum? ²⁵ Similiter ^het Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens nuncios, et alia via eiciens? ²⁶ Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

3. De ambitione docendi, 3, 1—18.

3. ¹ Nolite plures ⁱmagistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. ² In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. potest etiam freno circumducere totum corpus. ³ Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus. ⁴ Ecce et naves, cum magnæ sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit. ⁵ Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit! ⁶ Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostræ inflammata a gehenna. ⁷ Omnis enim natura bestiarum, et voluerum, et serpentium, et ceterorum domantur, et domita sunt a natura humana: ⁸ linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero. ⁹ In ipsa benedicimus Deum et Patrem: et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. ¹⁰ Ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. ¹¹ Numquid fons de eodem foramine emanat

2, 1 ^aLv 19, 15; Dt 1, 17; 16, 19; Pr 24, 23; Sir 42, 1. — 8 ^bLv 19, 18; Mt 22, 39; Mc 12, 31; Rom 13, 9; Gal 5, 14. — 9 ^cLv 19, 15; Dt 1, 17. — 10 ^dMt 5, 19. — 15 ^e1 Io 3, 17. — 21 ^fGn 22, 10. — 23 ^gGn 15, 6; Rom 4, 3; Gal 3, 6. — 25 ^hIos 2, 1. — 3, 1 ⁱMt 23, 8.

dulcem, et amaram aquam? ¹² Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

sed bona
con-
versatione. ¹³ Quis sapiens, et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. ¹⁴ Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem. ¹⁵ non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. ¹⁶ Ubi enim zelus et contentio: ibi inconstantia, et omne opus pravam. ¹⁷ Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. ¹⁸ Fructus autem iustitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

4. De concupiscentiis malis, 4, 1—13^a.

Con-
cupiscentiis
ne ob-
sequantur, ⁴ ¹ Unde bella, et lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? ² Concupiscitis, et non habetis: occiditis, et zelatis: et non potestis adipisci: litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis. ³ Petitis, et non accipitis: eo quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis. ⁴ Adulteri nescitis quia amicitia huius mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur. ⁵ An putatis quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis? ⁶ Maiorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: ^aDeus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. ⁷ Subditi ergo estote Deo, resistite autem diabolo, et fugiet a vobis. ⁸ Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: et purificate corda, duplices animo. ⁹ Miseri estote, et lugete, et plorate: risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem. ¹⁰ ^bHumiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos. ¹¹ Nolite detrahare alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, et iudicat legem. Si autem iudicas legem: non es factor legis, sed iudex. ¹² Unus est legislator, et iudex, qui potest perdere, et liberare. ¹³ ^cTu autem quis es, qui iudicas proximum? Deo mundi
et humiles
appropinquant, proximum
ne iudicent.

II. Monita specialia, 4, 13^b—5, 20.

1. Pro mercatoribus superbis, 4, 13^b—17.

Vitam suam
ex volun-
tate divina
pendere
recordentur. Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus: ¹⁴ qui ignoratis quid erit in crastino. ¹⁵ Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur; pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit. Et: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. ¹⁶ Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est. ¹⁷ Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi.

2. Pro divitibus et afflictis, 5, 1—11.

Divites
propter
avaritiam,
fraudem,
luxuriam
increpantur. ⁵ ¹ Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. ² Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. ³ Aurum, et argentum vestrum æruginavit: et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. ⁴ Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: et clamor eorum in aures Domini sabbaoth introivit. ⁵ Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis. ⁶ Addixistis, et occidistis iustum, et non restitit vobis. ⁷ Patientes igitur estote fratres usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, et serotinum. ⁸ Patientes igitur estote et vos, et confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit. ⁹ Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non afflictis
patientia
com-
mendatur.

iudicemini. Ecce iudex ante ianuam assistit. ¹⁰ Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, et patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. ¹¹ Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, et miserator.

3. Pro iurantibus, ægrotis, iustis, 5, 12—20.

¹² Ante omnia autem fratres mei ^anolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub iudicio decidatis. Fratres ne temere iurent,

¹³ Tristatur aliquis vestrum? oret: Æquo animo est? psallat. ¹⁴ Infirmitur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: ¹⁵ et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus: graviter ægrotantes oleo ungantur, et si in peccatis sit, remittentur ei.

¹⁶ Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua. ¹⁷ ^bElias homo erat similis nobis passibilis: et oratione oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. ¹⁸ Et rursus oravit: et cælum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum. iusti assidue orent

¹⁹ Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum: ²⁰ scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam eius a morte, et operiet multitudinem peccatorum. atque peccatores convertant.

5, 12 ^aMt 5, 34. — 17 ^b1 Rg 17, 1; Lc 4, 25.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

Exordium, 1, 1—12.

Salutatio apostolica, 1. ¹ Petrus Apostolus Iesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bithyniæ ² secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, et aspersionem sanguinis Iesu Christi: Gratia vobis, et pax multiplicetur.

gratiarum actio pro vocatione ad gratiam et gloriam. ³ ^aBenedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, ⁴ in hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis, ⁵ qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo. ⁶ In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus: ⁷ ut probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem in revelatione Iesu Christi: ⁸ quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, et glorificata: ⁹ reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum. ¹⁰ De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt: ¹¹ scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuncians eas quæ in Christo sunt passiones, et posteriores glorias: ¹² quibus revelatum est quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nunciata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cælo, in quem desiderant Angeli prospicere.

I. Monita generalia, 1, 13—2, 10.

1. In omni conversatione sancti sint, 1, 13—25.

Perfecte sperantes in Deo conformemur, sanguine Christi redempti, ¹³ Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Iesu Christi: ¹⁴ quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiae vestræ desideriis: ¹⁵ sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum: et ipsi in omni conversatione sancti sitis: ¹⁶ quoniam scriptum est: ^bSancti eritis, quoniam ego Sanctus sum. ¹⁷ Et si patrem invocatis eum, qui ^csine acceptione personarum indicat secundum uniuscuiusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini. ¹⁸ Scientes quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis: ¹⁹ ^dsed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati: ²⁰ præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos, ²¹ qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra, et spes esset in Deo:

ex corde invicem diligent. ²² Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius: ²³ renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, et permanentis in æternum: ²⁴ ^equia omnis caro ut fœnum: et omnis gloria eius tamquam flos fœni: exaruit fœnum, et flos eius decidit. ²⁵ Verbum autem Domini manet in æternum. hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

1, 3 ^{a2} Cor 1, 3; Eph 1, 3. — ^b 16 ^bLv 11, 44; 19, 2; 20, 7. — ^c 17 ^cDt 10, 17; Rom 2, 11; Gal 2, 6. — ^d 19 ^{d1} Cor 6, 20; 7, 23; Hbr 9, 14; 1 Io 1, 7; Ape 1, 5. — ^e 24 ^eSir 14, 18; Is 40, 6; Iac 1, 10.

2. In salutem crescant, 2, 1—10.

2. ¹ Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractationes, ² sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite: ut in eo crescatis in salutem: ³ si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus. ⁴ Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honorificatum: ⁵ et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum: ⁶ Propter quod continet Scriptura:

Verbum
Dei con-
cupiscentes
ad lapidem
vivum
accedant.

^bEcce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: et qui crediderit in eum, non confundetur.

⁷ Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem

lapidis, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli:

⁸ et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt. ⁹ Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

¹⁰ Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

II. Monita specialia, 2, 11—5, 11.

1. De conversatione inter gentes, 2, 11—3, 12.

¹¹ Charissimi, obsecro vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, ¹² conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. ¹³ Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi quasi præcellenti: ¹⁴ sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum: ¹⁵ quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciat imprudentium hominum ignorantiam: ¹⁶ quasi liberi, et non quasi velamen habentes libertatē libertatem, sed sicut servi Dei. ¹⁷ Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum time: Regem honorificate.

Omnes
ut peregrini
ambulent
nec non
superioribus
subiecti
sint,

¹⁸ Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis. ¹⁹ Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. ²⁰ Quæ enim est gloria, si peccantes, et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. ²¹ In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius.

servi etiam
dyscolis
dominis
subditi
sint,
Christum
imitantes,

²² qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius:

²³ qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste: ²⁴ qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiæ vivamus: cuius livore sanati estis. ²⁵ Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem, et episcopum animarum vestrarum.

3. ¹ Similiter et mulieres subditæ sint viris suis: ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, ² considerantes in timore castam conversationem vestram. ³ Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: ⁴ sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. ⁵ Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subiectæ propriis viris. ⁶ Sicut Sara obediebat Abraham, dominum

mulieres
viris
subiectæ
sint, viri
mulieribus
honorem
impartiant,

2, 1 ^aRom 6, 4; Eph 4, 22; Col 3, 8; Hbr 12, 1. — 6 ^bIs 28, 16; Rom 9, 33. — 7 ^cPs 117, 22; Is 8, 14; Mt 21, 42; Act 4, 11. — 10 ^dOs 2, 24; Rom 9, 25. — 11 ^eRom 13, 14; Gal 5, 16. — 13 ^fRom 13, 1. — 17 ^gRom 12, 10. — 18 ^hEph 6, 5; Col 3, 22; Tit 2, 9. — 22 ⁱIs 53, 9. — 24 ^kIs 53, 4; 1 Io 3, 5. — 3, 1 ^lEph 5, 22; Col 3, 18. — 3 ^m1 Tim 2, 9. — 6 ⁿGn 18, 12.

eum vocans: cuius estis filiæ benefacientes, et non pertimentes ullam perturbationem. ⁷ ^aViri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediatur orationes vestræ.

⁸ In fine autem omnes unanimes, compatiētes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles: ⁹ ^bnon reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis.

¹⁰ ^cQui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coercet linguam suam a malo, et labia eius ne loquantur dolum.

¹¹ ^dDeclinet a malo, et faciat bonum: inquirat pacem, et sequatur eam:

¹² Quia oculi Domini super iustos, et aures eius in preces eorum:

Vultus autem Domini super facientes mala.

2. De perpeſsione insectationum, 3, 13—4, 19.

¹³ Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? ¹⁴ ^eSed et si quid patimini propter iustitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini. ¹⁵ Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris,

parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe. ¹⁶ ^fsed cum modestia, et timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. ¹⁷ Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes. ¹⁸ ^gquia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. ¹⁹ In quo et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: ²⁰ qui increduli fuerant aliquando, ^hquando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

²¹ Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi, ²² qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cælum subiectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

^{4.} ¹ Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desiit a peccatis: ² ⁱUt iam non desideris hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. ³ Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam his, qui ambulaverunt in luxuriis, desiderijs, vinolentiis, comensationibus, potationibus, et illicitis idolorum cultibus. ⁴ In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem, blasphemantes. ⁵ Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare vivos et mortuos. ⁶ Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est: ut iudicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

⁷ Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus. ⁸ Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: ^kquia charitas operit multitudinem peccatorum. ⁹ ^lHospitales invicem ^msine murmuratione: ¹⁰ ⁿUnusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, ^osicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. ¹¹ Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum: cui est gloria, et imperium in sæcula sæculorum: Amen.

¹² Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: ¹³ sed communicantes Christi passionibus gaude, ut et in revelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. ¹⁴ Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est

⁷ ^a1 Cor 7, 3. — ⁹ ^bPr 17, 13; Rom 12, 17; 1 Thes 5, 15. — ¹⁰ ^cPs 33, 13. — ¹¹ ^dIs 1, 16. — ¹⁴ ^eMt 5, 10. — ¹⁶ ^fSup 2, 12. — ¹⁸ ^gRom 5, 6; Hbr 9, 28. — ²⁰ ^hGn 6, 14; Mt 24, 37; Lc 17, 26. — ⁴, ² ⁱEph 4, 23. — ⁸ ^kPr 10, 12. — ⁹ ^lRom 12, 13; Hbr 13, 2. — ^mPhil 2, 14. — ¹⁰ ⁿRom 12, 6. — ^o1 Cor 4, 2.

Patiantur
bene facien-
tes ad
exemplum
Christi,

alieni a pec-
catis gen-
tium,

dediti
virtutibus,

gaudentes
ob remun-
erationem
futuram.

eius Spiritus, super vos requiescit. ¹⁵ Nemo autem vestrum patiatutur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. ¹⁶ Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. ¹⁷ quoniam tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autem primum a nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio? ¹⁸ ^aEt si iustus vix salvabitur, impius, et peccator ubi parebunt? ¹⁹ Itaque et hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas in benefactis.

3. De vita ecclesiastica, 5, 1—11.

5. ¹ Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum: qui et eius, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator: ² pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: ³ neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. ⁴ Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. ⁵ Similiter adolescentes subditi estote senioribus.

Pastores
forma gre-
gis fiant,
qui eos
sequatur,

^bOmnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. ⁶ ^cHumiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: ⁷ ^domnem sollicitudinem vestram proicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. ⁸ Sobrii estote, et vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: ⁹ Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

omnes
humiles,
sobrii et
vigilantes
sint,

¹⁰ Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. ¹¹ Ipsi gloria, et imperium in sæcula sæculorum: Amen.

a Deo con-
firmabun-
tur ac
perficien-
tur.

Epilogus, 5, 12—14.

¹² Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis. ¹³ Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta, et Marcus filius meus. ¹⁴ Salutate invicem in osculo sancto:

Salu-
tationes,

Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Iesu. Amen.

benedictio.

¹⁸ ^aPr 11, 31. — 5, 5 ^bRom 12, 10. — 6 ^cIac 4, 10. — 7 ^dPs 54, 23; Mt 6, 25; Lc 12, 22.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI SECUNDA.

Exordium, 1, 1—2.

Salutatio
et electio-
nem suam

1. ¹ Simon Petrus, servus, et Apostolus Iesu Christi, iis, qui cœqualem nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia Dei nostri, et Salvatoris Iesu Christi. ² Gratia vobis, et pax adimpleatur in cognitione Dei, et Christi Iesu Domini nostri:

I. De fidelibus, 1, 3—21.

Vocationem
et electio-
nem suam

³ quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam, et pietatem donata sunt, per cognitionem eius, qui vocavit nos propria gloria, et virtute, ⁴ per quem maxima, et pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ: fugientes eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

bonis
operibus
certam
faciant:

⁵ Vos autem curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, ⁶ in scientia autem abstinentiam, in abstinencia autem patientiam, in patientia autem pietatem, ⁷ in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. ⁸ Hæc enim si vobiscum adsint, et superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. ⁹ Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. ¹⁰ Quapropter fratres magis satagite ut per bona opera certam vestram vocationem, et electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. ¹¹ Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Iesu Christi.

idcirco
Petrus
vividus et
mortuus
litteris eos
comminet,

¹² Propter quod incipiam vos semper commonere de his: et quidem scientes et confirmatos vos in præsentī veritate. ¹³ Iustum autem arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in comminatione: ¹⁴ certus quod velox est depositio tabernaculi mei secundum quod et Dominus noster Iesus Christus ^asignificavit mihi. ¹⁵ Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

speculator
magni-
tudinis
Christi
factus

¹⁶ ^bNon enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem, et præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. ¹⁷ Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum huiuscemodi a magnifica gloria: ^cHic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. ¹⁸ Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. ¹⁹ Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris: ²⁰ ^dhoc primum intelligentes quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. ²¹ Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

et proph-
eticum ser-
monem
habens.

II. De illusoribus, 2, 1—3, 16.

1. Pernicies et vita eorum describitur, 2, 1—22.

Hæreti-
corum
perditio
certo
ventura

2. ¹ Fuerunt vero et pseudoprophetæ in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Domi-
num negant: superducentes sibi celerem perditionem. ² Et multi sequentur eorum

luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: ³ et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabantur: quibus iudicium iam olim non cessat: et perditio eorum non dormitat. ⁴ ^aSi enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari. ⁵ Et originali mundo non pepercit, ^bsed octavum Noe iustitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. ⁶ ^cEt civitates Sodomorum, et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens: ⁷ et iustum Lot oppressum a nefandorum iniuria, ac luxuriosa conversatione eripuit: ⁸ aspectu enim, et auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. ⁹ Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos:

¹⁰ magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, ^{et mores corrupti ac depravati.} dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes: ¹¹ ubi angeli fortitudine, et virtute cum sint maiores, non portant adversum se execrabile iudicium. ¹² Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, et in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, ¹³ percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes dei delicias: coinquinationes, et maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum, ¹⁴ oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: ¹⁵ dereliquentes rectam viam erraverunt, ^dsecuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: ¹⁶ correptionem vero habuit suæ vesaniæ: subiugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. ¹⁷ Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. ¹⁸ Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur: ¹⁹ libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis: ^ea quo enim quis superatus est, huius et servus est. ²⁰ ^fSi enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. ²¹ Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. ²² Contigit enim eis illud veri proverbii: ^gCanis reversus ad suum vomitum: et, Sus lota in volutabro luti.

2. Doctrina eorum refellitur, 3, 1—16.

3. ¹ Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem: ² ut memores sitis eorum, quæ prædixi verborum a sanctis Prophetis, et Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini et Salvatoris. ³ ^hhoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, ⁴ dicentes: ⁱUbi est promissio, aut adventus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.

Negatio
secundi
adventus
Domini

⁵ Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, et terra, de aqua, et per aquam consistens Dei verbo: ⁶ per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit. ⁷ Cæli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem iudicii, et perditionis impiorum hominum. ⁸ Unum vero hoc non lateat vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus. ⁹ Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.

omnino
vana est,

¹⁰ ^kAdveniet autem dies Domini ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur. ¹¹ Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis con-

consum-
matio
sæculi ad-
veniet,

2, 4 ^aIob 4, 18; Iud 6. — 5 ^bGn 7, 1. — 6 ^cGn 19, 25. — 15 ^dNm 22, 22; Iud 11. — 19 ^eIo 8, 34; Rom 6, 16. — 20 ^fMt 12, 45; Hbr 6, 4. — 22 ^gPr 26, 11. — 3, 3 ^h1 Tim 4, 1; 2 Tim 3, 1; Iud 18. — 4 ⁱEz 12, 27. — 10 ^k1 Thes 5, 2; Apc 3, 3; 16, 15.

versationibus, et pietatibus, ¹² expectantes, et properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent? ¹³ ^aNovos vero cælos, et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

ad quam
fideles
se bene
præparent.

¹⁴ Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati, et inviolati ei inveniri in pace. ¹⁵ et ^bDomini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, ¹⁶ sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indoeti, et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

Epilogus, 3, 17—18.

Monitio et
doxologia.

¹⁷ Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. ¹⁸ crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Iesu Christi. Ipsi gloria et nunc, et in diem æternitatis. Amen.

¹³ ^aIs 65, 17; 66, 22; Apc 21, 1. — ¹⁵ ^bRom 2, 4.

EPISTOLA

B. IOANNIS APOSTOLI

PRIMA.

Exordium, 1, 1—4.

1. ¹ Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ: ² et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis: ³ quod vidimus et audivimus, annunciamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio eius Iesu Christo. ⁴ Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum.

Argumentum et finis epistolæ.

I. In luce ambulandum est, 1, 5—2, 27.

1. Præcepta positiva, 1, 5—2, 11.

⁵ Et hæc est annunciatio, quam audivimus ab eo, et annunciamus vobis: ^aQuoniam Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ. ⁶ Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus. ⁷ Si autem in luce ambulamus sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, ^bet sanguis Iesu Christi, Filii eius, emundat nos ab omni peccato.

Quia Deus lux est, in luce ambulemus.

⁸ Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. ⁹ Si confiteamur peccata nostra: fidelis est, et iustus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate. ¹⁰ Si dixerimus quoniam non peccavimus: mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis.

peccata nostra confiteamur.

2. ¹ Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: ² et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

propitiationem habentes.

³ Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata eius observemus. ⁴ Qui dicit se nosse eum, et mandata eius non custodit, mendax est, et in hoc veritas non est. ⁵ Qui autem servat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est: et in hoc scimus quoniam in ipso sumus. ⁶ Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.

mandata Dei observemus.

⁷ Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus est verbum, quod audistis. ⁸ Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis: quia tenebræ transierunt, et verum lumen iam lucet. ⁹ Qui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. ¹⁰ Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est. ¹¹ Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat: quia tenebræ obæcaverunt oculos eius.

præsertim mandatum caritatis.

2. Præcepta negativa, 2, 12—27.

¹² Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius. ¹³ Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum. ¹⁴ Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis iuvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet

Ne mundum corruptum et transcurrentem diligamus.

1, 5 ^aIo 8, 12. — 7 ^bHbr 9, 14; 1 Ptr 1, 19; Apc 1, 5. — 8 ^c1 Rg 8, 46; 2 Par 6, 36; Pr 20, 9; Ecl 7, 21. — 2, 8 ^dIo 13, 34; 15, 12. — 10 ^eIuf 3, 14.

Hetzener, Vulgata Clementina.

in vobis, et vicistis malignum. ¹⁵ Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: ¹⁶ quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. ¹⁷ Et mundus transit, et concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

neve ab
hæreticis
seducamur.

¹⁸ Filioli, novissima hora est: et sicut audistis quia Antichristus venit: et nunc Antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est. ¹⁹ Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. ²⁰ Sed vos unctionem habetis a Sancto, et nostis omnia. ²¹ Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: et quoniam omne mendacium ex veritate non est. ²² Quis est mendax, nisi is, qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, et Filium. ²³ Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet. qui confitetur Filium, et Patrem habet. ²⁴ Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, et vos in Filio, et Patre manebitis. ²⁵ Et hæc est repressio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. ²⁶ Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos. ²⁷ Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio eius docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo.

II. Iustitia facienda est, 2, 28—4, 6.

1. Sanctitatem sectemur, 2, 28—3, 10^a.

Quia Deus
iustus est,
iustitiam
faciamus,

²⁸ Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu eius. ²⁹ Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam et omnis, qui facit iustitiam, ex ipso natus est.

ut filii Dei
simus,

³. ¹ Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum. ² Charissimi, nunc filii Dei sumus: et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. ³ Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.

peccata
autem
vitemus,

⁴ Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit: et peccatum est iniquitas.

⁵ Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: æt peccatum in eo non est.

⁶ Omnis, qui in eo manet, non peccat: et omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum. ⁷ Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est: sicut et ille iustus est.

ne filii
diaboli
reddamur.

⁸ Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. ⁹ Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. ¹⁰ In hoc manifesti sunt Filii Dei, et filii diaboli.

2. Fratres diligamus, 3, 10^b—22.

Caritas
fraterna
a Deo
præcipitur,

Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum: ¹¹ quoniam hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum.

¹² Non sicut Cain, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta.

signum
vitæ est,

¹³ Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. ¹⁴ Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte: ¹⁵ omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

ad
exemplum
Christi
exerceatur,

¹⁶ In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: et nos debemus pro fratribus animas ponere. ¹⁷ Qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab

3, 5 aIs 53, 9; 1 Ptr 2, 22. — 8 bIo 8, 44. — 11 cIo 13, 34; 15, 12. — 12 dGu 4, 8. — 14 eLv 19, 17. — 16 fIo 15, 13. — 17 glac 2, 15.

eo: quomodo charitas Dei manet in eo? ¹³ Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.

¹⁹ in hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: et in conspectu eius suadēbimus corda nostra. ²⁰ Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, et novit omnia. ²¹ Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: ²² aet quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, et ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

utilitates
affert.

3. In Christum credamus, 3, 23—4, 6.

²³ Et hoc est mandatum eius: Ut credamus in nomine Filii eius Iesu Christi: et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. ²⁴ Et qui servat mandata eius, in illo manet, et ipse in eo: et in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

Fide
formata
Christo ad-
hæreamus,

⁴. ¹ Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. ² in hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: ³ et omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc iam in mundo est.

antichristi
ne creda-
mus,

⁴ Vos ex Deo estis filioli, et vicistis eum, quoniam maior est qui in vobis est, quam qui in mundo. ⁵ Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit. ⁶ Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris.

ipsi de
mundo, nos
ex Deo
sumus.

III. In caritate manendum est, 4, 7—5, 17.

1. Causa caritatis, 4, 7—21.

⁷ Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum. ⁸ Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est.

Quia Deus
caritas est,

⁹ In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam a Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. ¹⁰ In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. ¹¹ Charissimi, si sic Deus dilexit nos: et nos debemus alterutrum diligere.

filium
suum
misit

¹² Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas eius in nobis perfecta est. ¹³ In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, et ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

nosque
secum
coniungit.

¹⁴ Et nos vidimus, et testificamur quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi. ¹⁵ Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo. ¹⁶ Et nos cognovimus, et credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.

testantibus
apostoli.

¹⁷ In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii: quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo. ¹⁸ Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate.

et fiducia
replet;

¹⁹ Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. ²⁰ Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? ²¹ Et hoc mandatum habemus a Deo: ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.

idcirco
Deum et
proximum
diligamus.

2. Radix caritatis, 5, 1—13.

⁵. ¹ Omnis, qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis, qui diligit eum qui genuit, diligit et eum qui natus est ex eo. ² In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, et mandata eius

Caritas
ex fide in
Iesum
germinat,

²² Mt 21, 22. — ²³ bIo 6, 29; 17, 3. — ^cIo 13, 34; 15, 12. — ⁴, ⁵ dIo 8, 47. — ⁹ Io 3, 16. — ¹² fIo 1, 18; 1 Tim 6, 16. — ²¹ gIo 13, 34; 15, 12; Eph 5, 2.

faciamus. ³ Hæc est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus: et mandata eius gravia non sunt. ⁴ Quoniam omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum: et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. ⁵ «Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est filius Dei?

quem
triplex
testi-
monium
Christum
ac filium
Dei demon-
strat,

⁶ hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas. ⁷ Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus: et hi tres unum sunt. ⁸ Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, et aqua, et sanguis: et hi tres unum sunt. ⁹ Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod maius est, quoniam testificatus est de Filio suo. ¹⁰ ^bQui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.

per quem
vitam
æternam
habemus.

¹¹ Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio eius est. ¹² Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet. ¹³ Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

3. Fructus caritatis, 5, 14—17.

Omnia
a Deo
impetrat,

¹⁴ Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus: secundum voluntatem eius, audit nos. ¹⁵ Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

vitam
quoque
peccantis
non ad
mortem.

¹⁶ Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis. ¹⁷ Omnis iniquitas, peccatum est: et est peccatum ad mortem.

Epilogus, 5, 18—21.

Natus ex
Deo non
peccat et
vitam
æternam
habet,

¹⁸ Scimus quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum. ¹⁹ Scimus quoniam ex Deo sumus: et mundus totus in maligno positus est. ²⁰ Et scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus, et vita æterna.

idola fugiat. ²¹ Filioli, custodite vos a simulacris. Amen.

5, 5 ^a1 Cor 15, 57. — 10 ^bIo 3, 36. — 20 ^cLc 24, 45.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI SECUNDA.

Exordium, 1—3.

¹ Senior Electæ dominæ, et natis eius, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes, qui cognoverunt veritatem, ² propter veritatem, quæ permanet in nobis, et nobiscum erit in æternum. ³ Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et a Christo Iesu Filio Patris in veritate. et charitate. Salutatio apostolica.

Tractatio, 4—11.

⁴ Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre. ⁵ Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, aut diligamus alterutrum. ⁶ Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis: Omnes præceptum caritatis observent,

⁷ quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, et antichristus. ⁸ Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis. ⁹ Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet. ¹⁰ Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis. ¹¹ Qui enim dicit illi AVE. communicat operibus eius malignis. ab hæreticis caveant eorumque commercium vitent.

Epilogus, 12—13.

¹² Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, et atramentum: spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit. Spes apostoli,

¹³ Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

salutationes.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI TERTIA.

Exordium, 1.

¹ Senior Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.

Tractatio, 2—12.

² Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, et valere, sicut prospere agit anima tua. ³ Gavisus sum valde venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. ⁴ Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. ⁵ Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos, ⁶ qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces digne Deo. ⁷ Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes a Gentibus. ⁸ Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

⁹ Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. ¹⁰ propter hoc si venero, commonebo eius opera, quæ facit: verbis malignis garriens in nos: et quasi non ei ista sufficiant: neque ipse suscipit fratres: et eos, qui suscipiunt, prohibet, et de Ecclesia eiicit.

¹¹ Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

¹² Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsa veritate, sed et nos testimonium perhibemus: et nosti quoniam testimonium nostrum verum est.

Epilogus, 13—14.

¹³ Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum, et calamum scribere tibi. ¹⁴ Spero autem protinus te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi.

Salutant te amici. Saluta amicos nominatum.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI IUDÆ APOSTOLI.

Exordium, 1—4.

¹ Iudas Iesu Christi servus, frater autem Iacobi, his, qui sunt in Deo Patre dilectis, et Christo Iesu conservatis, et vocatis. ² Misericordia vobis, et pax, et charitas adimpleatur.

Salutatio apostolica.

³ Charissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei. ⁴ Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem, et Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

finis et occasio epistolæ.

I. De illusoribus, 5—19.

⁵ Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Ægypti salvans, ^asecundo eos, qui non crediderunt, perdidit: ⁶ Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit. ⁷ Sicut Sodoma, et Gomorrha, et finitimæ civitates simili modo exornicate, et abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni poenam sustinentes.

Deus olim incredulos atque peccatores puniens

⁸ Similiter et hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. ⁹ ^bCum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae: sed dixit: Imperet tibi Dominus. ¹⁰ Hi autem quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. ¹¹ Væ illis, quia in ^cviam Cain abierunt, et ^derrore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione ^eCore perierunt: ¹² Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, ^fnubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, ¹³ fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum. ¹⁴ Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens: «Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis ¹⁵ facere iudicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii. ¹⁶ Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, ^het os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa. ¹⁷ Vos autem charissimi memores estote verborum, ⁱquæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, ¹⁸ qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. ¹⁹ Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

impios hæreticos quoque iudicabit.

II. De fidelibus, 20—23.

²⁰ Vos autem charissimi superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes, ²¹ vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. ²² Et hos quidem arguite iudicatos: ²³ illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes et eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

In fide, spe et caritate perseverent.

⁵ ^aNm 14, 37. — ⁹ ^bZach 3, 2. — ¹¹ ^cGn 4, 8. — ^dNm 22, 22. — ^eNm 16, 1. — ¹² ^f2 Ptr 2, 17. — ¹⁴ ^gApe 1, 7. — ¹⁶ ^hPs 16, 10. — ¹⁷ ⁱ1Tim 4, 1; 2 Tim 3, 1; 2 Ptr 3, 3.

Epilogus, 24—25.

Doxologia.

²⁴ Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, et constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Iesu Christi. ²⁵ Soli Deo Salvatori nostro, per Iesum Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia, imperium et potestas ante omne sæculum, et nunc, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

APOCALYPSIS BEATI IOANNIS APOSTOLI

Exordium, 1, 1—20.

Argumentum, fons et finis libri,

1. ¹ Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito: et significavit, mittens per Angelum suum servo suo Ioanni. ² qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Iesu Christi, quæcumque vidit. ³ Beatus, qui legit, et audit verba prophetiæ huius: et servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

salutatio apostolica.

⁴ Ioannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis, et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est: et a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt: ⁵ et a Iesu Christo, qui est testis fidelis, ⁶ primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ, qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, ⁷ et fecit nos regnum, et sacerdotes Deo et Patri suo: ipsi gloria, et imperium in sæcula sæculorum: Amen.

sententia gravis,

⁷ Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen. ⁸ Ego sum α , et ω , principium, et finis, dicit Dominus Deus: qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens.

narratio primæ visionis:

⁹ Ego Ioannes frater vester, et particeps in tribulatione, et regno et patientia in Christo Iesu: fui in insula, quæ appellatur Patmos propter verbum Dei, et testimonium Iesu: ¹⁰ Fui in spiritu in Dominica die, et audiivi post me vocem magnam tamquam tubæ. ¹¹ dicentis: Quod vides, scribe in libro: et mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Philadelphię, et Laodiciæ: ¹² Et conversus sum ut viderem vocem, quæ loquebatur mecum: Et conversus vidi septem candelabra aurea: ¹³ et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, et præcinctum ad mamillas zona aurea: ¹⁴ caput autem eius, et capilli erant candidi tamquam lana alba, et tamquam nix, et oculi eius tamquam flamma ignis, ¹⁵ et pedes eius similes aurichaleo, sicut in camino ardenti, et vox illius tamquam vox aquarum multarum: ¹⁶ et habebat in dextera sua stellas septem: et de ore eius gladius utraque parte acutus exibat: et facies eius sicut sol lucet in virtute sua. ¹⁷ Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: ego sum primus, et novissimus, ¹⁸ et vivus, et fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula sæculorum, et habeo claves mortis, et inferni. ¹⁹ Scribe ergo quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc. ²⁰ Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea: septem stellæ Angeli sunt septem Ecclesiarum: et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

inter septem candelabra filius hominis cum stellis septem, candelabra ecclesias Christi et stellæ angelorum earum significant.

1, 4 ^aEx 3, 14. — 5 ^{b1} Cor 15, 20: Col 1, 18. — ^cHbr 9, 14; 1 Ptr 1, 19; 1 Io 1, 7. — 7 ^dIs 3, 13: Mt 24, 30: Iud 14. — 8 ^eIs 44, 6: Inf 21, 6; 22, 13. — 17 ^fIs 41, 4; 44, 6.

PARS PRIMA.

Septem Epistolæ dictatæ, 2, 1—3, 22.

I. Tres epistolæ priores, 2, 1—17.

1. Ecclesiæ Ephesiæ, 2, 1—7.

2. ¹ Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: Angeli
Ephesi

² Scio opera tua, et laborem, et patientiam tuam, et quia non potes sustinere malos: et tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, et non sunt: et invenisti eos mendaces: ³ et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti. patientia et
constantia
laudatur,

⁴ Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. ⁵ Memor esto itaque unde excideris: et age pœnitentiam, et prima opera fac. sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. relictio
primæ
caritatis
vituperatur,

⁶ Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ et ego odi. fuga
malorum
probat;

⁷ Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. vincenti
fructus
paradisi pro-
mittuntur.

2. Ecclesiæ Smyrnæ, 2, 8—11.

⁸ Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, et novissimus, qui fuit mortuus, et vivit: Angelus
Smyrnæ

⁹ Scio tribulationem tuam, et paupertatem tuam, sed dives es: et blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga satanæ. spiritualiter
dives est,

¹⁰ Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem ut tentemini: et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ. in tribu-
lationibus
perseveret;

¹¹ Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a morte secunda. vincens
non
damnabitur.

3. Ecclesiæ Pergamenæ, 2, 12—17.

¹² Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam: Angelus
Pergami

¹³ Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat. fidem
non negavit,

¹⁴ Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam ^aBalaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, et fornicari: ¹⁵ ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. ¹⁶ Similiter pœnitentiam age: si quo minus veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei. at neque
hæreticos
segregavit;

¹⁷ Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum: et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. vincenti
manna
et calculus
dabitur.

II. Quattuor epistolæ posteriores, 2, 18—3, 22.

4. Ecclesiæ Thyatirenæ, 2, 18—29.

¹⁸ Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, et pedes eius similes aurichalco: Angelus
Thyatiræ

¹⁹ Novi opera tua, et fidem, et charitatem tuam, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus. laudatur
quod in bono
proficiat,

²⁰ Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere, et seducere servos meos, fornicari, et manducare de idolothytis. vituperatur
quod
hæresim
grassari
permittat;

²¹ Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: et non vult pœnitere a fornicatione sua.

heretici non conversi punientur, ²² Ecce mittam eam in lectum: et qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. ²³ et filios eius interficiam in morte, et scient omnes Ecclesiæ, ^aquia ego sum scrutans renes, et corda: et dabo unicuique vestrum secundum opera sua.

reliqui inviolati servabuntur; Vobis autem dico, ²⁴ et ceteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus: ²⁵ tamen id, quod habetis, tenete donec veniam.

vineenti virga ferrea et stella matutina dabitur. ²⁶ Et qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes,

²⁷ et reget eas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur,

²⁸ sicut et ego accepi a Patre meo: et dabo illi stellam matutinam. ²⁹ Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

5. Ecclesiæ Sardianæ, 3, 1—6.

Angelus Sardis ^{3, 1} Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, et septem stellas:

spiritualiter mortuus membra ecclesiæ moritura non confirmavit, Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et mortuus es. ² Esto vigilans, et confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. ³ In mente ergo habe qualiter acceperis, et audieris, et serva, et pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, ^bVeniam ad te tamquam fur, et nescies qua hora veniam ad te.

pauci impolluta manserunt; ⁴ Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: et ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

vincenti vestes albæ et nomen gloriosum promittuntur. ⁵ Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen eius de Libro vitæ, et confitebor nomen eius coram Patre meo, et coram angelis eius.

⁶ Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

6. Ecclesiæ Philadelphienæ, 3, 7—13.

Angelus Philadelphienæ ⁷ Et Angelo Philadelphienæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus et Verus, ^cqui habet clavem David: qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit:

fructum amplissimi fidelitatis consequetur; ⁸ Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. ⁹ Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Iudæos esse, et non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos: et scient quia ego dilexi te ¹⁰ quoniam servasti verbum patientiæ meæ, et ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. ¹¹ Ecce venio cito: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

vincens columna templi inscripta fiet. ¹² Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius: et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novæ Ierusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo, et nomen meum novum. ¹³ Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7. Ecclesiæ Laodicensi, 3, 14—22.

Angelus Laodicæ ¹⁴ Et Angelo Laodicæ ecclesiæ scribe: ^dHæc dicit Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium creaturæ Dei.

tepidus est, ¹⁵ Scio opera tua: quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus: ¹⁶ sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

pauper, cæcus et nudus; ¹⁷ quia dicis: quod dives sum, et locupletatus, et nullius egeo: et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus. ¹⁸ Suadeo tibi emere

²³ a1 Sm 16, 7; Ps 7, 10; Ir 17, 10. — 3, 3 b1 Thes 5, 2; 2 Ptr 3, 10; Inf 16, 15. — 7 cIob 12, 14; Is 22, 22. — 11 dIo 14, 6.

a me aurum ignitum probatum ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ, et collyrio inunge oculos tuos ut videas.

¹⁹ Ego quos amo, arguo, et castigo. Æmulare ergo, et pœnitentiam age. ²⁰ Ecce sto ad ostium, et pulso: siquis audierit vocem meam, et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.

Dominus
ad ostium
pulsat;

²¹ Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno eius. ²² Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

vincens in
throno eius
sedebit.

PARS SECUNDA.

Septem sigilla soluta, 4, 1—8, 6.

I. Narratio visionis secundæ, 4, 1—5, 14.

1. Sedens in throno, 4, 1—11.

4. ¹ Post hæc vidi: et ecce ostium apertum in cælo, et vox prima, quam audiui tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. ² Et statim fui in spiritu: et ecce sedes posita erat in cælo, et supra sedem sedens. ³ Et qui sedebat similis erat aspectui lapidis iaspidis, et sardinis: et iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdinae.

Deum
sanctum,
iustum,
misericor-
dem

⁴ Et in circuitu sedis sedilia vigintiquattuor: et super thronos vigintiquattuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronæ aureæ: ⁵ Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua: et septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. ⁶ Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: et in medio sedis, et in circuitu sedis quattuor animalia plena oculis ante et retro. ⁷ Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilæ volanti. ⁸ Et quattuor animalia, singula eorum habebant alas senas: et in circuitu, et intus plena sunt oculis:

viginti
quattuor
seniores
et quattuor
animalia

et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: ^bSanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. ⁹ Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum, ¹⁰ procidebant vigintiquattuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in sæcula sæculorum, et mittebant coronas suas ante thronum dicentes: ¹¹ Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, et honorem, et virtutem: quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.

assidue
celebrant
et honorant.

2. Liber signatus, 5, 1—14.

5. ¹ Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem. ² Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula eius? ³ Et nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subts terram aperire librum, neque respicere illum. ⁴ Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum. ⁵ Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula eius.

Librum in
dextera
sedentis
nemo alius
aperire
potest

⁶ Et vidi: et ecce in medio throni et quattuor animalium, et in medio seniorum, agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. ⁷ Et venit: et accepit de dextera sedentis in throno librum.

quam
agnus
occisus,

⁸ Et cum aperuisset librum, quattuor animalia, et vigintiquattuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: ⁹ et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, et aperire signacula eius: quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo,

qui a 4
animalibus
et 24 seni-
oribus,

et natione: ¹⁰ et fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotes: et regnabimus super terram.

^a multitudine angelorum. ¹¹ Et vidi, et audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum: et erat numerus eorum millia millium, ¹² dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

^{ab omni creatura laudatur et adoratur.} ¹³ Et omnem creaturam, quæ in cælo est, et super terram, et sub terra, et quæ sunt in mari, et quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedit in throno, et Agno: benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. ¹⁴ Et quattuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quattuor seniores ceciderunt in facies suas: et adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

II. Solutio sigillorum singulorum. 6, 1—8, 6.

1. Quattuor priorum, 6, 1—8.

^{Exit eques in equo albo,} ^{6.} ¹ Et vidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, et audiui unum de quattuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitru: Veni, et vide. ² Et vidi: et ecce equus albus, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret.

^{eques in equo rufo,} ³ Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicens: Veni, et vide. ⁴ Et exivit alius equus rufus: et qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.

^{eques in equo nigro,} ⁵ Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni, et vide. Et ecce equus niger: et qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua. ⁶ Et audiui tamquam vocem in medio quattuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, et tres bilibres hordei denario, et vinum, et oleum ne læseris.

^{eques in equo pallido.} ⁷ Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni, et vide. ⁸ Et ecce equus pallidus: et qui sedebat super eum, nomen illi Mors, et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quattuor partes terræ, interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terræ.

2. Quinti et sexti, 6, 9—17.

^{Animæ interfectorum ultionem sanguinis rogant,} ⁹ Et cum aperuisset sigillum quintum: vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium, quod habebant, ¹⁰ et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine, (sanctus, et verus) non iudicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra? ¹¹ Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: et dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum donec compleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

^{signa terribilia in terra et in cælo.} ¹² Et vidi cum aperuisset sigillum sextum: et ecce terræmotus magnus factus est, et sol factus est niger tamquam saccus cilicinus: et luna tota facta est sicut sanguis: ¹³ et stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum a vento magno movetur. ¹⁴ et cælum recessit sicut liber involutus: et omnis mons, et insulæ de locis suis motæ sunt: ¹⁵ et reges terræ, et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis servus, et liber

absconderunt se in speluncis, et in petris montium:

¹⁶ et dicunt montibus, et petris: ^bCadite super nos, et abscondite nos

a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni: ¹⁷ quoniam venit dies magnus iræ ipsorum: et quis poterit stare?

3. Visiones intermediæ, 7, 1—17.

^{Signati in terra a noxa servabuntur,} ^{7.} ¹ Post hæc vidi quattuor Angelos stantes super quattuor angulos terræ, tenentes quattuor ventos terræ ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem. ² Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem

signum Dei vivi: et clamavit voce magna quattuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, et mari, ³ dicens: Nolite nocere terræ, et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

⁴ Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quattuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel. ⁵ Ex tribu Iuda duodecim millia signati: Ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati: ⁶ Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephtali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati: ⁷ Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tribu Issachar duodecim millia signati: ⁸ Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Ioseph duodecim millia signati: Ex tribu Benjamin duodecim millia signati.

⁹ Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis: stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum: ¹⁰ et clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno. ¹¹ Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quattuor animalium: et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum, ¹² dicentes, Amen. Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen.

¹³ Et respondit unus de senioribus, et dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? et unde venerunt? ¹⁴ Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni. ¹⁵ ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo eius: et qui sedet in throno, habitabit super illos:

¹⁶ non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus:

¹⁷ quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, et deducet eos ad vitæ fontes aquarum, ¹⁸ et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

4. Solutio septimi sigilli, 8, 1—6.

8. ¹ Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo, quasi media hora. ² Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: et datæ sunt illis septem tubæ. ³ Et alius Angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum: et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. ⁴ Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo. ⁵ Et accepit Angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram, et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terræmotus magnus. ⁶ Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.

PARS TERTIA.

Septem tubæ canentes, 8, 7—14, 20.

I. Sex priores, 8, 7—9, 21.

1. Prima, secunda, tertia, quarta, 8, 7—12.

⁷ Et primus Angelus tuba cecinit, et facta est grando, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram, et tertia pars terræ combusta est, et tertia pars arborum concremata est, et omne fœnum viride combustum est.

⁸ Et secundus Angelus tuba cecinit: et tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, et facta est tertia pars maris sanguis, ⁹ et mortua est tertia pars creaturæ eorum, quæ habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

¹⁰ Et tertius Angelus tuba cecinit: et cecidit de cælo stella magna, ardens tamquam facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum:

quorum
numerus
notatur;

assumpti
in celum
Deo et agno
benedicunt,

quorum
tristitia
in gaudium
conversa
est.

Septem
angeli cum
tubis, alius
cum
thuribulo.

Grando,
ignis,
sanguis.

mons
ardens,

stella
ardens,

¹¹ et nomen stellæ dicitur Absinthium; et facta est tertia pars aquarum in absinthium: et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

¹² Et quartus Angelus tuba cecinit: et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lunæ, et tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter.

2. Quinta et sexta, 8, 13—9, 21.

¹³ Et vidi, et audiui vocem unius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

⁹ ¹ Et quintus Angelus tuba cecinit: et vidi stellam de cælo cecidisse in terram, et data est ei clavis putei abyssi. ² Et aperuit puteum abyssi: et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: et obscuratus est sol, et aer de fumo putei: ³ Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ: ⁴ et præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis. ⁵ Et datum est illis ne occiderent eos: sed ut cruciarent mensibus quinque: et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpium cum percutit hominem.

⁶ Et in diebus quærent homines mortem, et non invenient eam: et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

⁷ Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: et super capita earum tamquam coronæ similes auro: et facies earum tamquam facies hominum.

⁸ Et habebant capillos sicut capillos mulierum: et dentes earum, sicut dentes leonum erant: ⁹ et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum sicut vox currum equorum multorum currentium in bellum: ¹⁰ et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum: et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: ¹¹ et habebant super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

¹² Væ unum abiit, et ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

¹³ Et sextus Angelus tuba cecinit: et audiui vocem unam ex quattuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, ¹⁴ dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quattuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

¹⁵ Et soluti sunt quattuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum: ut occiderent tertiam partem hominum. ¹⁶ Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audiui numerum eorum.

¹⁷ Et ita vidi equos in visione: et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tamquam capita leonum: et de ore eorum procedit ignis, et fumus, et sulphur. ¹⁸ Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, et de fumo, et sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum. ¹⁹ Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum. nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: et in his nocent.

²⁰ Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, et simulacra aurea, et argentea, et ærea, et lapidea, et lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare. ²¹ et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

II. Visiones intermediae, 10, 1—11, 14.

1. Angelus cum libello, 10, 1—11.

¹⁰ ¹ Et vidi alium Angelum fortem descendantem de cælo amictum nube, et iris in capite eius, et facies eius erat ut sol, et pedes eius tamquam columnæ ignis: ² et habebat in manu sua libellum apertum: et posuit pedem suum dextrum

super mare, sinistrum autem super terram: ³ et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. ⁴ Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: et audiui vocem de cælo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua: et noli ea scribere.

⁵ ^aEt angelus, quem vidi stantem super mare, et super terram, levavit manum suam ad cælum: ⁶ et iuravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum, et ea quæ in eo sunt: et terram, et ea quæ in ea sunt: et mare, et ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius: ⁷ sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

nuntium
consum-
mationis
audit.

⁸ Et audiui vocem de cælo iterum loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, et super terram. ⁹ Et abii ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: ^bAccipe librum, et devora illum: et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. ¹⁰ Et accepi librum de manu angeli, et devoravi illum: et erat in ore meo tanquam mel dulce: et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus: ¹¹ et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, et populis, et linguis, et regibus multis.

libellum
angeli
devorat.

2. Duo testes Dei, 11, 1—14.

11. ¹ Et datus est mihi calamus similis virgæ, et dictum est mihi: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo. ² atrium autem, quod est foris templum, eiice foras, et ne metiaris illud: quoniam datum est Gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus:

Gentes
atrium
templi
et civitatem
calcabunt,

³ et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. ⁴ Hi sunt duæ olivæ, et duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes. ⁵ Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. ⁶ Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluatur diebus prophetiæ ipsorum: et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint.

duo testes
terribiles
propheta-
bunt,

⁷ Et cum finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abyssu, faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos. ⁸ Et corpora eorum iacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est.

a bestia
occidentur,

⁹ Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et Gentibus corpora eorum per tres dies, et dimidium: et corpora eorum non sinent poni in monumentis. ¹⁰ et inhabitantes terram gaudebunt super illos, et incundabuntur: et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

lætantibus
populis,

¹¹ Et post dies tres, et dimidium, spiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. ¹² Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube: et viderunt illos inimici eorum.

resurgent
et in cælum
ascendent,

¹³ Et in illa hora factus est terræmotus magnus, et decima pars civitatis cecidit: et occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo cæli.

aliis occisis
et aliis
conversis.

¹⁴ Væ secundum abiit: et ecce væ tertium veniet cito.

III. Septima tuba, 11, 15—14, 20.

1. Lætitia victoriæ in cælo, 11, 15—19.

¹⁵ Et septimus angelus tuba cecinit: et factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum huius mundi, Domini nostri et Christi eius, et regnabit in sæcula sæculorum: Amen.

Voces
victoriam
nuntiantes,

seniores adorantes et gratias agentes, ¹⁶ Et viginti quattuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes: ¹⁷ Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras, et qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti. ¹⁸ Et iratæ sunt Gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum iudicari, et reddere mercedem servis tuis Prophetis, et sanctis, et timentibus nomen tuum pusillis, et magnis, et exterminandi eos, qui corruerunt terram.

arca testamenti visa. ¹⁹ Et apertum est templum Dei in cælo: et visa est arca testamenti eius in templo eius, et facta sunt fulgura, et voces, et terræmotus, et grando magna.

2. Mulier et draco, 12, 1—18.

Draco filium mulieris devoraturus ^{12.} ¹ Et signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus eius, et in capite eius corona stellarum duodecim: ² et in utero habens, clamabat parturiens, et cruciabatur ut pariat. ³ Et visum est aliud signum in cælo: et ecce draco magnus rufus habens capita septem, et cornua decem: et in capitibus eius diademata septem, ⁴ et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, et misit eas in terram, et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura: ut eum peperisset, filium eius devoraret. ⁵ Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: et raptus est filius eius ad Deum, et ad thronum eius, ⁶ et mulier fugit in solitudinem ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

a Michaelē de cælo in terram proiecit. ⁷ Et factum est prælium magnum in cælo: Michael, et angeli eius præliabantur eum dracone, et draco pugnabat, et angeli eius: ⁸ et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo. ⁹ Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, et satanas, qui seducit universum orbem: et proiectus est in terram, et angeli eius cum illo missi sunt.

lætantibus cæli habitatoribus, ¹⁰ Et audiui vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. ¹¹ Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, et propter verbum testimonii sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. ¹² propterea lætamini cæli, et qui habitatis in eis. Væ terræ, et mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

in terra mulierem et reliquos de semine eius persequitur. ¹³ Et postquam vidit draco quod proiectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum: ¹⁴ et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus et tempora, et dimidium temporis a facie serpentis. ¹⁵ Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. ¹⁶ Et adiuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbit flumen, quod misit draco de ore suo. ¹⁷ Et iratus est draco in mulierem: et abiit facere prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Iesu Christi. ¹⁸ Et stetit supra arenam maris.

3. Duæ bestię ascendentes, 13, 1—18.

Bestia de mari ascendens a dracone potestatem accipit et adoratur, ^{13.} ¹ Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, et cornua decem, et super cornua eius decem diademata, et super capita eius nomina blasphemiarum. ² Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, et pedes eius sicut pedes ursi, et os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, et potestatem magnam. ³ Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: et plaga mortis eius curata est. Et admirata est universa terra post bestiam. ⁴ Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestię: et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestię? et quis poterit pugnare cum ea?

Deum blasphemat et sanctos persequitur. ⁵ Et datum est ei os loquens magna, et blasphemias: et data est ei potestas facere menses quadraginta duos. ⁶ Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius, et tabernaculum eius, et eos, qui in cælo habitant. ⁷ Et est datum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos. Et data est illi potestas

in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem, ⁸ et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

⁹ Si quis habet aurem, audiat. ¹⁰ Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: ^aqui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, et fides Sanctorum.

¹¹ Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni, et loquebatur sicut draco. ¹² Et potestatem prioris bestię omnem faciebat in conspectu eius: et fecit terram, et habitantes in ea, adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis. ¹³ Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum. ¹⁴ Et seduxit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestię, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestię, quæ habet plagam gladii, et vixit. ¹⁵ Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestię, et ut loquatur imago bestię: et faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestię, occidantur.

¹⁶ Et faciet omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. ¹⁷ et nequis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestię, aut numerum nominis eius. ¹⁸ Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestię. Numerus enim hominis est: et numerus eius sexcenti sexaginta sex.

4. Comites agni in Sion, 14, 1—5.

14. ¹ Et vidi: et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quattuor millia habentes nomen eius, et nomen Patris eius scriptum in frontibus suis.

² Et audiui vocem de cælo, tamquam vocem aquarum multarum, et tamquam vocem tonitruui magni: et vocem, quam audiui, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis. ³ Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quattuor animalia, et seniores: et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quattuor millia, qui empti sunt de terra.

⁴ Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, et Agno. ⁵ et in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

5. Angeli iudicium nuntiantes, 14, 6—13.

⁶ Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum: ⁷ dicens magna voce: Timete Dominum, et date illi honorem, quia venit hora iudicii eius: et adoreate eum, ^bqui fecit cælum, et terram, mare, et fontes aquarum.

⁸ Et alius Angelus secutus est dicens: «Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ a vino fornicationis suæ potavit omnes gentes.

⁹ Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, et imaginem eius, et acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: ¹⁰ et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, et cruciabitur igne, et sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni: ¹¹ et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, et imaginem eius, et si quis acceperit characterem nominis eius.

¹² Hic patientia Sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Iesu, ¹³ Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo iam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

quibus
patientia
et fides
necessaria
est:

bestia de
terra
ascendens
adoratio-
nem
imaginis
bestię
prioris
iubet

cuiusque
characterem
accipien-
dum esse
suadet
(cf. 19,
19—21).

Signati,

novum
canticum
cantantes,

immaculati.

Hora
iudicii
venit,

Babylon
cecidit,

cultores
bestię
semper
crucia-
buntur,

perseveran-
tes in bono
requiescent.

6. Angeli iudicium facientes, 14, 14—20.

Messis
arens
metitur,
14 Et vidi et ecce nubem candidam: et super nubem sedentem similem Filio
hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam.
15 ^aEt alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem:
^bMitte falcem tuam, et mete quia venit hora ut metatur, quoniam aruit
messis terræ.

16 Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa est terra.

uvæ maturæ
vindemian-
tur.

17 Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens et ipse falcem
acutam. 18 Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem:
et clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem
tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ eius.
19 Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terræ,
et misit in lacum iræ Dei magnum: 20 et calcatus est lacus extra civitatem, et
exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

PARS QUARTA.

Septem phialæ effusæ, 15, 1—22, 5.

I. Ipsa phialarum effusio, 15, 1—16, 21.

1. Angeli phialas accipiunt, 15, 1—8.

Habentes
plagas
novissimas,
epinicio
victorum
cantato,

15. 1 Et vidi aliud signum in cælo magnum, et mirabile, Angelos septem,
habentes plagas septem novissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

2 Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, et eos, qui vicerunt bestiam,
et imaginem eius, et numerum nominis eius, stantes super mare vitreum, habentes
citharas Dei: 3 et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni, dicentes:
Magna, et mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: iustæ et veræ sunt
viæ tuæ, Rex sæculorum. 4 ^cQuis non timebit te Domine, et magnificabit nomen
tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu
tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.

ab uno
animalium
septem
phialas
accipiunt.

5 Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo:
6 et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo,
et candido, et præincti circa pectora zonis aureis. 7 Et unum de quattuor animalibus
dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula
sæculorum. 8 Et impletum est templum fumo a maiestate Dei, et de virtute eius:
et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem
Angelorum.

2. Angeli phialas effundunt, 16, 1—21.

Ex phialis
veniunt:

16. 1 Et audiavi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite,
et effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2 Et abiit primus, et effudit phialam suam in terram, et factum est vulnus
sævum, et pessimum in homines, qui habebant characterem bestię: et in eos, qui
adoraverunt imaginem eius.

mare
sanguinis,

3 Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, et factus est sanguis
tamquam mortui: et omnis anima vivens mortua est in mari.

fontes
sanguinis,

4 Et tertius effudit phialam suam super flumina, et super fontes aquarum,
et factus est sanguis. 5 Et audiavi Angelum aquarum dicentem: Iustus es
Domine qui es, et qui eras sanctus, qui hæc iudicasti: 6 quia sanguinem
Sanctorum, et Prophetarum effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere: digni
enim sunt. 7 Et audiavi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omni-
potens vera, et iusta iudicia tua.

æstus
solis;

8 Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi æstu
affligere homines, et igni: 9 et æstuaverunt homines æstu magno, et blasphema-

verunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam ut darent illi gloriam.

¹⁰ Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestię: et factum est regnum eius tenebrosus, et commanducaverunt linguas suas præ dolore: ¹¹ et blasphemaverunt Deum cœli præ doloribus, et vulneribus suis, et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

tenebræ
regni,

¹² Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: et siccavit aquam eius, ut præpararetur via regibus ab ortu solis. ¹³ Et vidi de ore draconis, et de ore bestię, et de ore pseudoprophetę spiritus tres immundos in modum ranarum. ¹⁴ Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terrę congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei. ¹⁵ ^aEcce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius. ¹⁶ Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

congregatio
regum,

¹⁷ Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, et exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est. ¹⁸ Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus. ¹⁹ Et facta est civitas magna in tres partes: et civitates Gentium ceciderunt. et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irę eius. ²⁰ Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi. ²¹ Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines: et blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

fulgura,
terræmotus,
grando
magna.

II. Eversio Babylonis magnę, 17, 1—19, 10.

1. Meretrix magna describitur, 17, 1—18.

17. ¹ Et venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnę, quę sedet super aquas multas, ² cum qua fornicati sunt reges terrę, et inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis eius. ³ Et abstulit me in spiritu in desertum.

Unus de
septem
angelis
Ioanni

Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemię, habentem capita septem, et cornua decem. ⁴ Et mulier erat circumdata purpura, et coccino, et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, et immunditia fornicationis eius: ⁵ Et in fronte eius nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, et abominationum terrę. ⁶ Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Iesu. Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.

matrem
abomina-
tionum,
ebriam
sanguine
sanctorum,
ostendit

⁷ Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, et bestię, quę portat eam, quę habet capita septem, et cornua decem. ⁸ Bestia, quam vidisti, fuit, et non est, et ascensura est de abyssu, et in interitum ibit: et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitę a constitutione mundi) videntes bestiam, quę erat, et non est. ⁹ Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita: septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt. ¹⁰ Quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit: et cum venerit, oportet illum breve tempus manere. ¹¹ Et bestia, quę erat, et non est: et ipsa octava est: et de septem est, et in interitum vadit. ¹² Et decem cornua, quę vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam. ¹³ Hi unum consilium habent, et virtutem, et potestatem suam bestię tradent. ¹⁴ Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vincet illos: ^bquoniam Dominus dominorum est, et Rex regum, et qui cum illo sunt, vocati, electi, et fideles.

atque
sacramen-
tum bestię

et mulieris
declarat.

¹⁵ Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, et Gentes, et lingua. ¹⁶ Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, et desolatam facient illam, et nudam, et carnes eius manducabunt, et ipsam igni concremabunt. ¹⁷ Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestię donec consummentur verba Dei. ¹⁸ Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

2. Interitus urbis nuntiatur, 18, 1—8.

Habitatio
demonio-
rum erit,

18. ¹ Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: et terra illuminata est a gloria eius. ² Et exclamavit in fortitudine dicens: «Cecidit, cecidit Babylon magna: et facta est habitatio demoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ, et odibilis: ³ quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes: et reges terræ cum illa fornicati sunt: et mercatores terræ de virtute deliciarum eius divites facti sunt.

populus
Dei urbem
relinquat,

⁴ Et audiavi aliam vocem de cælo, dicentem: Exite de illa populus meus: ut ne participes sitis delictorum eius, et de plagis eius non accipiatis. ⁵ Quoniam pervenerunt peccata eius usque ad cælum, et recordatus est Dominus iniquitatum eius.

quæ
graviter
puniatur.

⁶ Reddite illi sicut et ipsa reddidit vobis: et duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. ⁷ Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum: quia in corde suo dicit: «Sedeo regina: et vidua non sum: et luctus non videbo. ⁸ Ideo in una die venient plagæ eius, mors, et luctus, et fames, et igne comburetur: quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.

3. Planctus amicorum prædicatur, 18, 9—20.

Regum
terræ,

⁹ Et flebunt, et plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, eum viderint fumum incendii eius: ¹⁰ longe stantes propter timorem tormentorum eius, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit iudicium tuum.

negotia-
torum
terræ,

¹¹ Et negotiatores terræ flebunt, et lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius: ¹² merces auri, et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritæ, et byssi, et purpuræ, et serici, et cocci, (et omne lignum thyinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et æramento, et ferro, et marmore, ¹³ et cinnamomum) et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similæ, et tritici, et iumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animarum hominum. ¹⁴ Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt a te, et omnia pinguis, et præclara perierunt a te, et amplius illa iam non invenient. ¹⁵ Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum eius, flentes, ac lugentes. ¹⁶ et dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, et purpura, et cocco, et deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis: ¹⁷ quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ,

guberna-
torum et
nautarum;

et omnis gubernator, et omnis, qui in lacum navigat, et nautæ, et qui in mari operantur, longe steterunt. ¹⁸ et clamaverunt videntes locum incendii eius, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ? ¹⁹ Et miserunt pulverem super capita sua, et clamaverunt flentes, et lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari de pretiis eius: quoniam una hora desolata est.

exultatio
cæli.

²⁰ Exulta super eam cælum, et sancti Apostoli, et Prophetæ: quoniam iudicavit Deus iudicium vestrum de illa.

4. Vastitas urbis depingitur, 18, 21—24.

Ultra non
invenietur
atque
obmutescet,

²¹ Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra iam non

invenietur. ²² Et vox citharædorum, et musicorum, et tibia canentium, et tuba non audietur in te amplius: et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: et vox molæ non audietur in te amplius: ²³ et lux lucernæ non lucebit in te amplius: et vox sponsi, et sponsæ non audietur adhuc in te:

quia mercatores tui erant principes terræ, quia in beneficiis tuis erraverunt omnes gentes. ²⁴ Et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est: et omnium, qui interfecti sunt in terra. quia gravissime peccavit.

5. Laudatio et gratiarum actio in cælo, 19, 1—10.

¹ Post hæc audiivi quasi vocem turbarum multarum in cælo dicentium: Alleluia: Salus, et gloria, et virtus Deo nostro est: ² quia vera, et iusta iudicia sunt eius, qui iudicavit de meretrice magna, quæ corruptit terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus eius. ³ Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus eius ascendit in sæcula sæculorum. ⁴ Et ceciderunt seniores vigintiquattuor, et quattuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluia. Turbarum multarum

⁵ Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi eius: et qui timetis eum pusilli, et magni. et mandante voce

⁶ Et audiivi quasi vocem turbæ magnæ, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. ⁷ Gaudeamus, et exultemus: et demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor eius præparavit se. ⁸ Et datum est illi ut cooperiat se byssino splendenti, et candido. Byssinum enim iustificationes sunt Sanctorum. omnium servorum Dei;

⁹ Et dixit mihi: Scribe: ^aBeati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt: et dixit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. ¹⁰ Et cecidi ante pedes eius, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu est spiritus prophetiæ. angelus descriptionem iubet.

III. Victoria Verbi Dei. 19, 11—22, 5.

1. Punio duarum bestiarum, 19, 11—21.

¹¹ Et vidi cælum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, et Verax, et cum iustitia iudicat, et pugnat. ¹² Oculi autem eius sicut flamma ignis, et in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. ¹³ ^bEt vestitus erat veste aspersa sanguine: et vocatur nomen eius, Verbum Dei. ¹⁴ Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo, et mundo. ¹⁵ Et de ore eius procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat Gentes. ^cEt ipse reget eas in virga ferrea: et ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. ¹⁶ Et habet in vestimento, et in fœmore suo scriptum: ^dRex regum, et Dominus dominantium. Verbum Dei imperatorum apparet.

¹⁷ Et vidi unum Angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, et congregamini ad cœnam magnam Dei: ¹⁸ ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum, et servorum, et pusillorum, et magnorum. angelus aves ad cœnam ferali vocat.

¹⁹ Et vidi bestiam, et reges terræ, et exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui sedebat in equo, et cum exercitu eius. ²⁰ Et apprehensa est bestia, et cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, et qui adoraverunt imaginem eius. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure: ²¹ Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: et omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum. bestiæ vivæ in ignem mittuntur, ceteri occiduntur (cf. 13, 1—18).

2. Custodia draconis, resurrectio prima et milliarium, 20, 1—6.

Draco
per mille
annos
ligatur
(cf. 12,
3—18),

20. ¹ Et vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. ² Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, et satanas, et ligavit eum per annos mille: ³ et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: et post hæc oportet illum solvi modico tempore.

boni
resurgunt
et mille
annis cum
Christo
regnant.

⁴ Et vidi sedes, et sederunt super eas, et iudicium datum est illis: et animas decollatorum propter testimonium Iesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt eum Christo mille annis. ⁵ Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni: Hæc est resurrectio prima. ⁶ Beatus, et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

3. Ultimum prælium et iudicium, resurrectio secunda, 20, 7—15.

Draco
sanctos
oppugnans
in ignem
mittitur,

⁷ Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, et exibit, et seducet Gentes, quæ sunt super quattuor angulos terræ. Gog, et Magog, et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. ⁸ Et ascenderunt super latitudinem terræ, et circumierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam. ⁹ Et descendit ignis a Deo de cælo, et devoravit eos: et Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, et sulphuris, ubi et bestia, ¹⁰ et pseudo-propheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

omnes
resuscitati
secundum
opera sua
iudicantur,

¹¹ Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra, et cælum, et locus non est inventus eis. ¹² Et vidi mortuos magnos, et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt: et alius Liber apertus est qui est vitæ: et iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. ¹³ et dedit mare mortuos, qui in eo erant: et mors, et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

mali in
ignem
mittuntur.

¹⁴ Et infernus, et mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. ¹⁵ Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

4. Nova civitas Ierusalem, 21, 1—22, 5.

Cælum et
terra
nova:

21. ¹ Et vidi cælum novum, et terram novam. Primum enim cælum, et prima terra abiit, et mare iam non est.

Ierusalem
de cælo
in terram
descendit,

² Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Ierusalem novam descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. ³ Et audiivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit eum eis. Et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus: ⁴ et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

Deus nova
faciens
omnia
cuique
dignam
mercedem
solvit;

⁵ Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, et vera. ⁶ Et dixit mihi: Factum est, ego sum α , et ω : initium, et finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis. ⁷ Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius. ⁸ Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatriis, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, et sulphure: quod est mors secunda.

unus de
septem
angelis
Ioanni
ostendit
civitatem
mirabiliter
ædificatam,

⁹ Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. ¹⁰ Et sustulit me in spiritu in montem magnum, et altum, et ostendit mihi

20, 7 α Ez 39, 2. — 21, 1 β Is 65, 17; 66, 22; 2 Ptr 3, 13. — 4 ϵ Is 25, 8; Sup 7, 17. — 5 α Is 43, 19; 2 Cor 5, 17.

civitatem sanctam Ierusalem descendentem de cælo a Deo, ¹¹ habentem claritatem Dei: et lumen eius simile lapidi pretioso tamquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. ¹² Et habebat murum magnum, et altum, habentem portas duodecim: et in portis Angelos duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. ¹³ Ab Oriente portæ tres: et ab Aquilone portæ tres: et ab Austro portæ tres: et ab Occasu portæ tres. ¹⁴ Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni. ¹⁵ Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, et portas eius, et murum. ¹⁶ et civitas in quadra posita est, et longitudo eius tanta est quanta et latitudo: et mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: et longitudo, et altitudo, et latitudo eius æqualia sunt. ¹⁷ Et mensus est murum eius centum quadraginta quattuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. ¹⁸ Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo. ¹⁹ Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus: ²⁰ quintum, sardonius: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus. ²¹ Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: et singulæ portæ erant ex singulis margaritis: et platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perucidum.

²² Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. ²³ ^aEt civitas non eget sole, neque luna ut luceant in ea. nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna eius est Agnus. ²⁴ Et ambulabunt gentes in lumine eius: et reges terræ afferent gloriam suam, et honorem in illam. ²⁵ ^bEt portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. ²⁶ Et afferent gloriam, et honorem gentium in illam. ²⁷ Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

claritate
Dei
illumina-
tam.

²². ¹ Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. ² In medio plateæ eius, et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium.

aqua et
ligno
vitæ
ditatam,

³ Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei, et Agni in illa erunt, et servi eius servient illi. ⁴ Et videbunt faciem eius: et nomen eius in frontibus eorum. ⁵ ^cEt nox ultra non erit: et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in sæcula sæculorum.

in qua
boni faciem
Dei
videbunt.

Epilogus, 22, 6—21.

⁶ Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito. ⁷ Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri huius. ⁸ Et ego Ioannes, qui audiui, et vidi hæc. Et postquam audissem, et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat: ⁹ et dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum, qui servant verba prophetiæ libri huius: Deum adora.

Confirmatio
libri per
angelum.

¹⁰ Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri huius: tempus enim prope est. ¹¹ Qui nocet, noceat adhuc: et qui in sordibus est, sordescat adhuc: et qui iustus est, iustificetur adhuc: et sanctus, sanctificetur adhuc. ¹² Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. ¹³ ^dEgo sum α , et ω , primus, et novissimus, principium, et finis. ¹⁴ Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem. ¹⁵ Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis, qui amat, et facit mendacium. ¹⁶ Ego Iesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix, et genus David, stella splendida, et matutina.

per Iesum.

¹⁷ Et spiritus, et sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: et qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.

per
Ioannem;

¹⁸ Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. ¹⁹ Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his, quæ scripta sunt in libro isto. ²⁰ dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio cito: Amen. Veni Domine Iesu.

benedictio.

²¹ Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Oratio Manassæ, necnon Libri duo, qui sub libri Tertii et Quarti Esdræ nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem Canoniorum Librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, et pro Canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent. quippe qui a nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, et in aliquibus Bibliis Latinis tam manuscriptis quam impressis reperiuntur.

ORATIO MANASSÆ REGIS IUDA,

CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE.

Domine omnipotens Deus patrum nostrorum. Abraham, et Isaac, et Iacob, et seminis eorum iusti, qui fecisti cælum et terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, et signasti eam terribili et laudabili nomine tuo: quem omnia pavent, et tremunt a vultu virtutis tuæ. quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ. et insustentabilis ira comminationis tuæ super peccatores: immensa vero et investigabilis misericordia promissionis tuæ: quoniam tu es Dominus, altissimus, benignus, longanimis, et multum misericors, et penitens super malitias hominum. Tu Domine, secundum multitudinem bonitatis tuæ promissisti penitentiam, et remissionem iis, qui peccaverunt tibi, et multitudine miserationum tuarum decrevisti penitentiam peccatoribus, in salutem.

Deum
omnipotentem ac
misericordem
invocat,

Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti penitentiam iustis, Abraham, et Isaac, et Iacob, iis qui tibi non peccaverunt: sed posuisti penitentiam propter me peccatorem: quoniam peccavi super numerum arenæ maris: multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, et non sum dignus intueri et aspicere altitudinem cæli, præ multitudine iniquitatum mearum. incurvatus sum multo vinculo ferreo, ut non possim attollere caput meum, et non est respiratio mihi: quia excitavi iracundiam tuam, et malum coram te feci: non feci voluntatem tuam, et mandata tua non custodivi: statui abominaciones, et multiplicavi offensiones.

peccata
sua con-
fitemur,

Et nunc flecto genu cordis mei, precans a te bonitatem. Peccavi Domine, peccavi, et iniquitates meas agnosco. Quare peto rogans te, remitte mihi Domine, remitte mihi, et ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum, iratus. reserves mala mihi, neque damnes me in infima terræ loca: quia tu es Deus, Deus, inquam, penitentium: et in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me secundum magnam misericordiam tuam, et laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cælorum, et tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

remissio-
nem eorum
petit.

LIBER ESDRÆ TERTIUS.

PARS PRIOR.

Iudæi ante captivitatem, 1, 1—58.

1. Iosias rex egregius, 1, 1—34 (cf. 2 Par 35, 1—36, 1).

1. ¹ Et fecit Iosias Pascha in Ierosolymis Domino, et immolavit Phase quarta decima luna primi mensis: ² statuens sacerdotes per vices dierum stolis amictos in templo Domini. ³ et dixit Levitis sacris servis Israel, ut sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo, quam edificavit Salomon filius David rex. ⁴ Non erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, et curam agite gentis illius Israel ex parte secundum pagos et tribus vestras, ⁵ secundum scripturam David regis Israel, et secundum magnificentiam Salomonis filii eius, omnes in templo, et secundum particulam principatus paternam vestram eorum, qui stant in conspectu fratrum filiorum Israel. ⁶ Immolate Pascha, et sacrificia parate fratribus vestris, et facite secundum præceptum Domini quod datum est Moysi. ⁷ Et donavit Iosias in plebem, quæ inventa est, ovium, agnorum, et hædorum, et caprarum triginta millia, vitulos tria millia. ⁸ hæc de regalibus data sunt secundum promissionem populo: et sacerdotibus in Pascha, oves numero duo millia, ac vituli centum. ⁹ Et Iechonias, et Semeias, et Nathanael fratres, et Hasabias, et Oziel, et Coraba in Phase, oves quinque millia, vitulos quingentos. ¹⁰ Et hæc cum fierent eleganter, steterunt sacerdotes et Levitæ habentes azyma per tribus. ¹¹ Et secundum partes principatus patrum in conspectu populi offerebant Domino, secundum ea quæ in libro Moysi scripta sunt: ¹² et assaverunt Phase igni prout oportebat: et hostias coxerunt in emolis, et in ollis cum benevolentia: ¹³ et attulerunt omnibus qui erant ex plebe: et post hæc paraverunt sibi et sacerdotibus: ¹⁴ Sacerdotes enim offerebant adipem, usque dum finita esset hora: et Levitæ paraverunt sibi, et fratribus suis, filiis Aaron. ¹⁵ Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinem secundum præceptum David, et Asaph, et Zacharias, et Ieddimus, qui erat a rege. ¹⁶ Et ostiarii per singulas

Pascha
magnificum
celebrat,

ianuas, ita ut non prævaricaretur unusquisque suam: fratres enim illorum paraverunt illis. ¹⁷ Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini. ¹⁸ In illa die egerunt Phase, et offerebant hostias super Domini sacrificium, secundum præceptum regis Iosiae. ¹⁹ Et egerunt filii Israel, qui inventi sunt in tempore illo, Phase: et diem festum azymorum per dies septem: ²⁰ et non est celebratum Phase tale in Israel, a temporibus Samuelis prophetae: ²¹ et omnes reges Israel non celebraverunt tale Pascha quale egit Iosias, et Sacerdotes, et Levitæ, et Iudæi, et omnis Israel, qui inventi sunt in commoratione Ierosolymis. ²² Octavo decimo anno, regnante Iosia celebratum est Phase.

Domini-
um timet,

contra
Pharaonem
pugnans
in Mageddo
vulneratur
et in
Ierusalem
moritur;

reliqua
in historia
regum
Israel et
Iuda.

²³ Et directa sunt opera Iosiae in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis: ²⁴ et quæ circa illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus de eis, qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum præ omni gente, et qui non quesierunt verba Domini super Israel.

²⁵ Et post omnem actum hunc Iosiae, ascendit Pharaon rex Ægypti, veniens in Characamis ab itinere super Euphratem, et exiit obviam illi Iosias. ²⁶ Et misit rex Ægypti ad Iosiam, dicens: Quid mihi et tibi est rex Iudæ? ²⁷ Non sum missus a Domino ut pugnem contra te: super Euphratem enim bellum meum est, festinans descende. ²⁸ Et non est reversus Iosias super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetae ex ore Domini: ²⁹ sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam. ³⁰ Et dixit rex pueris suis, Amovete me a praelio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie. ³¹ Et ascendit super currum secundarium suum: et perveniens Ierosolymam, vita functus est, et sepultus est in paterno sepulchro. ³² Et in tota Iudæa lugebant Iosiam: et qui præsidebant, cum uxoris lamentabant eum usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel.

³³ Hæc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Iudæ: et singula gesta actus Iosiae, et eius gloria et intellectus eius in lege Domini: quæque gesta sunt ab eo, et quæ non scripta sunt in libro regum Israel et Iudæ: ³⁴ Et assumentes, qui erant ex gente Iechoniam filium Iosiae, constituerunt regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum trigintatrium.

2. Ultimi reges mali, 1, 35—58 (cf. 2 Par 36, 2—21).

Iechonias
vel potius
Ioachaz in
Ægyptum
ducitur;
Ioachim seu
Ellacim,

Ioachim
seu
Iechonias,
Sedecias

cum populo
perverso

in Babylo-
niam
ducuntur.

³⁵ Et regnavit super Israel mensibus tribus. Et amovit eum rex Ægypti, ne regnaret in Ierosolymis: ³⁶ et mulctavit gentem argenti talenta centum, et auri talentum unum. ³⁷ Et constituit rex Ægypti Ioachim fratrem ipsius, regem Iudæ et Ierusalem: ³⁸ et alligavit magistratus Ioachim, et Zaracolem fratrem suum, et apprehendens reduxit in Ægyptum.

³⁹ Annorum erat Ioachim vixit quinque, cum regnare cepisset in terra Iuda et Ierusalem: et fecit malum in conspectu Domini. ⁴⁰ Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et alligans eum in æreo vinculo, perduxit in Babyloniam: ⁴¹ et sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, et tulit et consecravit in templo suo in Babylonia. ⁴² Nam de immunditia illius, et irreligiositate scriptum est in libro temporum regum. ⁴³ Et regnavit Ioachim filius eius pro eo.

Cum autem constitutus esset rex, erat annorum decem et octo. ⁴⁴ Regnavit autem menses tres, et dies decem in Ierusalem, et fecit malum in conspectu Domini: ⁴⁵ et post annum mittens Nabuchodonosor, transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini.

⁴⁶ Et constituit Sedeciam regem Iuda, et Ierusalem, cum esset annorum viginti unius: regnavit autem annis undecim. ⁴⁷ Et fecit malum in conspectu Domini, et non est veritus a verbis, quæ dicta sunt ab Ieremia propheta ex ore Domini: ⁴⁸ et adiuratus a rege Nabuchodonosor, periurans discessit: et indurata cervice sua, et corde suo, transgressus est legitimam Domini Dei Israel.

⁴⁹ Et duces populi Domini multa inique gesserunt, et impie egerunt super omnes immunditias gentium: et polluerunt templum Domini quod sanctum erat in Ierosolymis. ⁵⁰ Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis, et tabernaculo suo. ⁵¹ Ipsi vero subsannabant in angelis suis: et qua die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis eius.

⁵² Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam propter irreligiositatem suam, et præcepit ascendere reges Chaldæorum. ⁵³ Hi occiderunt iuvenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, et non pepercerunt iuveni, et seni, et virgini, et adolescenti: ⁵⁴ sed omnes traditi sunt in manus ipsorum: et omnia sacra vasa Domini, et regalia apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam, ⁵⁵ et incenderunt domum Domini, et demolierunt muros Ierusalem: et turres eius incenderunt igne, ⁵⁶ et consummaverunt omnia honorifica eius, et ad nihilum redeperunt, et reliquos a gladio duxerunt in Babylonem. ⁵⁷ Et erant servi illius usque dum regnarent Persæ in repletionem verbi Domini in ore Ieremiæ: ⁵⁸ quousque benigne ageret terra sabbata sua, omni tempore desertionis suæ sabbatizavit in applicatione annorum septuaginta septem.

PARS ALTERA.

Iudæi post captivitatem, 2, 1—9, 56.

I. Reditus eorum Zorobabel duce, 2, 1—7, 15.

1. Acta regis Cyri, 2, 1—15 (cf. Esr 1, 1—11).

Reditionem
captivorum
permittit

² ¹ Regnante Cyro rege Persarum in consummatione verbi Domini in ore Ieremiæ, ² suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et prædicavit in toto regno suo simul per scripturam, ³ dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israel, Dominus excelsus, ⁴ et significavit mihi ædificare domum sibi in Ierusalem, quæ est in Iudæa. ⁵ Si quis

est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalem, ⁶ Quotquot ergo circa loca habitant, adiuvent eos qui sunt in loco ipso, in auro et argento, ⁷ in dationibus cum equis et iumentis, cumque aliis quæ secundum vota apponuntur in ædem Domini quæ est in Ierusalem.

⁸ Et stantes principes tribuum, pagorum, et Iudææ ex tribu Benjamin, et Sacerdotes et Levitæ, quos excitavit Dominus ascendere et ædificare domum Domini quæ est in Ierusalem, et qui erant in circuitu eorum, ⁹ adiuverunt in omni auro et argento eius, et iumentis, et votis compluribus multi quorum sensus excitatus est. ¹⁰ Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quæ transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Ierusalem, et consecravit ea idolo suo. ¹¹ et proferens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius. ¹² Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro præsidì Iudææ, ¹³ Horum autem hic numerus, Libatoria argentea duo millia quadringenta, athiscæ argenteæ triginta: phialæ aureæ triginta, item argenteæ duo millia quadringentæ, et alia vasa mille. ¹⁴ omnia autem vasa aurea et argentea, quinque millia octingenta sexaginta. ¹⁵ Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captivitate Babylonie venerant in Ierosolymam.

ac rever-
tentibus
vasa templi
restituit.

2. Acta regis Artaxerxis, 2, 16—31 (cf. Esr 4, 7—24).

¹⁶ In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his qui habitabant in Iudæa et Ierusalem, Balsamus, et Mithridatus, et Sabellius, et Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, et reliqui habitantes in Samaria, et ceteris locis subiectam epistolam regi Artaxerxi. ¹⁷ DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, et Sabellius scriba, et reliqui curiæ tuæ iudices in Cœlesyria, et Phœnice. ¹⁸ Et nunc notum sit domino regi, quoniam Iudæi qui ascenderunt a vobis ad nos, venientes in Ierusalem civitatem refugam et pessimam, ædificant furnos eius, et statuunt muros, et templum suscitant. ¹⁹ Quod si civitas ista, et muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent. ²⁰ Et quia id agitur circa templum, recte haberi arbitrati sumus non despicere hoc ipsum: ²¹ sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quærat in libris patrum tuorum. ²² et invenies in admonitionibus scripta de his, et scies quoniam civitas ista fuit refuga, et reges, et civitates concutiens, ²³ et Iudæi refugæ, et prælia committentes in ea ab æterno, ob quam causam civitas ista deserta est. ²⁴ Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam si civitas hæc ædificata fuerit, et huius muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam, et Phœnicen:

Propter
delationem

²⁵ Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, et Balthemo, et Sabellio scribæ, et ceteris constitutis, et habitantibus in Syria, et Phœnice, ea quæ subiecta sunt. ²⁶ LEGI epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, et inventum est, quoniam civitas illa est ab ævo regibus resistens, ²⁷ et homines refugæ, et prælia in ea efficientes, et reges fortissimi erant in Ierusalem dominantes, et tributa exigentes a Cœlesyria, et Phœnice. ²⁸ Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare civitatem, et prohibere ne quid ultra hæc fiant: ²⁹ sed nec procedant in plurimum, ex quo sunt malitiæ, ita ut regibus molestia importetur.

ædifica-
tionem
urbis
prohibet,

³⁰ Tunc recitatis his quæ a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, et Sabellius scriba, et qui cum his constituti erant iungentes festinanter venerunt in Ierusalem cum equitatu, et turba, et agmine: ³¹ cœperuntque ædificantes prohibere, et vacabant ab ædificatione templi in Ierusalem, usque secundo anno regni Darii regis Persarum.

quæ
intermit-
titur.

3. Acta regis Darii, 3, 1—5, 6.

3. ¹ Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, et omnibus magistratibus Mediæ et Persidis. ² et omnibus purpuratis, et prætoribus, et consulibus, et præfectis sub illo ab India usque Æthiopiæ, centum viginti septem provinciis. ³ Et cum manducassent, et bibissent, et satiati revertentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, et dormivit, et expergefactus est.

Rege dor-
miente

⁴ Tunc illi tres iuvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri: ⁵ Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui præcellat: et cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna, ⁶ purpura cooperiri, et in auro bibere, et super aurum dormire, et currum aureo fræno, et cydarim byssinam, et torquem circa collum: ⁷ et secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, et cognatus Darii vocabitur. ⁸ Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, et posuerunt subtus cervical Darii regis, ⁹ et dixerunt, Cum surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: et quodcumque indicaverit rex e tribus, et magistratus Persidis, quoniam verbum eius sapientius est, ipsi dabitur victoria sicut scriptum est. ¹⁰ Unus scripsit Forte est vinum. ¹¹ Alius scripsit, Fortior est rex. ¹² Tertius scripsit, Fortiores sunt mulieres: super omnia autem vincit veritas.

tres
custodes
corporis
eius rem
fortiorem
litteris
consignant:

¹³ Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua, et dederunt illi, et legit. ¹⁴ Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, et Medos, et purpuratos, et prætores, et præfectos: ¹⁵ et sederunt in concilio: et lecta sunt scripta coram ipsis. ¹⁶ Et dixit, Vocate adolescentes, et ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, et introierunt. ¹⁷ Et dixit illis, Indicate nobis de his quæ scripta sunt.

in consilio
publico

Et cœpit prior, qui dixerat de fortitudine vini. ¹⁸ et dixit, Viri, quam prævalet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud! seducit mentem. ¹⁹ Itemque regis et orphanum facit mentem vanam. Item servi ac liberi, pauperis ac divitis, ²⁰ et omnem mentem convertit in securitatem et iucunditatem, et non meminit omnem tristitiam et debitum. ²¹ et omnia præcordia facit honesta, et non meminit regem nec magistratum, et omnia per talenta loqui facit. ²² Et non meminerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multum post sumunt gladios. ²³ Et cum a vino meriserint et surrexerint, non meminerunt quæ gesserunt. ²⁴ O viri, num præcellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto,

primus
fortitudi-
nem vini

et secundus
forti-
tudinem
regis
demonstrat,

4. ¹ Et inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis. ² O viri, num præcellunt homines, qui terram et mare obtinent, et omnia quæ in eis sunt? ³ Rex autem super omnia præcellit, et dominatur eorum: et omne quodcumque dixerit illis, faciunt. ⁴ Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, et demoliantur montes, et muros, et turres. ⁵ Iugulantur, et iugulant, et regis verbum non prætereunt. nam si vicerint, afferunt regi omnia quæcumque prædati fuerint. ⁶ Similiter et alii omnes, et quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram: rursum cum fuerint metentes, afferunt tributa regi: ⁷ et ipse unus solus si dixerit occidite, occidunt: dixerit remittite, remittunt: ⁸ dixerit percutite, percutiunt: dixerit exterminate, exterminant: dixerit ædificate, ædificant: ⁹ dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant: ¹⁰ et omnis plebs, et virtutes eum obaudiunt, et super hoc ipse recumbit, et bibit, et dormit. ¹¹ Hi autem custodiunt in circuitu eum, et non possunt ire singuli, et facere opera sua. sed in dicto obaudientes sunt ei. ¹² Viri, quomodo non præcellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit.

tertius vero
Zorobabel
for-
titudinem
mulierum

¹³ Tertius qui dixerat de mulieribus et veritate, hic est Zorobabel, cœpit loqui. ¹⁴ Viri, non magnus rex, et multi homines, nec vinum præcellit. Quis est ergo qui dominatur eorum? ¹⁵ Nonne mulieres genuerunt regem, et omnem populum, qui dominatur mari et terræ: ¹⁶ et ex illis nati sunt, et ipsæ educaverunt eos qui plantaverunt vineas ex quibus vinum fit? ¹⁷ Et ipsæ faciunt stolas omnium hominum, et ipsæ faciunt gloriam hominibus, et non possunt homines separari a mulieribus. ¹⁸ Si congregaverint aurum et argentum, et omnem rem speciosam, et viderint mulierem unam bono habitu et bona specie. ¹⁹ omnia hæc relinquentes in eam intendunt, et aperto ore conspiciunt, et eam allicunt magis quam aurum et argentum, et omnem rem pretiosam. ²⁰ Homo patrem suum relinquit qui enutrit illum, et suam regionem, et ad mulierem se coniungit. ²¹ Et cum muliere remittit animam: et neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem. ²² Et hinc oportet vos scire: quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis? ²³ Et accipit homo gladium suum, et vadit in viam facere furta, et homicidia, et mare navigare et flumina, ²⁴ et leonem videt, et in tenebris ingreditur: et cum furtum fecerit, et fraudes et rapinas amabili suæ affert. ²⁵ Et iterum, diligit homo uxorem suam magis quam patrem aut matrem. ²⁶ Et multi dementes facti sunt propter uxores suas: et servi facti sunt propter illas: ²⁷ et multi perierunt et iugulati sunt, et peccaverunt propter mulieres. ²⁸ Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua: quoniam omnes regiones verenter tangere eum. ²⁹ Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mirifici concubinam regis, sedentem iuxta regem ad dexteram, ³⁰ et auferentem diademam de capite eius, et imponentem sibi, et palmis cædebat regem de sinistra manu. ³¹ Et super hæc aperto ore intuebatur eam: et si arriserit ei, ridet, nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. ³² O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, et excelsum est cælum: quis ista agit?

ac præcipue
veritatis
comprobat,

³³ Et tunc rex, et purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate. ³⁴ O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, et excelsum est cælum: et velox cursus solis convertit in gyro cælum in locum suum in una die. ³⁵ Nonne magnificus est qui hæc facit, et veritas magna, et fortior præ omnibus? ³⁶ Omnis terra veritatem invocat, cælum etiam ipsam benedicit, et omnia opera moventur, et tremunt eam, et non est cum ea quicquam iniquum. ³⁷ Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filii hominum, et iniqua illorum omnia opera, et non est in ipsis veritas, et in sua iniquitate peribunt: ³⁸ et veritas manet, et invalescit in æternum, et vivit, et obtinet in sæcula sæculorum. ³⁹ Nec est apud eam accipere personas, neque differentias: sed quæ iusta sunt facit omnibus, iniustus ac malignis, et omnes benignantur in operibus eius. ⁴⁰ Et non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, et regnum, et potestas et maiestas omnium ævorum. Benedictus Deus veritatis.

omnibus
applau-
dentibus:

Zorobabeli
ædificatio-
nem urbis et
templi ac re-
stitutionem
vasorum
petenti
Darius
libertatem
Iudæarum
aliaque
privilegia
concedit.

⁴¹ Et desiit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, et dixerunt, Magna est veritas, et prævalet.

⁴² Tunc rex ait illi, Pete, si quid vis amplius, quam quæ scripta sunt, et dabo tibi, secundum quod inventus es sapientior proximis, et proximus mihi sedebis, et cognatus meus vocaberis.

⁴³ Tunc ait regi, Memor esto voti tui, quod vovisti, ædificare Ierusalem, in die qua regnum accepisti:

⁴⁴ et omnia vasa quæ accepta sunt ex Ierusalem, remittere, quæ separavit Cyrus, quando mactavit Babyloniam, et voluit remittere ea ibi. ⁴⁵ Et tu vovisti ædificare templum quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Iudæa a Chaldeis. ⁴⁶ Et nunc hoc est quod postulo Domine, et quod peto, hoc est maiestas quod a te postulo, ut facias votum quod vovisti regi cæli ex ore tuo.

⁴⁷ Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: et scripsit epistolas ad omnes dispensatores, et præfectos, et purpuratos, ut deducerent eum, et eos qui cum illo erant, omnes ascendentes, ædificare Ierusalem. ⁴⁸ Et omnibus præfectis, qui erant in Syria, et Phœnice, et Libano scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina a Libano in Ierusalem, ut ædificaret cum eis civitatem.

⁴⁹ Et scripsit omnibus Iudæis qui ascendebant a regno in Iudæam pro libertate, omnem potentem, et magistratum, et præfectum non supervenire ad ianuas ipsorum. ⁵⁰ et omnem regionem quam obtinebant immunem esse eis, et Idumæi relinquunt castella quæ obtinent Iudæorum. ⁵¹ et in structuram templi dare per singulos annos talenta viginti, usque dum perædificaretur: ⁵² et super sacrarium holocaustorum ustulare quotidie, sicut habent præceptum: alia talenta decem offerre per singulos annos. ⁵³ et omnibus qui procedunt a Babylonia condere civitatem: ut esset libertas tam ipsis quam filiis eorum, et omnibus sacerdotibus qui præcedunt: ⁵⁴ Scripsit autem et quantitatem, et sacram stolam iussit dari, in qua deservirent; ⁵⁵ et Levitis scripsit dare præcepta, usque in diem qua consummabitur domus, et Ierusalem extruetur: ⁵⁶ et omnibus custodientibus civitatem scripsit dari ei sortes et stipendia. ⁵⁷ Et dimisit omnia vasa quæcumque separaverat Cyrus a Babylonia, et omnia quæcumque dixit Cyrus, et ipse præcepit fieri, et mitti Ierusalem.

illis
tentantibus

⁵⁸ Et cum processisset ille adolescens, elevans faciem in Ierusalem, benedixit regem cæli, et dixit, Abs te est victoria, et abs te est sapientia et claritas. Et ego servus tuus sum. ⁶⁰ Bene-

dictus es qui dedisti mihi sapientiam, et tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum. ⁶¹ Et accepit epistolas, et profectus est in Babyloniam. Et venit, et nuntiavit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia: ⁶² et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem et refrigerium. ⁶³ ut ascenderent et ædificarent Ierusalem, et templum ubi nominatum est nomen eius in ipso, et exultaverunt cum musicis et lætitia diebus septem.

ac Deo
benedi-
centibus,

5. ¹ Post hæc autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos, et tribus suas, et uxores illorum, et filii et filiae eorum, et servi et ancillæ ipsorum, et pecora eorum. ² Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Ierusalem cum pace, et cum musicis et cum tympanis et tibis. ³ et omnes fratres erant ludentes, et fecit eos ascendere simul cum eis. ⁴ Et hæc sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, et in partem principum ipsorum. ⁵ Sacerdotes: Filii Phinees, filii Aaron, Iesus filius Iosedec, Ioachim filius Zorobabel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Iuda, ⁶ qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo.

eosque in
Ierusalem
deducit.

4. Numerus, oblationes, habitatio reversorum, 5, 7—46 (cf. Esr 2, 1—70).

⁷ Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Indæa de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babylonie in Babylonem, et reversus est in Ierusalem. ⁸ Et requisivit partem Iudæa unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel, et Iesu, Nehemias. Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo. Beelsuro, Mechpsatochor. Olioro. Emonia unus de principibus eorum.

Numerus

⁹ Et numerus a gentilibus eorum, ex præpositis eorum filii Phares, duo millia centum septuagintadu: ¹⁰ filii Ares, tria millia centum quinquagintaseptem: ¹¹ filii Phæmo, centum quadraginta duo: in filiis Iesu et Ioabes, mille trecenti duo: ¹² filii Demu, duo millia quadringenti septuaginta: filii Choraba, ducentiquinque: filii Banica, centum sexaginta octo: ¹³ filii Bebech, quadringentitres: filii Archad, quadringenti vigintiseptem: ¹⁴ filii Cham, trigintaseptem: filii Zoroar, duo millia sexagintaseptem: filii Adin, quadringenti sexaginta unus: ¹⁵ filii Aderectis, centum octo: filii Ciaso et Zelas, centum septem: filii Azoroc, quadringenti trigintanovem: ¹⁶ filii Iedarbene, centum triginta duo: filii Ananiæ, centum triginta: filii Asoni, nonaginta: ¹⁷ filii Marsar, quadringenti viginti duo: filii Zabarus, nonagintaquinque: filii Sepolemon, centum vigintitres: ¹⁸ filii Nepopas, quinquagintaquinque: filii Nechanatus, centum quinquaginta octo: filii Cebethamus, centum trigintadu: ¹⁹ filii Crearpatros, qui Enocadies. et Modiæ, quadringenti vigintitres: qui ex Gramas et Gabæa, centum viginti unus: ²⁰ qui ex Besselon, et Ceagge, sexagintaquinque: qui ex Bastaro, centum vigintidu: ²¹ Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filii Liptis, centum quinquagintaquinque: filii Labonni, trecenti quinquagintaseptem: ²² filii Sichem, trecenti septuaginta: filii Suadon, et Cliomus, trecenti septuaginta octo: ²³ filii Ericus, duo millia centum quadragintaquinque: filii Anaas, trecenti septuaginta.

virorum
populi,

Sacerdotes: ²⁴ Filii Ieddu, filii Euther, filii Eliasib, trecenti septuagintadu: filii Emerus, sacerdotum, ducenti quinquagintadu: ²⁵ filii Phasurii, trecenti quinquagintaseptem: filii Caree, ducenti vigintiseptem.

²⁶ Levitæ: Filii Iesu in Caduhel, et Bamis, et Serebias, et Edias, septuagintaquattuor, omnis numerus a duodecimo anno, triginta millia quadringenti sexagintadu, ²⁷ filii, et filiae, et uxores, omnis computatio, quadraginta millia ducenti quadragintadu. ²⁸ Filii sacerdotum, qui psallebant in templo: filii Asaph, centum vigintiocto. ²⁹ Ostiarii vero: filii Esmenni, filii Azer, filii Amon, filii Accuba, Topa filii Tobi, omnes centum trigintanovem.

Levitarum,

³⁰ Sacerdotes servientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Cariæ, filii Su, filii Hellu, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Utha, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Cauna, filii Geddu, ³¹ filii An, filii Radin, filii Desanon, filii Nachoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui, filii Simone, filii Attre, filii Hasten, filii Asiana, filii Manei, filii Nasissim, filii Accusu, filii Agista, filii Azui, filii Favon, filii Phasalon, ³² filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii Saree, filii Coesi, filii Nasith, filii Agisti, filii Pedon.

servorum
templi,

³³ Salomon filii eius, filii Asophot, filii Phasida, filii Celi, filii Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi, ³⁴ filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathen, filii Caroneth, filii Malsith, filii Amæ, filii Sasus, filii Addus, filii Suba, filii Eura, filii Rahotis, filii Phasphat, filii Malmon. ³⁵ Omnes sacro servientes, et pueri Salomonis, quadringenti octogintadu.

servorum
Salomonis,

³⁶ Hi sunt filii qui ascenderunt a Thelmela, Telharsa: principes eorum, Carmellam, et Careth: ³⁷ et non poterant edicere civitates suas, et progenies suas, quemadmodum sint ex Israel. Filii Dalari, filii Tubal, filii Nechodaici, ³⁸ ex sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio: et non sunt inventi filii Obia, filii Achisos, filii Addin, qui accepit uxorem ex filiabus Phargeleu: ³⁹ et vocati sunt nomine eius, et horum quæsitæ est generis scriptura in pædatura, et non est inventa, et prohibiti sunt sacerdotio fungi. ⁴⁰ Et dixit illis Nehemias et Astharas, Ne participentur sancta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem et veritatem.

filiorum
originis
dubiæ,

⁴¹ Omnis autem Israel erat exceptis servis et ancillis, quadraginta duo millia trecenti quadraginta. ⁴² Servi horum et ancillæ, septem millia trecenti triginta septem. Cantores et cantatrices, ducenti sexagintaquinque. ⁴³ Cameli, quadringenti trigintaquinque, Equi septem millia trigintasex. Muli, ducenta millia quadragintaquinque. Subingalia, quinque millia vigintiquinque.

⁴⁴ Et de præpositis ipsis per pagos, dum venirent in templum Dei, quod erat in Ierusalem, innovare et suscitare templum in loco suo, secundum suam virtutem: ⁴⁵ et dari in templum thesaurum operum sacrum auri mnas duodecim millia, et mnas argenti quinque millia, et stolas sacerdotales centum.

oblationes
principum,

⁴⁶ Et habitaverunt Sacerdotes et Levitæ, et qui exierant de plebe in Ierusalem et in regione, et sacri cantores, et ostiarii, et omnis Israel in regionibus suis.

habitatio
reversorum.

5. Exstructio altaris holocaustorum, 5, 47—53 (cf. Esr 3, 1—6).

Holocausta offeruntur et festa celebrantur. ⁴⁷ Instante autem septimo mense, cumque essent filii Israel unusquisque in suis rebus, venerunt unanimes in atrium, quod erat ante ianuam Orientalem. ⁴⁸ Et stantes Iesus filius Iosedec, et fratres eius sacerdotes, et Zorobabel filius Salathiel, et huius fratres, paraverunt altare, ⁴⁹ ut offerrent super illud holocaustomata, secundum quæ in libro Moysi hominis Dei scripta sunt. ⁵⁰ Et convenerunt ibi ex aliis nationibus terræ, et erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, et offerebant hostias, et holocaustomata Domino matutina. ⁵¹ Et egerunt scenopegiam, et diem solemnem, sicut præceptum est in lege; et sacrificia quotidie, sicut oportebat: ⁵² et post hæc oblationes institutas, et hostias sabbathorum, et neomeniarum, et dierum solemniium omnium sanctificationum. ⁵³ Et quotquot volebant Domino a neomenia septimi mensis, ceperunt hostias offerre Deo, et templum Domini nondum erat ædificatum.

6. Ædificatio templi Dei inchoatur et impeditur, 5, 54—73 (cf. Esr 3, 7—4, 5).

Ædificatio præparatur, fundamenta iaciuntur. ⁵⁴ Et dederunt pecuniam lapidariis et fabris, et potum et pabula cum gaudio. ⁵⁵ Et dederunt carra Sidoniis, et Tyriis, ut transveherent illis de Libano trabes cedrinæ, et facerent rates in Ioppe portu, secundum decretum quod scriptum erat eis a Cyro rege Persarum. ⁵⁶ Et in secundo anno venientes in templum Dei in Ierusalem, mense secundo inchoavit Zorobabel filius Salathiel, et Iosue filius Iosedec, et fratres ipsorum, et sacerdotes et Levitæ, et omnes qui venerant de captivitate in Ierusalem: ⁵⁷ et fundaverunt templum Dei novilunio secundi mensis secundi anni cum venissent in Iudæam et Ierusalem. ⁵⁸ Et statuerunt Levitas a viginti annis, super opera Domini: et stetit Iesus et filius eius, et fratres omnes Levitæ conspirantes, et executores legis, facientes opera in domo Domini. ⁵⁹ Et steterunt sacerdotes habentes stolas cum tubis: et Levitæ filii Asaph, habentes cymbala. ⁶⁰ collaudantes Dominum, et benedicentes secundum David regem Israel. ⁶¹ Et cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo eius, et honor in sæcula super omnem Israel. ⁶² Et omnis populus tuba cecinerunt, et proclamaverunt voce magna, collaudantes Dominum in suscitatione domus Domini. ⁶³ Et venerunt ex sacerdotibus et Levitis, et præsentibus secundum pagos senioribus, qui viderant pristinam domum: ⁶⁴ et ad huius ædificationem cum clamore et planctu magno, et multi cum tubis et gaudio magno: ⁶⁵ in tantum ut populus non audiret tubas propter planetum populi. Turba enim erat tubis canens magnifice, ita ut longe audiretur. ⁶⁶ Et audierunt inimici tribus Iudæ, et Benjamin, et venerunt scire quæ esset vox tubarum. ⁶⁷ Et cognoverunt quoniam qui erant ex captivitate, ædificant templum Domino Deo Israel. ⁶⁸ Et accedentes ad Zorobabel et Iesum, præpositos pagorum, dixerunt eis, Ædificabimus una vobiscum: ⁶⁹ Similiter enim audivimus Dominum vestrum, et ipsi pariter incedimus a diebus Asbazaræ regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc. ⁷⁰ Et dixit illis Zorobabel, et Iesus, et principes pagorum Israel, ⁷¹ Non est nobis et vobis ædificare domum Dei nostri, nos enim soli ædificabimus Domino Israel secundum ea quæ præcepit nobis Cyrus rex Persarum. ⁷² Gentes autem terræ incumbentes his qui sunt in Iudæa, et levantes opus ædificationis et insidias, et populos adducentes prohibebant eos ædificare. ⁷³ et aggressuras exercentes impediunt, ne consummaretur ædificium omni tempore vitæ Cyri regis, et protraxerunt structuram per biennium usque ad Darii regnum.

7. Ædificatio templi repetitur et absolvitur, 6, 1—7, 5 (cf. Esr 5, 1—6, 15).

Aggæo et Zacharia exhortantibus repetitur: dux regionis hanc rem ad Darii refert, epistolam sequentem scribens: ⁶ ¹ In secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggæus, et Zacharias filius Addin propheta apud Iudæam et Ierusalem in nomine Dei Israel super eos. ² Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, et Iesus filius Iosedec, inchoaverunt ædificare domum Domini, quæ est in Ierusalem: ³ cum adessent eis prophetæ Domini, et adiuvarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus Syriæ, et Phœnicis, et Satrabuzanes, et sodales eius, ⁴ et dixerunt eis, Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, et tectum istud, et alia omnia perfecistis? et qui sunt structores qui hæc ædificant? ⁵ Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captivitate a Domino seniores Iudæorum. ⁶ et non sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, et responsum acciperetur. ⁷ Exemplum epistolæ, quam miserunt Dario. SISENNES subregulus Syriæ, et Phœnicis, et Satrabuzanes, et sodales eius in Syria, et Phœnice præsides, regi Dario salutem. ⁸ Omnia nota sint domino regi, quod cum venissemus in regionem Iudææ, et introissemus in Ierusalem, invenimus ædificantes domum Dei magnam: ⁹ et templum ex lapidibus politis, et magnis et pretiosis materiis in parietibus, ¹⁰ et opera illa instanter fieri, et suffragare, et prosperare in manibus eorum, et in omni gloria, quam diligentissime perfici. ¹¹ Tunc interrogavimus seniores, dicentes, Quo permitte vobis ædificatis domum istam, et opera hæc fundatis? ¹² Ideo autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines et præpositos, et nominum scripturam præpositorum postulavimus illos. ¹³ At illi responderunt nobis, dicentes, Nos sumus servi Domini, qui fecit cælum et terram, ¹⁴ et ædificabatur hæc domus ante annos multos a rege Israel magno et fortissimo, et consummata est. ¹⁵ Et quoniam patres nostri exacerbantur erant et peccaverunt in Deum Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, regis Chaldæorum, ¹⁶ et domum istam demolientes incenderunt, et populum captivum duxerunt in Babylonem. ¹⁷ In primo anno regnante Cyro rege Babylonis, scripsit Cyrus rex domum hanc ædificare, ¹⁸ et illa sacra vasa aurea et argentea quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Ierusalem, et consecraverat ea in suo templo, rursus protulit ea Cyrus rex de templo quod erat in Babylonia, et tradita sunt Zorobabel, et Salmanasaro subregulo: ¹⁹ Et præceptum est eis ut offerrent hæc vasa, et reponerent in templo quod erat in Ierusalem, et ipsum templum Dei ædificare in loco suo. ²⁰ Tunc Salmanasarus subiecit fundamenta domus Domini, quæ est in Ierusalem: et exinde usque nunc

ædificatur, et non accepit consummationem. ²¹ Nunc ergo si iudicatur a te o rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ sunt in Babylonia: ²² et si inventum fuerit consilio Cyri regis ceptam esse structuram domus Domini, quæ est in Ierusalem, et iudicatur a Domino rege nostro, scribat de his nobis.

²³ Tunc Darius rex præcepit inquiri in bibliothecis: et inventus est in Ecbathanis oppido, quod est in media regione locus unus, in quo scripta erant ista: ²⁴ ANNO primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini quæ est in Ierusalem ædificare, ubi incendebant igni assiduo, ²⁵ cuius altitudo sit cubitorum decem, et latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, et meniano ligneo eiusdem regionis, et meniano uno novo, et impendia dari de domo Cyri regis: ²⁶ et sacra vasa domus Domini tam aurea quam argentea, quæ extulit Nabuchodonosor in domum Domini, quæ est in Ierusalem, ubi erant posita, ut ponantur illic: ²⁷ et præcepit curam agere Sisennem subregulum Syriæ, et Phœnicis, et Satrabuzanem, et sodales eius, et qui ordinati erant in Syria et Phœnice præsidēs, ut abstinerent se ab eodem loco.

²⁸ Et ego quoque præcepi in totum ædificare: et prospexi, ut adiuvent eos qui sunt ex captivitate Iudæorum, donec consummetur templum ædis Domini: ²⁹ et a vexatione tributorum Cœlesyriæ et Phœnicis, diligenter quantitatē dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel præfecto, ad tauros, et arietes, et agnos, ³⁰ similiter autem et frumentum, et sal, et vinum, et oleum instanter per singulos annos, prout sacerdotes qui sunt in Ierusalem, dictaverunt consumi quotidie sine ulla dilatione, ³¹ ut offerantur libationes summo Deo pro rege et pueris eius, et orent pro ipsorum vita: ³² et denunciatur, ut quicumque transgressi fuerint aliquid ex his quæ scripta sunt, aut spreverint, accipiat lignum de suis propriis, et suspendantur, et bona ipsorum regi ascribantur. ³³ Propterea et Dominus, cuius nomen invocatum est ibi, exterminet omnem regem et gentem, qui manum suam extenderit prohibere, aut male tractare domum Domini illam quæ est in Ierusalem. ³⁴ Ego Darius rex decrevi quam diligentissime secundum hæc fieri.

7. ¹ Tunc Sisennes subregulus Cœlesyriæ, et Phœnicis, et Satrabuzanes, et sodales obsecuti his, quæ a Dario rege erant decreta, ² insistebant sacrosanctis operibus diligentissime, cooperantes cum senioribus Iudæorum principibus Syriæ. ³ et prosperata sunt sacrosancta opera prophetantibus Aggæo et Zacharia prophetis. ⁴ Et consummaverunt omnia per præceptum Domini Dei Israel, et ex consilio Cyri, et Darii, et Artaxerxis regis Persarum. ⁵ Et consummata est domus nostra usque ad tertiam et vicesimam diem mensis Adar, sexto anno Darii regis.

8. Dedicatio templi et celebratio paschatis, 7, 6—15 (cf. Esr 6, 16—22).

⁶ Et fecerunt filii Israel et sacerdotes et Levitæ, et ceteri qui erant ex captivitate, qui appositi sunt secundum ea quæ scripta sunt in libro Moysi. ⁷ Et obtulerunt in dedicationem templi Domini, tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, ⁸ et hœdos pro peccatis universi Israel, duodecim, secundum numerum tribuum Israel. ⁹ Et steterunt sacerdotes et Levitæ amicti stolis per tribus super omnia opera Domini Dei Israel secundum librum Moysi, et ostiarii per singulas ianuas.

¹⁰ Et egerunt filii Israel cum his qui erant ex captivitate, illud Phase quartadecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes et Levitæ. ¹¹ Omnes filii captivitatis non sunt simul sanctificati, quia Levitæ omnes simul sanctificati sunt. ¹² Et immolaverunt Phase universi filii captivitatis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibimetipsis. ¹³ Et manducaverunt filii Israel, qui erant ex captivitate omnes qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ quærentes Dominum, ¹⁴ et celebraverunt diem festum azymorum septem diebus epulantes in conspectu Domini, ¹⁵ quoniam convertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israel.

II. Reditus Iudæorum Esdra duce, 8, 1—9, 36.

1. Generalis descriptio reditionis, 8, 1—8 (cf. Esr 7, 1—10).

8. ¹ Et post hunc regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azariæ, filii Helciæ, filii Solome, ² filii Sadoe, filii Achitob, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis: ³ hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba et ingeniosus in lege Moysi, quæ data est a Domino Deo Israel docere et facere. ⁴ Et dedit ei rex gloriam, quod invenisset gratiam in omni dignitate et desiderio in conspectu eius. ⁵ Et ascendit simul cum ipso ex filiis Israel, et sacerdotibus et Levitis, et sacris cantoribus templi, et ostiariis, et servis templi in Ierusalem.

⁶ Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilunio quinti mensis, ⁷ venerunt Ierosolymam iuxta præceptum illius secundum prosperitatem itineris a Domino ipsorum datam eis. ⁸ In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quidquam eorum, quæ essent ex lege Domini et præceptis, et docendo universum Israel omnem iustitiam et iudicium,

2. Edictum regis Artaxerxis, 8, 9—30 (cf. Esr 7, 11—28).

⁹Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem, et lectorem legis Domini, cuius exemplum subiectum est.

¹⁰ REX Artaxerxes Esdræ sacerdoti, et lectori legis Domini salutem. ¹¹ Humanior es iudicans in beneficiis, præcepi ei qui desiderant ex gente Iudæorum sua sponte, et ex sacerdotibus et Levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Ierusalem. ¹² Si qui ergo cupiunt ire tecum, convenient, et proficiscantur sicut placuit mihi et septem amicis meis consiliariis. ¹³ ut visitent

Darius decretum Cyri in Ecbathanis inventit

ac proprio decreto ædificationem permittit et iuvat;

domus Dei completur.

Dedicatio domus,

sollemnitates azymorum.

Esdras cum comitibus

Ierosolymam venit.

Exemplar epistolæ Artaxerxis,

ea quæ aguntur secundum Iudæam et Ierusalem, observantes sicut habes in lege Domini. ¹⁴ et feraut munera Domino Deo Israel, quæ vovi ego et amici Ierusalem, et omne aurum et argentum, quod inventum fuerit in regione Babylonie Domino in Ierusalem cum illo, ¹⁵ quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum quod est in Ierusalem: ut colligatur hoc aurum et argentum ad tauros, et arietes, et agnos, et hædos, et quæ his sunt congruentia, ¹⁶ ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum quod est in Ierusalem. ¹⁷ Et omnia quæcumque volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice pro voluntate tua secundum præceptum Domini Dei tui: ¹⁸ et sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quæ est in Ierusalem: ¹⁹ et cetera quæcumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio: ²⁰ cum volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice secundum voluntatem Domini. ²¹ Et ego quidem rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum Syriæ et Phœnicis, ut quæcumque scripserit Esdras sacerdos, et lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter et auri: ²² et usque ad frumenti modios centum, et vini amphoras centum, et alia quæcumque abundant sine taxatione. ²³ Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, et filii, et filiorum eius. ²⁴ Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus et Levitis, et sacris cantoribus, et servis templi, et scribis templi huius, ²⁵ nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem obicere eis quicquam. ²⁶ Tu autem Esdra secundum sapientiam Dei constitue iudices et arbitros in tota Syria, et Phœnice: et omnes qui legem Dei tui non noverunt, doce: ²⁷ ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plecantur sive morte, sive cruciatu, sive etiam pecuniæ multatione vel abductione.

gratiarum
actio
Esdræ.

²⁸ Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum suam, quæ est in Ierusalem, ²⁹ et me honorificavit in conspectu regis, et consiliariorum, et amicorum, et purpuratorum eius. ³⁰ et ego constans animo factus sum secundum opitulationem Domini Dei mei, et congregavi ex Israel viros, ut simul ascenderent mecum.

3. Enumeratio comitum Esdræ, 8, 31—42 (cf. Esr 8, 1—14).

Principes
familiarum
et socii
eorum.

³¹ Et hi sunt præpositi secundum suas patrias, et principatus portionales eorum qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis. ³² Et ex filiis Phares, Gersomus: ex filiis Siemarith, Amenus: filiorum David, Acchus filius Seecilæ: ³³ ex filiis Phares, Zacharias, et cum eo reversi sunt viri centum quinquaginta: ³⁴ ex filiis ductoris Moabilionis Zaræi, et cum ipso viri ducenti quinquaginta: ³⁵ ex filiis Zachues, Iechonias Zecholei, et cum ipso viri ducenti quinquaginta: ³⁶ ex filiis Sala, Maasias Gotholie, et cum ipso viri septuaginta: ³⁷ ex filiis Saphatæ, Zarias Micheli, et cum ipso viri octoginta: ³⁸ ex filiis Iob, Abdias Ieheli, et cum ipso viri ducenti duodecim: ³⁹ ex filiis Banæ, Salimoth, filius Iosaphiæ, et cum ipso viri centum sexaginta: ⁴⁰ ex filiis Beer, Zacharias Bebei, et cum ipso viri ducenti octo: ⁴¹ ex filiis Ezead, Ioannes Ecetean, et cum ipso viri centum decem: ⁴² ex filiis Adonicam ipsis postremis, et hæc sunt nomina eorum, Eliphalam filius Gebel, et Semeias, et cum ipso viri septuaginta.

4. Præparationes reditionis, 8, 43—61 (cf. Esr 8, 15—30).

Redeuntes
ad Thia
congregan-
tur,

⁴³ Et congregavi eos ad fluvium qui dicitur Thia, et metati fuimus illic triduo, et recognovi eos. ⁴⁴ Et ex filiis sacerdotum et Levitarum non inveni illie. ⁴⁵ Et misi ad Eleazarum, et Eccelon, et Masman, et Maloban, et Enaathan, et Samea, et loribum, Nathan, Enuagam, Zachariam, et Mosolam ipsos duces et peritos: ⁴⁶ et dixi eis ut venirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii. ⁴⁷ Et mandavi eis ut dicerent Loddeo, et fratribus eius, et illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungerentur in domo Domini Dei nostri: ⁴⁸ et adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi, filii Levi, filii Israel, Sebebian, et filios et fratres, qui erant decem et octo: ⁴⁹ Asbiam, et Amin ex filiis filiorum Chananæi, et filii eorum viri viginti. ⁵⁰ Et ex his qui templo serviebant, quos dedit David, et ipsi principes ad operationem Levitis templo servantium ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis.

ieiunant et
orant,

⁵¹ Et vovi illic ieiunium iuvenibus in conspectu Dei, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, et qui nobiscum erant, et filii, et pecoribus propter insidias. ⁵² Erubui enim petere a rege pedites et equites in comitatu, tutelæ gratia contra adversarios nostros. ⁵³ Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis qui inquirunt eum in omni affectu. ⁵⁴ Et iterum deprecati sumus Dominum Deum nostrum secundum hæc: quem et propitium habuimus, et compotes facti sumus Deo nostro.

custodes
thesau-
rorum eli-
guntur.

⁵⁵ Et separavi ex plebis præpositis, et sacerdotibus templi viros duodecim, et Sedebiam, et Asanann, et cum eis ex fratribus eorum viros decem: ⁵⁶ et appendi eis aurum et argentum et vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quæ donaverat rex, et consilarii eius, et principes, et omnis Israel. ⁵⁷ Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, et vasa argentea talentorum centum, et auri talenta centum, ⁵⁸ et vasorum aureorum septies viginti, et vasa ærea de bono æramento splendida, duodecim, auri speciem redditicia. ⁵⁹ et dixi eis: Et vos sancti estis Domino, et vasa sunt sancta, et aurum, et argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum. ⁶⁰ Vigilate et custodite, donec tradatis ex plebis præpositis, et sacerdotibus et Levitis, et principibus civitatem Israel in Ierusalem, in pastophorio domus Dei nostri. ⁶¹ Et hi qui susceperunt sacerdotes et Levitæ aurum et argentum et vasa, intulerunt in Ierusalem in templum Domini.

5. Iter et adventus in Palæstinam, 8, 62—68 (cf. Esr 8, 31—36).

Ierosolymis

⁶² Et promovimus a fluvio Thia, die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Ierusalem.

⁶³ Et cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, et argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth filio Iori sacerdoti: ⁶⁴ et cum ipso erat Eleazar filius Phinees: et erant cum ipsis Iosadus filius Iesu, et Medias, et Banni filius Levitæ ad numerum, et ad pondus universa. ⁶⁵ Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora.

thesauri
traduntur,

⁶⁶ Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israel, tauros duodecim pro omni Israel, arietes octoginta sex, ⁶⁷ agnos septuagintaduos, hircos pro peccato duodecim, et pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini.

sacrificia
offeruntur,

⁶⁸ Et relegerunt præcepta regis regalibus dispensatoribus, et subregulis Cœlesyriæ, et Phœnicis: et honorificaverunt gentem, et templum Domini.

edicta regis
releguntur.

6. Sanctificatio coniugiorum, 8, 69—9, 17 (cf. Esr 9, 1—10, 17).

⁶⁹ Et consummatis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes: Non segregaverunt genus Israel, et principes, et sacerdotes, et Levitæ, ⁷⁰ et alienigenæ gentes et nationes terræ immunditias suas a Chananæis, et Hethæis, et Pheræis, et Iebuzæis, et Moabitibus, et Ægyptiis, et Idumæis. ⁷¹ Coniuncti enim sunt filiabus eorum et ipsi, et filii eorum, et mistum est semen sanctum alienigenis gentibus terræ: et participes erant præpositi, et magistratus iniquitatis eius ab initio ipsius regni. ⁷² Et mox ut audivi ista, conscidi vestimenta et sacram tunicam: et lacerans capillos capitis, et barbam, sedi dolens et moestus. ⁷³ Et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israel, ad me lugentem super iniquitatem istam, et sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum.

Transgres-
sio legis
ab Esdra
lugetur

⁷⁴ Et consurgens a ieiunio, conscissa habens vestimenta et sacram tunicam, ingeniculans, et extendens manus ad Dominum, ⁷⁵ dicebam: Domine confusus sum, et reveritus sum ante faciem tuam. ⁷⁶ Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, et iniquitates nostræ exaltate sunt usque ad cælum. ⁷⁷ Quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc. ⁷⁸ Et propter peccata nostra, et patrum nostrorum sumus traditi cum fratribus nostris, et cum sacerdotibus nostris, regibus terræ in gladium et captivitatem, et depredationem cum confusione usque in hodiernum diem. ⁷⁹ Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te Domine Deus, et relinque nobis radicem, et nomen in locum sanctificationis tuæ, ⁸⁰ detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis cibum in omni tempore servitutis nostræ. ⁸¹ Et cum serviremus, non fuimus derelicti a Domino Deo nostro: sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum, ⁸² et clarificare templum Domini Dei nostri, et ædificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem in Iudæa, et Ierusalem. ⁸³ Et nunc quid dicimus Domine habentes hæc? Transgressi enim sumus præcepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophetarum, ⁸⁴ dicens: Quoniam terra, in quam introitis possidere hæreditatem eius, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ, et immunditiæ illorum repleverunt eam totam immunditia sua. ⁸⁵ Et nunc filias vestras non coniungetis filiis eorum, et filias eorum non accipietis filiis vestris. ⁸⁶ Et non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes manducetis optima terræ, et hæreditatem distribuatis filiis vestris usque in ævum. ⁸⁷ Et quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, et magna peccata nostra. ⁸⁸ Et dedisti nobis talem radicem, et rursum reversi sumus transgredi legitima tua, uti commiseremur immunditiæ alienigenarum gentium terræ huius. ⁸⁹ Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusque non relinquatur radix et nomen nostrum? ⁹⁰ Domine Deus Israel verax es. Derelicta est enim radix usque in hodiernum diem. ⁹¹ Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his.

et coram
Domino
deploratur;

⁹² Et cum adorando confiteretur Esdras, flens, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Ierusalem turba magna valde, viri, et mulieres, et iuvenes, et iuvenule. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine. ⁹³ Et cum clamasset, Iechonias Ieheli ex filiis Israel, dixit Esdræ: Nos in Dominum peccavimus, quod collocavimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ. ⁹⁴ Et nunc es super omnem Israel. In his ergo sit iusiurandum a Domino expellere omnes uxores nostras quæ ex alienigenis sunt cum filiis earum. ⁹⁵ Sicut tibi decretum est a maioribus secundum legem Domini exurgens explica. ⁹⁶ Ad te enim spectat negotium, et nos tecum sumus: viriliter fac. ⁹⁷ Et exurgens Esdras adiuravit principes sacerdotum et Levitas, et omnem Israel facere secundum hæc, et iuraverunt. ⁹ ¹ Et exurgens Esdras ab ante atrium templi, abiit in pastophorium Ionathæ filii Nasabi, ² et hospitatus illic non gustavit panem, nec aquam bibit super iniquitatem multitudinis. ³ Et facta est prædicatio in omni Iudæa, et in Ierusalem omnibus qui erant ex captivitate in Ierusalem congregati, ⁴ ut quicumque non occurrerit biduo, vel triduo diei secundum iudicium assidentium seniorum, tollerentur facultates suæ, et ipse alienus iudicaretur a multitudine captivitatis.

eiectio
uxorum
alienige-
narum
decernitur

⁵ Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Iuda, et Benjamin in tribus diebus in Ierusalem, hic mensis est nonus, dies mensis vicesimus. ⁶ Et sedit omnis multitudo in area templi tremantes, propter hyemem præsentem. ⁷ Et exurgens Esdras, dixit illis: Vos inique fecistis collocantes vobis in matrimonium uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israel. ⁸ Et nunc date confessionem, et magnificientiam Domino Deo patrum nostrorum: ⁹ et perficite voluntatem ipsius, et discedite a gentibus terræ, et ab uxoriis alienigenis. ¹⁰ Et clamavit omnis multitudo, et dixerunt voce magna: Sicut dixisti, faciemus. ¹¹ Sed quoniam multitudo magna est, et tempus hybernum, et non possumus insubdiati stare: et hoc opus non est nobis unius diei, neque bidui: multum enim in his peccavimus: ¹² stent præpositi multitudinis, et omnes qui nobiscum inhabitant, et quotquot habent uxores apud se alienigenas, ¹³ et assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, et iudices usquequo solvant iram Domini negotii huius. ¹⁴ Ionathas autem filius Ezeli, et Ozias Thecam susceperunt secundum hæc: et Bosoramus, et Levis, et Sabbathæus simul cooperati sunt

atque
perficitur.

cum illis. ¹⁵ Et steterunt secundum hæc omnia universi qui erant ex captivitate. ¹⁶ Et elegit sibi viros Esdras sacerdos principes magnos de patribus eorum secundum nomina: et condescerunt novilunio mensis decimi examinare negotium istud. ¹⁷ Et determinatum est de viris qui habebant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis:

7. Enumeratio transgressorum, 9, 18—36 (cf. Esr 10, 18—44).

Sacerdotum, ¹⁸ et inventi sunt ex sacerdotibus permisti qui habebant alienigenas uxores. ¹⁹ Ex filiis Iesu filii Iosedec, et fratribus eius: Maseas, et Eliozerus, et Ioribus, et Ioadeus, ²⁰ et iniecerunt manus ut expellerent uxores suas: et ad litandum in exorationem, arietem pro ignorantia sua. ²¹ et ex filiis Semmeri: Maseas et Esses et Ieelech, Azarias. ²² et ex filiis Fosere: Limosias, Hismaenis, et Nathanee, Iussio, Reddus, et Thalsas.

Levitarum, ²³ et ex Levitis: Iorabodus, et Semeis, et Colnis, et Calitas, et Facteas, et Colvas, et Elionas. ²⁴ et ex sacris cantoribus, Eliasib, Zaccarus. ²⁵ et ex ostiariis: Salumus, et Tolbanes.

reliquo-
rum
Israelita-
rum. ²⁶ et ex Israel: ex filiis Foro, Ozi, et Remias, et Geddias, et Melchias, et Michelus, Eleazarus, et Iammebias, et Bannas. ²⁷ et ex filiis Iolaman: Chamas, et Zacharias, et Iezrelus, et Ioddius, et Erimoth, et Helias. ²⁸ et ex filiis Zathoin. Eliadas, et Liasumus, Zochias, et Larimoth, et Zabdis, et Tebedias. ²⁹ et ex filiis Zebes: Ioannes, et Amanias, et Zabdias, et Emeus. ³⁰ et ex filiis Banni: Olamus, et Maluchus, et Ieddeus, et Iasub, et Azabus, et Ierimoth. ³¹ et ex filiis Addin: Naathus, et Moosias, et Caleus, et Raanas, Maaseas, Mathathias, et Beseel, et Bonnus, et Manasses. ³² et ex filiis Nuæ: Noneas, et Aseas, et Melchias, et Sameas, et Simon, Benjamin, et Malchus, et Marras. ³³ et ex filiis Asom: Carianeus, Mathathias, et Bannus, et Eliphalach, et Manasses, et Semei. ³⁴ et ex filiis Banni: Ieremias, et Moadias, et Abramus, et Iohel, et Baneas, et Pelias, et Ionas, et Marimoth, et Eliasib, et Mathaneus, et Eliasias, et Orizas, et Dielus, et Semedius, et Zambris, et Iosephus. ³⁵ et ex filiis Nobei: Idehus, et Mathathias, et Sabadus, et Zecheda, Sedmi, et Iessei, Baneas. ³⁶ omnes isti coniunxerunt sibi uxores alienigenas, et dimiserunt eas cum filiis.

III. Lectio legis sub Nehemia præside, 9, 37—56 (cf. Neh 7, 73—8, 18).

Habitatio
reversorum,
festum
tabernu-
m, ³⁷ Et inhabitaverunt sacerdotes et Levitæ: et qui erant ex Israel in Ierusalem, et in tota una regione novilunio mensis septimi. Et erant filii Israel in commorationibus suis.

³⁸ Et congregata est omnis multitudo simul in aream, quæ est ab oriente portæ sacræ: ³⁹ et dixerunt Esdræ pontifici, et lectori, ut afferret legem Moysi, quæ tradita est a Domino Deo Israel. ⁴⁰ Et attulit Esdras pontifex legem omni multitudini eorum a viro usque ad mulierem, et omnibus sacerdotibus audire legem novilunio mensis septimi. ⁴¹ Et legebat in area, quæ est ante sacram portam templi, a prima luce usque ad vesperam coram viris et mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem. ⁴² Et stetit Esdras sacerdos, et lector legis super ligneum tribunal quod fabricatum erat. ⁴³ Et steterunt ad eum Mathathias, et Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, et Balsamus ad dexteram: ⁴⁴ et ad sinistram Faldeus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, et Zacharias. ⁴⁵ Et assumpsit Esdras librum coram omni multitudine: præsidebat enim in gloria in conspectu omnium. ⁴⁶ Et cum absolvisset legem, omnes erecti steterunt: et benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem. ⁴⁷ Et respondit omnis populus, Amen. Et elevatis sursum manibus procidentes in terram, adoraverunt Dominum. ⁴⁸ Iesus, et Banæus, et Sarebias, et Iaddimus, et Accubus, et Sabbathæus, et Calithes, et Azarias, et Ioradus, et Ananias, et Philias Levitæ, ⁴⁹ qui docebant legem Domini, et in multitudine legebant legem Domini, et præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem. ⁵⁰ Et dixit Atharathes Esdræ pontifici, et lectori, et Levitis, qui docebant multitudinem, ⁵¹ dicens. Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cum audissent legem. ⁵² Et dixit Esdras, Digressi ergo manducate pinguissima quæque et bibite dulcissima quæque et mittite munera his qui non habent. ⁵³ Sanctus enim est hic dies Domini, et nolite mæsti esse. Dominus enim clarificabit vos. ⁵⁴ Et Levitæ denunciabant in publico omnibus, dicentes, Dies hic sanctus est, nolite mæsti esse. ⁵⁵ Et abierunt omnes manducare, et bibere, et epulari, et dare munera his qui non habebant, ut epularentur. Magnifice enim sunt exaltati verbis quibus edocti sunt.

⁵⁶ et congregati sunt universi in Ierusalem celebrare lætitiā, secundum testamentum Domini Dei Israel,

festum
taberna-
culorum.

LIBER ESDRÆ QUARTUS.

Præmissa pro Iudæis, 1, 1—2, 48.

1. Improbatio Iudæorum, 1, 1—2, 9.

1. ¹ Liber Esdræ propheta secundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Helciae, filii Sadaniae, filii Sadoch, filii Achitob, ² filii Achiae, filii Phinees, filii Heli, filii Ameriae, filii Asiel, filii Marimoth, filii Arna, filii Oziae, filii Borith, filii Abisei, filii Phinees, filii Eleazar, ³ filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum.

Titulus
libri;

⁴ Et factum est verbum Domini ad me, dicens, ⁵ Vade, et nuncia populo meo facinora ipsorum, et filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuntient filiis filiorum: ⁶ quia peccata parentum ipsorum in illis creverunt. Obliti enim mei sacrificaverunt diis alienis. ⁷ Nonne ego eduxi eos de terra Ægypti de domo servitutis? Ipsi autem irritaverunt me, et consilia mea spreverunt. ⁸ Tu autem excute comam capitis tui, et proice omnia mala super illos: quoniam non obedierunt legi meae. Populus autem est indisciplinatus. ⁹ Usquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli? ¹⁰ Reges multos propter eos subverti. Pharaonem cum pueris suis, et omnem exercitum eius percussi. ¹¹ Omnes gentes a facie eorum perdidit, et in Oriente provinciarum duarum populos Tyri et Sidonis dissipavi, et omnes adversarios eorum interfeci. ¹² Tu vero loquere ad eos, dicens: Hæc dicit Dominus: ¹³ Nempe ego vos per mare transmeavi, et plateas vobis initio munitas exhibui. ducem vobis dedi Moysen, et Aaron sacerdotem: ¹⁴ lucem vobis per columnam ignis præstiti, et magna mirabilia feci in vobis: vos autem mei obliti estis, dicit Dominus. ¹⁵ Hæc dicit Dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, et illic murmurastis: ¹⁶ et non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurastis. ¹⁷ Ubi sunt beneficia, quæ præstiti vobis? Nonne in deserto cum esuriretis, proclamastis ad me, ¹⁸ dicentes, Ut quid nos in deserto istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Ægyptiis, quam mori in deserto hoc. ¹⁹ Ego dolui gemitus vestros, et dedi vobis manna in escam. Panem angelorum manducastis. ²⁰ Nonne cum sitiretis, petram excidi, et fluxerunt aquæ in saturitate? propter æstus foliis arborum vos texi. ²¹ Divisi vobis terras pingues: Chananæos, et Pherezæos, et Philisthæos a facie vestra proieci: quid faciam vobis adhuc: dicit Dominus? ²² Hæc dicit Dominus omnipotens. In deserto cum essetis in flumine Amorrhæo sitientes, et blasphemantes nomen meum, ²³ non ignem vobis pro blasphemis dedi, sed mittens lignum in aquam, dulces feci flumen.

populus
non
obediens

²⁴ Quid tibi faciam Iacob? Noluisti obedire Iuda. Transferam me ad alias gentes. et dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea. ²⁵ Quoniam me dereliquistis, et ego vos derelinquam. Petentibus vobis a me misericordiam, non miserebor. ²⁶ Quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis enim manus vestras sanguine, et pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia. ²⁷ Non quasi me dereliquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus. ²⁸ Hæc dicit Dominus omnipotens, Nonne ego vos rogavi, ut pater filios, et ut mater filias, et ut nutrix parvulos suos, ²⁹ ut essetis mihi in populum, et ego vobis in Deum, et vos mihi in filios, et ego vobis in patrem? ³⁰ Ita vos collegi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modo autem quid faciam vobis? Proiciam vos a facie mea. ³¹ Oblationem cum mihi attuleritis, avertam faciem meam a vobis. Dies enim festos vestros, et neomenias et circumcisiones repudiavi. ³² Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfecistis, et laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus. ³³ Hæc dicit Dominus omnipotens, Domus vestra deserta est: Proiciam vos sicut ventus stipulam. ³⁴ et filii procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, et quod malum est coram me, fecerunt.

derelin-
quetur et
proicitur,

³⁵ Tradam domos vestras populo venienti, qui me non audientes credunt: quibus signa non ostendi, facient quæ præcepi. ³⁶ Prophetas non viderunt, et memorabuntur iniquitatum eorum. ³⁷ Testor populi venientis gratiam, cuius parvuli exultant cum lætitia, me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi. ³⁸ Et nunc frater aspice, quæ gloria: et vide populum venientem ab oriente, ³⁹ quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, et Iacob, et Osee, et Amos, et Michæ, et Ioel, et Abdia, et Ionæ, ⁴⁰ et Nahum, et Habacuc, Sophonia, Aggæi, Zacharia, et Malachia, qui et angelus Domini vocatus est.

in gratiam
gentium,

2. ¹ Hæc dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia. ² Mater quæ eos generavit, dicit illis, Ite filii, quia ego vidua sum et derelicta. ³ Educavi vos cum lætitia, et amisi vos cum luctu et tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, et quod malum est coram eo, fecistis. ⁴ Modo autem quid faciam vobis? Ego vidua sum et derelicta: ite filii, et petite a Domino misericordiam. ⁵ Ego autem te pater testem invoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum servare, ⁶ ut des eis confusionem, et matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. ⁷ Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur a terra: quoniam spreverunt sacramentum meum. ⁸ Væ tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala,

in quas
disper-
gentur.

memorare quid fecerim Sodomæ et Gomorrhæ, ⁹ quorum terra iacet in piceis glebis et aggeribus cinerum. sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

2. Consolatio Iudæorum, 2, 10—48.

Iudæi
regnum
invenient;

¹⁰ Hæc dicit Dominus ad Esdras, Nuncia populo meo, quoniam dabo eis regnum Ierusalem, quod daturus eram Israel. ¹¹ Et sumam mihi gloriam illorum, et dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaveram illis. ¹² Lignum vitæ erit illis in odore unguenti, et non laborabunt, neque fatigabuntur. ¹³ Ite, et accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immorentur. Iam paratum est vobis regnum: vigilate. ¹⁴ Testare cælum et terram. Contrivi enim malum, et creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus. ¹⁵ Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit Dominus. ¹⁶ Et resuscitabo mortuos de locis suis, et de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israel. ¹⁷ Noli timere mater filiorum: quoniam te elegi, dicit Dominus. ¹⁸ Mittam tibi adiutorium pueros meos Isaiam et Ieremiam, ad quorum consilium sanctificavi, et paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus, ¹⁹ et totidem fontes fluentes lac et mel: et montes immensos septem, habentes rosam et lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos.

si boni
fuerint,

²⁰ Viduam iustifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti, ²¹ confractum et debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, et cæcum ad visionem claritatis meæ admitte. ²² Senem et iuvenem intra muros tuos serva: ²³ mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulchro, et dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.

atque
requiem;

²⁴ Pausa et quiesce populus meus, quia venit requies tua. ²⁵ Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum. ²⁶ Servos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet: eos ego enim requiram de numero tuo. ²⁷ Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressuræ et angustię, alii plorabunt: et tristes erunt: tu autem hilaris et copiosa eris. ²⁸ Zelabunt gentes, et nil adversus te poterunt, dicit Dominus. ²⁹ Manus meæ tegent te, ne filii tui gehennam videant. ³⁰ Iucundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus. ³¹ Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, et misericordiam cum illis faciam: quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens. ³² Amplectere natos tuos usque dum venio, et præstem illis misericordiam: quoniam exuberant fontes mei, et gratia mea non deficit.

gentes
quoque
salva-
buntur;

³³ Ego Esdras præceptum accepi a Domino in monte Oreb, ut irem ad Israel: ad quos cum venirem, reprobaverunt me, et respuerunt mandatum Domini: ³⁴ Ideoque vobis dico gentes, quæ auditis, et intelligitis. Expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis: quoniam in proximo est ille, qui in fine sæculi adveniet. ³⁵ Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis. ³⁶ Fugite umbram sæculi huius: accipite iucunditatem gloriæ vestræ. Ego testor palam salvatorem meum. ³⁷ Commendatum donum accipite et iucundamini, gratias agentes ei qui vos ad cælestia regna vocavit. ³⁸ Surgite et state et videte numerum signatorum in convivio Domini. ³⁹ Qui se de umbra sæculi transtulerunt, splendidas tunicas a Domino acceperunt. ⁴⁰ Recipe Sion numerum tuum, et conlude candidatos tuos qui legem Domini compleverunt. ⁴¹ Filiorum tuorum, quos optabas, plenus est numerus. Roga imperium Domini ut sanctificetur populus tuus qui vocatus est ab initio.

confitentes
filium
Dei coro-
nabuntur.

⁴² Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum. ⁴³ Et in medio eorum erat iuvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, et singulis eorum capitibus imponebat coronas, et magis exaltabatur: Ego autem miraculo tenebar. ⁴⁴ Tunc interrogavi angelum, et dixi: Qui sunt hi, Domine? ⁴⁵ Qui respondens dixit mihi: Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalem sumpserunt, et confessi sunt nomini Dei: Modo coronantur, et accipiunt palmas. ⁴⁶ Et dixi angelo: Ille iuvenis, quis est, qui eis coronas imponit, et palmas in manus tradit? ⁴⁷ Et respondens dixit mihi: Ipse est filius Dei, quem in sæculo confessi sunt: ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt. ⁴⁸ Tunc dixit mihi angelus: Vade, annuncia populo meo, qualia et quanta mirabilia Domini Dei vidisti.

Apocalypsis Esdræ, 3, 1—14, 47.

1. Esdras verbis docetur, 3, 1—9, 26.

1. De mensura miseriæ, 3, 1—5, 20.

Lamen-
tantis
desertio-
nem Sionis

³. ¹ Anno tricesimo ruinæ civitatis eram in Babylone, et conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, et cogitationes meæ ascendebant super cor meum: ² quoniam vidi desertionem Sion, et abundantiam eorum qui habitabant in Babylone. ³ et ventilatus est spiritus meus valde, et cœpi loqui ad Altissimum verba timorata, ⁴ et dixi: O dominator Domine, tu dixisti ab initio, quando plantasti terram, et hoc solus, et imperasti populo, ⁵ et dedisti Adam corpus mortuum: sed et ipsum figmentum manuum tuarum erat, et insufflasti in eum spiritum vitæ, et factus est vivens coram te: ⁶ et induxisti eum in paradiso, quem plantaverat dextera tua, antequam terra adventaret. ⁷ Et huic mandasti diligere viam tuam, et præterivit eam, et statim instituisti in eo mortem, et in nationibus eius, et natæ sunt gentes, et tribus, et populi, et cognationes, quarum non est numerus. ⁸ Et ambulavit unaquæque gens in voluntate sua, et mira agebant coram te, et spernebant præcepta tua. ⁹ Iterum autem in tempore induxisti diluvium super inhabitantes sæculum, et perdidisti eos. ¹⁰ Et factum est in unoquoque eorum, sicut Adæ mori, sic his diluvium. ¹¹ Dereliquisti autem unum ex his Noe cum domo sua, et ex eo iusti omnes. ¹² Et factum est cum cœpissent multiplicari, qui habitabant super terram, et multiplicaverunt filios et populos et gentes

multas: et cœperunt iterato impietatem facere plus quam priores. ¹³ Et factum est cum iniquitatem facerent coram te, elegisti tibi virum ex his cui nomen erat Abraham. ¹⁴ Et dilexisti eum, et demonstrasti ei soli voluntatem tuam: ¹⁵ et disposuisti ei testamentum æternum, et dixisti ei ut non umquam derelinqueres semen eius. Et dedisti ei Isaac, et Isaac dedisti Iacob et Esau. ¹⁶ Et segregasti tibi Iacob, Esau autem separasti. Et factus est Iacob in multitudine magna. ¹⁷ Et factum est cum educes semen eius ex Ægypto, adduxisti super montem Sina. ¹⁸ Et inclinasti cœlos, et statuisti terram, et commovisti orbem, et tremere fecisti abyssos, et conturbasti sæculum, ¹⁹ et transiit gloria tua portas quattuor ignis et terræmotus, et spiritus, et gelu, ut dares semini Iacob legem, et generationi Israel diligentiam. ²⁰ Et non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructum. ²¹ Cor enim malignum baiulans primus Adam transgressus et victus est, sed et omnes qui de eo nati sunt. ²² Et facta est permanens infirmitas, et lex cum corde populi, cum malignitate radicis: et discessit quod bonum est, et mansit malignum. ²³ Et transierunt tempora, et finiti sunt anni: et suscitasti tibi servum nomine David. ²⁴ et dixisti ei edificare civitatem nominis tui, et offerre tibi in eadem thus et oblationes. ²⁵ Et factum est hoc annis multis, et deliquerunt qui habitabant civitatem, ²⁶ in omnibus facientes sicut fecit Adam et omnes generationes eius, utebantur enim et ipsi corde maligno. ²⁷ Et tradidisti civitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. ²⁸ Numquid meliora faciunt, qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion? ²⁹ Factum est cum venissem huc, et vidissem impietates, quarum non est numerus: et delinquentes multos vidit anima mea hoc tricesimo anno, et excessit cor meum: ³⁰ quoniam vidi quomodo sustines eos peccantes, et pepercesti impie agentibus, et perdidisti populum tuum, et conservasti inimicos tuos, et non significasti. ³¹ Nihil memini quomodo debebat derelinqui via hæc. Numquid meliora facit Babylon quam Sion? ³² aut alia gens cognovit te præter Israel? aut quæ tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Iacob? ³³ Quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. Pertransiens enim pertransivi in gentibus, et vidi abundantes eas, et non memorantes mandatorum tuorum. ³⁴ Nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates, et eorum qui habitant in sæculo: et non invenietur nomen tuum, nisi in Israel. ³⁵ Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quæ gens sic observavit mandata tua? ³⁶ Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua, gentes autem non invenies.

et abund-
dantiam
Babylonis

4. ¹ Et respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel, ² et dixit mihi. Excedens excessit cor tuum in sæculo hoc, et comprehendere cogitas viam Altissimi. ³ Et dixi: Ita Domine meus. Et respondit mihi, et dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, et tres similitudines proponere coram te. ⁴ de quibus mihi si renuntiaveris unam ex his. et ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, et docebo te, unde sit cor malignum. ⁵ Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem, quæ præteriiit. ⁶ Et respondi, et dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his? ⁷ Et dixit ad me: Si essem interrogans te, dicens: Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut quantæ venæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi: ⁸ diceres mihi fortassis, in abyssum non descendi, neque in infernum adhuc, neque in cælum umquam ascendi. ⁹ nunc autem non interrogavi te, nisi de igne, et vento, et die, per quem transisti, et a quibus separari non potes: et non respondisti mihi de eis. ¹⁰ Et dixit mihi: Tu quæ tua sunt, tecum coadulescentia, non potes cognoscere: ¹¹ et quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam, et iam exterius corrupto sæculo intelligere corruptionem evidentem in facie mea? ¹² Et dixi illi: Melius erat non esse, quam adhuc viventes vivere in impietatibus, et pati, et non intelligere de qua re. ¹³ Et respondit ad me, et dixit: Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi, et cogitaverunt cogitationem. ¹⁴ et dixerunt: Venite et eamus. et faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, et faciamus nobis alias silvas. ¹⁵ Et similiter fluctus maris et ipsi cogitaverunt cogitationem, et dixerunt: Venite ascendentes, debellemus silvas campi, ut et ibi consummemus nobismetipsis aliam regionem. ¹⁶ Et factus est cogitatus silvæ in vanum, venit enim ignis, et consumpsit eam. ¹⁷ Similiter et cogitatus fluctuum maris. stetit enim arena, et prohibuit eos. ¹⁸ Si enim esses iudex horum, quem inciperes iustificare, aut quem condemnare? ¹⁹ Et respondi, et dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt, terra enim data est silvæ, et mari locus portare fluctus suos. ²⁰ Et respondit ad me, et dixit: Bene tu iudicasti, et quare non iudicasti tibimetipsis? ²¹ Quemadmodum enim terra silvæ data est, et mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solummodo possunt: et qui super cælos, quæ super altitudinem cælorum. ²² Et respondi, et dixi: Deprecor te Domine, ut mihi detur sensus intelligendi. ²³ non enim volui interrogare de superioribus tuis, sed de his quæ pertransiunt per nos quotidie, propter quod Israel datus in opprobrium gentibus, quem dilexisti populum, datus est tribubus impiis, et lex patrum nostrorum in interitum deducta est, et dispositiones scriptæ nusquam sunt: ²⁴ et pertransivimus de sæculo, ut locustæ, et vita nostra stupor et pavor, et nec digni sumus misericordiam consequi. ²⁵ Sed quid faciet nomini suo quod invocatum est super nos? et de his interrogavi. ²⁶ Et respondit ad me, et dixit: Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis: quoniam festinans festinat sæculum pertransire, ²⁷ et non capit portare quæ in futuris temporibus iustis repromissa sunt: quoniam plenum iniustitia est sæculum hoc et infirmitatibus. ²⁸ De quibus autem interrogas, dicam: seminatium enim est malum, et necdum venit destructio ipsius. ²⁹ Si ergo non inversum fuerit quod seminatum est, et discesserit locus ubi seminatum est malum, non veniet ubi seminatum est bonum. ³⁰ Quoniam gramen seminis mali seminatium est in corde Adam ab initio: et quantum impietatis generavit usque nunc. et generat usque cum veniat area? ³¹ Æstima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generavit: ³² quando secatæ fuerint spicæ, quarum non est numerus, quam magnam aream incipient facere? ³³ Et respondi, et dixi: Quomodo, et quando hæc? Quare modici et mali

curiositas
retunditur,

anni nostri? ³⁴ Et respondit ad me, et dixit mihi: Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum. nam excessus tuus multus. ³⁵ Nonne de his interrogaverunt animæ iustorum in promptuariis suis, dicentes, Usquequo spero sic? et quando veniet fructus aræ mercedis nostræ? ³⁶ Et respondit ad ea Ieremiel archangelus, et dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, quoniam in statera ponderavit sæculum, ³⁷ et mensura mensuravit tempora, et numero numeravit tempora, et non commovit, nec excitavit usquedum impleatur prædicta mensura.

at videre concupiscenti monstratur ³⁸ Et respondi, et dixi: O dominator Domine, sed et nos omnes pleni sumus impietate. ³⁹ Et ne forte propter nos non impleantur iustorum aræ, propter peccata inhabitantium super terram.

⁴⁰ Et respondit ad me, et dixit: Vade, et interroga prægnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix eius retinere partum in semetipsa? ⁴¹ Et dixi, Non potest Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria animarum matri assilata sunt. ⁴² Quemadmodum enim illa festinat quæ parit effugere necessitatem partus: sic et hæc festinat reddere ea quæ commendata sunt. ⁴³ Ab initio tibi demonstrabitur de his quæ concupiscis videre. ⁴⁴ Et respondi, et dixi:

mensura miserie ⁴⁵ Si inveni gratiam ante oculos tuos, et si possibile est, et si idoneus sum, ⁴⁵ demonstra mihi, si plusquam præteritum sit habet venire, aut plura pertransierunt supra quam futurum est. ⁴⁶ Quid pertransiit, scio: quid autem futurum sit, ignoro. ⁴⁷ Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, et demonstro tibi interpretationem similitudinis. ⁴⁸ Et steti, et vidi, et ecce fornax ardens transiit coram me, et factum est, cum transiret flamma, vidi: et ecce superavit fumus. ⁴⁹ Post hæc transiit coram me nubes plena aquæ, et immisit pluviam impetu multam: et cum transisset impetus pluvie, superaverunt in ea guttæ. ⁵⁰ Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia amplius quam guttæ, et ignis quam fumus: sic superabundavit quæ transiit mensura. Superaverunt autem guttæ, et fumus: ⁵¹ et oravi, et dixi, Putas vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?

et signa finis: ⁵² Respondit ad me, et dixit, De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere: de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio. 5. ¹ De signis autem: ecce dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo: et abscondetur veritatis via: et sterilis erit a fide regio: ² et multiplicabitur iniustitia super hanc quam ipse tu vides, et super quam audisti olim: ³ et erit impositio vestigio quam nunc vides regnare regionem, et videbunt eam desertam. ⁴ Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam, et relucescet subito sol noctu, et luna ter in die, ⁵ et de ligno sanguis stillabit, et lapis dabit vocem suam, et populi commovebuntur: ⁶ et regnabit, quem non sperant qui inhabitant super terram, et volatilia commigrationem facient: ⁷ et mare Sodomiticum pisces reiciet, et dabit vocem noctu, quam non noverant multi. omnes autem audient vocem eius, ⁸ et chaos fiet per loca multa, et ignis frequenter remittetur, et bestia agrestes transmigrabunt, et mulieres menstruatae parient monstra, ⁹ et in dulcibus aquis salsæ inveniuntur, et amici omnes semetipsos expugnabunt: et abscondetur tunc sensus, et intellectus separabitur in promptuarium suum: ¹⁰ et quæretur a multis, et non inveniatur: et multiplicabitur iniustitia, et incontinentia super terram. ¹¹ Et interrogabit regio proximam suam, et dicet, Numquid per te pertransiit iustitia iustum faciens? Et hoc negabit. ¹² Et erit in illo tempore, et sperabunt homines, et non impetrabunt: laborabunt, et non dirigentur viæ eorum. ¹³ Hæc signa dicere tibi permissum est mihi: et si oraveris iterum et ploraveris, sicut et nunc, et ieiunaveris septem diebus, audies iterato horum maiora.

iussus dies septem ieiunat. ¹⁴ Et evigilavi, et corpus meum horruit valde: et anima mea laboravit, ut deficeret: ¹⁵ et tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, et confortavit me, et statuit me super pedes. ¹⁶ Et factum est in nocte secunda, et venit ad me Salathiel dux populi, et dixit mihi, Ubi eras? et quare vultus tuus tristis? ¹⁷ An nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione transmigrationis eorum? ¹⁸ Exurge ergo, et gusta panem, et non derelinquas nos, sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum. ¹⁹ Et dixi ei, Vade a me, et non appropies ad me. Et audivit, ut dixi: et recessit a me. ²⁰ Et ego ieiunavi diebus septem ululans et plorans, sicut mihi mandavit Uriel angelus.

2. De signis finis advenientis, 5, 21—6, 35.

Dolens miseriam Israel, ²¹ Et factum est post dies septem, et iterum cogitationes cordis mei molestæ erant mihi valde, ²² et resumpsit anima mea spiritum intellectus: et iterum cœpi loqui coram Altissimo sermones, ²³ et dixi, Dominator Domine ex omni silva terræ, et omnibus arboribus eius, elegisti vineam unicam: ²⁴ et ex omni terra orbis, elegisti tibi foveam unam: et ex omnibus floribus orbis, elegisti tibi lilium unum: ²⁵ et ex omnibus abyssis maris, replesti tibi rivum unum: et ex omnibus ædificatis civitatibus, sanctificasti tibi metipsi Sion: ²⁶ et ex omnibus creatis volatilibus, nominasti tibi columbam unam: et ex omnibus plasmatis pecoribus, providisti tibi ovem unam: ²⁷ et ex omnibus multiplicatis populis, acquisivisti tibi populum unum: et ab omnibus probatam legem donasti huic, quem desiderasti populo. ²⁸ Et nunc Domine, ut quid tradidisti unum pluribus? Et præparasti super unam radicem alias, et disperdidisti unicum tuum in multis: ²⁹ et conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsonibus tuis, quique tuis testamentis non credebant. ³⁰ Et si odiens odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

obiurgatus discit ab angelo ³¹ Et factum est, cum locutus essem sermones, et missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me præterita nocte. ³² Et dixit mihi, Audi me, et instruum te: et intende mihi, et adiciam coram te. ³³ Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Valde tu in excessu mentis factus es pro Israel: an plus dilexisti eum, quam qui eum fecit? ³⁴ Et dixi ad eum, Non Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere semitam Altissimi, et investigare partem iudicii eius. ³⁵ Et dixit ad me, Non potes. Et dixi, Quare Domine? Ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, ut non

viderem laborem Iacob, et defatigationem generis Israel? ³⁶ Et dixit ad me, Numera mihi quæ needum venerant, et collige mihi dispersas guttas, et revirida mihi aridos flores, ³⁷ et aperi mihi clausa promptuaria, et produce mihi inclusos in eis flatus; demonstra mihi vocis imaginem: et tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre. ³⁸ Et dixi, Dominator Domine, quis enim est qui potest hæc scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet? ³⁹ Ego autem insipiens: et quomodo potero dicere de his, quibus me interrogasti? ⁴⁰ Et dixit ad me, Quomodo non potes facere unum de his quæ dicta sunt: sic non poteris invenire iudicium meum, aut in fine charitatem, quam populo promisi. ⁴¹ Et dixi, Sed ecce Domine tu prope es his qui in finem sunt: et quid facient qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi qui post nos? ⁴² Et dixit ad me, Coronæ assimilabo iudicium meum. Sicut non novissimorum tarditas, sic nec priorum velocitas. ⁴³ Et respondi, et dixi, Nec poteris facere eos qui facti sunt, et qui sunt, et qui futuri sunt, in unum, ut celerius iudicium tuum ostendas? ⁴⁴ Et respondit ad me, et dixit, Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere sæculum eos qui in eo creandi sunt, in unum. ⁴⁵ Et dixi, Quo modo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificasti a te creatam creaturam in unum, et sustinebat creatura: poterit et nunc portare præsentem in unum. ⁴⁶ Et dixit ad me, Interroga matricem mulieris, et dices ad eam, Et si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, ut det decem in unum. ⁴⁷ Et dixi, Non utique poterit: sed secundum tempus. ⁴⁸ Et dixit ad me, Et ego dedi matricem terræ his qui seminati sunt super eam per tempus. ⁴⁹ Quemadmodum enim infans non parit ea, quæ senum sunt: sic ego disposui a me creatum sæculum. ⁵⁰ Et interrogavi, et dixi, Cum iam dederis mihi viam, loquar coram te: nam mater nostra, de qua dixisti mihi, adhuc juvenis est: iam senectuti appropinquat. ⁵¹ Et respondit ad me, et dixit, Interroga eam quæ parit, et dicet tibi. ⁵² Dices enim ei, Quare quos peperisti, nunc non sunt similes his qui ante te, sed minores statura? ⁵³ Et dicet tibi et ipsa, Alii sunt qui in inventute virtutis nati sunt: et alii qui sub tempore senectutis, deficiente matrice nati. ⁵⁴ Considera ergo et tu quoniam minori statura estis præ his qui ante vos: ⁵⁵ et qui post vos, minori quam vos, quasi iam senescentes creaturæ, et fortitudinem iuventutis prætereuntes. Et dixi, Rogo Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo, per quem visites creaturam tuam.

6. ¹ Et dixit ad me, Initio terreni orbis et antequam starent exitus sæculi, et antequam spirarent conventiones ventorum, ² et antequam sonarent voces tonitruum, et antequam splenderent nitores coruscationum, et antequam confirmarentur fundamenta paradisi, ³ et antequam viderentur decori flores, et antequam confirmarentur motæ virtutes, et antequam colligerentur innumerabiles militiæ angelorum, ⁴ et antequam extollerentur altitudines aeris, et antequam nominarentur mensuræ firmamentorum, et antequam æstuantur camini in Sion, ⁵ et antequam investigarentur præsentem anni, et antequam abalienarentur eorum qui nunc peccant adinventiones, et consignati essent, qui fidem thesaurizaverunt: ⁶ tunc cogitavi, et facta sunt per me solum, et non per alium: et finis per me, et non per alium.

⁷ Et respondi, et dixi, Quæ erit separatio temporum? aut quando prioris finis, et sequentis initium? ⁸ Et dixit ad me, Ab Abraham usque ad Isaac, quando nati sunt ab eo Iacob et Esau, manus Iacob tenebat ab initio calcaneum Esau, ⁹ finis enim huius sæculi Esau, et principium sequentis Iacob. ¹⁰ Hominis manus inter calcaneum et manum. Aliud noli quærere Esdra. ¹¹ Et respondi, et dixi, O dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, ¹² oro ut demonstres servo tuo finem signorum tuorum, quorum partem mihi demonstrasti nocte præcedenti. ¹³ Et respondit, et dixit ad me, Surge super pedes tuos, et audi vocem plenissimum sonitus. ¹⁴ Et erit sicut commotio, nec commovebitur locus, in quo stes super eum. ¹⁵ Ideo cum loquitur, tu non expaveas, quoniam de fine verbum et fundamentum terræ intelligitur, ¹⁶ quoniam de ipsis sermo tremiscit et commovetur, scit enim quoniam finem eorum oportet commutari. ¹⁷ Et factum est, cum audissem, surrexi super pedes meos, et audiivi: et ecce vox loquens, et sonus eius sicut sonus aquarum multarum, ¹⁸ et dixit, Ecce dies veniunt, et erit quando appropinquare incipiam, ut visitem habitantes in terra: ¹⁹ et quando inquirere incipiam ab eis qui iniuste nocuerunt iniustitia sua, et quando suppleta fuerit humilitas Sion. ²⁰ et cum supersignabitur sæculum quod incipiet pertransire, hæc signa faciam, Libri aperientur ante faciem firmamenti, et omnes videbunt simul, ²¹ et anniculi infantes loquentur vocibus suis, et prægnantes immaturos parient infantes trium et quattuor mensium, et vivent, et suscitabuntur. ²² Et subito apparebunt seminata loca non seminata, et plena promptuaria subito invenientur vacua: ²³ et tuba canet cum sono; quam cum omnes audierint, subito expavescent. ²⁴ Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut inimici, et expavescent terra cum his: et venæ fontium stabunt, et non decurrent in horis tribus: ²⁵ et erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus prædixi tibi, ipse salvabitur, et videbit salutarem meum, et finem sæculi vestri. ²⁶ Et videbunt qui recepti sunt homines, qui mortem non gustaverunt a nativitate sua, et mutabitur cor inhabitantium, et convertetur in sensum alium. ²⁷ Delebitur enim malum, et extinguetur dolus. ²⁸ Florebit autem fides, et vincetur corruptela, et ostendetur veritas quæ sine fructu fuit diebus tantis.

²⁹ Et factum est, cum loqueretur mihi, et ecce paulatim intuebār super eum ante quem stabam, ³⁰ et dixit ad me hæc, Veni tibi ostendere tempus venturæ noctis. ³¹ Si ergo iterum rogaveris, et iterum ieiunaveris septem diebus, iterum tibi renuntiabo horum maiora per diem quam audiivi. ³² Audita est enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim fortis directionem tuam, et providit pudicitiam, quam a inventute tua habuisti: ³³ et propter hoc misit me demonstrare tibi hæc omnia, et dicere tibi, Confide, et noli timere, ³⁴ et noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, ut non properes a novissimis temporibus. ³⁵ Et factum est post hæc, et flevi iterum: et similiter ieiunavi septem diebus, ut suppleam tres hebdomadas, quæ dictæ sunt mihi.

finis
appropin-
quantis

signa
ultima:

iterum dies
septem
ieiunat.

3. De adventu Domini, 6, 36—9, 26.

Esdras
lamentans

³⁶ Et factum est in octava nocte, et cor meum turbabatur iterato in me, et cœpi loqui coram Altissimo. ³⁷ Inflamabatur enim spiritus meus valde, et anima mea anxiabatur. ³⁸ et dixi, O Domine, loquens locutus es ab initio creaturæ in primo die dicens, Fiat cælum et terra: et tuum verbum opus perfectum. ³⁹ Et erat tunc spiritus, et tenebræ circumferebantur, et silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te. ⁴⁰ Tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum. ⁴¹ Et die secundo creasti spiritum firmamenti, et imperasti ei ut divideret et divisionem faceret inter aquas, ut pars quædam sursum recederet, pars vero deorsum maneret. ⁴² Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terræ: sex vero partes scicasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata a Deo, et culta. ⁴³ Verbum enim tuum processit, et opus statim fiebat. ⁴⁴ Processit enim subito fructus multitudinis immensus, et concupiscentiæ gustus multiformes, et flores colore immutabili, et odores odoramenti investigabilis, et die tertia hæc facta sunt. ⁴⁵ Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lunæ lumen, stellarum dispositionem: ⁴⁶ et imperasti eis, ut deservirent futuro plasmato homini. ⁴⁷ Quinto autem die dixisti septimæ parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, et volatilia, et pisces: et ita fiebat. ⁴⁸ aqua muta, et sine anima quæ Dei nutu iubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent. ⁴⁹ Et tunc conservasti duas animas: nomen uni vocasti Henoch, et nomen secundæ vocasti Leviathan. ⁵⁰ et separasti ea ab alterutro. Non enim poterat septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea. ⁵¹ Et dedisti Henoch unam partem, quæ siccata est tertio die, ut habitet in ea ubi sunt montes mille. ⁵² Leviathan autem dedisti septimam partem humidam, et servasti eam, ut fiat in devorationem quibus vis, et quando vis. ⁵³ Sexto autem die imperasti terræ, ut crearet coram te iumenta, et bestias, et reptilia: ⁵⁴ et super his Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis quæ fecisti, et ex eo educimur nos omnes, quemque elegisti populum. ⁵⁵ Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creasti sæculum. ⁵⁶ Residuas autem gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, et quoniam salivæ assimilatae sunt, et quasi stillicidium de vase similasti abundantiam eorum. ⁵⁷ Et nunc Domine, ecce, istæ gentes quæ in nihilum deputatae sunt, cœperunt dominari nostri, et devorare: ⁵⁸ nos autem populus tuus quem vocasti primogenitum unigenitum æmulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorum: ⁵⁹ et si propter nos creatum est sæculum, quare non hereditatem possidemus cum sæculo? Usquequo hæc?

ab angelo
instruitur

7. ¹ Et factum est, cum finissem loqui verba hæc, missus est ad me angelus qui missus fuerat ad me primis noctibus, ² et dixit ad me, Surge Esdra, et audi sermones quos veni loqui ad te. ³ Et dixi, Loquere Deus meus, Et dixit ad me, Mare positum est in spatioso loco, ut esset altum et immensum: ⁴ erit autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis fluminibus. ⁵ Quis enim volens voluerit ingredi mare, et videre eum, vel dominari eius: si non transierit angustum, in latitudinem quomodo venire poterit? ⁶ Item aliud, Civitas est ædificata, et posita in loco campestri: est autem plena omnium bonorum. ⁷ introitus eius angustus et in præcipiti positus, ut esset a dextris quidem ignis, a sinistris aqua alta: ⁸ semita autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem et aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vestigium hominis. ⁹ Si autem dabitur civitas homini in hereditatem, si numquam antepositum periculum pertransierit, quomodo accipiet hereditatem suam? ¹⁰ Et dixi, Sic Domine, Et dixit ad me, Sic est: et Israel pars. ¹¹ Propter eos enim feci sæculum, et quando transgressus est Adam constitutiones meas, iudicatum est quod factum est. ¹² Et facti sunt introitus huius sæculi angusti, et dolentes, et laboriosi: pauci autem et mali, et periculorum pleni: et labore magnopere fulti. ¹³ nam maioris sæculi introitus spatiosi et securi, et facientes immortalitatis fructum. ¹⁴ Si ergo ingredienti non fuerunt ingressi qui vivunt, angusta et vana hæc: non poterunt recipere quæ sunt reposita. ¹⁵ Nunc ergo quare tu conturbaris, cum sis corruptibilis? et quid moveris tu, cum sis mortalis? ¹⁶ Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in præsentem? ¹⁷ Respondi et dixi, Dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniam iusti hereditabunt hæc, impii autem peribunt. ¹⁸ Iusti autem ferent angusta, sperantes spatiosa, qui enim impie gesserunt, at angusta passi sunt, et spatiosa non videbunt. ¹⁹ Et dixit ad me, Non est index super Deum, neque intelligens super Altissimum. ²⁰ Pereunt enim multi præsentem, quia negligitur quæ anteposita est Dei lex. ²¹ Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, et quid observantes non punirentur. ²² Hi autem non sunt persuasi, et contradixerunt ei, et constituerunt sibi cogitationem vanitatis, ²³ et proposuerunt sibi circumventiones delictorum, et superdixerunt Altissimo non esse, et vias eius non cognoverunt, ²⁴ et legem eius spreverunt, et sponiones eius abnegaverunt, et in legitimis eius fidem non habuerunt, et opera eius non perfecerunt. ²⁵ propter hoc Esdra vacua vacuis, et plena plenis.

de adventu
Iesu priore
et altero,

²⁶ Ecce tempus veniet, et erit quando venient signa quæ prædixi tibi, et apparebit sponsa, et apparens ostendetur quæ nunc subducitur terra: ²⁷ et omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea. ²⁸ Revelabitur enim filius meus IESUS cum his qui cum eo sunt, et iucundabuntur qui relictii sunt in annis quadringentis. ²⁹ Et erit post annos hos, et morietur filius meus CHRISTUS, et omnes qui spiramentum habent homines: ³⁰ et convertetur sæculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus iudiciis, ita ut nemo derelinquatur. ³¹ Et erit post dies septem, et excitabitur quod nondum vigilat sæculum, et morietur corruptum: ³² et terra reddet quæ in ea dormiunt, et pulvis qui in eo silentio habitant, et promptuaria reddent quæ eis commendatae sunt animæ. ³³ Et revelabitur Altissimus super sedem iudicii, et pertransibunt miseræ, et longanimitas congregabitur. ³⁴ Iudicium autem solum remanebit, veritas stabit, et fides convalescet, ³⁵ et opus subsequetur, et merces ostendetur, et iustitiæ vigilabunt, et iniustitiæ non dominabuntur.

³⁶ Et dixi, Primus Abraham propter Sodomitas oravit, et Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt, ³⁷ et qui post eum pro Israel in diebus Achaz, et Samuelis, ³⁸ et David pro confectione, et Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem. ³⁹ Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, et pro mortuo ut viveret. ⁴⁰ et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, et multi pro multis. ⁴¹ Si ergo modo quando corruptibile increvit, et iniustitia multiplicata est, et oraverunt iusti pro impiis: quare et nunc sic non erit? ⁴² Et respondit ad me, et dixit, Præsens sæculum non est finis, gloria in eo frequens manet: propter hoc oraverunt pro invalidis. ⁴³ Dies enim iudicii erit finis temporis huius, et initium temporis futuræ immortalitatis, in quo transivit corruptela: ⁴⁴ soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas: crevit autem iustitia, orta est veritas. ⁴⁵ tunc enim nemo poterit salvare eum qui periit, neque demergere qui vicit. Et respondi, ⁴⁶ et dixi, Hic est sermo meus primus et novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel eum iam dedisset, coercere eum ut non peccaret. ⁴⁷ Quid enim prodest hominibus in præsentī vivere in tristitia, et mortuos sperare punitionem? ⁴⁸ O tu quid fecisti Adam? Si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed et noster qui ex te advenimus. ⁴⁹ Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus: nos autem mortalia opera egimus? ⁵⁰ Et quoniam prædicta est nobis perennis spes, nos vero pessimi vani facti sumus. ⁵¹ Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis et securitatis: nos vero male conversati sumus. ⁵² Et quoniam reposita est gloria Altissimi protegere eos qui tarde conversati sunt: nos autem pessimis viis ambulavimus. ⁵³ Et quoniam ostenditur paradisus, cuius fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas et medela: ⁵⁴ nos vero non ingrediemur, in ingratis enim locis conversati sumus. ⁵⁵ Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum qui abstinentiam habuerunt: nostræ autem facies super tenebras nigræ. ⁵⁶ non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem faciebamus, quod incipiemus post mortem pati. ⁵⁷ Et respondit, et dixit, Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit qui super terram natus est homo, ⁵⁸ ut si victus fuerit, patiat quod dixisti: si autem vicerit, recipiet quod dico: ⁵⁹ quoniam hæc est vita quam Moyses dixit cum viveret, ad populum, dicens, Elige tibi vitam, ut vivas. ⁶⁰ Non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos, ⁶¹ quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus. ⁶² Et respondi, et dixi, Scio Domine, quoniam vocatus est Altissimus misericors in eo, quod misereatur his qui nondum in sæculo advenierunt, ⁶³ et quod miseretur illis qui conversionem faciunt in lege eius: ⁶⁴ et longanimitas est, quoniam longanimitatem præstat his qui peccaverunt quasi suis operibus: ⁶⁵ et munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentis: ⁶⁶ et multæ misericordiæ, quoniam multiplicat magis misericordias his qui præsentēs sunt, et qui præterierunt, et qui futuri sunt. ⁶⁷ Si enim non multiplicaverit misericordias suas: non vivificabitur sæculum cum his qui inhereditabunt in eo. ⁶⁸ Et donat: quoniam si non donaverit de bonitate sua, ut alleventur hi qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus non poterit decies miliesima pars vivificari hominum. ⁶⁹ Et iudex si non ignoverit his qui curati sunt verbo eius, et deleverit multitudinem contentionum: non fortassis dereliquerentur in innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

8. ¹ Et respondit ad me, et dixit: Hoc sæculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos. ² Dicam autem coram te similitudinem Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, et dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis unde fiat fictile, parvum autem pulverem unde aurum fit: sic et actus præsentis sæculi. ³ Multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur. ⁴ Et respondi, et dixi: Absorbe ergo anima sensum, et devora quod sapit. ⁵ convenisti enim obaudire, et prophetare volens. Nec enim tibi datum est spatium, nisi solummodo vivere. ⁶ O Domine, si non permittes servo tuo, ut oremus coram te, et des nobis semen cordi, et sensui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis? ⁷ Solus enim es, et una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es: ⁸ et quomodo nunc in matrice plasmatum est corpus, et præstas membra: conservatur in igne et aqua tua creatio: et novem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam quæ in ea creata est: ⁹ ipsum autem quod servat, et quod servatur, utraque servabuntur: servataque quandoque iterum reddit matrix, quæ in ea creverunt. ¹⁰ Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mamillis præbere lac fructui mammillarum, ¹¹ ut nutriatur id quod plasmatum est usque in tempus aliud, et postea disponas eum tuæ misericordiæ. ¹² Enutristi eum tua iustitia, et erudisti eum in lege tua, et corripuisti eum tuo intellectu: ¹³ et mortificabis eum, ut tuam creaturam: et vivificabis eum, ut opus tuum. ¹⁴ Si ergo perdidisti eum qui tantis laboribus plasmatus est: tuo iussu facile est ordinari, ut et id quod fiebat servaretur. ¹⁵ Et nunc Domine dicam, de omni homine tu magis scis de populo tuo toto, ob quem doleo: ¹⁶ Et de hereditate tua, propter quam lugeo: et propter Israel, propter quem tristis sum: et de Iacob, propter quem doleo: ¹⁷ ideo incipiam orare coram te pro me, et pro eis: quoniam video lapsus nostros qui inhabitamus terram. ¹⁸ Sed audivi celeritatem iudicis qui futurus est. ¹⁹ Ideo audi vocem meam et intellige sermonem meum, et loquar coram te.

²⁰ Initium verborum Esdræ priusquam assumeretur: et dixi, Domine, qui inhabitas sæculum, cuius oculi elevati in superna et aere: ²¹ et cuius thronus inæstimabilis, et gloria incomprehensibilis: cui astat exercitus angelorum cum tremore, ²² quorum servatio in vento et igni convertitur: cuius verbum verum, et dicta perseverantia: ²³ cuius iussio fortis, et dispositio terribilis: cuius aspectus arefacit abyssos, et indignatio tabescere facit montes, et veritas testificatur: ²⁴ exaudi orationem servi tui, et auribus percipe precationem figmenti tui. ²⁵ Dum enim vivo, loquar: et dum sapio, respondebo: ²⁶ nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt. ²⁷ Nec intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt. ²⁸ Nec cogites qui in conspectu tuo false conversati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt.

de certaminis

necessitate,

de paucitate salvandorum

atque damnandorum

²⁹ Neque volueris perdere, qui pecudum mores habuerunt: sed respicias eos qui legem tuam splendide docuerunt. ³⁰ Nec indigneris eis qui bestiis peiores iudicati sunt: sed diligas eos qui semper in tua iustitia confidunt, et gloria. ³¹ Quoniam nos et patres nostri talibus morbis languemus: tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis. ³² Si enim desideraveris ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera iustitiæ. ³³ Iusti enim, quibus sunt opera multa reposita, ex propriis operibus recipient mercedem. ³⁴ Quid est enim homo, ut ei indigneris: aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso? ³⁵ In veritate enim nemo de genitis est qui non impie gessit, et de confitentibus qui non deliquit. ³⁶ In hoc enim annuntiabitur iustitia tua, et bonitas tua Domine, cum misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum. ³⁷ Et respondit ad me, et dixit: Recte locutus es aliqua: et iuxta sermones tuos, sic et fiet. ³⁸ quoniam non vere cogitabo super plasma eorum qui peccaverunt ante mortem, ante iudicium, ante perditionem: ³⁹ sed iucundabor super iustorum figmentum, et memorabor peregrinationis quoque, et salvationis et mercedis receptionis. ⁴⁰ Quomodo ergo locutus sum, sic et est. ⁴¹ Sicut enim agricola serit super terram semina multa, et plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quæ seminata sunt, salvantur, sed nec omnia quæ plantata sunt, radicabunt: sic et qui in sæculo seminati sunt, non omnes salvabuntur. ⁴² Et respondi, et dixi: Si inveni gratiam, loquar. ⁴³ Quomodo semen agricolæ si non ascenderit aut non acceperit pluviam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluviae, ⁴⁴ sic perit: et similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, et tu ei imago nominatus: quoniam similatus es ei, propter quem omnia plasmasti, et similasti semini agricolæ. ⁴⁵ Non irascar super nos, sed parce populo tuo, et misere hereditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ misereris. ⁴⁶ Et respondit ad me, et dixit: Quæ sunt præsentia præsentibus, et quæ futura futuris? ⁴⁷ Multum enim tibi restat, ut possis diligere meam creaturam super me: tibi autem frequenter et ipsi proximavi, iniustus autem nunquam. ⁴⁸ Sed et in hoc mirabilis es coram Altissimo, ⁴⁹ quoniam humiliasti te sicut decet te, et non iudicasti te, ut inter iustos plurimum glorificeris. ⁵⁰ Propter quod miseræ multæ, et miserabiles efficientur eis qui habitant sæculum in novissimis: quia in multa superbia ambulaverunt. ⁵¹ Tu autem pro te intellige, et de similibus tuis inquire gloriam. ⁵² Vobis enim apertus est paradisi, plantata est arbor vitæ, præparatum est futurum tempus, præparata est abundantia, ædificata est civitas, probata est requies, perfecta est bonitas et perfecta sapientia. ⁵³ Radix mali signata est a vobis: infirmitas, et tinea a vobis absconsa est: et in infernum fugit corruptio in oblivione. ⁵⁴ Transierunt dolores, et ostensus est in fine thesaurus immortalitatis. ⁵⁵ Noli ergo adicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. ⁵⁶ Nam et ipsi accipientes libertatem, spreverunt Altissimum, et legem eius contempserunt, et vias eius dereliquerunt. ⁵⁷ Adhuc autem iustos eius conculcaverunt, ⁵⁸ et dixerunt in corde suo non esse Deum: et quidem scientes quoniam moriuntur. ⁵⁹ Sicut enim vos suscipiet quæ prædicta sunt: sic eos sitis, et cruciatis, quæ præparata sunt. non enim voluit hominem disperdi. ⁶⁰ Sed et ipsi qui creati sunt, conquinaverunt nomen eius qui fecit eos: et ingrati fuerunt ei qui præparavit eis vitam. ⁶¹ Quapropter iudicium meum modo appropinquat. ⁶² Quæ non omnibus demonstravi, nisi tibi, et tibi similibus paucis. Et respondi, et dixi:

⁶³ Ecce nunc Domine demonstrasti mihi multitudinem signorum, quæ incipies facere in novissimis: sed non demonstrasti mihi quo tempore. **9.** ¹ Et respondit ad me, et dixit, Metiens metire tempus in semetipso: et erit cum videris, quando transierit pars quædam signorum quæ prædicta sunt, ² tunc intelliges quoniam ipsum est tempus in quo incipiet Altissimus visitare sæculum quod ab eo factum est. ³ Et quando videbitur in sæculo motio locorum, et populorum turbatio. ⁴ tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus a diebus qui fuerunt ante te ab initio. ⁵ Sicut enim omne quod factum est in sæculo initium habet, pariter et consummationem, et consummatio est manifesta: ⁶ sic et Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigiis et virtutibus, et consummationes in actu et in signis.

⁷ Et erit, omnis qui salvus factus fuerit, et qui poterit effugere per opera sua et per fidem in qua credidistis, ⁸ relinquetur de prædictis periculis, et videbit salutarem meum in terra mea, et in finibus meis, quoniam sanctificavi me a sæculo. ⁹ Et tunc miserebuntur qui nunc abusi sunt vias meas: et in tormentis commorabuntur hi qui eas proiecerunt in contemptu. ¹⁰ Qui enim non cognoverunt me, viventes beneficia consecuti: ¹¹ et qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem, ¹² et cum adhuc esset eis apertus pœnitentiæ locus, non intellexerunt, sed spreverunt: hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. ¹³ Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impii cruciabuntur: sed inquire quomodo iusti salvabuntur, et quorum sæculum, et propter quos sæculum, et quando. ¹⁴ Et respondi, et dixi, ¹⁵ Olim locutus sum, et nunc dico, et postea dicam: quoniam plures sunt qui pereunt, quam qui salvabuntur: ¹⁶ sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me, et dixit, ¹⁷ Qualis ager, talia et semina: et quales flores, tales et tincturæ: et qualis operator, talis et creatio: et qualis agricolæ, talis cultura: quoniam tempus erat sæculi. ¹⁸ Et nunc cum essem parans eis his qui nunc sunt; antequam fieret sæculum, in quo habitarent: et nemo mihi contradixit. ¹⁹ tunc enim quisque, et nunc creatur in mundo hoc parato, et messe indeficienti, et lege investigabili corrupti sunt mores eorum. ²⁰ Et consideravi sæculum, et ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo advenerunt. ²¹ Et vidi, et peperci ei valde: et servavi mihi acinum de botro, et plantationem de tribu multa. ²² Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est, et servetur acinus meus, et plantatio mea: quia cum multo labore perfecti.

²³ Tu autem si adhuc intromittas septem dies alios, sed non ieiunabis in eis: ²⁴ Ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata: et manducabis solummodo de floribus campi, et carnem non gustabis, et vinum non bibes, sed solummodo flores: ²⁵ deprecare Altissimum sine intermissione, et veniam, et loquar tecum. ²⁶ Et profectus sum, sicut dixi mihi in campum, qui vocatur Ardath. et sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, et facta est esca earum mihi in saturitatem.

multitudine,

de tempore
adventus
alterius,de sepa-
ratione
bonorum et
malorum;in floribus
sedet.

II. Esdras symbolis instruitur, 9, 27—13, 58.

1. Symbolo mulieris transfiguratæ, 9, 27—10, 60.

²⁷ Et factum est post dies septem, et ego discumbebam supra fœnem, et cor meum iterum turbabatur sicut ante. ²⁸ Et apertum est os meum, et inchoavi dicere coram Altissimo, et dixi, ²⁹ O Domine, te nobis ostendens ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, et infructuoso, quando erant exeuntes de Ægypto: et dicens dixisti, ³⁰ Tu Israel audi me, et semen Iacob intende sermonibus meis. ³¹ Ecce enim ego semino in vobis legem meam, et faciet in vobis fructum, et glorificabimini in eo per sæculum. ³² Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, et legitima mea non custodierunt, et factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniam tuus erat. ³³ Nam qui acceperunt, perierunt, non custodientes quod in eis seminatum fuerat. ³⁴ Et ecce, consuetudo est, ut, cum acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam vel potum: cum fuerit exterminatum id, in quo seminatum est, vel in quod missum est: ³⁵ simul id quod seminatum, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, et suscepta iam non manent apud nos: sed nobis sic non factum est. ³⁶ Nos quidem qui legem accepimus peccantes perivimus, et cor nostrum quod suscepit eam: ³⁷ nam lex non periit, sed permansit in suo labore.

³⁸ Et cum loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, et vidi mulierem in dextera parte, et ecce hæc lugebat, et plorabat cum voce magna, et animo dolebat valde, et vestimenta eius discissa, et cinis super caput eius. ³⁹ Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, et conversus sum ad eam, et dixi ei, ⁴⁰ Ut quid fles? et quid doles animo? Et dixit ad me, ⁴¹ Dimitte me Domine meus, ut defleam me, et adiciam dolorem: quoniam valde amaro sum animo, et humiliata sum valde. ⁴² Et dixi ei, Quid passa es? die mihi. Et dixit ad me, ⁴³ Sterilis fui ego famula tua, et non peperī, habens maritum annis triginta. ⁴⁴ Ego enim per singulas horas, et per singulos dies, et annos hos triginta deprecor Altissimum nocte ac die. ⁴⁵ Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam, et vidit humilitatem meam, et attendit tribulationi meæ, et dedit mihi filium: et incundata sum super eum valde ego, et vir meus, et omnes cives mei, et honorificabamus valde Fortem. ⁴⁶ Et nutriti eum cum labore multo. ⁴⁷ Et factum est cum crevisset, et venisset accipere uxorem, feci diem epuli. ^{10.} ¹ Et factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, et mortuus est: ² et evertimus omnes lumina, et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et quievi usque in alium diem usque nocte. ³ Et factum est, cum omnes quievisset ut me consolarentur ut quiescerem: et surrexi nocte, et fugi: et veni sicut vides in hoc campo: ⁴ et cogito iam non reverti in civitatem, sed hic consistere: et neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, et ieiunare usque dum moriar.

⁵ Et dereliqui sermones in quibus eram, et respondi cum iracundia ad eam, et dixi, ⁶ Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum, et quæ nobis contingunt? ⁷ Quoniam Sion mater nostra omni tristitia contristatur, et humilitate humiliata est, et luget validissime. ⁸ Et nunc quoniam omnes lugemus, et tristes sumus: quoniam omnes contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio? ⁹ Interroga enim terram, et dicet tibi: quoniam hæc est, quæ debeat lugere casum tantorum super eam germinantium. ¹⁰ Et ex ipsa ab initio omnes nati et alii venient: et ecce, pene omnes in perditionem ambulant, et exterminium fit multitudo eorum. ¹¹ Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro uno doles? Si autem dicis mihi, ¹² Quoniam non est planctus meus similis terræ: quoniam fructum ventris mei perdidit, quem cum mœroribus peperī, et cum doloribus genui: ¹³ terra autem secundum viam terræ, abiitque in ea multitudo præsens, quo modo evenit: et ego tibi dico, ¹⁴ sicut tu cum labore peperisti, sic et terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam. ¹⁵ Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum, et fortiter fer qui tibi contigerunt casus. ¹⁶ Si enim iustificaveris terminum Dei, et consilium suum recipies in tempore, et in talibus collaudaberis: ¹⁷ ingredere ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad me, ¹⁸ Non faciam, neque ingrediar civitatem, sed hic moriar. ¹⁹ Et apposui adhuc loqui ad eam, et dixi, ²⁰ Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Ierusalem. ²¹ Vides enim quoniam sanctificatio nostra deserta effecta est, et altare nostrum demolitum est, et templum nostrum destructum est, ²² et psalterium nostrum humiliatum est, et hymnus conticuit, et exultatio nostra dissoluta est, et lumen candelabri nostri extinctum est, et arca testamenti nostri direpta est, et sancta nostra contaminata sunt, et nomen quod invocatum est super nos, pene prophphanatum est: et liberi nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succensi sunt, et Levitæ nostri in captivitatem abierunt, et virgines nostræ coinquinatæ sunt, et mulieres nostræ vim passæ sunt, et iusti nostri rapti sunt, et parvuli nostri perditii sunt, et iuvenes nostri servierunt, et fortes nostri invalidi facti sunt: ²³ et quod omnium maius, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nam et tradita est in manibus eorum qui nos oderunt. ²⁴ Tu ergo excute tuam tristitiam multam, et depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitiatur Fortis, et requiem faciet tibi Altissimus requietionem laborem.

²⁵ Et factum est, cum loquebar ad eam, facies eius fulgebat subito et species, coruscus fiebat visus eius, ut essem pavens valde ad eam, et cogitarem quid esset hoc. ²⁶ Et ecce, subito emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a mulieris sono. et vidi: ²⁷ et ecce, amplius mulier non comparebat mihi, sed civitas ædificabatur, et locus demonstrabatur de fundamentis magnis: et timui, et clamavi voce magna, et dixi, ²⁸ Ubi est Uriel angelus, qui a principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis huius, et factus est finis meus in corruptionem, et oratio mea in improprium.

²⁹ Et cum essem loquens ego hæc, ecce venit ad me, et vidit me. ³⁰ et ecce eram positus ut mortuus, et intellectus meus alienatus erat, et tenuit dexteram meam, et confortavit me, et

Orans
Dominummulierem
mortem
filii sui
lugentemiratus
inrepat.eam in
civitatem
trans-
figuratam
stupet,symbolum
Sionis esse
discit;

statuit me super pedes meos, et dixit mihi, ³¹ Quid tibi est? et quare conturbatus est intellectus tuus, et sensus cordis tui? et quare conturbaris? Et dixi, ³² Quoniam dereliquisti me, et ego quidem feci secundum sermones tuos, et exivi in campum: et ecce vidi, et video quod non possum enarrare. Et dixit ad me, ³³ Sta ut vir, et commonebo te. Et dixi, ³⁴ Loquere Domine meus tu in me, noli me derelinquere, ut non frustra moriar: ³⁵ quoniam vidi quæ non sciebam, et audio quæ non scio. ³⁶ Aut numquid sensus meus fallitur, et anima mea somniat? ³⁷ Nunc ergo deprecor te, ut demonstres servo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, et dixit, ³⁸ Audi me et doceam te, et dicam tibi de quibus times: quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa. ³⁹ Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contristaberis pro populo tuo, et valde lugebas propter Sion. ⁴⁰ Hic ergo intellectus visionis quæ tibi apparuit ante paululum. ⁴¹ Quam vidisti lugentem, inchoasti consolari eam. ⁴² Nunc autem iam speciem mulieris non vides, sed apparuit tibi civitas ædificari: ⁴³ et quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est. ⁴⁴ Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion: et quoniam dixit tibi quam et nunc conspicies, ut civitatem ædificatam. ⁴⁵ Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod erant anni scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata. ⁴⁶ Et factum est post annos triginta, ædificavit Salomon civitatem, et obtulit oblationes: tunc fuit quando peperit sterilis filium. ⁴⁷ Et quod tibi dixit, quoniam nutritum eum cum labore, hoc erat, habitatio in Ierusalem. ⁴⁸ Et quoniam dixit tibi, quod filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset, et contigisset ei casus, hoc erat, quæ facta est ruina Ierusalem. ⁴⁹ Et ecce, vidisti similitudinem eius: et quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam: et de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda. ⁵⁰ Et nunc videt Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, et quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ eius, et pulchritudinem decoris eius. ⁵¹ Propterea enim dixi tibi ut maneres in campo ubi domus non est ædificata. ⁵² Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc: ⁵³ propterea dixi tibi ut venires in agrum ubi non est fundamentum ædificii. ⁵⁴ Nec enim poterat opus ædificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi.

In eodem loco manet. ⁵⁵ Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum: sed ingredi, et vide splendorem et magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre: ⁵⁶ et post hæc audies quantum caput auditus aurium tuarum audire. ⁵⁷ Tu enim beatus es præ multis, et vocatus es apud Altissimum sicut et pauci. ⁵⁸ Nocte autem quæ in crastinum futura est, manebis hic: ⁵⁹ et ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram a novissimis diebus. ⁶⁰ Et dormivi illam noctem et aliam, sicut dixerat mihi.

2. Symbolo aquilæ de mari ascendentis, 11,1 — 12,51.

11. ¹ Et vidi somnium, et ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ penarum et capita tria. ² Et vidi, et ecce expandebat alas suas in omnem terram, et omnes venti cæli insufflabant in eam, et colligebantur. ³ Et vidi, et de pennis eius nascebantur contrariæ pennæ, et ipsæ fiebant in pennaculis minutis et modicis. ⁴ Nam capita eius erant quiescentia, et dimidium caput erat minus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. ⁵ Et vidi, et ecce aquila volavit in pennis suis, et regnavit super terram, et super eos qui habitant in ea. ⁶ Et vidi, quoniam subiecta erant ei omnia sub cælo, et nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quæ est super terram. ⁷ Et vidi, et ecce surrexit aquila super ungues suos, et misit vocem pennis suis, dicens, ⁸ Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, et per tempus vigilate. ⁹ Capita autem in novissimo serventur. ¹⁰ Et vidi, et ecce vox non exibat de capitibus eius, sed de medietate corporis eius. ¹¹ Et numeravi contrarias pennas eius, et ecce ipsæ erant octo.

¹² Et vidi, et ecce a dextera parte surrexit una penna, et regnavit super omnem terram. ¹³ Et factum est cum regnaret, venit ei finis, et non apparuit locus eius: et sequens exurrexit, et regnabat. ipsa multum tenuit tempus. ¹⁴ Et factum est cum regnaret, et veniebat finis eius, ut non appareret sicut prior. ¹⁵ Et ecce, vox emissa est illi, dicens, ¹⁶ Audi tu quæ tanto tempore tenuisti terram. hæc annuncio tibi antequam incipias non apparere. ¹⁷ Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium eius. ¹⁸ Et levavit se tertia, et tenuit principatum sicut et priores: et non apparuit et ipsa. ¹⁹ Et sic contingebat omnibus aliis singulatim principatum gerere, et iterum nusquam comparare.

²⁰ Et vidi, et ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur a dextera parte, ut tenerent et ipsæ principatum: et ex his erant quæ tenebant, sed tamen statim non comparabant. ²¹ Nam et aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum. ²² Et vidi post hæc, et ecce non comparuerunt duodecim pennæ et duo pennacula: ²³ et nihil supererat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia et sex pennacula.

²⁴ Et vidi, et ecce sex pennaculis divisæ sunt duæ, et manserunt sub capite quod est ad dexteram partem. Nam quattuor manserunt in loco suo.

²⁵ Et vidi, et ecce subalares cogitabant se erigere et tenere principatus. ²⁶ Et vidi, et ecce una erecta est, sed statim non comparuit. ²⁷ Et secundæ velociter quam priores, non comparuerunt. ²⁸ Et vidi, et ecce duæ quæ superaverunt apud semetipsas cogitabant et ipsæ regnare.

²⁹ Et in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium caput quod erat medium, evigilabat, hoc enim erat duorum caput maius. ³⁰ Et vidi quoniam completa sunt duo capita secum: ³¹ et ecce conversum est caput cum his qui cum eo erant, et comedit duas subalares quæ cogitabant regnare.

³² Hoc autem caput perconterruit omnem terram, et dominabatur in ea his qui habitant terram cum labore multo, et potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quæ fuerunt. ³³ Et vidi post hæc, et ecce medium caput subito non comparuit, et hoc sicut alæ. ³⁴ Supera-

Aquila
capita tria,
alas
duodecim,
contrarias
pennas octo
habet;

duodecim
alæ
regnant
et disparent,

duæ pennæ
contrariæ
regnant et
disparent,

duæ cum ca-
pite dextero
manent,

duæ
regnant et
disparent,

duæ a
capite me-
dio come-
duntur;

caput
medium et
sinistrum
regnant et
disparent,

verunt autem duo capita, quæ et ipsa similiter regnaverunt super terram, et super eos qui habitant in ea. ³⁵ Et vidi, et ecce devoravit caput a dextera parte illud quod a læva.

³⁶ Et audiui vocem dicentem mihi, Conspecte contra te, et considera quod vides. ³⁷ Et vidi, et ecce sicut leo concitatus de silva rugiens: et vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens, ³⁸ Audi tu, et loquar ad te, et dicit Altissimus tibi, ³⁹ Nonne tu es qui superasti de quattuor animalibus, quæ feceram regnare in sæculo meo, et ut per eos veniret finis temporum eorum? ⁴⁰ Et quartus veniens devicit omnia animalia quæ transierunt, et potentatu tenuit sæculum cum tremore multo, et omnem orbem cum labore pessimo, et inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. ⁴¹ Et iudicasti terram non cum veritate. ⁴² Tribulasti enim mansuetos, et læsisti quiescentes, et dilexisti mendaces, et destruxisti habitationes eorum qui fructificabant, et humiliasti muros eorum qui te non nocuerunt. ⁴³ Et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum, et superbia tua ad Fortem. ⁴⁴ Et respexit Altissimus superba tempora, et ecce finita sunt, et scelera eius completa sunt. ⁴⁵ Propterea non appareas tu aquila, et alæ tuæ horribiles, et pennacula tua pessima, et capita tua maligna, et ungues tui pessimi, et omne corpus tuum vanum, ⁴⁶ uti refrigeretur omnis terra, et revertatur liberata de tua vi, et speret iudicium et misericordiam eius qui fecit eam.

^{12.} ¹ Et factum est. dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: et vidi, ² et ecce quod superaverat caput, et non comparuerunt quattuor alæ illæ quæ ad eum transierunt, et erectæ sunt ut regnarent: et erat regnum eorum exile, et tumultu plenum. ³ Et vidi, et ecce ipsa non apparebant, et omne corpus aquilæ incendebatur, et expavescebat terra valde.

et ego a tumultu et excessu mentis, et a magno timore vigilavi, et dixi spiritui meo, ⁴ Ecce tu præstististi mihi hoc in eo, quod scrutaris vias Altissimi. ⁵ Ecce adhuc fatigatus sum animo, et spiritu meo invalidus sum valde, et nec modica est in me virtus a multo timore, quam expavi nocte hac. ⁶ Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem. ⁷ Et dixi, Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, et si iustificatus sum apud te præ multis, et si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam, ⁸ conforta me, et ostende servo tuo mihi interpretationem et distinctionem visus horribilis huius, ut plenissime consolers animam meam. ⁹ Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima.

Et dixit ad me. ¹⁰ Hæc est interpretatio visionis huius. ¹¹ Aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum quod visum est in visione Danieli fratri tuo. ¹² Sed non est illi interpretatum quoniam ego nunc tibi interpretor. ¹³ Ecce dies veniunt, et exurget regnum super terram, et erit timor acrior omnium regnorum quæ fuerunt ante eum.

¹⁴ Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum. ¹⁵ Nam secundus incipiet regnare, et ipse tenebit amplius tempus præ duodecim. ¹⁶ Hæc est interpretatio duodecim alarum quas vidisti. ¹⁷ Et quam audisti vocem quæ locuta est, non de capitibus eius exeuntem, sed de medio corporis eius, ¹⁸ hæc est interpretatio, quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicæ, et periclitabitur ut cadat: et non cadet tunc, sed iterum constituetur in suum initium.

¹⁹ Et quoniam vidisti subalares octo cohærentes alis eius. ²⁰ hæc est interpretatio, exurgent in ipso octo reges. quorum erunt tempora levia, et anni citati, et duo quidem ex ipsis perient. ²¹ Appropinquante autem tempore medio quattuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus eius ut finiatur: duo vero in finem servabuntur.

²² Et quoniam vidisti tria capita quiescentia. ²³ hæc est interpretatio: in novissimis eius suscitabit Altissimus tria regna, et revocabit in ea multa, et dominabuntur terram. ²⁴ et qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerunt ante hos, propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilæ. ²⁵ Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates eius, et qui perficient novissima eius. ²⁶ Et quoniam vidisti caput maius non apparens, hæc est interpretatio eius, quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, et tamen cum tormentis. ²⁷ Nam duo qui perseveraverint, gladius eos comedet. ²⁸ Unus enim gladius comedet qui cum eo: sed tamen hic gladio in novissimis cadet. ²⁹ Et quoniam vidisti duas subalares traicientes super caput quod est in dextera parte, ³⁰ hæc est interpretatio, hi sunt quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile, eturbationis plenum.

³¹ Sicut vidisti et leonem, quem vidisti de silva evigilantem, et rugientem, et loquentem ad aquilam, et arguentem eam, et iniustitias ipsius per omnes sermones eius sicut audisti: ³² hic est ventus quem servavit Altissimus in finem ad eos, et impietates ipsorum: et arguet illos, et incutiet coram ipsis discriptiones eorum. ³³ Statuet enim eos in iudicio vivos: et erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos. ³⁴ Nam residuum populum meum liberabit cum miseria, qui salvati sunt super fines meos, et incundabit eos quoadusque veniet finis dies iudicii, de quo locutus sum tibi ab initio.

³⁵ Hoc somnium quod vidisti, et hæc interpretationes. ³⁶ Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc. ³⁷ Scribe ergo omnia ista in libro quæ vidisti, et pone ea in loco abscondito: ³⁸ et docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere, et servare secreta hæc. ³⁹ Tu autem adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi ostendatur quidquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi. ⁴⁰ Et profectus est a me.

Et factum est, cum audisset omnis populus quoniam pertransierunt septem dies, et ego non fuisset reversus in civitatem, et congregavit se omnis a minimo usque ad maximum: et venit ad me, et dixerunt mihi dicentes: ⁴¹ Quid peccavimus tibi, et quid iniuste egimus in te, quoniam derelinquens nos sedisti in loco hoc? ⁴² Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de vinea, et sicut lucerna in loco obscuro, et sicut portus et navis salvata a tempestate. ⁴³ Aut non sufficiunt nobis mala quæ contingunt? ⁴⁴ Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis

leo aquilæ
interitum
nuntiat,

caput
dexterum
et duæ
pennæ
disparent;

Esdras
interpretationem
visionis
petit et
accipit:

aquila
regnum
Romanum,

alæ reges
duodecim,

pennæ
contrariæ
reges octo,

capita
reges tres,

leo Messiam
significat;

Esdras
hæc scribere
et abscon-
dere debet.

in eodem
loco
manens
populum
consolatur.

erat melius si essemus succensi et nos cum incendio Sion? ⁴⁵ Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi mortui sunt. Et ploraverunt voce magna. Et respondi ad eos, et dixi: ⁴⁶ Confide Israel, et noli tristari tu domus Jacob. ⁴⁷ Est enim memoria vestri coram Altissimo, et Fortis non est oblitus vestri in tentatione. ⁴⁸ Ego enim non dereliqui vos, neque excessi a vobis: sed veni in hunc locum ut deprecarer pro desolatione Sion, ut quærerem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestræ. ⁴⁹ Et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, et ego veniam ad vos post dies istos. ⁵⁰ Et profectus est populus, sicut dixi ei, in civitatem: ⁵¹ ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandavit: et manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

3. Symbolo hominis cum nubibus cæli convolantis, 13, 1—58.

13. ¹ Et factum est post dies septem, et somniavi somnium nocte. ² Et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus eius. ³ Et vidi, et ecce convalescebat ille homo cum millibus cæli: et ubi vultum suum vertebat ut consideraret, tredebant omnia quæ sub eo videbantur: ⁴ et ubicumque exibat vox de ore eius, ardecebant omnes qui audiebant voces eius sicut quiescet terra quando senserit ignem.

⁵ Et vidi post hæc, et ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus de quattuor ventis cæli, ut debellarent hominem qui ascenderat de mari. ⁶ Et vidi, et ecce sibi-metipsi sculperat montem magnum, et volavit super eum. ⁷ Ego autem quæsi videri regionem vel locum unde sculptus esset mons, et non potui. ⁸ Et post hæc vidi, et ecce omnes qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare. ⁹ Et ecce, ut vidit impetum multitudinis venientis, non levavit manum suam, neque frameam tenebat, neque aliquod vas bellicosum nisi solummodo ut vidi, ¹⁰ quoniam emisit de ore suo sicut flatum ignis, et de labiis eius spiritus flammæ, et de lingua eius emittebat scintillas et tempestates, et commista sunt omnia simul, hic flatus ignis, et spiritus flammæ, et multitudo tempestatis: ¹¹ et concidit super multitudinem in impetu, quæ præparata erat pugnare, et succendit omnes, ut subito nihil videretur de innumerabili multitudine, nisi solummodo pulvis, et fumi odor: et vidi, et extimui.

¹² Et post hæc vidi ipsum hominem descendentem de monte, et vocantem ad se multitudinem aliam pacificam. ¹³ et accedebat ad eum vultus hominum multorum quorundam gaudientium, quorundam tristantium: aliqui vero alligati, aliqui adducentes ex eis, qui offerebantur. et ægrotavi a multitudine pavoris, et expergefactus sum, et dixi. ¹⁴ Tu ab initio demonstrasti servo tuo mirabilia hæc, et dignum me habuisti ut susciperes deprecationem meam: ¹⁵ et nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somnii huius. ¹⁶ Sicut enim existimo in sensu meo, væ qui derelicti fuerunt in diebus illis: et multo plus væ his qui non sunt derelicti. ¹⁷ Qui enim non sunt derelicti, tristes erant. ¹⁸ Intellego nunc quæ sunt reposita in novissimis diebus, et occurrent eis, sed et his qui derelicti sunt. ¹⁹ Propter hoc venerunt enim in pericula magna, et necessitates multas, sicut ostendunt somnia hæc. ²⁰ Attamen facilius est periclitantem venire in hunc, quam pertransire, sicut nubem a sæculo, et nunc videre quæ contingunt in novissimo. Et respondit ad me, et dixit: ²¹ Et visionis interpretationem dicam tibi: et de quibus locutus es adaperiam tibi. ²² Quoniam de his dixisti qui derelicti sunt: hæc est interpretatio. ²³ Qui aufert periculum illo tempore, hic se custodivit. qui in periculo inciderunt, hi sunt qui habent opera et fidem ad Fortissimum. ²⁴ Scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti, super eos qui mortui sunt.

²⁵ Hæ interpretationes visionis, quia vidisti virum ascendentem de corde maris, ²⁶ ipse est quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam suam: et ipse disponet, qui derelicti sunt. ²⁷ Et quoniam vidisti de ore eius exire, ut spiritum, et ignem, et tempestatem: ²⁸ et quoniam non tenebat frameam, neque vas bellicosum: corrupti enim impetus eius multitudinem, quæ venerat expugnare eum, hæc est interpretatio. ²⁹ Ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos qui super terram sunt: ³⁰ et veniet in excessu mentis super eos qui inhabitant terram. ³¹ Et alii alios cogitabant debellare: civitas civitatem, et locus locum, et gens adversus gentem, et regnum adversus regnum. ³² Et erit, cum fient hæc, et contingent signa quæ ante ostendi tibi: et tunc revelabitur filius meus, quem vidisti, ut virum ascendentem.

³³ Et erit quando audierint omnes gentes vocem eius: et derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod habent ad alterutrum: ³⁴ et colligetur in unum multitudo innumerabilis, sicut volentes venire, et expugnare eum. ³⁵ Ipse autem stabit super cacumen montis Sion. ³⁶ Sion autem veniet, et ostendetur omnibus parata et ædificata, sicut vidisti montem sculpi sine manibus. ³⁷ Ipse autem filius meus arguet quæ adinvenerunt Gentes, impietates eorum has quæ tempestati appropinquaverunt propter mala cogitamenta eorum et cruciamenta quibus incipient cruciari: ³⁸ quæ assimilata sunt flammæ, et perdet eos sine labore per legem quæ igni assimilata est.

³⁹ Et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam, ⁴⁰ hæc sunt decem tribus, quæ captivæ factæ sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum: et transtulit eos trans flumen, et translati sunt in terram aliam. ⁴¹ Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc ut derelinquerent multitudinem gentium, et proficerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum: ⁴² vel ibi observare legitima sua, quæ non fuerant servantes in regione sua. ⁴³ Per introitus autem angustos fluminis Euphratis introierunt. ⁴⁴ Fecit enim eis tunc Altissimus signa, et statuit venas fluminis usquequo transirent. ⁴⁵ Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni unius et dimidii: nam regio illa vocatur Arsareth. ⁴⁶ Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore: et nunc iterum cum cœperint venire, ⁴⁷ iterum Altissimus statuet venas fluminis ut possint transire:

Vir de mari
ascendens

multitu-
dinem
hostium
spiritu oris
sui
succendit

et multi-
tudinem
pacificorum
congregat;
Esdras
inter-
pretationem
visionis
petit

et accipit:

filius Dei

gentes
inimicas
perdet

et populum
electum
colliget

propter hæc vidisti multitudinem cum pace. ⁴⁸ Sed et qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inveniuntur intra terminum meum. ⁴⁹ Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quæ collectæ sunt gentes, proteget eos qui superaverunt populum: ⁵⁰ et tunc ostendet eis multa plurima portenta.

⁵¹ Et dixi ego, Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi: ⁵² Sicut non potes hæc vel scrutari, vel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisque super terram videre filium meum, vel eos qui cum eo sunt, nisi in tempore diei.

⁵³ Hæc est interpretatio somnii quod vidisti, et propter quod illuminatus es hic solus. ⁵⁴ Dereliquisti enim tuam, et circa meam vocasti legem, et quæsisti. ⁵⁵ Vitam enim tuam disposuisti in sapientia, et sensum tuum vocasti matrem: ⁵⁶ et propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum. erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, et exponam tibi gravia et mirabilia.

⁵⁷ Et profectus sum, et transii in campum, multum glorificans et laudans Altissimum de mirabilibus quæ per tempus faciebat: ⁵⁸ et quoniam gubernat ipsum, et quæ sunt in temporibus illata, et sedi ibi tribus diebus.

tempore suo;

Esdras ab Altissimo laudatur

et eum glorificat.

III. Esdras præceptis perfeitur, 14, 1—47.

14. ¹ Et factum est tertio die, et ego sedebam sub quercu. ² Et ecce, vox exivit contra me de rubo, et dixit: Esdra Esdra. Et dixi: Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me: ³ Revelans revelatus sum super rubum, et locutus sum Moysi, quando populus meus serviebat in Ægypto, ⁴ et misi eum, et eduxi populum meum de Ægypto, et adduxi eum super montem Sina, et detinebam eum apud me diebus multis: ⁵ et enarravi ei mirabilia multa, et ostendi ei temporum secreta et finem: et præcepi ei, dicens: ⁶ Hæc in palam facies verba, et hæc abscondes. ⁷ Et nunc tibi dico: ⁸ Signa quæ demonstravi, et somnia quæ vidisti, et interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo repone ea: ⁹ tu enim recipieris ab omnibus, converteris residuus cum consilio meo et cum similibus tuis, usquequo finiantur tempora. ¹⁰ quoniam sæculum perdidit iuventutem suam, et tempora appropinquant senescere. ¹¹ Duodecim enim partibus divisum est sæculum, et transierunt eius decima et dimidium decimæ partis: ¹² supersunt autem eius post medium decimæ partis. ¹³ Nunc ergo dispone domum tuam, et corripe populum tuum, et consolare humiles eorum, et renuntia iam corruptelæ, ¹⁴ et dimitte abs te mortales cogitationes, et proice abs te pondera humana, et exue te iam infirmam naturam, et repone in unam partem molestissima tibi cogitamenta, et festina transmigra a temporibus his: ¹⁵ quæ enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient: ¹⁶ quantum enim invalidum fiet sæculum a senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. ¹⁷ Prolongavit enim se magis veritas, et appropinquavit mendacium. Iam enim festinat venire, quam vidisti visionem.

Domum suam disponat populum suum admonet, ad mortem se præparet,

¹⁸ Et respondi, et dixi coram te Domine. ¹⁹ Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, et corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit? ²⁰ Positum est ergo sæculum in tenebris, et qui inhabitant in eo sine lumine. ²¹ Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ a te facta sunt, vel quæ incipient opera. ²² Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum, et scribam omne quod factum est in sæculo ab initio, quæ erant in lege tua scripta ut possint homines invenire semitam, et qui voluerint vivere in novissimis, vivant. ²³ Et respondit ad me, et dixit: Vadens congrega populum, et dices ad eos, ut non quærant te diebus quadraginta. ²⁴ Tu autem præpara tibi buxos multos, et accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, et Asiel, quinque hos parati sunt ad scribendum velociter. ²⁵ Et venias huc, et ego accendam in corde tuo lucernam intellectus. quæ non exstinguetur quoadusque finiantur quæ incipies scribere. ²⁶ Et tunc perfectis quædam palam facies, quædam sapientibus absconse trades. in crastinum enim hæc hora incipies scribere.

multos libros conscribendos curet;

²⁷ Et profectus sum, sicut mihi præcepit, et congregavi omnem populum, et dixi: ²⁸ Audi Israel verba hæc: ²⁹ Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Ægypto, et liberati sunt inde: ³⁰ et acceperunt legem vitæ, quam non custodierunt, quam et vos post eos transgressi estis: ³¹ et data est vobis terra in sortem, et terra Sion, et patres vestri, et vos iniquitatem fecistis, et non servastis vias quas præcepit vobis Altissimus: ³² et iustus iudex cum sit, abstulit a vobis in tempore quod donaverat. ³³ Et nunc vos hic estis, et fratres vestri introrsum vestrum sunt. ³⁴ Si ergo imperaveritis sensui vestro, et erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis, et post mortem misericordiam consequemini. ³⁵ Iudicium enim post mortem veniet, quando iterum revivisemus: et tunc iustorum nomina parebunt, et impiorum facta ostendentur. ³⁶ Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me usque dies quadraginta.

populum admonet,

³⁷ Et accepi quinque viros sicut mandavit mihi, et profecti sumus in campum, et mansimus ibi. ³⁸ Et factus sum in crastinum, et ecce vox vocavit me dicens: Esdra aperi os tuum, et bibe quo te potavero. ³⁹ Et aperui os meum, et ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua: color autem eius ut ignis similis. ⁴⁰ Et accepi, et bibi: et in eo cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, et in pectus meum increcebat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoria. ⁴¹ Et apertum est os meum, et non est clausum amplius. ⁴² Altissimus dedit intellectum quinque viris, et scripserunt quæ dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant. ⁴³ Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, et per noctem non tacebam. ⁴⁴ Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quattuor.

velociter scribentibus multos libros dictat,

⁴⁵ Et factum est cum complevisset quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti, in palam pone, et legant digni et indigni: ⁴⁶ novissimos autem septuaginta

alios omnibus,

alios
sapientibus
tradit.

conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. ⁴⁷ In his enim est vena intellectus, et sapientiæ fons, et scientiæ flumen. Et feci sic.

Addita contra gentes, 15, 1—16, 78.

1. Contra gentes in specie, 15, 1—63.

Contra
Ægyptum,

15. ¹ Ecce loquere in aures plebis meæ sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, dicit Dominus: ² et fac ut in charta scribantur, quoniam fideles et veri sunt. ³ Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates dicentium. ⁴ Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur. ⁵ Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, et famem, et mortem, et interitum: ⁶ propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, et adimpleta sunt opera nociva illorum. ⁷ Propterea dicit Dominus: ⁸ Iam non silebo de impietatibus eorum quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ inique exercent. Ecce sanguis innoxius et iustus clamat ad me, et animæ iustorum clamant perseveranter. ⁹ Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, et accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me. ¹⁰ Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, iam non patiar illum habitare in terra Ægypti: ¹¹ sed educam eum in manu potenti et brachio excelso, et percutiam plaga sicut prius, et corrumparam omnem terram eius. ¹² Lugebit Ægyptus, et fundamenta eius plaga verberata, et castigatione quas inducet ei Deus. ¹³ Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine, et grandine, et a sidere terribili. ¹⁴ Væ sæculo, et qui habitant in eo: ¹⁵ quia appropinquavit gladius et contritio eorum, et exurget gens contra gentem ad pugnam, et romphæa in manibus eorum. ¹⁶ Erit enim inconstabilitio hominibus, et alii aliis invadentes non curabunt regem suum, et principes viæ gestorum suorum in potentia sua. ¹⁷ Concupiscet enim homo in civitatem ire, et non poterit. ¹⁸ Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. ¹⁹ Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium ad diripiendas substantias eorum propter famem panis et tribulationem multam.

contra
Syros,

²⁰ Ecce, ego convoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab Oriente, et ab Austro, et ab Euro, et a Libano, ad convertendos in se, et reddere quæ dederunt illis: ²¹ sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam et reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus. ²² Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit romphæa super effundentes sanguinem innoxium super terram. ²³ Exiit ignis ab ira eius et devoravit fundamenta terræ, et peccatores quasi stramen incensum. ²⁴ Væ eis qui peccant, et non observant mandata mea, dicit Dominus. ²⁵ non parcam illis. Discedite filii a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam, ²⁶ quoniam novit Dominus omnes qui delinquant in illum; propterea tradidit eos in mortem, et in occisionem. ²⁷ Iam enim venerunt super orbem terrarum mala, et manebitis in illis, non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.

contra
Assyrios,

²⁸ Ecce visio horribilis, et facies illius ab oriente. ²⁹ Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, et sicut flatus, eorum numerus feretur super terram, ut iam timeant et trepidant omnes qui illos audient. ³⁰ carmonii insanientes in ira, et exient ut apri de silva, et advenient virtute magna, et constabunt in pugnam cum illis, et vastabunt portionem terræ Assyriorum. ³¹ Et post hæc supervalescent dracones nativitatibus suæ memores, et convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos. ³² Isti turbabuntur et silebunt in virtute illorum, et convertent pedes suos in fugam, ³³ et a territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitu illorum, et contentio in reges ipsorum.

contra
Babylonem,

³⁴ Ecce nubes ab oriente, et septentrione usque ad meridianum, et facies earum horrida valde, plena iræ et procellæ, ³⁵ et collident se invicem, et collident sidus copiosum super terram, et sidus illorum, et erit sanguis a gladio usque ad ventrem, ³⁶ et fimus hominis usque ad substramen cameli, et erit timor et tremor multus super terram, ³⁷ et horrebunt qui videbunt iram illam, et tremor apprehendet illos: et post hæc movebuntur nimbi copiosi ³⁸ a meridiano et septentrione, et portio alia ab occidente: ³⁹ et superinvalescent venti ab oriente, et recludent eam, et nubem quam suscitavit in ira, et sidus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum et occidentem violabitur: ⁴⁰ et exaltabuntur nubes magnæ et validæ plenæ iræ, et sidus, ut exterreat omnem terram, et inhabitantes eam, et infundent super omnem locum altum et eminentem sidus terribile, ⁴¹ ignem et grandinem, et romphæas volantes, et aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, et omnes rivi plenitudine aquarum multarum. ⁴² et demolientur civitates, et muros, et montes, et colles, et ligna silvarum, et fœnum pratorum, et frumenta eorum. ⁴³ Et transibunt constantes usque ad Babylonem, et exterent eam: ⁴⁴ convenient ad ipsam, et circuibunt eam, et effundent sidus, et omnem iram super eam, et subibit pulvis et fumus usque in cælum, et omnes in circuitu lugebunt eam: ⁴⁵ et qui sub ea remanserint, servient his qui exterruerunt.

contra
Asiam.

⁴⁶ Et tu Asia concors in spem Babylonis, et gloria personæ eius, ⁴⁷ væ tibi misera propter quod assimilasti ei, et ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum et gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari. ⁴⁸ Odibilem imitata es in omnibus operibus eius, et in adventionibus eius: propterea dicit Deus, ⁴⁹ Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, et famem, et gladium, et pestem, ad devastandas domos tuas a violatione, et morte, et gloria virtutis tuæ. ⁵⁰ Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor qui emissus est super te. ⁵¹ infirmaberis ut paupercula plagata et castigata a mulieribus, ut non possint te suscipere potentes et amatores. ⁵² Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus, ⁵³ nisi occidisses electos meos in

omni tempore, exaltans percussione manu, et dicens super mortem eorum, cum inebriata esses, ⁵⁴ Exorna speciem vultus tui? ⁵⁵ Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies. ⁵⁶ Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, et tradet te in malum. ⁵⁷ Et nati tui facie interient: et tu rhomphæa cades, et civitates tuæ conterentur, et omnes tui in campo gladio cadent. ⁵⁸ Et qui sunt in montibus, fame peribunt, et manducabunt carnes suas, et sanguinem bibent a fame panis et siti aquæ. ⁵⁹ Infelix per maria venies, et rursum accipies mala. ⁶⁰ Et in transitu alident civitatem occisam, et exterent aliquam portionem terræ tuæ, et partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem subversam. ⁶¹ Et demolita eris illis pro stipula, et ipsi erunt tibi ignis: ⁶² et devorabunt te, et civitates tuas, terram tuam et montes tuos, omnes silvas tuas et lignum fructiferum igni comburent. ⁶³ Filios tuos captivos ducent, et censum tuum in prædam habebunt, et gloriam faciei tuæ exterminabunt.

2. Contra gentes in genere, 16, 1—78.

16. ¹ Væ tibi Babylon et Asia, væ tibi Ægypte et Syria. ² Præcingite vos saccis et ciliciis, et plangite filios vestros, et dolete: quoniam appropinquavit contritio vestra. ³ Immissus est vobis gladius, et quis est qui avertat illum? ⁴ Immissus est in vobis ignis, et quis est qui extinguat illum? ⁵ Immissa sunt vobis mala, et quis est qui repellat ea? ⁶ Numquid repellat aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœperit ardere? ⁷ Numquid repellat aliquis sagittam a sagittario forti missam? ⁸ Dominus fortis immittit mala, et quis est qui repellat ea? ⁹ Exiit ignis ex iracundia eius, et quis est qui extinguat eum? ¹⁰ Coruscabit, et quis non timebit? Tonabit, et quis non pavebit? ¹¹ Dominus comminabitur, et quis non funditus conteretur a facie ipsius? ¹² Terra tremuit et fundamenta eius, mare fluctuat de profundo, et fluctus eius disturbabuntur, et pisces eius a facie Domini, et a gloria virtutis eius: ¹³ quoniam fortis dextera eius quæ arcum tendit: sagittæ eius acutæ quæ ab ipso mittuntur, non deficient, cum cœperint mitti in fines terræ. ¹⁴ Ecce mittuntur mala, et non revertentur donec veniant super terram. ¹⁵ Ignis succenditur, et non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ. ¹⁶ Quemadmodum non redit sagitta missa a valido sagittario, sic non revertentur mala quæ missa fuerint in terram. ¹⁷ Væ mihi væ mihi: quis me liberabit in illis diebus? ¹⁸ Initium dolorum et multi gemitus, initium famis et multi interitus, initium belorum et formidabunt potestates, initium malorum et trepidabunt omnes. ¹⁹ In his quid faciam, cum venerint mala? ²⁰ Ecce fames et plaga, et tribulatio, et angustia missa sunt flagella in emendatione, ²¹ et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper. ²² Ecce, erit annonæ vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, et tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames, et magna confusio. ²³ A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, et gladius perdet ceteros qui superaverint a fame, ²⁴ et mortui sicut stercora proiciuntur, et non erit qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, et civitates eius deiciuntur. ²⁵ Non derelinquetur qui colat terram, et qui seminet eam. ²⁶ Ligna dabunt fructus, et quis vindemiabit illa? ²⁷ Uva matura fiet, et quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio. ²⁸ Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem eius audire. ²⁹ Relinquentur enim de civitate decem, et duo de agro qui absconderint se in densis nemoribus, et scissuris petrarum: ³⁰ quemadmodum derelinquantur in oliveto et singulis arboribus tres aut quattuor olivæ. ³¹ aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquantur ab his qui diligenter vineam scrutantur: ³² sic relinquentur in diebus illis tres aut quattuor ad scrutantibus domos eorum in romphæa. ³³ Et relinquetur terra deserta, et agri eius inveterabunt, et viæ eius, et omnes semitæ eius germinabunt spinas, eo quod non transierint homines per eam. ³⁴ Lugebunt virgines non habentes sponso, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiæ earum non habentes adiutorium: ³⁵ sponsi earum in bello consumerunt, et viri earum in fame exterentur.

³⁶ Audite vero ista, et cognoscite ea servi Domini. ³⁷ Ecce verbum Domini, excipite illud: ne diis credatis de quibus dicit Dominus. ³⁸ Ecce appropinquant mala, et non tardant. ³⁹ Quemadmodum prægnans cum parit in nono mense filium suum, appropinquante hora partus eius ante horas duas vel tres, dolores circumeunt ventrem eius, et prodeunte infante de ventre non tardabunt uno puncto: ⁴⁰ sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, et sæculum gemet, et dolores circumtebunt illud. ⁴¹ Audite verbum, plebs mea: parate vos in pugnam, et in malis sic estote, quasi advenæ terræ. ⁴² Qui vendit, quasi qui fugiat: et qui emit, quasi qui perditurus. ⁴³ Qui mercatur, quasi qui fructum non capiat: et qui ædificat, quasi non habitaturus. ⁴⁴ Qui seminat, quasi qui non metet: sic et qui vineam putat, quasi non vindemiaturus. ⁴⁵ Qui nubunt, sic quasi filios non facturi: et qui non nubunt, sic quasi vidui. ⁴⁶ Propter quod qui laborant, sine causa laborant: ⁴⁷ Fructus enim illorum alienigenæ metent, et substantiam illorum rapient, et domos evertent, et filios eorum captivabunt, quia in captivitate et fame generant natos suos. ⁴⁸ Et qui negotiantur in rapina, quantum diu exornant civitates et domos suas, et possessiones et personas suas, ⁴⁹ tanto magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus: ⁵⁰ Quomodo zelatur fornicaria mulierem idoneam et bonam valde, ⁵¹ sic zelabitur iustitia iniquitatem cum exornat se, et accusat eam in facie, cum venerit qui defendat exquirentem omne peccatum super terram. ⁵² Propterea nolite similari ei, nec operibus eius: ⁵³ quoniam adhuc pusillum, et tolletur iniquitas a terra, et iustitia regnabit in vos. ⁵⁴ Non dicat peccator se non peccasse: quoniam carbonem ignis comburet super caput eius, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo et gloria ipsius.

⁵⁵ Ecce Dominus cognoscet omnia opera hominum, et adinventiones illorum, et cogitationes illorum, et corda illorum. ⁵⁶ Dixit enim: Fiat terra, et facta est: fiat cælum, et factum est. ⁵⁷ Et

Gentes ab iniquitatibus suis non conversæ flagellabuntur,

in populo Dei iustitia regnabit;

Deus omnia cognoscit

in verbo illius stellæ fundatæ sunt, et novit numerum stellarum. ⁵⁸ Qui scrutatur abyssum, et thesauros illarum: qui mensus est mare, et conceptum eius. ⁵⁹ Qui conclusit mare in medio aquarum, et suspendit terram super aquas verbo suo. ⁶⁰ Qui extendit cælum quasi cameram, super aquas fundavit eum. ⁶¹ Qui posuit in deserto fontes aquarum, et super verticem montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti petra, ut potaret terram. ⁶² Qui finxit hominem, et posuit cor suum in medio corporis, et misit ei spiritum, vitam et intellectum, ⁶³ et spiramen Dei omnipotentis qui fecit omnia, et scrutinat omnia absconsa in absconsis terræ. ⁶⁴ Hic novit adinventionem vestram, et quæ cogitatis in cordibus vestris, peccantes et volentes occultare peccata vestra. ⁶⁵ Propter quod Dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra, et traducet vos omnes, ⁶⁶ et vos confusi eritis cum processerint peccata vestra coram hominibus, et iniquitates erunt, quæ accusatores stabunt in die illo. ⁶⁷ Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra coram Deo et angelis eius?

et electos
suos de
tribula-
tionibus
liberabit.

⁶⁸ Ecce iudex Deus, timete eum. Desinite a peccatis vestris, et obliviscamini iniquitates vestras iam agere eas in sempiterno, et Deus educet vos, et liberabit de omni tribulatione. ⁶⁹ Ecce enim incenditur ardor super vos turbæ copiosæ, et rapiunt quosdam ex vobis, et cibabunt idolis occisos: ⁷⁰ et qui consenserint eis, erunt illis in derisum, et in improperium, et in conculcationem. ⁷¹ erit enim locis locus, et in vicinas civitates exurrectio multa super timentes Dominum. ⁷² Erunt quasi insani nemini parcentes, ad diripiendum et devastandum adhuc timentes Dominum. ⁷³ quia devastabunt et diripient substantias, et de domibus suis eos eicient. ⁷⁴ Tunc parebit probatio electorum meorum, ut aurum quod probatur ab igne. ⁷⁵ Audite dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adsunt dies tribulationis, et de his liberabo vos. ⁷⁶ Ne timeatis, nec hæsitetis, quoniam Deus dux vester est. ⁷⁷ Et qui servat mandata et præcepta mea, dicit Dominus Deus ne præponderent vos peccata vestra, ne superelevant se iniquitates vestræ. ⁷⁸ Væ qui constringuntur a peccatis suis, et obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constringitur a silva, et spinis tegitur semita eius per quam non transit homo, et excluditur, et mittitur ad devorationem ignis.

FINIS.

APPENDIX CRITICA.

DISCREPANTIA LECTIONUM CLEMENTINARUM ATQUE HEBRAICARUM ET GRÆCARUM AB ANGELO ROCCA NOTATA.

Notas criticas, quibus Rocca discrepantiam textus Latini, Hebraici ac Græci indicat, generatim ad verbum descripsi. sæpius tamen contraxi. Lectiones enim Patrum Latinorum, editionum Bibliæ privatarum, Bibliæ Sixtinæ, Breviarii Romani una cum explicationibus locorum quorundam a Rocca propositis omittendas censui, quia ad hanc appendicem „lectionum Clementinarum atque Hebraicarum et Græcarum“ non pertinent.

Notas igitur in angustum cogens nonnumquam ordinem verborum mutare vel etiam voculam addere debui. ut sententia Angeli Roccæ magis eluceret. Manifestos lapsus calami emendavi, orthographiam recentissimis grammaticis et lexicis in Germania vulgatis conformavi, quædam autem compendia scribendi retinui, quæ mox declarabuntur.

Congr. prior = Congregatio Sixtina; Congr. posterior = Congregatio Gregoriana, quæ etiam simpliciter Congr. citatur; Congr. utraque = prior ac posterior. Congregatio Sixtina lectiones Hebraicas et Græcas, Gregoriana vero Latinas præferre solet.

Gr. vel LXX in Antiquo Testamento Græcam versionem Alexandrinam significat, quam Toletus et Rocca secundum mendosam editionem Complutensem (et Antwerpiensem) citant, emendatam editionem Sixti V. consulto negligentes. Idcirco sæpe lectiones Græcas producunt, quas recentissimi editores versionis Alexandrinæ minus probabiles vel omnino falsas indicant. Ego in sequentibus lectiones Alexandrinæ Pentateuchi secundum Brooke and Mclean (The Old Testament in Greek. Cambridge 1906/11), reliquos autem libros secundum Swete (The Old Testament in Greek. Cambridge 1907/09) adduxi. De N. T. cf. pag. 1278.

Heb. idem est atque Hebraicus textus vel Hebræi. Citata mea ex editione a Kittel (Lipsiæ 1905/06) vulgata desumpsi.

Ms. = manuscriptum vel manuscripta, eaque Latina, nisi aliud adiungitur.

Lectiones Clementinæ ante punctum cum virgula, notæ criticæ Angeli Roccæ post illud positæ sunt. Ea omnia, quæ unciis includuntur, ego adieci.

GENESIS.

2, 23 Virago; Vira, non Virago dicenda est.

3, 20 Heva; Hava, non Heva dicenda est (Heb. Chavva. Gr. 4, 1 Heva).

8, 7 qui egrediebatur, et non revertebatur; Congregatio legit cum Græco et cum plurimis exemplaribus Latinis „non revertebatur“. Heb. et quædam Ms. non legunt (scil. illud „non“, quod tamen genuinum videtur, quia etiam in Syro et in inscriptionibus cuneatis habetur).

8, 21 et ait; ad eum (pæne omnia manuscripta Latina) Heb. habet, sed Gr. non item (Heb. et dixit Dominus in animo suo; Gr. et dixit Dominus Deus cogitans; ergo vertendum erat: et ait Dominus ad se).

9, 17 Hoc erit signum; in Heb. et Gr. nullum habetur verbum, supplendum autem: „est“. Ms. habent: „erit“.

10, 7 Filii Chus; „filii autem Chus“ habent Heb. et Gr., non Ms.

13, 16 numerare poterit; Heb. (et Gr.) legit passive: numerari.

16, 1 non genuerat liberos; sibi (ei) habetur in Heb. et Gr., Congr. abstulit (sed reliquit „liberos“, quod in Heb. et Gr. deest).

18, 25 iudicium hoc: „hoc“ non habent Heb. nec Gr. nec aliquot Ms.

18, 28 propter quadraginta quinque; in Heb. (et Gr.) et aliquot Ms. legitur: propter quinque.

21, 7 Quis auditurum crederet; debet legi: auditorus vel auditorum, non auditurum (Heb. et Gr.: quis dixisset Abrahæ; ideo Vercellone „auditurum“ defendit. Vide pag. 1275).

22, 12 nunc cognovi; in Heb. et Gr.: quia nunc cognovi.

23, 13 circumstante plebe; in Heb. et Gr. legitur: circumstante populo terræ (Heb. in aures populi terræ; Gr. in aures eorum omni populo terræ).

24, 63 procul; non habent Heb. nec Gr.

27, 27 agri pleni; in Heb. non legitur „pleni“.

28, 20 Deus; in Heb. et Gr.: Dominus Deus.

30, 25 patriam; in Heb. et Gr.: in locum meum.

31, 29 contra Iacob; in Heb. et Gr.: cum Iacob.

32, 1 Iacob quoque; in Heb. et Gr.: et Iacob.

37, 22 Non interficiatis; in Heb. et Gr.: Non interficiamus. — nec effundatis; in Heb. et Gr.: et dixit (eis) Ruben: ne effundatis sanguinem. Congregatio reliquit ut in textu dicitur.

37, 24 in cisternam veterem; in Heb. et Gr. in cisternam quæ erat vacua (Heb. in cisternam, cisterna autem erat vacua, non erat in ea aqua; plurima Ms. Gr. in cisternam, cisterna illa aquam non habebat; plurima Ms. Lat. „veterem“ tacent).

41, 20 prioribus; in Heb. et Gr.: primis bovibus.

48, 3 Et ingresso ad se ait; in Heb. et Gr.: Et dixit Iacob ad Ioseph.

EXODUS.

2, 25 et cognovit eos; in Heb.: et cognovit Deus, LXX et cognitus est ab eis.

9, 27 ego; prius (in Sixtina) legebatur: et ego, quod habent Heb. et Gr. (ego autem) et codices multi. Congr. abstulit (scil. „et“).

10, 5 operiat; Heb. et Gr. et codices in futuro. Congr. abstulit (scil. futurum).

15, 14 Ascenderunt; in Heb. et Gr.: audierunt. Lectio relicta est a Congr.

23, 3 in iudicio; Heb.: in negotio, in causa sua.

LEVITICUS.

1, 5 per; in Heb. et Gr.: super. Congr. reliquit (scil. „per“).

6, 9 ex eodem altari; in Heb. et Gr. legitur: in eodem altari.

19, 32 Dominum Deum; „Dominum“ non habetur in Heb. nec Gr. nec in Ms.

26, 45 et filios; in Heb. et Gr. (et Sixtina): et inter filios. Congr. abstulit (scil. „inter“).

NUMERI.

8, 2 candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis; non habentur in Heb. nec in Gr. nec in quibusdam Ms. (et quidem antiquioribus).

13, 5 Zechur; in Heb. et Gr. scribitur eum a (Zacchur).

20, 6 clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati. cesset murmuratio eorum; non habentur in Heb. nec Gr. (nec in Ms. antiquissimis), ideo Congr. prior non legit, posterior Congr. reliquit.

24, 22 Cin; in Heb. et Ms.: Cain, Congr. posterior reliquit (scil. Cin), prior legit Cain.

25, 12 ad eum; in Heb. et Gr. non habetur.

29, 11 et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum; in Heb. et Gr. aliter habetur (textum Heb. recentiores vertunt: et holocausto sempiterno et ferto eius et libaminibus eorum).

34, 11 fontem Daphnim; in Heb. (et Gr.) non habetur nomen fontis hoc, posterior Congr. retinuit quod communiter legitur.

DEUTERONOMIUM.

1, 26 Dei nostri; Heb. legunt: vestri, Congr. utraque reliquit (scil. nostri, ut Gr. legit).

6, 3 quæ præcepit tibi Dominus; non habentur in Heb. Gr. (et Ms. antiquioribus), Congr. reliquit.

6, 13 ipsi soli servies; „soli“ in Heb. et Gr. (et antiquioribus Ms.) non legitur (neque in 10, 20).

12, 15 sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile: sive mundum, hoc est, integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et cervum, comedes; in Heb. et Gr. sic habentur: sive immundus fuerit, sive mundus, sicut capream et cervum comedes. Cetera intermedia non leguntur, utraque Congr. reliquit (Heb. recentiores vertunt: immundus et mundus comedit inde sicut de caprea et cervo).

15, 4 Deus tuus; non habentur in Heb. (et aliquot Ms., sed habentur in Samaritano, Græco et Syro).

16, 21s. Non plantabis lucum, et omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui. Nec facies tibi, neque constitues statuam; in Heb. et Gr. sic hæc dividuntur: arborem iuxta altare Domini non facies tibi. Non constitues tibi statuam (Heb. vertatur: non eriges tibi simulacrum ex quocumque ligno iuxta altare Domini Dei tui, quod facies tibi. Neque constitues tibi statuam).

18, 1 cum reliquo Israel; in Heb. et Gr. non habetur „reliquo“.

20, 1 equitatus et currus; in Heb. equum et currum, apud LXX equum et ascensorem.

21, 6 Et venient; non habentur in Heb. et Gr. (ubi „lavabunt manus“ prædicatum unicum est).

25, 3 abeat; in Heb. et Gr. vilescat.

31, 6 ad conspectum; in Heb. et Gr. a conspectu seu præ conspectu.

31, 23 Dominus; in Heb. (et Gr.) non legitur.

32, 21 in eo, qui non erat Deus; in Heb. et Gr. „in non Deo“.

32, 30 persequatur . . . fugent; in Heb. et Gr. persequetur . . . fugabunt.

32, 42 de cruore occisorum, de captivitate, nudati inimicorum capitis; in Heb. legitur sic: et captivitatem a capite nudationum inimici (recentiores cum LXX vertunt: de sanguine occisorum et captivorum, de capite ducum inimici).

IOSUE.

3, 16 Adom; Heb. et Gr. Adam (LXX aliter vertunt).

8, 29 Præcepitque; Heb. et Gr. addunt: Iosue. Congr. utraque abstulit (ideo in prima editione omissum, sed in correctorio atque in secunda et tertia editione additum est.)

9, 6 ad eos; Heb. et Gr. legunt: ad Heveum (at Gr. Horræum).

11, 9 combussit; Heb. et Gr. addunt: igni. Congr. utraque abstulit (ideo in prima editione omissum, sed in correctorio atque in secunda et tertia editione additum est).

11, 19 quæ se traderet filiis Israel; in Heb. (ad litteram) sic habetur: quæ pacem haberet (faceret) cum filiis Israel.

15, 18 suasa est a viro suo; Heb. et Gr. consuluit ei (Heb. incitavit eum).

21, 4 de tribubus Iuda, et Simeon, et Benjamin; in Heb. et Gr. repetitur sic: de tribu Iuda, et de tribu Simeon, et de tribu Benjamin.

IUDICUM.

7, 23 Bethsetta; in Heb. et Gr. Bethasetta, in Heb. cum unico t, Græce cum duplici (Heb. Beth Haššitta, Gr. Bethseedta reapse legitur).

9, 7 ita audiat; in Heb. et Gr.: et audiat.

14, 11 ut essent; Heb. et Gr.: et erant.

16, 9 filum de stuppæ tortum putamine; in Heb. et Gr.: filum stuppæ.

RUTH.

2, 9 meis; non habet Heb. nec Gr.

4, 8 Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo; in Heb. et Gr. habentur verba multum dissimilia. (In Heb.

et similiter in Gr. legitur: Et dixit consanguineus ad Boas: Eme tibi. Et exuit calceamentum suum. — Vercellone censet. Hieronymum vertisse: „Dixit ergo propinquus Booz: Tolle (nempe, sume tibi. aufer. accipe) calceamentum; quod statim solvit de pede suo“, ut prior Congr. correxit, et præsentem lectionem Vulgatæ librariis indoctis aut imprudentibus criticis deberi).

SAMUELIS I.

1. 24 tribus modiis; Heb. et Gr. legunt: uno modio (vel accuratius: uno epha = tribus satis).

2. 29 abiecistis; in Heb. futurum est (hic = præsens).

3. 2 s. nec poterat videre: lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini; in Heb. sic: nec poterat videre. Et lucerna Dei nondum erat extincta, et Samuel dormiebat in templo Domini.

4. 1 Et factum est in diebus illis, convenerunt Philistiim in pugnam; hæc verba non habentur in Heb., prior Congr. abstulit: at sunt apud LXX. Congr. posterior retinuit (recentiores plures textum Heb. iuxta LXX emendandum censent).

5. 9 Inieruntque Gethæi consilium, et fecerunt sibi sedes pelliceas; non habentur in Heb. (neque in originali Hieronymi versione).

7. 3 Baalim et Astaroth; Baalim non habetur in Heb.: in Gr. non habetur hoc loco Baalim, nec Astaroth (LXX legerunt Astaroth, sed verterunt: lucos).

8. 18 quia petistis vobis regem; hæc particula non habetur in Heb. nec Gr.: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (in Gr. particula reapse legitur).

9. 25 et locutus est cum Saule in solario: stravitque Saul in solario; „stravitque“ non habentur in Heb., tamen habentur in LXX: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (Heb. et locutus est cum Saule super tecto; Gr. et straverunt Sauli super tecto; in Vulg. ambæ lectiones coniunguntur. Recentiores textum Heb. iuxta LXX emendandum iudicant).

10. 1 et liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem; hæc non habentur in Heb. et Gr.: prior Congr. repulit, posterior retinuit (in Gr. hæc sententiæ leguntur, textum Heb. recentiores iuxta LXX emendant).

10. 10 Domini; Heb. et Gr. Dei.

11. 1 Et factum est quasi post mensem; non habentur Heb. et Gr.: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (in Gr. habentur: in Heb. recentiores ultima verba 10, 27 vajehi k^mmachariš = et erat quasi surdus, ad 11, 1 trahunt et scribunt, vajehi k^mmechodeš = et factum est quasi post mensem).

11. 4 audiente populo; Heb. et Gr. in auribus populi.

12. 23 a me hoc peccatum in Dominum; in Heb. et Gr. habetur: a me a peccando Domino, seu peccare Domino.

13. 7 in Terram; Heb. non legunt „in“ (sed habent accusativum loci, ergo LXX et Vulg. recte vertunt „in“).

13. 15 Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabat eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin; hæc non habentur in Heb. et Gr.: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (habentur apud LXX, iuxta quos plerique recentiores textum Heb. emendant).

14. 22 Et erant cum Saul, quasi decem millia virorum; non habentur in Heb., habentur in Gr. in versu sequenti: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (plerique recentiores ista verba textui Heb. in V. 24 addunt).

14. 37 Dominum; Heb. et Gr. „Deum“: reliquit Congr. posterior „Dominum“, tamen vere legendum est „Deum“.

14. 41 quid est quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem; hæc Heb. et Gr. non habentur: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (apud LXX reapse habentur et quidem uberiora; ea textui Heb. plerique recentiores inserunt).

15, 12 s. et Saul offerebat holocaustum Domino de initiis prædarum, quæ attulerat ex Amalec. Et cum venisset Samuel ad Saul; hæc non habent Heb. nec aliquot Ms. Gr.: prior Congr. abstulit, posterior reliquit (in Gr. reapse habentur).

16, 16. 23 Domini; Heb. Gr. Dei (in Gr. nec Domini nec Dei).

17, 12 de quo supra dictum est; non habent Heb. Gr., tamen habent omnes codices Latini.

17, 36 Nunc vadam, et auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircumcisis; non habentur in Heb. nec Gr. et aliquot Ms. (in Gr. reapse habentur).

17, 49 circumducens; non habetur in Heb. et Gr. et aliquot Ms., Congr. posterior retinuit, prior abstulit.

19, 21 Et iratus iracundia Saul; non habentur in Heb. et aliquot Ms., tamen habent LXX. Congr. posterior retinuit, prior abstulit.

20, 15 auferat Ionathan de domo sua, et requirat Dominus de manu inimicorum David; non habentur in Heb. et aliquot Ms., tamen sunt apud LXX, posterior Congr. retinuit (at in LXX totus §. 16 Clementinæ deest ut in Heb. Recentiores quidam verum 16 Heb. iuxta LXX sic emendant: non auferatur nomen Ionathæ de domo David, et requirat Dominus de manu inimicorum David).

20, 22 vade in pace; „in pace“ non habentur in Heb. Gr. et aliquot Ms., Congr. posterior retinuit, prior abstulit.

22, 9 sacerdotem; non habent Heb. nec aliquot Ms., prior Congr. abstulit: tamen habetur apud LXX et Ms., posterior Congr. retinuit.

22, 22 patris; in Heb. et Gr. et in Ms.: „domus patris“: neutra Congr. legit (scil. domus).

23, 14 in monte opaco; non habent Heb. Gr., posterior Congr. non abstulit (LXX habent: in terra arida).

26, 4 illuc; non habent Heb. et aliquot Ms. (LXX vertunt: ex Ceeila).

26, 5 clam; non habent Heb., habent tamen LXX: prior Congr. abstulit, quia non est in aliquot Ms., posterior reliquit.

26, 21 apparet enim quod stulte egerim; „enim“ non est in Heb. et Gr. et Ms. Congr. posterior retinuit (Heb. ecce stulte egi; Gr. stulte egi).

26, 22 pueris regis; „regis“ nec in Heb. nec in Gr. habetur nec in Ms.

30, 8 Dominus; non habent Heb. nec Ms., tamen est Gr. (neque LXX habent) Congregatio.

30, 15 Et iuravit ei David; non sunt in Heb., tamen sunt apud LXX: Congr. posterior reliquit, prior abstulit (neque apud LXX sunt).

31, 5 suum; 2 Ms. nec Heb. legunt, sunt tamen apud LXX: Congr. posterior reliquit (Heb. quoque legunt).

31, 12 veneruntque Iabes Galaad; Heb. Gr. Ms. legunt: (et) venerunt in Iabes (sine „Galaad“; LXX non „venerunt“ sed „tulerunt“ vertunt).

SAMUELIS II.

1, 26 Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam; in Heb. et Gr. et in uno Ms. non habentur. Congr. prior expunxit, posterior recepit (teste Vercellone etiam prior Congr. verba illa intacta dimisit).

2, 27 si locutus fuisses. mane recessisset populus persequens fratrem suum; sententia hæc multo aliter habetur in Heb. et Gr., utraque Congr. nihil notavit in hoc loco (Heb. et Gr. nisi locutus esses, etc.: ergo per totam noctem pugnatum esset).

3, 25 ad te; Heb. non habent nec Gr. nec Ms.

3, 32 David; Heb. et Gr. et Ms. non habent.

4, 1 Isboeth; non habent Heb., tamen legunt LXX (Memphibosthe; recentiores textui Heb. inserunt: Išba'al).

4, 5 Et ostiaria domus purgans triticum, obdormivit; non habet Heb., tamen habent LXX: prior Congr. abstulit, posterior retinuit (recentiores textum Heb. iuxta LXX emendant).

4, 6 latenter; non habet Heb., habetur apud LXX non quidem adverbium, sed verbum „latuerunt“: prior Congr. abstulit, posterior retinuit (de textu huius ac sequentis V. commentarios videas).

5, 8 abstulisset; non habent Heb. Gr. et aliquot Ms.: prior Congr. expunxit, posterior retinuit.

5, 23 Si ascendam contra Philisthæos, et tradas eos in manus meas; non habent Heb. Gr. et aliquot Ms.: prior Congr. expunxit, posterior retinuit. — contra eos; non habent Heb. nec aliquot Ms., prior Congr. expunxit: apud LXX legitur „in occursum eorum“, posterior Congr. retinuit (recentiores quidam textum Heb. iuxta LXX emendant).

6, 6 calcitrabant; nec in Heb. nec in Gr. est, tamen omnes codices Latini legunt: posterior Congr. retinuit (Heb. šam'etu iuxta Gesenium = inclinaverunt vel cum impetu ruerunt vel se excusserunt; Vulg.: calcitrabant boves, et declinaverunt eam; similiter LXX duobus verbis verbum Heb. reddunt).

6, 12 et erant cum David septem chori, et victima vituli; hæc verba non habent Heb. et aliquot Ms., sunt tamen apud LXX: prior Congr. expunxit, posterior retinuit.

8, 10 vasa aurea, et vasa argentea; in Heb. et Gr. et quibusdam Ms. prius dicitur „vasa argentea“, et postea „aurea“.

10, 19 expaverunt et fugerunt quinquaginta et octo millia coram Israel; ista non habentur in Heb. et Gr. (et antiquioribus Ms.): prior Congr. expulit, posterior retinuit.

11, 21 Ierobaal; „Ierobeseth“ Congr. prior, quia sic in Heb. ac LXX (Heb. Ierubbeseth, pro quo recentiores Ierubba'al legunt; LXX Ieroboam vertunt).

13, 21 et noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei; non habentur in Heb. et Gr. et multis Ms.: posterior Congr. retinuit, prior expunxit (in Gr. reapse habentur; textui Heb. recentiores ista verba addunt).

13, 27 Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis; non habent (Heb.) Gr.: posterior Congr. reliquit, prior expunxit (Gr. reapse habet; textui Heb. recentiores ista verba addunt).

14, 30 Et venientes servi Ioab, scissis vestibus, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni; non habentur in Heb. Gr. At vero sunt aliquot Græci codices qui ea legunt, similiter Ms.: prior Congr. expunxit, posterior retinuit (in Gr. habentur, at in Heb. et pluribus Ms. desunt).

15, 2 iuxta introitum portæ; in Heb. iuxta locum viæ portæ. in Gr. in via portæ. Ms. legunt ut in textu: quam lectionem utraque Congr. probavit (in Heb. et Gr. ad manum viæ portæ = iuxta viam quæ ad portam ducit).

15, 7. 9 David; non legitur apud Heb. et Gr. et aliquot Ms.: posterior Congr. non expunxit.

15, 18 pugnatore validi; non legunt Heb. Gr. 3 Ms.: posterior Congr. reliquit, prior expunxit (textus Gr. multo uberius est quam Heb. et Lat. et ista verba continet).

15, 20 revertere, et reducere tecum fratres tuos, et Dominus faciet tecum misericordiam, et veritatem, quia ostendisti gratiam et fidem; „quia ostendisti gratiam et fidem“ non est in Heb. Gr.: prior Congr. expunxit, posterior retinuit (Heb. revertere et reducere fratres tuos; tecum misericordia et veritas seu fidelitas. LXX revertere et reducere fratres tuos tecum, et Dominus faciet tecum misericordiam et veritatem; iuxta LXX recentiores textum Heb. emendant).

15, 24 sacerdos; non legunt Heb. Gr. aliquot Ms.

15, 36 Sunt autem cum eis; „autem“ in Heb. et Gr. non est (Heb. et Gr. Ecce sunt ibi cum eis).

16, 15 populus eius; Heb. Gr. populus virorum Israel (Gr. vir Israel = viri Israel; in Heb. recentiores delent „populus“, ita ut Heb. cum Gr. conveniat).

17, 3 quomodo unus homo reverti solet; in Gr. est „sicut sponsa revertitur ad sponsum“, in Heb. legitur „cum reversus fuerit omnis homo, populus erit in

pace“ (Gr. „quomodo revertitur sponsa ad virum suum; tantummodo animam unius viri tu quæris, et omni populo erit in pace.“ Heb. textum ad litteram vertunt: „sicut revertitur omne; vir quem tu quæris; omnis populus erit salvus“. atque iuxta LXX emendant. In Vulg. pars altera sic legitur: „unum enim virum tu quæris: et omnis populus erit in pace“).

20, 5 rex; in Heb. et aliquot Ms. non legitur, prior Congr. expunxit, LXX legunt: David loco illius rex (reapse LXX cum Heb. conveniunt).

20, 23 Fuit ergo; Heb. Gr. Ms. fuit autem (Et fuit).

21, 4 sed; non legunt Heb. et Gr. 1 Ms. ac prior Congr.: tamen legunt omnes codices impressi et Ms., posterior Congr. reliquit.

21, 18 de genere gigantum: in Heb. (et Gr.) non legitur: ponitur tamquam explicatio prioris: „de stirpe arapha“.

22, 3 Deus fortis meus; in Heb. et Gr. et quodam Ms. Deus meus, fortis meus (LXX Deus meus tutor meus erit; Heb. Deus refugii mei: at recentiores textum Heb. iuxta LXX legunt).

22, 10 Inclinavit; Heb. Gr. Et inclinavit: at non legitur in Ms. et a prior Congr., legendum tamen est.

22, 17 et extraxit; non legitur „et“ Heb. Gr. Ms. Congr.

REGUM I.

2, 4 vias suas; sic in Gr., at in Heb. (et Gr. reapse et pluribus Ms.) viam suam: prior Congr. sic legit (posterior Congr. et prima editio Clementinæ cum aliis Ms. ac Sixtina habent: vias meas, quæ lectio in correctorio et sequentibus editionibus mutata est).

2, 9 ut scias; Heb. Gr. 6 Ms. et prior Congr.: et scies.

2, 28 post Salomonem; in Heb. „Absalom“, at in nullo exemplari habetur Lat. aut Gr. sed „Salomonem“ (reapse LXX et 2 antiquissima Ms. Lat. habent „Absalom“, sicque prior Congr. legit. Rocca falso ad „loab“ hæc notavit).

3, 11 Dominus; Heb. Deus.

3, 14 pater tuus; Heb. Gr. Ms. et prior Congr.: pater tuus David (Heb. et Gr. David pater tuus).

3, 20 intempestæ noctis silentio; Heb. et Gr. media nocte.

5, 6 servi tui; non legunt Heb. Gr. aliquot Ms.: prior Congr. expunxit.

8, 1 Tunc congregati sunt . . . ad regem Salomonem; in Heb. Gr. sic legunt: tunc congregavit rex Salomon (aliquot Ms. et Congr. prior: tunc congregavit).

8, 15 Salomon; non habent Heb. Gr. aliquot Ms. prior Congr.

8, 26 Domine Deus; „Domine“ non legunt Heb. aliquot Ms. prior Congr. (recentiores textui Heb. nomen „Domine“ inserunt).

9, 14 Salomonem; non habent Heb. et aliquot Ms. et prior Congr., tamen legunt LXX.

9, 24 Salomon; non habent Heb. Gr. Ms. prior Congr.

10, 2 regem; non habent Heb. Ms. prior Congr., habent tamen LXX (non habent LXX, sed habent quædam Ms. Heb.)

10, 15 „excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, et negotiatores, universique scruta vendentes, et omnes reges Arabiæ, ducesque terræ“. Toletus et Rocca notant, vocabulum Heb. roch^{el}im negotiatores simpliciter vel „scruta vendentes“, i.e. negotiatores rerum vilium, vel aromatariorum seu pigmentarios significare posse et in hoc loco magis quadrare significationem pigmentariorum vel aromatariorum. Cui notæ alias differentias textuum subiungimus. LXX vertunt: „præter tributa subiectorum mercatorum et omnium regum transfluminalium et satrapum terræ“; in Heb. legimus: „præter viros circuitorum et negotiationem mercatorum et omnes reges occasus et præfectos terræ“. Hunc textum recentiores corruptum dicunt, sed varie emendant.

11, 38 David domum; Heb. Gr. Ms. prior Congr. non legunt „domum“.

11, 41 verborum dierum Salomonis; „dierum“ Heb. non legunt, at LXX et Ms. legunt: prior Congr. abstulit, non posterior (LXX reapse non legunt).

12, 16 Vade; Heb. 3 Ms. et prior Congr. non legunt, tamen legunt LXX.

13, 11 venerunt filii sui, et narraverunt; sic LXX et utraque Congr., at Heb. et 10 Ms. legunt: venit filius suus et narravit (recentiores textum Heb. iuxta LXX emendant).

13, 23 stravit asinum suum prophetæ; Heb. Gr. Ms. prior Congr. non legunt „suum“.

13, 30 Heu heu; nec Heb. nec Gr. nec prior Congr. legunt alterum „heu.“

16, 7 hoc est, Iehu filium Hanani, prophetam; hæc Heb. Gr. et aliquot Ms. non habent: prior (ac posterior) Congr. expunxit (antiquiores et recentiores istud additamentum spurium atque falsum declarant, quod neque in originali Hieronymi versione invenitur).

16, 18 succendit se cum domo regia; Heb. Gr. succendit secum domum regiam; prior Congr. hanc lectionem amplexa est (Heb. combussit super se domum regis igne; Gr. combussit rex super se domum regis).

17, 17 post hæc; Heb. post verba hæc: sic prior Congr. legit.

17, 19 Elias; Heb. aliquot Ms. et prior Congr. non legunt.

18, 24 Domini mei; Heb. non legunt „mei“: prior Congr. expunxit.

19, 5 ecce Angelus Domini tetigit; „Domini“ non legunt Heb. Gr. 3 Ms. prior Congr. (in Gr. ecce quidam tetigit).

19, 19 iugis boum; non habent Heb. et aliquot Ms., tamen habent Gr.: prior Congr. expunxit (Heb. invenit Elisæum filium Saphat, et ipse arans erat; duodecim iuga ante eum erant, et ipse in duodecimo erat; Gr. invenit Elisæum filium Saphat, et ipse arabat cum bobus; duodecim iuga ante eum erant, et ipse in duodecim erat; Vulg. reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim iugis boum, et ipse in duodecim iugis boum arantibus unus erat).

20, 12 Benadad; non legunt Heb. Gr. aliquot Ms.: prior Congr. expunxit.

20, 24 Amove reges singulos ab exercitu tuo; Heb. Amove reges quemque e loco suo, Gr. amove reges unumquemque in locum suum.

20, 28 unus; non legunt Heb. (et Gr.) 1 Ms. et prior Congr.

20, 33 ad me; non legunt Heb. Gr. aliquot Ms. et prior Congr.

21, 1 tempore illo; non legunt Heb. Gr. et prior Congr.

21, 6 meliorem; non legunt Heb. Gr. 4 Ms. et prior Congr. (at LXX habent „aliam“).

21, 20 inimicum tibi; in Heb. Gr. et 4 Ms. inimice mi.

21, 28 dicens; in Heb. dicendo, in Gr. et dixit.

22, 5 populus meus, et populus tuus unum sunt; et equites mei, equites tui; sic utraque Congr. legit, at in Heb. Gr. 2 Ms. sicut populus meus, et populus tuus, et sicut equi mei, ita et equi tui (sicut populus meus ita populus tuus, sicut equi mei ita equi tui).

22, 6 eam; non habent Heb. Gr. aliquot Ms. et prior Congr.

REGUM II.

1, 12 Descendit ergo ignis; „Dei“ addunt Heb. Ms. et prior Congr., sed Gr. non habet (neque 11 Ms. Heb.)

1, 17 Mortuus est ergo; in Heb. et Gr. Et mortuus est.

2, 14 et non sunt divisæ; Heb. non legunt, at vero Gr.: prior Congr. expunxit, non posterior (neque Gr. habent hoc additamentum).

2, 18 Nolite mittere; septem Ms. et prior Congr. legunt: Nolite ire, Heb. et Gr. habent: Ne eatis.

3, 7 contra eum; in Heb. Gr. et quodam Ms. legitur: contra Moab, sic prior Congr.

3, 12 rex Iuda; Heb. et aliqua Ms. non legunt, habent tamen Gr.: prior Congr. expunxit, non posterior.

3, 14 ad eum; non habent Heb. Gr. aliqua Ms. et prior Congr., tamen legit posterior Congr.

4, 4 tuum; non habent Heb. Gr. Ms. et prior Congr.

4, 10 ei coenaculum; „ei“ non legunt Heb. et prior Congr., tamen legunt LXX.
 4, 19 Caput meum doleo, caput meum doleo; in Heb. et Gr. et 3 Ms. legitur tantum: Caput meum, caput meum, sicque prior Congr.

4, 23 Vadam; Heb. Gr. et prior Congr.: Vale (Heb. et Gr. ad litteram: „pax“, quam vocem recentiores vertunt: „bene habet“ vel „ne impedias“).

4, 41 Cumque tulissent; non habent Heb. Gr. aliquot Ms. et prior Congr.

5, 22 ad te; non habent Heb. Gr. aliquot Ms. et prior Congr.

6, 26 quædam; Heb. Gr. aliquot Ms. et prior Congr. non legunt.

8, 10 Sanaberis; in Heb. Non sanaberis (k^ʿthibh: dic, non vivendo vives; k^ʿrê: dic ei, vivendo vives. Hanc alteram lectionem antiquiores ac recentiores præferunt).

8, 25 Ochozias; Heb. quædam Ms. et prior Congr. Achazias (Heb. Achasiahu).

8, 29 Ramoth; Heb. Ramah (Rama), prior Congr. Rama, Gr. Ramath (Rhem-moth). — ibi; Heb. Gr. ipse.

9, 27 Etiam hunc percute in curru suo. Et percusserunt eum; non legunt „Et percusserunt eum“ Heb. Gr. et prior Congr. (Heb. „Etiam hunc percute in curru suo“; Gr. „Etiam hunc. Et percussit eum in curru.“ Recentiores textum Heb. et Gr. iuxta Vulg. emendandum censent). — Gaver; in Heb. et Gr. Gur (LXX Gai).

10, 5 præpositi . . . præfecti; in Heb. sunt in singulari numero „præpositus . . . præfectus“, apud LXX in plurali: prior Congr. priorem lectionem cum quodam Ms., posteriori posteriorem cum plurimis Ms. secuta est.

13, 24 Mortuus est autem; Heb. Gr. Et mortuus est.

15, 12 sedebunt; „tibi“ addunt Heb. Gr., omittit utraque Congr. (prior „de te“ admittit).

15, 29 et universam; „et“ non legunt Heb. Gr. nec prior Congr. (Rocca falso ad primum „et“ notavit).

17, 9 offenderunt . . . verbis non rectis Dominum; 4 Ms. legunt „irritaverunt“, aliqua Ms. et prior Congr. habent „operuerunt“. Heb. verbum significat „operire, occulte detrahère“; LXX legunt „induti sunt“; posterior Congr. ut in textu (Heb. textum Gesenius vertit: „perfidie egerunt . . . res, quæ non recte erant, in Iehovam“).

17, 22 et non; „et“ non habent Heb. Gr. et prior (ac posterior) Congr.

18, 27 dicens; non habent Heb. Gr. et prior Congr. — potius; non habent Heb. Gr. et prior Congr.

20, 14 ad me; non legunt Heb. et quoddam Ms. et prior Congr., legunt tamen LXX et plurima Ms. (etiam 26 Heb.)

22, 3 Aslia; sic Ms. et utraque Congr., quod accedit Heb. verbo (ʿAsaliahu), in Gr. autem „Esseliæ“ (Eliæ).

22, 4 ianitores templi; Heb. et Gr. legunt: liminis custodes (custodes liminis).

22, 5 per præpositos domus; Heb. Gr. Ms. et prior Congr. per præpositos in domo (at k^ʿrê „in“ omittit).

22, 6 templum Domini; „Domini“ non legunt Heb. Gr. aliquot Ms. et prior Congr.

24, 11 cum servis suis ut oppugnarent eam; in Heb. et Gr. legitur: „cum servi eius oppugnarent eam.“ Utraque Congr. non mutavit (prior Congr. lectionem Heb. et Gr. probavit).

25, 14 et mortariola; non habent Heb. et prior Congr., habent tamen Gr. et plurima Ms. et posterior Congr.

PARALIPOMENON I.

1, 13 s. Hethæum quoque, et Iebusæum; Heb. Gr. et Ms. quædam et prior Congr. sic habent: et Heth, Iebuseum quoque (Heb. et Cheth et Iebusæum, Gr. et Chettæum et Iebusæum), posterior Congr. legit ut in textu.

1, 32 Filii autem Dadan: Assurin, et Latussim, et Laomin; non habent Heb. Gr. et duodecim Ms.: prior Congr. expunxit, sed posterior retinuit.

4, 22 Et qui stare fecit Solem; sic legit Hieronymus. At Heb. et Gr. non legunt, sed in Heb. habetur *Ioachim*, in Gr. *Ioachim*, sed illud „a“ superfluum est. Sæpe vulgatus vertit nomina propria quasi communia iuxta significationem (Heb. *Iokim*, Gr. *Ioakim*).

14, 10 Dominum; Heb. Gr. Deum.

21, 12 pestilentiam; LXX mortem, Heb. pestem.

29, 8 thesauros; Heb. thesaurum, Gr. ut in textu.

PARALIPOMENON II.

1, 10 ut ingrediar et egrediar coram populo tuo; Heb. et Gr. et quædam Ms. ac prior Congr. sic legit: ut egrediar coram populo tuo et ingrediar (Heb. Gr. non „tuo“ sed „hoc“).

2, 13 Hiram, patrem meum; sic habent omnes codices Latini. at in Gr. legitur „servum meum“, in Heb. est ambiguum: aut „patrem meum“ aut „patris mei“. Si legamus ut in textu, non dicitur pater propter generationem, sed propter ætatem, aut aliis causis, quas notant expositores (probabilior textus Gr. est „patrem meum“. Verba Heb. „Churam abi“ alii vertunt „Churam patrem meum“ i. e. summum consiliarium et amicum, quem wesirum hodie appellant orientales, cf. Gn. 45, 8; alii „Churam Abi“ nomen proprium declarant).

6, 16 vias suas; sic Ms. utraque Congr., Heb. Gr. viam suam.

8, 11 rex; non legunt Heb. Gr. 6 Ms.

11, 12 fecit armamentarium seutorum et hastarum; loco huius in Heb. et Gr. legitur „seuta et astas“: refertur ad verbum (in Y. 11) præcedens „posuit“. Codices vero Latini omnes ut in textu, legunt tamen multi in plurali „armamentaria“.

11, 22 super omnes fratres; „omnes“ non habent Heb. Gr., est tamen in Latinis codicibus et in illis subintelligitur (Rocca falso ad Y. 23 hanc notam collocat, ubi Heb. et Gr. „omnes“ habent).

14, 2 Dei sui; Heb. Gr. Domini Dei sui.

15, 8 prophetiam Azariæ filii Oded; „Azariæ filii“ non habent Heb. et Gr., tamen legunt multa Ms.

16, 2 Protulit; in Heb. et Gr. legitur: Et protulit.

16, 6 lapides de Rama; „de“ non legunt Heb. Gr. et aliquot Ms.: prior Congr. expunxit (Heb. Gr. lapides Ramæ).

17, 9 docebantque populum in Iuda; „populum“ non est in Heb. et Gr., est tamen in Latinis codicibus.

17, 14 robustissimi viri; sicque Gr. habent. Heb. vero: „robusti seu potentes virtute.“ Consonat (Heb. fortes roboris, Gr. filii potentes potestatis: ergo Vulg. sensum bene exprimit).

18, 13 dixerit mihi; Heb. et Gr. non legunt „mihi“ (LXX habent „ad me“, quod Kautzsch textui Heb. quoque inserit).

19, 3 ut requireres Dominum Deum patrum tuorum; in Heb. et Gr. et Ms. non habetur „patrum tuorum“: in Heb. et Ms. habetur „ut requireres Deum“, in Gr. autem „ut requireres Dominum“.

19, 11 erit Dominus vobiscum in bonis; Heb. Gr.: „erit Dominus cum bono“ (scil. iudice, ut Y. 5 s. ostendunt). Sic aliquot Ms.

20, 20 viri Iuda; „viri“ non habent Heb. et Gr.

21, 2 regis Iuda; sic apud LXX, apud Heb. „regis Israel“ legitur (at circa 40 Ms. „regis Iuda“ habent, quam lectionem contextus postulat).

21, 4 Surrexit ergo; in Heb. „et surrexit.“

22, 6 Ochozias; Heb. Azarias: idem tamen est, nam fuit binomius (recentiores 'Azariahu in 'Achaziah mutant, quod 15 Ms. Heb. ac versiones exhibent).

23, 11 dederuntque in manu eius tenendam legem; hæc verba non habentur in Heb. nec Gr., retinenda autem sunt, quia in omnibus fere exemplaribus habentur (in 2 Rg 11, 12 etiam Vulg. ista verba omittit. Sunt explicatio phrasos præcedentis: „posuit super eum . . . testimonium“ i. e. legem; quæ verba secundum Kautzsch id significare possunt, quod in Vulg. additur).

25, 1 Ioaden; in Gr. Iodain, in Heb. Iehoadan, in Ms. Ioaden (Gr. Ionaa, Heb. Ieho^oaddan).

28, 13 et vetera cumulare delicta; in Heb. loco huius sententiæ dicitur: „et super delicta nostra“, in Gr. autem: „et super ignorantiam nostram.“ Sensus in idem tendit.

29, 11 cremetis ei; „ei“ non legunt Heb. Gr. aliquot Ms. prior Congr.: at habent fere omnes codices, posterior Congr. retinuit (in Heb. et Gr. „ei“ ante prius verbum positum etiam ad hoc alterum spectat).

29, 24 asperserunt sanguinem eorum coram altare; Gr. legunt „ad altare“, Heb. „asperserunt sanguinem eorum altari“. Heb. et Gr. lectio est proprior ac distinctior; quidam vertunt Heb. sic: „asperserunt sanguinem eorum super altari“ (Gesenius vertit: „spargebant sanguinem eorum versus altare“ ad expiandum).

29, 25 Gad Videntis; Heb. Gr. addunt „regis“ (LXX non addunt „regis“, sed vertunt „Gad prophetæ“).

30, 19 et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt; in Heb. et Gr. aliis verbis id exprimitur (loco istius sententiæ in Heb. et Gr. legimus: „etiam si non secundum puritatem sanctuarii“ i. e. etiam si non habeant illam puritatem, quam sanctuarium postulat).

31, 1 sed et de Ephraim quoque; prior Congr. expunxit „et“ (Heb. et in Ephraim; Gr. et Ephraim).

31, 3 lege Moysi; Heb. Gr. legunt „Domini“: at Ms. et utraque Congr. ut in textu.

32, 15 cunectarum gentium atque regnorum; Heb. et Gr. in singulari „omnis gentis et regni“.

34, 3 et duodecimo anno postquam regnare cœperat, mundavit; Heb. „et duodecimo (anno) cœpit mundare“, LXX „et duodecimo (anno) regni sui (cœpit mundare)“.

34, 10 tradiderunt in manibus eorum, qui præerant operariis in domo Domini; in Heb. et Gr. sic legitur: „tradiderunt (illud Gr.) in manibus (manu Heb. Gr.) facientium opera (opus Heb.) qui præfecti erant in domo Domini“ (at in Heb. et Gr. additamentum habetur, scil. Heb.: „et dederunt illud facientes opus qui operabantur in domo Domini;“ Gr. „et dederunt illud facientibus opera qui operabantur in domo Domini.“ Sensus est: argentum præfectis operariorum datum est, qui illud operariis in V. 11 enumeratis dederunt. Hic sensus in Vulg. paucis exponitur).

35, 13 iuxta quod in lege scriptum est; Gr. addunt „Moysi“, Heb. autem nihil habent nisi hoc: „iuxta normam seu morem solitum.“ Lectio textus communis est et consonat Græco (in veritate tamen Gr. Hebræo consonat).

36, 10 Sedeciam patruum eius; in Heb. „fratrem eius“ i. e. consanguineum, vere tamen patruus erat. Gr. legunt „fratrem patris sui“ quod idem est.

36, 21 et compleretur; Gr. (et Heb.) ut compleretur.

ESDRÆ.

4, 23 Reum; Heb. et prior Congr. Rechum, at Gr. ut in textu (Raum). — Beelteem; Heb. et prior Congr. non legunt, tamen legunt Gr. et Ms. (LXX non legunt).

4, 24 Domini; Heb. Gr. et prior Congr. „Dei“.

6, 15 annus sextus; Heb. Gr. et aliquot Ms. addunt „regni“, non legit Congr. posterior.

6, 19 filii Israel transmigrationis; „Israel“ non habetur in Heb. Gr. et aliquot Ms.

NEHEMIÆ. TOBIÆ.

Nulla differentia inter Vulgatam ac textum Heb. vel Gr. a Rocca notatur.

IUDITH.

10, 3 myro optimo; sic omnia exemplaria Latina, Græca vero „pingui“, unde forsán legendum esset „opimo“.

ESTHER.

Nulla differentia inter Vulgatam ac textum Heb. et Gr. a Rocca notatur.

IOB.

3, 8 Maledicant ei qui maledicunt; Gr. legunt in singulari, tamen Heb. habent in plurali, sicque legunt fere omnes codices Vulgatæ.

7, 20 et factus sum mihimetipsi gravis; Rocca differentiam lectionum non accurate notat.; habent Gr. „sum autem super te onus“, Heb. „et sum super me in onus.“

8, 7 si; Heb. Gr. et aliquot Ms. non habent.

8, 16 et in ortu suo; Rocca differentiam lectionum non accurate notat; habent Heb. „et super hortum suum“, Gr. „et ex putredine sua“.

16, 16 carnem meam; in Heb. cornu meum (in Gr. robur meum).

19, 24 celte; Ms. multa legunt „certe“, Heb. habet „firme vel firmum“ (Heb. et Gr. habent „in æternum“).

30, 15 abstulisti; Sixtus et LXX „abiit“, at omnes codices Latini legunt aut „abstulisti“ aut „abstulit“ (in Heb. fugas).

30, 24 Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: et si corruerint, ipse salvabis; Gr. non dissident. Heb. alium sensum faciunt (Gr. satis dissident vertentes: „nam utinam possem meipsum occidere vel rogare alium, et faceret mihi hoc.“ Heb. verti potest: „profecto non in ruina extendet manum, an in calamitate eius propterea est clamor?“ Vel: „at non in acervum mittet manum, num in interitu eius propterea clamor?“ Alii aliter. Textus corruptus est neque emendari poterit).

31, 7 si secutum est oculos meos cor meum; Heb. et Gr. legunt: „si secutum est cor meum oculos meos“ sic etiam habent aliquot Ms. (Heb. si post oculos meos ixit cor meum; Gr. si autem et oculo meo obsecutum est cor meum. Sixtina vero: si secutus est oculus meus cor meum).

PSALMI.

1, 5 in concilio iustorum; ad hæc verba Rocca in margine superiore pag. 481 notat: „consilio per litteram s legendum est iuxta editionem Hebraicam, quæ habet vocabulum „Aadath“, quod consilium significat, quamvis id ex dictione Græca „bule“, quæ consilium et concilium significat constare non possit.“ In margine inferiore autem scribit: „non consilio per s, sed concilio per litteram c legendum omnino videtur, iuxta editionem Hebraicam, quæ hoc loco dictionem habet „Aadath“, quod sane vocabulum cœtum et congregationem significat . . . In concilio itaque per c, non per s, dicto in loco legendum omnino est.“ In fine Psalmi citat Ps. 88, versum 8 (in veritate pro nomine Heb. eda, conventum seu cœtum significante, Latine tum concilium tum consilium reddere possumus, ut in lexicis Latinis a Georges, Heinichen, Menge, Walde conditis patet).

2, 12 Apprehendite disciplinam; Hieronymus vertit: adorate pure. Quidam recentiores: osculamini filium. LXX apprehendite disciplinam (in textu masorethico legitur: naššeku bar. Verbum našak significat: osculari, venerari, adorare, obedire, quatenus osculum signum venerationis et obsequii est. Nomen bar in Heb. idem est atque electus, dilectus, purus; in Aram. idem ac filius. Hieronymus bar adverbialiter accepit vertens: „adorate pure“, concedit tamen, etiam verti posse: „adorate filium“, uti Syrus alique antiquiores et recentiores textum Heb. interpretantur, licet in V. 7 Heb. ben præcedat. Versio LXX et Vulg. quoque defendi potest, quia bar vel bor puritatem, innocentiam sonat, et našak originaliter „tangere, attingere, pangere“ significat. Quidam contra omnes testes criticos textum mutant).

5, 9 dirige in conspectu tuo viam meam; in Gr. et Heb. et quibusdam Ms.: „dirige in conspectu meo viam tuam“ (LXX cum Vulg. conveniunt).

18, 14 alienis; Hieronymus vertit „superbis“, at LXX legunt „alienis“ (in textu masorethico „superbis“ habetur).

72. 4 Quia non est respectus morti eorum; sic LXX vertunt. Hieronymus autem: „Non cogitaverunt de morte eorum“. In Heb. est nomen quod significat „ligamina seu colligationes“, sensusque est: non habuerunt isti homines ligamina cum morte. Quod Hieronymus. sensum secutus non verba, interpretatus est: non cogitaverunt de morte sua. Et Vulgatus: non respexerunt in mortem suam (LXX vertunt: „quia non est repulsa in morte eorum“, i. e. non recusant, non extimescunt mortem suam. Heb. textus verti potest: „quia non sunt vincula morti eorum“, vel etiam: „quia non sunt tormenta morti eorum“. Ergo tres lectiones variantes conciliari possunt; in Heb. et Gr. ratio indicatur, quare peccatores mortem non respiciant. Vide tamen quæ sequuntur).

et firmamentum in placa eorum; sic LXX legunt. Hieronymus autem sic: „firma sunt vestibula eorum“ (Heb. „et pingue est corpus eorum“. Recentiores plerique pro l'motham, i. e. morti eorum. legunt lamo: tam, i. e. iis: integrum. Quo facto vertunt: „quia non sunt tormenta iis, integrum et pingue est corpus eorum“ vel „integra et turgens est virtus eorum“).

88, 8 in consilio; vide an „in concilio“ legi debeat, ut in I. Psalmo, versu pænultimo.

131, 15 Viduam eius; in Heb. legitur „venationem eius aut victum eius“, LXX verterunt „theran“, omnes Latini codices et Ms. „viduam“ habent, et quia communissima est lectio, ideo retenta est (Heb. zaiid venationem, feram captam, carnem ferinam, cibum quemlibet significat. Probabilior textus Gr. non est „theran“, quo Heb. zaiid bene redditur, sed „cheran“, ideoque in Vulg. „viduam“ legimus).

PROVERBIA.

5, 2 Ne attendas fallaciæ mulieris; non habetur in Heb., tamen est apud LXX („ne attendas fallaci mulieri“).

6, 30 Rocca notat, discrepantiam esse lectionum Sixtinæ et Clementinæ, Hebraicæ et Græcæ, at eam non indicat; est autem hæc: Heb. non despiciunt furem, si furatur ut impleat animam suam, quia esurit. Sixtina: non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit ut esurientem impleat animam. Gr. non mirum est, si deprehensus fuerit quidam fur, furatur enim ut impleat animam suam esuriens. Clementina: non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam.

10, 4 Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes; in Heb. non habetur, est tamen in Gr. in capite præcedenti (versu 12).

12, 11 Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam; non habent Heb., tamen Gr. legunt (non accurate notavit Rocca quæ in Heb. desunt).

13, 13 Animæ dolosæ errant in peccatis: iusti autem misericordes sunt, et miserantur; hunc versiculum non legunt Heb., habent tamen LXX non quidem in hoc loco sed paulo ante in hoc eodem capite (versu 9).

14, 9 Stultus illudet peccatum; aliquot Ms. legunt „stultis“ (Heb. stultis illudet sacrificium pro delicto; LXX domus iniquorum debebunt expiationem).

14, 15 Filio doloso nihil erit boni: servo autem sapienti prosperi erunt actus, et dirigetur via eius; hunc versum non habent Heb., habent tamen LXX in capite præcedenti (versu 13) et multi codices.

14, 21 Qui credit in Domino, misericordiam diligit; non legunt Heb. Gr. et codices.

15, 5 In abundanti iustitia virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur; non habent Heb. et aliquot Ms., tamen habentur in Gr. (V. 6) sic: „in abundanti iustitia fortitudo maxima (robur multum) est, at impii radicibus de terra peribunt“.

16, 5 Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magis, quam immolare hostias; non habent Heb., habent tamen Gr. (V. 7).

17, 16 Qui altam facit domum suam, quærit ruinam: et qui evitat discere, incidet in mala; habentur in Gr. et in quibusdam Ms., non tamen in Heb.

18, 22 Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est et impius; non habetur in Heb., tamen est in Gr.

19, 1 dives; non habent Heb. Gr. (in plerisque Ms. Gr. totus V. deest).

20, 9 Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato? Heb. sic legunt: Quis dicet Mundavi cor meum! purgavi (purus sum) a peccato meo! LXX autem: Quis gloriabitur, se castum habere cor, mundum a peccato! (loco ultimorum 3 verborum LXX revera habent: vel quis libere dicet se purum esse a peccatis).

20, 25 Ruina est homini devorare sanctos; ita in Heb., sic LXX interpretati sunt (LXX legunt: „laqueus est viro cito aliquid propriorum sanctificare“; Heb. habent: „laqueus est homini, temere dicit: sanctum“, i. e. res Deo consecrata).

21, 4 Exaltatio oculorum est dilatatio cordis; Heb. et aliquot exemplaria loco „est“ habent „et“.

21, 21 iustitiam, et gloriam; „iustitiam“ non legunt Gr., et Sixtus abstulit, at legunt Heb. et Latini codices.

22, 9 Victoriam et honorem acquireret qui dat munera: animam autem aufert accipientium; non habent Heb. et aliquot Ms., legunt tamen Gr.

25, 10 Gratia et amicitia liberant: quas tibi serva, ne exprobrabilis fias; hunc versiculum non legit Heb. et aliquot Ms., tamen habent LXX.

25, 20 Sicut tinea vestimento, et vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi; hic versus non est in Heb., tamen apud LXX.

25, 28 et; non est in Heb.

27, 21 Cor iniqui inquit scientiam; non habent Heb., tamen legunt LXX.

29, 27 Verbum custodiens filius, extra perditionem erit; in Heb. non habetur, est autem apud LXX in fine capitis 24 (versu 22).

30, 31 aries: nec est rex, qui resistat ei; sic visum est Congregationi, quia non reperitur codex, in quo aliter legatur, licet in uno desit illud „rex“. At vero Heb. non sic legunt, sed sic: „aries et rex qui non habet qui contra eum insurgat“. Legendum erat: „aries et rex, nec est qui resistat ei“. Tamen quia non habemus codicem ullum sic legentem, mahuit Congr. relinquere (Heb. umelekh 'alkum 'immo, qui textus varie vertitur. Sixtina atque recentiores quidam reddunt: „et rex, cui non est qui resistat ei“. LXX habent: „et rex loquens in populo“. Alii vertunt: „et rex, quorum copiae militares sunt.“ Alii aliter, quia significatio vocis 'alkum omnino incerta est).

ECCLESIASTES.

2, 21 sollicitudine; Heb. in rectitudine, Gr. in fortitudine (Heb. etiam verti potest: cum successu prospero). — dimittit; in Heb. et Gr. dimittet.

7, 19 sustentare iustum; Heb. et Gr. legunt non „iustum“ sed „istud“.

10, 1 Pretiosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia; Heb. sic habent: „pretiosum a sapientia est gloria, parum stultitiæ“, LXX aliter legunt [Heb. sic verti potest: „pretiosum est præ sapientia, (et) præ gloria paululum stultitiæ“. LXX contra habent: „pretiosum est verbum (alii: paululum) sapientiæ super gloriam stultitiæ magnæ“. Quidam textum mutant ac reddunt: „totum pretium sapientiæ corrumpit paululum stultitiæ“. Alii aliter].

CANTICUM CANTICORUM.

2, 10 Surge, propra amica mea, columba mea, formosa mea, et veni; „propra“ in neutro loco (V. 10 et 13) habetur in Heb. et Gr., imo in Heb. legitur: „surge tibi, amica mea, formosa mea, et abi tibi“ (at potest etiam verti: „et veni tibi“. LXX habent: „surge, veni amica mea, pulcra mea, columba mea“).

4, 1 s. sicut greges; in Heb. est in singulari, et cum non habeant variationem in casibus, potest legi „sicut grex“ et „sicut gregis“. LXX in casu recto interpretati sunt et in plurali, sicque habent Latini codices (Heb. vertendus est: „sicut grex“).

6, 8 matris suæ; Heb. (et Gr.) matri suæ.

8, 12 Mille tui pacifici; Heb. Gr. „Salomoni“ qui pacificus dicitur (Heb. mille tibi o Salomon, Gr. mille Salomoni).

SAPIENTIA.

3, 6 s. et in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, et tamquam scintillæ; Gr. non habent „iusti“, sed verbum „fulgebunt“ nectitur antecedentibus. sic: „et in tempore visitationis eorum fulgebunt et tamquam scintillæ.“

4, 3 vitulamina; Aug. affirmat, per errorem quosdam vertisse „vitulamina“, cum verti debuerit „plantationes“; nos autem non intendimus corrigere vulgatam translationem, sed eam qualis ab interprete illo facta fuit invenire (Gr. vox „moscheuma“ surculum vel propaginem significat).

7, 11 innumerabilis honestas; honestatem pro divitiis accipit interpret (Gr. vox „phutos“ abundantiam vel divitias significat).

10, 7 incredibilis animæ (i. e. incredulæ animæ); sæpe enim incredibilem pro incredulo accipit (videas Sir 1. 36).

10, 10 honestavit illum; id est locupletavit (quod in Gr. legitur).

12, 17 et horum, qui te nesciunt, audaciam traducis; Aug. sic legit: „sed in his, qui te sciunt, audaciam traducis“, sic enim Gr. habent (Gr. sic habent: „et in his qui sciunt [scil. virtutem] audaciam redarguis“).

12, 19 iudicans das locum; illud „iudicans“ Gr. non habent.

15, 19 conspiciere; Gr. „concupiscere“. Latini omnes ut in textu, et in eundem tendit sensum (at Ms. Amiat. „concupiscere“ habet).

16, 11 examinabantur; Gr. stimulantur (i. e. pungebantur), et hæc est accommodatior lectio, sed Latini codices non habent, Congr. legit „examinabantur.“

18, 21 deprecari; Gr. et vetustum exemplar loco „deprecari“ legunt „propugnare“, reliqui codices ut in textu (lectionem Latinam falsam esse, omnes recentiores concedunt).

19, 4 ut quæ deerant tormentis, repleret punitio; Gr. et aliquot Ms. ita: „ut quæ deerant tormentis, replerent punitio“, at plurimi codices et Congr. ut in textu (Gr. ut eam, quæ deerat plagis, adimplerent castigationem).

ECCLESIASTICUS.

Nota. Textum Heb. hucusque inventum e libro Norberti Peters (Liber Iesu Filii Sirach sive Ecclesiasticus Hebraice. Friburgi Br. 1905) hausi, at secundum Gesenius-Buhl et Gesenius-Kautzsch Latine reddidi.

1, 36 incredibilis; non autem „incredulus“ (in Latinitate inferiore „incredibilis“ et „incredulus“ promiscue adhibentur. Videas Sap 10, 7).

3, 4 diligit Deum; Gr. Ms. Congr. prior et ex parte posterior „diligit patrem“.

4, 17 creaturæ illius; Gr. „generationes illorum“, at vero quædam Ms. Græca habent „illius“ („generationes illius“ est vera Gr. lectio).

5, 5 De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adicias peccatum super peccatum; Gr. lectio, quæ nunc habetur, talis est: „de propitiatione noli esse multum securus in adiungendo peccatum super peccatum“ (Gr. de expiatione ne securus fias, ut adicias peccatum super peccata; Heb. de condonatione ne securus sis, ut addas peccatum super peccatum).

8, 8 et in gaudium nolumus venire; Gr. (et Heb.) non habent hanc partem.

11, 15 s. Sapientia et disciplina, et scientia legis apud Deum. Dilectio, et viæ bonorum apud ipsum. Error et tenebræ peccatoribus concreata sunt; qui autem exultant in malis, consenscunt in malo; hæc sententiæ non leguntur in quibusdam exemplaribus Gr. et Lat. Ms., tamen omnino sunt de textu (Swete has sententias omisit; in Heb. sic legimus: sapientia et intellectus et scientia verbi a Iahve sunt, peccatum et viæ rectæ a Iahve sunt. Stultitia et tenebræ defectoribus formata sunt, et malefici, malum cum iis).

13, 9 Humiliare Deo, et expecta manus eius; Gr. (et Heb.) non habent, at legunt omnes fere Latini codices.

14, 18 sicut fœnum; Gr. (et Heb.) sicut vestimentum.

17. 26 ante mortem confitere; Gr. et aliquot Lat. non legunt. — A mortuo quasi nihil; Gr. clarius „quasi non existente“.

18. 20 in conspectu Dei; Gr. in die inspectionis (in hora inspectionis).

21. 31 et qui cum eo manserit, odiosus erit; Gr. potius sic legunt: „ubicumque manserit, odiosus erit.“ Congr. non mutavit textum (Gr. et in vicinitate odio erit).

22. 10 defecit. . . deficit; Gr. utrumque verbum habent in præterito.

23. 2 ut ignorationibus eorum non parcant mihi; Gr. „in ignorationibus meis non parcas tu Domine“, codices Latini ut in textu (Gr. ut in ignorationibus meis non parcant).

25. 9 insuspicabilia cordis; Gr. suspensiones seu cogitationes in corde.

25. 18 videbit; non habetur in Gr.

28. 28 Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, et ori tuo facito ostia, et seras; Gr. sic habent: Ecce circummuni possessiones tuas spinis et ori tuo fac valvas et obices (Gr. „ecce circumsepi possessionem tuam spinis“, et nihil aliud habent).

29. 7 adversabitur, solidi; Gr. non legunt.

31. 22 vinum exiguum; „vinum“ Gr. (et Heb.) non legunt, tamen Latini codices fere omnes legunt, Congr. retinuit.

31. 30 Diligentes in vino noli provocare; Gr. divisa sunt (pro ista sententia habent Gr. in vino ne virum te præbeas; Heb. etiam in vino ne fortem te præbeas).

35. 3 Et propitiationem litare sacrificii super iniustitias; et deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia; hæc sententia non habetur in Gr.: Congr. non expunxit hanc sententiam, sed legendam censuit.

35. 22 ut contribulet; Gr. quousque contribulet (Gr. et Heb. donec confringat).

37. 7 cum eo, qui tibi insidiatur; Gr. cum eo, qui te suspectum habet (vel „qui tibi invidet“; textum Heb. vertunt alii: „cum eo, qui tibi invidet“, alii: „cum socero tuo“).

38. 25 qua sapientia replebitur; Gr. in quo erit sapientia (Gr. et Heb. quomodo sapiens erit).

40. 30 non est vita eius in cogitatione victus; aliter Gr. hunc versum legunt, licet possit consonantia esse (Gr. legunt: „non est vita eius in computatione vitæ“; Heb. „non potest vita eius numerari vita“).

42. 1 Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi; Rocca discrepantiam textuum non bene indicat, in Gr. enim legimus: „a repetitione et quidem verbi auditus (scil. erubescite, cf. 41. 21) et a revelationibus verborum absconditorum“; in Heb. „ab iterando verbo quod audis et a revelando ullo secreto consilii“ (scil. erubescite).

43. 18 verberabit terram; Gr. parturire fecit terram („odinesen“, quod tamen „parturivit“ non „parturire fecit“ significat; probabilior lectio Gr. est „oneidisen“ i. e. increpavit. In Heb. legimus: tremere facit terram suam).

43. 23 sicut igne; Gr. sicut ignis (Heb. sicut flamma).

43. 25 In sermone eius siluit ventus, et cogitatione sua placavit abyssum, et plantavit in illa Dominus insulas; Gr. hæc tantum habent: „in sermone ipsius placavit abyssum et plantavit illum Dominus Iesus“ (ita etiam apud Swete, omisso „Dominus“). At Græca quædam Ms. et Congr. utraque legunt: „in illa Dominus insulas“. Ex similitudine enim verbi Græci processit, ut loco „insulas“ (nesus) poneretur nomen „Iesus“ (textum Heb. vertit Knabenbauer: „cogitatione sua facit armamentarium mare et extendit in mari insulas“; e contrario Peters: „cogitatio eius incendit Oceanum, et extendit in abyssu insulas“).

51. 1 de portis tribulationum; Gr. (et Heb.) de multis tribulationibus.

51. 19 Et effloruit tamquam præcox uva, lætatum est cor meum in ea; Gr. non utuntur verbo sed nomine „Ex flore“, incipiunt autem versum ex eo, connectenda verba sunt in unum versiculum (Gr. ex flore [scil. sapientiæ] tamquam maturescente uva lætatum est cor meum in ea).

ISAIAS.

1. 15 manus enim; „enim“ non habent Heb. et Hieronymus, tamen legunt Gr.

1. 19 audieritis me; „me“ non legunt Heb. Hieronymus, tamen habent Gr.

7, 5 eo quod consilium inierit contra te Syria in malum Ephraim, et filius Romeliæ; illud „in“ non habent Heb. et Gr., sed connectunt „consilium . . . malum“ (Heb. „decrevit . . . malum“). „Ephraim“ non connectitur cum „malum“, sed est in casu sexto (reapse est in casu primo et virgula post „malum“ ponenda erat; LXX omittunt „Ephraim“).

7, 14 vocabitur; Gr. et Hieronymus legunt „vocabis“ scil. tu domus David, Ms. autem quædam „vocabit“ scil. virgo, Heb. vero ambiguum est, nam 2. persona futuri masculina est etiam 3. feminina, et „domus“ in Heb. masculini generis est (at in Heb. non est futurum, sed perfectum, quod LXX et Hieronymus „kara'tha“ pronuntiarunt; masorethæ vero „kara'th“ scripserunt, quod tum 2. tum 3. persona feminina esse potest. Recentiores quasi omnes 3. personam accipiunt, quam versionem Hieronymus quoque admittit).

11, 4 virga; Gr. verbo, Heb. virga.

12, 2 Dominus; quædam Ms. legunt „Dominus Deus“, Heb. potius habent „Deus Dominus“, at Gr. „Dominus“ ut in textu. Congr. (Heb. habent „Iahve“, i. e. Dominus, tantum).

15, 2 et omnis; „et“ non legunt Heb. Gr. et aliquot Ms., textus Hieronymi non habet.

17, 10 plantationem fidelem; LXX habent „infidelem“, Heb. favent lectioni priori, nam loco „fidelem“ habent „pulchram“. Congr. legit „fidelem“ cum Heb. et Hieronymo (textus masorethicus habet „na'amanim“ i. e. amenitatum, quo nomine plures recentiores deum Adonidem indicatum censent, ita ut „plantaciones Adonidis“ vertendum sit, quæ utique infideles erant. LXX legisse videntur „lo' ne'emanim“, Hieronymus autem „ne'emanim“, qui tamen notat plantationem per ironiam „fidelem“ vocari. Sensus igitur trium lectionum idem est; critice lectio masorethica præferenda fuerit).

18, 2 ad gentem expectantem; LXX habent „sine spe“ (non expectantem), at Hieronymus interpretatur positive quasi „cum spe“, quidam Hebraizantes vertunt „ad gentem lineæ, lineæ“, quia sic sonant nunc verba Hebræa (Gesenius aliique vertunt: „ad gentem robustissimam“, sive „kau-kau sive „kav^ekau“ legamus).

21, 10 Tritura mea, et filii areæ meæ; Hieronymi textus „fili“ in singulari, Congr. in plurali, quia in Heb. singulare positum est pro plurali (Heb. trituratione mea et filius areæ meæ; Gr. residui et dolentes: ergo in Lat. aut bis singularis aut bis pluralis ponendus erat).

22, 16 excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale; pro „memoriale“ Hieronymus legit „memoriam“, in Heb. autem et Gr. habetur „sepulchrum“, est enim idem nomen quod præcessit et significat sepulchrum, imo idem sepulchrum: utrobique idem erat servandum nomen Latinum, aut sepulchrum aut memoriale, sicut servatur Heb. et Gr.

26, 1 Urbs fortitudinis nostræ Sion; „Sion“ non habetur Heb. nec Gr. nec in libris correctis nec apud Hieronymum. Lyra dicit adiectum ab aliquo pro sua imaginatione.

26, 9 Anima mea desideravit te; „desideravi“ in prima persona legendum est, ut habet textus Heb.: „anima“ est casus ablativus, ut legitur in Heb. (in Gr. verba ultima versus 8 et prima versus 9 miscentur).

30, 29 sicut nox; „nox“ Gr. non habent (textum Heb. vertunt „sicut nocte“).

35, 4 Dicite pusillanimis; Gr. non legunt verbum „dicite“, sed sic: „consolamini, pusillanimes“.

37, 26 fecerim ei; „ei“ non legunt Heb. nec Gr., tamen supplendum erat (melius omittendum erat).

38, 14 responde pro me; Heb. sponde pro me (Gr. libere vertunt).

40, 9 qui evangelizas Sion . . . qui evangelizas Ierusalem; in utroque loco in Heb. et Gr. habetur in feminino (quæ) et Hieronymus notat, sic ceteros vertisse interpretes ut referatur ad Sion et Hierusalem, tamen ipse in masculino legit (LXX masculinum „o euangelizomenos“ habent; in Heb. est quidem femininum „m^ebas-sereth“, quod tamen etiam virum significare potest, uti „koheleth“ ecclesiasten).

40. 27 transivit; Heb. in futuro, Gr. in präterito legunt (imperfectum Heb. in präterito vel in præsenti vel in futuro reddi potest).

45. 4 et vocavi; „et“ Gr. non habent (etiam recentiores in versione illud omittunt).

46. 13 Dabo in Sion salutem, et in Israel gloriam meam; Heb. sic habent: (Et dabo) „in Sion salutem, Israeli gloriam meam“. Gr. vero sic habent: „Dedi in Sion salutem Israeli in gloriam meam“ („meam“ non habent).

48. 6 et conservata sunt quæ neseis; „sunt“ non legit textus Hieronymi, Congr. reliquit (secundum Heb. omittendum erat).

49. 10 et ad fontes aquarum potabit eos; sed legi debet „portabit“. quia „potare“ est bibere, non potum dare. In Heb. textu legitur: „portabit eos ad fontes aquarum“; in Gr. textu legitur: „ducet illos per fontes aquarum“. Legi itaque debet „portabit“, verbum „potabit“ nullo modo legi debet (Heb. et Gr. habent quidem: „et ad [Gr. per] fontes aquarum ducet illos“; at verbum „potare“ apud scriptores ecclesiasticos etiam potum dare significat, uti Georges in lexico suo probat, quare sensum textus Heb. et Gr. non male reddit).

49. 21 ego destituta et sola; „et“ non legunt Heb. et Gr., sed sic: derelicta sum sola.

50. 6 conspuentibus in me; „in me“ Heb. et Gr. non legunt nec textus Hieronymi et aliquot Ms., Congr. non expunxit.

52. 15 quia quibus non est narratum de eo, viderunt: et qui non audierunt, contemplati sunt; Gr. habent „qui“, Heb. ambigua sunt et utramque lectionem (qui vel quæ) admittunt, Congr. non mutavit textum (textum Heb. recentiores vertunt: „quia quod non narratum est iis vident, et quod non audierunt contemplati sunt“).

57. 17 percussi eum: abscondi a te faciem meam; „a te faciem meam“ nec in Heb. nec apud Hieronymum nec in nonnullis Ms. legitur, sumptum tamen est ex LXX, ideo retinendum, Congr. non expunxit (et bene fecit, quia et in Heb. obiectum „faciem meam“ suppleri debet, vertendum tamen erat „ab eo“).

59. 9 a nobis . . . nos; sic habent Heb. Ms. Congr., Gr. legunt in tertia persona „eis . . . eos“.

60. 1 illuminare Ierusalem; „Ierusalem“ non est in Heb. nec apud Hieronymum, tamen est apud LXX, Congr. non expunxit (est glossa recta).

61. 1 unxerit Dominus me; „Dominus“ habetur in Heb. et in textu Hieronymi, non tamen apud LXX, quos citavit Lucas cap. 4 (versu 18).

61. 3 ut ponerem . . . et darem; sic Congr. (secundum Heb. et Gr. bis „ut“ vertendum erat).

64. 6 ut immundus omnes nos; Heb. Ms. Congr. legunt „immundus“. Gr. autem habent „inmundi“.

65. 22 s. inveterabunt: electi mei non laborabunt frustra; Heb. et Hieronymus sic legunt et distinguunt hanc sententiam: „inveterabunt electis meis, non laborabunt frustra“, at vero Gr. et fere omnes Latini codices legunt ut in textu, sicque Congr.

66. 16 in igne Dominus diiudicabit . . . omnem carnem; Heb. et Gr. legunt passive, similiter Hieronymus „diiudicatur“, Gr. vero „iudicabitur“, at fere omnes Latini codices ut in textu. Congr. non mutavit, nam Heb. etiam activam significationem admittunt (quia niph'al etiam significationes mediæ Græcorum habet. LXX vertunt: „in igne Domini iudicabitur omnis terra . . . omnis caro“).

66. 17 mundos se putabant in hortis post ianuam intrinsecus; in Heb. „unam“ loco illius „ianuam“, at omnes Latini codices ut in textu (Heb. k'erê: „post unam in medio“, k'thîb: „post unum in medio“; LXX vertunt: „in ianuis exterioribus“ seu in vestibulo; Symmachus, Theodotion, Syrus: „alter post alterum“; aliquot codices Latini et forsitan Hieronymus: „post unam intrinsecus“. Videas commentarios).

IEREMIAS.

1. 6 A a a; in Heb. unica est dictio „aha“, quæ est aliquando interiectio dolentis, quam Hieronymus vertit Latine „heu“, aliquando est obsecrantis soletque verti

tribus „a“. Debet tamen proferri sine distinctione tamquam unica dictio „aaa“ (secundum recentiores philologos „aha“ semper est dolentis et potest verti „a“ vel „heu“).

2, 37 in ea; Heb. legunt in plurali „in eis“.

4, 16 Dicite gentibus; Heb. vero „facite recordari gentes“, et Gr. ad idem tendit. Congr. mutavit et expunxit textum (scil. Sixtinæ, in qua erat: „Concitate Gentes“; textus Heb. et Gr. verti potest: „memorate seu nuntiate gentibus“, ergo sensus in Clementina bene redditus est).

9, 14 post Baalim: quod didicerunt; textus Hieronymi et quædam Ms. legunt „quos“, et Gr. consentiunt, Heb. ambigua sunt, quia utroque modo accipi possunt (at recentiores interpretes quoque cum Hieronymo „quos“ vertunt).

17, 9 Pravum est cor omnium, et inscrutabile: quis cognoscet illud?; LXX „profundum cor super omnia, homo est, et quis cognoscet eum“. Congr. ex parte legit „omnium“, at prior Congr. sic legendum censuit, et ea est vera lectio (Heb. fraudulentum cor præ omnibus et male affectum est, quis cognoscet illud? LXX pro „anuš“, i. e. male affectum. legerunt „anoš“, i. e. homo. Heb. textus præferri debet).

20, 17 qui; Gr. legunt „quia“ (etiam Heb. a recentioribus sic vertitur).

22, 21 et dixisti; „et“ non legunt Heb. et multi codices, habent tamen Gr.

22, 28 Iechonias; in Heb. et in textu Hieronymi est „Chonias“, tamen Latini omnes fere codices legunt cum LXX „Iechonias“ (secundum antiquiores ac recentiores philologos idem nomen est).

23, 14 vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii; textus Hieronymi et quædam Ms. loco „adulterantium“ legunt „adulterium“ et distinguunt a præcedenti „similitudinem“, loco cuius Hieronymus legit „horribilia“, Heb. „turpitudinem“. Nam in Heb. sic habetur: „vidi turpitudinem, adulterare, ambulare in mendaciis“. Congr. nihil immutavit, quia ea est communissima lectio in Latinis. Legendum est „adulterium“ (Heb. vidi horrendum, adulterare et ambulare in mendacio; Gr. vidi horrenda, adulterantes et ambulantes in mendaciis).

23, 33 Vos estis onus; in Gr. vos estis assumptio (vox Heb. massa' tum „onus“ tum „elationem“ significat).

27, 10 ut longe vos faciant de terra vestra, et eiiciant vos; in Heb. „faciam“ et „eiiciam“ in prima persona, apud Gr. prius verbum est ambiguum, quia infinitivus est modus (etiam in Heb.), posterius in prima persona singulari. Congr. legit ut in textu, quia lectio est communissima et idem est sensus in utraque lectione (prius verbum Heb. et Gr. in 3. persona pluralis vertunt; posterius in Gr. deest, in Heb. in 1. persona singularis legitur).

27, 15 ut eiiciant vos; in Heb. et in Ms. „eiiciam“ in prima persona, tamen in impressis in tertia persona, similiter in Gr.

27, 16 vasa Domini; Heb. legunt „vasa domus Domini“, tamen Gr. et Ms. et textus Hieronymi non legunt „domus“, Congr. expunxit (at etiam Gr. habent „vasa domus Domini“).

29, 1 verba libri, quem misit; „quem“ legunt Hieronymus, Ms. Congr., Gr. „quæ“, Heb. ambigua sunt (recentiores vertunt „quem“).

33, 2 et formaturus; Heb. et quoddam Ms. loco illius „et“ habent „Dominus“, at Gr. habent „et“ non autem „Dominus“ (quod etiam in 11 Ms. Heb. omittitur).

35, 16 patris sui; in Heb. et Gr. loco „sui“ legunt „eorum“, sensus idem est, codices Latini habent „sui“.

35, 17 adducam; in Gr. et quodam Ms. legitur „adduco“. Latini codices ut in textu (in Heb. est participium, quod in præsentis vel futuro verti potest).

36, 2 scribes; Heb. Gr. legunt „scribe“, at Latini codices fere omnes ut in textu.

38, 6 in quo non erat aqua; in quibusdam Ms. et in Heb. et Gr. legitur loco illius „in quo“ sic: „et in lacu non erat aqua“.

38, 12 super funes; quædam Ms. legunt „subter“, sic et Gr. et Heb.

44, 10 lege Domini; Heb. „lege mea“, Congr. non expunxit (verba „in lege Domini et“ in Gr. desunt).

48, 8 peribunt valles; Gr. et Heb. legunt in singulari „peribit vallis“, at Latini codices fere omnes legunt in plurali. Sensus idem est, nam sæpe in Heb. singularis pro plurali numero accipitur.

48, 15 et civitates illius succiderunt; verba hæc non habentur in Gr., Heb. autem habent in singulari: „civitates illius succidit seu excidit“ (Heb. reapse habent: „civitates illius ascendit“, at Gr. vertunt: „et civitas illius“ sine „ascendit“. Idecirco putant alii, originaliter scriptum fuisse: „vastata est Moab et civitates illius“; alii: „vastata est Moab et civitates illius ceciderunt vel destructæ sunt“; alii aliter).

48, 18 ascendit ad te, dissipavit; sic Heb. Gr. Ms., at impressi legunt futuro tempore (etiam Sixtina ac tres editiones Clementinæ in textu; at in correctorio ad primam et tertiam editionem legendum notatur in præterito).

48, 34 vitula conternante; Heb. vitula trima: connectunt cum „a Segor“ (præcedenti), ideo Congr. legit in ablativo (in Heb. *‘eglath šelišijja*, quod significare potest „vitulam tertiam vel *‘Eglath* [nomen urbis] tertiam“; LXX vertunt in Is 15, 5 „vitula triennis“, hic autem „nuntium Salasia“. Recentiores quoque interpretes dissentiunt).

48, 45 Seon; sic legunt Gr. et Ms., Heb. autem „Sichon“ (Swete versus 45—47 in margine inferiore tantum exhibet).

49, 14 legatus . . . missus est; Gr. legatum . . . misit (reapse: legatos . . . misit).

50, 2 sculptilia eius . . . idola eorum; in Heb. in utroque loco legitur „eius“, in Gr. in utroque loco habetur „eorum“, at in Ms. in priore habetur „eius“ et in posteriore „eorum“: sic utraque Congr. (Swete ista verba in textu omittit, in margine inferiore autem habet in utroque loco „eius“).

50, 8 de terra; Heb. Gr. et aliquot Ms. habent „et de terra“, tamen multi impressi non habent nec Congr., intelligi tamen debet.

50, 9 suscito, et adducam; Gr. legunt „suscito“, secundum verbum non legunt. Heb. autem utrumque legunt eodem modo in præsentī, at Ms. ut in textu, similiter prior Congr. (in Heb. sunt duo participia; cf. notam ad 35, 17).

50, 11 vituli; Heb. vitula, Gr. vitulæ (buculæ).

50, 21 terram dominantium; sic habent omnes fere codices Latini et Ms., at Heb. habent „rebellantium“ sive „rebellionum“, notatur tamen in vocabulario Complutensi in verbo posse esse significationem „dominantium“, Gr. aliter legerunt in Heb. (Heb. *m^rrathaim* i. e. duplicis contumaciæ. ut recentiores plerique vertunt; LXX loco verborum „super terram dominantium ascende“ habent: „austere ascende super eam“; quidam putant „*m^rrathaim*“ esse nomen regionis).

50, 39 dracones cum faunis ficiariis; Heb. sic legunt: „bestiæ silvestres cum ululis“ (recentiores: bestiæ deserti cum canibus aureis). Gr. autem sic: „phantasmata in insulis“.

51, 44 corruiet; sic legunt Gr., in Heb. est præteritum „corruiet“, sed sæpe fit ut pro futuro ponatur (Swete verba „siquidem et murus Babylonis corruiet“ in textu omittit, in margine inferiore autem ea exhibet, et quidem cum præterito „corruiet“).

LAMENTATIONES.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israel . . . sedit Ieremias . . . et amaro animo suspirans, et eiulans dixit; hæc præfatiuncula in Heb. codicibus et Latinis Ms. vetustissimis et emendatis habetur (reapse in LXX legitur exceptis verbis „amaro animo suspirans, et eiulans;“ in reliquis tamen versionibus Græcis, Syriaca etc., in optimis Ms. Vulgatæ, in operibus Hieronymi atque in Heb. deest. Lapsui memoriæ vel calami Rocchensis ista nota critica tribuenda videtur).

1, 7 dierum afflictionis; „dierum“ positum est pro ablativo, nempe in diebus afflictionis suæ recordata est Hierusalem omnium desiderabilium suorum (alii tamen interpretes asserunt, verba „dierum afflictionis“ esse obiectum verbi „recordata est“. Videas commentarios).

1, 20 interfecit; in Heb. et Gr. et in quibusdam Ms. legitur „interfecit“, tamen exemplaria communiter legunt de præsentī.

2, 6 et in opprobrium, et in indignationem furoris sui regem, et sacerdotem; in Heb. autem et Gr. sic habetur: „et spreuit in indignatione furoris sui regem et sacerdotem“.

3, 23 novi diluculo; in quibusdam Ms. „novæ“, ut referatur ad illud „misericordiæ“ (in versu 22), tamen omnia (impressa) habent „novi“, quod nomen est, et Hieronymus interpretatur de hominibus, qui in ecclesia novitatem spiritus induendi erant per Christum (recentiores interpretes consentiunt, vertendum esse: „novæ quolibet mane“ scil. sunt misericordiæ et miserationes Domini. Lucas Brugensis asserit, Hieronymum „novæ“ vertisse, sed librariorum ex adiectivo non intellecto verbum „novi“ formasse. In Heb. adiectivum in forma masculina legitur, quia subiecta in versu 22 præcedentia generis masculini sunt).

3, 26 Dei; Heb. Gr. legunt „Domini“.

BARUCH.

2, 4 in circuitu nostro in improprium; debet poni comma ante „in improprium“ ut connectatur sequentibus (at in nulla editione Clementina positum est).

2, 18 magnitudine mali; „mali“ non habent Gr., legunt tamen plurimi codices.

2, 19 nos fundimus preces, et petimus misericordiam ante conspectum tuum; verba „preces, et petimus“ non legunt Gr. et aliquot Ms., tamen habent fere omnes codices (in Gr. legitur: nos fundimus „’eleon“ ante conspectum tuum. In LXX „’eleos“ tum misericordiam tum supplicationem significat: ergo in Vulg. duplex versio eiusdem verbi Gr. habetur. Itala: „iactamus misericordiam“).

2, 31 et intelligent; Gr. non legunt, tamen habent omnes fere codices Latini.

3, 13 nam; Gr. non legunt, legunt tamen Latini codices omnes.

3, 23 Merrhæ; sic Ms. legunt, Gr. vero Mesam, sicque legunt recentiores (Gr. Merran).

5, 3 splendorem suum; Gr. habetur „tuum“, at Latini omnes legunt „suum“, in eundem recidit sensum.

EZECHIEL.

5, 10 patres suos; „suos“ legunt Heb., Gr. vero non legunt.

6, 11 Percute manum tuam, et allide pedem tuum; Heb. Gr. Ms. Congr. legunt: „manu tua . . . (pede tuo)“. Rocca lapsu calami notavit „manus tuas“.

7, 2 hæc dicit Dominus Deus terræ Israel; in Heb. et Gr. est casus dandi et debet „terræ“ connecti verbo „dicit“, unde debet scribi littera maiuscula sic „Terræ“ (at omnes editiones Clementinæ habent „terræ“ cum minuscula).

8, 12 vides; Heb. et Gr. et quoddam Ms. legunt „vidisti“.

9, 6 parvulum; sic legunt Heb., at Gr. et aliquot Ms. legunt „parvulos“ (idque recte, quia Heb. „taph“ semper collective sumitur).

10, 21 Quattuor vultus; in Heb. et in quibusdam Ms. legitur bis „quattuor quattuor“, apud LXX vero et communiter in exemplaribus impressis et manuscriptis semel tantum (Heb. quattuor quattuor vultus uni et quattuor alæ uni; Gr. quattuor vultus uni et octo alæ uni; recte tamen vertit Vulg., quia duplicati numeri cardinales significationem distributorum habent).

11, 15 fratres tui, fratres tui; bis legitur in Heb., in Gr. non habetur (scil. bis). et sensus idem fere est, nam Heb. solent aliquando geminare verbum ad significationem augendam.

13, 13 lapides grandes; Heb. vertunt „grandinis“, tamen Hieronymus „prægrandes“, sicque habent omnes Latini codices (et Gr.).

15, 6 tradam; in Heb. Gr. et Ms. „tradidi“.

16, 13 et polymito, et multicoloribus; hoc nomen „multicoloribus“ in Heb. et Gr. idem est cum eo, quod paulo superius (in versu 10) positum est scil. „discoloribus“, sicut illud „polymito“ idem est in Heb. et Gr. cum illo superius (ibidem) posito scil. „subtilibus“. Nescio, cur interpres sic varia versione usus est (in aliis quoque locis interpres easdem voces Hebræas nunc hoc nunc illo modo transtulit, forsitan ob illud „varietas delectat“. Quæ tamen varietas exegetam cogit, ut ad textum originalem recurrat).

20, 28 darem eis; in Heb. et Gr. et Ms. „darem illam eis“, in impressis non legitur, nam subintelligitur (Swete „illam“ omittit in textu, exhibet in margine).

21, 28 mucro evaginate . . . limate; Gr. et Heb. indicant, esse coniuncte legenda, quasi participia, „o mucro evaginate et limate“, sicque Hieronymus legisse videtur in commentario, licet in textu divisa legantur „mucro evagina te . . . lima te“: in omnibus codicibus sic legimus ista duo separata (etiam in Sixtina et prima editione Clementina; in secunda et tertia autem et in correctorio coniuncta habentur).

22, 8 sprevisi . . . polluisti; Gr. spreverunt . . . polluerunt.

23, 4 soror eius minor; „minor“ non habetur in Heb. nec apud Hieronymum, tamen habetur in Gr. (reapse in Gr. non habetur).

23, 42 manibus eorum . . . capitibus eorum; sic habent etiam Gr., in Heb. bis „earum“ (in Gr. ambiguum est).

25, 4 ego; Gr. ecce ego.

29, 9 dixeris; ita et Gr., in Heb. dixerit (textum Heb. iuxta LXX emendandum censent recentiores).

30, 20 primo mense; „mense“ non habetur in Heb. nec textu Hieronymi, tamen habent Gr. et suppletur in Heb. iuxta phrasim eius.

33, 29 terram eorum; „eorum“ non habetur in Heb. nec in quibusdam Ms., tamen habetur a LXX et in textu Hieronymi.

39, 2 et educam te; Heb. non habent (verbum Heb. šaša' in pi'el significat: infantem ambulanti sustentare, ducere).

42, 6 cubitis quinquaginta; non habetur in Heb. nec in Gr. nec in Ms., sunt tamen omnia retinenda, quia ad veritatem scripturæ pertinent (miro argumento critico ista verba retinenda declarantur).

47, 12 lignum pomiferum; Heb. et Gr. lignum comestibile (i. e. arbor fructifera).

47, 17 terminus Emath; in Heb. habetur „et terminus Emath“, quædam Ms. legunt „et terminum Emath“.

48, 1 iuxta viam Emath; Heb. et Gr. „ad partem Emath“.

DANIEL.

2, 2 Præcepit autem; Heb. et Gr. et præcepit.

2, 22 Deus patrum nostrorum; in Heb. (Aram.) Deus patris mei, in Gr. patrum meorum, quæ lectio in priore Congr. fuit probata, in posteriore vero mutata in „patrum nostrorum“ (Aram. 'abhahathi est pluralis, ergo „patrum meorum“ est lectio vera).

2, 34 lapis de monte; „de monte“ non legunt Heb. (Aram.), tamen habent Gr., Congr. retinuit.

3, 52 et gloriosus; Gr. et quædam Ms. non legunt, habet tamen textus Hieronymi.

3, 94 sarabala eorum; ubi supra (versu 21) dicitur „cum braccis suis“, habetur hoc idem vocabulum. Nescio cur Vulgatus hoc in loco reservavit nomen „sarabala“, illie autem vertit (Aram. sarabala, Gr. sarabara erat vestis Persica, braccæ vel pallium).

4, 20 super eum; Gr. et in quibusdam Ms. legitur „super eam“ (Gr. super eum).

5, 1 Baltassar; in Heb. (Aram.) Balsasar, in Gr. Baltasar (Aram. Belšassar).

5, 29 regno suo; „suo“ Heb. (Aram.) et aliquot Ms. non legunt, tamen habent Gr.

6, 6 surripuerunt; hoc verbum reperitur in omnibus Latinis exemplaribus, obscurum tamen est. Significat enim cum tumultu et indignatione convenire seu accedere, estque illud verbum, quod habetur Ps. 2 „Quare fremuerunt gentes“, verbum (Heb. et Aram.) est „ragas“.

6, 27 de lacu leonum; in Heb. (Aram.) et Ms. „de manu“, Gr. „de ore“ (etiam Gr. „de manu“).

7, 22 sanctis Excelsi; Heb. (Aram.) sanctis Excelsorum (est tamen pluralis maiestatis, ergo in Gr. et Vulg. recte redditus).

11, 41 multæ; Gr. multi (ita Theodotion, LXX autem „multæ“).

12, 6 dixi; in Heb. dixit (sic Theodotion quoque).

14, 42 hic versus nec a Gr. nec a Hieronymo habetur, sed legitur in multis impressis.

OSEE.

1, 2 fac tibi; nec in Heb. nec in Gr. habetur nec a Hieronymo legitur.

4, 11 s. Fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor. Populus meus; LXX hanc sententiam sic verterunt: „fornicationem et vinum et ebrietatem suscepit cor populi mei“. In Heb. autem verbum (aufert) est singulare et potest connecti cum „cor“, illud autem „populus meus“ separatum est pertinetque ad sequentem sententiam. Vulgatus tamen legit in accusandi casu „cor“ ceteraque in recto, et quamvis in Ms. verbum sit singulare, tamen per zeugma refertur ad singula præcedentia (ut Vulgatus sic et recentiores textum Heb. vertunt).

5, 1 et rete; LXX et sicut rete.

12, 12 in uxorem servavit; alii „custodivit“, Heb. exspectavit scil. septem annos pro uxore, aut servavit oves, ut interpretatur Hieronymus (recentiores vertunt „custodivit“ scil. gregem).

14, 5 ab eis; sic Gr., at Heb. et textus Hieronymi legunt „ab eo“ (scil. populo. Swete in textu „ab eo“ habet, in margine „ab eis“).

14, 6 Ero quasi ros, Israel germinabit; Heb. Gr. connectunt „Israel“ præcedenti scil. „ero ros Israeli“, in textu Hieronymi connectitur verbo sequenti.

IOEL.

1, 14 Dei vestri; Heb. Gr. præmittunt „Domini“, at vero multi impressi et Congr. non legunt (Swete in textu „Domini“ omittit, in margine inferiore autem habet).

AMOS.

2, 4 abiecerit . . . custodierit; in Heb. et Gr. utrumque verbum est numeri pluralis, Latini codices in singulari.

3, 10 rapinas; in Heb. et Gr. in singulari numero, Latini codices in plurali.

7, 1 tonsionem; aliquot Ms. habent „tonsorem“ quod recipit Congr., sed dicendum „tonsionem“, sic enim est in Heb. „gize“ i. e. tonsiones (LXX habent „Gog“).

8, 9 Dominus Deus; Gr. habent „Dominus“ tantum (Heb. 'adonai Iahve, Gr. plerique „dominus Dominus“, quidam „Dominus Deus“).

ABDIAS.

Huic libello Rocca nullam notam criticam apposuit.

IONAS.

1, 2 Surge, et vade; „et“ non habent Heb., tamen legunt Gr. et iuxta phrasim Hebræorum intelligitur.

3, 3 civitas magna; Heb. et Gr. legunt „civitas magna Deo“, at Latini codices non habent illud „Deo“ (illud „Deo“ adiectivis additum significat, attributum divinitus seu singulari Dei beneficio concessum esse: ergo civitas divinitus magna. Ita Gesenius).

3, 8 Dominum; Heb. Gr. legunt „Deum“.

MICHÆAS.

6, 9 nomen tuum; Gr. nomen eius (quam lectionem recentiores quidam præferunt).

6, 16 voluntatibus; in Heb. et Gr. legitur „consiliis“ (Swete habet in textu „viis“, in margine „consiliis“).

NAHUM. HABACUC. AGGÆUS.

In his libris Rocca nullam discrepantiam textus Clementini, Hebraici et Græci notavit.

SOPHONIAS.

3, 18 Nugas; nomen est Hebræum „nuge“. Hieronymus in commentario fatetur, se conservasse illud ut significaret Hebræam esse matrem linguarum.

Lyranus vanos homines interpretatur, quidam alii interpretantur tristitia affectos ac tædio, longitudine expectationis Messiae (textum Heb. recentiores vertunt: „mæstos [utpote prohibitos] a die festo“, at eum corruptum declarant. LXX reddunt: „sicut in die festi“ et hæc verba cum antecedentibus connectunt).

ZACHARIAS.

4, 7 Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum; varia est huius sententiæ distinctio, signum interrogationis vel post „planum“ vel post „magne“ vel post „Zorobabel“ ponitur: tertia lectio est accommodatior et Hebræo magis congruit, LXX aliter legunt (e recentioribus alii post „magne“, alii post „Zorobabel“ signum interrogationis ponunt. LXX vertunt: „quis es tu, mons magne, qui coram Zorobabel es, ut rectus sis?“).

13, 2 pseudoprophetas; sic Gr., at in Heb. et textu Hieronymi legitur „prophetas“. Re ipsa erant pseudoprophetæ, tamen dicuntur prophetæ, quia idolorum cultores sic eos appellabant (prophetas idolorum, ergo pseudoprophetas intelligendos esse, ipse contextus proximus ostendit).

MALACHIAS.

2, 11 Transgressus est Iuda . . . contaminavit Iudas; in Heb. et Gr. et textu Hieronymi legitur uniformiter „Iuda“ in utroque loco (LXX in utroque loco „Iudas“ habent).

MACHABÆORUM I.

1, 67 super populum valde; sic Ms. Congr., tamen habent Gr. super populum Israel valde (Gr. „populum“ non habent).

2, 33 regis Antiochi; „Antiochi“ non habetur in Gr., tamen legunt fere omnes codices Latini.

4, 15 Gezeron; Gr. Asseremoth (Gr. Gaseron vel Gazon).

4, 29 Iudæam; Gr. Idumæam (quæ lectio Alexandrini recentioribus probabilior videtur, at Sinaiticus „Iudæam“ habet).

5, 44 qui erant; Gr. lectio ambigua est (sed recentiores eam vertunt ut Vulg.)

5, 45 natos, et exercitum; Gr. natos et sarcinas, et exercitum (Gr. natos et facultates, exercitum).

5, 67 volunt . . . exeunt; in quodam Ms. legitur „vult . . . exit“, sicque habetur in Gr., at Gr. verba posita sunt loco pluralis numeri. Congr. nihil mutavit.

6, 21 aliqui impii; at Gr. legunt „aliqui ex impiis“ (aliqui impiorum).

6, 40 et alia per loca humilia; Gr. „et alii per loca humilia“.

6, 46 sub pedes elephantis; Gr. et quædam Ms. legunt „sub elephantem“.

7, 47 spolia eorum in prædam; Gr. pro „in“ habent „et“.

8, 8 regionem Indorum; Gr. regionem Indicam.

8, 17 filii Jacob; Gr. filii Accos (Alexandrinus: „Acchos“).

10, 49 fugit exercitus Demetrii, et insecutus est eum Alexander; in quibusdam Gr. habetur „fugit exercitus Alexandri, et insecutus est eum Demetrius“: non repugnant hæc, quamvis enim fugerit pars exercitus, tamen altera vicit et occidit Demetrium (Swete in textu habet „Demetrii . . . Alexander“, in margine autem notat, Alexandrinum et Sinaiticum originale exhibere „Alexandri . . . Demetrius“; prior lectio a recentioribus præfertur).

11, 34 tres civitates, Lydan, et Ramathan; apud Latinos non habetur nominata tertia civitas, tamen apud Græcos ponitur in primo loco Apherema (Aphærema et Lydda et Rathamin).

12, 7 ab Ario; omnia exemplaria Gr. et Lat. legunt „a Dario“, tamen cum sit idem qui paulo inferius (in versu 20) refertur, legendum est „ab Ario“ („Dario“ habent Alexandrinus, Sinaiticus, Venetus originalis; lectionem Vulg. recentiores præferunt).

13, 6 nostros; in quibusdam Ms. „vestros“ ut in Gr. (i. e. in Sinaitico et Veneto; probabilior lectio Gr. est „nostros“).

13, 54 fortis praelii vir; „fortis praelii“ non habetur in Gr. nec in Ms. Puto a Vulgato positum declarandi causa, nam nomen viri Græcum fortem hominem significat.

14, 2 et adduceret eum ad se; hæc non legunt Gr.

14, 16 in Spartiatis; Gr. et Ms. in Spartam.

15, 39 s. Gedorem; sic Ms. et Congr., at Gr. Cedron.

16, 1 in populo ipsorum; hæc non legunt Gr. et aliquot Ms.

16, 14 regione Iudææ; „Iudææ“ non habetur in Gr., puto additum a Vulgato declarationis causa.

MACHABÆORUM II.

2, 9 Magnifice etenim sapientiam tractabat; hæc non habentur in Gr. nec in quibusdam Ms., tamen habetur communiter in impressis (Gr. loco istorum verborum habent: „diesapheito de“ i. e. declarabatur autem).

3, 13 dicebat omni genere; in omnibus Latinis sic legitur, Gr. autem: „dicebat omnino“, sicque recentiores legunt.

4, 38 accensisque animis; Gr. et accensus furore.

4, 40 duce quodam tyranno; Gr. pro „tyranno“ est „Aurano“ (Venetus habet: „Aurano tyranno“).

5, 11 efferatis animis; Gr. efferatus animo.

10, 15 Iudæi; Gr. Idumæi (quam lectionem recentiores genuinam iudicant).

10, 33 diebus quattuor; Gr. additur: et vinginti (ita Venetus, at lectio probabilior est „quadraginta“).

10, 35 dies quinta; Gr. dies vigesima quinta.

11, 18 et quæ res permittebat, concessi; ita legitur in multis codicibus impressis, sed „concessit“ in tertia persona legendum est, ut in Gr. et quibusdam Ms. legitur. Lysias exposuit regi quæ erant exponenda, rex autem concessit quæ concedenda sibi visa sunt. Tamen Congr. reliquit „concessi“, forsitan ob incuriam, quia nihil de hac voce scriptum reperi. Prima vero Congr. reliquit vocem „concessit“ (in Sixtina, in prima et secunda editione Clementina legitur „concessi“; in tertia autem Clementina et in correctorio ad primam et secundam editionem „concessit“).

12, 46 Sancta ergo, et salubris est cogitatio . . . ut a peccatis solvantur; in Gr. et Ms. non habetur illud „est“ et legitur „solverentur“ (in Gr. enim sententia „sancta et pia cogitatio“ cum antecedentibus connectitur, deinde loco verborum pro „defunctis exorare, ut a peccatis solvantur“ sequitur: „unde pro mortuis expiationem fecit, ut a peccato absolventur“).

13, 15 quattuor millia; sic Ms. et Congr., at Gr. duo millia (Venetus „mille“).

MATTHÆUS.

5, 44 Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: et orate pro persequentibus, et calumniantibus vos; Gr. exemplaria post illam sententiam „Diligite inimicos vestros“ legunt hanc „benedicite iis, qui vos devovent“ seu „bene precamini iis, qui vos exsecrantur“. Sicque legunt et interpretantur Chrysostomus et Euthymius quattuorque faciunt sententias: „Diligite, benedicite, benefacite, orate.“ Sicut nos legimus est lectio communis Vulgatæ in impressis et Ms. Cyprianus autem duas tantum sententias legit, scilicet: „Diligite inimicos vestros, orate pro iis, qui vos persequuntur“. Quæ lectiones indicant, Gr. exemplaria non fuisse uniformia (quod apud Tischendorf ac Soden videtur; recentissimi critici cum Cypriano duas tantum sententias in hoc loco genuinas agnoscunt, excepto Brandscheid, qui lectionem Vulgatæ exhibet).

6, 13 Sed libera nos a malo; nonnulla Gr. post illud „a malo“ habent: „quia tuum est regnum et potentia et gloria in sæcula, amen“, sicque legit Chrysostomus et Euthymius, at Latina non habent (et omnes critici recentiores hoc reiciunt).

8, 31 eiicis nos hinc; „hinc“ non legunt Gr. et Ms., tamen legunt plurimi impressi, Congr.

8, 34 rogabant; „eum“ non addunt Gr. et Ms. (plurima), tamen habent plurimi impressi, Congr. retinuit (at in tribus editionibus Clementinis non additur).

10, 5 civitates Samaritanorum; Gr. habent „civitatem“, idem est sensus, nam singulare ponitur indefinite.

10, 10 neque virgam; non pauca exemplaria Gr. habent in plurali „virgas“: idem tamen est sensus, nam dicuntur virgæ, quia multæ, singulæ ad singulos apostolos (omnes critici recentiores singularem numerum probant).

10, 12 dicentes: Pax huic domui; hæc non habent exemplaria Gr. nec textus Hieronymi nec ipsius commentarius (nec critici recentiores, excepto Brandscheid; licet plurima Ms. Lat. ea habeant, tamen Wordsworth et White, paucissimis innixi manuscriptis ea omittunt).

10, 13 veniet . . . revertetur; Gr. legunt „veniat . . . revertatur“, sicque antiqua Latina habuisse, refert Erasmus. Cum Luc. 10 (V. 6) hæc sint de futuro dicta LXX discipulis, credendum est etiam hoc in loco esse de futuro. Modo Hebræo imperativus ponitur pro futuro, ut fit in prædictionibus (omnes critici recentiores „veniat . . . revertatur“ exhibent, etiam Wordsworth et White, qui pro utraque lectione Ms. Lat. enumerant).

10, 32 confitebitur me . . . confitebor et ego eum; Gr. in casu dandi, loco ablativi, cum præpositione „en“ (cuius phrasim sensum commentatores explicant).

11, 19 iustificata est sapientia a filiis suis; Hieronymus in commentariis dicit, in quibusdam exemplaribus legi: „iustificata est sapientia ab operibus suis“ (quam lectionem critici protestantium præferunt, licet Sinaitico et Vaticano originali tantum fulciatur; reliqui codices Gr. ac versiones antiquiores, etiam Syriaca-Sinaitica lectionem Vulgatæ confirmant).

11, 23 numquid usque in cælum exaltaberis? Hieronymus in commentario notat, in Gr. exemplaribus legi dupliciter, uno modo interrogative, uti legit vetus interpres, altero modo sic: „et tu Capharnaum, quæ usque ad cælos exaltata es“. Hanc posteriorem lectionem habent Chrysostomus et Euthymius (at omnes critici recentiores, excepto Weiss, priorem lectionem præferunt).

13, 4 volueres cæli; illud „cæli“ in quibusdam Gr. exemplaribus habetur et legitur ab Euthymio (sed ab omnibus criticis recentioribus, etiam Wordsworth et White, omittitur).

13, 55 Ioseph; Gr. legunt „Ioses“, at Latini ut in textu (omnes critici recentiores etiam in Gr. cum optimis testibus „Ioseph“ legunt).

16, 4 potestis scire; „scire“ non legunt Gr., tamen legunt aliquot impressi, Congr. reliquit („scire“ habent quidem pauci codices Gr. et plura Ms. Lat., sed ab omnibus criticis recentioribus omittitur).

16, 7 s. intra se . . . intra vos; Ms. legunt „inter“, Gr. ambigua (Wordsworth et White cum plurimis Ms. Lat. et Sixtina „inter“ legunt).

16, 13 Quem dicunt homines esse Filium hominis; nonnulla Gr. exemplaria habent: „quem me dicunt homines esse filium hominis“ (plurimi codices Gr., pleaque Ms. Italæ, quædam Ms. Vulgatæ alique testes „me“ habent; nihilominus omnes critici recentiores illud omittunt, cum e Me 8, 27 et Le 9, 18 in hunc locum venerit).

16, 20 Iesus Christus; „Iesus“ aliquot exemplaria Gr. non legunt, legunt tamen Gr. aliquot et fere omnia Latina (in textu Gr. omnes critici recentiores „Iesus“ omittunt, licet in plurimis codicibus legatur; in textu Lat. Wordsworth et White illud retinent).

17, 2 sicut nix; plurima Gr. habent „sicut lux“, at Latina omnia „nix“, sicque habetur in quodam Gr., cui favet Marcus 9 (V. 2) ubi legitur „nix“ (in textu Gr. Matthæi omnes critici recentiores habent „sicut lux“, in Lat. autem „sicut nix“; in textu Marci Lat. lectio „sicut nix“ omnino certa est, in Gr. autem quinque codices unciales illud „sicut nix“ non habent).

18, 17 si autem ecclesiam; Gr. „si autem et ecclesiam“, Latini vero codices ut in textu (secundum Wordsworth et White sex tantum Ms. Lat. illud „et“ omittunt; iam Toletus notaverat, „et“ addendum esse, tamen in omnibus editionibus Clementinis deest).

20, 1 Simile est; Gr. addunt „enim“, Latini vero codices non habent (iuxta Wordsworth et White octo Ms. Lat. „enim“ omittunt, reliqui habent, quare ipsi illud „enim“ addunt).

21, 26 omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam; ita in omnibus exemplaribus Græcis et Latinis etiam Ms., refert tamen Iansenius, in quibusdam codicibus Græcis et Latinis legi „habent“, ut sit verbum non evangelistæ sed ipsarum turbarum (pauci tantum codices minuseculi Gr. legunt „habebant“, maiuseculi omnes „habent“; e Ms. Lat. duodecim legunt „habebant“, reliqua „habent“, quam alteram lectionem Wordsworth et White ediderunt).

22, 30 erunt sicut angeli Dei; alii legunt „sunt“, Gr. ambigua, quia tantum dicitur „sicut angeli Dei“. Verior est lectio futuri, quia illo tunc temporis nondum iusti in regnum cælorum adsciti erant, donec Christus moreretur (quinque tantum Ms. Lat. habent „erunt“, reliqua autem „sunt“; in Gr. etiam verba præcedentia in præsentī habentur, scil. „nubunt . . . nubuntur“, Lat. vero Ms. omnia in futuro ea exhibent: sensus idem manet, quia præcedens „in resurrectione“ monstrat, præsentia pro futuro posita esse).

23, 14 hic versus in Gr. præponitur præcedenti, in aliis habetur ut in textu (hunc versum in textu Gr. recentissimi critici, excepto Brandscheid, omittunt, item Wordsworth et White in Lat., quia sex tantum Ms. Vulg. eum exhibent; sumptus est ex Mc 12, 40 et Lc 20, 47 atque ad hunc contextum conformatus).

23, 25 intus autem pleni estis rapina; Latina Ms. legunt „plena sunt rapina“, ut referatur ad vasa, Gr. utrumque patiuntur sensum (textum Clementinum septem Ms. habent, in reliquis legitur: „intus autem pleni sunt rapina“, scil. calix et paropsis; quem sensum etiam Gr. expriment).

24, 15 qui legit, intelligat; legenda sunt ista sine parenthesi, terminant enim sententiam præcedentem (at plures exegetarum recentiorum asserunt, ista verba esse interpositionem sive Christi sive evangelistæ, ideoque sententiam præcedentem non terminare; in Sixtina et originali impressione primæ editionis Clementinæ ista verba, sine puncto duplici, signis parenthesis inclusa sunt).

26, 14 qui dicebatur; Gr. et quædam Ms. legunt „dicitur“ („dicebatur“ habent quattuor Ms., Wordsworth et White, reliqua autem „dicitur“).

26, 28 effundetur; hæc lectio retinenda est tamquam melior, quamvis in codicibus Græcis et ex Latinis montis Amati legatur „effunditur“, nam apud Marcum cap. 14 (versu 24) legitur „effundetur“ (apud Matthæum habent sex Ms., Wordsworth et White „effunditur“, reliqua vero „effundetur“; apud Marcum etiam sex Ms., Wordsworth et White „effunditur“, reliqua vero „effundetur“. In Gr. legitur in utroque loco participium præsentis „ekchynnomenon“, quod iuxta grammaticam in „hoc“ contextu reapse tempus præsens indicat).

27, 35 ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem; ad hæc verba Rocca prius notavit: „non legitur in textu mendoso (i. e. in Sixtina), quædam Ms. etiam non legunt, tamen habent Gr. et omnes impressi, Congr.“ Postea vero addidit „verba signata non habentur in Gr. Vat. nec in Ms., quia sunt apud Ioannem cap. 19“ (recentissimi critici, excepto Brandscheid, hunc versum in textu Gr. omittunt, Wordsworth et White etiam in textu Lat., duodecim Ms. Vulg. innixi; e codicibus Gr. duo tantum maiuseculi versum habent).

27, 43 liberet nunc, si vult eum; Gr. legunt: „liberet nunc eum, si vult eum“, quædam autem Ms. et Congr. „liberet nunc, si vult eum“, et in fine positum potest ad utrumque verbum referri (tres tantum codices Gr. prius „eum“ omittunt; e Ms. Vulg. quattuor bis „eum“ habent, unus textum Clementinum exhibet, reliqui autem legunt: „liberet nunc eum, si vult“. Wordsworth et White ista quattuor Ms. sequuntur).

28, 7 prædixi; Gr. vero habent „dixi“.

MARCUS.

2, 23 cum Dominus sabbatis ambularet; „Dominus“ non legunt Gr. et Ms., legunt tamen multi impressi. Congr. reliquit (in Gr. legitur „ipse“; quinque Ms. post „ambularet“ addunt „Iesus“).

3, 29 reus erit æterni delicti; Gr. multa habent „iudicii seu damnationis“, quædam autem „peccati seu delicti“ (quam alteram lectionem omnes critici recentiores probant).

6, 11 in testimonium illis; in Gr. multis exemplaribus additur sententia: „Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati“. Vulgatus tamen non legit, et in duobus Gr. exemplaribus non habentur, sed sunt apud Matthæum (omnes critici recentiores istam sententiam omittunt).

6, 15 propheta est, quasi unus ex prophetis; Gr. habent „vel quasi unus ex prophetis“ (illud „vel“ in uno tantum maiusculo Gr. legitur, ideoque ab omnibus criticis omittitur).

6, 26 contristatus est rex: propter iusiurandum; nota punctationem: post illud „rex“ pone duo puncta, nam illud propter iusiurandum connectitur sequenti, ut constat Math. 14 (versu 9) sicque in Marco habent omnes fere codices (recentissimi quoque exegetæ illud „propter iusiurandum“ cum sequenti coniungunt, ut in secunda et tertia editione Clementina et in correctorio ad primam fit; at in Sixtina et prima Clementina cum antecedenti coniungitur. In textu Gr. Math. codices, duobus tantum exceptis, per „autem“ illud „iuramentum“ ab antecedenti disiungunt).

9, 14 stupefactus est; non habent Gr. (omnia Ms. Vulg. habent duo verba: „stupefactus est“ scil. atque „expaverunt“, quibus unum verbum Gr. compositum non male redditur).

9, 15 interrogavit eos; Gr. interrogavit Scribas (at recentiores editiones textus Gr. omnes habent „interrogavit eos“).

9, 18 respondens eis; Gr. in singulari legunt „ei“, Latina vero exemplaria habent „eis“ (etiam meliores codices Gr., quare omnes recentiores in Gr. quoque „eis“ legunt).

10, 40 dare vobis; „vobis“ Gr. non habent et aliquot (quinque) Ms., tamen legunt omnes fere impressi, et legendum postulat sensus (apud Mt 20, 23 omnia Ms. Vulg., sed nullus codex Gr. „vobis“ habent. Hanc lectionem aliquid momenti habere ad explicationem versus, in commentariis diffusioribus videri potest).

11, 32 Si dixerimus. Ex hominibus, timemus populum; in Gr. et in quibusdam (plerisque) Ms. habetur „timebant“, tamen omnia fere impressa et aliquot (octo) Ms. habent „timemus“, prior Congr. sic legit, favetque huic quia apud Math. 21 (versu 26) in huius historiæ narratione habetur „timemus“ etiam Græce. Unde videtur argumentum, etiam in hoc loco in eadem persona a Marco esse positum. Adde, orationem esse maneam, nisi legamus „timemus“, nihil enim respondet ad illud „ex hominibus“ (Wordsworth et White habent „timebant“; si post verba „ex hominibus“ signum interrogationis ponitur, constructio abrupta quidem, sed non insolita est. Lectionem Clementinæ et paucorum codicum Gr. recentiores critici ad Mt 21, 26 conformatam dicunt. Sensus utriusque lectionis quasi idem est. Ad illud „ex hominibus“ secundum Matthæum synedri, secundum Marcum ipse evangelista respondet).

12, 29 Dominus Deus tuus, Deus unus est; Gr. et quædam Ms. sic legunt: Dominus Deus noster, Dominus unus est (pleraque Ms. Vulg. habent „noster“, decem „tuus“, sed quasi omnia „Deus unus“; sic Wordsworth et White scripserunt).

15, 29 templum Dei; „Dei“ non est in Gr. et quibusdam Ms., tamen habetur a multis impressis. Congr. legit („Dei“ in uno dumtaxat Ms. legitur, ideoque a Wordsworth et White omittitur).

16, 9 Surgens autem; sic quædam Ms. Congr., „Iesus“ addunt Gr. (unus codex maiusculus, sed plures minusculi et sedecim Ms. Vulg., tamen omnes critici recentiores illud omittunt).

LUCAS.

1. 45 beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi; Gr. et quædam Ms. „beata, quæ credidit, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt ei“, at plurimi codices impressi legunt in secunda persona, et quia communissima est lectio, relinquenda videtur, cum idem sit in utraque lectione sensus (Wordsworth et White alteram ediderunt lectionem, quam circa decem Ms. habent).

2. 33 pater eius et mater; Gr. legunt „Ioseph et mater eius“, quædam impressa legunt „pater eius et mater eius“ (ultimam hanc lectionem Tischendorf et Baljon in Gr. elegerunt, reliqui critici recentissimi in Gr. quoque lectionem Vulg. adoptarunt).

5. 7 ita ut pene mergerentur; „pene“ non legunt Gr. et Ms. (excepto uno Ms. Gr. et Lat.).

8. 4 convenirent; Gr. lectio habet „conveniret“ in singulari (sic etiam quasi omnia Ms. Vulg.).

8. 48 Filia; Gr. legunt: „Confide filia“, at exemplaria Latina non legunt „confide“: apud Matthæum legitur (illud „confide“ omnes critici recentiores in Gr. quoque omittunt).

8. 52 non est mortua puella; „puella“ non habetur Gr., tamen habent Latina exemplaria, quia supplendum est ex præcedenti „matrem puellæ“ („puella“ novem Ms. habent, quindecim autem, Wordsworth et White omittunt).

9. 3 virgam; nonnulla Gr. habent in plurali, diximus de hoc Math. 10 (versu 10; etiam in hoc loco omnes critici recentiores singularem numerum probant).

9. 14 autem; Gr. legunt „enim“ (duo codices maiusculi, Tischendorf et Brandscheid etiam in Gr. „autem“ legunt).

9. 18 et discipuli; Gr. non habent „et“, legunt tamen omnia fere Latina (duo tantum Ms. omittunt).

9. 44 in cordibus vestris; Gr. habent „in auribus vestris“.

9. 54 consumat illos; in Gr. additur: „ut etiam Elias fecit“, Vulgatus vero non habet (neque critici recentiores in Gr.).

10. 1 septuaginta duos; exemplaria Gr. multa non legunt „duos“, Gr. exemplaria in quibus legebatur „septuaginta duos“ Vulgatus secutus est (in Gr. quattuor codices, Brandscheid, Weiss [Westcott et Hort] „duos“ addunt; reliqui codices, Weymouth, Tischendorf, Soden, Hetzenauer, Baljon omittunt: pro utraque lectione rationes internæ adduci possunt).

10. 21 exultavit Spiritu sancto; in nonnullis Gr. non habetur illud „sancto“, tamen in aliis Gr. legitur et in vetustis Latinis (atque in omnibus editionibus Gr. recentioribus). — placuit ante te; in nonnullis (plurimis) Gr. additur: „et conversus ad discipulos dixit“, Latina vero et alia Gr. non legunt (neque editores textus Gr., si Tischendorf et [Soden] excipias).

10. 23 conversus ad discipulos suos, dixit; in Gr. nonnullis (fere omnibus) sic legitur: „conversus ad discipulos suos seorsum, dixit“, Latina non habent et quædam alia Gr. (unus tantum maiusculus omittit).

10. 30 semivivo relicto; Gr. semimortuo relicto, sensus idem est.

10. 42 Porro unum est necessarium; notanda est lectio Basilii in reg. fus. disp. resp. 20, legit enim sic: „paucis est opus aut potius uno“. Hanc lectionem secutus est Hieronymus epist. 22 ad Eustoch., ubi hunc locum sic citat: „pauca autem necessaria sunt aut unum“. Idem autem Basilius in const. monast. cap. 2 legit ut in textu habetur, quæ lectio est communis (in Gr. codices plerique, Baljon, Brandscheid, Hetzenauer, Tischendorf, Weymouth legunt: „unum autem est necessarium“; quattuor codices, Westcott et Hort, Weiss habent: „pauca autem necessaria sunt aut unum“; Soden legit: „pauca autem sunt necessaria“ sine additamento).

11. 13 spiritum bonum; sic Latina et aliquot Gr., plura Gr. legunt „spiritum sanctum“ (quam lectionem omnes editiones Gr. recentiores exhibent).

11. 26 assumit septem alios spiritus secum; „secum“ non habetur in codice Gr., sed ad marginem exstat, reperitur tamen in codicibus Latinis tam impressis

quam Ms. Utraque Congr. eam vocem censuit reponendam, quam Sixtus apposuit (hoc loco in Sixtina et Clementina tantum habetur; post „assumit“ addunt „secum“ unum Ms. et tres codices Gr. unciales: ex Mt 12, 45 sumptum est).

12, 8 vide notata in Math. 10 (versu 32).

12, 15 ab omni avaritia: multa Gr. non habent „omni“, quædam (eque meliora) autem legunt (et omnes critici recentiores illud typis descripserunt).

12, 18 maiora faciam; Gr. maiora ædificabo (uno codice unciali excepto).

12, 31 quærite primum; „primum“ non habent Gr. (neque Ms. Vulg., paucis tantum exceptis). — et iustitiam eius; Gr. non habent nec quædam (omnia) Ms., Congr. expunxit, tamen legunt plurimi impressi (ex Mt 6, 33 tum „primum“ tum „et iustitiam eius“ sumptum est).

12, 35 lucernæ ardentes in manibus vestris; „in manibus vestris“ non legunt Gr., quædam (fere omnia) Ms., plurimi Patres: Congr. non expunxit, et vere legenda sunt (Wordsworth et White ea omittunt).

12, 58 autem; Gr. habent „enim“ (etiam unum Ms.).

16, 21 et nemo illi dabat; in nonnullis Gr. non habentur hæc verba nec in quibusdam Ms. (habentur in paucis minusculis Gr. et in tribus Ms. Vulg.: ex Le 15, 16 sumpta sunt).

19, 26 et abundabit; Gr. et aliquot (plurima) Ms. non legunt, at vero legunt plurimi impressi (ex Mt 13, 12 sumpta sunt).

21, 38 omnis populus manicabat; id est „mane ibat vel mane ire accelerabat“, textus Gr. habet „mane surgens ibat, diluculo vel summo mane ventitabat“. Quamvis autem omnes textus tam Ms. quam impressi habeant „manicabat“, non desunt tamen qui dicant, forse legendum „manitabat“ id est mane itabat (Wordsworth et White „manicabat“ scripserunt).

22, 2 Iesum; Gr. eum (sic etiam fere omnia Ms., Wordsworth et White).

24, 49 Et ego; in Gr. et Ms. legitur: „et ecce ego“ (in Gr. tres codices unciales, Baljon, Brandscheid, Soden, Tischendorf illud „ecce“ omittunt, reliqui habent; apud Wordsworth et White nullum Ms. Vulg. citatur, in quo „ecce“ legitur).

IOANNES.

1, 3 s. et sine ipso factum est nihil, quod factum est, in ipso vita erat; codices Latini Ms. et doctores Græci et Latini variant in interpunctione horum verborum. S. Ambrosius lib. 3. de fide cap. 3. refert duas lectiones, nempe: „sine ipso factum est nihil. Quod etc.“ atque: „sine ipso factum est nihil, quod factum est. In etc.“ et dicit plerosque doctos et fideles hanc posteriorem lectionem amplecti. Chrysostomus hom. 4. dicit, hæreticos divisisse hæc verba, ut probarent Spiritum sanctum esse creaturam, et legisse priore modo. Multi alii eandem lectionem (scil. posteriorem) sequuntur et recentiorum expositorum maxima pars (in Sixtina sic interpungitur: „et sine ipso factum est nihil: quod factum est in ipso vita erat“; Wordsworth et White scribunt: „nihil; quod factum est in ipso vita erat [vel est]. ita distinguere oportet cum codd. nostris pæne omnibus“: ergo interpunctionem Sixtinæ approbant. E codicibus Gr. pauci verba „quod factum est“ cum sequentibus, multi vero cum antecedentibus coniungunt; tres, inter quos Sinaiticus et Vaticanus, nullam distinctionem exhibent ideoque interpunctionem Clementinæ eatenus confirmant quatenus ipsi quoque modum coniungendi in medio relinquunt. Antiquissimi Patres et scriptores ecclesiastici illa „quod factum est“ cum sequentibus, recentiores i. e. inde a sæculo IV. cum antecedentibus connectunt. E criticis recentissimis Soden, Westcott et Hort Patres antiquiores sequuntur, reliqui vero cum Patribus recentioribus interpungunt. Pro utraque interpunctione rationes internæ adduci possunt: pro antiquiore parallelismus membrorum; pro recentiore autem factum, quod ex antiquiore nullus interpretum antiquiorum et recentiorum sensum aptum eruere potuit. Videas commentarios, etiam recentissimos).

4, 34 ut perficiam; Gr. loco „ut“ habent „et“, codices vero Latini habent ut in textu.

5, 2 Est autem Ierosolymis Probatica piscina; Gr. et Ms. legunt „super Probatica“, at codices Latini communiter habent ut in textu, sicque Congr. reliquit, in eundemque sensum utraque lectio trahitur (ex codicibus Gr. alii „super“ alii „in“ probatica habent, unus tantum maiusculus lectionem Clementinam confirmat, quæ in octo Ms. Vulg. invenitur, reliqua Ms., Wordsworth et White „super probatica“ exhibent. In lectione Clementina „probatica“ cum „piscina“ connectitur, in lectione Gr. ad „super probatica“ supplendum est „porta“. Videas commentarios).

5, 4 movebatur aqua; Gr. legunt „movebat aquam“, at Latini codices ut in textu (etiam Ms. Vulg. plus quam novem „movebat aquam“ legunt. Wordsworth et White, duobus innixi Ms., totum versum omittunt ut critici protestantes in Gr. textu. At versus 7. versum 4. supponit, quod protestans Bauer in novissimo commentario confitetur).

6, 41 panis vivus; „vivus“ non legunt Gr. et aliquot (fere omnia) Ms., tamen habetur in plurimis impressis (Wordsworth et White „vivus“ omittunt).

7, 52 Scrutare Scripturas; „Scripturas“ non legunt Gr. et Ms., at habetur in plurimis impressis („Scripturas“ habent tredecim Ms. Vulg., sed non Wordsworth et White). — surgit; sic plurimi impressi, at Gr. et Ms. legunt „surrexit“, Congr. nihil mutavit (in Gr. omnes critici recentiores „surgit“ ediderunt; apud Wordsworth et White nullum Ms. Vulg. citatur, quod „surrexit“ exhibeat).

8, 12 ambulat; Gr. et quædam Ms. legunt „ambulabit“ (in Gr. omnes critici recentiores aoristum, non futurum ediderunt; sex Ms. Vulg. habent „ambulat“, Wordsworth et White cum plurimis Ms. „ambulabit“ scribunt).

8, 27 et non cognoverunt quia Patrem eius dicebat Deum; Gr. sic habent: „et non cognoverunt, quod Patrem eis dicebat“ (sine „Deum“), at Latini codices legunt illud „Deum“, tamen varii sunt: alii legunt „eis“, plurimi impressi „eius“, quædam autem Ms. neutrum habent (pauci codices Gr. textum Clementinum præbent; Wordsworth et White cum plurimis Ms. Vulg. habent: „quia patrem eis dicebat“).

8, 45 si veritatem dico; Gr. et Ms. loco „si“ legunt „quia“, at plurimi impressi legunt „si“ (Wordsworth et White „quia“ scripserunt).

8, 46 arguet; quædam (plurima) Ms. „arguit“ legunt (ita Gr., Wordsworth et White).

10, 31 Sustulerunt ergo lapides; Gr. et Ms. legunt „ergo iterum“ (sic textum Gr. Brandscheid edidit, reliqui autem critici „ergo“ omittunt; secundum Wordsworth et White quinque Ms. Vulg. habent „ergo“, reliqua neque „ergo“ neque „iterum“).

11, 45 venerant ad Mariam, et Martham; „et Martham“ non habetur in Gr., tamen omnes Latini codices legunt (scil. impressi, nam in Ms. non legitur „et Martham“ neque apud Wordsworth et White).

11, 49 Caiphas nomine; „nomine“ non legitur in Gr. et in quibusdam (plurimis) Ms., tamen legunt fere omnes codices impressi (et duo Ms.).

12, 7 sinite; sic plurimi codices impressi (et quinque Ms.), at Gr. legunt „sine“ (ita Wordsworth et White).

13, 1 Ante diem festum Paschæ; Gr. et Ms. legunt „autem“, at plurimi impressi (et duo Ms.) non legunt nec Congr. (Wordsworth et White: „ante diem autem festum paschæ“).

13, 2 Iudas Simonis Iscariotæ; sic Gr. (codices plurimi) in casu gignendi, connectitur cum „Simonis“ qui erat Scariota (tres codices Gr. et omnes critici protestantes legunt: „Iudas Simonis Iscariotes“ in nominativo, ut cum „Iudas“ coniungatur; quattuor Ms. Vulg. habent „Scariothes“, reliqua „Scariotis“ vel „Scariothis“, nullum „Iscariotæ“).

14, 16. 26 paracletum . . . Paracletus; vide lectionem Gr. in qua legitur paracletus per „e“ litteram, quæ Latine convertitur in „e“ longam litteram („paracletum . . . Paracletus“ ediderunt Wordsworth et White, sat multa vero Ms. habent „paracletus“ vel „paraclytus“).

16, 9 crediderunt; Gr. et Ms. legunt „credunt“ (sic etiam Wordsworth et White; tamen duodecim Ms. Vulg. lectionem Clementinam exhibent).

21, 12 discumbentium; quædam (tria) Ms. legunt „discentium“, sicque Gr., at omnes codices impressi legunt ut in textu (atque etiam plurima Ms. Vulg., nihilominus Wordsworth et White „discentium“ ediderunt; in Gr. legimus „mathe-ton“ i. e. discipulorum).

21, 22 s. Sic eum volo manere; quædam Ms. legunt „si“, at fere omnes codices habent „sic“, omnes Gr. textus habent „si“ non „sic“ (e Ms. Vulg. tria vel quattuor „si sic“, unum „si“, reliqua omnia „sic“ præbent, nihilominus Wordsworth et White „si sic“ ediderunt; notant autem, „sic“ forsitan pro „si“ positum esse: reapse „sic“ ex „si+ce“ ortum est, ut Georges, Menge, Walde in lexicis suis docent).

ACTUS APOSTOLORUM.

1, 20 commoratio eorum; Gr. et (duodecim) Ms. habent „eius“, at fere omnia impressa (et septem Ms.) legunt „eorum“, Congr. posterior sic reliquit: in Heb. et Gr., nempe in Ps. 68 (versu 26) unde sumptum est, legitur „commoratio eorum“ (in textu Gr. omnes critici recentiores „eius“, in Lat. Wordsworth et White „eorum“ ediderunt).

3, 11 Cum teneret; Gr. plura verba habent, nempe „cum teneret is qui fuerat claudus“ (verba „qui fuerat claudus“ omnes critici recentiores omittunt).

3, 12 nostra virtute aut potestate; Gr. et Ms. pro „potestate“ legunt „pietate“, at plurima impressa habent „potestate“ et hæc lectio magis placet Erasmo et aliis. Græce legitur „eusebeia“ id est pietas, et interpres legisse videtur „exusia“ (potestas), Congr. retinuit „potestate“ (duo dumtaxat Ms. Vulg. habent „potestate“, quare Wordsworth et White „pietate“ scripserunt).

4, 8 Principes populi, et seniores audite; „audite“ Gr. non legunt, sed loco eius „Israel“, sic Ms., at plurimi impressi ut in textu (in Gr. Soden scribit: „principes populi et seniores Israel“, reliqui critici recentiores tum „Israel“ tum „audite“ omittunt; ita Wordsworth et White in Lat. quoque).

5, 8 Dixit; Gr. et Ms. legunt „respondit“, at plurimi impressi (et tria Ms.) habent „dixit“, sensusque est idem (Wordsworth et White „respondit“ ediderunt).

7, 7 Dominus; Gr. et (novem) Ms. legunt „Deus“, at plurimi impressi (et novem Ms.) „Dominus“ (Wordsworth et White „deus“ habent).

7, 60 dicens; Gr. (et quattuor Ms.) non legunt, legunt tamen Latini codices impressi (atque Wordsworth et White quoque).

8, 40 autem; Gr. Comp. Reg. legunt „enim“, alii (omnes) codices legunt „autem“.

9, 5 s. durum est tibi contra stimulum caleitrare. Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum; hæc verba a Gr. codice Vat. et a Gothico ex Latinis non leguntur, Congr. prior ita censuit, tamen posterior retinuit, et merito. Nam illa (priora) leguntur a Chrysostomo hom. I. de patientia, illa autem „quid me vis facere“ leguntur a Gregorio lib. 33 moral. c. 24, habent etiam omnia hæc Gr. Regia et Complutensia et alia (Wordsworth et White cum Ms. verba „durum . . . ad eum“ omittunt et loco eorum „sed“ ponunt, ut in Gr. legitur. Additamentum ex 22, 10 et 26, 14 s. in hunc locum venit, quod in Gr. omnes critici recentiores, excepto Brandscheid, omiserunt).

9, 22 multo magis; „multo“ non legunt Gr., legunt tamen plurimi impressi et Ms., Congr. retinuit (etiam Wordsworth et White retinuerunt, quamquam in quinque tantum Ms. invenitur).

9, 29 Gentibus; non habetur in Gr., tamen codices Latini legunt (etiam decem Ms., at septem alia atque Wordsworth et White omittunt).

10, 6 hic dicet tibi quid te oporteat facere; Græcum Vat. (ceterique maiusculi) et Latini codices Ms. (undecim) non habent hæc verba, ideo prior Congr. auferenda censuit, tamen ea legunt Græcum Pagnini et Latina omnia impressa (et octo Ms.), ideo posterior Congr. retinuit, Chrysostomus videtur reicere, Ecclesia tamen communiter ea legit (Wordsworth et White ea non descripserunt).

11, 8 commune aut immundum; Gr. et Ms. præmittunt „omne“, at plurimi impressi non habent nec Congr. (illud „omne“ in Gr. omnes critici recentiores omittunt; apud Wordsworth et White nullum Ms. citatur, in quo „omne“ legatur).

11, 26 ibi in Ecclesia; „ibi“ non habetur in Gr., tamen legunt Latini codices, Congr. reliquit (Wordsworth et White omittunt, quia in nullo Ms. invenitur).

15, 33 aliquanto; non habent Gr., legunt tamen Latini codices (scil. impressi et quinque Ms., Wordsworth et White omittunt).

15, 34 Visum est autem Silæ ibi remanere: Iudas autem solus abiit Ierusalem; Gr. Vat. et Latina Ms. non habent hæc verba, Gr. Regia et cetera habent illam partem de Sila, non tamen de Iuda, impressa omnia habent utramque partem (hunc versum in Gr. omnes critici recentiores, excepto Brandscheid, omittunt, quia pars prior in duobus, altera in uno dumtaxat maiusculo invenitur; e Ms. Vulg. partem priorem habent septem, alteram quinque, tamen sine „Ierusalem“, reliqua Ms. utramque partem omittunt, quæ Wordsworth et White sequuntur. Versus 40 hunc versum non necessario supponit, ut in commentariis videri potest).

18, 3 (erant autem scenofactoriæ artis.); Gr. „enim“ et sine parenthesi, at in omnibus impressis „autem“ in parenthesi (omnes codices Gr. habent „erant enim“; sex Ms. Vulg. „erant autem“, novem ac Wordsworth et White „erat autem“; parenthesin ex recentioribus criticis solus Brandscheid in Gr. posuit, Wordsworth et White eam negligunt).

18, 4 interponens nomen Domini Iesu; Gr. non legunt ea verba, tamen omnes Latini codices legunt, Congr. reliquit (e Ms. Vulg. tria tantum illa verba habent, immo undecim totum versum omittunt, quæ Wordsworth et White sequuntur; at omnes codices Gr. versum continent, illis verbis exceptis).

18, 26 Domini; Gr. et Ms. „Dei“, at multi impressi legunt „Domini“ (sex Ms. Vulg. habent „Domini“, reliqua ac Wordsworth et White „Dei“).

20, 7 disputabat cum eis; „cum“ non habent Gr., tamen legunt fere omnes codices impressi et plurimi Ms. (apud Wordsworth et White nullum Ms. citatur, quod „cum“ præbeat).

20, 24 ministerium verbi; „verbi“ Gr. et Ms. non legunt, tamen legunt plurimi impressi (et duo Ms., Wordsworth et White omittunt).

20, 29 lupi rapaces; Gr. Vat. et Ms. montis Amati legunt „graves“, at plurimi impressi legunt „rapaces“ (omnes codices Gr. et undecim Ms. Vulg. habent „graves“, octo autem „rapaces“; Wordsworth et White „graves“ scripserunt).

23, 3 sedens iudicas; Gr. et Ms. legunt „sedes iudicans“, at plurimi impressi ut in textu (sic etiam Wordsworth et White, qui pro „sedes iudicans“ nullum Ms. citant).

23, 25 hæc verba (totius versus) nec Gr. nec Lat. Ms. legunt, in impressis tamen Latinis habentur, Congr. censuit retinenda (Wordsworth et White omiserunt, quia totum versum unum dumtaxat Ms., priorem partem usque ad „sustineret“ inclusive tria tantum Ms. habent).

24, 6. 7. 8 apprehensum volumus secundum legem nostram iudicare. Super-veniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, iubens accusatores eius ad te venire; hæc verba Gr. Vat. et ex Latinis Gothicus codex non habent, legunt tamen reliqua Græca et Latina fere omnia: quæ vero non legunt, habent „apprehendimus“, cetera vero exemplaria ut in textu. Congr. retinuit, quia etiam interpretes ita legunt (in Gr. ista verba solus Brandscheid apposuit; Wordsworth et White in Lat. quoque omittunt novem Ms. sequentes, dum alia novem Ms. ea exhibent).

24, 14 Patri, et Deo; Gr. „patri Deo“, licet quædam Ms. legant „Patri Deo“, at plurimi codices ut in textu, sic reliquit Congr. (pleraque Ms. Vulg. habent „Patri Deo“, Wordsworth et White e tribus Ms. ediderunt „patri deo“, pro lectione „Patri et Deo“ nullum Ms. citantes).

27, 5 Lystram; omnes Gr. codices habent „Myra“, Latini vero „Lystram“ (sic etiam Wordsworth et White cum Ms. Vulg. et quibusdam codicibus Gr.; codex Vat. habet „Myrra“, alii plerique „Myra“. Lectionem „Lystram“ falsam esse, recentiores concedunt, nihilominus Brandscheid eam in Gr. quoque assumpsit).

27, 9 consolabatur eos; in codice Gr. loco illius verbi „consolabatur“ exstat verbum, quod apud Latinos significat „admonebat“, communis tamen lectio habet „consolabatur“. „eos“ Gr. et Ms. (tribus exceptis) non legunt, habent tamen plurimi codices impressi (Wordsworth et White „eos“ omittunt, sed etiam scribunt „consolabatur“).

28, 23 plurimi; (Gr.) et Ms. (duobus exceptis) habent „plures“, at plurimi impressi ut in textu (Wordsworth et White „plures“ habent. — Hic editio eorum maior desinit; in sequentibus editionem minorem a White curatam adhibui).

AD ROMANOS.

1, 13 et in vobis; sic Ms. habent et Congr., licet in Gr. „et“ non habeatur (in Gr. unus tantum maiusculus et pauci minusculi „et“ omittunt, reliqui codices habent).

1, 18 ira Dei; „Dei“ non habetur in Gr. nec in quibusdam Ms., tamen habetur in impressis fere omnibus: ab interprete additum puto declarationis causa, quia subintelligendum est („Dei“ in Gr. quoque habetur).

2, 1 agis quæ iudicas; in Gr. et in Ms. „qui“, tamen communiter habetur in Latinis „quæ“, sensus idem est (White „qui iudicas“).

2, 15 cogitationibus acusantibus, aut etiam defendentibus; censuit Congr. legendum in genetivo, sed non recte, nam Græci utuntur genetivo pro ablativo, et præcedens verbum „conscientia testimonium reddente“ etiam Græce est in genetivo, et tamen vertitur in ablativo: retinenda ergo est lectio in ablativo cum quibusdam Ms. et cum Hieronymo in Ezech. 16. (White: „testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium“).

3, 30 iustificat; Gr. et in quibusdam Ms. „iustificabit“, at plurimi impressi et Congr. ut in textu (White „iustificabit“).

4, 5 secundum propositum gratiæ Dei; hæc verba non habentur in nostris Græcis exemplaribus nec exponuntur ab Origene, Chrysostomo, Theodoro, tamen leguntur et exponuntur ab antiquissimis Patribus Latinis et leguntur in quibusdam Ms. antiquissimis et ad sensus Paulini complementum faciunt (istud additamentum plura Ms. habent, quattuor et White omittunt).

4, 9 in circumcissione tantum manet; „manet“ non est in Gr. nec in quibusdam Ms., tamen in omnibus fere impressis habetur, interpret declarandi causa posuit, nam ad sensum pertinet: sic et illa particula „tantum“, quæ etiam non habetur in Gr. nec in Ms., ad sensum tamen pertinet (White „tantum manet“ omittit).

4, 19 corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum; Gr. (exceptis 3 maiusculis) et 2 Ms. ante „emortuum“ habent „iam“ (at non ante „fere“; White utrumque „iam“ omittit).

5, 8 secundum tempus; ab hoc loco Congr. abstulit, quia non habetur Græce, sed tantum in priore loco (versu 6), at vero Theodoretus Græcus legit et interpretatur etiam in hoc loco (White in hoc loco „secundum tempus“ omittit).

5, 13 peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset; Gr. et quædam Ms. (et White) legunt: „non imputatur cum lex non est“, ceteri codices ut in textu.

5, 16 per unum peccatum; Gr. et in quibusdam Ms. „peccatorem“: Græca varia sunt et utroque modo legunt (in Gr. omnes critici recentiores legunt „per unum peccantem“, quam lectionem etiam sex Ms. Lat. et White exhibent).

5, 21 regnavit peccatum in mortem; Gr. et in quibusdam Ms. „in morte“, at plurimi codices „in mortem“ (White „in morte“).

6, 8 vivemus cum Christo; sic Ms. et quædam impressa, Congr. (in Gr. omnes critici legunt: „vivemus cum eo“, in Lat. tamen et White lectionem Clementinam retinet).

6, 10 Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; in Bibliis Græcis et Syriacis ita punctatur: „quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel“ (ita etiam White distinguit).

7, 6 soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur; Gr. et in quibusdam Ms. loco „mortis“ habetur „morientes“, impressa fere omnia „mortis“, sicque etiam

Ms. (White edidit: „a lege, morientes in quo“, at fere omnia Ms. lectionem Clementinam confirmant).

7, 15 quod volo bonum . . . quod odi malum; „bonum . . . malum“ non legunt Gr. et quædam Ms., tamen legunt ceteri codices, Congr. retinuit (White cum plerisque Ms. omisit).

8, 3 quod impossibile erat legi . . . in similitudinem carnis; Gr. legunt „legis“ et „in similitudine“, Latini codices ut in textu (White habet „legis“ quidem, sed „in similitudinem“).

8, 7 inimica est Deo; Gr. inimica (inimicitia) est in Deum (White e duobus Ms. edidit: inimicitia est in Deum; pleraque tamen Ms. habent: „inimica est in Deum“).

8, 10 spiritus vero vivit; Gr. „spiritus vero vita“, at omnes codices impressi legunt „vivit“, Gr. sunt ambigua (in Gr. duo tantum maiusculi habent „vivit“, reliqui „vita“; etiam Ms. Lat. et White legunt: „spiritus vero vita“).

8, 16 Ipse enim Spiritus; „enim“ non habent Gr. et quædam Ms., tamen habent ceteri impressi codices (White illud omittit).

8, 38 neque virtutes; non habetur in Gr., tamen legunt Latini codices (White omittit).

9, 7 neque qui semen sunt Abraham; Gr. et Ms. legunt „quia“, at multi impressi habent „qui“ (White „quia“).

9, 22 apta in interitum; sic Ms. et quædam impressa, Congr.: at alia legunt „aptata“ (ita etiam White).

10, 8 quid dicit Scriptura; „Scriptura“ non legitur in quibusdam Ms., tamen legunt Gr. et omnes codices impressi (in Gr. omnes critici recentiores illud „Scriptura“ omittunt; White etiam in Lat.).

10, 16 obediunt; Græce est præteritum (etiam in Ms. Lat. quæ White sequitur).

11, 33 et investigabiles viæ eius; sic legit Augustinus lib. II. de bono perseverantiæ cap. II. „Quis, inquit, valeat investigabilia vestigare?“ quidam legunt „ininvestigabilia“. Alii legunt „impervestigabiles“. Vestigo et investigo in eodem reperiuntur sensu (White „investigabiles“. Teste Georges apud scriptores ecclesiasticos duplex „investigabilis“ occurrit: unum a verbo investigandi, alterum a verbo vestigandi et p r i v a t i v a præpositione inseparabili „in“, ut in hoc loco).

15, 9 Domine; non habetur in aliquot Ms., tamen legunt Gr. et omnes codices impressi, Congr. retinuit (illud „Domine“ in Gr. omnes critici recentiores omittunt, White etiam in Lat.).

15, 22 et prohibitus sum usque adhuc; non habentur Gr., habentur tamen in impressis plurimis, et Congr. retinuit (White omisit).

15, 29 benedictionis Evangelii; „Evangelii“ plurimi impressi non legunt, tamen habentur in Gr. et in Ms. (illud „Evangelii“ in Gr. omnes critici recentiores omittunt, White etiam in Latino).

16, 23 Caius hospes meus, et universa Ecclesia; debet legi „universæ Ecclesiæ“, quasi dixerit s. Paulus „Caius hospes meus, et universæ Ecclesiæ“ hospes: ita legitur in Gr. et in multis Ms. (et ita White edidit; correctorium tamen ad tres editiones Clementinas hanc emendationem propositam tacet).

AD CORINTHIOS I.

3, 13 Dies enim Domini; „Domini“ non habent Gr., tamen est articulus emphaticus „dies illa“, loco cuius exponitur „Domini“ in omnibus fere impressis (White illud „Domini“ omittit).

4, 16 sicut et ego Christi; legunt Chrysostomus et Anselmus, tamen a Theodoro et Ambrosio non leguntur hæc verba (neque a criticis editoribus textus Gr. neque a White: ex 11, 1 sumpta sunt).

7, 7 Volo enim omnes vos esse; ita Gr.: „vos“, non homines (etiam White habet „omnes vos“; at in Gr. omnes critici legunt „omnes homines esse“).

7, 35 Dominum obsecrandi; Gr. „observandi“, significat enim colere, at vero nostra lectio est in Ms. et impressis communiter (White „observandi“ scripsit).

9, 24 *bravium*; „*brabium*“ cum „b“ in secunda syllaba legendum ac pronuntiandum videtur, sicut Græce „*brabeion*“ per secundam alphabeti Græci litteram tam in prima quam in secunda syllaba scribitur ac pronuntiatur (at White quoque „*brauium*“ scribit).

9, 25 Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; Cyprianus ad Græca verba respiciens sic vertit: „omnis qui agonizat, in omnibus continens est“ in epist. 9 et lib. de exhort. mart. c. 8., at in opuse. ratione circumcis. legit sicut Vulgatus (White lectionem Clementinam retinet).

10, 13 apprehendat; Gr. et Ms. legunt „apprehendit“ in præterito, at plurimi codices legunt ut in textu, sicque antiqui Latini Patres non solum legerunt, sed interpretati sunt ac ponderarunt: credibile est, exemplaria Græca varia fuisse Vulgatumque interpretem secutum esse lectionem, quæ communiter nunc habetur, quam Congr. probavit (etiam White „adprehendat“ edidit, at in Gr. omnes critici recentiores legunt „apprehendit“ in præterito).

11, 22 Laudo vos? in hoc non laudo; in quibusdam legitur: „laudo vos in hoc?“ et videtur conformis Gr. lectioni (recentiores critici omnes tum in Gr. tum in Lat. interpunctionem Clementinam comprobant).

12, 28 interpretationes sermonum; non habentur in Gr., habentur in Ms. et communiter in impressis, et sequentia verba Pauli indicant ea esse legenda (Congr. retinuit, sed White omisit).

16, 19 apud quos et hospitor; Gr. nunc non habent, tamen habent quædam Ms., immo Chrysostomus et Theodoretus interpretantur, quod argumento est, Græca nostra esse multa (mutila) et corrupta (omnes critici recentiores consentiunt, illa verba omittenda esse).

AD CORINTHIOS II.

1, 6 sive consolamur pro vestra consolatione. sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute; est advertendum Græce unicum esse verbum, quod significat „exhortari et consolari“, unde interpres duobus verbis Latinis usus est, quod Græce unico significatur (accuratius: ex una sententia Græca duas Latinas fecit), et hæc lectio est probabilior. Quædam Biblia unum habent: alia „consolamur pro vestra consolatione“, alia „exhortamur pro vestra exhortatione“, legitima utrumque complectuntur (White sententiam „sive consolamur pro vestra consolatione“ omittit).

1, 11 ex multorum personis; sic Congr., at Gr. et quædam Ms. „ex multis personis“. (White lectionem Sixtinæ edidit: „ex multarum personis facierum“).

3, 18 a Domini Spiritu; sic legunt Latina exemplaria et Græca multa, at alia Græca „a Domino Spiritu“, sic Chrysostomus et Damascenus et Basilius et Athanasius, ubi ex hoc loco probant, Spiritum sanctum esse Deum et Dominum. Alia Græca habent „a Domino Spiritus“: in Græco ergo triplex est lectio (non triplex lectio, sed triplex explicatio grammaticalis unius eiusdemque lectionis „apo kyriu pneumatōs“ adest. Lectionem et explicationem Clementinam White edidit et catholici interpretes tuentur).

6, 16 inambulabo inter eos; „inter eos“ Congr. abstulit, tamen vere sunt legenda, tum quia Lev. 26 (versu 12) unde sumptum est testimonium, habetur „ambulabo in medio vestri“, tum quia verbum Græcum significat ambulare in aliquo. Ideo Latinus interpres, quia verbum Latinum id non significat, addidit „inter illos“ (White illud „inter eos“ omisit, quod in Gr. nullus codex habet; in LXX Lv 26, 12 idem verbum Gr. „enperipateso“ legitur cum additamento „en ymin“, quod additamentum apostolus omisit, non ad litteram sed libere citans, ut alibi).

7, 12 pro vobis; adde „ad vos“, ita Gr. et Ms., at impressa omnia non legunt (neque in ulla trium editionum neque in correctorio additum est; White autem addidit).

9, 9 in sæculum sæculi; Gr. et Ms. loco huius legunt „in æternum“ (ita White).

11, 6 manifestati sumus vobis; sic Gr. et Ms. (in Gr. plerique codices habent „manifestati sumus vobis“, unus „manifestatus sum vobis“, quam lectionem White edidit. quattuor vero „manifestavimus vobis“: hanc lectionem critici protestantes præferunt).

11, 21 in hac parte; Gr. codices non legunt, Latini vero sic (White omisit).

12, 9 virtus; Gr. (plurimi) habent „virtus mea“, Latini codices non legunt illud „mea“ (neque sex codices Gr. neque White).

12, 12 signa tamen Apostolatus mei; Gr. et Ms. loco „Apostolatus mei“ habent „Apostoli“, ceteri codices ut in textu (White „Apostoli“).

13, 9 quoniam; Gr. legunt „quando“, at Latini codices „quoniam“ (White „quando“).

AD GALATAS.

3, 1 præsriptus est; ita Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius et Hieronymus, Ms. et aliqua impressa, sed Ambrosius et Augustinus legunt „proscriptus est“: Gr. verbum licet utrumque significet, magis tamen significat „præsriptus“, sic utraque Congr. censuit (et White edidit). — in vobis crucifixus; Caietanus et quidam recentiores censent expungenda quasi in Gr. non sint, sed falluntur, quia exponuntur et ponderantur a Chrysostomo, et quidam codices habent: alii habent „in vobis crucifixus est“, sicque in textu Hieronymi (White verba „in vobis“ omisit; in Gr. Brandscheid et [Soden] ea retinuerunt: Brandscheid cum codicibus ante, [Soden] contra codices post „crucifixus“ illa ponens).

5, 13 per charitatem Spiritus; „Spiritus“ non legunt Gr. et aliquot Ms., habent tamen plurimi codices (White „Spiritus“ non legit).

5, 19 immunditia, impudicitia, luxuria; „impudicitia“ non habent Gr. et novem Ms., habent tamen impressa omnia (White non habet).

5, 22 patientia; codex montis Amati non legit (neque White neque Gr.).

AD EPHESIOS.

1, 22 et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam; Gr. legunt „supra omnia ipsi Ecclesiae“, sicque Chrysostomus, Hieronymus, Ms.: Congr. retinuit communem lectionem Ambrosii et impressorum (White: „et ipsum dedit caput supra omnia ecclesiae“; illud „ipsi“ non est in Gr., nisi articulo talem vim tribuere volueris).

4, 29 ad ædificationem fidei; Gr. et Ms. et Hieronymus loco „fidei“ legunt „opportunitatis“ (White cum quattuor Ms. legit „oportunitatis“ [sic]; pro lectione „fidei“ duo Ms. citat).

5, 26 verbo vitæ; „vitæ“ non legunt Gr. et Ms., tamen legunt plurimi codices et Congr. (non vero White).

5, 33 uxor autem timeat; Gr. et septem Ms. legunt: „uxor autem ut timeat“, cetera „ut“ non habent (sed White habet).

AD PHILIPPENSES.

3, 14 bravium; vide notationem in 1 Cor. 9, 24.

4, 17 in ratione vestra; Gr. et Ms. (et White) legunt „in rationem vestram“, omnia vero impressa ut in textu.

AD COLOSSENSES.

2, 4 in sublimitate sermonum; sic legunt omnes Latini codices, quidam vertunt „subtilitate“, quidam „probabilitate“ (White cum quinque Ms. legit „in subtilitate sermonum“, pro lectione „sublimitate“ duo Ms. citans).

2, 11 sed circumcisione Christi; „sed“ non legunt (Gr. et) Ms., tamen legunt plurimi codices, et intelligi debet (White non habet).

2, 14 chirographum decreti; Gr. et Ms. legunt „decretis“, tamen impressi habent „decreti“ (White legit cum tribus Ms. „chirographum decretis“, sed pro lectione „decreti“ quattuor Ms. citat).

2, 20 Si ergo; in quibusdam impressis non legitur „ergo“, tamen legunt Gr. et Ms. (illud „ergo“ in Gr. ab omnibus criticis recentioribus, in Lat. a White omititur).

3, 14 charitatem habete; „habete“ non legunt Gr. et aliquot Ms., tamen habent fere omnes impressi (at non White).

3, 25 non est personarum acceptio apud Deum; „apud Deum“ non habetur in Gr., tamen habetur communiter in impressis et aliquot Ms. (White cum tribus Ms. omisit, citans quattuor Ms., quæ „apud Deum“ habent).

AD THESSALONICENSES I.

4, 6 et nequis; „et“ non legunt Gr., tamen habent codices Latini (White „ut ne quis“ edidit).

4, 17 obviam Christo in aera; Gr. et aliquot Ms. legunt „Domino“, at plurimi codices habent „Christo“ (White „obviam Domino in aera“ legit).

AD THESSALONICENSES II.

In hac epistola Rocca nullam discrepantiam textus Clementini et Græci notavit.

AD TIMOTHEUM I.

3, 16 quod manifestatum est; in Gr. loco „quod“ legitur „Deus“, reliqua sunt verba quæ generi omni accommodantur, nempe masculino, feminino, neutro, at omnia Latina exemplaria legunt „quod“ (ita etiam White. In Gr. omnes critici recentiores pro „quod“ legunt „qui“).

5, 5 speret . . . instet; Gr. et Ms. (et White) legunt „speravit . . . instat“, at ceteri codices ut in textu.

5, 8 Si quis; Gr. et quædam Ms. legunt „si qua“, ut referatur ad viduam, at Latini impressi legunt ut in textu (etiam White; textum Gr. non „si qua“, sed „si quis“ vertendum esse, contextus ostendit).

5, 18 alligabis; Gr. et quædam Ms. legunt „refrenabis“, at plurimi codices ut in textu (White „infrenabis“).

6, 8 contenti simus; exemplaria omnia legunt „simus“, Gr. vero „contenti erimus“, Congr. legit „sumus“, sed sine causa (legitur in prima et tertia Clementina „sumus“, in Sixtina et secunda Clementina et in correctorio ad primam „simus“, quam lectionem etiam White probat. In Gr. futurum est, quod iuxta grammaticos recte „contenti simus“ vertitur).

AD TIMOTHEUM II.

2, 14 coram Domino; sic Gr. et Ms. et Congr. (et White. In Gr. quattuor maiusculi, Baljon, Tischendorf, Westcott et Hort, Weymouth „coram Deo“ habent; reliqui autem maiusculi, Brandscheid, Hetzenauer, Soden, Weiss „coram Domino“ legunt).

2, 22 fidem, spem, charitatem; „spem“ Gr. et aliquot Ms. non legunt, tamen legunt plurimi codices (sed non White).

2, 25 qui resistunt veritati; „veritati“ Gr. et aliquot Ms. non legunt, tamen legunt plurimi codices (at non White).

4, 18 Liberavit; Gr. „liberabit“, at plurimi codices et Congr. ut in textu (habent „liberavit“ quattuor Ms., „liberabit“ tria et White).

AD TITUM.

2, 5 sobrias; quædam Ms. non legunt, tamen habent fere omnes codices impressi (Gr. et White non legunt).

AD PHILEMONEM.

20 Refice viscera mea in Domino; sic Gr., Ms., Congr. (et White. At in Gr. omnes critici recentiores loco „in Domino“ legunt „in Christo“, uti Sixtina habet).

AD HEBRÆOS.

2, 10 per passionem; Gr. et Ms. „passiones“, at impressi in singulari legunt (White in plurali).

5, 8 Filius Dei; „Dei“ non habetur in Gr., tamen fere omnia impressa habent: si autem non legatur, supplendum necessario est, unde existimandum

est, interpretem declarandi causa addidisse, ut sæpe factum est (White „Dei“ non legit).

7, 9 accepit; Gr. et quædam Ms. legunt „accipit“, at impressa ut in textu (in Gr. est participium „accipiens“; White „accepit“ habet).

9, 12 hircorum, aut vitulorum; Gr. et quædam Ms. (et White) legunt „et“, at impressa ut in textu.

12, 4 Nondum enim; „enim“ non habent Gr. et quædam Ms. (et White), tamen habent omnes fere impressi codices.

12, 18 accensibilem ignem; Gr. accensum ignem (White „accensibilem“).

IACOBI.

1, 13 quoniam a Deo tentatur; Gr. „a Deo tentor“, Ms. autem „quoniam a Deo tentor“, at impressa omnia (et White) sicut nos: sensus idem est (illud „quoniam“ in Gr. quoque legitur).

2, 20 mortua est; ita Gr., Ms. aliquot et fere omnia impressa, at Ms. alia habent „otiosa est“ (ita White et duo Gr. maiusculi; Brandscheid, Hetzenauer, Soden etiam in Gr. „mortua est“ cum plurimis codicibus legunt).

3, 15 enim; non habent Gr., tamen legunt Latini codices (sed non White).

5, 3 Thesaurizastis vobis iram; „vobis iram“ non habent Gr., tamen legunt Latini codices impressi, licet aliquot Ms. non habeant: Congr. reliquit (White omisit).

5, 8 Patientes igitur estote; „igitur“ non habent Gr. et Ms., tamen legunt plurimi codices (at non White).

PETRI I.

1, 12 in quem desiderant Angeli prospicere; Gr. et Ms. habent „in quæ“, at Latini impressi legunt „in quem“: Congr. retinuit (et White quoque).

2, 23 tradebat autem iudicanti se iniuste; Gr. codices habent: „tradebat autem iudicanti iuste“, sed eos mendosos esse, Latini volunt: Cyprianus legit „iniuste“ (etiam White; quæ lectio de iudice humano explicanda est. In Gr. omnes critici recentiores legunt „iudicanti iuste“ i. e. Deo Patri).

4, 8 mutuam in vobismetipsis charitatem; quædam Ms. (et White et Gr.) legunt „in vosmetipsos“, at impressa ut in textu.

4, 14 quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est eius Spiritus, super vos requiescit; quædam Ms. legunt: „quod est gloriæ, Dei spiritus super vos requiescit“, sieque Gr.: at impressa ut in textu (White sic legit: „quoniam gloriæ Dei Spiritus in vobis requiescit“; textum Gr. recentiores vertunt: „quoniam Spiritus gloriæ [et virtutis] et Dei super vos requiescit“. Verba „et virtutis“ habent Brandscheid, Hetzenauer, Soden; reliqui critici ea omittunt).

PETRI II.

1, 4 per quem; in Gr. nunc habetur „per quæ“, scil. virtutem et gloriam, interpres aliter legit Græce et vertit „per quem“, quæ est communis versio (etiam a White recepta, licet in Ms. lectiones „per quam“ atque „per quæ“ quoque occurrant; in textu Gr. omnes critici recentiores „per quæ“ legunt).

1, 17 ipsum audite; Gr. non legunt, legunt tamen codices Latini (sed White omittit).

2, 10 sectas non metuunt introducere blasphemantes; Gr. „doxas“, quod etiam significat opiniones et glorias seu maiestates: unde in quibusdam Ms. legitur „maiestatem non metuunt“ i. e. non reverentur personas in dignitate constitutas, et in epistola Iudæ (versu 8) interpres idem vocabulum sic vertit „maiestatem blasphemant“, at in hoc loco secutus est alteram significationem, quia legit verbum „introducere“ (quod in Gr. deest): sic enim habent omnia exemplaria impressa (tria Ms. pro „introducere“ habent „facere“; White cum quattuor Ms. legit: „sectas non metuunt blasphemantes“. Vertendum tamen erat: „maiestates non metuunt blasphemantes“).

IOANNIS I.

1, 4 ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum; „gaudeatis et“ non habent Gr. et quædam Ms., tamen legunt omnes codices impressi: Congr. retinuit (et White quoque).

3, 11 diligatis; sic Ms. et nonnulli impressi, licet Gr. legant „diligamus“ (sic White).

4, 21 a Deo; Gr. et quædam Ms. (et White) legunt „ab eo“, at fere omnes impressi codices habent ut in textu.

5, 7 s. in cælo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra; hæc verba sunt certissime de textu et allegantur contra hæreticos ab Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Cyrillo et Cypriano, et Hieronymus in prologo dicit ab infidelibus scriptoribus fuisse prætermittenda: in Gr. etiam quodam antiquissimo exemplari, quod habetur Venetiis, leguntur. Unde colligitur, Græca quæ passim feruntur, in hac parte esse mendosa et omnia Latina Ms. in quibus non habetur (hodie plurimi critici catholici censent, comma Ioanneum non genuinum esse. Vide tamen ea quæ in priore et altera editione Novi Testamenti atque in opusculo „Bibelkritik“ scripsi).

5, 12 qui non habet Filium; „Dei“ addunt Gr., tamen quædam Ms. non legunt, Congr. expunxit (White assumpsit).

5, 16 petat, et dabitur ei vita; Gr. et quædam Ms. legunt „petet et dabit ei vitam“ (sic White).

5, 17 peccatum ad mortem; Gr. et Hieronymus in Ir. 14 habent „peccatum non ad mortem“, at Latina carent illo „non“ (quod neque White legit; sensus generalis non mutatur).

IOANNIS II. et III. IUDÆ.

In his libris Rocca nullam discrepantiam textus Clementini et Græci notavit.

APOCALYPSIS.

1, 3 audit . . . servat; Gr. „qui audiunt . . . servant“, et sic in Ms., sed positum est pro singulari (White „qui audiunt . . . servant“).

1, 13 candelabrorum aureorum; „aureorum“ non habetur in Gr. nec in Ms. (nec apud White), tamen intelligi debet, ut ex antecedenti (versu).

2, 22 mittam; sic Gr. et Ms. et quædam impressa, Congr. (in Gr. omnes critici recentiores legunt „mitto“, sic White etiam in Lat.).

3, 17 quod dives sum; „quod“ Gr. non habent, tamen legunt omnes Latini codices et Congr. (et White. In Gr. duo unciales habent „quod“, reliqui omittunt).

3, 18 et non; Gr. „ne“, impressi plurimi „ut non“, quædam Ms. „et non“, sic Congr. (et White).

4, 8 et in circuitu; sic aliquot codices, Congr. (et White; in Sixtina et Gr. „et“ deest).

5, 5 dixit; aliquot Ms. „dicit“ (sic Gr. et White).

5, 9 Dignus es Domine; „Domine“ non legunt Gr. et quædam Ms., legunt tamen omnes impressi et Congr. (at non White).

5, 10 regnabimus; „regnabunt“ 12 Ms. (et Gr.), impressa vero ut in textu (White „regnabunt“).

5, 14 in facies suas . . . viventem in sæcula sæculorum; hæc verba non habentur in Gr. nec aliquot Ms., habent tamen communiter impressa (White ea omisit).

6, 13 stellæ de cælo; Gr. et Ms. „stellæ cæli“ (sic White).

8, 3 ante thronum Dei; „Dei“ non legunt Gr., habent tamen Latini codices (sed White non habet).

8, 13 vocibus trium Angelorum; Gr. et aliquot Ms. et prior Congr. sic legunt: „vocibus tribus trium Angelorum“, tamen omnia impressa non legunt „tribus“ nec ultima Congr. (at White legit).

9, 5 ut cruciarent; ita Gr., at vero aliquot Ms. „cruciarentur“, sique Congr. censuit, tamen cum obstent Gr. et omnia fere impressa, non videtur lectio probanda (in Gr. omnes critici recentiores legunt „cruciarentur“, sic White etiam in Lat.).

11, 1 et dictum est mihi; sic legunt multa impressa, at Gr. et Ms. „dicens“ (loco verborum „et dictum est mihi“; White „dicens“ edidit).

11, 15 Amen; non habetur in Gr. nec Ms. aliquot, habent tamen omnia impressa (sed White omisit).

12, 2 clamabat; Ms. habent „clamat“, at Gr. et omnia fere impressa „clamabat“ legunt (in Gr. omnes critici recentiores habent „clamat“, sic White etiam in Lat.).

13, 2 sicut pedes ursi; „pedes“ non legunt Gr. et Ms., tamen legunt plurimi codices (at non White).

14, 3 dicere; sic multi impressi, at Gr. et Ms. et quædam impressa „discere“ (White „dicere“).

16, 7 Et audiui alterum ab altari dicentem; Gr. legunt: „et audiui de altari“ (in Gr. omnes critici recentiores legunt: „et audiui altare dicens“, sic White etiam in Lat.).

18, 2 exclamavit in fortitudine; Gr. „in forti voce“ legunt, at Latini codices ut in textu (White cum Ms. „in forti voce“ legit).

18, 8 Deus; Gr. „Dominus Deus“, ceteri codices non legunt „Dominus“ (neque White).

18, 13 et cinnamomum) et odoramentorum etc.; in Gr. omnia hæc sunt in accusandi casu relata ad verbum superius „emet“ (in versu 11), Vulgatus hæc in gignendi casu vertit ab illo „merces“ (in versu 12) dependente (post „cinnamomum“ male deletum est „et amomum“, quod Sixtina cum plerisque Gr. habuerat: White restituit).

19, 15 ex utraque parte; hæc non habent Gr., tamen habent Ms. et omnia fere impressa (sed non White).

22, 14 Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni; „in sanguine Agni“ Congr. abstulit, tamen legunt omnia fere impressa, et in Ecclesia recitantur ea verba. Quod si Gr. spectanda sunt in hac parte, etiam auferenda essent illa „lavant stolas suas“, nam in manuscriptis Gr. codicibus non habentur, sed loco huius sententiæ „lavant stolas suas in sanguine Agni“ ipsi legunt „Beati, qui custodiunt præcepta eius“. Cum igitur Gr. neutram partem habeant, sicut una aufertur, erat etiam altera auferenda, et si una retinetur, deberet etiam altera retineri. Interpretem ergo nostrum aliter legisse in Gr., quam nos nunc legimus, certum est, et utraque pars est legenda, ut codices communiter Latini legunt (White illa verba „in sanguine Agni“ omisit. Quod ad textum Gr. attinet, solus Soden edidit: „Beati, qui custodiunt præcepta eius“; reliqui critici recentiores legunt: „Beati, qui lavant stolas suas“).

Emendationes Francisci Toleti, in exemplari secundæ editionis Clementinæ propositæ.

Gn 27, 7 Quis auditorum crederet Abraham; error typographicus, nam legi debet „quis auditurus vel audiens“ (ita Toletus. Reapse pleraque Ms. et veteres editiones omnes habent „Quis auditorus“, quædam autem Ms. „Quis auditorum“. Congr. Sixtina vero lectionem duorum Ms. prætulit atque Sixtus V. eam recepit, scil. „Quis auditorum“; Congr. Gregoriana et Clementina quoque hanc lectionem comprobant, quam Vercellone „egregiam“ vocat. Toletus et Rocca frustra laborarunt, ut hanc lectionem consulto assumptam ut errorem typographicum eliminarent. Rocca in exemplari Sixtinæ, cuius folia typographo dabantur, super „auditorium“ scripsit: „error typographicus“, atque in margine notavit: „auditorus vel auditorum“: nihilominus in prima Clementina legimus: „auditorium“. Ad marginem huius editionis Rocca repetiit: „Debet legi auditorus, vel auditorum, non auditum, quia hoc est nondum impletionis“, et in folio separatim impresso, quod præter alia correctorium primæ editionis continet, notam inseruit: „auditorium, vel auditorus legi debet: Congr. censuit legendum „auditorium“ (quod falsum est).

Tamen in secunda editione iterum legimus „auditorium“. Toletus in exemplari huius editionis testatur: „error typographicus, nam legi debet: quis auditorus vel audiens“, quibus omnibus non obstantibus in tertia quoque editione impressum habemus „auditorium“, quin correctorium hanc lectionem errorem typographicum declaret. Lectio igitur a tribus Congregationibus comprobata eliminari non potuit. De lectionibus „auditorus vel auditorum“ Vercellone scribit: „Utraque autem lectio, quidquid dicat Angelus Rocca, profecto mendosa latinæque syntaxi parum consentanea videtur“).

Gn 23, 4 ut sepeliā mortuum meum; mortuus, Sara mortua uxor Abrahæ (in versibus 4. 6. 8. 11. 13. 15 „mortuum“ linea subducta signatur. At Latinum „mortuus“ tum virum tum mulierem significare potest. Tertia quoque editio habet „mortuum“).

Gn 37, 36 eunucho Pharaonis magistro militum; Pharaonis, magistro (at neque in tertia editione neque in correctorio virgula ponitur).

Gn 42, 37 reduxeto; reduxero (ita correctorium ad secundam editionem).

Ex 5, 20 Occureruntque; Occurreruntque (ita correctorium ad secundam editionem).

Ex 8, 26 Deo nostro?; sine interrogatione (prima, secunda, tertia editio habent cum Sixtina signum interrogationis; correctorium ad primam editionem monet, notam interrogationis esse delendam, sed non indicat, qualis interpunctio sit ponenda: in correctorio ad secundam et tertiam punctum ponitur. Rocca tam in margine Sixtinæ quam in margine primæ Clementinæ notaverat „sine interrogatione“). — ea quæ; ea, quæ (in correctorio tacetur, sed Rocca in exemplari primæ Clementinæ atramento virgulam apposuit).

Ex 12, 42 observabilis Domino; Domini (prima, secunda, tertia editio habent „Domino“, correctorium ad istas tres cum Sixtina „Domini“).

Ex 13, 15 iumentorum (sic); iumentorum (ita correctorium ad secundam editionem).

Ex 15, 16 in magnitudine; in (ita correctorium ad secundam editionem).

Ex 16, 13 Eactum; Factum (ita correctorium ad secundam editionem).

Ex 29, 33 sancticentur; sanificentur (ita idem correctorium).

Ex 40, 3 dimittesque; „demittes“ legi debet, quia „dimittes est error typographicus (Etiam Rocca asserit: „demittes“ legi debet: hic est error typographicus. Nihilominus tertia quoque editio habet „dimittes“ et correctorium tacet. Nam longe plura et antiquiora Ms., omnes editiones sæc. XV. et plures sæc. XVI. hanc lectionem exhibent, quam Sixtus V. recepit quamque Congr. Gregoriana et Clementina intactam reliquit. Ergo error typographicus non adest. Vercellone in Gn 45, 20 notat, duo verba „dimittere“ et „demittere“ ex amanuensium incuria promiscue usurpata fuisse).

Lv 11, 13 halicetum (linea subducta signatum; cf. Dt 14, 12 infra).

Lv 19, 9 Cumque; dele „que“ (prima, secunda, tertia editio habent cum Sixtina „Cumque“, correctorium ad tres editiones „Cum“. Rocca in suo exemplari 1592 illud „que“ atramento deleverat).

Lv 25, 34 non veneant; non vendantur (in correctorio tacetur. Rocca in margine scripsit: „i d e s t, non vendantur“; in tertia quoque editione legitur „non veneant“).

Lv 27, 26 sancticare; sanctificare (ita correctorium ad secundam editionem).

Nm 1, 34 pocedere; procedere (ita correctorium ad secundam editionem).

Nm 2, 9 enumerati; annumerati (prima, secunda, tertia editio habent „enumerati“, correctorium ad tres editiones cum Sixtina „annumerati“).

Nm 13, 30 Amorraeus; Amorrhæus (sic Sixtina, prima Clementina, correctorium ad secundam et tertiam editionem, in quibus „Amorrhæus“ scriptum est).

Nm 15, 20 separatis; separabitis (ita editio Sixtina habet, sed Rocca litteras „bi“ atramento delevit, et lectio „separatis“ in tertia quoque Clementina habetur, quin correctorium eam notet. Secundum Vercellone enim Ms. fere omnia habent

quidem „separabitis“, at Congr. Sixtina et Gregoriana lectionem paucorum sed optimæ notæ Ms. „separatis“ prætulerunt).

Nm 20, 6 clamaveruntque ad Dominum, . . . cesset murmuratio eorum (linea subducta signatum et unceis inclusum. Videas quæ supra de hoc loco dicta sunt).

Dt 14, 12 haliætum; haliætum (Sixtina et tres Clementinæ habent hic „haliætum“, quin in correctorio notetur; secundum Georges in Latino et Græco utraque forma occurrit).

Dt 14, 13 ixion (linea subducta signatum, quia Ms. fere omnia „ixon“ exhibent).

Dt 14, 22 fructibus tuis qui nascuntur; tuis, qui (quæ virgula in tertia quoque editione omittitur neque a Rocca apponitur).

Dt 14, 26 et epulaberis („et“ linea subducta signatum est, sed in tertia quoque editione legitur ut in Heb. et LXX).

Dt 17, 12 morietur; interficietur (in tertia quoque editione „moriatur“; Rocca tacet).

Dt 26, 11 Et epulaberis (videas 14, 26 supra).

Dt 27, 2 Cumque transieritis Iordanem in Terram; dele „Iordanem“ (at in Heb. et LXX „Iordanem“ legitur, quare in tertia editione et in correctorio hæc emendatio neglecta est. Rocca eam tacet).

Dt 28, 45 apprehēdent; apprehendent (in correctorio notatum).

Ios 3, 9 vebum; verbum (in correctorio notatum).

1 Sm 1, 20 Et factum est (videas Dt 14, 26 supra).

1 Sm 1, 24 et adduxit eum ad domum Domini in Silo. (hæc omnia linea subducta signata sunt, forsitan quia LXX in hac parte a textu masorethico recedunt).

1 Sm 4, 21 Translata est . . . viro suo (tota sententia linea subducta signata est, probabiliter ob eandem, ut supra, rationem).

2 Sm 13, 28 cum temulentus fuerit Amnon; Amnon vino (in correctorio notatum).

1 Rg 9, 23 quingēti; quingenti (in exemplari bibliothecæ Angelicæ illud „ē“ clare impressum est).

1 Rg 19, 18 manus; manum (sic Sixtina habet; tres editiones Clementinæ vero „manus“ exhibent, quin lectio in correctorio notetur: Rocca atramento e „manus“ fecit „manum“).

1 Rg 21, 1 vinea erat Naboth Iezrahelitæ, qui erat; quæ erat (omnes editiones Clementinæ habent „qui“, sed in correctorio ad primam et tertiam editionem „quæ“ legendum notatur, ut Sixtina habet).

1 Rg 22, 15 tradet eum; eam (habent „eum“ prima et secunda editio cum Sixtina, „eam“ tertia editio et correctorium ad primam et secundam).

2 Rg 6, 23 Appositaque est; dele „que“ (etiam tertia editio habet „que“, et in correctorio nihil notatur).

1 Par 22, 13 s. et viriliter age etc. præparavi ad universa impendia (tota sententia linea subducta signata est, forsitan quia viris quibusdam exaggerata vel in numeris corrupta videtur. Rocca tacet).

Neh 6, 1 Gossem; Gosem (etiam tertia editio habet „Gossem“, neque a Rocca neque in correctorio hæc lectio emendatur).

Idt 1, 2 muros eius in latitudinem cubitorum septuaginta, et in altitudinem cubitorum triginta; in altitudinem cubitorum septuaginta, et in latitudinem cubitorum triginta: error typographicus (Sixtina originalis bis „latitudinem“ habet, in schedula autem priori loco agglutinata recte „altitudinem“ legitur. Rocca tum in margine Sixtinæ tum in margine primæ Clementinæ tum in correctorio eidem in fine affixo notat, ita legendum esse. Nihilominus etiam tertia Clementina eundem errorem exhibet, et correctorium eidem præfixum tacet).

Idt 15, 9 Ioachim; Ioacim (ita scribendum esse, correctorium ad tres editiones Clementinas notat, quæ cum Sixtina „Ioachim“ habent).

Ps 41, 3 Deum fortem vivum (linea subducta signatum; in Sixtina „fontem“ legitur).

Ps 71, 5 in generatione et generationem; „in generationem et generationem“, ita legi debet (tum in tertia editione tum in correctorio hæc emendatio a Rocca neglecta est).

Ps 93, 3 Dominus; Domine (ita prima et tertia editio et correctorium ad secundam editionem habent).

Ps 118, 46 loquebar de testimoniis; in testimoniis (sic habet prima editio cum Sixtina, secunda et tertia vero habent „de“, quod tamen in correctorio ad utramque emendatur).

Ps 134, 13 Domine memoriale tuum in generationem et generationem; ponendum in parenthesi (neque in tertia editione neque in correctorio neque in operibus recentioribus hoc fit).

Sap 14, 8 maledictum; maledictum (ita in correctorio ad secundam editionem).

Sap 17, 12 in scientiam; inscientiam (ita correctorium ad primam, secundam, tertiam editionem, quæ omnes habent „in scientiam“).

Sir 8, 19 facies; facias (ita correctorium ad primam, secundam, tertiam editionem, quæ omnes habent „facies“).

Is 49, 10 potabit; „portabit“ iuxta Hebraicam et Græcam lectionem (vide tamen quæ supra diximus).

Ir 46, 24 in manus; in manu (ita correctorium ad secundam editionem).

Ir 46 (bis) in manus; idem (scil. bis „in manu“, ut correctorium ad secundam editionem notat).

Ir 50, 42 misericordes; immisericordes (ita correctorium ad secundam editionem).

Ez 24, 19 s. Et dixit ad eos; Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significant, quæ facis? Et dixi ad eos (ita correctorium ad secundam editionem. Est error in codicibus et Ms. sæpe recurrens: oculus legentis de priore „dixit“ ad alterum „dixi“ lapsus est).

Ez 46, 14 s. cata mane mane (linea subducta signatum. Rocca in margine exemplaris sui notat: „scil. iuxta mane, vel diluculo, a cata, voce Græca, id est iuxta, sive ad, vel in, et mane mane, per repetitionem, quæ est Hebraismus multitudinem vel totalitatem aut perseverantiam significans“. At in textu Hieronymi illud „cata“ non legitur).

1 Mcc 12, 52 erant; fuerant (ita prima editio et correctorium ad secundam, tertia vero editio iterum habet „erant“, quin in correctorio notetur).

1 Mcc 13, 15 habebat; debebat (ita correctorium ad primam et secundam editionem et tertia editio et Sixtina).

2 Mcc 11, 18 concessi; concessit (ita correctorium ad primam et secundam editionem et tertia editio; Sixtina, prima et secunda Clementina habent „concessi“).

Apc 2, 24 quia Thyatiræ; qui (ita correctorium ad primam editionem et tertia editio; „quia“ habent Sixtina, prima et secunda Clementina).

ANNOTATIO.

In componendis notis Novum Testamentum illustrantibus editiones totius Novi Testamenti Græci a Baljon, Brandscheid, Hetzenauer, Soden, Tischendorf, Weiss, Westcott et Hort, Weymouth divulgatas adhibui: hinc viri nomine „omnium criticorum recentissimorum“ intelligantur. Editionem Eberhardi Nestle neglexi, quia lectiones eius aut e Tischendorf aut e Westcott et Hort haustæ sunt. Sæpius tamen opera critici Blass et commentarios exegetarum revolvî.

INDEX.

	Pag.
Præfatio editoris	III
Ratio huius editionis.	V
Præfatio ad lectorem officialis	XVI
Decretum concilii Tridentini	XVIII
Constitutio Clementis VIII.	XIX

* * *

Liber Genesis	1
Liber Exodus	46
Liber Leviticus	82
Liber Numeri	107
Liber Deuteronomii	143
Liber Iosue	176
Liber Iudicum	198
Liber Ruth	221
Liber I. Samuelis	224
Liber II. Samuelis	255
Liber I. Regum	282
Liber II. Regum	312
Liber I. Paralipomenon	341
Liber II. Paralipomenon	368
Liber Esdræ	401
Liber Nehemiæ	411
Liber Tobiaë	424
Liber Iudith	434
Liber Esther	446
Liber Job	457
Liber Psalmorum	486
Liber Proverbiorum	566
Liber Ecclesiastes	590
Canticum Canticorum	597
Liber Sapientiæ	602
Liber Ecclesiastici	621
Prophetia Isaiaë	669
Prophetia Ieremiæ	726
Lamentationes Ieremiæ	776
Prophetia Baruch	785
Prophetia Ezechielis	791
Prophetia Danielis	835
Prophetia Osee	854

	Pag.
Prophetia Ioel	862
Prophetia Amos	866
Prophetia Abdiae	873
Prophetia Ionæ	874
Prophetia Michææ	876
Prophetia Nahum	881
Prophetia Habacuc	883
Prophetia Sophoniæ	886
Prophetia Aggæi	889
Prophetia Zachariæ	891
Prophetia Malachiæ	899
Liber I. Machabæorum	902
Liber II. Machabæorum	932

* * *

Evangelium secundum Matthæum	953
Evangelium secundum Marcum	985
Evangelium secundum Lucam	1006
Evangelium secundum Ioannem	1040
Actus Apostolorum	1065
Epistola Pauli ad Romanos	1098
Epistola Pauli ad Corinthios I.	1111
Epistola Pauli ad Corinthios II.	1124
Epistola Pauli ad Galatas	1132
Epistola Pauli ad Ephesios	1137
Epistola Pauli ad Philippenses	1142
Epistola Pauli ad Colossenses	1145
Epistola Pauli ad Thessalonicenses I.	1149
Epistola Pauli ad Thessalonicenses II.	1152
Epistola Pauli ad Timotheum I.	1154
Epistola Pauli ad Timotheum II.	1158
Epistola Pauli ad Titum	1161
Epistola Pauli ad Philemonem	1163
Epistola Pauli ad Hebræos	1164
Epistola catholica Iacobi	1174
Epistola Petri I.	1178
Epistola Petri II.	1182
Epistola Ioannis I.	1185
Epistola Ioannis II.	1189
Epistola Ioannis III.	1190
Epistola catholica Iudæ	1191
Apocalypsis Ioannis	1192

* * *

Oratio Manassæ regis	1209
Liber Esdræ III.	1209
Liber Esdræ IV.	1219

* * *

Discrepantia lectionum Clementinarum et aliarum	1235
---	------

Præsentium virtute libenter concedimus, ut nova „**Bibliæ Sacræ Vulgatæ Editionis**“ critica editio, a R. P. Michaelæ Hetzenauer, Ordinis nostri Alumno atque Exegesis in Universitate Pontificiæ Seminarii Romani Professore, curata et a duobus Ordinis Theologis revisa et probata, servatis alias servandis, publici iuris fieri possit.

R o m æ, e Collegio S. Laurentii a Brundusio, die 5. Iunii 1913.

Fr. Pacificus a Seiano,
O. M. Cap. Min. Gen.

Imprimatur.

Fr. Albertus Lepidi O. P., Sacri Palatii Apostolici Magister.

Imprimatur.

Franciscus Faberi, Vicariatus Urbis Adsector.

Alia quædam opera eiusdem auctoris.

Bernardini a Piconio Triplex expositio epistolæ ad Romanos emendata et aucta. Œniponte, 1891. Pagg. XXVIII et 603, 8°. Pret. M. 4.50.

Österreichisches Literaturblatt. Wien 1892, Nr. 7: „Pater Hetzenauer hat sich als tüchtig gebildeter und mit grosser Umsicht ausgerüsteter Exeget eingeführt, und die durch ihn besorgte und nach allen Richtungen verbesserte Neuausgabe der triplex expositio zum Römerbriefe kann bestens empfohlen werden.“

Prof. Dr. F. X. Pölzl.

Novum Testamentum græce et latine. Œniponte, 1896—1898.
Tomus I. Evangelium. Pagg. LXIV et 287 et 339, 8°. Pret. M. 3.20. —
Tomus II. Apostolicum. Pagg. XII et 354 et 403, 8°. Pret. M. 3.60.

Literarischer Anzeiger. Graz, September 1897: „Eine Ausgabe, die durch die vortreffliche handsame Ausstattung ebenso wie durch die peinlichste Sorgfalt kritischer Forschung geeignet ist, alle gerechten Wünsche zu befriedigen.“

Prof. Dr. Aug. Rösler.

Novum Testamentum Vulgatæ editionis. Œniponte, 1899.
Pagg. VIII et 656, 8°. Pret. M. 3.—.

Civiltà cattolica. Roma, 1900, vol. IX: „È la migliore edizione che finora sia stata fatta.“

Novum Testamentum græce. Œniponte, 1904. Pagg. XVI et 299 atque IV et 368, 8°. Pret. M. 4.20.

Introductio. Esztergom in Hungaria 1910, pag. 388: „Inter modernos eminet P. Hetzenauer cum editione sua ab anno 1904.“

Prof. Dr. L. Babura.

Wesen und Prinzipien der Bibelkritik auf katholischer Grundlage.
Innsbruck, 1900, Wagnersche Universitäts-Buchhandlung. Pagg. XII et 212.
8°. Pret. M. 3.60.

The Irish Ecclesiastical Record, July, 1903, vol. XIV, 94: „Excellent work on the principles of Biblical criticism.“

Epitome Exegeticæ biblicæ catholicæ. Œniponte, 1903. Pagg. X et 175, 8°. Pret. M. 3.—.

Nouv. Revue Théol., 1903, pag. 562: „Tout est court, clair et exact dans ce petit ouvrage de 175 pages; il sera très profitable non seulement aux élèves mais aux professeurs et à tous les ecclésiastiques.“

Biblia Sacra Vulgatæ editionis critice edita. Eniponte, 1906.
Pagg. XXXII et 1142 et 173, 8° mai. Pret. M. 20.—.

Nouv. Revue Théol., t. XXXVIII, 1906, pag. 563: „Nous pouvons dire que l'Exégèse possède enfin l'édition de la Vulgate la plus exacte, la plus correcte, et le savant Professeur lui a rendu un signalé service dont elle doit de la reconnaissance.

L. D.

Literarischer Anzeiger. Graz, Jänner 1907: „Das Werk, die Frucht fünfzehnjähriger Arbeit, ist ein unvergängliches Denkmal deutschen Fleisses und deutscher Gründlichkeit, das nicht nur seinem nächsten Zwecke aufs beste dient, sondern auch unzählige Irrtümer in den bisherigen Ausgaben der Vulgata und in andern einschlägigen Schriften beseitigt.“

Prof. Dr. A. Gutjahr.

Literarische Rundschau. Freiburg i. Br. 1907, pag. 104: „Die Ausgabe von Hetzenauer verdient den Namen einer Editio typica, und sämtliche in Gebrauch befindlichen andern Vulgata-Drucke müssen nach der Handschriftlichen revidiert werden oder sie verlieren das Recht, noch in wissenschaftlichen Werken zitiert werden zu dürfen.

Prof. Dr. Gottfr. Hoberg.

Historia Sacra Antiqui Testamenti. Vindobonæ 1910, pag. 443: „Über editiones, ad normam exemplaris vaticani expressas, eminent editiones . . . Cær. Vercellone (Rom. 1861), Arndt S. J., Bibl. sac. Vulg. ed. 4 ed., Fillion (Paris, et Hetzenauer (Enip. 1906), quæ omnium præstantissima haberi potest.“

Dr. Herm. Zschokke.

Theologia biblica. Tomus I. Vetus Testamentum. Imaginibus 100 et tabulis 3 geographicis illustratum. Friburgi, 1908. Pagg. XXXII et 654, 8°. Pret. M. 12.—.

Zeitschrift für kathol. Theologie. Innsbruck 1908: „Bezüglich der aktuellen kritischen Fragen, die sich auf die biblische Geschichte und die katholische Hermeneutik beziehen, dürfte Hetzenauer allen voraus sein.“

Prof. M. Flunk S. J.

Commentarius in librum Genesis. Græcii, 1910. Pagg. CXXXVI et 694, 8°. Pret. M. 13.60.

Civiltà cattolica. Roma, 1910, vol. III: „Noi lo raccomandiamo volentieri a tutti gli amici di una scienza illuminata e di una dottrina sana.“

Prof. L. Méchineau S. J.

Stimmen aus Maria Laach. Freiburg 1913, Heft 5: „Die Vorzüge dieses Kommentars sind allgemein anerkannt worden, auch von solchen, die mit einer als Rigorismus bezeichneten Eigenart des Verfassers sich nicht befreunden können. Von theologischen Prinzipien ausgehend bekundet der Verfasser eine grosse Vertrautheit mit der Exegese und ihren Hilfswissenschaften, verfügt über eine ausgedehnte Literaturkenntnis, ist überaus klar im Kommentieren des Textes und selbständig im Werturteil über fortschrittliche Anschauungen.“